

Annales

ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΥ ΓΛΥΚΑ ΒΙΒΛΟΣ ΧΡΟΝΙΚΗ

Βραχυσύλλαβον ἐγχαράττω σοι τοῦτο τὸ γράμμα, τέκνον μου φίλτατον. εἰ γὰρ καὶ μυρίοις ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασιν πόνοις οἱ τὰ χρονικὰ συλλεξάμενοι διηγήματα ὥστε φιλοτίμως ἐκθέσθαι τὰ οἰκεία συντάγματα, ἀλλ' ἐν ὀλίγοις ἐγὼ τὰ τοιαῦτα συμπεριλαβὼν (οἶδα γὰρ ὅτι καὶ πάνυ καταβαρύνει τὰς ἀκοάς, εἴπερ ὁ λόγος εἰς μῆκος ἐπεκταθείη) βραχεῖαν ἰδοὺ σοὶ καὶ ταύτην τὴν βίβλον συντίθημι. Πρὸ πάντων οὖν εἰδέναι σε ἄξιον ὅτι ἐν ἕξι ἡμέραις ἐποίησε τοῦτον τὸν κόσμον ὁ θεός, ἐν δὲ τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν. ἠδύνατο οὖν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὰ πάντα παραγαγεῖν, οὐρανὸν δηλονότι, γῆν καὶ θάλατταν, ἰχθύας τὰ τε πετεινὰ καὶ τὰ τετράποδα καὶ πρὸς τούτοις τὸν ἄνθρωπον. ἀλλ' ἵνα μὴ ἀφορμῆς ἐπιδράζονται οἱ ἕξ αὐτομάτου τὰ πάντα παραχθῆναι λέγοντες, ἡμερῶν ἐδεήθη ἕξ ἐπὶ τῇ παραγωγῇ τοῦδε τοῦ κόσμου ὁ δημιουργὸς ἡμῶν καὶ θεός, ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησὶν. εἰ γὰρ καὶ οὕτω τῶν ποιημάτων ἀπαρτισθέντων αὐτόματα ταῦτά τινες ἐφαντάσθησαν, πολλῶ μᾶλλον εἴπερ ὁμοῦ καὶ κατὰ ταῦτά εἰς τὸ εἶναι παρήχθησαν. ἐν ἕξι δὲ καὶ μόναις ἡμέραις, καὶ 5 οὐ πλέοσιν ἢ ἐλάττοσι, τουτονὶ παραχθῆναι τὸν κόσμον ἠδύοκησεν, ἵνα καὶ ἡμεῖς διδαχθῶμεν ἐντεῦθεν ἕξ ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος ἐργάζεσθαι, τῇ δὲ ἑβδόμῃ κεχρησθαι πρὸς μόνην δοξολογίαν θεοῦ. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ δημιουργὸς ἐν τῇ ἑβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων ὧν ἤρξατο ποιεῖν. εἰ δὲ ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις εὕρηται λέγων ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καγὼ ἐργάζομαι,» μὴ θαύμαζε. τότε μὲν γὰρ ὁ θεός, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν φησὶ, κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων, τουτέστιν ἔστη τοῦ δημιουργεῖν· μετὰ γὰρ τὴν ἕκτην οὐδὲν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν. ἐπειδὴ δὲ τὰ δημιουργηθέντα συνέχων ἔκτοτε καὶ συντηρῶν οὐ διέλειπεν (εἰ γὰρ μὴ οὕτω ποιῶν ἦν, οὐκ ἂν ἐπὶ τοσούτοις αἰῶσι τὰ τοιαῦτα διήρκεσε), καὶ λίαν εὐλόγως καὶ τήμερον ἐργάζεσθαι λέγεται. Καὶ τῇ μὲν πρώτη ἡμέρᾳ ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οὐρανὸν ἐκεῖνον τὸν πρῶτον, τὸν περικαλλῆ τε καὶ ἄναστρον, περὶ οὗ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει αὐτοῦ περὶ τῆς μετὰ ταῦτα καταστάσεως διεξίω, οὕτω φησὶν εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι.» Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. πρόσεχε, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ τοῦτο ἐνταῦθα ἠπόρηται, πῶς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν πρότερον, εἶτα τὴν γῆν. 6 ἐπειδὴ γὰρ τὰ θεμέλια καταβάλλονται πρότερον, εἶθ' οὕτως ὁ ὄροφος, ἔδει πάντως παραχθῆναι τὴν γῆν καὶ τότε τὸν οὐρανόν. ἀλλὰ μὴ θαύμαζε τούτου ἕνεκεν. ἐπειδὴ γὰρ πάντα τοῦ θεοῦ ὑπὲρ φύσιν ἐστὶ καὶ τέχνης ἀκολουθίαν, καινὸν πάντως οὐδὲν εἶγε καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου τούτου παραγωγῆς τὸν οὐρανὸν ἐποίησε πρότερον, εἶτα τὴν γῆν. καὶ οὕτω μὲν ὁ θειότατος Ἰωάννης· ἕτεροι δὲ φασὶν ὅτι ὁ ἀριστοτέλης θεὸς τὸν οὐρανὸν πρότερον παραγαγὼν, εἶτα τὴν γῆν, ἀπόρητον αὐτοῦ σοφίαν καὶ τέχνην παρέστησεν. ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ὁ τὰ θεῖα σοφὸς Γρηγόριος ὁ Νύσσης φησὶν ὅτι διὰ τῆς ὀξείας κινήσεως τοῦ οὐρανοῦ σώματος ἐδράζεται κατὰ χώρας ἡ γῆ καὶ συσφίγγεται, ἔπρεπε πάντως τὸν συνοχέα παραχθῆναι πρότερον, εἶτα τὸν συνεχόμενον. εἰ δὲ καὶ πλέον ἐπαπορήσειε τις ἐνταῦθα, πῶς ἡ γῆ, λέγων, οὐκ ἐξέστη τῆς οἰκείας βάσεως ἀκινήτου τοῦ οὐρανοῦ γεγονότος, ὡς ἐν τοῖς πρὸς Θαλάσσιον ὁ μέγας Μάξιμος, ἠνίκα ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς ἔλεγε στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαῶ καὶ ἡ σελήνη κατὰ φάραγγα Αἰλώμ,» τότε πρὸς αὐτὸν ἐροῦμεν ὅτι ὅπου

βούλεται ὁ θεός, νικᾶται φύσεως τάξις. εἰ γὰρ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, εἰ καὶ τοὺς στύλους τῆς γῆς αὐτὸς ἐστερέωσε, καθά φησιν ὁ Δαβίδ, εἰ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν 7 ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς ὥστε μὴ κλιθῆναι εἰς τὸν αἰῶνα, μὴ θαύμαζε εἶγε καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἀκινήτου ποτὲ μείναντος τῆς οἰκείας ἢ γῆ βάσεως οὐκ ἐξέπεσεν. εἰ γὰρ καὶ φυσικῶ λόγῳ τὰ πάντα γίνονται σήμερον, ἀλλ' ἐπειδὴν ὁ τῆς φύσεως βουληθεῖη δεσπότης, τότε καὶ ὑπὲρ φύσιν ὀρώμεν οὐκ ὀλίγα τῶν πραγμάτων γινόμενα. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. καὶ ἐπειδὴ, καθὼς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, ἐξ ἀντιφράξεως τοῦ οὐρανοῦ σώματος βαθὺ σκότος ὁ ἀήρ ἐνεδύσατο (καὶ σκότος γάρ, φησὶν, ἐπάνω τῆς ἀβύσσου), παρήγαγε τὸ αἰσθητὸν τοῦτο φῶς ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. οὐδὲ γὰρ ἀπορρῶγά τινα τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἐκείνου τοῦ ταῖς αὐτοῖς προσόντος δυνάμεσιν ἐναποληφθῆναι ἔπρεπε τῷ ὑλικῶ τούτῳ κόσμῳ καὶ ὁρατῷ, ὅτι μηδὲ κοινωνία τοῖς ἐν ἀμφοτέροις νοητοῖς. κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ διεστηκέναι μὲν ἀπ' ἀλλήλων τὸν τε νοητὸν κόσμον καὶ τὸν αἰσθητὸν, ἐστηκέναι δὲ τῶν ἰδίων ὄρων ἐντὸς ἢ θεολόγος γλῶσσα τρανότατα ἔφησε. πρόσεχε οὖν. ἐπειδὴ γὰρ προστάγματι θείῳ περιετάθη ἀθρόον ὁ οὐρανὸς σῶμα ἔχων συνεχές, ἱκανὸς τῶν ἔξω διαστήσαι τὰ ἔνδον, ἀναγκαιῶς τὸν ἐναποληφθέντα αὐτῷ τόπον ἀφεγγῆ κατέστησε, τὴν ἔξωθεν αὐγὴν διακόψας. εἴ τι γὰρ 8 ἦν πρὸ τῆς τοῦ αἰσθητοῦ τοῦδε κόσμου συστάσεως, ἐν φωτὶ διῆγεν ὁμολογουμένως, ὡς ὁ θειότατος φησι Βασίλειος. οὐδὲ γὰρ αἱ τῶν ἀγγέλων ἀξίαι καὶ πᾶσαι αἱ ἐπουράνιαι στρατιαὶ ἐν σκότει διῆγον, ἀλλ' ἐν φωτὶ καὶ πάσῃ εὐφροσύνῃ πνευματικῇ. τὸ τοίνυν ἐγκόσμιον σκότος τῆ τοῦ οὐρανοῦ σώματος παρυπέστη σκιᾷ. ἀλλ' ἐνταῦθα προσέχειν ἄξιον. οὐδὲ γὰρ προηγείται τῆς ἡμέρας ἢ νύξ, ὡς ἔδοξε τισιν ἀμαθέσι. τὸ γὰρ σκότος ἐκεῖνο τὸ πρὸ τῆς παραγωγῆς τοῦ ὁρατοῦ τοῦδε φωτὸς οὔτε οὐσία τίς ἐστίν (ἐξ ἀντιφράξεως γὰρ ὑφέστηκεν, ὡς προεῖρηται) οὔτε νύξ ὠνομάσθη παρὰ τῆς ἀγίας γραφῆς, ὡς ἐντεῦθεν τῆς ἡμέρας τὴν νύκτα προτάττεσθαι. εἰ γὰρ καὶ τοῦ Μωσέως ἠκουσας λέγοντος ὅτι μετὰ τὸ διαχωρίσαι τὸν θεὸν ἀναμέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀναμέσον τοῦ σκότους τὸ μὲν φῶς ἡμέραν ἐκάλεσε, τὸ δὲ σκότος ἐκάλεσε νύκτα, μὴ θαύμαζε. οὐδὲ γὰρ τὸ σκότος ἐκεῖνο τὸ πρότερον, ὡς Ἰώσηπος ἐν τῇ καθ' αὐτὸν ἀρχαιολογίᾳ φαίνεται λέγειν, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν συστολὴν τοῦ φωτὸς χώραν αὐτίκα λαβόν, ἐκεῖνο νύκτα ἐκάλεσε. καὶ ἐγένετο» γὰρ φησιν ἐσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὴ ἡμέρα μία.» καὶ πείθου τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ λέγοντι ὅτι ἢ πρὸ τῆς γενέσεως τοῦ φωτὸς ἐν τῷ κόσμῳ κατάστασις οὐχὶ νύξ ἦν ἀλλὰ σκότος. τὸ μέντοι διασταλὲν πρὸς 9 τὴν ἡμέραν, τοῦτο νύξ ὠνομάσθη, ὅπερ νεωτέρας προσηγορίας μετὰ τὴν ἡμέραν τετύχηκεν. οὐκοῦν ἢ ἡμέρα προηγείται τῆς νυκτός. τὸ γὰρ φῶς ἐκεῖνο διακεχυμένον ὄν ἀπανταχοῦ συνεστέλλετο κελεύσει τοῦ παραγαγόντος αὐτὸ θεοῦ, συσσελλόμενον δὲ πάροδον ἐδίδου τῇ νυκτί, καθά φησιν Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος ὁ καὶ μάρτυς Χριστοῦ, καὶ μετ' ἐκείνων ὁ μέγας Βασίλειος. ἔνθεν τοι καὶ τὸ μῆκος ἀμφοτέρων ἐπισυνάπτων ὁ Μωσῆς καὶ μίαν ἡμέραν ἀποκαλῶν, οὕτω τὴν ἐκμέτρησιν τῶν χρόνων ποιεῖ, καὶ ἐγένετο» λέγων ἐσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὴ ἡμέρα μία.» ἐπίγνωθι οὖν, ἀγαπητέ, ὡς εἶγε τὸ σκότος ἐκεῖνο προηγέτο τῆς ἡμέρας, ἐκεῖθεν ἂν ὁ Μωσῆς καὶ τὴν τῶν ἡμερῶν ἐποιεῖτο ἐκμέτρησιν. ταῦτα μὲν οὖν ἐπιβεβαιοῖ καὶ αὐτὸς ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς. ἐν γὰρ τῇ εἰς τὴν ἐξαήμερον τρίτῃ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ φησὶν ὅτι εἰπὼν ὁ Μωσῆς καὶ ἐγένετο ἐσπέρα καὶ ἐγένετο πρωτὴ ἡμέρα μία» ἔδειξε σαφῶς ὅτι τὸ τέλος τῆς νυκτός πλήρωμα τῆς ἡμέρας ἐστίν· ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ ἀμφοτέρων τὸ μῆκος ἡμέραν μίαν εἰκότως ἐκάλεσεν. οὕτω μὲν οὖν, ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τοῦ Μωσέως φησὶν, ἵνα τὰ πρεσβεῖα τῆς γενέσεως ἀποδῶ τῇ ἡμέρᾳ, πρότερον εἶπε τὸ πέρασ τῆς ἡμέρας, εἶτα τῆς νυκτός, ὡς ἐφεπομένης τῆς νυκτός τῇ ἡμέρᾳ. ἄφες λοιπὸν τὰ τοῦ 10

Ἰωσήπου· σκότους γὰρ ἐκεῖνος ὡς Ἰουδαῖος ὑπάρχων μεστὸς ἀναβλέψαι πρὸς τὸ φῶς οὐκ ἠθέλησεν. ἔνθεν τοι καὶ τὴν νύκτα τῆς ἡμέρας προέταξε. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωὶ ἡμέρα μία. τίνας ἔνεκεν ἐνταῦθα εἶπεν ἡμέρα μία, καὶ οὐκ εἶπεν ἡμέρα πρώτη; καίτοι γε τοῦτο ἦν ἀκολουθότερον, εἶγε μετὰ ταῦτα ἔμελλε λέγειν καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωὶ ἡμέρα δευτέρα.» τῆς γὰρ δευτέρας καὶ τῆς τρίτης ἐξ ἀνάγκης πρώτη κατάρχει τε καὶ προηγεῖται. εἶπεν οὖν ἡμέρα μία τὸ μέτρον ἡμέρας καὶ νυκτὸς περιορίζων, καὶ συνάπτων τοῦ ἡμερονυκτίου τὸν χρόνον, ὡς τῶν εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν μιᾶς ἐκπληρουσῶν ἡμέρας διάστημα, συνυπακουομένης τῇ ἡμέρᾳ δηλονότι καὶ τῆς νυκτὸς· καὶ γὰρ ἡ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἀποκατάστασις ἐν μία ἡμέρᾳ γίνεται. Καὶ περὶ μὲν τῆς οὐσίας τοῦ οὐρανοῦ πλέον οὐ δεῖ πολυπραγμονεῖν, εἶγε καὶ μᾶλλον ὁ προφήτης Ἑσαΐας ὡσεὶ καπνὸν αὐτὸν στερεωθῆναι φησιν ὑπὸ θεοῦ, τὴν φύσιν ἐντεῦθεν αὐτοῦ παριστῶν, ὅτι λεπτή λίαν ἐστίν. ὁ δὲ Πλάτων οὐσιωθῆναι λέγει τὸν οὐρανὸν ἐκ τῆς αὐτοειδεστεράς μοίρας 11 τῶν τεσσάρων στοιχείων, κὰν τούτῳ διαφέρειν τῶν λοιπῶν σωμάτων αὐτόν· ταῦτα γὰρ ἐκ τῆς παχυτέρας μερίδος τὴν γένεσιν ἔσχηκεν. ταῦτα δὲ πάντως ὁ Πλάτων ἐδόξαζεν, ἐπειδὴ προϋπάρχειν ᾤετο τὴν ἀσώματον ὕλην, ἀφ' ἧς ἄρα τὰ τέσσαρα στοιχεῖα. ἀλλ' ἐρρέτωσαν, ὡς μέγας φησὶ Μάξιμος, οἱ λέγοντες ὅτι οὐδὲν ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο· ἡμεῖς γὰρ φαμεν, ὡς περ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ πεποιηκότος οὐκ ἔστι πέρας, οὕτως οὐδὲ τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ δυνάμεως κατάληψις. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἑτερούσιον τὸν οὐρανὸν καὶ πέμπτον σῶμα καλεῖ. καλεῖ δὲ αὐτὸν ἑτερούσιον καὶ ἄλλο τι παρὰ τὰ τέσσαρα, ὅτι καὶ ἡ κίνησις ἀμφοτέρων ἄλλη καὶ ἄλλη. τὰ μὲν γὰρ ἄνω φέρονται ὡς κοῦφα, τὰ δὲ πάλιν ὡς βαρέα ὄντα κάτω κέκτηται τὴν φορὰν· ὁ δὲ οὐρανὸς κυκλικὴν ἔχει τὴν κίνησιν, ἐφ' ᾧ καὶ ἄλλο τι παρὰ τὰ τέσσαρα δοξάζει αὐτόν. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως. ἡμεῖς δὲ καταβάλλεσθαι ὑπ' ἀλλήλων ἀφέντες αὐτούς, τῷ θεόπτη πεισθῶμεν Μωσεῖ λέγοντι ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.» κἀντεῦθεν ἐκ τοῦ κάλλους τῶν ὀρωμένων τὸν ὑπέρκαλον ἐννοώμεθα, ὡσαύτως ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῶν ἀναλογιζώμεθα τὸν ὑπερμεγέθη καὶ ἄπειρον· κατὰ γὰρ τὸν σοφὸν Σολομῶντα ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; ἐκ τεσσάρων μὲν 12 οὖν στοιχείων τὰ κτίσματα συνέστησαν, πλὴν οὐκ ἐκ τῆς ἀσωμάτου ὕλης τὰ στοιχεῖα τὸ εἶναι εἰλήφασιν κατὰ τοὺς ἕξωθεν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ πάντων δημιουργοῦ καὶ θεοῦ· ἐν τῇ πρώτῃ γὰρ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἐξ οὐκ ὄντων παρήγαγε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ὁ θεός, τῆνικαῦτα καὶ αὐτὰ συμπαρήγαγε τὰ στοιχεῖα, ὡς ἐντεῦθεν πάντα πρὸς τὸ εἶναι παράγεσθαι. καὶ περὶ μὲν τοῦ οὐρανοῦ τοιαῦτα. Περὶ δὲ τῆς γῆς εἰδέναι ὀφείλεις ὅτι μέσον αὕτη τοῦ παντὸς ἀπηώρηται. καὶ τοῦτο γνοίης ἂν ἐκ τῆς τῶν ἄστρων κινήσεως. ἰσομεγέθη καὶ γὰρ σύμπαντα φαίνεται ἡμῖν ἀνατέλλοντα καὶ μεσουρανοῦντα καὶ δύνοντα. καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ περὶ φωστήρων ἔκτῃ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ φησὶ, τῷ δὲ ἡλίῳ οὐδεὶς ἐστὶν ἐγγυτάτω καὶ οὐδεὶς πορρωτάτω, ἀλλ' ἐξ ἴσου τοῦ διαστήματος τοῖς κατὰ πᾶν μέρος τῆς γῆς κατωκισμένοις προσβάλλει.» πρόσεχε οὖν. εἰ γὰρ παρήλλαξεν ἡ γῆ τὴν μεσότητα, ἐχρῆν ὀποτέρῳ μὲν προσκεχωρήκει τῶν πέριξ μερῶν, ἐκεῖσε τὰ ἄστρα γινόμενα ὄραῖν μείζονα, ἀφ' ὧν δὲ διέστηκεν αὕτη, ἐν τούτοις ἐλάσσονα ταῦτα ἀθρεῖν. νῦν δὲ ἀπανταχόθεν ἴσα ὀρώμενα δίδωσιν ἡμῖν ἐννοεῖν ὅτι μέσον ἡ γῆ τοῦ παντὸς ἀπηώρηται. καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, εἰ μὴ καθάπερ εἶπομεν, ἀπηωρημένη αὕτη παρήγετο κατ' ἀρχάς, οὐκ ἂν αἰ κατὰ τόπους κινήσεις 13 αὐτῆς ὑπ' ἀνέμων ἐγίνοντο. αἴτιος μὲν γὰρ τοῦ σεισμοῦ ὁ θεὸς κατὰ τὸν εἰπόντα προφήτην ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν,» τὸ δὲ συνεχῆς

τούτου γίνεται καὶ παρὰ τὴν τῶν ὑπογείων ἀνέμων κίνησιν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπιόντων μεγάλων σεισμῶν ἄνεμοι τῷ τότε οὐκ εἰσίν, ὡς ἐγκλειομένων αὐτῶν ὑποκάτω κατὰ τόπους καὶ μᾶλλον ὑπάντρους. Εἰ δὲ καὶ τί ἐστὶν ὁ ἄνεμος ἐπιζητεῖς καὶ πόθεν ἔχει τὴν γένεσιν, εἰδέναι ὀφείλεις ὅτι τινὲς μὲν τὸν ἀέρα φασὶ κινούμενον τὰς τῶν ἀνέμων αὔρας παρέχειν ἡμῖν, ἕτεροι δὲ πάλιν ἐκ τῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως γεννᾶσθαι τὸν ἄνεμον φάσκουσιν. οἷς δὴ καὶ προσέχειν σε πλέον βούλομαι. ἢ μὲν γὰρ τοῦ ἀέρος κίνησις ἔκλυτος ὑπάρχει καὶ χαλαρά, ἢ δὲ τοῦ ἀνέμου βιασιότερα τε καὶ τυραννική. καὶ δῆλον ἐξ αὐτῶν τῶν σεισμῶν· οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστὶν ὁ σεισμὸς εἰ μὴ ὑπόγειος ἄνεμος. τεσσάρων δὲ ὄντων ὡς εἶπεῖν καθολικῶν ἀνέμων, ἀπηλιώτης μὲν καὶ ζέφυρος οὐκ εἰσὶ σφοδρότατοι, βορρᾶς δὲ καὶ νότος τυραννικώτατοι, διότι ἐν μὲν τῷ βορείῳ καὶ νοτίῳ πόλῳ, ὅθεν ὁ βορρᾶς καὶ ὁ νότος πνεῖ, μὴ γινόμενος ὁ ἥλιος οὐ θερμαίνει τὰ ἐκείσε χωρία, ἀλλὰ μένει ψυχρά, ψυχρά δὲ ὄντα αἰεὶ ἔνικμά εἰσιν, ὥστε ὄμβρων πολλῶν γενομένων διὰ τὴν ψῦξιν, εἶτα τῆς γῆς διαβρόχου 14 γενομένης, πολλὴ καπνώδης ἀναθυμίασις ἀναδίδοται, καὶ διὰ τοῦτο σφοδροὶ ἄνεμοι γίνονται, ὅ τε βορρᾶς καὶ ὁ νότος. ἐν δὲ τοῖς ἀνατολικοῖς καὶ δυτικοῖς χωρίοις κινούμενος ὁ ἥλιος οὐκ ἔῃ ψῦξιν γενέσθαι πολλήν, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε πολὺς ὑετὸς γίνεται οὔτε πολλὴ ἢ καπνώδης ἀναθυμίασις, ἅτε τῆς γῆς μὴ διαβρεχομένης. ἔνθεν τοι καὶ οὐ σφοδροὶ γίνονται ἄνεμοι. ἀλλὰ καὶ ἐτήσιοι βόρειοι ἄνεμοι γίνονται μεθ' ἡμέρας εἴκοσι τῆς θερινῆς τροπῆς, μετὰ τὴν τοῦ κυνάστρου ἐπιτολήν. τῆνικαῦτα γὰρ τῆς χιόνος λυομένης αὔραι γίνονται ψυχραὶ βόρειοι. καὶ τούτου χάριν οἱ διαληφθέντες ἄνεμοι τῷ καιρῷ τούτῳ καθ' ἕκαστον ἔτος ἀπάρχονται πνεῖν. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως· ἄνεμον δὲ παρ' Ὀμήρῳ καλούμενον θύελλαν ὁ Ἀριστοτέλης τυφῶνα καλεῖ, διὰ τὸ παχὺ εἶναι τὸ πνεῦμα καὶ οἶονεὶ τύπτειν τῇ φωνῇ τὸ παρατυχόν. αἰτία δὲ τοῦ τοιοῦτου ἀνέμου ἀτμὶς παχεῖα ἄνωθεν ἀπὸ τῶν νεφῶν φερομένη, εἴτε κατὰ γῆς εἴτε κατὰ θαλάσσης, ἣτις προσπταίουσά τινα ἀντιτύπω σώματι ἀναπάλλεται εἰς τοῦπίσω, ἐπεὶ δὲ τὸ ἀναπαλλόμενον κωλύεται εἰς τοῦπίσω χωρεῖν ὑπὸ τοῦ ὀπισθεν ἐπακολουθοῦντος, ἐπὶ τὰ πλάγια διακλᾶται, εἶτα κάκεῖσε ἀντιτύπω συναντήσασα πάλιν διασκορπίζεται, καὶ γίνεται ἐλιξίτης συστροφή τοῦ ἀνέμου, μετεωρίζουσα καὶ ἀπὸ γῆς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὰ παρατυχόντα σώματα. 15 ἔνθεν τοι καὶ σίφωνα τὸν τοιοῦτον ἄνεμον καλοῦσι· κατὰ κύκλον τε γὰρ εἰλείται περὶ τὴν γῆν, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν αὔθις ἐπανακάμπτει ἀρχήν, ὅθεν καὶ λίθους ἐφέλκεται καὶ χοῦν ἐπισύρεται καὶ λέμβους ἀνασπᾷ, ἃ δὴ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις καταρρηγνύμενα θαῦμα τοῖς θεωμένοις ἐμποιοῦσι καὶ ἔκπληξιν. ὁ δὲ ἐκνεφίας ἄνεμος ὁμοίως σχεδὸν τῷ τυφῶνι· πλήν ὁ τυφῶν ὀράται διὰ τὸ παχυμερεστέραν οὐσίαν ἐκ τοῦ νέφους ἐφέλκεσθαι. καὶ οὐδὲ ὑετὸς παύει αὐτόν, εἰ μὴ μόνος ὁ βορρᾶς. καὶ ταῦτα μὲν, ἀγαπητέ, κατ' ἐπιτομήν ἐσχεδίασται διὰ σὲ πολλὰ τῶν τοιούτων ἐφιέμενον. Τῇ δὲ δευτέρῃ ἡμέρῃ παρήγαγεν ἐκ τῶν ὑδάτων αὐτὸ τὸ στερέωμα, ὥστε διαχωρίζειν ἀναμέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος καὶ ἀναμέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος. ὕδωρ ὁ θεὸς ἐναπέθετο διὰ τὴν τοῦ ἡλίου θερμοτάτην φορὰν τε καὶ ἔκκαυσιν· καὶ εἰ μὴ ἔκειτο ὕδωρ ἐπινοτίζον, συνετρίβη ἂν ὑπὸ θερμῆς ὡς ἄγγος ὀστράκινον μέσον φλογὸς ἰστάμενον καὶ ὕδωρ μὴ ἔχον. καὶ κάτωθεν διὰ τοῦτο ὕδατα πολλά, ποταμοὶ τε καὶ λίμναι καὶ θάλασσαί, ὥστε μὴ καταφλεχθῆναι τουτὶ περίγειον τῇ ὑπερβολῇ τοῦ θερμοῦ. ἦδει γὰρ ὁ θεός, ὡς φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, ὅσον ἀφώρισε τῷ κόσμῳ χρόνον εἰς διαμονήν, καὶ πόσῃν 16 χρή τῷ πυρὶ προαποθέσθαι δαπάνην. καλῶς οὖν ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ ὁ θεμελιώσας τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων.» ἐπειδὴ γὰρ τὰ ὕδατα τὴν γῆν ἐπινοτίζοντα φυλάττουσιν αὐτὴν ὥστε μὴ καταφρυγῆναι τῷ πυρὶ, ἀληθῶς ἂν εἴη ταῦτα τῇ γῇ θεμέλιον ὀχυρώτατον. ὅτι δὲ

ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι τὰ ὕδατα καθάπερ τι θεμέλιον ὑπανέχουσι τὴν γῆν, ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἀνδριάντων ἀριδιλότερον ἔδειξε, κατὰ ῥῆμα διεξιὼν οὕτως ἢ γῆ, ἐὰν ἐπιλίπωσιν αὐτὴν αἱ πηγαὶ καὶ ἢ παρὰ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ποταμῶν ἐνσπειρομένη νοτίς, καταφρυγεῖσα τελείως ἀπόλλυται.» ἔσται μέντοι ὅτε καὶ πάντα καταφρυγήσεται τῷ πυρί, ὡς ὁ προφήτης Ἡσαΐας φησὶν ἐν οἷς πρὸς τὸν τῶν ὄλων θεὸν διαλέγεται ὁ λέγων τῇ ἀβύσσῳ, ἐρημωθήσῃ, καὶ πάντας τοὺς ποταμούς σου ξηρανῶ.» Παράγει οὖν ἐξ ὑδάτων τὸ στερέωμα ὁ θεός, καλέσας αὐτὸ καταχρηστικῶς οὐρανόν. κυρίως μὲν γὰρ οὐρανὸς ἐκεῖνος ὁ πρῶτος λαβὼν ἐξ οὐκ ὄντων τὴν σύστασιν· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον καλεῖ οὐρανὸν ἢ γραφὴ καὶ αὐτὸ τὸ στερέωμα τὸ ἐξ ὑδάτων, ὡς εἴπομεν, γεγονός. ἐπίγνωθι οὖν ἐντεῦθεν ὅτι δύο παρέδωκεν οὐρανοὺς ἢ γραφὴ. καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἓνα δισχυρίζονται εἶναι οὐρανόν, ἅτε τῆς Μωσαϊκῆς ἱστορίας παντάπασιν ὄντες ἀμύητοι· ὁ δὲ μέγας Βασιλείος φησὶν ὅτι τοσοῦτον ἀπέχομεν τῷ δευτέρῳ ἀπιστεῖν ὡς 17 καὶ τρίτον ἐπιζητεῖν, οὗ τῆς θεᾶς ὁ μακάριος Παῦλος ἠξίωτο. καὶ αὐτὸν γὰρ τὸν ἀέρα καλεῖν εἶωθεν οὐρανὸν ἢ γραφὴ· τὰ πετεινὰ» γὰρ φησὶ τοῦ οὐρανοῦ,» καὶ δώσει κύριος ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ.» αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἐν τῷ εἰκοστῷ αὐτοῦ κεφαλαίῳ παρίστησι, τρεῖς εἶναι λέγων οὐρανοὺς, αὐτίκα τὸν ἐξ οὐκ ὄντων ἐξ ἀρχῆς παραχθέντα, τὸν ἐξ ὑδάτων τε λαβόντα τὴν σύστασιν καὶ αὐτὸν τὸν ἀέρα. καὶ δηλοῖ τοῦτο ἢ γραφὴ λέγουσα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ.» πρόσεχε οὖν. ὁ πρῶτος μὲν γὰρ οὐρανὸς ὁ ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῖν ὑψηλωμένος ἀήρ, δεύτερος αὐτὸ τὸ στερέωμα, καὶ τρίτος ὁ ἐξ οὐκ ὄντων κατ' ἀρχὰς γεγονώς, εἰς ὃν δὴ καὶ ὁ πάμμεγας ἠρπάγη Παῦλος. εἰ δὲ καὶ πλείους οὐρανοὺς ὁ Δαβὶδ ὑπεμφαίνει λέγων αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν,» μὴ θαύμαζε· ἢ γὰρ Ἑβραῖς γλῶττα πληθυντικῶς ἐκφέρειν εἶωθε τὰ ἐνικά, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν φησὶν. οὕτω μὲν οὖν νοήσεις καὶ ἔνθα λέγει τῷ καταδιελόντι τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαίρεσεις·» μία γὰρ ἐκεῖσε διαίρεσις γέγονε, καὶ οὐ πολλά. καλεῖ δὲ τὸν δεύτερον οὐρανὸν στερέωμα ἢ γραφὴ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ προτέρου οὐρανοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕδατος· εἰκὸς γὰρ τὸν ἐκεῖνον λεπτομερέστερον σῶμα τυγχάνειν καὶ εἰλικρινέστερον. 18 καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὁ Ἡσαΐας φησὶν ὁ στερεώσας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ καπνόν.» ὡσαύτως καὶ τὸ ὕδωρ αὐτὸ ἀραιὸν τε καὶ μαλακὸν πρὸς αὐτὸ συγκρινόμενον τὸ στερέωμα. Ὁ μὲν οὖν Ἰώσηπος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἀρχαιολογία φησὶν ὅτι τὸ στερέωμα παραγαγὼν ὁ θεὸς κρύσταλλον αὐτῷ περιέπηξε, νότιόν τι καὶ ὑετῶδες πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν δρόσων ὠφέλειαν ἀρμοδίως αὐτὸ τῇ γῆ ἐμηχανήσατο. οὐκ ἔχει δὲ καὶ τὰ τῆς ἀληθείας, ὡς οἶμαι, κατὰ τὸν ἐκεῖνου σκοπόν. τίνας ἔνεκεν; ὅτι δρόσοι καὶ ὑετοὶ πάχνη τε καὶ χάλαζαι καὶ χιόνες ἐξ ἀναθυμιάσεως λέγονται τῶν περὶ γῆν ὑδάτων συνίστασθαι. καὶ πρόσεχε τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ περὶ τούτων οὕτως ἐν τῇ ἑξαημέρῳ αὐτοῦ διεξιόντι. καλὴ μὲν οὖν ἢ θάλασσά ἐστι, καὶ ὅτι τοῖς ἀερίοις ὕδασι ἀρχὴ τίς ἐστι καὶ πηγὴ, θαλπομένη μὲν τῇ ἀκτίνι τοῦ ἡλίου, ἀποτιθεμένη δὲ τὸ λεπτόν τοῦ ὕδατος διὰ τῶν ἀτμῶν· ὅπερ ἐλκυσθὲν εἰς τὸν ἄνω τόπον, εἶτα καταψυχθὲν διὰ τὸ ὑψηλότερον γενέσθαι τῆς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀνακλάσεως τῶν ἀκτίνων, καὶ ὁμοῦ τῆς ἐκ τοῦ νέφους σκιᾶς τὴν ψῦξιν ἐπιτεινούσης, ὑετὸς γίνεται καὶ πιαίνει τὴν γῆν.» καὶ μάρτυς τῶν λεγομένων ὁ προφήτης Ἀμὼς λέγων κύριος ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετασκευάζων, ὁ ἀνάγων τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς.» ὅτι δὲ τὸ λεπτότερόν τε καὶ ποῖον τιμώτερον ἐκ τῆς θαλάττης ἀνάγεται τῇ τοῦ ἡλίου θερμότητι, οὐδεὶς ἂν ἀπιστήσειεν τοὺς ὑποκαίμενους λέβητας ἐννοήσας, οἱ πλήρεις ὄντες ὑγροῦ πολλάκις κενοὶ κατελείφθησαν, εἰς ἀτμὸν πάντως τοῦ ἐψομένου διακριθέντος. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ τῆς θαλάττης ὕδωρ ἴδοι τις ἂν ὑπὸ τῶν ναυτιλλομένων

ἐψόμενον κἀντεῦθεν τὴν χρεῖαν μετρίως παραμυθούμενον· τῆνικαῦτα γὰρ σπόγγους ὑποδεχόμενοι τοὺς ἀναγομένους ἐκεῖθεν ἄτμους ἴαμα δίψης ἐν ταῖς ἀνάγκαις εὐρίσκουσι. καλῶς οὖν ὁ προφήτης ἔλεγεν ὁ ἀνάγων τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς·» ὁ γὰρ ἄηρ ταῖς κάτωθεν ἀναθυμιάσεσι καταπυκνούμενος σταγόνας ἀφίησι καὶ καταπιαίνει τὴν γῆν. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ ἥλιος ἠνίκα τὰ νότια παρεάσας ἐπὶ τὰ βόρεια μέρη τρέχει καὶ τὸ θέρος ἐργάζεται, ἀναλίσκει τὰ ὕδατα καὶ τὰ ἡμέτερα ξηραίνει σώματα. καὶ μέντοι καὶ τοὺς ποταμοὺς μικροτέρους ἔστιν ἰδεῖν. τούτῳ μέντοι τῷ λόγῳ καὶ τὸν Νεῖλον αὐτὸν οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς ἄλλοις φασὶ πλημμυρεῖν καιρὸν, ἀλλὰ μεσοῦντος τοῦ θέρους ἐπικλύζειν τὴν Αἴγυπτον, ὡς τοῦ γε ἡλίου τὴν βορειοτέραν τῆνικαῦτα διαθέοντος ζώνην, καὶ τοῖς ἄλλοις μὲν ποταμοῖς ἐνοχλοῦντος, τούτου δὲ πλεῖστον ἀπέχοντος. ἢ μέντοι τῶν ἀτμῶν φύσις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ λελεπτυσμένον ὕδωρ. ἀναγομένων οὖν, ὡς εἴρηται, αὐτῶν τῇ τοῦ ἡλίου ὀλκῇ, κἀντεῦθεν πυκνουμένου τοῦ ἀέρος, ὑετοὶ καταρρήγνυνται χιόνες τε καὶ χάλαζαι, καὶ ὅσα τῆς ὑγρᾶς ὑπάρχει φύσεως ἔγγονα. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καθ' ἱστορίαν ἐπελθοῦσα ἡ σὴ φιλομάθεια τὰ παρὰ Μωσέως γραφέντα περὶ τε τοῦ πρώτου οὐρανοῦ περὶ τε τοῦ δευτέρου, στερεώματος δηλαδή, καὶ περὶ τῶν ἐναπειλημμένων ὑδάτων μέσον τῶν δύο τούτων οὐρανῶν, ἐκλαβέσθαι τὰ τοιαῦτα καὶ κατὰ ἀναγωγὴν ἐπιζητεῖ. ταύτη τοι καὶ τὸν Σιναίτην ἰδοὺ παράγω σοι θεῖον Ἀναστάσιον· ὁ γὰρ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἀκούσας τοῦ μεγάλου Παύλου λέγοντος ὅτι πάντα εἰς Χριστὸν προτετύπεται, τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τούτου χάριν ἀλληγορικῶς τὰ πλείω τῆς παλαιᾶς ἐξελάβετο. καὶ ἄκουε τί φησι περὶ τῶν οὐρανῶν τέως αὐτῶν. ἢ τοῦ ἀνωτέρου οὐρανοῦ ἀκατάληπτος φύσις ἐμοὶ δοκεῖ τύπον ἐπέχειν τῆς ἀοράτου καὶ ἀκαταλήπτου λόγου θεότητος, τὸ δὲ στερέωμα τὸ κάτωθεν ἀνεληθὸν τύπον ἐπέχειν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀνθρωπότητος ἣν ἔλαβε κάτωθεν. τὸ δὲ ὕδωρ τὸ μέσον τῶν δύο ἐμπεριληφθὲν εἰκόνα διαγράφει τῆς ἀχράντου αὐτοῦ ψυχῆς μεσιτευσούσης θεότητι καὶ σαρκὸς παχύτητι. ὅρα γὰρ ὅτι ὁ μὲν ἀνώτερος οὐρανὸς φύσει ἀπ' ἀρχῆς οὐρανὸς ἐκλήθη, καθὰ καὶ ὁ θεὸς 21 λόγος ἀπ' ἀρχῆς θεὸς ἐστὶ, τὸ δὲ στερέωμα τὸ κάτωθεν καὶ ὑλικὸν οὐκ ἀπ' ἀρχῆς μετὰ δὲ τὴν πρὸς τὸν ἀνώτερον ἔνωσιν οὐρανὸς ἐκλήθη, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἅγιον τοῦ Χριστοῦ σῶμα τῇ θεώσει καὶ τῇ ἐνώσει λέγεται θεός, οὐ μὴν τῇ οἰκείᾳ φύσει·» συμμαρτυρεῖ δὲ τοῦτο ὁ πάμμεγας Παῦλος, καταπέτασμα λέγων τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ σάρκα, ἣτις κάτωθεν καὶ ἐξ αἱμάτων συνεπάγη, καθὰ δὴ καὶ αὐτὸ τὸ στερέωμα ἐκ τῶν κάτω νοτίδων. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ τὰ ὕδατα πάντα εἰς τὰς ἑαυτῶν συναγωγὰς συνήχθησαν κατὰ θεῖαν κέλευσιν, καὶ οὕτως ἐφάνη ἡ ξηρά. τότε δὴ καὶ παντοίοις αὕτη φυτοῖς τε καὶ δένδρεσι παραδόξως ἐκαλλωπίζετο. τῷ γὰρ θείῳ δυναμωθεῖσα βουλήματι, ὡς ὁ Νύσσης φησὶν, ἀθρόον ἀπεκύησεν ἅπαντα, οὐ χρόνου δεηθεῖσα πρὸς αὔξησιν τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδιδομένων, ἀλλ' ὁμοῦ τοῖς ἀνθεσι καὶ τοὺς καρποὺς ἐκβλαστήσασα θέαμά τι τερψίθυμον ἦν. εἰ γὰρ ἀηδὲς τι πρᾶγμα καὶ παρεκτικὸν ὀδύνης ἢ ἄκανθα, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ἡ γῆ καὶ ταύτην ἀνέδωκεν, ἀλλ' ἠνίκα μετὰ τὴν παράβασιν ἤκουσεν ὁ Ἄδὰμ ἐπικατάρματος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι.» ἵνα γὰρ τῷ τερπνῷ τὴν λύπην παρακειμένην ἔχωμεν κάκ τούτου τὴν ἄμαρ²² τῆς μνημονεύωμεν, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, διὰ τοῦτο προσεφύη τῷ ῥόδῳ ἢ ἄκανθα. πρόσεχε οὖν. εἰ μὴ γὰρ ἤκουσεν ὁ Ἄδὰμ ἐπικατάρματος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου,» τάχα ἂν ἡ γῆ καὶ αὐθις φυτὰ παρεῖχε σοι ἔγκαρπα μὴ δεόμενα χρόνου πρὸς αὔξησιν. τότε μὲν γάρ, πρὸ τῆς παραβάσεως δηλονότι, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, ἐν ἀκαριαίᾳ χρόνου ῥοπῇ ἀπὸ τῆς βλαστήσεως ἀρξαμένη ἡ

γῆ, ἵνα φυλάξῃ τοὺς νόμους τοῦ κτίσαντος, πᾶσαν ἰδέαν ἀυξήσεως διεξεληθοῦσα, εὐθύς πρὸς τὸ τέλειον ἤγαγε τὰ βλαστήματα. καὶ λειμῶνες μὲν γὰρ ἦσαν βαθεῖς τῇ ἀφθονίᾳ τοῦ χόρτου, τῶν δὲ πεδίων τὰ εὐκαρπα βρίθοντα τοῖς ληίοις εἰκόνα πελάγους κυμαίνοντος ἐν τῇ κινήσει τῶν ἀσταχύων ἀπέσωζε. καὶ ταῦτα μὲν, ἠνίκα ἔλεγεν ὁ θεὸς βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου.» ὀπνίκα δὲ προσετίθει καὶ ξύλον κάρπιμον ποιῶν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα, ἐπὶ τῆς γῆς,» τότε δὴ τότε πᾶσαι μὲν λόχμαι κατεπυκνοῦντο, πάντα δὲ ἀνέτρεχε δένδρα, ἐλάται καὶ κέδροι πεῦκαί τε καὶ κυπάρισσοι, καὶ ὅσα τοιαῦτα, αἶ τε ῥοδωνιαὶ καὶ μυρσίνοι καὶ δάφναι, πάντα ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή, οὐκ ὄντα πρότερον, εἰς τὸ εἶναι παρήχθη μετὰ τῆς οἰκείας ἐκάστου ἰδιότητος. Μὴ θαύμαζε δὲ εἴπερ αἶ βοτάναι πᾶσαι οὐκ ἐδώδιμοι. τὰ γὰρ μὴ χρησιμεύοντα τῷ ἀνθρώπῳ χρήσιμά ἐστι τοῖς δι' αὐτὸν γεγεννημένοις ζώοις. εἰ δὲ καὶ δηλητήρια πρόσεισιν αὐτῶν ταῖς, οὐδὲ τοῦτο ξενίζεσθαι χρή. πολλάκις γὰρ καὶ ταῦτα παθῶν ἰατήρια γίνονται· κεραννύμενα γὰρ ἐτέραις βοτάναις ἀλεξίκακα γίνεται καὶ ὑγείας παρεκτικά. οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ μέγας Βασίλειός φησιν ὅτι τῶν δηλητηρίων οὐδὲν ἀργῶς οὐδὲ ἀχρήστως γεγεννημένον ἐστίν, εἰ καὶ τοὺς ἀχαρίστους ἡμᾶς κατὰ τοῦ πεπονηκότος παρασκευάζει φρονεῖν. τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν ἢ τροφήν παρέχει τινὶ τῶν ἀλόγων, ἢ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς παρὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης εἰς παραμυθίαν τινῶν ἀρρωστημάτων ἐξεύρηται. τὸ μὲν γὰρ κώνειον οἱ ψᾶρες βόσκονται, διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος τὴν ἐκ τοῦ δηλητηρίου βλάβην ἀποδιδράσκοντες· λεπτοὺς γὰρ ἔχοντες τοὺς περὶ τὴν καρδίαν πόρους, φθάνουσιν ἐκπέψαι τὸ καταποθὲν πρὶν τὴν ἀπ' αὐτοῦ ψῦξιν τῶν καιρίων καθάψασθαι. ἐλλέβορος δὲ ὀρτύγων ἐστὶ τροφή, ἰδιότητι κράσεως τὴν βλάβην ἀποφευγόντων. ἔστι δὲ καὶ αὐτὰ ταῦτα ἐν καιρῷ ποτὲ καὶ ἡμῖν χρήσιμα· διὰ μὲν γὰρ τοῦ μανδραγόρου ὕπνον οἱ ἰατροὶ καταπάσσουσιν, ὀπίω δὲ τὰς σφοδρὰς ὀδύνας κατακοιμίζουσιν. ἤδη δὲ τινες τῷ κωνεῖω καὶ τὸ λυσσῶδες τῶν ὀρέξεων κατεμάραναν, καὶ τῷ ἐλλεβόρῳ πολλὰ τῶν χρονίων παθῶν ἐξεμόχλευσαν, ὥστε ὁ ἐνόμιζες ἔχειν κατὰ τοῦ κτίσαντος ἔγκλημα, τοῦτο εἰς προσθήκην εὐχαριστίας περιελήλυθεν. 24 Ἐπὶ μέντοι τοῖς προειρημένοις φυτοῖς καὶ τὸ τῆς ζωῆς ὁ Ἰώσηπος καὶ τὸ τῆς φρονήσεως ἔφησεν ἀναδοθῆναι φυτόν, ᾧ διαγιγνώσκειν τί τε τὸ ἀγαθὸν εἶη καὶ τί τὸ κακόν, εἰ καὶ καθ' ἕτερον ἐκλαμβάνει σκοπὸν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς τὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, καθὰ δὴ μαθήση μετὰ βραχύ. Περὶ δὲ τῆς ἰδιότητος καὶ διαφορᾶς τῶν δένδρων, τί ἂν τις εἴποι πῶς τινὰ μὲν πέπτειται τῷ ἡλίῳ, τινὰ δὲ ἐν ἐλύτροις κεκαλυμμένα πληροῦται; καὶ ὧν μὲν ἀπαλὸς ὁ καρπός, παχὺ τοῦ φύλλου τὸ σκεπαστήριον, ὡς ἐπὶ τῆς συκῆς, ὧν δὲ οἱ καρποὶ στεγανώτεροι, ἐλαφρὰ τῶν φύλλων ἢ προβολή, ὡς ἐπὶ τῆς καρύας, ὅτι ἐκεῖνα μὲν διὰ τὸ ἀσθενὲς πλείονος ἐδεῖτο τῆς βοηθείας, τούτοις δ' ἂν πρὸς βλάβην ἐγένετο παχυτέρα ἢ περιβολὴ ἐκ τῆς ἀπ' αὐτῶν σκιᾶς. πῶς κατέσχισται τῆς ἀμπέλου τὸ φύλλον; ἵνα καὶ πρὸς τὰς ἐκ τοῦ ἀέρος βλάβας ὁ βότρυς ἀντέχη καὶ τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου διὰ τῆς ἀραιότητος δαψιλῶς ὑποδέχεται. Θαυμαστὰ δὲ δένδρα καὶ οὐ μόνον δι' ἣν ἔχουσι πρὸς τὰ ἕτερογενῆ τῶν καρπῶν διαφορὰν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰ δηλαδὴ τὰ ὁμογενῆ. καὶ γὰρ ἄλλος μὲν χαρακτήρ τοῦ καρποῦ τῶν ἀρρένων, ἄλλος δὲ τῶν θηλειῶν παρὰ τοῖς φυτουργοῖς διακέκριται. καὶ αὐτοὺς γὰρ τοὺς φοίνικας εἰς ἄρρε25 νας καὶ θηλείας διιστῶσι· καὶ τὸ παράδοξον, ἔρως φυσικὸς παρ' αὐτοῖς. ὑποκύπτει γὰρ ἡ θήλεια τῷ ἄρρενι ὀργῶσα τρόπον τινὰ καὶ τῆς συμπλοκῆς ἐφιεμένη, καὶ οὕτως οἶον ἐν αἰσθήσει τῆς ἀπολαύσεως γεγонуῖα καὶ ἀνορθοῦται πάλιν τοὺς κλάδους καὶ πρὸς τὸ πρότερον ἀποκαθίσταται σχῆμα. ἀλλ' οἱ τῶν τοιούτων θεραπευταὶ καὶ συκᾶς ἀγρίας ταῖς ἡμέροις παραφυτεύουσιν, ὡς ἐντεῦθεν τὸν καρπὸν αὐτῶν γλυκύτερον γίνεσθαι· εἴ τι καὶ γὰρ

τοῖς ἡμέροις δριμύτερον πρόσεσι, πρὸς τὰς ἀγρίας ἀδήλως ἐκπέμπεται. καὶ τοὺς ὀλύνθους δὲ προσδήσαντες τῶν εὐκάρπων καὶ ἡμέρων συκῶν τὴν ἀτονίαν ἰῶνται, ῥέοντα ἤδη καὶ σκεδαννύμενον τὸν καρπὸν τοῖς ὀλύνθοις ἐπέχοντες. ταῦτα μὲν οὖν ὁ ποιητὴς αὐτῶν οὕτω παραδόξως γίνεσθαι συγκεχώρηκεν, ὡς καὶ ἡμᾶς πολλάκις ἐκ τῶν ἀντικειμένων ἡμῖν εὐτονίαν λαμβάνειν πρὸς αὐτὴν γε τῶν ἀρετῶν τὴν ἐπίδειξιν· οὐκ ὀλίγοι γὰρ αὐτῶν ἐννόμως αἰροῦνται ζῆν, κἂν ἐν δόγμασι σφάλλωνται. ἀλλὰ καὶ φοῖνιξ καρπὸν μὲν ἀποφέρων γλυκύν, ἐν ἀλμυροῖς δὲ τόποις ὡς τὰ πολλὰ εὕρισκόμενος, αὐτὸ τοῦτο αἰνίττεται, ὅτι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ δυνάμεθα τὰ κατὰ γνώμην μὴ διαφθεῖρειν, κἂν ἐν τοῖς ἐναντίοις τισὶ συνδιάγωμεν. Ὅρα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ τὰ εὐώδη πάντα, ὅταν σκόροδα καὶ κρόμμυα τούτοις παραφυτεύηται, εὐωδέστερα γίνεται, διότι πᾶν εἶ τι δριμὺ καὶ δύσοσμον ἐν τούτῳ τοῖς ἐστίν, ἐν τοῖς δριμυτέροις τῶν σπερμάτων φυσικῶς ἀπορρεῖ, καὶ γίνεται τὸ καταλειφθὲν εὐωδέστατον. ἀλλὰ καὶ τὸ πήγανον ὑπὸ τῆς συκῆς φυτευόμενον δριμύτερον ἑαυτοῦ γίνεται· μετατίθεται γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ἐν τῇ συκῇ βαρύσομον, κἀντεῦθεν βελτίω τὰ σῦκα γίνεται. ἀλλὰ καὶ κρέη τινὰ παρὰ τῇ συκῇ κρεμαννύμενα εὐθρυπτα γίνεται. τὸ γὰρ φυτόν, ὡς εἴρηται, ἡ συκὴ ἀπάντων ἐστὶν ὀπωδέστατον. θερμὸν πνεῦμα καὶ δριμὺ καὶ τμητικὸν ἀφήσι, καὶ τοῦτο θρύπτει καὶ πεπαίνει τὴν σάρκα τοῦ ὄρνιθος. ὅθεν καὶ τῶν ταύρων ὁ χαλεπώτατος συκῇ προσδεθείς ἡσυχίαν ἄγει καὶ ψάυσεως ἀνέχεται, καὶ ὅλως ἀφήσι τὸν θυμὸν ὡσπερ ἀπομαραινόμενος. τοῦτο γοῦν τὸ πνεῦμα καὶ τοῖς κρέασι προσπίπτον διαιρεῖ τὴν σάρκα καὶ περιθρύπτει. διὰ ταῦτα καὶ πρὸ τῆς γλυκείας συκῆς ἕτερα σῦκα λεγόμενα ὄλυνθοι τὴν ἄχρηστον ὑγρότητα τοῦ φυτοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἔλκοντα χρηστοτέραν ἀφήσι. διὰ τοῦτο φησι καὶ ἡ γραφὴ ἡ συκῆ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς,» τουτέστιν, ἡ ψυχὴ διὰ καθάρσεως τὸ ἄχρηστον ἅπαν ὡσπερ ὄλυνθον ἐξήνεγκε καὶ ἀπωχέτευσεν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο σε παραδραμεῖν ἄξιον· λόγος γάρ τις ἐστὶ καὶ τὸ ἤλεκτρον ὁπὸν εἶναι φυτῶν εἰς λίθου φύσιν ἀποπηγνύμενον. ἀλλὰ καὶ τὰ μὲν τῶν φυτῶν ἀειθαλῆ γέγονε 27 τὰ δὲ γυμνούμενα, καὶ τῶν ἀειθαλῶν τὰ μὲν φυλλοβόλα τὰ δὲ ἀείφυλλα. καὶ φυλλοβόλα μὲν ἐλαία καὶ πίτυς (λεληθότως γὰρ ὑπαλλάσσει τὰ φύλλα, ὡς μηδέποτε δοκεῖν τῆς κόμης ἀπογυμνοῦσθαι), ἀείφυλλον δὲ ὁ φοῖνιξ, τὸ αὐτὸ φύλλον ἐκ τῆς πρώτης βλαστήσεως συμπαραμένον ἔχει εἰς τέλος. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Μὴ θαύμαζε δέ, ἀγαπητέ, εἴπερ ἡ ἀγία γραφὴ φησιν εἰς μίαν συναγωγὴν συναχθῆναι τὸ ὕδωρ, ποῦ δὲ εἰς συναγωγὰς· καὶ τοῦτο γὰρ κάκεῖνο γέγονε, καὶ οὐκ ἐναντιοῦται πρὸς ἄλληλα. ὁ μὲν οὖν Θεοδώρητός φησιν ὅτι καλῶς εἶπε καὶ συναγωγὴν καὶ συναγωγὰς ἐπὶ τῶν ὑδάτων· τὰ γὰρ πελάγη κατὰ τὴν ἕξω ἐπιφάνειαν διηρημένα δοκοῦσιν (ἄλλο γὰρ τὸ Ἰνδικὸν πέλαγος καὶ ἄλλο τὸ Ὑγκανικόν), κάτωθεν δὲ συν-ἡρμοσται διὰ τινων ὑπογειῶν πόρων. ἕξωθεν δὲ τὸ μέγα πέλαγος ἐπίκειται, τουτέστιν ὁ Ὠκεανός, τὸ καὶ Ἀτλαντικὸν καλούμενον. καλεῖται δὲ οὕτως διὰ τὸ ἐκεῖσε ὄρος τὸν Ἄτλαντα. τοσοῦτον δὲ ὁ Ἄτλας οὗτος ὑψηλός ἐστιν ὡς καὶ κίονα τοῦ οὐρανοῦ παρὰ τοῖς ποιηταῖς λέγεσθαι· οὗ τὴν κεφαλὴν οὐδεὶς ἐώρακε διὰ τὸ χιόνι καλύπτεσθαι. καὶ οὕτω μὲν ὁ διαληφθεὶς Θεοδώρητος, ὁ δὲ μέγας Βασίλειός φησιν ὅτι καλῶς εἶπεν εἰς μίαν συναγωγὴν. ἵνα γὰρ μὴ τὸ ἐπιρρέον ὕδωρ τῶν δεχομένων αὐτὸ χωρίων ὑπερχεόμενον μετεκβαίνοι 28 ἄν, καὶ ἄλλα ἐξ ἄλλων πληροῦν πᾶσαν κατὰ τὸ συνεχὲς ἐπικλύση τὴν ἥπειρον, συναχθῆτω τὰ ὕδατα» εἶπεν εἰς συναγωγὴν μίαν,» τουτέστιν ἄλλη ἀπὸ ταύτης μὴ ἀπογευηθήτω, ἀλλ' ἐν τῇ πρώτῃ συλλογῇ ἀπομεινάτω τὸ συναγόμενον. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής φησιν ὅτι πάντες οἱ χεῖμαρροι πορεύονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιπλαμένη, ἐπειδὴ καὶ τὸ ρεῖν τοῖς ὕδασι διὰ τὸ θεῖον πρόσταγμα·

συναχθήτω» γάρ φησι τὰ ὕδατα.» καὶ τὸ εἶσω δὲ τῶν ὄρων περιγεγράφθαι τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς πρώτης νομοθεσίας ἐστί. πρόσεχε, ἀγαπητέ. συνήχθη τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὥφθη ἡ ξηρά.» ἐπειδὴ γὰρ ἀόρατος ἦν ἡ γῆ καὶ ἀκατασκεύαστος ἄτε τοῦ ὕδατος ἐπιπολάζοντος αὐτῇ, διὰ τοῦτο τὸ ὕδωρ συνήχθη εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτοῦ, καὶ οὕτως ὄρατὴ γέγονεν ἡ ἀόρατος οὕσα τὸ πρότερον. τότε δὴ τότε καὶ φυτοῖς παντοίοις ἐκαλλωπίζετο θείῳ προστάγματι, ὡς ἄνωθεν εἴρηται. Εἰ δὲ καὶ τίνος ἔνεκεν ἐπιζητεῖς οὕτω κατὰ μέρος ἡ γῆ τὸν οἰκεῖον ἐδέχετο κόσμον καὶ οὐκ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ἀπηρτισμένη παρήγετο, ἐγὼ σοι ἐρῶ, μᾶλλον δὲ οὐκ ἐγὼ ἀλλ' ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς. ἐπειδὴ γὰρ ἡ γῆ μήτηρ ἡμῶν ἐστί καὶ τροφός, ἐπειδὴ πάντες ἐξ αὐτῆς γεγέννηται καὶ εἰς αὐτὴν 29 αὔθις ἐπιστρέφουσιν, ἐπειδὴ πᾶσαν ἀπολαύειν ἡμῖν αὕτη χαρίζεται, ἵνα μὴ τὸ πᾶν αὐτῇ λογισθῆ ἄντεῦθεν σέβας αὐτῇ προσαχθῆ, δυνάμει δῆθεν οἰκεία τοσοῦτων ἀγαθῶν ἡμῖν αἰτία γεγεννημένη, διὰ τοῦτο πρῶτα μὲν ἐπικαλύπτει ταύτην τῷ ὕδατι καὶ ἀκατάσκευον ποιεῖ, μετὰ δὲ ταῦτα τὸ ὕδωρ εἰς μίαν ἐπισυνάγει συναγωγὴν, καὶ οὕτως ὀφθῆναι παρασκευάζει αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ζητῆσαι ἄξιον, ποῦ συνήχθη τὸ ὕδωρ, ὡς ἐντεῦθεν ὀφθῆναι τὴν ξηράν, εἶγε τὸ πρόσωπον ἅπαν τῆς γῆς, ὡς φησιν ἡ γραφή, τοῖς ὕδασι ἐκαλύπτετο. Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Χριστοῦ ὁ μέγας τε Βασιλείος φασιν ὅτι κοιλότητες ἐγένοντο τηνικαῦτα κατὰ θείαν κέλευσιν (καὶ τοῦ λόγου μάρτυρες ἀπαράτρεπτοι αἱ κατὰ τόπους εὐρισκόμεναι νῆσοι), καὶ οὕτως αὐταὶ τὸ ὕδωρ ὑποχαλασθὲν ἐδέξαντο. εἰ μὴ γὰρ συνήχθη τὸ ὕδωρ ἐν ταῖς τοιαύταις κοιλότησιν, οὐκ ἂν ἀποκαλυφθῆναι ἔφθασεν ἡ ξηρά. ἀλλὰ, κηδεμονίας θεοῦ, καὶ νήσους γὰρ ταῖς κοιλότησι προσεῖναι παρεσκεύασε. τίνος ἔνεκεν; ὥστε τοὺς ναυτιλλομένους ἐκεῖσε διαναπαύεσθαι, ἡνίκα καὶ μᾶλλον ὀδοιπορίας μακραῖς ἑαυτοὺς ἐκδιδώσει. Μὴ θαύμαζε δὲ εἶγε ποτίμων ὄντων τῶν εἰς τὴν θάλασσαν εἰσρεόντων ὑδάτων ἀλμυρὰ μόνη αὕτη καὶ ἄποτος δεῖξοι κνυται. διὰ γὰρ τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν παρακειμένην αὐτῇ καὶ οἶονεὶ παρακαίουσάν τε καὶ παραφρύγουσαν, καὶ τὴν ἀλμυρὰν αὐτῇ ἐμποιοῦσαν ποιότητα, ὥσπερ τι περίττωμα τὸ ἀλμυρὸν ὕδωρ ὑφίσταται. ἔδει μὲν οὖν καὶ τὸ τῶν ποταμῶν ὕδωρ ἐξατμιζόμενον καὶ παραφλεγόμενον ἀλμυρὸν δείκνυσθαι· ἀλλ' ἡ διηνεκῆς κίνησις τοῦτο οὐ συγχωρεῖ. ἐκείνη δὲ ἐν τόπῳ κοίλῳ περιλιμνάζουσα καὶ ἐφ' ἑαυτῆς ἐστῶσα ἐτοιμοπαθῆς ἐστί τοῖς αἰτίοις τῆς ἀλμυρότητος. τοῦτον μέντοι τὸν λόγον ἐπιβεβαίωσι καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης λέγων ὁ μὲν οὖν Ὁκεανὸς πότιμος ὢν καὶ γλυκύτατος ἐπιχορηγεῖ τὸ ὕδωρ τῇ θαλάσῃ· χρονίζων δὲ ὅμως καὶ ἐστὼς ἀκίνητος πικρὸς γίνεται, τοῦ ἡλίου ἀεὶ τὸ λεπτότερον ἀνιμωμένου καίπερ ἐκ τῶν σιφῶνων, ὅθεν καὶ τὰ νέφη συνίστανται καὶ οἱ ὄμβροι γίνονται διὰ τῆς διηθήσεως γλυκαινομένου τοῦ ὕδατος.» οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ θειότατος Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης ἐν τῇ ἑξαήμερῳ αὐτοῦ διέξεισι λέγων ἡ δὲ θάλασσα γλυκεῖα ἦν κατ' ἀρχὰς καὶ νᾶμα πότιμον ἔχουσα· ὕστερον δὲ τῷ χρόνῳ καὶ τοῖς στοιχείοις τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην ἐδέξατο.» ὁ γὰρ ἥλιος, ὡς εἴρηται, τῇ οἰκείᾳ θερμότητι ἐξατμιζὼν τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ γλυκύτερον ἔλκων καὶ κουφίζων πρὸς τὸν ἀέρα, κάτω τὸ ἀλμυρότερον ἐᾷ καὶ βαρύτερον. ὅτι δὲ παχύτερόν ἐστί τὸ θαλάττιον ὕδωρ τῶν ποταμίων ὑδάτων, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα παρίστησιν· ἐν μὲν γὰρ τοῖς ποταμοῖς οὐ δύναται πλοῖα βαρὺν ἔχοντα φόρτον πλεῖν, ἐν δὲ τῇ θαλάσῃ ἐλαφρῶς ταῦτα βαστάζονται διὰ τὴν ὑποκειμένην παχύτητα. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ τοῦτο δεόν εἶδέναι σε, ὅτι πάντα τὰ ὕδατα τὰ τε πηγυμαῖα καὶ φρεατιαῖα ἐκ τῆς θαλάττης ἔχουσι τὰς ἀρχάς. ἡ γὰρ γειτονοῦσα τῇ θαλάσῃ γῆ διάτρητός ἐστί καὶ ὑπόνομος, ὥσπερ τινὰς φλέβας ἔχουσα, δι' ὧν ἐκ τῆς θαλάσσης δεχομένη τὰ ὕδατα τὰς πηγὰς ἀναδίδωσι. πρὸς οὖν τὴν ποιότητα τῆς γῆς καὶ τὸ τῶν πηγῶν ὕδωρ ἄνεισι. κατὰ τοῦτο καὶ ὕδατα

οξώδη ἢ ἐλαιώδη, τεφρώδη, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τὰ πάντα γὰρ τῆς ποιότητος ἐκεῖθεν μετέχουσιν ἀφ' ἧς γῆς διέρχονται τε καὶ ἀνέρχονται. οὕτω μὲν οὖν καὶ τὰ θερμὰ ὕδατα διὰ πυρώδους γῆς διερχόμενα, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, ἢ στενοχωρούμενα καὶ βία ῥηγνύμενα, τὴν ζέσιν ἐκεῖθεν ἐφέλκονται. αἱ μέντοι μεγάλαι πηγαὶ διὰ τοῦτο καὶ μᾶλλον ἐν ὄρεσι γίνονται, ὅτι μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ ὄρους γίνεται κορυφῆς ἢ ἀπὸ τοῦ βάθους ὄλκῃ καὶ ἀναθυμίασις, καὶ μᾶλλον εἰ σομφῶδες τύχη τὸ ὄρος εἶναι καὶ πρὸς τὴν ὄλκην ἐπιτήδειον. εἶτα καταρρέον ἔνθεν ἀκεῖθεν τὸ ὕδωρ, καὶ ἐν τινι τόπῳ συρρεῦσαν, τὴν γῆν ἐκεῖσε ῥήγνυσι καὶ οὕτω μετὰ βίας ἐξέρχεται. ἀένναος δὲ ἡ πηγὴ, ὅτι καὶ διηνεκῆς ἢ ἀπὸ τοῦ βάθους παρὰ τοῦ ἡλίου ὄλκῃ. 32 καὶ μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ τὰ μέγιστα τῶν ὄρων, ὃ τε Καύκασος, ὁ Παρνασσός, ἡ Πυρῆνη, καὶ ὅσα τοιαῦτα· μέγιστοι γὰρ ἐκεῖθεν ῥέουσι ποταμοὶ τὰς ἀρχὰς ἔχοντες ἀπὸ τῶν μεγάλων πηγῶν. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; πάσης ποταμῶν ῥύσεως καὶ ἀμπώτιδος, καὶ τῶν ὅσα φυσικὰς ἔχει τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἀρχὰς, πάντων αἴτιος ὁ ἥλιός ἐστι, παρὰ θεοῦ τὴν παντοδαπὴ ταύτην λαβὼν ἐνέργειαν. ὅρα γὰρ ὅτι φυσικῆ δύναμει καὶ περιουσίᾳ θερμότητος ἑλκτικός ἐστι τῆς ἐν τῷ βάθει ὑγρότητος. ὅθεν ἕαρος καὶ θέρους πλησιάζων ἡμῖν ἀνέλκει τὴν ἐν τοῖς δένδροις ἰκμάδα καὶ ἔγκαρπα ταῦτα ποιεῖ. αὐτοῦ τὸ θέρος, αὐτοῦ τὸ μετόπωρον ὃ τε χειμῶν καὶ τὰ λοιπὰ. Ὁ μέντοι Νεῖλος, ἀγαπητέ, κατὰ τὴν θερινὴν ὥραν αὖξεται· παντὸς γὰρ νέφους ὑπ' ἀνέμων ἐλαυνομένου μέχρι τῆς κεκαυμένης ζώνης, κάντεῦθεν ὑετοῦ λάβρου ῥηγνυμένου, ὀργᾶται Νεῖλος καὶ ποταμὸς εἶναι οὐκ ἀνέχεται· τῆς γὰρ οἰκείας ὄχθης ἐξέρχεται καὶ καταθαλαττίζει τὴν Αἴγυπτον. καὶ γλυκὺς μὲν ὁ Νεῖλος (ἐξ ὄμβρων γάρ), χλιαρὸς δὲ ὡς ἐκ θερμότητος ἀρξάμενος, κατὰ τοῦτο καὶ αὔρας οὐκ ἀναδίδωσιν, ὡς οἱ λοιποὶ ποταμοί· τῶν γὰρ νεφῶν ἐλαυνομένων, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τῶν ἐτησίων ἀνέμων, ἡ ἐμπεριεχομένη τούτοις ἀτμὶς ὑπὸ τοῦ κατὰ τόπους πυρώδους ἅπασα ἐξικμάζεται, καὶ τούτου χάριν ὁ Νεῖλος αὔρας οὐκ ἀναδίδω³³ σιν. εἰ δέ, καθάπερ τινὲς ᾤθησαν, ἀπὸ χιόνος τηκομένης αὐξόμενος ἦν, αὔραι ἂν ἐκεῖθεν δαψιλῆς ἀνεπέμποντο. τὸ μέντοι κατὰ τὸν Νεῖλον, ἀγαπητέ, θαῦμα, καθά φησιν ὁ θεῖος Ἀναστάσιος, πρὸς πίστῳσιν τῆς ἀρχαίας κοσμοποιίας γίνεσθαι συνεχώρησεν ὁ θεός· τίς καὶ γὰρ ὄρων τὸν Νεῖλον καταθαλαττίζοντα τὴν Αἴγυπτον καὶ αὔθις ἀποκαθιστάμενον, οὐκ ἂν καὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης πίστιν λάβῃ καθ' ἣν εἰς μίαν συναγωγὴν τοῦ ὕδατος ἐπισυναχθέντος ἐφάνη ἡ ξηρά. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πλησιοχώροις αὐτοῖς τῆς ἐν Πενταπόλει τῇ βαρβαρικῇ ἀδύτοις ὕδασιν ἢ τῶν λίθων φύσις ἀνωφερῆς ἐπιφερομένη αὐτοὺς ἐκεῖθεν ἐλέγχει τοὺς μὴ πιστεύοντας ὅτι ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὑπὲρ φύσιν ὁ θεὸς τὴν βαρεῖαν ταύτην γῆν ἀπηώρησεν. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς λεγομένοις Λυκίοις ὄρεσι τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ ὁμοῦ συνιόντα τὴν ἀδιαίρετον ἐπὶ Χριστοῦ τῶν δύο φύσεων ἔνωσιν, τῆς θεότητός φημι καὶ ἀνθρωπότητος, ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσιν. ἀλλὰ πῶς ἐπὶ τούτοις τὸν ποιητὴν εἰκότως ἂν τις ὑμνήσειεν; ἐπειδὴ γὰρ πολυειδῆ τυγχάνει τὰ ἐμπίπτοντα ἡμῖν νοσήματα, πολυειδῆ καὶ τὰ ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενα θερμὰ ὕδατα. τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν χαυνοῖ τὰ τεταμένα τῶν νεύρων, τὰ δὲ σφίγγει καὶ τονοῖ τὰ λελυμένα· καὶ τὰ μὲν φλέγματι πολέμια, τὰ δὲ μελαίνῃ χολῇ· καὶ 34 ἄλλα πάλιν ἄλλην χρεῖαν παρέχουσι τῇ κελεύσει τοῦ παραγαγόντος αὐτά, κἂν ἡμεῖς ἀχάριστοι περὶ τὸν εὐεργέτην φαινώμεθα. Καὶ ὅπως μὲν, ἀγαπητέ, καὶ ποίῳ τρόπῳ θερμὰ κάτωθεν ἀνέρχονται ὕδατα, εἴρηται ἄνωθεν, ἀναγκαῖον δὲ συμπαρειλῆσθαι τῷ λόγῳ ὅπερ Πατρικίος τις ἐπίσκοπος Προύσης εὔρηται λέγων περὶ τῶν θερμῶν ὑδάτων· πῦρ γὰρ καὶ ὕδωρ ἐν τῷ οὐρανῷ εἶναι λέγει, ὡσαύτως καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς πῦρ καὶ ὕδωρ, ἀφ' ὧν ὡσπερ σίφωνες ἀναπέμπονται πρὸς ἡμετέραν ζωὴν αἱ πηγαί. ὁ μέντοι Δαμασκηνὸς Ἰωάννης περὶ τοῦ Ὠκεανοῦ φησὶν

ὅτι τὴν γῆν ἄπασαν οἶά τις κυκλοῖ ποταμός· περὶ οὗ εἰρηκέναι μοι δοκεῖ ἡ γραφή ὅτι ποταμός ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Παραδείσου, πότιμον καὶ γλυκὸ ὕδωρ ἔχων. οὗτος εἰς τέσσαρας ἀρχάς, τουτέστιν εἰς τέσσαρας ποταμούς, διαιρεῖται. εἰ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἐπιζητεῖς δι' ἣν τὰ προσγεγόμενα ἡμῖν ὀμβριμαῖα ὕδατα κατὰ τοσοῦτον σήπεται, καὶ ταῦτα τοῦ ἡλίου διηθοῦντος τὸ λεπτότατον καὶ ἀνάγοντος, ἴδου καὶ ταύτην σοὶ προστίθεμεν. πολυμιγεστάτη τῶν ὑδάτων τούτων ἡ φύσις ἐστίν· ἐκ πάντων γὰρ τῶν ὑγρῶν ἀνάγει ὁ ἥλιος. ἡ τοίνυν ἀνωμαλία εὐκίνητος, 35 καὶ πρὸς τινα φθορὰν θᾶπτον ὄρα. ἔτι γε μὴν τὸ βαρύτατον τοῦ ἀναχθέντος αὐθις κατάγεται, ἐπεὶ τὸ βαρὺ πρὸς τὸ κάταντες εἴωθε φέρεσθαι· τὸ δὲ λεπτότατον τῆς ἀναθυμιάσεως πνεύματος φύσις ἐγένετο. καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τοὺς φωστῆρας ποιήσας ἐν αὐτῷ τῷ στερεώματι ἔθετο. φωστῆρας δὲ ἀκούων μῆδὲν ἕτερον ἢ φωτοδόχα τούτους ἀγγεῖα εἶναι νόμιζε. τὸ γὰρ φῶς ἐκεῖνο τὸ κατὰ γε τὴν πρώτην ἡμέραν παραχθὲν λαβῶν ὁ θεός, καὶ διανείμας αὐτὸ τοῖς φωστῆρσι πᾶσιν, εἰ καὶ τῷ χρυσορρήμονι Ἰωάννῃ τὰ περὶ τούτων οὐχ οὕτω δοκεῖ, καθάπερ λύχνοις ἐνέθηκεν ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. ὁ γὰρ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἐν τῷ εἰς τὴν ἑξαήμερον πέμπτῳ λόγῳ αὐτοῦ τοιαῖσδε περὶ τούτου κέχρηται συλλαβαῖς εἶδες σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ. εἶπε μόνον, καὶ παρήχθη τὸ στοιχεῖον τοῦτο τὸ θαυμαστόν, ὁ ἥλιος λέγω. τοῦτον γὰρ καλεῖ φωστῆρα μέγαν, καὶ φησὶν αὐτὸν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας γεγενῆσθαι· οὗτος γὰρ φαιδρότεραν τὴν ἡμέραν ἀπεργάζεται. διὰ τοῦτο καὶ τῇ τετάρτῃ αὐτὸν ἐδημιούργησεν, ἵνα μὴ νομίσης τοῦτον συνιστᾶν τὴν ἡμέραν. ἐγένοντο μὲν γὰρ τρεῖς ἡμέραι, αἱ πρὸ τῆς τούτου δημιουργίας, ἐβουλήθη δὲ ὁ δεσπότης καὶ διὰ τούτου φαιδρότερον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐργάσασθαι.» πρόσεχε, ἀγαπητέ. δοκεῖ γὰρ ἐνταῦθα ὁ θειότατος Ἰωάννης 36 ἄλλο λέγειν εἶναι φῶς τὸ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν παραχθὲν καὶ ἕτερον τὸ κατὰ τὴν τετάρτην, πολλῷ τοῦ προτέρου λαμπρότερον. ἀλλ' ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ περὶ φωστῆρων ἔκτῳ λόγῳ αὐτοῦ, ἵνα μὴ λέγω τοὺς ἄλλους ὁσίους πατέρας, σαφέστερον τὸν περὶ τούτου λόγον ποιεῖ, καὶ φησὶν εἰ καὶ προελήφθη τοῦ φωτὸς ἡ γένεσις, πῶς ὁ ἥλιος πάλιν εἰς φαῦσιν λέγεται γεγονέναι; τότε μὲν οὖν αὐτὴ τοῦ φωτὸς ἡ φύσις παρήχθη, νῦν δὲ τὸ ἡλιακὸν τοῦτο σῶμα ὄχημα εἶναι τῷ πρωτογόνῳ ἐκείνῳ φωτὶ παρεσκευάσται. ὡς γὰρ ἄλλο τὸ πῦρ καὶ ἄλλο ὁ λύχνος, τὸ μὲν τὴν τοῦ φωτίζειν δύναμιν ἔχον, τὸ δὲ παρεμφαίνειν τοῖς δεομένοις πεποιημένον, οὕτω καὶ τῷ καθαρωτάτῳ ἐκείνῳ καὶ εἰλικρινεῖ καὶ ἀύλῳ φωτὶ ὄχημα νῦν οἱ φωστῆρες κατεσκευάσθησαν.» ἀλλὰ καὶ παρακατιῶν οὕτω κατὰ ῥῆμα διέξεισι. καὶ ἔστω ὁ ἥλιος εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας. πῶς οὖν ἔχει,» φησὶν, τὴν ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας ὁ ἥλιος; ὅτι τὸ φῶς ἐν ἑαυτῷ περιφέρων, ἐπειδὴν ποτε τὸν ὀρίζοντα ὑπεράρη, ἡμέραν παρέχει διαλύσας τὸ σκότος, ὥστε οὐκ ἂν τις ἀμάρτη ἡμέραν ὀρισάμενος εἶναι τὸν ὑπὸ τοῦ ἡλίου πεφωτισμένον ἀέρα.» σαφῶς μὲν οὖν ἐνταῦθα ὁ μέγας ἔδειξεν ὅτι φωτοδόχα μόνον ἀγγεῖα, μὴ μέντοι γε διὴ καὶ φῶς κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν. παρήχθησαν δὲ πάντως ἐπὶ τὸ δέξασθαι τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ πρῶτον 37 καὶ φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. τοῦτο δὲ πεποίηκεν ὁ θεός, ἵνα καταμερισθὲν, ὡς φησὶ Θεοδώρητος, εἰς δέ γε καὶ τοὺς μικροὺς καὶ μεγάλους φωστῆρας τὸ πρωτόγονον ἐκεῖνο φῶς αἴγλην ἐκπέμπη ταῖς τῶν ζώων ὄψεσι σύμμετρον. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ὀφθαλμοὺς ἔχοντα τὰ ζῶα τὴν ὑπερβολὴν τοῦ φωτὸς ἤνεγκεν. ἐπιβεβαιοῖ ταῦτα καὶ ὁ μέγας Βασίλειος λέγων καλὸς μὲν ὁ ἥλιος, τουτέστιν ὁ δίσκος ὁ ἡλιακός, ἐν ᾧ ὡσπερ λύχνῳ τινὶ τὸ πρωτόγονον ἐκεῖνο ἐναπετέθη φῶς, καλὸς δὲ καὶ διὰ τὴν συμμετρίαν αὐτοῦ· οὔτε γὰρ διὰ τὴν ἐκείνου λεπτότητα τὸ πῦρ παρεξέρχεται καὶ καταφλέγει πάντα, οὔτε διὰ τὴν αὐτοῦ παχύτητα πρὸς ἡμᾶς ἀμβλυτέραν τὴν αὐτοῦ παραπέμπει ἐνέργειαν.» Πρὸ

μέντοι τῆς τετάρτης ἡμέρας, ἤγουν πρὸ τοῦ δημιουργηθῆναι τοὺς δίσκους, καθά φησιν Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Χριστοῦ καὶ ὁ λοιπὸς τῶν πατέρων κατάλογος, ὅλον διόλου τῷ ἀέρι περικεχυμένον οὔτε κίνησιν ὁμαλὴν διέτρεχεν οὔτε τῆς ἡμέρας τὰ μέτρα διώριζεν, ἀλλὰ συστελλόμενον πάροδον ἐδίδου τῇ νυκτί. καὶ ἐγένετο» γάρ φησιν ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ ἡμέρα μία.» τῷ δίσκῳ δὲ τῷ ἡλιακῷ συναιρεθὲν ὕστερον ἀμέμπτως τὸν δρόμον τῆς ἡμέρας ὥρων διὰ τοῦ σώματος ἐπιτελεῖ, κάντεῦθεν ἀνατέλλων ὁ ἥλιος ἡμέραν ποιεῖ, δύνων δὲ ὑπὸ γῆν νυκτὸς αἴτιος γίνεται. ἡ γὰρ νύξ αὕτη οὐδὲν 38 ἄλλο ἐστὶν ἢ σκίασμα γῆς τοῦ ἡλίου τὴν γῆν ὑποτρέχοντος. ὠνομάσθη δὲ νύξ τοῦτο τὸ σκότος, ἐπειδὴ καθεύδοντα νύττει τὸν ἄνθρωπον καὶ οὕτω λέγει μονονουχὶ πρὸς αὐτόν μάθε, ὦ ἄνθρωπε, ὅτι θνητὸς ὢν ὑπὸ δουλείας.» ὅτι δὲ κατανυγὴ ἐστὶν ἡ νύξ, καὶ ὁ προφήτης ἐδήλωσε Δαβὶδ οὕτως εἰπὼν ἃ λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοιταῖς ὑμῶν κατανύγητε.» κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸ φῶς ἡδύ τι καὶ ἰλαρὸν ὄν ἡμέραν ἐκάλεσεν, διὰ τὸ ἡμεροῦν τὰ πάντα, ὡσπεροῦν καὶ τὰ χειροῆθη τῶν ζώων ἡμερα διὰ τοῦτο καλοῦνται. Οὕτω μὲν οὖν ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου καὶ δύνοντος τὸ φῶς ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ σκότος παρέπεται, ἐναντία μὲν ἀλλήλοις, ἀναγκαῖα δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἀμφοτέρω· τὸ μὲν γὰρ πρὸς ἐργασίαν συντελεῖ τοῖς ἀνθρώποις καὶ ὑποδείκνυσι τὰ ὀρώμενα, τὸ δὲ διαναπαύει αὐτοὺς καὶ τὸν ἐκ τῆς ἐργασίας διαλύει πόνον. ἡ μὲντοι νύξ καὶ κατὰ τοῦτο χρήσιμος τοῖς ἀνθρώποις εὐρίσκεται· μέση γὰρ καὶ αὕτη κειμένη τῶν ἡμερῶν μετρεῖσθαι τὸν χρόνον ποιεῖ. εἰ γὰρ ἀδιάδοχον ἐμεμενήκει τὸ φῶς, οὐκ ἂν ἐνιαυτῶν ἐμεμαθήκειμεν κύκλους, μία δὲ ἔδοξεν ἂν ἡμέρα πάντως εἶναι τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ μέτρον. ὅπερ ἔξιν τὸν προσδοκώμενον αἰῶνα πιστεύομεν· 39 τοῖς γὰρ ἀθανάτοις ἰσουμένοις καὶ ἀδιαδόχοις τοιοῦτος καὶ ὁ αἰὼν ἀρμόττει. ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος καὶ μάλιστα ἔδει τὰ μέτρα τοῦ χρόνου γινώσκειν, ἵνα παραθέοντα τοῦτον ὀρώντες ἡμεῖς αὐτῶν ἡμῶν ἐπιμελώμεθα καὶ πρὸς ἀποδημίαν ἐτοιμαζώμεθα· ὅθεν καὶ μεσολαβεῖν τὴν νύκτα πανσόφως ὁ θεὸς διετάξατο. Καὶ οὕτω μὲν οἱ ὑποφῆται τοῦ πνεύματος περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς τῶν ἀστέρων παραγωγῆς καὶ συστάσεως καὶ φρονουῦσι καὶ λέγουσιν· οἱ δὲ ἐπὶ κενοῖς ἀεὶ ματαιάζοντες, οἱ σοφοὶ μὲν εἶναι φάσκοντες, μωρανθέντες δὲ κατὰ Παῦλον εἰπεῖν, μυρίαὶ ἐπὶ τούτοις δόξαις ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασιν. αὐτίκα γὰρ ὁ Ἀναξαγόρας τοιάδε περὶ τῆς τῶν ἀστέρων ἐκενολόγησε φύσεως· ἀπὸ γὰρ τῆς τοῦ παντὸς περιδινήσεως πέτρας εἶπεν ἀνασπασθῆναι, καὶ τούτους ἐκπυρωθέντας καὶ ἄνω παγέντας ἀστέρας ὀνομασθῆναι. τὰ αὐτὰ δὲ καὶ Δημοκρίτῳ περὶ τούτου δοκεῖ. ὁ δὲ Διογένης κισσηροειδεὶς ἔφησε τούτους εἶναι, διαπνοὰς τινὰς ἔχοντας. ἀλλὰ καὶ ἐμπίπτειν εἰς τὴν γῆν τινὰς ἐξ αὐτῶν ἀπομάχεται, καὶ σβεννυμένους ἐλέγχεσθαι ὅτι λίθων ἔχουσι φύσιν. καὶ μάρτυρι χρῆται τῷ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς πυροειδῶς κατενεχθέντι ποτέ. ὁ δὲ Ἀναξίμανδρος συστήματά τινὰ τοῦ ἀέρος πυρὸς ἔμπλεα, τροχοειδῶς πεπιλημένα, ἀπὸ τινῶν στομίων ἀφιέντα τὰς φλόγας. ὁ δὲ γε 40 Ξενοφάνης τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην πεπυρωμένα νέφη ἔφησεν εἶναι, ἄλλοι δὲ μύδρον ἢ πέτρον διάπυρον ἔλεγον εἶναι. Φιλόλαος δὲ ὑλοειδῆ τοῦτον ἐφιλοσόφει, δεχόμενον μὲν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ πυρὸς τὴν ἀνταύγειαν, διηθοῦντα δὲ πρὸς ἡμᾶς. καὶ ταῦτα μὲν οἱ σοφοὶ τὰ μάταια περὶ τῆς τῶν ἀστέρων ἐφρόνησαν φύσεως· τὸν γὰρ ποιητὴν αὐτῶν ἡγνοηκότερες θεὸν αἰτίαν ἔμφρονα τῆς τῶν ὄλων γενέσεως προεστάναι οὐ συνεχώρησαν. ἔνθεν τοι καὶ ἀποκλαιόμενος αὐτοὺς ὁ μέγας Βασίλειος κατακριθῆναι λέγει καὶ πλέον τῶν ἄλλων ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι οὕτως ὄξυ πρὸς τὰ μάταια βλέποντες, ἐκόντες πρὸς τὴν σύνθεσιν τῆς ἀληθείας ἀπετυφλώθησαν. Ὅσα δὲ καὶ περὶ μεγέθους ἐφιλοσόφησαν τοῦ τε ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, τί χρὴ καὶ λέγειν; Ἀναξίμανδρος μὲν γὰρ καὶ Ἀναξιμένης

ἑπτακαίκοσιπλασίονα τῆς γῆς τὸν ἥλιον ἔφησαν εἶναι, Ἀναξαγόρας δὲ Πελοποννήσου μείζονα. καὶ ἕτεροι πάλιν ποδιαῖον τὸν τοιοῦτον ἐφρόνησαν ἥλιον. τὰ αὐτὰ δὲ καὶ περὶ σελήνης διεξιόντες εὐρίσκονται. οἱ μὲν γὰρ μείζονα τῆς γῆς, οἱ δὲ πάλιν ἰσόμετρον, ἄλλοι δὲ ἐλάσσονα· καὶ ἕτεροι σπιθαμιαῖαν εἶναι τὴν σελήνην δισχυρίζονται, καὶ οὐκ αἰσχύνονται τῆς μὲν θαλάττης τὸ βάθος ἀγνοοῦντες, ἔνθα καὶ ὄρμιαν καθεῖναι δύνανται, τὸ δὲ ἀπὸ γῆς ἄχρι σε⁴¹ λήνης κάκειθεν ἄχρις ἡλίου διάστημα εἰδέναι φιλοτιμούμενοι. καὶ οἱ μὲν διαληφθέντες ἄνωθεν ἄνδρες περὶ παραγωγῆς ὁμοῦ καὶ μεγέθους τῶν δύο φωστήρων οὕτως διειλήφασιν· ὁ δὲ τὰ θεῖα σοφὸς καὶ μέγας Βασίλειος εἰς ἀπόδειξιν τοῦ μεγέθους αὐτῶν καὶ τάδε προστίθησιν. ἀπείρων ὄντων τῶ πλήθει τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέρων, τὸ παρ' αὐτῶν συνεραυζόμενον φῶς οὐκ ἐξαρκεῖ διαλύσαι τῆς νυκτὸς τὴν κατήφειαν. μόνος δὲ ὁ ἥλιος ὑπερφανεῖς τοῦ ὀρίζοντος, μᾶλλον δὲ ἔτι καὶ προσδοκώμενος, ἠφάνισε μὲν τὸ σκότος, ὑπερηύγασε δὲ τοὺς ἀστέρας, καὶ πεπηγότα τέως καὶ συμπεπιλημένον τὸν περὶ γῆν ἀέρα κατέτηξέ τε καὶ διέχεεν, ὅθεν καὶ ἄνεμοι ἐώθινοὶ καὶ δρόσοι ἐν αἰθρία τὴν γῆν περιρέουσι. τοσαύτην δὲ οὔσαν τὴν γῆν πῶς ἂν ἠδυνήθη ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή τὴν πᾶσαν καταφωτίζειν, εἰ μὴ ἀπὸ μεγάλου τοῦ κύκλου κατέπεμπε τὴν αὐγὴν; Οὕτω μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης ἔστιν ἰδεῖν. μέγα γὰρ καὶ τὸ σῶμα τὸ τῆς σελήνης, καὶ φανότατόν γε μετὰ τὸν ἥλιον. ἐπὶ γὰρ τούτων καὶ ἡ ἀγία ἔφη γραφή καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τοὺς φωστήρας τοὺς μεγάλους.» μεγάλους δὲ εἶπεν αὐτοὺς οὐκ ἐπειδὴ μείζους τῶν μικροτέρων ἀστέρων εἰσίν, ἀλλ' ἐπειδὴ τοσοῦτοι τὴν περιγραφὴν ὥστε ἐξαρκεῖν τὴν ἀπ' αὐ⁴² τῶν χεομένην αὐγὴν καὶ οὐρανὸν περιλάμπειν καὶ τὸν ἀέρα, καὶ ὁμοῦ τε τῇ γῆ πάση καὶ τῇ θαλάσῃ συμπαρεκτείνεσθαι. μὴ οὖν ἀπατάτω σε τουτὶ φαινόμενον, μηδὲ πηχυαῖον αὐτὸν εἶναι νόμιζε· ἡ γὰρ ὄψις ἡμῶν ἐνδασπανηθεῖσα τῷ ἀέρι κἀντεῦθεν ἐξίτηλος γεγонуῖα πρὸς τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν τῶν ὀρωμένων οὐκ ἐξαρκεῖ. κατ' ἐκπληξιν λοιπὸν καὶ κατὰ σύγκρισιν μέγαν ἐκάλεσε τὸν ἥλιον ἡ γραφή. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ τὰ κήτη τὰ μεγάλα μεγάλα εἶπεν ἡ γραφή οὐχ ὅτι καρίδος καὶ μαινίδος μείζονά εἰσιν, ἀλλ' ὅτι μεγίστοις ἐοίκασιν ὄρεσι τῆς θαλάττης πολλάκις ὑπερνηχόμενα. καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τοὺς φωστήρας τοὺς μεγάλους. καὶ πῶς γὰρ οὐ μέγας ὁ ἥλιος, εἶγε καὶ τῆς γῆς αὐτῆς πολλαπλασίων ἐστί; καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἐτύχανε, οὐκ ἂν ὑπερφανεῖς τοῦ ὀρίζοντος τῇ οἰκείᾳ τηνικαῦτα δυνάμει συμπεριεῖληφε ζύμπαντα. Μέγα μὲν, ὡς προεῖρηται, καὶ τὸ τῆς σελήνης σῶμα, καὶ φανότατόν γε μετὰ τὸν ἥλιον. εἰ γὰρ καὶ μὴ διόλου τὸ φῶς αὐτῆς ἀμετακίνητον μένει, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀρρήτου σοφίας τοῦ δημιουργοῦ πάντων, ὥστε τῷ κατὰ τὴν σελήνην θεάματι παιδεύεσθαι ἡμᾶς τὰ ἡμέτερα δὲ καὶ τῆς ταχείας τῶν ἀνθρωπίνων περιτροπῆς ἐντεῦθεν εἰς ἔννοιαν ἔρχεσθαι. οἶμαι δὲ καὶ τῇ τῶν ζώων κατασκευῇ καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς ἀπὸ γῆς φυομένοις μὴ μικρὰν ὑπάρχειν ἐκ τῆς κατὰ τὴν 43 σελήνην μεταβολῆς τὴν συντέλειαν· ἄλλως γὰρ διατίθεται μειουμένης αὐτῆς καὶ ἄλλως αὐξομένης τὰ σώματα, νῦν μὲν ληγούσης ἀραιὰ γινόμενα καὶ κενά, νῦν δὲ αὐξομένης καὶ πρὸς τὸ πλήρες ἐπαγομένης καὶ αὐτὰ πάλιν ἀναπληρούμενα, διότι ὑγρότητά τινα θερμότητι κεκραμένην ἐπὶ τὸ βάθος φθάνουσα λεληθότως ἐνίησι. δηλοῦσι δὲ τοῦτο καὶ οἱ καθεύδοντες τῆς ὑπὸ σελήνης ὑγρότητος περισσῆς τὰς τῆς κεφαλῆς εὐρυχωρίας πληρούμενοι, ἔτι δὲ τὰ νεοσφαγῆ τῶν κρεῶν τῇ προσβολῇ τῆς σελήνης ταχέως τρεπόμενα. κατὰ τοῦτο καὶ ἐφ' ἄρματος αὐτὴν καὶ δύο ταύρων καθίζουσιν ὡς κυκλοῦσαν τὸν κόσμον καὶ ἄροτριῶσαν καὶ σπείρουσαν, ὑγραίνουσάν τε καὶ θερμαίνουσάν. ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἂν ἐξήρκεσε τῇ ἑαυτῆς ἀλλοιώσει συμμεθιστᾶν, εἰ μὴ γε κατὰ τὴν τῆς γραφῆς μαρτυρίαν ὑπερφυῆς τις ἐτύχανε τῇ δυνάμει τε

ὑπερέχουσα. οὕτω μὲν οὖν ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀέρα πάθη συνίστανται, ὡς μαρτυροῦσιν ἡμῖν αἱ κατὰ τὴν νουμηνίαν πολλάκις ἀπὸ γαλήνης καὶ νηνεμίας αἰφνίδιοι ταραχαὶ τῶν νεφῶν κλονουμένων καὶ συμπιπτόντων ἀλλήλοις, αἱ περὶ τοὺς εὐρίπους τε παλίρροιαι, καὶ ἡ περὶ τὸν λεγόμενον Ὀκεανὸν ἄμπωτις, ἦν ταῖς περιόδοις τῆς σελήνης τεταγμένως ἐπομένην 44 ἔξευρον οἱ προσοικοῦντες. ταῦτα μὲν οὖν καὶ ὁ μέγας διαλαμβάνει Βασίλειος, ἀποδειξαι θέλων τῶν φωστήρων τούτων τὸ μέγεθος. Σὺ δέ, ἀγαπητέ, πρὸς τοῖς εἰρημένοις τοῦτο γίνωσκε ὅτι πάντες μὲν οἱ λοιποὶ ἀστέρες ἴδιον ἔχουσι φῶς, ἐκεῖνο δηλαδὴ τὸ πρῶτως καταμερισθὲν καὶ δοθὲν αὐτοῖς, μόνη δὲ ἡ σελήνη φῶς οὐ κέκτηται ἴδιον. εἰ γὰρ καὶ λέγουσιν τινες ἀμυδρὸν καὶ ταύτην κεκτῆσθαι φῶς, ἀλλ' αἱ αὐξομειώσεις πάντως αὐτῆς, ἐν αἷς μηνοειδῆς ὁρᾶται καὶ πλησιφαῆς καὶ ἀμφίκυρτος, ἐξ ἡλίου ταύτη προσγίνονται κατὰ τὴν ποιὰν αὐτῶν συμπλοκὴν καὶ διάστασιν. μάνθανε οὖν ὅτι φῶς ἀλλότριον ἡ σελήνη ἐνδύεται, καὶ ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο παρ' ἡλίου φωτίζεται ὃ πρὸς αὐτὸν νένευκε, δηλονότι τὸν ἥλιον. καὶ δῆλον ἐκ τῆς ἐπιπτώσεως ἡμῖν ἡλιακῆς ἀκτίνος. ἐνίοτε γὰρ ἐτέρως καὶ ἄλλοτε ἄλλως ὑπ' αὐτῆς αὐγαζόμεθα, κατὰ τὴν τοῦ ἡλίου πάντως θέσιν καὶ κίνησιν. εἰ γὰρ καὶ κατὰ τὸν τῆς συνόδου καιρὸν τὸ πρὸς ἡμᾶς τοῦ σεληναίου σώματος μέρος πάντη καθορᾶται ἀφώτιστον, ἀλλὰ τὸ ἀνώτερον ἐκεῖνο καὶ νεῦον πρὸς ἥλιον ἐν τῷ τῆς συνόδου καιρῷ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος δέχεται καὶ τὸ φῶς κατ' ὃ πρὸς ἥλιον ἀφορᾷ. οὕτω μὲν οὖν καὶ ἐν ταῖς πανσελήνοις ἔστιν ἰδεῖν· ὀλολαμπῆ γὰρ τὴν σελήνην τηνικαῦτα ὁρῶμεν ἄτε τὰς ἡλιακὰς ἐκ δια45 μέτρον δεχομένην αὐγάς, ὡς ἐντεῦθεν τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ δίσκου, τὸ ἀφανὲς δηλονότι καὶ ὀπισθεν, κατανοεῖσθαι ἀφώτιστον. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι ἐξ ἡλίου τὸ φῶς ἡ σελήνη δανείζεται, σαφῶς ἄρα τοῦτο μάθη τις ἂν ἐξ αὐτῶν τῶν τῆς σελήνης ἐκλείψεων. καὶ πῶς ἄκουε. κατὰ διάμετρον οἱ φωστήρες ἐστήκασιν, μεταξύ δὲ τούτων αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς γῆς ἀπηώρηται. αἱ ἡλιακαὶ τοίνυν ἀκτῖνες ὀρμῶσι μὲν ὡς ἔθος διαβιβασθῆναι καὶ τῷ σεληναίῳ δίσκῳ χορηγήσαι τὴν ἔλλαμψιν, οὐ φθάνουσι δὲ ὅμως ἐκεῖσε καταλαβεῖν ἄτε δὴ μεσολαβοῦντός πως καὶ ἀντιφράττοντος τοῦ τῆς γῆς, ὡς εἴπομεν, σώματος. καὶ μή μοι λέγε ὡς εἶγε ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ἵνα τί μὴ κατ' ἕκαστον διάμετρον ἡ τῆς σελήνης ἔκλειψις γίνεται; οὐδὲ γὰρ ἐπιτηδείως ἔχω περὶ τούτου κατὰ τὸ παρὸν ἀποκρίνεσθαί σοι· καὶ τούτου ἔνεκεν σύγγνωθι. οἱ γὰρ περὶ τὰ τοιαῦτα ἡσυχολημένοι συνδέσμους τινὰς ἐκλειπτικούς οὕτω καλουμένους ἐν ταῖς συνοδοπανσελήνοις ἐξ ἀνάγκης προσγίνεσθαι. οὐδὲ γὰρ τὸ σῶμα μόνον εἴτε τῆς σελήνης, ὡς ἐπὶ τοῦ ἡλίου, εἴτε τῆς γῆς, ὡς ἐπὶ τῆς σελήνης, ἀντίφραξιν ποιῆσαι δύναται, εἰ μὴ που καὶ σύνδεσμός τις ἐκλειπτικὸς ἐκεῖσε εὐρεθεῖ, ὡς ἄγονται. 46 Καὶ κυρίως ἔκλειψις ἐπ' αὐτῆς ἂν λέγοιτο τῆς σελήνης· ὅτι γὰρ φῶς ἡλιακὸν ἀμφιέννυται, τοῦτο πάλιν δι' ἦν αἰτίαν εἴπομεν, ἀπεκδύεται. ἐπὶ δὲ τοῦ ἡλίου οὐκ ἔκλειψιν ἀλλ' ἐπισκότωσιν λέγειν ἐμάθομεν. οὐδὲ γὰρ τὸ ἡλιακὸν ἐκλείψει ποτὲ φῶς· ἀλλ' ὑποτρέχοντος ἐν τῷ τῆς συνόδου καιρῷ τοῦ σώματος τοῦ σεληναίου οἷα περιγειοτέρου τυγχάνοντος, καὶ οὕτω ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσιν ἐπιπροσθοῦντος, ὁ ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῶν ἀῆρ ζόφῳ τηνικαῦτα καθυποβάλλεται, ἄτε δὴ μὴ βαλλομένων αὐτῶν κάτωθεν καὶ φωτιζουσῶν τὸ περίγειον. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ζητεῖς μετὰ τῶν ἄλλων μαθεῖν, πῶς ἡ σελήνη μόνη καὶ τίνι τρόπῳ μὴ σχοῦσα φῶς ἀρχῆθεν ἴδιον ἐξ ἡλίου τοῦτο δανείζεται, εἰδέναι ὀφείλεις ὡς οὐκ ἀπορῶν ἐτέρου φωτὸς ὁ δημιουργὸς καὶ κτίστης πάντων θεὸς τὴν καινοτομίαν ταύτην εἰσήνεγκεν, ἀλλ' ἵνα ρυθμὸς καὶ τάξις ἐντεθῆ τῇ κτίσει, κατὰ γε τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην, ἄρχοντος καὶ ἀρχομένου, καὶ ἵνα παιδευθῶμεν ἐκ τούτου καὶ ἡμεῖς κοινωνεῖν ἀλλήλοις καὶ μεταδιδόναι, ἀνακρίνειν τε τῶν γινομένων μηδέν,

ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι καλῶς ὑποτάσσεσθαι. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἕτερον ἡμῖν ὑπεμφαίνει παράδοξον ἢ σελήνην ἐκλείπουσα, ὡς ὁ θειότατός φησιν Ἀναστάσιος· καθάπερ γὰρ αὕτη ζόφω καθυποπίπτει μεσολαβούσης τῆς γῆς 47 καντεῦθεν τὰς ἠλιακὰς ἀκτῖνας ἀποστρεφούσης, οὕτω καὶ ἡ ἐκκλησία μεσολαβούσης τῆς ἀμαρτίας σκοτούς ἐμπίπεται κατ' ἀποστροφὴν πάντως τοῦ νοητοῦ ἡλίου. καλῶς οὖν ἔλεγε καὶ ὁ μακάριος Παῦλος πάντα εἰς Χριστὸν προτετύπεται.» ὅτι δὲ ἡ σελήνη αὕτη τῆς ἐκκλησίας εἰκόνα φέρει, ὡσαύτως ὁ αἰσθητὸς οὗτος ἥλιος τοῦ νοητοῦ ἡλίου, αὐτοῦ δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ προφήτου Ἀβακούμ ἄκουε λέγοντος ἐπήρθη ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη ἔστη ἐν τῇ τάξει αὐτῆς.» κατὰ γὰρ τὸν τὰ τοιαῦτα ἐξηγούμενον μέγαν Κύριλλον ἡ ἐκκλησία πρότερον ἐν ἀταξία ἐτύγχανεν ἅτε τοῖς δαιμονίοις λατρεύουσα, ὕστερον δὲ τοῦ νοητοῦ ἡλίου ἐπαρθέντος ἐν τῷ σταυρῷ ἐν εὐταξίᾳ γέγονε πρὸς αὐτὸν ἐπιστραφεῖσα τὸν κύριον. καὶ τοῦτο δεδήλωκεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς οὕτως εἰπὼν ὅταν ὑψωθῶ, τότε πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν.» Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ διὰ ταῦτα μὲν ἐκλείπειν ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη συγκεχώρηται, οὐ τοσοῦτον δὲ ὅσον τὴν τῶν προσκυνούντων αὐτὰ διελέγεσθαι ἄνοιαν, κἀντεῦθεν παιδεύεσθαι ὅτι τρεπτὰ ταῦτα καὶ ἀλλοιωτόν. πᾶν δὲ τρεπτὸν οὐ θεός. Καὶ τοιαῦτα μὲν οἱ ἀστέρες ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς συμπιπτόντων διδάσκουσι τοὺς λόγου μετέχοντας. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ θεόπτης ἔλεγε Μωσῆς καὶ ἔθετο ταῦτα εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς καὶ ἡμέρας καὶ εἰς ἐνιαυτούς.» διὰ γὰρ αὐτῶν τοι48 ὦνδε ἢ τοιῶνδε τοῖς χρώμασιν ἀνατελλόντων τὴν τε χειμερινὴν τοῦ ἀέρος κατάστασιν καὶ τὴν εὐδεινὴν σημειούμεθα. δι' αὐτῶν αἱ τροπαί, δι' αὐτῶν οἱ καιροί, ἔαρ δηλαδὴ, θέρος, μετόπωρον καὶ χειμῶν· ὁ γὰρ ἥλιος τὸν ζωδιακὸν ἡρέμα διοδεύων κύκλον, καὶ ποτὲ μὲν τῷ καρκίνῳ παραγενόμενος ποτὲ δὲ τῷ ζυγῷ καὶ ἄλλοτε πάλιν ἐν τῷ αἰγοκέρῳ, τὰς διαληφθείσας τέσσαρας εἰσφέρει τροπᾶς. δι' αὐτῶν αἱ ἡμέραι, δι' αὐτῶν οἱ ἐνιαυτοί. τῷ γὰρ οὐρανῷ συμπεριφερόμενος ὁ ἥλιος ποιεῖ τὸ νυχθήμερον, ἰδίᾳ δὲ τὴν ἑαυτοῦ ποιούμενος δίοδον καὶ ἀπὸ ζωδίου μεταβαίνων εἰς ζώδιον τὸν ἐνιαυτὸν ἐκπληροῖ· ἐνιαυτὸς γὰρ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἀλλ' ἢ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάλιν ἀποκατάστασις. ταῦτα δὲ πάντως οὐκ ἄξιον ἀγνοεῖν τοὺς πιστοὺς, ἐντεῦθεν γὰρ ἡ ἄρρητος τοῦ θεοῦ σοφία καταλαμβάνεται καὶ δύναμις· τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ, καθά φησι Παῦλος, ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται. ταύτη τοι καὶ κατακρίτους ἐκείνους ὁ μέγας φησὶ Μάξιμος, ὅσοι διὰ τῆς τῶν ὄντων αἰτίας οὐ χειραγωγεῖν ἐθέλουσι καὶ ἑαυτούς. Ἔθετο ταῦτα εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς. τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ κἀνταῦθα προσέχειν σε ἄξιον. ἐν γὰρ τῇ εἰς τὴν ἐξαήμερον ἔκτη αὐτοῦ ὁμιλίᾳ περὶ τῆς τῶν ἀστέρων παρατηρήσεως καὶ τάδε φησίν. ἀναγκαῖα πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον 49 ἀπὸ τῶν φωστήρων παρασημείωσις, ἐὰν μὴ τις πέρα τοῦ μέτρου ἐξ αὐτῶν σημεῖα περιεργάζεται. πολλὰ μὲν γὰρ περὶ ἐπομβρίας ἔστι μαθεῖν, πολλὰ δὲ περὶ αὐχμῶν καὶ πνευμάτων κινήσεως ἢ μερικῶν ἢ καθόλου, βιαίων ἀνειμένων. ἐν γὰρ τῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου παραδεικνυμένων καὶ ὁ κύριος παρέδωκεν ἡμῶν, εἰπὼν ὅτι χειμῶν ἔσται· στυγνάζει γὰρ πυρράζων ὁ οὐρανός. ἐπειδὴν γὰρ δι' ἀχλύος ἢ ἀναφορὰ γένηται, ἀμαυροῦνται μὲν αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ἀνθρακώδης δὲ καὶ ὕφαιμος τὴν χροάν ὁρᾶται, παχύτητος τοῦ ἀέρος ταύτην ἐμποιοῦσης τὴν φαντασίαν ταῖς ὄψεσιν. ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴν ἡ σελήνη περιλιμνάζεται, ἢ ὕδατος ἀερίου πλῆθος ἢ νότου βιαίαν κίνησιν ἐπαγγέλλεται. καὶ τῷ ἡλίῳ δὲ ὅταν αἱ λεγόμενα ἄλλω περιγραφῶσιν, ἢ καὶ οὓς ὀνομάζουσιν ἀνθελίους, ὅταν συμπεριτρέχουσι τῇ τοῦ ἡλίου φορᾷ, συμπτωμάτων τινῶν καίρια σημεῖα γίνεται, ὡσπερ οὖν καὶ αἱ ῥάβδοι αἱ κατὰ τὴν χροάν τῆς ἱριδος εἰς ὀρθὸν τοῖς νέφεσιν ἐμφαινόμεναι ὄμβρους καὶ χειμῶνας ἐξαισίους ἢ ὅλως τὴν ἐπὶ

πλείστον μεταβολὴν τοῦ ἀέρος ἐνδείκνυται. πολλὰ δὲ καὶ περὶ σελήνην ἀύξανομένην ἢ λήγουσαν οἱ τούτοις ἐσχολακότες τετηρήκασι σημειώδη, ὡς τοῦ περὶ γῆν ἀέρος ἀναγκαίως τοῖς σχήμασιν αὐτῆς συμμεταβαλλομένου· λεπτὴ μὲν γὰρ οὕσα περὶ τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ καθαρὰ σταθερὰν εὐδίαν κατε50 παγγέλλεται, παχεῖα δὲ ταῖς κερααῖαις καὶ ὑπέρυθρος φαινόμενη ἢ ὕδωρ λάβρον ἀπὸ νεφῶν ἢ νότου βιαίαν κίνησιν ἀπειλεῖ. τὴν δὲ ἐκ τούτων σημείωσιν ὅσον τῷ βίῳ παρέχεται τὸ ὠφέλιμον οὐδεὶς ἄγνοεῖ. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ οἱ ναυτιλλόμενοι πρὸς γε τοὺς ἀστέρας ὀρῶντες τὴν ἀκριβῆ τρίβον ὀδεύουσι καὶ τῇ τούτων θέσει προσέχοντες τὸ σκάφος ἰθύνουσιν· ἐπειδὴ γὰρ οὐ δέχεται τῶν ὑδάτων ἢ φύσις ἴχνη, οἷς οἱ ὀδίται προσέχοντες ἀναμφίβολον τὴν πορείαν ποιοῦνται, δέδωκεν ὁ θεὸς τοῖς μακρὰ διαπερῶσι πελάγη οἷον ἴχνη τῶν θαλαττίων τριβῶν, τῶν ἀστέρων τὴν θέσιν. καὶ οὕτω μὲν περὶ τούτων τοῖς ἀγίοις πατράσι δοκεῖ. Ἔτεροι δὲ τὸ διαληφθὲν παρερμηνεύοντες Μωσαϊκὸν ῥητόν, ἐκ τῆς τῶν ἀστέρων συγκράσεώς τε καὶ διαστάσεως λέγουσι τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα διοικεῖσθαι καὶ διεξάγεσθαι, εὐπραγίαν τε καὶ δυσπραγίαν ἐκεῖθεν κατάγουσι, καὶ ἀπλῶς ὅσα τῷ βίῳ καθ' ἑκάστην ἀπροσδοκῆτως συμπίπτουσιν. ἀλλὰ μὴ σύ γε, τέκνον ἠγαπημένον, τοιοῦτοις ὅλως ἀνάσχη πείθεσθαι λογισμοῖς, εἰ μὴ βούλει τοὺς ἀστέρας ἐντεῦθεν ἀδίκους εὐρίσκεσθαι, εἴ γε τοὺς μὲν ποιοῦσι πόρνους τοὺς δὲ μοιχούς, καὶ ἄλλους πάλιν φονέας καὶ ἄρπαγας. ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ἀστέρων αὐτὸς ἂν ὁ ποιητὴς αὐτῶν θεὸς ἄδικος εὐρεθῆι, γένναν πυρὸς τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἀπειλῶν καὶ 51 σκότος ἐξώτερον. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· αὐτεξούσιος γὰρ ὢν ὁ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγεννημένος ἄνθρωπος εἰμαρμένη καὶ ἄστρασιν οὐχ ὑπόκειται. εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τοῖς μὴ κατὰ γνώμην ἁμαρτάνουσι πῦρ ὁ θεὸς καὶ σκότος ἠπέιλησεν. ὅτι δὲ βλασφημία ἐστὶν εἰς θεὸν τὸ νομίζειν ἐξ ἀστέρων γίνεσθαι τοὺς μὲν τῶν ἀνθρώπων φονέας τοὺς δὲ πάλιν ἄρπαγας, ὁ κορυφαῖος Πέτρος ἀριδῆλως τοῦτο διδάξει σε πρὸς Φαῦστον. καὶ γὰρ περὶ γενέσεως διαλεγόμενος καὶ τάδε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγεν. ἐγὼ μὲν ἀστρολογίας ἔμπειρος οὐκ εἰμί, ὥστε τὴν γένεσιν ἀπ' αὐτῆς τῆς κατὰ γένεσιν ἐπιστήμης ἀνασκευάζειν. ἄλλω δὲ τρόπῳ δύναμαι ἀποδεικνύειν ὅτι κατὰ πρόνοιαν διοικεῖται τὰ πράγματα· ἕκαστος γὰρ πρὸς ἃ πράττει τιμῆς καὶ κολάσεως τεύξεται.» ἁμαρτάνουσιν οὖν οἱ γένεσιν εἰσάγοντες αὐτὸν τὰ πάντα δημιουργήσαντα θεὸν βλασφημοῦντες. ἐπὶ τούτοις γὰρ τοῦ γέροντος εἰπόντος ὅτι βλασφημεῖν ἐστὶ τὸ λέγειν ὅτι τὰ πάντα γενέσει ὑπόκειται, καὶ πάνυ ὁ Πέτρος ἔλεγεν. εἰ γὰρ πᾶσαι αἱ τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίαι ἐξ ἀστέρων γίνονται, οἱ δὲ ἀστέρες ὑπὸ θεοῦ ταῦτα ποιεῖν ἐτάχθησαν, ἵνα πάντων χαλεπῶν ἀποτελεσματικοὶ γένωνται, ἀπάντων λοιπὸν αἱ ἁμαρτίαι εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται τὸν τὴν γένεσιν ἐνδόντα τοῖς ἄστρασι. καὶ τὰ μὲν τοῦ κορυφαίου τοιαῦτα· ὅρα δὲ καὶ 52 τί φησιν ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ περὶ φωστήρων ἔκτῳ λόγῳ αὐτοῦ. τὴν γὰρ ἀστρολογικὴν τέχνην ἐπὶ μέσου παράγων, καὶ ὅπως ἔχει μεθόδου κατεξετάζων, οὕτω κατὰ ῥῆμα διέξεισιν. ἐν δὴ τούτοις τοῖς λογισμοῖς πολὺ μὲν τὸ ἀνόητον, πολλαπλάσιον δὲ τὸ ἀσεβές. τίνας ἔνεκεν; ὅτι οἱ κακοποιοὶ τῶν ἀστέρων τῆς αὐτῶν πονηρίας ἐπὶ τὸν ποιήσαντα αὐτοὺς τὴν αἰτίαν μετατιθέασιν. ἔπειτα εἰ καὶ τῶν περὶ κακίαν καὶ ἀρετὴν ἐνεργημάτων οὐκ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν εἰσὶν αἱ ἀρχαὶ ἀλλ' ἐκ τῆς γενέσεως αἱ ἀνάγκαι, περιττοὶ μὲν οἱ νομοθέται τὰ πρακτέα ἡμῖν καὶ τὰ φευκτέα διορίζοντες, περιττοὶ δὲ οἱ δικασταὶ ἀρετὴν τιμῶντες καὶ πονηρίαν κολάζοντες· οὐ μὲν γὰρ τοῦ κλέπτου τὸ ἀδίκημα, οὐδὲ τοῦ φονέως, ᾧ γε οὐδὲ βουλομένῳ δυνατόν ἦν κρατεῖν τῆς χειρός. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· αὐτεξούσιος γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι καὶ κατ' εἰκόνα παρήχθη θεοῦ, ἐφ' ᾧ γενέσει καὶ ἄστρασιν οὐχ ὑπόκειται.» τοῖς μέντοι προσπταίουσιν ὀπωσδήποτε καθ' εἰμαρμένην, ὡς εἴρηται, καὶ

συγγινώσκειν ἄξιον ἦν, οὐ μὴν ἐπιφέρειν μάστιγας, ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησίν. καὶ γὰρ ἐν οἷς ἐξέθετο λόγοις περὶ εἰμαρμένης καὶ τάδε διέξεισι. τοῖς μὲν οὖν ἀνάγκη κατεχομένοις συγγινώσκειν οἶδαμεν. κἂν γὰρ ὑπὸ δαίμονός τις ἐνοχλούμενος ἢ τὸν χιτῶνα διαρρήξῃ τὸν ἡμέτερον ἢ πληγὰς ἐπενέγκῃ, οὐ μόνον οὐ κο53 λάζομεν, ἀλλὰ καὶ ἐλεοῦμεν καὶ συγγινώσκομεν. τί δήποτε; ὅτι οὐχ ἢ προαιρέσεως ἀλλ' ἢ τοῦ δαίμονος βία ταῦτα εἰργάσατο. ὥστε εἰ καὶ τὰ ἄλλα ἀμαρτήματα ἀπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς κατὰ τὴν εἰμαρμένην ἐγίνοντο, συνέγνωμεν ἄν. ἐπειδὴ ἴσμεν ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάγκη, διὰ τοῦτο οὐδὲ συγγινώσκομεν. εἰ γὰρ ἀνάγκη τὰ ἡμέτερα ἐδέδετο, τίνας ἔνεκεν τὸν οἰκέτην κεκλοφῶτα μαστίζεις; διὰ τί τὴν γυναῖκα μοιχευθεῖσαν εἰς κριτήριον ἔλκεις; ἵνα τί δὲ καὶ πονηρὰ πρᾶττων αἰσχύνῃ; εὐδελον οὖν ἐντεῦθεν ὅτι οὔτε εἰμαρμένη οὔτε τύχη οὔτε γένεσις οὔτε δρόμοι ἀστέρων τὰ καθ' ἡμᾶς διοικεῖ. εἰ γὰρ τοῦτο δώσομεν, τίς χρεῖα λοιπὸν πόνων καὶ ἰδρώτων πρὸς τὸ κατορθοῦν ἀρετὴν ἔσται; εἴμαρταί τινα γενέσθαι καλός· καὶ καθεύδων ὁ τοιοῦτος καὶ ῥέγχων ἔσται καλός. μᾶλλον δὲ οὐ καλὸν τὸν τοιοῦτον ἔστιν εἰπεῖν τὸν ἐξ ἀνάγκης εἰς τοιοῦτο γινόμενον. τίς χρεῖα πόνων πρὸς τὸ κακίαν φυγεῖν; εἰ εἴμαρταί τινα γενέσθαι κακός, κἂν μυρία ταλαιπωρῇ, κακός ἔσται. μᾶλλον δὲ οὐ κακὸν τὸν τοιοῦτον ἔστιν εἰπεῖν τὸν ὑπ' ἀνάγκης πρὸς τοῦτο ὠθούμενον. εἴπερ ὑγεία καὶ νόσος τῆς εἰμαρμένης ἤρτηται, περιττὰ τῶν χρημάτων τὰ ἀναλώματα, περιττὴ τῶν ἰατρῶν ἢ εἰσοδος, περιττὴ δὲ καὶ ἡ τῶν νοσοῦντων διαίτης ἀκρίβεια. ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ περιττὰ ταῦτα (πῶς γάρ, εἶγε καὶ πολλὴν ὀρώμεν τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν;) οἴχεται μὲν ὁ τῆς εἰμαρμένης μῦθος, οἴχεται δὲ καὶ ὁ τῆς 54 γενέσεως λόγος. οὐδεμιᾶ γὰρ ἀνάγκη τὰ καθ' ἡμᾶς ὑπόκειται, τετίμηται δὲ μᾶλλον προαιρέσεως ἐλευθερία καὶ αὐτεξουσιότητα. εἰ γὰρ μὴ αὐτεξούσιος ὁ ἄνθρωπος, οὐδὲ κατ' εἰκόνα θεοῦ παρήχθη λοιπόν· πῶς καὶ γὰρ εἰκὼν ἂν εἴη τῆς βασιλευούσης φύσεως, κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀνισότητα φέρων πρὸς τὸ ἀρχέτυπον; ἔπρεπε γὰρ τὸ διὰ πάντων πρὸς τὸ θεῖον ὡμοιωμένον, ὡς ὁ Νύσσης φησί, ἐν τῇ φύσει κεκτῆσθαι τὸ αὐτοκρατὲς καὶ ἀδέσποτον. δέδεικται οὖν ἐκ πολλῶν ὅτι γενέσεως ἀνάγκη κατὰ τὴν τῶν πλειόνων ὑπόληψιν οὐ δεδέμεθα· οὐ γὰρ τοῦτο ἦν, εἰ μὴ κατὰ γνώμην ἡμῖν τὰ πραττόμενα πράττεται; κατ' οὐδὲν ἂν ἡμεῖς οἱ λόγῳ τετιμημένοι τῶν ἀλόγων ζώων διενηνόχαμεν· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶ τὸ ἀλλοτρίῳ βουλήματι πρὸς τὸ δοκοῦν περιάγεσθαι. ἡ δὲ λογικὴ τε καὶ νοερὰ φύσις, ἔὰν τὸ κατ' ἐξουσίαν ἀπόθηται, καὶ τὴν χάριν τοῦ νοεροῦ συναπώλεσεν· εἰς τί καὶ γὰρ χρήσεται τῇ διανοίᾳ, τῇ τῆς εἰμαρμένης ἀνάγκῃ περιεγομένη κάκεῖθεν ἐπὶ τὰ πρακτέα παρωθυμένη; καὶ ταῦτα μὲν δὴ ἐς τοσοῦτον. Σὺ δέ, ἀγαπητέ, εἴ που καὶ βρέφος ὄψει ποτὲ σεσινωμένον ἐκπίπτον τῆς μήτρας, εἰ τύχῃ δικέφαλον ἢ τετράπουν, ὡς ἐπὶ Μαυρικίου βασιλέως, μὴ σχήμασιν ἀστέρων οὐκ ἀγαθοῖς τὰ τοιαῦτα διαπλάττεσθαι νόμιζε, καθάπερ ἔδοξέ ποτε 55 καὶ τῷ παρ' Ἑλλησι τιμωμένῳ Ἑρμῇ. πείθου δὲ μᾶλλον τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ τῷ τε χρυσορρήμονι Ἰωάννῃ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀγίοις πατράσι· περὶ γὰρ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ καὶ τοῦ ἐκ γενετῆς χωλοῦ τὸν λόγον ποιούμενοι τὴν διαπλάττουσαν τὸ ζῶον ἠτιάσαντο φύσιν, οὐ μὴν ἐναντίων ἀστέρων σχηματισμούς. ὅτι δὲ ἡ φύσις τῶν τοιούτων αἰτία σινωμάτων ἐστὶ (καὶ γὰρ κατὰ τὴν ἑαυτῆς ἀκολουθίαν εἴωθε τὰ πάντα ποιεῖν, ὡς φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος), καὶ αἱ παρ' ἡμῖν ἐπώαζουσαι κατοικίδιοι ὄρνιθες μαρτυροῦσι τούτῳ σαφέστατα. ὀρώμεν γὰρ ἔστιν ὅτε ἐκ τῶν ὦων ἐκπίπτοντα τετραπτέρυγα νεόττια καὶ τετράποδα. καὶ τοῖς μὲν ἀγνοοῦσι τὴν αἰτίαν ἐκπληξιν ἐμποιεῖ τὰ τοιαῦτα πολλήν, οὐκ οὐκ δὲ καὶ τοῖς λόγου μετέχουσι. τούτῳ μὲντοι τῷ τρόπῳ καὶ δικέφαλον ὄφιν ἴδοι τις ἄν, καὶ ὅσα τοιαῦτα πλήρη τυγχάνοντα θαύματος. ἀλλὰ μὴ σύ γε διαταράττου τούτων ἕνεκα, μηδὲ κακοποιῶν

ἀστέρων ἀκτινοβολίας ἐπὶ τούτοις παρείσαγε. ἄφες ἐπὶ ματαίοις ματαιάζειν αὐτούς. ἐπὶ πᾶσι γὰρ τούτοις ἡ αἰτία σαφής. εἰ μὲν οὐκ ἐτίκτοντο βρέφη δίδυμά τε καὶ τρίδυμα, εἶχες ἄν τι καὶ λέγειν· ἐπεὶ δὲ καθ' ἑκάστην τοιαῦτα ὄρας, καινὸν πάντως οὐδὲν εἶγε συγκεκολλημένα τὰ δίδυμα καὶ οὐ διηρημένα πολλάκις τῆς μήτρας ἐκπίπτουσι. 56 Προγινώσκειν μὲν οὖν καὶ ἀμυδρῶς τοῦ μέλλοντος ἔκ τινων σημείων καταστοχάζεσθαι, ἄνευ ἀντιλογίας καὶ ἡμεῖς τοῦτο κατατιθέμεθα. οὐδὲν γὰρ ἐπὶ προδήλοις οὕτω πράγμασιν ἀντιπίπτειν ἐπὶ πλεον ἰσχύομεν. εἰ γὰρ καὶ ἡμαρτεν ἐν παραδείσῳ ὁ ἄνθρωπος, εἰ καὶ τὸ δοθὲν αὐτῷ προφητικὸν χάρισμα πάμπαν ἀπώλεσεν, ἀλλ' οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πανοικτίρμων θεὸς τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι τέλεον παραβάλλεσθαι. ἐφ' ᾧ καὶ σημειᾶ τινὰ δίδωσι τοῦ προορᾶν ἔνεκεν ἔστιν ὅτε τὰ μέλλοντα κἀντεῦθεν ἑαυτῷ περιποιεῖσθαι ἀσφάλειαν. καὶ τί χρῆ πολλὰ λέγειν; οἱ ἐν τῷ ἀέρι φαινόμενοι κομήται λόγῳ μὲν φυσικῶ συνίστανται, θανάτους δὲ ὁμῶς βασιλέων ἢ καὶ προσώπων ἐπιφανῶν καταγγέλλουσιν, ὡς ὁ μέγας ἔφη καὶ οὐρανοφάντωρ Βασίλειος. ἀλλὰ καὶ αὐχμῶν, ἔστιν ὅτε ἀνέμων οἱ τοιοῦτοι δηλωτικοί, οἱ καὶ δοκοῦσι μὲν εἶναι ἀστέρες, οὐκ εἰσὶ δέ. πῶς καὶ γάρ; εἶγε συνίστανται μὲν, οὐ παραμένουσι δέ· τῆς γὰρ ὕλης τῷ πυρὶ δαπανηθείσης, δι' ἧς ὁ κομήτης συνέστηκεν, ἐξ ἀνάγκης καὶ οὗτος σβεννύμενος διαλύεται. Ἄλλ' ὄρα καὶ τὴν γένεσιν ὅποια τίς ἐστι καὶ πόθεν ἔσχηκε τὴν ἀρχήν. ἐκ τῆς καπνώδους καὶ ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως ἕως αὐτῆς τῆς σελήνης ἀνάγεται διὰ κουφότητα καπνὸς μὲν οὔσα κατὰ τὴν οὐσίαν, φλόξ δὲ κατὰ τὴν δύναμιν. ἐφ' ᾧ 57 καὶ ὑπέκκαυμα ταύτην ὁ Ἀριστοτέλης ἐκάλεσε, τουτέστιν ὑφειμένον πῦρ· ὁ γὰρ καπνὸς θερμὸς μὲν ἐστι, μὴ μέντοι γε πῦρ αὐτενέργητον. ἐξάπτεται τῆ τοῦ παντὸς περιφορᾶ συγκινούμενον. ἀλλ' ἡμέρας μὲν οὐ φαίνεται διὰ τὴν τοῦ ἡλίου μαρμαρυγὴν, νυκτὸς δὲ τὰ τοιαῦτα διάδηλα γίνεται. ἐπειδὴν οὖν τὸ μέρος τοῦ ὑπεκκαύματος διὰ τὴν κίνησιν ἐξαφθῆ, εἰ μὲν οὐκ ἐντύχη ἐτέραις οὐσίαις ἐπιτηδεύει εἰς ἕξαψιν, θᾶττον ἐναποσβέννυται, ἐπειδὴν δὲ κινήθην παχεῖα ὕλη ἐγκύρση τινί, ἐκείσε ἐνίσχεται· ὅθεν ἡ τοιαύτη ὕλη κατὰ πᾶν ἐξαπτομένη αἶξ τε καὶ κομήτης λέγεται. ἀποσπινθηρίζουσα γὰρ δοκεῖ τινὰ κόμην ἔχειν καθειμένην καὶ οἷά τισι μαλλοῖς κατὰ τὰς αἴγας βριθεσθαι· ταύτη τοι καὶ κομήτης τὸ τοιοῦτον φάσμα ὠνόμασται. οὗτος μὲν ὁ κομήτης ἐνίοτε καὶ πολυήμερός ἐστιν, ἀρκούσης τῆς ὑποκειμένης αὐτῷ ὕλης εἰς χρονίαν ἕξαψιν. ἐντεῦθεν οὖν ἴσχει τὴν γένεσιν καὶ τὸ δοκοῦν ἐξ οὐρανοῦ ρίπτεσθαι πῦρ αἰθρίας οὔσης τῆς νυκτός, ὃ δὴ καὶ τινες τῶν ἀγροικοτέρων ἄστρον οὐράνιον ἠγῆνται. ἀλλ' οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἡσυχολημένοι τὸ τοιοῦτον φάσμα διάττοντα κατονομάζουσιν. ἐπειδὴν γὰρ τὸ διὰ τὴν κίνησιν ἐξαφθὲν ὕλαις ἐπιτηδεύει εἰς ἕξαψιν ἐντύχη, κἀντεῦθεν ἀπ' ἄλλης εἰς ἄλλην φερομένης τῆς φλογὸς διαδόσιμον γένηται 58 τὸ πῦρ, κατὰ σχῆμα τοῦ δόρατος ἀπομηκυνθῆ, τὸ τοιοῦτον διάττων ὠνόμασται κατὰ τὰ φαινόμενα σχήματα, καὶ τὰς ἐπωνυμίας ἀποπληροῦσι τοῖς φάσμασιν. Ἔθετο μὲν οὖν εἰς σημεία, καθάπερ εἴρηται, ὁ θεὸς ταῦτα δὴ τὰ κατ' οὐρανόν, ὡς ἐντεῦθεν ἡμῖν ἀσφάλειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν προσγίνεσθαι. ὄρα γὰρ ὅτι καὶ τὰ νέφη πόκοις ἐρίων φανέντα ποτὲ παραπλήσια χειμῶνας ἐνίοτε προσημαίνουσιν. ἀλλὰ καὶ ἴρις αὐτή, τὸ κατ' οὐρανὸν δηλαδὴ φαινόμενον τόξον, ὡς οὐχ ἀπλῶς τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν καὶ ὡς ἔτυχε πρόκειται· χειμῶνος μὲν γὰρ αὕτη φανεῖσα εὐδεινήν ἐπιφέρει κατάστασιν, εὐδίας δὲ οὔσης εἶγε φανείη, χειμῶνα τούναντίον ἐμήνυσε. καὶ ἔθετο γάρ, φησί, ταῦτα εἰς σημεία. Ἄλλ' ἡ μὲν ἴρις ἀνυπόστατός ἐστι, φαντασία δὲ μόνον τῆς ὀρώσης ὄψεως, ἐξ ἡλίου συνισταμένη νέφεισιν ἀνομοιομερέσιν ἐπίπτοντος. ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ σελήνην ἄλως ἔμφασις ὡσαύτως ἐστίν, οὐ μὴν ὑπόστασις, ἐξ ἀνακλάσεως τῆς ὄψεως. τὸ δὲ ἀστραπαῖον πῦρ ἐνυπόστατον

μέν ἐστιν, οὐκ ἔχει δὲ τὸ φλέγον· λεπτομερῆς γὰρ ἡ οὐσία αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα ταχέως παρέρχεται, ὅθεν οὔτε καίει οὔτε μελαίνει αὐτά. εἰ γὰρ καὶ πῦρ ὁ τοιοῦτός ἐστι κεραυνός καὶ φύσει ἔχει τὸ καίειν, ἀλλ' ἡ λεπτότης αὐτοῦ, πρὸς δὲ καὶ ἡ ταχύτης⁵⁹ τῆς μὴ ἐγχρονίζουσα τοῖς σώμασιν, ἄκαυστα ταῦτα ἔᾶ. ὁ δὲ πρηστήρ, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοῦνομα, τὰ παρατυχόντα καταφλέγει σώματα. καταφλέγει δὲ διὰ τὸ συνεπιπᾶσθαι μεθ' ἑαυτοῦ παχυμερεστέραν ὕλην ἐκ τοῦ νέφους, καὶ ταύτην ἐκπληροῦν. τούτου δὲ τοῦ πρηστήρος καὶ προηγῆται πνεῦμα. καὶ δῆλον ἐκ τοῦ τὰ μέλλοντα ἐμπίπρασθαι πρῶτον ὑπὸ πνεύματος ῥήγνυσθαι· τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ πρηστήρος θειῶδες ὄν πλήττει καὶ ῥήγνυσι. ταύτη τοι καὶ τὰ κεραυνωθέντα μένει διεστῶτα ἐπὶ χρόνον τινά. Τὸν μέντοι κεραυνόν, ἀγαπητέ, τοῦτ' ἔστιν αὐτὸ τὸ ἀστραπαῖον πῦρ, ἢ κατὰ σύγκρουσιν τῶν νεφῶν γίνεσθαι νόμιζε ἢ κατὰ ἐκπυρηνισμόν, ἠνίκα δηλαδὴ πυρώδης οὐσία τοῖς νέφεσιν ἐμπεσοῦσα κατὰ βίαν ἐκεῖθεν ἐκραγῆ, ῥιπτομένη καὶ οἷον εἰπεῖν ὠθουμένη παρὰ τοῦ νέφους αὐτοῦ. ἐκπυρηνισμός γάρ ἐστιν ὁ κατὰ συμπίεσιν· ἀκοντισμός γάρ ἐστιν, ὡς ὅταν καὶ ἡμεῖς τὰ τῶν ἐλαιῶν ὅσα τοῖς δακτύλοις συμπιέζοντες ἢ ἄνω ἢ κάτω ταῦτα ἐξακοντίζομεν. καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ κατὰ ἐκπυρηνισμόν κεραυνός, ἠνίκα καὶ μᾶλλον ἡ τοῦ νέφους παχύτης ἄνωθεν πυκνωθεῖσα τὴν ἐμπεσοῦσαν ἐκεῖσε οὐσίαν οὐκ ἔᾶ τε διελθεῖν καὶ ἐπὶ τὸν χῶρον αὐτῆς ἀνελθεῖν· τῆνικαῦτα γὰρ ὑπὸ τοῦ νέφους, ὡς εἴπομεν, συμπιεζομένη τε καὶ ὠθουμένη κάτω ῥιπτεῖσθαι πάλιν βιάζεται. ὁ δὲ ἕτερος ἀποτίκτεται κεραυνός τῶν νεφῶν συντριβομένων. 60 ἡ μὲν γὰρ ῥῆξις τὸν κεραυνὸν ἀπεγέννησε, τοῦ νέφους βία σπασθέντος· τῆνικαῦτα δὲ θυλάκου ὡσπερ διαρραγέντος ὑετὸς κατενήκεται. ὁ δὲ γε τῆς ῥήξεως ἦχος τὴν βροντὴν ἀπεγέννησεν. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν δεῖ πρῶτον ῥαγῆναι τὸ νέφος καὶ οὕτω φανῆναι τὴν ἀστραπὴν· ἡμεῖς δὲ τοῦ πυρὸς ἐπιλαμβανόμεθα πρότερον. τούτου δὲ αἴτιον ἢ τῶν ὠτίων καὶ τῶν ὀφθαλμῶν διοργάνωσις· οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἀμέσως ὁμιλοῦντες τῷ ἀέρι τοῦ ὄρατοῦ θᾶπτον ἀντιλαμβάνονται, ὁ δὲ γε τοῖς ὠτίοις προβεβλημένος κοχλοειδῆς πόρος βραδέως εἰσάγει τὸν ψόφον. κοχλοειδῆ δὲ τὸν τοιοῦτον κατεσκεύασε πόρον ὁ δημιουργὸς ἡμῶν θεός, ἵνα μὴ ἐκ τῶν παραπιπτόντων ἡμῖν ἀθρόων, εἴτε ψόφου εἴτε ἀέρος ψυχροῦ, ὁ ἐγκέφαλος ἡμῶν οὐ μικρῶς καταβλάπτεται. καὶ εἰ μὲν ἀπὸ ξηροτάτου νέφους ὁ κεραυνὸς ἐκραγῆ, φοινικοῦς τε τὴν χροιάν ὁ τοιοῦτός ἐστι καὶ τὴν οὐσίαν φλογώδης, εἰ δὲ ἀφ' ὑγροτέρου νέφους, λευκόν τε ἔχει τὸ χρῶμα καὶ καυσώδης ἤκιστα. Οὕτω μὲν οὕτω, καθάπερ ἄνωθεν εἴρηται, καὶ τοὺς ἀστέρας τοὺς ἀπλανεῖς τε καὶ πλανωμένους εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς ὁ ποιητὴς πάντων καὶ κύριος ἔθετο. κυρίους δὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀρετῆς τε καὶ κακίας παρεκτικὸς οὐκ ἂν ποτε εἶπη τις λογισμοῦ κύριος ὢν, εἴ γε καὶ μᾶλλον ἤκουσε τοῦ θεοῦ δια 61 τοῦ προφήτου λέγοντος ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε.» ἐὰν θέλητε γὰρ εἰπὼν ἔδειξε προφανῶς ὡς ἐλεύθερός τις ὁ καθ' ἕνα ἡμῶν, καὶ ὅτι τῶν αὐτοῦ πράξεων ἕκαστος ὁμολογουμένως πέφυκε κύριος. Εἰδέναι γὰρ τοῦτο πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἄνωθεν ὀφείλεις, ἀγαπητέ, ὅτι οἱ τὸν ἥλιον λέγοντες μὴ τὴν γῆν ὑποτρέχειν κάτωθεν μετὰ τὴν αὐτοῦ δύσιν, ἀλλ' ἐκ πλαγίου τὴν αὐτοῦ ποιούμενον δίοδον πρὸς ἀνατολὰς ἀπέρχεσθαι κάκειθεν αὐθις ἀπέρχεσθαι τοῦ φωτίζειν τὴν γῆν, οὐκ εὐπαράδεκτα λέγειν, ὡς οἶμαι, τοῖς εὖ φρονοῦσιν κριθήσονται, εἰ μὴ που κατὰ λόγον οἰκονομίας τοιαῦτα λέγειν προάγονται. εἰ γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ νύξ ἀλλ' ἡ σκίασμα γῆς, τοῦ ἡλίου τὴν γῆν ὑποτρέχοντος, ὡς ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης φησί, πῶς λοιπὸν βαθεῖα τὴν ἡμέραν διαδέξεται νύξ, τοῦ ἡλίου κατ' ἐκείνους ἐγγύτατα καὶ μικροῦ πρὸς ἡμᾶς στρεφομένου, κἀντεῦθεν ἀκτίνων ἡμῖν ἐπιπτουσῶν καὶ φωτιζουσῶν τὸ περίγειον; καὶ εἰ μὴ πείθη τοῖς λεγομένοις, αὐτοῖς τοῖς πράγμασι πείσθητι. ἐν Βρετανία

τῆ νήσῳ ὀκτωκαίδεκάωρος μὲν ἡ ἡμέρα ἐστίν, ἐξάωρος δὲ ἡ νύξ, καὶ οὐ μόνον ἐξάωρος, ἀλλὰ καὶ τὸ σκότος αὐτῆς οὐ πάνυ βαθύ, τοιοῦτον δὲ εἶπειν ὁποῖόν ἐστι τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον λυκόφωτον. ἐμπίπτουσι γὰρ αὐτοῖς αἱ αὐγαὶ τοῦ ἡλίου. τίνος ἔνεκεν; ὅτι κὰν ταῖς νυξίν αὐταῖς ὁ 62 ἡλιος ἔγγιστα περιστρέφεται διὰ τὸ βραχύτατον αὐτοῦ μέρος ὑπὸ γῆν καταδύεσθαι. καὶ οἷ γε τῶν Βρετανῶν ὀξυδερκέστατοι σαφῶς ὀρώσι κατὰ τὴν νύκτα καὶ μικροῦ πάντως τοῖς ὀφθαλμοῖς περιλαμβάνουσι. μάνθανε οὖν ἐντεῦθεν ὡς εἶ γε καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς κλίματι οὐχ ὑπὸ γῆν ὁ ἡλιος διοδεύων ἦν ἀλλ' ἔγγιστα που κἀνταῦθα περιστρέφετο, ἢ νύξ ἀληθῶς οὐχὶ νύξ, οὐδὲ πάνυ βαθύ τὸ σκότος αὐτῆς, ἀλλὰ τοιοῦτον ὁποῖον ὁ λόγος ἤδη φθάσας ἐγνώρισεν, ἄτε οὐμενοῦν ἀντιφραττούσης ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτίσι παντάπασιν. ἢ γὰρ νύξ οὐδὲν ἄλλο ἐστίν ἢ σκίασμα γῆς, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος. τοῦ γοῦν ἡλίου μὴ τὴν γῆν ὑποτρέχοντος ἀλλ' ἔγγιστα περιστρεφομένου, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, βαθεῖαν γίνεσθαι νύκτα πάντως ἀμήχανον. καὶ τί χρεῖα πολλὰ λέγειν καὶ ἀπαριθμεῖν τὰ καθ' ἕκαστον; σφαιρικῆς οὕσης τῆς γῆς καὶ ἐν μέσῳ τοῦ παντὸς ἀπηωρημένης, παρ' ἄλλοις ἄλλως ἀνατέλλει τε καὶ δύνει ὁ ἡλιος, κἀντεῦθεν τοῖς μὲν ἴσα τελεῖ τὰ νυχθήμερα τοῖς δὲ πάλιν ἄνισα. μὴ θαυμάζε εἶγε παρὰ Βρετανοῖς ἐξάωρός ἐστιν ἡ νύξ, ὅπου γε παρ' ἑτέροις, οἷς τοσοῦτον ὁ πόλος ἐξῆρται ὁ βόρειος ἢ ὁ νότιος ὥστε κατὰ κορυφὴν ἔχειν τὸν ἕτερόν γε πάντως αὐτῶν, τούτοις διὰ τὴν περίξ τοῦ ἡλίου περιδρομὴν τὸ οἰκούμενον ἅπαν ἐσκιάσται, 63 ὃ τε ἐνιαύσιος αὐτοῖς κύκλος ἡμέρα μιᾶ καὶ νυκτὶ ὡσαύτως μεμέρισται, ὡς εἶναι τούτοις λοιπὸν τὴν ἡμέραν ἐξάμηνον καὶ τὴν νύκτα ἰσάριθμον. καὶ τούτων οὕτως. Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτε καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις περιεργάζῃ, τί δὴ ποτε, λέγων, ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἀνακεχυμένον ἦν ἐκεῖνο τὸ πρωτόγονον φῶς, ἐν δὲ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τοῖς φωστῆρσι κατεμερίσθη, τῷ τε ἡλίῳ δηλαδὴ, τῇ σελήνῃ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀστράσιν; ἀλλὰ μὴ ἐπὶ πλέον τὰ θεῖα πολυπραγμόνει ρητά, ὅτι μὴδὲ θεραπεύειν ἐπὶ τούτοις ἰσχύομεν τὴν σὴν φιλομάθειαν. ἴσθι τοιγαροῦν ὅτι παράγει μὲν ὁ θεὸς τὸ καθαρὸν ἐκεῖνο καὶ αὔλον φῶς, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν δίσκον αὐτόν, ἵνα μάθωμεν ἐντεῦθεν ὁποῖων ἔργων ἐστὶν αὐτουργός, καὶ ἵνα μαθόντες τὸν ἀριστοτέχνην θεὸν ἐπὶ πλέον θαυμάζωμεν· ἐκ μεγέθους γὰρ καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἢ τοῦ δημιουργοῦ καθορᾶται σοφία καὶ δύναμις. δίσκῳ δὲ τὸ τοιοῦτον ἐναποτίθησι μετὰ ταῦτα φῶς, ἵνα τὴν ἐκπηδῶσαν ἐκεῖθεν ἀκτίνα διὰ τοῦ δίσκου συσκιαζομένην ἐργάσθαι σύμμετρον· ὀφθαλμοὺς γὰρ ἔχοντα ζῶα οὐκ ἂν ἦνεγκεν, ὡς πού φησι Θεοδώρητος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ λόγος καθ' ἱστορίαν ἐπῆλθέ σοι. Εἰ βούλει δὲ καὶ ὑψηλότερον ἐκλαβέσθαι τὰ Μωσαϊκὰ καὶ θεῖα ρητά, ὥστε μαθεῖν ἐκ τούτων τίνος ἔνεκεν ἀνακεχυμένον ἦν ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἐκεῖνο τὸ φῶς ἀπανταχοῦ, μετὰ δὲ ταῦτα τοῖς φωστῆρσιν ἐναπετίθετο, τὸν θειότατον ἔχεις Ἀναστάσιον ἀλληγοροῦντα τὰ τοιαῦτα. τὸ μὲν οὖν τῶν προλαβουσῶν τριῶν ἡμερῶν φῶς, περὶ οὗ ἡ γραφὴ λέγει καὶ εἶπεν ὁ θεὸς γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς,» ὑψηλωμένον ὃν ἐφ' ὄλον τὸ σύμπαν, τὸ τῆς ἀκτίστου τριάδος παριστᾶ φῶς πανταχοῦ φθάνον ὡς ἀπερίγραπτον· ὅτε δὲ τῷ ζοφερῷ μὲν πρότερον, ὕστερον δὲ φωτεινῷ διὰ τὴν ἔνωσιν δίσκῳ ἐναπετίθετο, τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν προέγραφε· σκοτεινοὺς καὶ γὰρ ὄντας ἡμᾶς τῇ ἀμαρτίᾳ τῇ καθ' ὑπόστασιν ἐνώσει ἐλάμπρυνε, καὶ πρὶν διὰ μοναδικοῦ φωτὸς τὸ σύμπαν ἐφώτιζε. κατὰ δὲ τὴν τετάρτην ἡμέραν τριαδικῷ φωτὶ τὰ πάντα κατηύγασεν, ὅτε δηλαδὴ ὁ ἡλιος Χριστὸς ἀνέτειλε. τὸ μὲν γὰρ μοναδικὸν ἐκεῖνο φῶς τύπος ἦν τῆς μοναρχικῆς θεότητος, τὸ δὲ τριαδικὸν τοῦτο φῶς τῶν τριῶν πάλιν ὑποστάσεων τύπος ἦν. οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἡλιος περὶ οὗ Σολομὼν λέγει ἀνατέλλει ὁ ἡλιος» (τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸς) ἐπὶ γῆς, καὶ δύνει ὁ ἡλιος» (τουτέστι πρὸς τάφον χωρεῖ), καὶ πάλιν πρὸς τὸν τόπον αὐτοῦ ἄνεισιν.» ἐκ τοῦ

ήλιου δὲ χορηγεῖται τῇ σελήνῃ τὸ φῶς, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ Χριστοῦ τοῦ νοητοῦ ήλιου καταλάμπεται ἡ ἐκκλησία καὶ πάντες οἱ ἅγιοι· ἐκ τοῦ πληρώματος» γάρ φησιν αὐτοῦ πάντες ἐλάβομεν.» 65 Ἔχεις ἰδοῦ καὶ τὰ τῆς τετάρτης ἡμέρας, εἰ καὶ μὴ κατὰ σὴν ἔφεισιν δι' ἡμετέραν πάντως ἀσθένειαν. Τῇ δὲ πέμπτῃ ἡμέρᾳ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης ἐξάγει καὶ αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τούτοις ἄξιον ζητῆσαι διὰ τὶ τοῦ ὕδατος οἱ ἰχθύες χωριζόμενοι διαφθείρονται. διότι οὐκ ἔχουσιν ἀναπνοὴν ὥστε ἔλκειν τὸν ἀέρα τοῦτον, ἀλλ' ὅπερ τοῖς χερσαίοις ἐστὶν ὁ ἀήρ, τοῦτο τῶν πλωτῶν γένηται τὸ ὕδωρ. καὶ ἡ αἰτία δήλη, ὅτι ἡμῖν μὲν ὁ πνεύμων ἔγκειται ἀραιὸν καὶ πολύπορον σπλάγχνον, ὃ διὰ τῆς τοῦ θώρακος διαστολῆς τὸν ἀέρα δεχόμενον τὸ ἔνδον ἡμῶν θερμὸν ἀναρριπίζει καὶ ἀναψύχει, ἐκείνοις δὲ ἡ τῶν βραγχίων διαστολὴ καὶ ἐπίπτουσις δεχομένων τὸ ὕδωρ καὶ διέντων τὸν τῆς ἀναπνοῆς λόγον ἀποτελεῖ. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οὐδὲν παρὰ τοῖς ἰχθύσιν ἐξ ἡμισείας ὥπλισται τοῖς ὁδοῦσιν, ὡς βοῦς παρ' ἡμῖν καὶ πρόβατον· οὐδὲ γὰρ μηρυκίζει τι παρ' αὐτοῖς, εἰ μὴ τὸν σκάρων ἱστοροῦσί τινες. πάντα δὲ ὀξυτάταις ἀκμαῖς ὀδόντων καταπεπύκνωται, ἵνα μὴ τῇ χρονίᾳ μασήσει ἡ τροφή διαρρέῃ· ἔμελλε γάρ, εἰ μὴ ὀξέως κατατεμνομένη τῇ γαστρὶ παρεπέμετο, ἐν τῇ λεπτοποιήσει διαφορεῖσθαι παρὰ τοῦ ὕδατος. Εἰ δὲ ζητεῖς καὶ τίνας ἕνεκεν οἱ ἰχθύες διὰ τῆς Προποντίδος ἐπὶ τὸν Εὐξείνιον ὡσεύ τι ρεῦμα φέρονται, αὐτοῖς 66 μονονουχὶ βοῶσιν ὅτι εἰς διαμονὴν τοῦ γένους τὴν μακρὰν ταύτην ἀποδημίαν στελλόμεθα. οὐκ ἔχουσιν ἴδιον λόγον, ἔχουσι δὲ τὸν τῆς φύσεως νόμον ἰσχυρῶς ἐνιδρυμένον καὶ τὸ πρακτέον ὑποδεικνύοντα. βαδίσωμεν, φασίν, ἐπὶ τὸ βόρειον πέλαγος· γλυκύτερον γὰρ τῆς λοιπῆς θαλάσσης ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ, διότι ἐπ' ὀλίγον αὐτῇ προσδιατρίβων ὁ ἥλιος οὐκ ἐξάγει αὐτῆς ὄλον διὰ τῆς ἀκτίνος τὸ πότιμον. χαίρει δὲ τοῖς γλυκέσι καὶ τὰ θαλάττια. ὅθεν καὶ ἐπὶ τοὺς ποταμοὺς ἀνανήχεται πολλάκις καὶ πόρρω θαλάσσης φέρεται. ἐκ τούτου προτιμότερος αὐτοῖς ὁ Πόντος τῶν λοιπῶν ἐστὶ κόλπων, ὡς ἐπιτήδειος ἐναποκυῆσαι καὶ ἐκθρέψαι τὰ ἔκγονα. Καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος. ἤκουσα ἐγὼ τίνος τῶν παραλίων ὅτι ὁ θαλάσσιος ἐχῖνος, τὸ μικρὸν παντελῶς καὶ εὐκαταφρόνητον ζῶον, διδάσκαλος πολλάκις γαλήνης καὶ κλύδωνος τοῖς πλέουσι γίνεται· ὅς ὅταν προῖδη ταραχὴν ἐξ ἀνέμων, ψηφιδά τινα ὑπελθὼν γενναίαν ἐπ' αὐτῆς ὡσεύ ἐπ' ἀγκύρας βεβαίως σαλεύει, κατεχόμενος τῷ βάρει πρὸς τὸ μὴ ῥαδίως τοῖς κύμασιν ἀποσύρεσθαι. τοῦτο οὖν ὅταν ἴδωσιν οἱ ναυτιλλόμενοι τὸ σημεῖον, ἴσασιν τὴν προσδοκωμένην βίαιαν κίνησιν τῶν ἀνέμων. Ἀλλὰ καὶ ἡ τευθὶς φαινομένη σημεῖον χειμῶνος ἐστίν. ἡ γὰρ τευθὶς ἰχθύδιον ἐστὶ λεῖον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σαρκὸς, ὅθεν καὶ μαλάκιον ὀνομάζεται. γυμνὸν οὖν πάντη καὶ ἀσκεπὲς ὄν (οὐδὲ γὰρ ὀστράκῳ ἢ δέρματι περιέχεται) προαισθάνεται δι' εὐπάθειαν τοῦ χειμῶνος, ὅθεν ἐξάλλεται φεύγουσα τὸ ψῦχος καὶ τὴν ἐν βάθει ταραχὴν τῆς θαλάσσης. ὅταν οὖν ἴδωσι τὸ ἰχθύδιον τοῦτο ἐπινηχόμενον τῇ θαλάσσει, χειμῶνα τεκμαίρονται, ὡσεύ ὅταν ἴδωσι τὸν πολύποδα τῆς πέτρας περιεχόμενον, ἀνέμων σημεῖον φορᾶν. ἐγκατέσπειρε γὰρ τοῖς ζώοις ὁ θεὸς δυνάμεις προγνωστικὰς πρὸς τὴν τῆς ζωῆς αὐτῶν σύστασιν. καὶ ἄλλα μὲν τὰ τῆς θαλάττης τινὰ τυγχάνει φοβερά. οὐχ ἦττον δὲ καὶ τρυγόνος κέντρον τῆς θαλαττίας, καὶ ταύτης νεκρᾶς, καὶ ὁ λαγῶς ὁ θαλάσσιος ταχεῖαν καὶ ἀπαραίτητον τὴν φθορὰν ἐπιφέρονται. Γίνωσκε δὲ ὅτι παρὰ τοῖς ἰχθύσιν λαγνεῖαν εἶναι. κέφαλος γὰρ θῆλυς παρὰ τῷ αἰγιαλῷ προσδεθεὶς ποιεῖ τοὺς ἄρρενας πελαγίζοντας πλησιάζειν ἐκεῖσε καὶ οἶον τῇ θηλείᾳ περισκαίρειν. ὁ κύων ἰχθύς ἡνίκα ψόφου τινὸς αἰσθηται, τὰ σκυλάκια αὐτοῦ παρὰ τῷ οἰκείῳ κρύπτει κόλπῳ καὶ αὐθὶς ἐξάγει. ὅρα δὲ σοφίαν καὶ πονηρίαν μικροῦ ζώου καὶ ἀσθενοῦς. ὁ καρκίνος τῆς σαρκὸς ἐπιθυμεῖ τοῦ ὀστρέου. ἀλλὰ

καὶ δυσάλωτος ἢ ἄγρα αὐτῷ διὰ τὴν περιβολὴν τοῦ ὀστράκου γίνεται· ἀρραγεῖ γὰρ ἐρκίω τὸ ἀπαλὸν τῆς σαρκὸς ἢ φύσις κατησφαλίσατο, διὸ καὶ ὀστρακόδερμον τὸ ζῶον 68 προσαγορεύεται. καὶ ἐπειδὴ δύο κοιλότητες ἀκριβῶς ἀλλήλαις προσηρμοσμένοι τὸ ὄστρεον περιπτύσσονται, ἀναγκαίως ἄπρακτοὶ εἰσιν αἱ χηλαὶ τοῦ καρκίνου. τί οὖν ποιεῖ; ὅταν ἴδῃ ἐν ἀπηνέμοις μεθ' ἡδονῆς διαθαλλόμενον καὶ πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τὰς πτύχας αὐτοῦ διαπλώσαντα, τότε δὴ λάθρα ψηφίδας παρεμβαλὼν διακωλύει τὴν σύμπυξιν, καὶ εὐρίσκεται τὸ ἐλλείπον μέρος τῆς δυνάμεως διὰ τῆς ἐπινοίας περιεχόμενος. αὕτη ἢ κακία τῶν μήτε λόγου μήτε φωνῆς μετεχόντων. Οἶδε τὰ κήτη τὴν ἀφωρισμένην αὐτοῖς παρὰ τῆς φύσεως δίαιταν. τὴν ἕξω τῶν οἰκουμένων χωρίων κατεῖληφε θάλασσαν, τὴν ἕξω νήσων, ἢ μηδεμία πρὸς τῇ ἀντίπερα καθέστηκεν ἢπειρος, διόπερ ἄπλους ἐστίν, οὔτε ἰστορίας οὔτε τινὸς χρείας κατατολμᾶν αὐτῆς τοὺς πλωτῆρας ἀναπειθούσης. ἐκεῖνα καταλαβόντα τὰ κήτη τοῖς μεγίστοις τῶν ὀρῶν κατὰ τὸ μέγεθος ἐοικότα, ὡς οἱ τεθεαμένοι φασί, μένει ἐν τοῖς οἰκείοις ὄροις, μήτε ταῖς νήσοις μήτε ταῖς παραλίσαις πόλεσι λυμαινόμενα. οὕτω μὲν οὖν ἕκαστον γένος ὡσπερ πόλεσιν ἢ πατρίσιν ἀρχαίαις τοῖς ἀποτεταγμένοις αὐτοῖς τῆς θαλάσσης μέρεσιν ἐναυλίζεται. ἔστι μὲν οὖν καὶ κῆτος πρίων οὕτω καλούμενος· τοῦτο ἐὰν ἴδῃ πλοῖον ἀρμενίζον, συναρμενίζει καὶ αὐτὸ τῷ πλοίῳ. καὶ κῆτος ἕτερον ἀσπίδοχε⁶⁹ λώνη· τοῦτο ἐὰν πεινάσῃ, ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ, κάκεῖθεν εὐωδίας ἐξερχομένης εἰσέρχονται τὰ μικρὰ ἰχθύδια, καὶ οὕτως κορέννυται. ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ διαβόλου καὶ ἀνθρώπων ἔστιν ἰδεῖν· οὐδέποτε γὰρ διαλείπει τούτοις ἐπακολουθῶν καὶ παντοίως ἀποπλανῶν αὐτούς, καὶ μάλιστα τοὺς φρονήματι μικροτέρους· καταπίνει γὰρ αὐτούς τοῖς τοῦ βίου τερπνοῖς δελεάζων, εἰ καὶ μηδέποτε κορέννυται. Εἰσὶ μὲν οὖν καὶ ἕτερα γένη κητῶν, φῶκαι καὶ φάλαιναι, δελφῖνες καὶ ζύγαιναι καὶ ὅσα τοιαῦτα· εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα περὶ ὧν ἡ γραφή φησι καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα,» ἃ δὴ καὶ ἰδιάζουσιν ἕσθεν δίαιταν ἐν ἀφωρισμένοις χωρίοις, ὥστε μὴ καταβλάπτεσθαι τοὺς αὐτοῖς ἐντυγχάνοντας. Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα. οὐκ ἐπειδὴ καρίδος καὶ μαινίδος μεῖζονα, διὰ τοῦτο μεγάλα εἴρηται, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς μεγίστοις ὄρεσι τῷ ὄγκῳ τοῦ σώματος παρεικάζεται· ἃ δὴ καὶ νήσων πολλάκις φαντασίαν παρέχονται, ἐπειδὴν ποτε ἐπὶ τὴν ἄκραν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἀνανήξεται. ταῦτα μέντοι τηλικαῦτα ὄντα οὐ περὶ ἀκτὰς οὐδὲ περὶ αἰγιαλοὺς διατρίβει, ἀλλὰ τὸ Ἀτλαντικὸν λεγόμενον πέλαγος ἐνοικεῖ. τοιαῦτά ἐστὶ τὰ πρὸς φόβον καὶ ἔκπληξιν 70 ἡμετέραν δημιουργηθέντα ζῶα. ἐὰν δὲ ἀκούσῃς ὅτι τὰ μέγιστα τῶν πλοίων ἠπλωμένοις ἰστίοις ἐξ οὐρίας φερόμενα τὸ μικρότατον ἰχθύδιον ἢ ἔχνητις οὕτω ῥαδίως ἴστησιν ὥστε ἀκίνητον ἐπὶ πλεῖστον φυλάσσει τὴν ναῦν ὡσπερ καταρριζωθὲν ἐν αὐτῷ τῷ πελάγει, ἄρ' οὐχὶ καὶ ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ τὴν τοῦ δημιουργοῦ καταλαμβάνεις ἰσχύν; ἐκ πάντων οὖν μεγάλων τε καὶ μικρῶν τῆς τοῦ κτίσαντος δυνάμεως ἀπόδειξιν λάμβανε. Τί δήποτε οἱ θαλαττουργοῦντες τῷ χεῖρε πάσχουσιν, εἴ ποτε κύρτον ἐντὸς νάρκην ἔχουσιν τοῖς καλωδίοις ἐφέλκουσιν; εὐπαθεστάτην ὁ ἀήρ τὴν φύσιν κληρωτικῶς ἀπενείματο· διηχῆς γὰρ καὶ διαφανῆς ἔφυ καὶ δίσομος, μεταίχιμου μηδέ τινος ἐπιπροσθοῦντος αὐτῷ. πολλῶν τοίνυν παθῶν καὶ ἐνεργειῶν αἴτιος· πῶς γὰρ οἱ τὰς ὄψεις νοσοῦντες τοὺς ὀρῶντας σφᾶς πολλάκις τοῦ πάθους κοινωνοὺς ἐποίησαντο; οὐκοῦν διὰ τοῦ ἐνόητος ἀέρος καὶ νάρκη ποιεῖν τι πάθος ἐπίσταται τοῖς αὐτῇ πλησιάζουσιν, εἰ καὶ μὴ ταύτης ἐφάψοιντο. καὶ θαυμάζειν οὐ χρή· ἢ Μαγνητῆς γάρ, ἦν καὶ Ἑρακλείαν λίθον φασί, τοῦ σιδήρου διέστηκε, καὶ ὅμως ὀρώμεν διὰ μέσου τοῦ ἀέρος τὴν ἐνέργειαν προσβαλλομένην τῇ λίθῳ. τὸ δὲ καὶ περὶ τὸν φοίνικα τὸ φυτὸν ἐρωτικὸν γενόμενον πάθος, καὶ ὅπως ἢ θήλεια, κἂν καὶ δίσταται, τοὺς

κλάδους αὐτῆς ὑποκλίνει τῷ ἄρρени, καὶ ὅπως πάλιν πρὸς 71 ὄρθιον ἔρχεται σχῆμα τῆς συναφείας οἷον ἐναπολαύσασα, ποίαν ἀκοὴν οὐκ ἐμπίπλησι θαύματος; ἄτοπον τοίνυν οὐδὲν καὶ τὸ τὴν νάρκην ποιεῖν τοῖς θηρεύουσι πάθος. Καὶ διὰ τί οἱ μὲν ἄλλοι ἰχθύες περὶ τὸν Πόντον ἐνδημοῦσιν, ὁ δὲ πολύπους τὸν βόρειον ἀποστρέφεται κόλπον; διότι τὰ μὲν τῶν ἰχθύων ψύξεως δεῖται, ὅσα που καὶ τὰ πότιμα ἐπιδιώκουσι νάματα, τὰ δὲ θερμότητος ἐρᾷ καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν ἀναστρέφεται· θερμότερα γὰρ αὕτη τῶν ἄλλων ὑδάτων καθέστηκεν. ὁ γοῦν πολύπους τῇ Ποντικῇ θαλάσσει ἀπεχθάνεται· ψυχρότερον γὰρ τὸ βόρειον πέφυκε πέλαγος. ἀλλὰ καὶ τῆς λοιπῆς θαλάσσης γλυκύτερον· ὑπὸ πολλῶν γὰρ καὶ μεγάλων ποταμῶν ἐπιρρεῖται. ἐναντία δὲ τῷ πολύποδι τό τε ψυχρὸν καὶ τὸ γλυκὺ. ἰκανὸν δὲ ἐρῶ σοι τί πρὸς ἀπόδειξιν. πέτρα συμπλακεῖς ὁ πολύπους δυσασπαστῶς ἔχεται· διὸ γλυκὺ ὕδωρ ἐπιχέουσι τῇ πέτρᾳ οἱ πρὸς ἄγραν δεινοί, καὶ οἱ μὲν ἔχουσι τὸ ζητούμενον θήραμα, ὁ δὲ τῆς ἑαυτοῦ καὶ ἄκων ἐξανίσταται φύσεως. ὁ πολύπους οὗτος λέγεται μὲν ἠνίκα πεινάσει, πλόκαμον ἑαυτοῦ ἐσθίειν, ἕτερον δὲ ἀναφύειν. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τευθίδες μὲν καὶ πολύποδες ἔχουσι θόλωσιν, ἀλλὰ καθ' ἃ φησιν Ἀριστοτέλης ἐπὶ τῇ μύτιδι, σηπιῶα δὲ κατὰ τὴν κοιλίαν, ἀλλὰ καὶ πλείονα. οὐδὲ 72 γὰρ ἄλλην τινὰ βοήθειαν ἔχει, καθάπερ ὁ πολύπους τὴν τοῦ χρώματος μεταβολὴν· πρὸς γὰρ τὴν πέτραν ἢ προσαράσσει τοὺς ἑαυτοῦ πλοκάμους ἀμείβει καὶ τὴν χροιάν, ἄνευ μέντοι τοῦ λευκοῦ χρώματος. ἄναιμα γὰρ ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο κατεψυγμένα καὶ φοβητικά. ὥσπερ ἐνίοις φοβηθεῖσιν ἡ κοιλία ταράττεται, ἑτέροις δὲ περιττώσις ἢ ἀπὸ τῆς κύστεως ρεῖ, οὕτω καὶ τούτοις συμβαίνει ἐξ ἀνάγκης ἀφιέναι τὸν θόλον διὰ δειλίας, ἢ δὲ φύσις ἅμα τῷ περιττώματι παρακαταχρῆται καὶ πρὸς σωτηρίαν καὶ βοήθειαν αὐτῷ. πάντα δὲ τὰ ἄναιμα τῶν ζῶων ὀλιγότροφα εἰσιν, οὐχ οὕτω διὰ μικρότητα ὡς διὰ ψυχρότητα· τὸ γὰρ θερμὸν καταπέπτει ραδίως τὴν τροφήν καὶ δεῖται καὶ τροφῆς ταχέως, τὸ δὲ ψυχρὸν ἄτροφον. μᾶλλον δὲ τὸ τῶν τεττίγων γένος ἄτροφόν ἐστι, διότι καὶ τῶν ἄλλων ζῶων ψυχρότερον· ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ θέρους ὥρα ζωογονούμενον ὥσπερ τῆς ὤδης ἀπάρχεται. ἰκανὴ δὲ τροφή τῇ τέττιγι ἢ ἐκ τοῦ σώματος ὑπομένουσα ὑγρότης, ἢ ἐκ τῆς γενέσεως ἔχει, κατὰ δὴ καὶ τὰ ἐφήμερα ζῶα τὰ περὶ τὸν Πόντον γινόμενα· πλὴν ἐκεῖνα μὲν ἡμέρας μιᾶς χρόνον ζῆ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐφήμερα λέγονται, ταῦτα δὲ ζῶσι καὶ πλέον. Μαλακόστρακα λέγονται καρκίνοι κάραβοι ἄστακοὶ καὶ 73 καρίδες. ταῦτα δὲ ἄνευ τῶν καρίδων χηλὰς ἔχουσιν, οὐ χάριν τοῦ περιπατεῖν, τοῦ συλλαμβάνειν δέ τι. ὅθεν καὶ μείζονες αἱ δεξιαί· τοῖς γὰρ δεξιοῖς πέφυκε τὰ ζῶα δρᾶν μᾶλλον. περὶ τούτων ὁ προφήτης Δαυὶδ τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν.» σηπῖαι δὲ τευθίδες καὶ πολύποδες ἀνὰ πόδας ὀκτῶ ἔχουσιν, μείζονας δὲ μόνος ὁ πολύπους. Διαφορὰν οἱ ἰχθύες καὶ περὶ τὸ στόμα ἔχουσι· τὰ μὲν γὰρ καταντικρὺ ἔχει τὸ στόμα καὶ εἰς τὸ ἔμπροσθεν, τὰ δ' ἐν ὑπτίοις, οἷον οἱ δελφῖνες καὶ τὰ σελάχη, διὸ καὶ ὑπτια στρεφόμενα λαμβάνει τὴν τροφήν. ὄρχεις δὲ οὐδεὶς ἔχει ἰχθύς, οὔτε ἐντὸς οὔτε ἐκτός, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῶν ἀπόδων, διὸ οὐδὲ οἱ ὄφεις. οἱ δὲ δελφῖνες καὶ αἱ φάλαιναι καὶ πάντα τὰ κητώδη βράγχια μὲν οὐκ ἔχουσιν, αὐλὸν δὲ διὰ τὸ ἔχειν πνεύμονα. τὰ μὲν γὰρ βράγχια χρήσιμα ἐπὶ τοῖς μὴ ἀναπνέουσιν, ἀδύνατον δὲ τὸ αὐτὰ ἔχειν καὶ ἀναπνεῖν. ἔστι δὲ ταῦτα τρόπον τινὰ πεζὰ καὶ ἔνυδρα, καὶ πεζὰ μὲν ὡς ἀέρα δεχόμενα, ἔνυδρα δὲ ὡς ἄποδα καὶ τὴν τροφήν ἐκ τοῦ ὑγροῦ δεχόμενα. τὰ μέντοι μαλάκια, οἷον τευθίδες σηπιῶα καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὅλα σαρκώδη καὶ μαλακά· οὐδὲ γὰρ ὀστῶδες ἔχειν ἔτυχεν οὐδὲ γεηρὸν ἀποκεκρυμμένον. πρὸς δὲ τὸ μὴ εὐφθαρτον εἶναι τὸ σῶμα αὐτῶν, καθὰ δὴ καὶ τὰ σαρκώδη, μεταξὺ σαρκὸς καὶ νεύρου τὴν 74 φύσιν ἔχει· μαλακὸν μὲν γὰρ ἐστὶν ὥσπερ σὰρξ, ἔχει δὲ τὰσιν ὥσπερ νεῦρον. Χρὴ δέ σε καὶ τοῦτο

περὶ τῶν ἰχθύων εἰδέναι. τὸ μὲν γὰρ ἄρρεν καὶ θῆλυ ἰδίως νήχονται, οὐ συγγίνονται δέ, ἀλλ' ἀσπόρως ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος τοῦ ἀνέμου τίκτονται, τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ἐντεῦθεν καὶ ἄσπορον ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος προσημαίνοντα γέννησιν, ὡς ὁ θεϊότατός φησιν Ἀναστάσιος. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτό σε παραδραμεῖν ἄξιον. ὁ χερσαῖος ὄφις τῷ αἰγιαλῷ προσιῶν συρίττει, καὶ συρίττων προσκαλεῖται τὴν μύραιναι εἰς συνάφειαν. ὁ γοῦν θαλάσσιος ὄφις εἶτ' οὖν ἡ μύραιναι τῷ συριγμῷ ἀκούσασα εὐθὺς ἐπανάγεται. καὶ συμπλακέντες ἀλλήλοις, πρότερον τοῦ χερσαίου τὸν ἰὸν ἐξεμέσαντος, πρὸς τὰ ἴδια ὁ καθ' ἓνα χωρεῖ. εὐδήλον οὖν ἐντεῦθεν ὅτι καὶ ὁ νοητὸς ὄφις συριγμῷ καὶ δελεάσματι καὶ ὑποκρίσει ἡθους χρηστοῦ καὶ συμβουλῆς ἀγαθῆς τοὺς ἀνθρώπους ἐφέλκεται καὶ κατὰ τὸ βουλευτὸν αὐτῷ τούτοις συγγίνεται, τοῦ ὕδατος καὶ πνεύματος πρότερον αὐτοὺς ἐξιστῶν· οὐ γὰρ ἂν ἄλλως μεταδοῦναι τούτοις τοῦ οἰκείου δύναται σπόρου, εἰ μὴ πάντα κάλων κινήσας ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀποσπάσειε. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν καὶ ἀπαριθμεῖν τὰ καθ' ἕκαστον, ἐπεὶ ἐρπετὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς; καὶ ἐρπετὰ μὲν, 75 ὅτι ἔρπει τῷ ὕδατι καὶ οὕτω τὴν ἑαυτῶν πορείαν ποιοῦνται, ἀριθμῷ δὲ οὐχ ὑποπίπτουσιν ὥστε μὴ ἐκλείψαι κατὰ μικρὸν δαπανώμενα. βόσκονται γὰρ οἱ δυνατώτεροι τοὺς καταδεεστέρους, καὶ οὐκ ἠνάλωσαν· νικᾷ γὰρ τὴν δαπάνην ἢ πρόσοδος. Ἄλλ' ὄρα φωνὴν θεοῦ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ φωνὴν θεοῦ ἀλλὰ θέλησιν μόνον, ἥτις τὰ παντοδαπὰ γένη τῶν ἰχθύων ἐκ τῶν ὑδάτων παρήγαγεν. ἡ γὰρ θέλησις αὕτη φύσις ἐγεγόνει τοῖς ὕδασι. ταῦτα μὲν τὰ ὕδατα καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ζωτικὴν ἐδέχοντο δύναμιν. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν αὐτοῖς πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο. φερόμενον δὲ ζωτικὴν ἐδίδου τοῖς ὕδασι τὴν δύναμιν, ὡς ὁ χρυσόστομος Ἰωάννης φησί, καὶ ὅτι μετὰ μικρὸν ζῶα ἐξ αὐτῶν παραχθήσονται. καὶ ὁ μὲν χρυσορρήμων, καθάπερ εἴρηται, ζωτικὴν ἐντεῦθεν ἐνέργειαν κατασημαίνεσθαι λέγει· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος καὶ πλατύτερον τὰ περὶ τούτων διεξέειπε, καὶ οὕτω φησίν. εἴτε τοῦτο λέγει τὸ πνεῦμα τὴν τοῦ ἀέρος χύσιν, δέξαι τὸν συγγραφέα τὰ μέρη τοῦ κοσμοῦ καταριθμοῦντά σοι, ὅτι ἐποίησεν ὁ θεὸς οὐρανὸν γῆν ὕδωρ ἀέρα, καὶ τοῦτον χεόμενον ἤδη καὶ ῥέοντα. εἴτε, ὃ καὶ μᾶλλον ἀληθέστερόν ἐστι καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἐκκριθέν, πνεῦμα θεοῦ τὸ ἅγιον εἴρηται (οὐδὲ γὰρ ἄλλο παρὰ τῆ γραφῆ πνεῦμα θεοῦ ὀνομάζεται ἢ τὸ 76 ἅγιον τὸ τῆς θείας καὶ μακαρίας τριάδος συμπληρωτικόν), καὶ ταύτην προσδεξάμενος τὴν διάνοιαν μεῖζονα τὴν ἀπ' αὐτῆς ὠφέλειαν εὐρήσεις, ἐπεφέρετο γὰρ τὸ πνεῦμα, καθάπερ Σύρος τις ἔλεγε θαυμαστὸς ἀνὴρ, ἀντὶ τοῦ ἐπέθαλπε καὶ ἐζωογονεῖ τὴν τῶν ὑδάτων φύσιν κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἐπωαζούσης ὄρνιθος καὶ ζωτικὴν τινα δύναμιν ἐνιούσης τοῖς ὑποθαλπομένοις, ὡς ἐντεῦθεν σαφῶς ἀποδεικνύσθαι ὅτι οὐδὲ τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπολείπεται.» Καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν ἰχθύων. ἀκόλουθον δ' ἂν εἴη καὶ περὶ τῶν πετεινῶν ὀλίγα διεξελθεῖν, ὅτι καὶ ταῦτα ἐξ ὑδάτων τὴν γένεσιν ἔσχηκε. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ συγγενεῖά τις πρόσεστι τούτοις πρὸς τὰ νηκτά. καὶ γὰρ ὥσπερ οἱ ἰχθύες τὸ ὕδωρ τέμνουσι, τῆ μὲν κινήσει τῶν πτερυγῶν εἰς τὸ πρόσω χωροῦντες, τῆ δὲ τοῦ οὐραίου μεταβολῆ τὰς τε περιστροφὰς καὶ τὰς εὐθείας ὁρμὰς ἑαυτοῖς οἰακίζοντες, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πτηνῶν ἔστιν ἰδεῖν διανηχομένων τὸν ἀέρα τοῖς πτεροῖς κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον. ὅτι δὲ ἐξ ὑδάτων τοῖς πετεινοῖς ἡ γένεσις, διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα πάντα τοῖς ὕδασι χαίρουσι· πλὴν γε ὅτι οὐδὲν τῶν πτηνῶν ἄπουν διὰ τὸ πᾶσι τὴν δίαιταν ἀπὸ τῆς γῆς ὑπάρχειν. καὶ πάντα ἀναγκαίως· τοῖς μὲν γὰρ ἀρπακτικοῖς πρὸς τὴν ἄγραν αἰ τῶν ὀνύ77 χων ἀκμαί, τοῖς δὲ λοιποῖς [ἀναγκαίως] πρὸς τὴν τοῦ βίου διεξαγωγὴν ἢ τῶν ποδῶν ὑπηρεσία δεδῶρηται. ὀλίγοι δὲ τῶν ὀρνίθων κακόποδες εἰσιν, οὔτε βαδίζουσιν οὔτε ἀγρεύουσιν τοῖς ποσὶν ἐπιτήδειοι, ὡς αἱ χελιδόνες καὶ αἱ δρεπανίδες λεγόμεναι, οἷς ἡ τροφή ἀπὸ τῶν ἐν τῷ

ἀέρι ἐμφερομένων ἐπινενόηται. Πρόσεχε λοιπόν. ἄλλη καὶ γὰρ κατασκευὴ τοῖς σπερμολόγοις ὄρνεσι καὶ ἄλλη τοῖς σαρκοβόροις, τῷ τρόπῳ τῆς διαίτης αὐτῶν πρέπουσα, ὀνύχων ἀκμαὶ καὶ χεῖλος ἀγκύλον καὶ πτερὸν ὀξύ, ὥστε καὶ συλληφθῆναι ῥαδίως τὸ θήραμα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ σκληρότεροι τῶν ζώων οἱ ὄνυχες ἢ τοῦ ἀνθρώπου· μαλθακώτεροι καὶ γὰρ οὗτοι τῷ ἀνθρώπῳ κατεσκευάσθησαν, ὅτι τε καὶ τὸ δέρμα τούτου μαλθακώτερον, ἀφ' οὗ καὶ οἱ ὄνυχες τὴν γένεσιν ἔχουσι, καὶ ὅτι πρὸς τὴν χρῆσιν ἐκάστῳ τῶν ζώων ἢ τε σκληρότης τῶν ὀνύχων καὶ ἡ μαλθακότης δεδωρηται. ἀλλὰ καὶ τῶν πτηνῶν τὰ μὲν ἀναρχὰ εἰσι καὶ οἶον αὐτόνομα, τὰ δὲ ὑφ' ἡγεμόνι τετάχθαι καταδεχόμενα ὡς οἱ γέρανοι. ἀλλὰ καὶ αἱ μέλισσαι ὑπὸ βασιλεῖ καὶ ταξιάρχῳ τινὶ τῶν ἔργων ἄπτονται, οὐ πρότερον ἐπὶ τοὺς λειμῶνας ἐλθεῖν καταδεχόμεναι, πρὶν ἂν ἴδωσι τὸν βασιλέα κατάρξαντα τῆς πτήσεως. οὐ χειροτονητὸς δὲ οὗτος, ἀλλ' ἐκ φύσεως ἔχων τὸ κατὰ πάντων πρωτεῖον, καὶ μεγέθει διαφέρων καὶ σχήματι καὶ τῇ τοῦ ἦθους πραότητι. ἔστι 78 μὲν γὰρ κέντρον τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' οὐ χρῆται τούτῳ πρὸς ἄμυναν. νόμοι τινές εἰσιν οὗτοι τῆς φύσεως ἄγραφοι, ἀργοὺς εἶναι πρὸς τιμωρίαν τοὺς τῶν μεγίστων δυναστειῶν ἐπιβαίνοντας. οὕτω μὲν αἱ τῷ τοῦ βασιλέως ὑποδείγματι μὴ ἀκολουθοῦσαι τῇ τοῦ κέντρον πληγῇ ἐναποθνήσκουσιν, ἄξια τῆς ἑαυτῶν ὠμότητος εὐρίσκουσαι τὰ ἐπίχειρα. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο θαυμάζειν ἄξιον, πῶς αἱ γέρανοι τὰς ἐν τῇ νυκτὶ προφυλακὰς ἐκ περιτροπῆς ὑποδέχονται, καὶ αἱ μὲν καθεύδουσιν, αἱ δὲ κύκλῳ περιουῶσαι πᾶσαν αὐταῖς ἐν τῷ ὕπνῳ παρέχουσι τὴν ἀσφάλειαν. εἶτα τοῦ καιροῦ τῆς φυλακῆς πληρουμένου ἢ μὲν βοήσασα πρὸς ὕπνον ἐτράπη, ἢ δὲ τὴν διαδοχὴν δεξαμένη, ἢς ἔτυχεν ἀσφαλείας, καὶ ἀντέδωκε ταῖς λοιπαῖς. οὕτω μὲν οὖν καὶ τὸ τῶν πελαργῶν εἰς ἔκκληξιν ἄγει πάντας τῶν διαληφθέντων οὐκ ἔλασσον. ἐκεῖνοι γὰρ τὸν πατέρα ὑπὸ τοῦ γήρους πτερορρυήσαντα περιστάντες ἐν κύκλῳ τοῖς οἰκείοις πτεροῖς διαθάλλουσι, καὶ τὰς τροφὰς ἀφθόνως παρασκευάζοντες βοήθειαν αὐτῷ κατὰ γὰρ τὴν πτῆσιν παρέχουσιν, ἡρέμα τῷ πτερῷ κουφίζοντες ἐκατέρωθεν. καὶ οὕτως πᾶσι τοῦτο διαβεβόηται ὡς ἐντεῦθεν καὶ τινὰς τὴν τῶν εὐεργετημάτων ἀντίδοσιν ὀνομάζειν ἀντιπελάργωνσιν. μηδεὶς οὖν διὰ πενίαν τὴν αὐτοῦ ἀπογινωσκέτω ζωὴν. 79 Τὸ δὲ τῆς χελιδόνος εὐμήχανον πῶς οὐκ ἂν τις ὑπεραγάσαιτο; ἐκεῖνη γὰρ τὴν καλιὰν πηγνυμένη τὰ μὲν κάρφη τῷ στόματι διακομίζει, πηλὸν δὲ τοῖς ποσὶν ἄραι μὴ δυναμένη (ἀνεπιτήδειοι γὰρ οὗτοι πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν) τὰ ἄκρα τῶν πτερῶν ὕδατι καταβρέξασα, εἶτα τῇ λεπτοτάτῃ κόνει ἐνειληθεῖσα, οὕτως ἐπινοεῖ τοῦ πηλοῦ τὴν χρεῖαν, καὶ κατὰ μικρὸν ἀλλήλοισι τὰ κάρφη οἶον κόλλη τινὶ τῷ πηλῷ συνδήσασα ἐν αὐτῇ τοὺς νεοττοὺς ἐκτρέφει. ὦν ἔάν τις ἐκκεντήσῃ τὰ ὄμματα, ἔχει τινὰ παρὰ τῆς φύσεως βοήθειαν ἰατρικὴν, δι' ἧς πρὸς ὑγίαν ἐπανάγει τῶν ἐγγόνων τὰς ὄψεις. Ἡ δὲ ἀλκυὼν θαλάττιον ἐστὶν ὄρνεον. αὕτη παρ' αὐτοὺς τοὺς αἰγιαλοὺς νοσσεύειν πέφυκεν ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἐπ' αὐτῆς τὰ ὠὰ θεμένη τῆς ψάμμου, ὅτε πολλοῖς καὶ βιαίοις ἀνέμοις ἢ θάλασσα τῇ γῆ προσαράσσειται. ἀλλ' ὅμως κοιμίζονται πάντες οἱ ἄνεμοι, ἡσυχάζει δὲ κύμα θαλάσσιον, ὅτε ἀλκυὼν ἐπῳάζει, τὰς ἐπτὰ δηλονότι ἡμέρας. ἐπεὶ δὲ καὶ τροφῆς αὐτοῖς χρεῖα, ἄλλας ἐπτὰ ἡμέρας πρὸς τὴν τῶν νεοττῶν αὔξησιν ὁ μεγαλόδωρος αὐτῇ παρέσχε θεός. ὥστε καὶ ναυτικοὶ πάντες ἴσασι τοῦτο, καὶ ἀλκυονίτιδας τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας προσαγορεύουσιν. Ἀλλὰ καὶ τὴν τρυγὸνα φασὶ διαζευχθεῖσάν ποτε τοῦ ὀμόζυγος μηκέτι πρὸς ἕτερον καταδέχεσθαι κοινωνίαν, μνήμη τοῦ ποτὲ συζευχθέντος. ἀκουέτωσαν αἱ γυναῖκες ὅπως 80 τὸ σεμνὸν τῆς χηρείας καὶ παρὰ τοῖς ἀλόγοις τοῦ ἐν ταῖς πολυγαμίαις ἀπρεποῦς προτιμότερον. Ἀδικώτατος περὶ τὴν τῶν ἐγγόνων τροφήν ὁ ἀετός. δύο γὰρ ἑξαγαγὼν νεοσσούς, τὸν ἕτερον αὐτῶν εἰς γῆν καταρρήγνυσι ταῖς πληγαῖς τῶν πτερῶν

ἀπωθούμενος, διὰ τὸ τῆς τροφῆς ἐπίπονον ὃν ἐγέννησεν ἀποποιούμενος. ἀλλ' οὐκ ἔᾶ τοῦτον ἢ φήνη διαφραῖναι, ἀλλ' ὑπολαβοῦσα αὐτὸν τοῖς οἰκείοις αὐτῆ νεοσοῖς συνεκτρέφει. ὃν δὲ κρατήσας ἐκθρέψειν νεοττὸν ὁ ἀετός, λαμβάνει καὶ συνίπταται αὐτῷ, καὶ ἐὰν ἴδῃ αὐτὸν εὐτόλμως μὲν τὸν ἀέρα νηχόμενον, ὄξυωποῦντα δὲ πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου λαμπρότητα, ὡς οἰκείον περιποιεῖται, εἰ δὲ μὴ γε, ὡς νόθον ἀποβάλλει. Ἄλλ' ἐπαινετὸν τὸ τῆς κορώνης φιλότεκνον, ἢ καὶ πετομένοις ἤδη τοῖς νεοττοῖς παρέπεται σιτίζουσα αὐτοὺς καὶ ἐκτρέφουσα μέχρι πολλοῦ. περὶ μέντοι τῶν κορωνῶν καὶ τάδε φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ περὶ προνοίας λόγῳ αὐτοῦ. θαῦμα μέγα πῶς αἱ κορώναι τοῖς πελαργοῖς συναπαίρουσαι δορυφοροῦσιν αὐτοῖς καὶ παραπέμπουσιν, ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ συμμαχίαν αὐτοῖς τινὰ παρέχουσι πρὸς ὄρνιθας πολεμίους. σημεῖον δὲ πρῶτον μὲν μὴ φαίνεσθαι ὑπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον κορώνην παντάπασιν· ἔπειτα μετὰ τραυμάτων ἐπανερχόμεναι τῆς συμμαχίας ἐναργῆ σημεῖα κομίζουσι.» 81 Τὸ δὲ γε πλέον τῶν ἄλλων παραδοξότερον, τοὺς γυῖπας φασὶν ἀσυνδυάστως τίκτειν, καὶ ταῦτα μακροβιωτάτους ὄντας, καὶ μέχρις ἑκατὸν ἐτῶν τὴν ζωὴν αὐτῶν παρεκτείνεσθαι. διὰ τί δὲ τοῦτο, καὶ τίνας ἔνεκεν; ἵνα γὰρ μὴ τινες ἐπιγελῶσι τῷ μυστηρίῳ ἡμῶν, ὡς ἀδύνατον παρθένον τεκεῖν καὶ αὐθις μεῖναι παρθένον, μυρίας ἐκ τῆς φύσεως ἀφορμὰς πρὸς τὴν πίστιν τῶν παραδόξων προλαβὼν κατεβάλετο. καὶ οὕτω μὲν περὶ τούτων ὁ μέγας Βασίλειος· οἱ δὲ γε τὰς φύσεις τῶν ζώων διασκεψάμενοι τριετὴ χρόνον τοὺς γυῖπας ἐγκυμονεῖν τερατεύονται. καὶ πῶς ἄκουε. οὐκ ἔστιν ἄρρενα γυῖπα θεάσασθαι· ἀσυνδυάστως γὰρ αὐτοὺς τίκτειν νόμοι φύσεως παρακελεύονται, ὅθεν καὶ πᾶν τὸ γένος αὐτῶν ἢ τοῦ θήλεος φύσις ἠνέγκατο. ὅπερ ἐπιστάμενοι γυῖπες καὶ τὴν ἐρημίαν δεδιότες τῶν τέκνων, εἰς ἐπιγονὴν ἅπαν τὸ γένος στρατεύεται, καὶ δρῶσί τι σόφισμα ἄριστον. τῷ νότῳ καὶ γὰρ ἀντίπρωροι πέτανται. εἰ δὲ μὴ νότος εἶη, τῷ συγγενεῖ εὐρῷ ἀπλοῦσι τὰς πτέρυγας, εἴτα κεχήνασι καὶ τοῦ πνεύματος ἐμφοροῦνται εἰσρέοντος, καὶ τίκτουσι ζῶα, μὴ μέντοι γε ὡς ὑπὸ ἡνέμια. διὸ πλείστου χρόνου δεῖται ἢ φύσις πρὸς ζῶου τελεσιουργίαν· χαλεπὸν γὰρ καὶ λίαν ἐργῶδες τῇ φύσει οὐσιῶσαι τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς ζῶον πλαστουργεῖν τὸ λεπτότατον. ἐπειδὴν τοίνυν ἀκούεις καὶ σὺ συναφείας ἄνευ 82 ἐγκυμονῆσαι τὴν πάναγνον, πρότερον αὐτῇ πνεύματος ἀγίου ἐπισκιάσαντος καὶ τοῦ κυρίου κατὰ τὸν προφήτην ἀπὸ Θαιμᾶν ἤξαντος, μηδ' ὅλως ἀπίσκει τῷ πράγματι, κἂν μέγα τῷ ὄντι δοκεῖ καὶ παράδοξον· ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ ἡ παρὰ φύσιν τῶν γυῖπων κνοφορία θαυμασίως οὕτω τῷ θεῷ προητοιμάσται. λέγεται γὰρ ὅτι γενόμενος ἔγκυος ὁ γυῖψ πορεύεται εἰς τὴν Ἰνδικήν, καὶ λαβὼν λίθον τὸ καλούμενον εὐτόκιον ἐπάνω αὐτοῦ κάθηται συνεχόμενος ὡδίσι, καὶ οὕτως ἀποτίκτει. ὁ μέντοι λίθος περιφερῆς ὡς κάρυον, καὶ κινούμενος ἤχον ἐκπέμπει ὡς κώδων, ἐνδοθεν ἐτέρου λίθου κινουμένου. φασὶ δὲ καὶ τοῦτο περὶ γυῖπος, ὅτι μύρῳ ῥοδίνῳ χρισθεῖς ἀποθνήσκει. Θαυμάσειε δ' ἂν τις καὶ τὸ τῶν κοράκων τῶν διαληφθέντων οὐκ ἔλασσον. πεπόνθασί τι πάθος ὥρα θέρους οἱ κόρακες, τὸ δὲ πάθος ἐστὶ ῥύσις γαστρός. ἐντεῦθεν ποταμοὶ καὶ πηγαὶ καὶ λίμναι οὐδὲν τι χρῆμα κατὰ γε τὸ θέρος τοῖς κόραξιν, ἵνα μὴ τῷ ὑγρῷ ἢ τῆς γαστρός ῥύσις σχοίη ἐπίτασιν. ἴσασι τοίνυν καὶ διαίτης τέχνην οἱ κόρακες, οὐ τὰ Ἰπποκράτους παιδευθέντες, οὐ τὰ Χείρωνος, οὐ τὰ Μαχάονος φάρμακα, κἀντεῦθεν μὲν ὀρῶσι ποταμούς, ἀλλ' ὅμως πίνειν ἐκείνοις οὐκ ἔνεστιν, ἀλλ' οἷα Τάνταλοι κολαζόμενοι δριμυτέραν δίκην ταῦτα εἰσπράττονται. 83 Θαυμάζειν σε ἄξιον καὶ διὰ τί τῆς ὠδῆς οἱ τέττιγες ἐν μέσῳ θέρει ἀπάρχονται. ψυχροὶ τινες τὴν φύσιν οἱ τέττιγες, διὸ καὶ μετὰ θερινὰς τροπὰς ἀπάρχονται τῆς ὠδῆς, καὶ ἡλίου ἀπαρχομένου τὸν ἑαυτῶν μετίασι κέλαδον. ἐφ' ᾧ καὶ μεσημβρίας εἰσὶν ὠδικώτεροι. ἢ μέντοι θήλεια τέττιξ πολὺ ψυχροτέρα τοῦ ἄρρενος οὔσα σιωπῶσα

ἐφιζάνει τοῖς δένδροι, τὰ Πυθαγόρου ὡσπερ διδαχθεῖσα διδάγματα. πῶς δὲ καὶ φθαρτικὰ πτερῶν ἐτέρων ἀετῶν τυγχάνει πτερά; σηπεδονώδους ταῦτα μετειλήφασι φύσεως. οὐκ ἂν σωθεῖη ἕτερα τὰ πτερά τούτοις συναναμιγνύμενα· θάττον γὰρ ἐντεῦθεν ἀπόλλυνται. διὰ τί δὲ καὶ ὁ χαραδριὸς εἶ ποτε ἀντιβλέψει τῷ ἰκτεριῶντι, μῦει τοὺς ὀφθαλμούς; οὐχ ὡς τινές φασι, τῷ νοσοῦντι βασκαίνων καὶ τὸ φρόνημα πρὸς ὑγείας μετάδοσιν ἔχων ἐπίφθονον· οὐ γὰρ τοῖς ἀλόγοις βασκανία τις μέτεστιν, οὐδὲ Προμηθεὺς παρ' ἐκείνοις κολάζεται, ἀγαθοῦ τινὸς τοῦ πυρὸς μεταδοὺς τοῖς ἀνθρώποις. ὀφθαλμὸν δὲ μῦει χαραδριός, ἐπεὶ τὸ πάθος ἀμείβεται καὶ τὴν ὄρνιν εὐθύς ἢ νόσος μετέρχεται. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔξωθεν θαύματος, ὡς ἄγρυπνος ἢ ἀηδὼν ὅταν ἐπωάζει, διὰ πάσης νυκτὸς τῆς μελωδίας μὴ ἀπολήγουσα. πῶς τετράπουν τὸ αὐτὸ καὶ πτηνὸν ἢ νυκτερίς; πῶς μόνη τῶν ὀρνίθων ὁδοῦσι κέχρηται; ζωογονεῖ μὲν ὡς τε⁸⁴ τράποδα, ἐπιπολάζει δὲ τῷ ἀέρι, οὐχὶ πτερῶν κουφιζομένη ἀλλ' ὑμένι τινὶ δερματίνῳ. πῶς δὲ καὶ τῶν χηνῶν γένος ἄγρυπνον καὶ πρὸς τὴν τῶν λανθανόντων αἴσθησιν ὀξύτατον; οἶγε ποτὲ καὶ τὴν βασιλίδα πόλιν περιεσώσαντο, πολεμίους τινὰς ἀφανεῖς δι' ὑπονόμων ἀφανῶν δὴ μέλλοντας τὴν ἄκραν τῆς Ῥώμης καταλαμβάνειν μηνύσαντες. Τίς ὁ τοῖς γυψὶ προαγγέλλων τῶν ἀνθρώπων τὸν θάνατον, ὅταν κατ' ἀλλήλων ἐπιστρατεύσωσιν; ἴδοις γὰρ ἂν μυρίας ἀγέλας γυπῶν τοῖς στρατοπέδοις παρεπομένας, ἐκ τῆς τῶν ὄπλων παρασκευῆς τεκμαιρομένας τὴν ἔκβασιν, ὅπερ οὐ μακρὰν ἐστὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων. Καὶ ἄλλας δὲ θαυμάζειν ἔπεισι τῷ προσέχοντι. τὰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς διαδοχῆς τῶν προὔπαρχόντων παράγεται, τὰ δὲ ἔτι καὶ νῦν ἐξ αὐτῆς τῆς γῆς ζωογονούμενα δεῖκνυται. οὐ γὰρ μόνον τέττιγες ἐν ἐπομβρίαις ἀνίασιν, οὐδὲ ἄλλα μυρία γένη τῶν ἐμφερομένων τῷ ἀέρι πτηνῶν, ὧν ἀκατονόμαστὰ ἐστὶ τὰ πλεῖστα διὰ λεπτότητα· ἀλλ' ἤδη καὶ μῦς καὶ βατράχους ἐξ αὐτοῦ ἀναδίδοσθαι, ὅπου γε περὶ Θήβας τὰς Αἰγυπτίας, ἐπειδὴν ὕψη λάβρως ἐν καύμασιν, εὐθύς ἀρουραίων μυῶν ἢ χώρα καταπληροῦται. τὰς δὲ ἐγγέλους οὐκ ἄλλως ὀρώμεν ἢ ἐκ τῆς ἰλύος συνισταμένας, ὧν οὔτε ᾧδον οὔτε τις ἄλλος τρόπος τὴν διαδοχὴν συνίστησιν, ἀλλ' ἐκ τῆς γῆς αὐτῆς ἐστὶν ἢ γένεσις. 85 Ὅρα δὲ καὶ τὸν ἔρωδιόν. ὁ ἔρωδιὸς εἶδος ὀρνέου ἐστὶ πηγνύντος τὴν καλιὰν αὐτοῦ πάντων ἄνωθεν τῶν στρουθῶν, ἡγουν ἐν τοῖς ὑψηλοτάτοις τῶν δένδρων, καὶ μάλιστα ταῖς ἐλάταις. καὶ ὁ Ἀκύλας ἔρωδιῶ ἐλάται οἴκῳ αὐτοῦ.» πάντων οὖν ἄνωθεν τῶν στρουθῶν πηγνυσι τὴν καλιὰν. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ φησι τοῦ ἔρωδιοῦ ἢ κατοικία ἡγεῖται αὐτῶν.» τοσαύτη δὲ σωφροσύνη συζῆν τὸν ἔρωδιόν ὥστε ἡνίκα πρὸς συνουσίαν ἔρχεσθαι μέλλει, ἡμέρας πενθεὶ τεσσαράκοντα καὶ μετὰ τὴν συνουσίαν ἐτέρας τεσσαράκοντα· δυσανασχετεῖ καὶ γὰρ τουτὶ τὸ ὄρνεον εἶ ποτε φύσεως ἀνάγκη πρὸς ἄλληλα συνδυάζεσθαι καθέλκοιτο, ἄτε δὴ τὴν ἐντεῦθεν ἀηδίαν παριστῶν. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, τί ποιήσομεν ἡμεῖς; οἱ λόγῳ μὲν τετιμημένοι, ταῖς δὲ τοῦ βίου κατὰ τοσοῦτον ἡδοναῖς ἐμπεδούμενοι. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πελεκάνου, οὗ καὶ ὁ Δαβὶδ μέμνηται λέγων ὠμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῶ,» τί χρὴ καὶ λέγειν; τοῦτο τὸ πτηνὸν ἐν ἄκραις πέτραις πηγνυσι τὴν καλιὰν, τοὺς ἐπιβούλους ἐκφεύγειν διὰ φροντίδος ποιούμενον. ἀλλ' ὁ ἐπίβουλος ὄφις ἡνίκα τὸν πατέρα μικρόν τι τῶν τέκνων ἀποπτάντα θεάσεται, τῆς ἐπιβουλῆς παραχρῆμα ἐφάπτεται. καὶ ἐπειδὴ μὴ προσεγγίζειν τῇ καλιᾷ δύναται, τὸν ἰὸν αὐτοῖς ἐπιχέει καὶ πόρρωθεν· περισκοπήσας γὰρ πρότερον ὅθεν εἰσπνέει ὁ ἄνεμος, κάκειθεν ἐμφυσήσας αὐτοῖς τὸν ἰόν, ἐπάγει 86 τὸν ὄλεθρον. ἀλλ' ὁ πατὴρ ἐπιπτάς αὐθις αὐτοῖς καὶ φυσικοῖς τισὶ λόγοις τὴν ἐπιβουλήν συνιῶν οἶδεν αὐθις ὅθεν ἀναβιώσαιντο· κατὰ κορυφῆς γὰρ αὐτῶν ἡρέμα πτερούσεται, καὶ τὰς πλευρὰς ἐκατέρωθεν ἐπιπλήσων ταῖς πτέρυξιν αἵματος αὐτοῖς ῥανίδας ἀφήσει, κἀντεῦθεν οἱ τεθνεῶτες νεοττοὶ παραδόξως ἀναβιώσκουσιν. Ἐπίγνωθι οὖν, ἀγαπητέ,

τίνος ἔνεκεν ἢ παράδοξος αὕτη περὶ τὰ ἔγγονα τῷ πελεκᾶνι συμπάθεια. σκιαγραφῆσαι γὰρ ὁ κύριος τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα κᾶν τῷ πτηνῷ τούτῳ θέλων ἀνέκαθεν, ὅτι τε παράδεισος ἔκτισται καὶ ὅτι περ ἐν αὐτῷ οἱ πρωτόπλαστοι τέθινται, ὅτι ὁ νοητὸς ὄφιν τὸν ψυχικὸν αὐτοῖς προξένησε θάνατον, καὶ ὅτι φιλόστοργος οἶα πατὴρ ἐπὶ τεθνεῶσι παισὶν ὁ ποιητὴς πάντων θεὸς ἐπ' αὐτοῖς ἐπικάμπεται, χρηματίζει τε τὰ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος καὶ πάντα τὰ λοιπὰ καταδέχεται, ἐπὶ σταυροῦ τελευταῖον ὑψοῦται, καὶ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ζωήρρυτον αἷμα ἐκχέει εἰς ἀνάπλασιν τῶν πρωτοπλάστων ἐκείνων τῶν τῷ ἰῶ τεθνηκότων τοῦ ὄφειως, τοιαύτην τῷ πελεκᾶνι συμπάθειαν περὶ τὰ ἔγγονα κατ' ἀρχὰς ἐνεφύτευσε. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ Δαβὶδ προλαβὼν ἔλεγεν ὡμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῶ.» πελεκᾶν γὰρ αὐτὸς ὁ Χριστὸς, καλιὰ ὁ παράδεισος, νεοττοὶ οἱ πρωτόπλαστοι, ἐπίβουλος ὄφιν αὐτὸς ὁ διάβολος, ἰὸς ὄφειως ἢ ἐκ τοῦ διαβόλου 87 πάντως ἀπάτη, θάνατος ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ χωρισμός, συμπάθεια 87 πατρικὴ ἢ τοῦ θεοῦ λόγου δι' ἡμᾶς ἐνανθρώπησις. ἢ δὲ τῶν νεοττῶν ὑπερθεν ἐπιπτέρυξις ἢ ἐπὶ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ τῶν πρωτοπλάστων ἄνωθεν ἀπαιώρησις, πλευρῶν ἐπίπληξις ἢ τῆς θείας νύξις πλευρᾶς, καὶ τελευταῖον τοῖς τεθνεῶσιν ἐπιστάζον αἷμα ζωήρρυτον· εἰ μὴ γὰρ ζωόρρυτον ἦν, οὐκ ἂν τοῖς κάτω κειμένοις ἐχαρίσατο τὴν ἀνάστασιν. καλῶς οὖν ἔλεγε διὰ τοῦ προφήτου ὁ κύριος ὡμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῶ.» Λέγει δὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον περὶ τῶν κοράκων ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, ὁ δὲ θεὸς τρέφει αὐτά. τίνος ἔνεκεν ἐνταῦθα τῶν κοράκων ἐξ ὀνόματος μέμνηται; λέγεται οὖν ὅτι μισοτέκνους ὄντας αὐτοὺς μὴ τρέφειν τὰ οἰκεῖα νεόττια, τρέφεσθαι δὲ προνοία θεοῦ ἀπὸ τῶν παραφυομένων τῷ ἀέρι ζωῦφιων τῷ στόματι αὐτῶν ἐμπιπτόντων. πόσου δὲ καὶ τοῦτο θαύματος ἄξιον; Αἱ μέλισσαι τοὺς κηφήνας ἐφάπαξ καταλαβοῦσαι πεφεισμένως τύπτουσι καὶ ἀπολύουσιν, εἰ δὲ καὶ αὐθις αὐτοὺς κατάσχωσι νεκροὺς ἐργάζονται. καὶ αἱ μὲν αὐτῶν τῷ βασιλεῖ δορυφοροῦσιν, αἱ δὲ νυκτὸς ἐπαγρυπνοῦσι φυλακῆς χάριν διὰ τὸ τὰς κοπιώσας τότε ἀναπαύεσθαι, τῶν δὲ ἔργον ἐστὶ τὸ τὰς νεκρὰς ἀποκομίζειν ἔξωθεν. 88 Οὐ χρὴ θαυμάζειν εἴγε ταῖς τῆς σελήνης ἀυξομειώσεσι μεταβάλλεται ὁ ἀήρ, ὅπου γε καὶ ἐν ζώοις τισὶν ἔστι τοῦτο ἰδεῖν. φασὶ γὰρ τὴν ἴβιν μηδαμοῦ ὄραν ὅτε ἀσέληνος ὁ οὐρανός, μύειν δὲ καὶ ἄσιτον μένειν. ὁ δὲ κέρκωψ προδηλοτέρως ἔχει τὰς ἐνεργείας· ὅτε γὰρ αὖξει ἢ σελήνη, ὁ τῶν ὀφθαλμῶν κύκλος τούτῳ εὐρύνεται, ὅτε δὲ μειοῦται, συστέλλεται. ἀλλὰ καὶ ἡ γαλῆ λειψιφωτούσης τῆς σελήνης ἥπατος λείπεται· ἀυξιφωτούσης δὲ πάλιν αὐτῆς τὸ τοιοῦτον αὐτῆς προσεπαύξεται μόριον. φασὶ δὲ καὶ ἐν ποταμῷ τῷ Ὑδάσπῃ γεννᾶσθαι λίθον λίχνην καλούμενον, ὃς σελήνης ἀυξομένης ἤχον μελωδίας ἀποτελεῖ. καὶ ἐν ποταμῷ δὲ Κελτικῷ διαιτᾶσθαι ἰχθὺν κλωπίαν ἐγχωρίως καλούμενον, ὃς ἀυξομένης τῆς σελήνης λευκαίνεται μειουμένης δὲ μελαίνεται. ταῦτα δὲ τῇ ἑξαήμερῳ αὐτοῦ συμπεριεῖληφεν ὁ μέγας Ἀναστάσιος. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀπιστοῦντας ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐπιγελῶντας τῇ ἀναστάσει, καθά φησιν ὁ μέγας Ἐπιφάνιος, παράδοξά τινα προωκονόμησαν γίνεσθαι. ἢ φάσκα θνήσκει ἡμέρας τεσσαράκοντα, καὶ πάλιν ἀνίσταται. ὁ μύωψ θνήσκει μῆνας ἕξ, καὶ πάλιν ἀνίσταται. ὁ φοῖνιξ ὁ Ἀραβικὸς ὄρνις λέγεται εἶναι μονογενής, ἄζυγος ἐν τῇ δημιουργίᾳ, κατὰ ἔτη πεντακόσια τοῦτο πάσχει ὃ καὶ φαιδρὰν προϊστᾶ τὴν ἀνάστασιν. αὐτοὶ καὶ γὰρ οἱ Ἕλληνες περὶ αὐτοῦ διηγοῦνται ὅτι προγνοὺς τὸ τέλος αὐτοῦ ἔρχεται περὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀντικρὺ τοῦ ἡλίου ἴσταται, εἶτα τεφροῦται, καὶ ἀπὸ τοῦ χοδὸς αὐτοῦ σκώληξ γεννᾶται, καὶ αὐτὸς αὐθις εἰς πτηνὸν μεταβάλλεται. τὸν φοῖνικα δὲ τοῦτον, ὡς εἶπομεν, μετὰ ἔτη πεντακόσια εἶωθε γίνεσθαι. ὁ δὲ στρουθὸς ὁ Λιβυκὸς ὄρνις μὲν ἐστὶ, πτερωτὸς δὲ, οὐ πέταται δὲ διὰ τὸ τὰ πτερὰ αὐτοῦ μὴ χρησιμεύειν εἰς πτήσιν· τριχοειδῆ

γάρ. καὶ δίπους μὲν ἔστιν ὡς ὄρνις, διχηλεῖ δὲ ὡς τετράπους. ἀλλὰ καὶ μονότοκον οὐδὲν τῶν ὀρνίθων ἔστιν, εἰ μὴ μόνος ὁ κόκκυξ διὰ τὸ ψυχρὸν τῆς αὐτοῦ φύσεως. ὅτι δὲ ψυχρός, δῆλον ἐκ τῆς δειλίας αὐτοῦ· καὶ γὰρ εἰ μὴ ἦν δειλός, οὐκ ἂν ὑπὸ πάντων ἐδιώκετο τῶν ὀρνέων, κάντεῦθεν ἐν ἀλλοτρίαις ἔτικτε νεοττιαῖς. πανταχοῦ δὲ ἡ ψυχρότης αἰτία δειλίας. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτό σε παραδραμεῖν, ἀγαπητέ, βούλομαι, παραδοξότερον καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ὄν, ὃ περὶ ὄρνιθος τοῦ καλουμένου μέροπος ὁ Αἰλιανὸς ἱστορεῖ, μέροψ» λέγων τὸ ὄρνεον εἰς τοῦπίσω πέταται.» καὶ ἔπεισέ μοι θαυμάζειν τὴν ἐπίσημον ἀναφορὰν ἣν ἐκεῖνο ἄγει τὸ ζῶον. τὸ δὲ τὸ ἀλεκτρυόνα νυκτὸς ἄδειν ἐν ὠρισμένοις καιροῖς οὐ πρὸ πολλοῦ τῆς τοῦ ἡλίου ἀνατολῆς τινὲς μὲν ἐφυ90 σιολόγησαν οὕτως, ὅτι θερμότερον ὄν τὸ ζῶον καὶ λίχνον περὶ τὰς τῶν τροφῶν ὀρέξεις τῇ μὲν ἐμφύτῳ θερμότητι ταχύτερον πέπτει τὴν διδομένην τροφήν, τῇ δὲ λιχνείᾳ τῆς φύσεως προαναφωνεῖ τὴν περὶ ταῦτα ὄρεξιν, οἷονεὶ προσκαλούμενος τὸν σιτίζοντα. ἕτεροι δὲ φασιν ὅτι καὶ ἕκαστον τῶν ἐνταῦθα ὄντων καὶ γινομένων ἐκάστῳ τῶν φωστήρων ἀνάκειται, ὡσπερ ὁ λωτὸς τὸ φυτὸν ἡλιακόν ἔστιν, ὅθεν ἀνατέλλοντι μὲν τῷ φωστῆρι ἐξαπλοῖ τὰ φύλλα, δύνοντι δὲ συστέλλει. οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ ἀλεκτρυὸν ὑπὸ τὴν ἡλιακὴν τάξιν ἔστί. ταύτη τοι καὶ πρὸς ἀνατολήν ἐπανιόντι τῷ ἰδίῳ ἀρχηγέτη ἀπορρήτως καὶ φυσικῶς ἐπιγάννυται, καὶ ὡσπερ ὠδὴν αὐτῷ ποιούμενος ἀπολαμπρύνει τε τὴν φωνὴν καὶ μέγα βοᾷ. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως· σὺ δέ, ἀγαπητέ, τὰς τοιαύτας φωνὰς μετὰ τῶν μύθων ἀριθμεῖν μὴ δέδιθι. τὸν γὰρ ἀλεκτρυόνα νυκτὸς ἔταξεν ἄδειν ὁ κηδεμὼν πάντων θεός, ὡς ἐντεῦθεν ἡμᾶς ἄκοντας τῆς κλίνης ἐγείρεσθαι καὶ μὴ τὴν νύκτα καταναλίσκεν ὅλην ἐπὶ κενοῖς, ἀλλὰ τοὺς μὲν εἰς ἐργασίαν ἐκτρέπεσθαι, τοὺς δὲ πρὸς θεῖαν δοξολογίαν ἀνίστασθαι· τοιαῦτα γὰρ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ ζῶων οὐκ ἀναινομένου παιδεύειν. καὶ πρόσχες τῷ Σολομῶντι λέγοντι ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα ὦ ὀκνηρέ.» Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὴν μυῖαν Ἀττικῶ μέλιτι μὴ ἐπικαθῆσθαι φασί. θύμοις καὶ γὰρ τὴν Ἀττικὴν κομῶσαν 91 ἔστι θεάσασθαι, οἷς ἐφιζάνουσι Ἀττικαὶ συχνότερον μέλισσαι. ἐντεῦθεν καὶ δριμυτέραν ἔχει τὴν ὄσφρησιν. διὸ καθάπερ ἱερῶ τινὶ Ἀττικῶ μυῖα οὐκ ἐπικάθηται μέλιτι. Γίνωσκε δὲ πρὸς τούτους ὅτι μυῖα καὶ μέλισσαι καὶ μύρμηκες ὑπὸ ἐλαίου ἀπόλλυνται, διότι τὰ ἀναπνευστικὰ στενὰ ἔχει, τὸ δὲ ἔλαιον γλίσχρον ἐμφράττει αὐτά. πάσχουσι δὲ τοῦτο καὶ οἱ ὄφεις ὑπὸ τῶν βαρυόδμων· τὸ γὰρ παρ' αὐτοῖς στενόπορον τῶν ἀναπνευστικῶν ἐμφράττεται ὑπὸ τῆς τῶν θυμιωμένων παχύτητος. ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ τὸ τῆς ἐλάφου κέρας θυμιώμενον φεύγει καὶ μᾶλλον ὁ ὄφεις· λειποθυμεῖν γὰρ αὐτὸν ἀναγκάζει. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τοῖς ὀρνέοις οὐρηδόχον κύστιν καὶ νεφροὺς ἡ φύσις οὐκ ἔδωκεν, ὅτι πολλῆς ὑγρότητος ἔδει πρὸς γένεσιν τῶν πτερῶν. ἀλλὰ καὶ τὸ γυμνάζεσθαι κατὰ τὴν πτῆσιν ἐξαναλίσκει ταύτην. ἔχουσι δὲ καὶ τὴν κόπρον ἐξιούσαν σὺν ὑγρότητι οὐ μετρίως. καὶ τούτου χάριν οὐρηδόχον κύστιν ἡ φύσις τοῖς ὀρνέοις οὐκ ἔδωκεν. Ἔχεις ἰδοὺ καὶ τὰ τῆς πέμπτης ἡμέρας. Ἐν δὲ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἐκ τῆς γῆς ἐξάγει τὰ τετράποδα· καὶ εἶπε» γάρ φησιν ὁ θεὸς ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶ92 σαν.» ἀλλ' ἐπιπηδῶσιν οἱ Μανιχαῖοι κάνταῦθα, ψυχὴν ἐντιθέντες τῇ γῆ. ματαιάζουσι δὲ προφανῶς· οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ εἶπεν ἐξαγαγέτω ψυχὴν,» τὸ ἐναποκείμενον αὐτῇ προσήνεγκεν, ἀλλ' ὁ δοὺς τὸ πρόσταγμα καὶ τὴν τοῦ ἐξαγαγεῖν αὐτῇ δύναμιν ἐχαρίσατο. οὔτε γὰρ ὅτε ἤκουσεν ἡ γῆ βλαστησάτω βοτάνην χόρτου καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν,» κεκρυμμένον ἔχουσα τὸν χόρτον ἐξήνεγκεν, οὐδὲ τὸν φοῖνικα ἢ τὴν δρῦν ἢ τὴν κυπάρισσον κάτω που κεκρυμμένην ἐν ταῖς ἑαυτῆς λαγόσιν ἀνῆκε πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ὁ θεὸς λόγος φύσις τῶν γινομένων ἔστιν. ἐξάγει λοιπὸν ἡ γῆ οὐχ ὅπερ ἔχει, ἀλλ' ὅπερ σήμερον κτᾶται, θεοῦ δωρουμένου τῆς ἐνεργείας τὴν δύναμιν. εἰ

γάρ καὶ φυσικῶ λογῶ τὰ πάντα γίνεται σήμερον, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἐσχίκασι κατ' ἀρχὰς τὴν ὀρμὴν. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει ὅτι ποιεῖ μὲν ἡ φύσις ἅπαντα κατὰ τὴν ἀκολουθίαν, θείῳ δὲ προστάγματι διὰ πάσης ἀρχῆθεν λαληθέντι τῆς κτίσεως. Ἐξάγει μὲν οὖν κατὰ τὴν ἕκτην ἀπὸ τῆς γῆς τὰ τετράποδα. Ἄλλ' ἐνταῦθα ζητῆσαι ἄξιον, ἀγαπητέ, τίνας ἔνεκεν τοὺς μὲν ἰχθύας εὐλογίας ἠξίωσεν ὁ θεός, αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι εἰπών, ἐπὶ δὲ τοῖς χερσαίοις τοῦτο οὐκ ἐποίησε. καὶ λέγομεν ὅτι διὰ τὴν ἐπὶ τῷ ὄφει μετ' οὐ πολὺ γενησοῦσιν μένην κατάραν. ἐπειδὴ γὰρ προεῖδεν ὁ θεός ὅτι διὰ τοῦ ὄφους ἀπατηθήσεται ὁ ἄνθρωπος κάντεῦθεν αὐτὸς ὁ ὄφεις ἀρᾶ ὑποπεσεῖται, τούτου χάριν εὐλογίας ἀξιώσας τὰ χερσαῖα οὐκ ἔφθασεν, ἵνα μὴ εὐρεθείη τὰ αὐτὰ εὐλογῶν καὶ καταρῶμενος, ὡς θειότατός φησιν Ἀναστάσιος. ἀλλ' ἡ μὲν τῶν ἰχθύων φύσις εὐτελεστέρας δοκεῖ μετέχειν ζωῆς διὰ τὸ ἐν τῇ παχύτητι τοῦ ὕδατος διαιτᾶσθαι· καὶ γὰρ ἀκοὴ παρ' ἐκείνοις βαρεῖα, καὶ ὀρώσιν ἀμβλύ, καὶ οὔτε τις μνήμη παρ' ἐκείνοις οὔτε φαντασία οὔτε συνήθους ἐπίγνωσις. ἐπὶ δὲ γε τοῖς χερσαίοις τί χρὴ καὶ λέγειν; αἶ τε γὰρ αἰσθήσεις τετράνωνται, καὶ ἀκριβεῖς μνήμαι τῶν παρελθόντων ἐν αὐτοῖς. οἶδε τὴν συνήθη φωνὴν ὁ ὄνος, οἶδεν ὁδὸν ἦν πολλάκις ἐβάδισε, καὶ πού καὶ ὁδηγὸς ἐνίοτε ἀποσφαλέντι τῷ ἀνθρώπῳ γίνεται· τὸ δὲ ὀξυήκοον τοῦ ζώου οὐδὲν ἄλλο τι λέγεται τῶν χερσαίων ἔχειν. τὸ δὲ τῶν καμήλων μνησικακὸν καὶ βαρὺμνην διαρκὲς πρὸς ὀργὴν πῶς ἂν τις εἴπῃ; πάλαι ποτὲ πληγεῖσα κάμηλος, μακρῶ χρόνῳ ταμειυσαμένη τὴν μῆνιν, ἐπειδὴν εὐκαιρίας λάβηται, τὸ κακὸν ἀντιδίδωσι. τοῦτο καὶ ἐπὶ ἐλέφαντος ἱστορούμενον εὕρομεν. ποτὲ γὰρ εἰς ἵπποδρομίαν ἐλέφας ἀπαγόμενος καταλλάκτην τινὰ καθήμενον ἐν τῷ μιλίῳ φόνου πεποίηκε παρανάλωμα διὰ τῶν ὀδόντων αὐτοῦ, ἀναιδῶς πῶς καὶ ἀτάκτως ὀρμήσας κατ' αὐτοῦ. τὸ δ' αἴτιον ὅτι πρὸ δέκα 94 ἐνιαυτῶν ὁ τοιοῦτος καταλλάκτης σιδήρῳ ἔπληξεν αὐτὸν ἀπαγόμενον καὶ τότε εἰς ἵπποδρομίαν διὰ τοῦ αὐτοῦ τόπου. καὶ τὰ μὲν τοῦ ἐλέφαντος τοιαῦτα· αἱ δὲ παρδάλεις φυσικὴν τινὰ ἔχουσι πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὀργὴν, καὶ πεφύκασι μᾶλλον τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐφάλλεσθαι. ἀλλὰ καὶ ἐν χάρτῃ ἰδοῦσαι τυπωθέντα ἄνθρωπον, ὡς πού φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, τὸν χάρτην σπαράττουσιν. Ἰκανῶς δὲ θαυμάσειεν ἂν τις καὶ τὰ τοῦ λέοντος, τὸ μοναστικὸν αὐτοῦ τῆς ζωῆς, τὸ ἀκοινώνητον πρὸς τὸ ὁμόφυλον. οἷον γὰρ τις τύραννος τῶν ἀλόγων διὰ τὴν ἐκ φύσεως ὑπεροψίαν τὴν πρὸς τοὺς πολλοὺς ὁμοτιμίαν οὐ καταδέχεται, ὥστε οὐδὲ χθεσινὴν τροφήν προσίεται. ὧ καὶ τηλικαῦτα ὄργανα ἢ φύσις ἐνέθηκεν ὥστε πολλὰ τῶν ζῶων ὑπερβάλλοντα τῇ ταχύτητι μόνῳ πολλάκις ἀλίσκεται τῷ βρυχήματι. καὶ τοῦτο Δαβὶδ ὁ προφήτης ὑπεμφαίνειν λέγων ὁ λέων ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ.» αἴφνης γὰρ ἐκπηδήσας ἐκεῖθεν καὶ μέγα βοήσας τὰ παροδεύοντα τῶν ζῶων ἴστασθαι ποιεῖ, καὶ οὕτως ἐσθίει καταλαμβάνων αὐτά. καλῶς οὖν ὁ προφήτης ἔλεγε σκύμνοι ὠρυόμενοι» καὶ τὰ λοιπά. Οὐ τοσοῦτον δὲ ἡμεῖς οἱ λόγῳ τετιμημένοι, ὅσον αὐτὰ δήπου τὰ ἄλογα ζῶα τὴν οἰκείαν οἶδασι σωτηρίαν, καὶ ὅθεν 95 αὐτοῖς παθαινομένοις ἢ ὑγεία προσγίνεται. ἄρκτος γὰρ πολλάκις βαρυτάταις κατατρωθεῖσα πληγαῖς ἑαυτὴν ἰατρεύει, τῷ φλόμῳ τούτῳ ξηρὰν τὴν φύσιν ἔχοντι τὰς ὠτειλάς παραβύουσα. ἴδοις δ' ἂν καὶ ἀλώπεκα τῷ δακρύῳ τῆς πίτυος ἑαυτὴν ἰατρεύουσαν. χελώνη δὲ σαρκῶν ἐχίδνης ἐμφορηθεῖσα διὰ τῆς ὀριγάνου ἀντιπαθείας φεύγει τὴν βλάβην τοῦ ἰοβόλου. καὶ ὄφεις τὴν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς βλάβην ἐξιάται βοσκηθεῖς μάλαθρα. οἶδε δὲ καὶ ὁ ἔλαφος, καθὰ φησιν Αἰλιανός, θεραπεύειν ἑαυτὸν ἄνθει τινί, ἔάν ποτε ὑπὸ τοῦ βέλους τρωθῇ. οἶδε δὲ καὶ κάμηλος κεκαυμένους χυμοὺς ἐξεμεῖν, εἰ φύλλων ὑγρῶν ἐφάψοιτο δρυός. ἀλλὰ καὶ κύων οὐκ ἀγνοεῖ χολῆς μελαίνης χλωρὰν ἄγρωστιν εἶναι καθάρσιον. ἀλλὰ καὶ τράγοι τὴν ἀσκαμωνίαν τῆς ἀπεισίας

ἀλεξητήριον οἶδασι. καὶ πάρδαλις λύθρον αἰγὸς ἀγρίου σωτήριον οἶεται. καὶ πτηνὸς ἰέραξ τὸν ὀπὸν τῶν πικροφύλλων θριδακίων ὀπτικὸν ἀχλύος ἐπίσταται φάρμακον. καὶ κύκνοι δὲ βατράχους ἐσθίοντες τοῦ λυποῦντος ἀπαλλαγὴν εὐρίσκουσι. φεύγουσι καὶ γῦπες καὶ κύνθαιοι τὴν τῶν ῥόδων ὄσμην. ἀλλὰ καὶ ὄφεις ὁ Λιβυκὸς ἀποστρέφεται πηγανόν· ψυχρὰν γὰρ καὶ ξηρὰν καὶ νευρώδη τὴν φύσιν κληρωσάμενος ὑπὸ τοῦ ξηροτάτου ὄντος λειποψυχεῖν ἀναγκάζεται, ὡσπερ ὑπὸ κραιπάλης τινὸς καὶ σκοτοδινίας ταῖς ὑπερβολαῖς τῆς ξηρότητος ἀπονεκρούμενος. φεύγει 96 τοῖνον ὁ ὄφις τὸ πηγανόν ἐντεῦθεν, καθὰ δῆπου καὶ τὸν χειμῶνα διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ψυχρότητος. Οὕτω μὲν οὖν τὰ ζῶα πάντα φυσικῶς οἶδε τό τε σωτήριον τό τε ὀλέθριον. αἱ δὲ παρ' αὐτοῖς προγνώσεις τῆς περὶ τὸν ἀέρα μεταβολῆς ποίαν οὐχὶ σύνεσιν λογικὴν ἀποκρύπτουσι; ὅπου γε τὸ μὲν πρόβατον χειμῶνος προϊόντος λάβρως ἐπεμβάλλεται τῇ τροφῇ ὡσπερ ἐπισιτιζόμενον πρὸς τὴν μέλλουσαν ἔνδειαν. ἤδη δὲ τις τῶν φιλοπόνων καὶ τὸν χερσαῖον ἐχθρὸν ἐτήρησε διπλᾶς ἀναπνοᾶς τῇ ἑαυτοῦ καταδύσει μηχανησάμενος, καὶ μέλλοντος βορέου πνεῖν ἀποφράσσοντα τὴν ἀρκτώαν, νότου δὲ πάλιν μεταβάλλοντος εἰς τὴν προσάρκτιον μεταβαίνοντα. Ἄλλὰ καὶ τὴν τῶν αἰσθητηρίων περιουσίαν μεγάλην παρὰ τοῖς ζώοις ἴδοι τις ἄν. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἀρνειὸς ἐν μυρίοις προβάτοις τῶν σηκῶν ἐξαλλόμενος τὴν τε χροῖαν καὶ φωνὴν τὴν τῆς μητρὸς ἐπέγνω καὶ πρὸς ἐκείνην ἠπείγετο, καὶ ταῦτα πολλὰ παραδραμῶν οὐθατα βαρυνόμενα. ἔστι καὶ γὰρ παρ' αὐτοῖς αἴσθησις τῆς ἡμετέρας καταλήψεως ὀξυτέρα, καθ' ἣν ἐκάστῳ πάρεστι τοῦ οἰκείου διάγνωσις. οὕτω οἱ ὀδόντες τῷ σκύλακι, καὶ ὅμως διὰ τοῦ στόματος ἀμύνεται τὸν λυπήσαντα. οὕτω τὰ κέρατα τῷ μόσχῳ, καὶ 97 οἶδε ποῦ τὰ ὄπλα αὐτῷ ἐκφυήσεται. καλῶς οὖν ὁ Ἴπποκράτης ἔλεγε φύσεις ζῶων ἀδίδακτοι.» Τὸ δὲ τοῦ κυνὸς μνημονευτικὸν τίνα τῶν πρὸς τοὺς εὐεργέτας ἀχαρίστων οὐ καταισχύνει; ὅπου γε καὶ φονευθεῖσι δεσπότης κατ' ἐρημίαν πολλοὶ τῶν κυνῶν ἐπαποθανόντες μνημονεύονται. ἤδη δὲ τινες ἐπὶ θερμῷ τῷ πάθει καὶ ὀδηγοὶ τοῖς ἐκζητοῦσι τοὺς φονέας ἐγένοντο, καὶ ὑπὸ δίκην ἀχθῆναι τοὺς κακούργους ἐποίησαν. κύων γὰρ τις ἐν πανδοχείῳ τὸν φονέα ἰδὼν τοῦ κυρίου αὐτοῦ, κἀντεῦθεν ἀκρατεῖ κατ' αὐτοῦ χρησάμενος ὑλακῆ, οὐκ ἀγαθὴν ὑποψίαν ἔδωκε τοῖς περὶ αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ εἰς κρίσιν αὐτὸν ἀχθέντα ὡς κακούργον ἐκόλασαν. Ἄλλ' ὅρα σοφίαν θεοῦ, πῶς τοῖς σαρκοφάγοις ζώοις ὀξεῖς τοὺς ὀδόντας ἐνήρμοσε· τοιούτων γὰρ χρεῖα ἦν αὐτοῖς πρὸς τὸ τῆς τροφῆς εἶδος. ἂ δὲ ἐξ ἡμισείας ὥπλισται τοῖς ὀδοῦσι, πολλαῖς καὶ ποικίλαις ἀποθήκαις τῶν τροφῶν παρεσκεύασε· διὰ γὰρ τὸ παρὰ τὴν πρώτην μὴ ἀρκούντως καταλεπτύνεσθαι τὴν τροφήν, ἔδωκεν αὐτοῖς τὸ καταποθὲν πάλιν ἀναπεμπάζεσθαι, ὡστε καταλεανθὲν τῷ μηρυκισμῷ προσοικειοῦσθαι τῷ τρεφομένῳ. Ἄλλὰ καὶ τοῖς ὄπλοις αὐτοῖς τὰ ζῶα πρὸς ἄλληλα διενήνοχε. κατὰ τὰ ἦθη γὰρ τῶν ψυχῶν, καθὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης 98 φησὶ, δίδωσιν ὁ θεὸς καὶ τὰς τοῦ σώματος διαπλάσεις τε καὶ ἐνεργείας. οἷον τί λέγω; τῷ λαγωῷ καὶ τῷ ἐλάφῳ δειλοῖς οὔσι κατὰ ψυχὴν δρόμον ἔδωκεν, ἵνα τὰς τῶν κυνηγούντων χεῖρας ἐκφεύγωσι. τῷ χοίρῳ θυμῶδει καὶ πολεμιστῇ ὄντι τοὺς χαυλιόδοντας, τῷ ταύρῳ κέρας χαρίζεται, καὶ τῷ λέοντι ὀδόντας καὶ ὄνυχας. καὶ οὕτω μὲν τὰ πάντα προσφόρως καθῶπλισε, τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνὸν εἰς τὸν βίον παραγαγὼν τῇ περιουσίᾳ τοῦ λόγου παρεμυθήσατο· ἐν γὰρ τῷ λόγῳ τὸ πάντων ἄρχειν αὐτῷ πρόσεστι. διὰ λόγου τὰ πτηνὰ ἐξ ἀέρος κατάγει, τοὺς ἰχθύας ἐξ ὑδάτων ἀνέλκει. διὰ λόγου τὰ πάντα ποιεῖ ὅσα πρὸς σύστασιν τῆς ζωῆς αὐτοῦ, οἰκίας ἄμφια περιβολὴν ὄπλον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. κατὰ τοῦτο καὶ χεῖρας αὐτῷ δέδωκεν ὁ θεός, ὡς ἐντεῦθεν ἀκωλύτως τὸν προσόντα λόγον αὐτῷ πάντα πράττειν ὅσα καὶ βούλεται. ταύτη τοι καὶ ὁ

μέγας Βασίλειος ἐν τῇ εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν ἐρμηνείᾳ περὶ τούτων οὕτω φησὶ τοῖς μὲν ἀλόγοις εὐκόλον δέδωκε τὴν πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὴν, τροφὰς αὐτομάτους καὶ σκέπην αὐτοφυᾶ, καὶ τὰ τῶν τριχῶν καὶ πτερῶν ἐνδύματα ἢ πάντα οἰκονομοῦσα δύναμις ἐχαρίσατο· τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνὸν παραγαγοῦσα λόγον ἔδωκεν ἀντὶ πάντων αὐτῶ, δι' οὗ αἱ ποριστικαὶ συνεστήσαντο τέχνη, οἰκοδομητικὴ ὑφαντικὴ καὶ αἱ λοιπαί, τὸ τοῖς σώμασι δέον ἀναπληρῶσαι τῆς ψυχῆς τῆ περιουσία τοῦ λόγου.» εἶχε μὲν οὖν συνυπογεννηθῆναι τῶ ἀνθρώπῳ τὰ πάντα μετὰ καὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ κατὰ πλείονα φιλοτιμίαν. ἀλλ' οὐμενοῦν ἢ τοῦ λόγου χάρις ἐντεῦθεν ἐδείκνυτο. ἀνάγκης γὰρ μὴ οὔσης τίνοι ἂν ἢ αὐτοῦ ἐνέργεια διάδηλος γέγονε; κατὰ τοῦτο δὲ παρὰ τοῖς ἀλόγοις ζώοις καὶ αἰσθήσεις, ἅτε λόγου μὴ ὄντος, τετράνωνται· τὸ γὰρ ἐλλεῖπον τοῦ λόγου τῆ περιουσία τῶν αἰσθήσεων πανσόφως ὁ τῶν ἀπάντων παρεμυθήσατο πρύτανις. Ἄλλ' ὄρα κὰν τούτοις τὴν κηδεμονίαν τοῦ θεοῦ. μακρὸς ὁ τράχηλος τῆς καμήλου τίνος ἔνεκεν; ἵνα τοῖς ποσὶν ἐξισάζηται, καὶ ἐφικνῆται τῆς βοτάνης ἐξ ἧς ἀποζῆ. ὅσα δὲ τῶν ζώων οὐκ ἀπὸ τῆς πόας τὴν ζωὴν ἔχει, οὐδὲ πρὸς γῆν κυπτάζειν καταναγκάζεται ἅτε δὴ σαρκοβόρα ὄντα, βραχὺν καὶ τοῖς ὤμοις ἐνδεδουκότα ἔσχε τὸν τράχηλον. διὰ τοῦτο καὶ ἡ προνομαία δεδώρηται τῶ ἐλέφαντι, τὴν βρῶσιν καὶ πόσιν ἀντὶ τοῦ τραχήλου κομίζουσα. ἐπεὶ δὲ εἰς ἔκκληξιν τῶν ὀρώντων τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ πάνυ μέγα ἐσκεύαστο, δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἀδιάρθρωτοι αὐτοῦ οἱ πόδες καθάπερ τινὲς κίονες τὸ βάρος ὑποστηρίζοντες· εἰ γὰρ χαῦνα αὐτῶ καὶ δίγυρα ὑπετέθη τὰ κῶλα, συνεχεῖς ἂν ἐγένοντο τῶν ἄρθρων αἱ ἐκτροπαί. ἀλλὰ καὶ τριακόσια ἔτη ἱστοροῦσιν τινες βιοῦν τὸν ἐλέφαντα. οὐ μᾶλλον δέ, φησὶν, ἄγαμαι τὸν ἐλέφαντα τοῦ 100 μεγέθους ἔνεκεν, καὶ τὸν μῦν, ὅτι φοβερός ἐστι τῶ ἐλέφαντι, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ λεπτότατον ἄγαμαι τοῦ σκορπίου κέντρον πῶς ἐκοίλανεν ὥσπερ αὐλὸν ὁ τεχνίτης, ὥστε δι' αὐτοῦ τὸν ἰὸν τοῖς τρωθεῖσιν ἐνίσσθαι. ἀλλὰ καὶ τὸν ἐλέφαντα μὴ πρότερον πίνειν λέγουσιν, ἐὰν μὴ θολώσῃ τῆ προνομαία τὰ νάματα. τίνος ἔνεκεν; ὅτι μορμολύττεται σκιὰν ἐλέφας ἐν ὕδατι τὴν ἑαυτοῦ θεώμενος. διὸ καὶ τοὺς Ἴνδους ἐπιτηρεῖν ἀσέληνον νύκτα φασίν, ὀπηνίκα διαπορθμεύουσι τουτὶ δι' ὑδάτων τὸ ζῶον. καὶ τούτου χάριν ὑποθολοῦσιν τῆ προνομαία τὰ νάματα πίνοντες. ἔτι καὶ τοῦτο πρόσεστι θαυμαστὸν τοῖς ἐλέφασιν. τὸν γὰρ Ἴνδὸν ποταμὸν ἔστιν ὅτε διαπεραιούμενοι οὐχ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὴν ἐκεῖσε ποιοῦνται διάβασιν, ἀλλ' ὁ μικρότατος πάντων τῆς περαιώσεως πρῶτος ἀπάρχεται, μετὰ τοῦτον ὁ μείζων αὐτοῦ, ἔπειτα καὶ ὁ ἀμφοτέρων ἐπέκεινα. καὶ καθεξῆς ὡσαύτως τῆ τοιαύτη τάξει χρώμενοι τὸν ποταμὸν ἀκωλύτως διέρχονται. ἐὰν γὰρ οἱ μείζους τῆς πορείας ἀπῆρχοντο, τάχα ἂν τῆ βαθύτητι τῶν ποδῶν βόθρους ἐπ' αὐτῆς τῆς ἰλύος ἐργαζόμενοι προοδεύειν οὐκέτι συνεχώρουν τοὺς τὸ σῶμα μικρότατον φέροντας, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τῶ τοῦ ποταμοῦ τέλματι κατηνάγκαζον τοὺς τοιούτους ἀποπνίγεσθαι. τὸ δὲ τὸν ἐλέφαντα μὴ ἄλλως πως εἰς συνδυασμὸν ἔρχεσθαι, καθὰ φασιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοί, εἰ μὴ τοῦ μανδραγόρου γεύσαιτο (οὐδὲ γὰρ ἐπιθυμῶν μία μίξεως πρότερον κεῖται, ἐφ' ᾧ ἢ θήλεια λαβοῦσα μανδραγόραν καὶ φαγοῦσα δίδωσι καὶ τῶ ἄρρени, καὶ οὕτω πρὸς μῖξιν ἔρχονται) φανερώς εἰς τοὺς πρωτοπλάστους ἀνάγεται· κάκεῖνοι γὰρ πρὸ μὲν τῆς τοῦ φυτοῦ γεύσεως ἰσάγγελον βίον εἶχον, μετὰ δὲ τὴν τοῦ ξύλου γεῦσιν καὶ τῆς παρακοῆς εἰσαχθείσης ἔγνω Ἀδὰμ Εὐὰν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔτεκε τὸν Κάϊν. Περὶ δὲ τοῦ μυρμηκολέοντος τί χρὴ καὶ λέγειν; γέγραπται γὰρ ἐν τῶ Ἰὼβ μυρμηκολέων ἀπώλετο διὰ τὸ μὴ ἔχειν βοράν.» ὁ μυρμηκολέων ζῴων τί ἐστὶν ἐκ μύρμηκος μὲν καὶ λέοντος τικτόμενον, εὐθέως δὲ τελευτῶν διὰ τὸ μὴ εὐρίσκειν τροφήν κατάλληλον· ὡς μὲν γὰρ λέων κρέατα ἐπιζητεῖ, ὡς δὲ μύρμηξ πάλιν σῖτον, καὶ διὰ τοῦτο εὐχερῶς ἀπόλλυται.

ταῦτα δὲ πάντως εἰς αὐτὸν ἀνάγεται τὸν διάβολον, ὅστις ἀπὸ μικροῦ μὲν ἄρχεται, εἰς μεγάλα δὲ καταντᾷ. ἐφ' ᾧ καὶ τις τῶν πατέρων ἔλεγε τὰ μικρὰ τῶν ἀμαρτημάτων εὐτελίζειν οἶδεν ὁ διάβολος· ἄλλως γὰρ ἐπὶ μείζον κακὸν ἀγαγεῖν σε οὐ δύναται.» ὅθεν ἀπόλλυται καὶ οὗτος, καὶ οἶον εἰπεῖν θνήσκει κατὰ τὸν μυρμηκολέοντα, μὴ τροφήν εὐρίσκων παρ' ἡμῶν καὶ ἀνάπαυσιν. Ὁ μέντοι ἑλέφας πίπτων ἐγερθῆναι οὐ δύναται διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀρμογὰς εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ μονοτόκα 102 ταῦτα δὴ τὰ σώματα τὰ μέγιστα φέροντα. ἔδει μὲν δι' αὐτὸ τοῦτο πολυτόκα μᾶλλον εἶναι, ἑλέφαντα λέγω καὶ ἵππον καὶ κάμηλον· ἀλλὰ δαπανωμένης τῆς τροφῆς εἰς τὴν τοῦ σώματος αὔξησιν πλῆθος ἐμβρύων θρέψαι οὐ δύναται. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως, τοὺς δὲ λαγῶους φασὶ τὰ μὲν τῶν ἐγγόνων ὠδίνει, τὰ δὲ τετοκένας, ἔνια δὲ ἡμιτελῆ φέρεσθαι τῇ γαστρὶ. τὸ δὲ αἴτιον ὅτι γονιμωτάτη τῶν λαγῶων ἡ φύσις καθέστηκεν· ὅρα γὰρ ὅτι λαγωῦ πιτύα γυναικὶ ἐντεθειμένη ἄπαιδι ἐγκύμονα ταύτην θάττον ἐποίησε, καὶ παῖδα ὑπομάζιον στείρα χαρίζεται. ἡ τοίνυν σύλληψις οὐκ ἔστιν ἐν λαγωῖς ὠρισμένη, ἀλλ' ἔτι κυοφορουμένων τῶν ἐγγόνων ἐπισύλληψις αὐτοῖς ἐγγίνεται. οὐκοῦν ἂν μὲν τέτοκεν ὁ λαγῶος τῶν ἐγγόνων, ἂν δὲ ὠδίνει, ἂν δὲ ἡμιτελῆ ἐπιφέρει τῇ γαστρὶ· ταῦτα γὰρ ἡ ἐπισύλληψις ἐξ ἀνάγκης ποιεῖ. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ δασύπους ὁ λαγῶος, καθά φησιν ὁ Ἀριστοτέλης, ὡς πλήρης περιττωμάτων ὢν· ἡ γὰρ δασύτης σημεῖον πλήθους περιττώματος. ὅθεν καὶ ἐπικυῖσκεται τοῦτο τὸ ζῶον. διὸ καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ δασεῖς ἀφροδισιατικοὶ καὶ πολὺσπερμοὶ μᾶλλον εἰσι τῶν λείων. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως, ὁ δὲ Αἰλιανὸς παράδοξόν τι καὶ λίαν διέξεισι περὶ τοῦ λαγωῦ· τὸ γὰρ ἐκ τούτου γεννώμενον ἔμβρυον ἐντὸς ἐπιφέ103 ρει ἕτερον ἔμβρυον. ὡσαύτως λέγουσι τὸν τε λαγῶν καὶ τὴν ὕαιναν ἀρρενόθηλον γίνεσθαι. ἀλλὰ καὶ δειλὸς ὁ λαγῶος. τίνας ἔνεκεν; ὅτι μεγίστην ἔχει καρδίαν, ὡσπερ δὴ ἔλαφος μῦς ὕαινα ὄνος πάρδαλις γαλῆ, καὶ ἀπλῶς πάνθ' ὅσα φανερώς εἰσι δειλά ἢ διὰ φόβον κακοῦργα. μεγίστων γὰρ ἐν αὐτοῖς τῶν καρδιῶν οὐσῶν διαχέεται τὸ πῦρ καὶ οὐ συνῆκται· ἐφ' ᾧ καὶ τυγχάνει δειλά. τὰ μέντοι μικρὰν ἔχοντα τὴν καρδίαν συνηγμένον ἐξ ἀνάγκης τὸ ἔμφυτον ἔχοντα πῦρ· ἐφ' ᾧ καὶ πρὸς μάχην ὑπάρχει τὰ τοιαῦτα ὀξύρροπα. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι διετῆς ὁ τῶν ἐλεφάντων τόκος. τίνας ἔνεκεν; ὅτι τὰ μείζονα κῆματα πλείονος χρόνου δεῖται πρὸς τελείωσιν· τὰ μὲν γὰρ δεκάμηνα, τὰ δὲ ἐνιαύσια, καθάπερ ἐπὶ ἵππου. κατὰ τοῦτο τοίνυν πολυχρόνιος ἔστι καὶ ὁ τῶν ἐλεφάντων τόκος. διετῆς γὰρ ἡ κύησις αὐτῶν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μεγέθους, ὡς Ἀριστοτέλης φησίν. Ἡ ἔλαφος ἀποβαλοῦσα τὰ κέρατα κρύπτεται, αἰδομένη ὡσπερ διὰ τὴν ἐκείνων γύμνωσιν. ἐπὶ δὲ ταῦτα εἰς αὔξησιν ἔλθη, παρρησιάζεται πάλιν καθὰ καὶ πρότερον. οὕτω καὶ ὁ δίκαιος ἐκτραπεῖς ὁπωσδήποτε τοῦ καθήκοντος καὶ τῶν ἀρετῶν γυμνωθεὶς κρύπτεται ἀπὸ θεοῦ, καθάπερ ποτὲ Ἀδὰμ 104 ἐν τῷ παραδείσῳ πέπονθεν, ἠνίκα γυμνὸν ἑαυτὸν ἑώρα διὰ τὴν παράβασιν. ἐπὶ δὲ ἀγωνισάμενος διορθώσεται καὶ τὰς ἀρετὰς ἐπαυξηθείσας θεάσεται, τότε δὲ πρὸς θεὸν ἐπανάγεται καὶ παρρησίας τῆς πρὶν μέτοχος δεικνύεται. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Δαβὶδ ἔλεγε τότε οὐ μὴ αἰσχυνοῦμαι ἐν τῷ με ἐπιβλέπειν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολάς σου.» καὶ οὗτοι μὲν οὕτως, ἕτεροι δὲ φασὶν ὡς οὐ τὴν ἀποβολὴν αἱ ἔλαφοι τῶν κερᾶτων αἰσχυνομένης τὰς συνηθείας δραπετεύουσι διατριβάς, ἀλλ' ἑαυτῶν μάλιστα προνοούμεναι. ἔστι γὰρ αἴσθησις καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις, καθ' ἣν τῆς οἰκείας σωτηρίας ἀπειλήφασιν τὴν διάγνωσιν. οἶδεν ἡ σηπία τῆς ἀχλύος τὸ σόφισμα, καὶ που θηραταῖς ἀορασίαν ἄγρας πολλάκις ἐνέθηκεν. οἶδε τὰ γαμψώνυχα τὴν διὰ τῶν ὀνύχων ἀκὴν. οἶδεν ὁ λαγῶος διὰ τοῦ δρόμου καὶ τῆς τῶν ποδῶν ὀξύτητος κυνηγετῶν ἐπιβουλάς ἀποπέμπεσθαι. οἶδεν ἡ ἔλαφος ἀποκειραμένη τὰ κέρατα ἀσθενεστέραν τὴν φύσιν ἀμύνεσθαι τοὺς λυπήσοντα·

οὐκοῦν ἀποκρύπτεται οἷά τις τῶν στρατιωτῶν ἄνοπλος δεδιῶς παρατάττεσθαι. μόνῃ δὲ ἡ ἔλαφος ἀποβάλλεται τὰ κέρατα χάριν ὠφελείας, ὡς Ἀριστοτέλης φησί· βάρος γὰρ ἐξ ἀνάγκης κουφίζεται, διότι καὶ ναστὰ ταῦτα δι' ὄλου τυγχάνει. τῶν δ' ἄλλων τὰ κέρατα μέχρι τινὸς κοῖλα, τὰ δ' ἄκρα στερεὰ διὰ τὸ ταῖς πληγαῖς χρησιμεύειν. 105 Γίνωσκε δὲ τοῦτο, ὅτι γεννήτορες τοῦ ἄρωματος μόσχου οἱ ἐν Ἰνδία νεμόμενοι ἔλαφοι. οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστὶ τὸ πολυθρύλλητον τοῦτο ἄρωμα ἢ αἷμα ἐλάφου ἐσπαργανωμένον ἐν τῷ ὀμφαλῷ· περὶ μέντοι τὰ τέλη τοῦ ἔαρος ρίπτεται ὡσπερ τι περίττωμα. εὐῶδες οὐδὲν τι μέρος αὐτοῦ συλλεγόμενον· ἀλλ' ἐπειδὴν χρόνῳ ταμιευθῆ καὶ εἰς ἐτέραν ἡπειρον μετακομισθῆ, τηνικαῦτα τὸ εὐῶδες πνεῦμα ἀφήσι. λέγεται δὲ ὅτι ἡ ἔλαφος θελγομένη ἦχῳ αὐλῶν καὶ κροτάλοις τὸν ἐγγὺς τοξότην οὐχ ὀρᾷ καὶ τοξεύεται. οὕτω καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τῶν τοῦ κόσμου τερπνῶν καταυλούμενοι οὐδαμοῦ συνορῶμεν τὸν καθ' ἡμᾶς ἀοράτοις βέλεσι χρώμενον. ἀλλὰ καὶ συνεχῶς ἐπὶ δρόμῳ τὴν ἔλαφον τὰ τέκνα γυμνάζειν αὐτῆς λέγουσι. τοῦτο δὲ ὠκονόμησε πάντως ὁ θεὸς τοὺς νωθροτέρους ἐντρέπειν γονεῖς. Ἄλλ' ὄρα κἀνταῦθα κηδεμονίαν θεοῦ. ἐπειδὴ γὰρ τουτὶ τὸ ζῶον, ἡ ἔλαφος δηλονότι, δειλὸν ἐστὶ καὶ διὰ τοῦτο φυγαῖς ἀεὶ ποτε κέχρηται, προκατεσκεύασεν αὐτὴν ὁ θεὸς ὥστε παρακατέχειν ἀσφαλῶς ἐν τῇ μήτρᾳ τὰ ἔγγονα αὐτῆς. καὶ δῆλον ἐν τοῖς τῶν περιεχομένων τῷ Ἰὼβ τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ ἀνδρὶ. τηνικαῦτα κριθῆναι μετὰ θεοῦ ἐζήτει, καὶ τάδε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγεν ὁ θεὸς ἐφύλαξας ὠδῖνας ἐλάφων, ἠρίθμη106 σας δὲ μῆνας αὐτῶν πλήρεις τοκετοῦ;» θαῦμα καὶ γὰρ πῶς ἡ ἔλαφος φεύγουσα καὶ ἐπὶ τοσοῦτον πηδῶσα οὐκ ἀμβλώσκει. Πρὸς γε τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο περὶ ἐλάφου λέγουσιν, ὅτι τῶν ῥινῶν πνεύματι ἀναφέρει τοὺς ὄφεις ἀπὸ τοῦ φωλεοῦ καὶ κατεσθίει, τῷ φόβῳ δὲ τοῦ ἰοῦ καρκίνους ἐσθίει καὶ οὐ βλάπτεται. Ὁ δὲ γε κάστρω ὅταν ὑπὸ κυνηγετῶν διώκηται διὰ τὰ γεννητικὰ αὐτοῦ μόρια, καὶ γινῶ ὅτι καταλαμβάνεται, κόπτει ταῦτα καὶ ρίπτει τῷ κυνηγῷ. εἰ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα παρ' ἐτέρου διώκεται κυνηγοῦ, ρίπτει ἑαυτὸν ὑπτίον· καὶ νοήσας ἐντεῦθεν ὁ κυνηγὸς ὅτι ἀναγκαῖα οὐκ ἔχει, ἀναχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ζητεῖς, ἀγαπητέ, τίνας ἔνεκεν ἐπὶ τῶν τετραπόδων καὶ τῶν λοιπῶν ζῶων ἀπλῶς τὰ ἔγγονα τοῖς γονεῦσιν ὁμοιότητα φέρουσιν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων οὐ τοσοῦτον; διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος πολλαχῶς διατίθεται τὴν ψυχὴν ἐν αὐτῷ τῷ τῆς συναφείας καιρῷ· καθὼς οὖν ὁ τε πατήρ καὶ ἡ μήτηρ διατεθῶσιν, οὕτω ποικίλλεται καὶ τὰ τικτόμενα. τὰ δὲ λοιπὰ ζῶα καθότι οὐδὲν ἕτερον διανοοῦνται κατὰ γε τὸν τῆς συναφείας καιρὸν, κατὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔγγονα παντάπασιν ὅμοια τίκτουσιν. μὴ θαύμαζε δὲ εἶγε παρὰ τοῖς ἀνθρώποις αὐ107 τοῖς ὁμοιώσεις τε καὶ ἀνομοιώσεις πρὸς τοὺς γεννήτορας τὰ τικτόμενα φέρουσιν. οἷον μὲν γὰρ τῶν σπερμάτων ἐν τῇ ἀναφύρσει καὶ ἀναμίξει ἐπικρατέστερον γένηται, πρὸς ἐκεῖνο καὶ τὸ τοῦ πλαττομένου εἶδος φέρει τὴν ὁμοιότητα. εἰ δὲ τὰ σπέρματα συγκραθέντα ἐπ' ἴσης ἔχει πρὸς ἄλληλα, τότε τὸ γενόμενον ἴσην ἔχει πρὸς τε τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν τὴν ὁμοιότητα, τουτέστι πατρομητρόμοια τὰ γεννώμενα τίκτεται. πολλακίς δὲ καὶ τῆς γυναικὸς φαντασίαν ἐν ταῖς ὁμιλίαις λαβούσης τοῦδε ἢ τῆσδε πρὸς τὸ φαντασθὲν ἀπεικάζεται τὸ γινόμενον. ὁ δὲ καὶ ἄρρητόν τινα καὶ θαυμαστὸν ἔχει τὸν λόγον. καὶ ἄκουε τί φησι Διοσκουρίδης περὶ τινος Στρατονίκου τῆς Σικελίας ἀρχηγοῦ χρηματίσαντος. ἐκεῖνος γὰρ καὶ ἡ αὐτοῦ σύζυγος δυσειδεῖς μὲν ὄντες, ἐφιέμενοι δὲ παιδίων εὐειδῶν χρηματίσαι γεννήτορες, τοιοῦτόν τι ἐμηχανῶντο· ἐώρων τὰ εἶδωλα, ἦγουν αὐτὰ τὰ ἀγάλματα, καὶ οὕτω μιγνυμένων αὐτῶν πρὸς τὴν τῶν ἀγαλμάτων ὁμοίωσιν τὸ βρέφος αὐτοῖς διεπλάττετο. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ κυνῶν ἐστὶν ἰδεῖν· τῆς γὰρ ὀχείας αὐτοῖς γινομένης πρὸς ὃ τοὺς ὧπας ἀπερείσει τὸ θῆλυ, πρὸς ἐκεῖνο καὶ ἡ ὁμοίωσις γίνεται. ἀλλὰ γὰρ τὸν σοφώτατον

Γαληνὸν εὐρίσκομεν τῷ κεφαλαίῳ τῷδε συνομολογοῦντα, καὶ οὕτω κατὰ ῥήμα λέγοντα ἐμοὶ δὲ καὶ λόγος τις ἀρχαῖος ἐμήνυσεν ὅτι τῶν ἀμόρφων τις δυναστῶν εὐμορφον γεννήσαι θέλων 108 παιδίον ἐποίησε γράψαι ἐν πλατεῖ ξύλῳ εὐεῖδές ἄλλο παιδίον, καὶ ἔλεγε τῇ γυναικὶ αὐτοῦ συμπλεκόμενος πρὸς ἐκεῖνον τὸν τύπον τῆς γραφῆς ὁρᾶν. ἡ δὲ ἀτενὲς βλέπουσα, καὶ ὡς ἔστιν εἰπεῖν ὄλον τὸν νοῦν ἐκεῖσε προσεπιφέρουσα, οὐχὶ τῷ γεννήσαντι ἀλλὰ τῷ γεγραμμένῳ ὅμοιον ἀπέτεκε τὸ παιδίον κατὰ τὴν ὄψιν.» Εἰ δὲ καὶ περὶ φύσεως ὄφρων βούλει μαθεῖν τινῶν, ὁ Νίκανδρος πρὸ τῶν ἄλλων διδάξει σε. αὐτίκα γὰρ ἐν τοῖς ἔπεσιν αὐτοῦ καὶ τάδε περὶ τῶν ἐχιδνῶν ἱστορεῖ. ἡ θήλεια ἔχισ διὰ τοῦ στόματος αὐτῆς δεχομένη τὴν κεφαλὴν τοῦ ἄρρενος καὶ οὕτω συνευναζομένη ἀναιρεῖ αὐτόν. εἰς ἐκδίκησιν οὖν, ὡς ἔοικε, τοῦ πατρὸς ἀναιροῦσι τὴν μητέρα τὰ ἔγγονα· ἐν γὰρ τῷ τοῦ τοκετοῦ καιρῷ τὴν μητρῶν διαρρησσοῦσι νηδὺν καὶ οὕτως ἐξέρχονται. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ τοῦ κυρίου πρόδρομος γεννήματα ἐχιδνῶν τοὺς Ἰουδαίους ἐκάλει, ἅτε δὴ τοὺς προφήτας καὶ πατέρας· αὐτῶν ἀποκτείναντας. εἰ δὲ περὶ τοὺς ὄφεις οὕτως ἔχει, πῶς νοητέον τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν τὸ λέγον γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί;» πονηρὸς μὲν οὖν ὁ ὄφις καὶ κάκιστος ἀληθῶς, ἀλλὰ καὶ τινα κέκτηται εἰς ἃ βλέπειν ἐγκελευόμεθα καὶ ταῦτα μιμεῖσθαι, ἐπεὶ καὶ ἡ μέλιττα θανατηφόρῳ ἐφρίζανουσα, ὃ μὲν χρήσιμον ἐκεῖθεν ἐκλέγεται, ὃ δὲ χειρίστον ἐκεῖσε ἀφήσι. πρόσεχε οὖν. ὁ ὄφις τυπτόμενος τὸ μὲν ἅπαν 109 αὐτοῦ σῶμα προδίδωσι, τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ κρύπτει, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν εἰδὼς ἑαυτῷ περιέχεσθαι. οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ διωγμοῦ ὀφείλομεν ποιεῖν, πάντα μὲν προϊέναι, τὴν κεφαλὴν δὲ φυλάσσειν, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ πίστις ἡμῶν. ὄφις γηράσας ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀμβλυωπίαν νοσήσας πρῶτον μὲν ἐγκρατεύεται καὶ νῆστις διαμένει, εἴθ' οὕτως διὰ στενωποῦ τινὸς καταδύομενος καὶ δέρμα παραδόξως ἅπαν ἀπεκδύομενος νέος αὐθις γίνεται. οὕτω καὶ ἡμεῖς τῇ ἀμαρτίᾳ καταγηράσαντες διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ βαδίζειν, καὶ οὕτως ἀνανεούμενοι εἰς τὴν ἀρχαίαν πάλιν ἀποκατάστασιν ἔρχεσθαι. ὄφις διψήσας ποτὲ καὶ ἐν φρέατι μέλλων ὑδατος ἄψασθαι πρῶτα μὲν ἐξεμεῖ τὸν ἰόν, εἴθ' οὕτως τῇ πηγῇ προσέρχεται. οὕτω καὶ ἡμεῖς τῷ θείῳ μέλλοντες προσελθεῖν ποτηρίῳ, ἅτε δὴ τὴν ἐκκαίουσαν ἡμᾶς ἀμαρτίαν ἰάσασθαι, πᾶσαν κακίαν πρότερον ἀπορρίπτειν ὀφείλομεν, καὶ οὕτω τοῖς μυστηρίοις προσέρχεσθαι. καλῶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ κύριος ἔλεγε γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις.» καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι διάφορά εἰσι καὶ ποικίλα γένη τῶν ὄφρων. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν θᾶττον ἀναιροῦσιν οἱ δὲ βραδύ, καὶ ἄλλοι μὲν δήγμασι τὸν ὄλεθρον φέρουσιν ἕτεροι δὲ καθ' ἕτερον τρόπον. αὐτίκα ὁ ὄφις καλούμενος βασιλί¹¹⁰ σκος, οὗ καὶ ὁ σοφὸς μέμνηται Γαληνὸς περὶ θηριακῆς πρὸς Πίσωνα τὸν λόγον ποιούμενος, καὶ ἀπὸ μόνης ὄψεως ἀναιρεῖ τοὺς ἑωρακότας αὐτόν. ἔνθεν τοι τὸν βάσκανον ὀφθαλμὸν τοῦ τοιοῦτου ὄφρος διεννηοχένοι φησὶν ἢ γραφή· καθάπερ γὰρ ἀπὸ τοῦδε τοῦ θηρὸς ὀλέθριόν τι ρεῦμα ἐκφέρεται παραχρῆμα διαφθεῖρειν δυνάμενον, οὕτω καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ βασκάνου ὀφθαλμῶν. καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι καὶ αὐτοῖς ἐνίοτε τοῖς οἰκείοις καὶ συνήθεσι τὸν ὄλεθρον φέρουσι. καὶ καινὸν ἐπὶ τούτοις οὐδέν· ὁ γὰρ πεφύκασιν, οὐχ ὁ βούλονται ποιοῦσι. καὶ μὴ θαύμαζε τούτου ἔνεκεν· εἰ γὰρ ἑαυτῷ, καθά φησι Πλούταρχος, ὁ Εὐτελίδας ἐβάσκηκε τὴν ὄψιν αὐτοῦ κατιδὼν ἐν ὑδατι καὶ τῆς ὥρας ἐκπλαγεῖς, πολλῷ μᾶλλον ἐτέροις ἐπάξει τὸν ὄλεθρον ὁ βάσκανος ὀφθαλμὸς, βέλος ὡσπερ ἰῶδες τοῖς ὀρωμένοις τούτῳ ἐνιείς. καὶ ταῦτα μὲν ἢ πείρα καὶ ὁ χρόνος ἀνέκαθεν ἔδειξεν· οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ καὶ δρῶσι καὶ πάσχουσι, ποτὲ μὲν πέμποντες ποτὲ δὲ δεχόμενοι, ὡς ἐπὶ τῶν ἐρωμένων ἔστιν ἰδεῖν. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν οἷς ἐπεξηγεῖται τὴν τοῦ τριακοστοῦ τρίτου ψαλμοῦ ἐπιγραφὴν,

καὶ τάδε φησὶν ἄλλ' ἐγὼ τοῦτο μέντοι, τὸ βέλος ἰώδες ἐκπέμπειν τοὺς ὀφθαλμούς, ἀποπέμπομαι ὡς δημῶδες καὶ τῇ γυναικωνίτιδι παρεισαχθὲν ὑπὸ γραΐδων· ἐκεῖνο δὲ φημι, ὅτι οἱ μισόκαλοι δαίμονες, ἐπειδὴν οἰκείας 111 ἑαυτοῖς εὕρωσι προαιρέσεις, παντοίως, ὥστε καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν βασκάνων.» Διαληφθεὶς οὖν ὁ ὄφης, τουτέστιν ὁ βασιλίσκος, οὐ μόνον τῷ βλέμματι τοὺς ἐνορῶντας αὐτὸν καταβλάπτει, ἀλλὰ καὶ συριγμῶ τοὺς ἀκούοντας. ὑπόξανθος δὲ ὁ τοιοῦτος ὄφης ἐστίν, ὡσπερ φησὶ Γαληνός, ἔχων ἐν τῇ κεφαλῇ ἐπαναστήματα τρία. σὺν τῷ τοιούτῳ δὲ καὶ ἐτέρων ὄφειων μέμνηται λέγων ἢ δρύϊνος ὄφης πάνυ κακίστη, ἢ καὶ ἐν δρυσι τὸν βίον ποιουμένη. ταύτης εἴ ποτέ τι καὶ ἐπιβαίη, τοὺς πόδας εὐθὺς ἐκδέρεται καὶ ὄγκουται. ἀλλὰ καὶ ὁ θεραπεῦσαι τούτους θελήσας ὁμοίως πάσχει τὰς χεῖρας. ὁ δὲ γε αἰμόρρους καὶ ἢ αἰμορροῖς τοῖς ἑαυτῶν ὀνόμασιν ὁμοίαν ποιοῦνται τὴν τῶν ἀνθρώπων διαφθοράν· αἰμορροοῦντες γὰρ διὰ τε μυκτῆρων καὶ στόματος καὶ παντὸς ἀπλῶς τοῦ σώματος οὕτως ἀπόλλυνται, ὡσπερ καὶ ὑπὸ τῆς διψάδος δηχθέντες ὑπὸ τοῦ καύσου διαφθειρόμενοι κακῶς· καὶ γὰρ οὗτοι διψῶντες πάνυ καὶ διακαίόμενοι, ἔτι καὶ διαρρηγνύμενοι, τελευτῶσιν. ὁ δὲ ἀκοντίας ἐκτείνας ἑαυτὸν πάνυ, καὶ ὡσπερ τι ἀκόντιον ἐφαλλόμενος τοῖς σώμασιν, οὕτως ἀναιρεῖ. καὶ τῶν ἀσπίδων ἢ λεγομένη πτυὰς ἀναστειλάσα τὸν τράχηλον καὶ συμμετρησαμένη τοῦ διαστήματος τὸ μήκος, ὡσπερ καὶ τότε λογικὸν γενόμενον τὸ θηρίον, εὐστόχως ἐμπύει τοῖς 112 σώμασιν ἰόν. τριπλοῦν δὲ λέγουσιν εἶναι τὸ εἶδος τῶν ἀσπίδων, ἢ λεγομένη τε χερσαία, ἢ χελιδοναία, καὶ αὕτη ἢ πτυὰς. τούτων ἐνὶ τῶν τριῶν τὴν βασιλίδα Κλεοπάτραν ἀναιρεθῆναί φησι, λαθεῖν βουλευθεῖσαν τοὺς φυλάσσοντας, ταχέως τε καὶ ἀνυπόπτως ἀποθανεῖν. ὁ γὰρ Αὐγουστος Καῖσαρ νενίκηκε ταύτην, καὶ βουλευθεὶς Ἄντωνίῳ παραδοῦναι αὐτῇ, πρὸς δὲ καὶ θριαμβευθῆναι, οὐ καλὸν αὐτῇ προξένησε μόνον. συνεῖσα γὰρ ἐκείνη τὸ δρᾶμα, κἀντεῦθεν ἐξ ἀνθρώπων γενέσθαι δίκαιον κρίνασα, διὰ τινῶν δύο γυναικῶν αὐτῆς, Ναείρας καὶ Χαρμιόνης, τὸν ἑαυτῆς θάνατον μελετᾷ. διὰ γοῦν καλαθίσκου τινὸς σῦκα καὶ σταφυλὰς ἔχοντος, χάριν τοῦ λαθεῖν τοὺς αὐτὴν φυλάσσοντας, εἰσάγεται τὸ θηρίον· καὶ πρῶτα μὲν αὐτὸ ταῖς γυναιξὶ δοκιμάζει, εἶτα γνοῦσα ὡς ὄξυ τὸ θηρίον εἰς ἀναίρεσιν, θέλουσα δὲ καὶ εὐγενῶς ἀποθανεῖν, τὴν βασιλικὴν ἐνδύεται στολήν, καὶ οὕτως τὸ θηρίον προσβαλοῦσα τῷ ἀριστερῷ μαζῷ (ἦδει γὰρ ἐκεῖσε νεύειν τὴν καρδίαν) βασιλικῶς ἀποθνήσκει· καὶ γὰρ λέγουσιν αὐτῆς εὐρεθῆναι τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπικειμένην τῇ κεφαλῇ καὶ τὸ διάδημα κρατοῦσαν, ἵνα μέχρι τότε τοῖς ὀρῶσι βασιλῆς οὕσα βλέπηται. τούτων μέντοι τῶν θηρίων ἐμνημόνευσεν ὁ Γαληνός, τὴν ἐξ ὄλου τοῦ σώματος αὐτῶν διδάσκων διαφθοράν, καὶ ὡς οὐ χρὴ τῷ φαρμάκῳ, τῇ θηριακῇ δηλονότι, 113 τοιαῦτα παραμίγνυσθαι. ἐφ' ᾧ τὰς ἐχίδνας παραλαμβάνομεν, σὺν τῷ οὐραίῳ τὰς κεφαλὰς ἀποτέμνοντες, ἐν οἷς ὁ κακίων χυμὸς, τουτέστιν αὐτὸς ὁ ἰός. τὰς μέσας οὖν σάρκας ἐκβάλλοντες ἰσχυρότερον ποιοῦμεν τὸ φάρμακον. εἰ δὲ καὶ ὅθεν ἐπενοήθη τῶν ἐχιδναίων σαρκῶν ἢ ἐπίμιξις ἐθέλεις μαθεῖν, ὁ παρὰ πᾶσι σχεδὸν φερόμενος λόγος καὶ τοῦτο ἤδη διδάξει σέ. λέγεται γὰρ ὅτι κατὰ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην ὥρα θέρους ἄνδρες τινὲς στάχυας ἔτιλλον. καὶ τοῦτο ποιοῦντες δίψει γίνονται κάτοχοι. ταύτη τοι καὶ πρὸς ἀγγεῖον ἔτρεχον οἴνου μεστόν, ἐλπίζοντες ἐκεῖθεν ἀπαλλαγὴν τῆς δίψης εὐρεῖν. ἀλλ' ἐσφάλησαν τοῦ σκοποῦ· ἔχισ γὰρ ἐκεῖθεν αἰφνηδὸν ἐκπηδήσασα τῆς ὀρμῆς αὐτοὺς ἀνεχαίτισε. τί τὸ ἐπὶ τούτοις; λαμβάνουσι τὸν οἶνον καὶ ἀνθρώπῳ τινὶ λελωβημένῳ δίδασιν, ὡς ἐντεῦθεν αὐτὸν θάττον ἐκστήναι τῶν ὤδε καὶ μὴ τὸ ζῆν οὕτως ἔχειν ἐπώδυνον. δέχεται τὸν οἶνον ἐκεῖνος, μεθ' ἡδονῆς ἐκροφᾷ, καὶ παραχρῆμα τῆς νόσου λύτρωσιν εὕρατο. ἔκτοτε οὖν αἱ τῆς ἐχίδνης σάρκες ἐμβάλλονται τῷ φαρμάκῳ. ἀλλὰ

καὶ θηριακὴν τὸ τοιοῦτον διὰ τὰς τῶν θηρίων σάρκας ἐπονομάζουσι, καὶ ὅτι τοῖς ἀπὸ τῶν ὄφειων δῆγμασι καὶ μάλα τὸ τοιοῦτον ἀρμόττει. τῆς δὲ τοιαύτης ἐπινοήσεως Ἀνδρόμαχος τις γέγονεν αἴτιος, καθὰ φησι Γαληνός, συνακμάσας τῷ Νέρωνι. 114 Πρὸς δὲ γε τοῖς εἰρημένοις, ἐλιττομένους ἀλλήλοις γίνωσκε τοὺς ὄφεις ὀχευεσθαι, καθὰ δὴ καὶ τοὺς ἐχίνους ὀρθίους ἰσταμένους διὰ τὴν ἄκανθαν. εἰ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν βούλει μαθεῖν δι' ἣν οἱ ὄφεις χειμῶνος μὲν τῇ γῆ καταδύονται, θέρους δὲ τοὺς ἄνω τόπους ἐπιζητοῦσι, σαφὴς ὅτι καὶ αὕτη ἐστὶ. ψυχρὸς ὁ ὄφις ἐστὶ καὶ ξηρὸς καὶ νευρώδης καὶ ὀλιγόαιμος, ἐφ' ᾧ καὶ τοὺς θερμούς ἀεὶ τόπους ἐξ ἀνάγκης ἐπιζητεῖ· καὶ ἐπειδὴ χειμῶνος μὲν ἡ θερμότης κάτω χωρεῖν εἴωθε, θέρους δὲ ἄνωθεν ἐπιπολάζει, διὰ τοῦτο καὶ τὰς ἑαυτοῦ νομάς πρὸς γε τὴν τοῦ ἀέρος κατάστασιν ὑπαλλάττει ὁ ὄφις. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ τὰ φρεατιᾶ ὕδατα θέρους μὲν τυγχάνει ψυχρά, χειμῶνος δὲ θερμά. τῆνικαῦτα καὶ γὰρ τῆς ψυχρότητος ἄνωθεν ἐπιπολαζούσης εἰς τὸ βάθος ἡ θερμότης χωρεῖ, ὅθεν καὶ θερμὰ τυγχάνει κατὰ γε τὸν χειμῶνα τὰ ὕδατα. τὴν τε γὰρ ψυχρότητα καὶ θερμότητα κατὰ γε τὸν αὐτὸν τόπον καὶ χρόνον ἅμα μένειν ἡ φύσις οὐκ ἐνομοθέτησεν. Ἄλλα καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰδέναι σε βούλομαι. τοὺς μεγίστους ὄφεις δράκοντας εἴωθε καλεῖν ἢ γραφή, καὶ μᾶλλον ἠνίκα περὶ τῆς ῥάβδου λέγει τοῦ Μωσέως, μεταβληθῆναι μὲν εἰς ὄφιν τὸ πρότερον, εἶθ' οὕτως εἰς δράκοντα, κάντεῦθεν τὰς ῥάβδους τῶν ἐπαοιδῶν τοῦ Φαραῶ καταπιεῖν, καὶ αὐτὰς δῆθεν εἰς ὄφεις μεταβληθείσας, ἀλλὰ καὶ 115 ὁ προφήτης Δαυὶδ τὸ κηταῖον ὑπεμφαίνων γένος οὕτω φησὶ δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῇ.» τοιοῦτον δὲ γένος ὁποῖον ἄρα φημίζουσιν οἱ πολλοί, μέχρι καὶ τήμερον γεγραμμένον οὐχ εὔρομεν· οὐ γὰρ ἐπὶ τούτῳ τὸ ἀστραπαῖον ἄνωθεν καταρρήγνυται πῦρ, ἐπὶ τῷ τοῦς τοιούτους δράκοντας ἐμπιπρᾶν. τὸ μὲν οὖν δρακόντειον γένος ξηρὸν τε τὴν φύσιν ἐστὶ καὶ [τὴν φύσιν] διάπυρον· πῦρ γὰρ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἀποβλέπουσι. καὶ ὃν δὲ ἐξεμοῦσιν ἰόν, καπνώδης ἐστὶ, καὶ διαιρεῖ τὰ σώματα ψαύσας αὐτῶν. ἔνθεν τοι καὶ εὔπρηστος ἐστὶν ὁ δράκων, δι' ἣν ἔχει ξηρότητα, καὶ πρὸς κατάφλεξιν ἐπιτήδειος. πεφόβηται οὖν διὰ ταῦτα τὸν κεραυνόν, καὶ ἀλλόμενος ἐστὶν ὅτε δι' ἀέρος φέρεται, τόπους τε καθύγρους ἐπιζητεῖ καὶ ἐπὶ λίμνας καταφεύγει· οἶδε γὰρ ὅτι διὰ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ ξηρότητα καὶ ἀπὸ διαστήματος τῷ κεραυνῷ πυρὶ καταφλέγεται. ἔνθα που τύχοι λοιπὸν ὁ δράκων συρίττων καὶ διῶν, ἐπειδὴν ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐλαύνεται, τότε δὴ τὰ παρακείμενα μέρη συγκαταφλέγεται. πολλάκις γὰρ καὶ δράκοντος ἄτερ ἤχοι τινες ἐξακούονται ἄσημοι, τοῦ πυρὸς ἄνωθεν καταρρηγνυμένου καὶ σώμασι τοιοῖσδε ἢ τοιοῖσδε προσπίπτοντος. ὅσοι δὲ φασὶ τῶν ἐντετυχηκότων ταῖς τοιαύταις καύσεσιν ὅτι τεθέανται χοῖρον γρυλλίζοντα ἢ μηκάζον αἰπόλιον ἢ βοῦν μυκώμενον, ἑαυτῶν τε καὶ τῶν ἀκροατῶν καταψεύδονται· οὐδὲν γὰρ τεθέανται, ἀλλ' ὁ φόβος αὐτοῖς τὰς τοιάσδε μορφώσεις εἰδωλοποίησεν. εἰ δ' ἴσως καὶ βάσκανος δαίμων τὸ σῶμα τοῦ δράκοντος ἐνδυσάμενος εἰς ἐκεῖνα τῶν μερῶν ἄγει τὸν θῆρα ὑπὸ τοῦ πυρὸς ὡσπερ διωκόμενον, οἷς δὴ βασκαίνειν ἐξ ἀρχῆς εἴωθεν, οὐδ' οὗτος ὁ λόγος ἀπόβλητος. ἀρχαῖον γὰρ αὐτῷ ἐνδιαίτημα τὸ τοιοῦτον γένος, ἠνίκα καὶ μᾶλλον ἡμᾶς ἐξορίστους δι' αὐτοῦ τοῦ παραδείσου πεποίηκεν, ὅθεν καινὸν οὐδὲν εἶγε καὶ τῆς γῆς ταύτης ἀπώσασθαι φιλονικεῖ διὰ φθόνον ἡμᾶς. Καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως· εἰ δὲ τὴν αἰτίαν ἐπιζητεῖς δι' ἣν αἴλουροι καὶ νυκτερίδες νύκτα καὶ μόνην ἀκριβῶς ὀρώσιν, αὕτη ἐστὶ. τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα πάντως λεπτότατον ἔχουσιν. ἐν τῇ νυκτὶ οὖν μετρίως παχυνόμενον τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν τῶν ὀρατῶν ἀντίληψιν ἐπιτήδειον γίνεται· κατὰ γὰρ τὴν ἡμέραν ὡς λεπτότατον διαφορεῖται τε καὶ σκεδάννυται. τοῦτο δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς λέουσιν. ἔνθεν τοι

καὶ τὰς ἡλιακὰς μαρμαρυγὰς οἱ λέοντες φεύγοντες δι' ὅλης ἡμέρας καὶ ἄκοντες κρύπτονται· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, τάχα ἂν ἀκωλύτως ἐν ἡμέρᾳ περιπατοῦντες οὐ μικρῶς ἔβλαπτον τοὺς αὐτοῖς ἐντυγχάνοντας. Γίνωσκε καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ λέων διωκόμενος συστέλλει τὰ ἴχνη αὐτοῦ. οὕτω ὁ κύριος κατερχόμενος ἐπὶ τῆς γῆς τὸν τῆς παρουσίας καιρὸν πάντῃ συνέστειλε διὰ τὸν διάβολον 117 πάσαι τὰς παρθένους ἐπιτηροῦντα. ὁ τοῦ λέοντος σκύμος νεκρὸς μὲν γεννᾶται, ἐμφυσώμενος δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ζωογονεῖται. οὕτω καὶ ὁ θεὸς πρῶτα μὲν ἐπὶ τῷ Ἀδὰμ ἐποίησεν, ὕστερον δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ υἱῷ αὐτοῦ δι' ἡμᾶς νεκρωθέντι ποιεῖ. ὅθεν καὶ ὁ Ἰακώβ ἔλεγεν ἀναπεσῶν ἐκοιμήθη ὡς λέων καὶ ὡσεὶ σκύμος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν;» εἰ δὲ καὶ λέων καὶ σκύμος ὁ αὐτὸς λέγεται, οὐ καινόν· ἦν γὰρ καὶ βασιλεὺς ὁ Χριστὸς καὶ βασιλέως υἱός. Ὁ λύκος φοβεῖται τὸ φυτὸν τὴν σκίλλαν. τοῦτο εἰδυῖα ἡ ἀλώπηξ παρὰ τῷ τοιοῦτῳ ὑπνώττει φυτῷ, εἴ ποτε τοῦ φωλεοῦ αὐτῆς ἔξω τύχη διατρίβουσα, ἵνα μὴ ὑπὸ λύκων βρωθῇ. εἰ δὲ ἡ ἀλώπηξ οὕτω ποιεῖ, πόλλῳ μᾶλλον ἡμεῖς ἐκείνοις ὀφείλομεν συνεῖναι δι' ὧν ὁ νοητὸς λύκος διώκεται. τίνα δὲ ταῦτα; προσευχὴ καὶ νηστεία· τὸ γένος γάρ, φησί, τοῦτο οὐκ ἐκβάλλεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ. Ἡ δὲ γε καμηλοπάρδαλις ἐν Λιβύῃ καθορᾶσθαι ἰστόρηται. αἰτία δὲ τῆς τοιαύτης ἐπιμιξίας ἢ τῆς χώρας ἀνυδρία· περὶ γὰρ τὰ ἐκεῖσε ὕδατα ὀλιγοστά ὄντα ἀθροίζεται πολυειδῆ ζῶα, κἀντεῦθεν ἀλλήλοις ἐπιμιγνυμένων αὐτῶν θηρία πολύμορφα τίκτεται. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι τὰ τοιαῦτα σύνθετα ζῶα, καθὰ δὴ καὶ οἱ ἡμίονοι, οὐκ εὐθετὰ εἰσι πρὸς σύλληψίν τε 118 καὶ γέννησιν. τίνος ἕνεκεν; ὅτι ἐξ ἀλλοτριῶν συνεστηκότα ταῦτα γενῶν διεφθαρμένην τὴν πρὸς τὸ τίκτειν ἀπειλήχασιν δύναμιν. καὶ εἰκότως· οὔτε γὰρ ἡ γῆ κατ' ἀρχὰς ἐξήγαγε ταῦτα, καθὰ δὴ καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα (καὶ γὰρ ἐξ ἐπινοίας ὕστερον ἀνθρωπίνης ἢ τῶν ὄνων τε καὶ ἵππων ἐπενοήθη σύζευξις), οὔτε τῆς θείας ἐκείνης φωνῆς ἤκουσαν τῆς οὕτω λεγούσης ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε.» ἔνθεν τοι καὶ τὴν πρὸς τὸ τίκτειν δύναμιν διεφθαρμένην ἐσχήκασιν. Ὁ μονόκερος ζῶον ἐστὶ καὶ πάνυ ἄγριον, μήτε θηραταῖς μήτε ἄλλως πως ἀγρευόμενον. παρθένῳ δὲ γυναικί, καὶ ταῦτα λαμπριμονούση καὶ ποικίλως ἐστολισμένη, καὶ περιέρχεται τὸ δυσθήρατον ζῶον καὶ παρὰ τοῖς γόνασιν αὐτῆς ἀναπαύεται. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀοράτου καὶ ἀθηράτου θεότητος καὶ τῆς ὄντως καὶ μόνης παρθένου ἔστιν ἰδεῖν· εἰ μὴ γὰρ ὁ καθαρῶτατος οὗτος εὐρέθη ναός, οὐκ ἂν ὁ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. Ὁ μύρμηξ ἐπὶ τὸν στάχυν ἀνερχόμενος ὄσφραίνεται, καὶ ἔαν κριθῇ, φεύγει ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ σίτου στάχυν ἔρχεται. εἰ δὲ ὁ μύρμηξ οὕτω ποιεῖ, πόλλῳ μᾶλλον ἡμεῖς τὴν ἑτεροδοξοῦσαν διδασκαλίαν φεύγειν ὀφείλομεν, ἐπὶ δὲ τὸν σῖτον ἔρχεσθαι, τὸν ὀρθότατον δηλαδὴ λόγον. εἰ γὰρ ἦν ὁ λύκος ἔχθραν πρὸς τὰ πρόβατα κέκτηται, κἀντεῦθεν 119 θεν ἔστιν ἰδεῖν· εὐρισκομένης γὰρ τῆς χορδῆς αὐτοῦ ἐν κιθάρα, αἱ λοιπαὶ τῶν προβάτων χορδαὶ σιγῶσι καὶ οὐ φθέγγονται. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τυμπάνων ἔστιν ἰδεῖν. τίνος δὲ χάριν τὸ παράδοξον τοῦτο γίνεσθαι κατ' ἀρχὰς συγκεχώρηται; ὡς ἐντεῦθεν ἀριδηλότερον φαίνεσθαι τὴν ἔχθραν ἦν ὁ νοητὸς λύκος πρὸς τὰ τοῦ Χριστοῦ θρέμματα κέκτηται. Ὁ μὲν οὖν Αἰλιανὸς λέγει τὸν χαμαιλέοντα ποικίλον φαίνεσθαι τῇ μορφῇ ἅτε τὰς τῶν ὀρώντων ὄψεις ἐκκρουόμενον, κατὰ μίμησιν τοῦ εἰς ἄγγελον φωτὸς μετασχηματιζομένου Σατάν. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης φησὶν ὅτι ἰσχυρότατος ὁ χαμαιλέων τῶν ὠοτόκων καὶ πεζῶν, διότι ὀλιγαίμοτάτος ἐστὶ. τοῦτο δὲ αἴτιον καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς ἦθους τοῦ ζώου· πολύμορφον γὰρ γίνεται διὰ τὸν φόβον· ὁ γὰρ φόβος δι' ἔνδειαν θερμότητος. Ὁ ἄρρην ὕς χαυλιόδοντας ἔχει ὡς ὀξύτερος εἰς τὸ πλησσεῖν, τὸ δὲ θῆλυ οὐκ ἔχει, ἐφ' ᾧ καὶ ἀμυνόμενον δάκνει. οὕτω μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τῶν ἐλάφων· ὁ μὲν γὰρ ἄρρην φέρει κέρατα,

ἡ δὲ θήλεια οὐκέτι. ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκτεμνόμενοι ὕες χαυλιόδοντας οὐκ ἔχουσι, διότι τὴν φύσιν πρὸς τὸ θηλυπρεπὲς μεταμείβουσι· καὶ γὰρ αἱ θήλειαι τούτων ἐστέρηται. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι αἱ ἄγριαὶ ὕες ἀπλῆ τροφῇ 1 χρώμεναι ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τίκτουσιν, αἱ δὲ ἡμεραὶ δις διὰ τὴν παχεῖαν δίαιταν. αἱ πιανθεῖσαι ὕες λειποτριχοῦσι· παινόμεναι γὰρ σαρκοῦνται, μᾶλλον δὲ τοιαῦται αἱ πέπτουσαι, πέπτουσαι δὲ λείπονται τοῦ περιττώματος, αἱ δὲ τρίχες ἐκ τῶν περιττωμάτων. Ἡ δὲ αἰτία δι' ἣν ὁ ὕς τε καὶ ὁ ἵππος ἀφρὸν παρὰ τῷ στόματι φέρουσι, αὕτη. ἡ θερμότης ὡσαύτως καὶ ἡ κίνησις λευκαίνειν εἴωθε τὰ ὑγρά. καὶ ὄρα τὴν θάλασσαν· κινουμένη γὰρ ὑπ' ἀνέμων λευκαίνεται. ὄρα τοὺς ὑποκαιομένους λέβητας. ὄρα τὴν ἐν τῷ ἀέρι ὑγρότητα· χειμῶνος γὰρ ὑπ' ἀνέμων κινουμένη λευκαίνεται, λευκαιομένη δὲ διὰ τὴν τηνικαῦτα ψῦξιν πήγνυται, καὶ οὕτως ἡ χιών καταφέρεται· ἡ γὰρ χιών οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ὕδωρ ἡμιπαγές. οὕτω μὲν οὖν καὶ παρὰ τῷ σὺν καὶ ἵππῳ ὑγρά λεπτυνόμενα εἰς πομφόλυγας διὰ θερμότητα καὶ κίνησιν εἰς ἀφρὸν μεταβάλλονται. Εἰ δὲ καὶ τὸν λόγον ἐθέλεις μαθεῖν οὗ χάριν οἱ κύνες μόνον λυττώσι κατὰ γε τὸ θέρος, σαφῆς ἰδοὺ καὶ οὗτός σοι πρόκειται. λυττώσιν οἱ κύνες διὰ τὴν πρόληψιν τῆς ξηραῖς κράσεως. φύσει δὲ εἰσι ξηροί, καὶ πλέον τοῖς καύμασι. θερμαινόμενα οὖν καὶ καταξηραίνόμενα ἐκπυροῦται τὰ ἐν αὐτοῖς ὑγρά, κἀντεῦθεν διὰ τὴν ἄγαν ξηρότητα μαίνονται, καθάπερ 121 οἱ φρενητιῶντες. ὅθεν καὶ τὸ σίελον αὐτοῖς ἰῶδες γίνεται καὶ ξηρότερον. οἱ δὲ ἐκπυροῦνται, δῆλον ἐκ τοῦ ἀσθμαίνειν πυκνῶς καὶ πυρῶδη τὰ ὄμματα ἔχειν καὶ ἠνεωγμένον τὸ στόμα πρὸς ἔμψυξιν ἀέρος. λυττώσι δὲ οὐ πάντες οἱ κύνες, ἀλλ' ὅσοι περ ἐν τούτοις ξηρότεροι. τινὲς δὲ φασι καὶ τὸν κύνα τὸ ἄστρον συμβάλλεσθαι κατὰ τινὰ ἀπόρροιαν τούτοις πρὸς τὴν λύσσαν. λυττήσαντες, καθά φησι Παῦλος ὁ Σινόπτης, καὶ βρῶσιν καὶ πόσιν ἀποστρέφονται, σίελον δὲ καὶ δαψιλές καὶ ἀφρώδες ἀφιαῖσι, καὶ ἄφωνοι τοῦπίπαν εἰσίν, πρὸς δὲ καὶ ἄφρονες, ὡς μὴδὲ τοὺς οἰκίους γνωρίζειν. ἐφορμῶσι δὲ κατὰ παντὸς χωρὶς ὑλακῆς καὶ δάκνουσι, καὶ δάκνοντες οὐδὲν ὀχληρὸν παραχρῆμα φέρουσι, πλὴν ὅσον ὀδύνην τὴν ἐκ τοῦ τραύματος. ὕστερον δὲ πάθος ἐμποιοῦσι τὸ καλούμενον ὑδροφόβιον· φεύγουσι γὰρ τὸ ὕδωρ οἱ λυσοδόηκτοι καὶ ὀρώντες αὐτὸ καὶ προσφερόμενοι. ἐνιοὶ δὲ αὐτῶν καὶ ὡσπερ κύνες ὑλακτοῦσι καὶ δάκνουσιν ἐπιόντες, καὶ δάκνοντες αἰτίοι τοῦ αὐτοῦ πάθους κατέστησαν. ἡ δὲ τῶν συμπτωμάτων αἰτία τῶν μὲν ἄλλων εὐδηλός· κατελιφῶς γὰρ ἰὸς τὰ μόρια πάντα καὶ αὐτὸν τὸν ἐγκέφαλον τοιαῦτα φέρει συμπτώματα. τοῦ δὲ φοβεῖσθαι τὸ ὕδωρ τινὲς μὲν ἔφησαν διὰ τὴν ἄμετρον γίνεσθαι ξηρότητα, οἷα παντελῶς ἠλλοτριωμένης 122 τῆς ὑγρᾶς οὐσίας· ὁ δὲ γε Ροῦφος μελαγχολίας αὐτοῖς εἶδος τὸ τοιοῦτον ἀπεφήνατο γίνεσθαι, τοῦ ἰοῦ τὸν χυμὸν ἐκεῖνον μιμησαμένου καθ' ὃν ἄλλα πεφόβηται. καὶ τί χρῆ πολλὰ λέγειν; ὃν γὰρ τρόπον ἐπὶ τῶν μελαγχολικῶν οἱ μὲν ἄλογα ζῶα δοκοῦσιν εἶναι κἀντεῦθεν τὰς ἐκεῖνων μιμοῦνται φωνάς, οἱ δὲ σκευὴ δοκοῦσιν εἶναι ὀστράκινα κἀκ τούτου κατεαγῆναι καὶ πάνυ δειλαίνονται, ἕτεροι τὸν Ἄτλαντα νομίζουσιν ἐπάνω πίπτειν αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο μέγα βοᾶν ἀναγκάζονται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λυσοδόηκτων ἔστιν ἰδεῖν. ὁ γὰρ τοῦ κυνὸς ἰὸς, καθάπερ τις χυμὸς μοχθηρός, τὸν ἐγκέφαλον αὐτῶν κατασχὼν φοβεῖσθαι ποιεῖ τὸ ὕδωρ αὐτούς, φοβουμένους δὲ τὸν δακόντα κύνα φαντάζεσθαι, καὶ οὕτω σπᾶσθαι καὶ τελευτᾶν. ταύτη τοι καὶ σοφὸν τινὰ λυσοδόηκτον εἰσελθεῖν ἐν βαλανείῳ λέγουσι, καὶ ἰδόντα τὸν κύνα ἐν τῇ λεκάνῃ καὶ μὴ καταπτοηθέντα εἰπεῖν τί κυνὶ κοινόν ἐστι καὶ βαλανείῳ;» καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Ἡ δὲ γε ἄρκτος σάρκα τίκτει μῆτε τύπον μῆτε μορφήν ἔχουσαν, τῷ δὲ στόματι λείχουσα ἄρθρα ἀποτελεῖ. ἀλλὰ καὶ οἱ σκύμνοι αὐτῆς οὐ θηλάζουσι, μυζῶντες δὲ τοὺς πόδας αὐτῶν ἐντεῦθεν ἀυξάνουσι. τίκτει δὲ πρὸ τοῦ

καιροῦ, ἵνα τῷ ἄρρени συνέρχηται. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τίκτειν κινδυνεύει ἡ ἄρκτος, ἐν δὲ νυκτὶ ὠδίνουσα προσέχει τῷ τῆς ἄρκτου ἄστρω, 123 καὶ οὕτω τίκτει εὐχερῶς, πολυφάγος μὲν ἄρκτος ἐστίν, ἐν δὲ χειμῶνι παρακαθημένη τῷ φωλεῷ καὶ πεινῶσα λείχει τὸν πόδα καὶ τρέφεται. μόνη δὲ αὕτη ἐν γῆ πάσχει τοῦτο, καὶ ἐν θαλάσῃ ὁ πολύπους. Ἀλλὰ καὶ τῶν ὀνάγρων αἱ νομάδες ἐπειδὴν τέκωσιν ἄρρενα, τέμνουσι τὰ αἰδοῖα αὐτῶν, ἵνα μὴ σπερματίζωσι. κατάξηρον δὲ ζῶων ὁ ὄναγρος, ἐφ' ᾧ καὶ διψαλέον· κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ περὶ ὑδάτων διεξιῶν οὕτω φησὶ προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.» Λέγεται δὲ καὶ τὴν ἀλώπεκα βρωμάτων ἀποροῦσαν ὑπτίαν πίπτειν ὡσεὶ νεκρὰν καὶ φουσαῖσθαι, κἀντεῦθεν διογκουμένην αὐτὴν ὀρῶντα τὰ πετεινὰ ἐπιβαίνουσιν αὐτῆς καὶ ὡσεὶ νεκρᾶς ἄπτονται. ἐκπηδήσασα οὖν αἴφνης ἡ νεκρὰ συλλαμβάνει καὶ κατεσθίει αὐτά. Ἀλλὰ αἴγαγρος ταχύτατόν ἐστι ζῶων καὶ παρὰ τοῖς κρημνοῖς διάγον, διωκόμενον δὲ ἄλλεται κατὰ κεράτων, καὶ οὐ διαθλάται. Γίνωσκε δὲ ὅτι ἐκάστῳ τῶν ζῶων, καθὰ δὴ καὶ ὁ Νεμέσιός φησι, φυσικὴν οὐ λογικὴν ἐνέθηκε σύνεσιν ὁ θεός. τισὶ δὲ καὶ πανουργίας ἐνέβαλεν ὑπὲρ τοῦ καὶ τὰς ἐνεστώσας ἐπιβουλὰς ἐκκλίνειν καὶ τὰς μελλούσας προφυλάττεσθαι. ὅτι δὲ φυσικῶς τὰ τοιαῦτα καὶ οὐ λογικῶς ἐνεργοῦσι τὰ ζῶα, 124 δῆλον ἐκ τοῦ κατ' εἶδος ἕκαστον ζῶων ὁμοίως ταῦτα ποιεῖν, καὶ μὴ διαλλάττειν αὐτῶν ἐν τῷ πλήθει τὰς ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ κατὰ μίαν ὀρμὴν ὅλον τὸ εἶδος κινεῖσθαι· πᾶς γὰρ λαγῶδς ὁμοίως τεχνάζεται, καὶ πᾶς λύκος ὁμοίως πανουργεῖ, καὶ πᾶς πίθηκος ὁμοίως μιμεῖται. ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐπ' ἀνθρώπων· μυρία γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων αἱ ὁδοί. ἐλεύθερον γὰρ τι καὶ αὐτεξούσιον τὸ λογικόν, ὅθεν οὐχ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἔργον ἀνθρώποις, ὡς ἐκάστῳ εἶδει τῶν ἀλόγων ζῶων. φύσει γὰρ μόνη ταῦτα κινεῖται, τὰ δὲ φύσει κινούμενα ὁμοίως παρὰ πᾶσιν ἐστίν· αἱ δὲ λογικαὶ πράξεις ἄλλαι παρ' ἄλλοις, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἱ αὐταὶ παρὰ πᾶσι. τὸ μέντοι πρόβατον διὰ τοῦτο λέγεται καὶ παρὰ τῇ γραφῇ ἄκακον, ὅτι σύνεσιν ἰδίαν οὐκ ἔχει ὡστε νομάς εὐρίσκειν καὶ ποτόν, ἂν μὴ τις ὁ ποιμαίνων αὐτά. πολλὰ δὲ τῶν ζῶων καὶ συνέσεως ἀνθρωπίνης ἐγγύς ἐστι. καὶ ὅρα τὸν χερσαῖον ἐχίνον δύο κατασκευάζοντα ἐπὶ τοῦ φωλεοῦ ἀναπνοάς, πρὸς τε τὸν νότον ἀντιφραττούσας καὶ τὸν βορρᾶν. εἰ καὶ φυσικῶς λόγῳ πρὸς τὰ τοιαῦτα τῶν ἀλόγων γένη κεκίνηται. οὐδὲ γὰρ αὐτεξούσια τὰ ζῶα, καθὰ δὴ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης φησὶν, ὅτι μηδὲ λογικά. λογικῇ γὰρ πάσῃ 125 φύσει καὶ τὸ αὐτεξούσιον πάντως ἐμπέφυκε θέλημα· εἰς τί γὰρ ἔξει τὸ λογικόν, μὴ αὐτεξούσιως λογιζομένη; τὴν μὲν γὰρ φυσικὴν ὄρεξιν καὶ τοῖς ἀλόγοις ζῴοις ὁ δημιουργὸς ἐνέσπειρε, πρὸς σύστασιν τῆς οἰκείας φύσεως ἄγουσαν ἠναγκασμένως αὐτά. λόγου γὰρ ἀμοιροῦντα οὐ δύνανται ἄγειν, ἀλλ' ἄγονται ὑπὸ τῆς φυσικῆς ὀρέξεως, ὅτε ἅμα ἡ ὄρεξις γένηται, εὐθέως καὶ ἡ πρὸς τὴν πρᾶξιν ὀρμὴ. οὐ γὰρ λόγῳ ἢ βουλῇ ἢ σκέψει ἢ κρίσει κέχρηται. ὅθεν οὔτε ὡς ἀρετὴν μετιόντα ἐπαινοῦνται καὶ μακαρίζονται, οὔτε ὡς κακίαν πράττοντα κολάζονται. ἡ δὲ λογικὴ φύσις ἔχει μὲν τὴν φυσικὴν ὄρεξιν κινουμένην, ὑπὸ δὲ τοῦ λόγου ἀγομένην τε καὶ ρυθμιζομένην. τοῦ γὰρ λόγου τὸ προτέρημα ἢ αὐτεξούσιός ἐστι θέλησις, ἣν δὴ φυσικὴν ἐν τῷ λογικῷ φαιμέν κίνησιν. διὸ καὶ ὡς ἀρετὴν μετιοῦσα ἐπαινεῖται καὶ μακαρίζεται, καὶ ὡς κακίαν μετιοῦσα κολάζεται. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ζητεῖς, τίνος ἔνεκεν αὐτά τε τὰ ζῶα καὶ ὁ ἄνθρωπος πόδας ἀρτίους ἔχουσι, γίνωσκε ὅτι διὰ τὸ μὴ ἀτάκτως ἄλλεσθαι. οὕτω καὶ γὰρ διὰ μὲν τοῦ ἐνὸς ἰστάμενος ὁ ἄνθρωπος, ὡσπερ πάλιν τὰ ζῶα διὰ δύο ποδῶν, ἡρέμα διὰ τῶν ἐτέρων ποιοῦνται τὴν βᾶδισιν. 126 Ὄντως, ἀγαπητέ, τὸ ἔθος φύσις ἐπὶ τισὶ γίνεται. ὅρα γὰρ ὅτι τὰ Λιβυκὰ θηρία τοῦ μὲν θέρους οὐ πίνει, ὅτε μάλιστα δίψα γίνεται, χειμῶνος δὲ πίνουσιν, ὅταν ἦττον διψῶσι. τοῦτο δὲ γίνεται πάντως διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι ὑδάτα θέρους

ἐν τῇ Λιβύῃ. τοῦ δὲ χειμῶνος διὰ τὸ γίνεσθαι πίνει. ὁ γοῦν ἐκεῖσε εἴθισται, τοῦτο καὶ ἐν ἄλλοις τόποις τὰ ζῶα ταῦτα παραγενόμενα σώζει τὸ ἔθος. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἤγουν μετὰ τὴν τῶν χερσαίων παραγωγὴν, πλάττει τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, καὶ τίθησιν αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ. ἀλλὰ κἀνταῦθα πρόσχες, ἀγαπητέ. εἰ γὰρ καὶ λέγουσιν τινες ὅτι μετὰ τὴν ἐβδόμην ἔκτισε τὸν παράδεισον ὁ θεός, τῇ Μωσαϊκῇ δῆθεν ἱστορίᾳ ἐπόμενοι, ἀλλὰ πεπλάνηνται προφανῶς ἅτε δὴ παροδευτικῶς ἐπερχόμενοι καὶ οὐκ ἐρευνητικῶς τὴν γραφὴν. καὶ ἄκουε τί φησιν ὁ θεόπτης Μωσῆς καὶ συνετέλεσεν ὁ θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ· ἐν δὲ τῇ ἐβδόμῃ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ποιεῖν.» οὐκοῦν εἰ μετὰ τὴν ἐβδόμην οὐδὲν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, πῶς λοιπὸν ἔκτισε μετὰ τὴν ἐβδόμην τὸν παράδεισον; ἔοικε μὲν ἢ γραφὴ λέγειν ὅτι μετὰ τὴν ἐβδόμην ἔκτισται ὁ παράδεισος· ἀλλ' οὐκ ἔχει καὶ τὰ τοῦ σκοποῦ, καθὼς ὑποπτεύουσι πολλοί. καὶ πείθου τῷ χρυσορρήμονι Ἰωάννῃ ἐν τῇ εἰς τὴν ἑξαήμερον δωδεκάτῃ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ λέγοντι ὅτι τῶν κατὰ συντομίαν ἱστορηθέντων ἔμπροσθεν ἀνακεφαλαίωσιν ποιεῖ ὁ Μωσῆς ὕστερον, τοιαῦτα καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἀπλουστεροὺς ἐποίησεν.» ἄλλως τε εἰ μετὰ τὴν ἐβδόμην, ὡς φασιν, ἔκτισται ὁ παράδεισος, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χοῦς πλάσιν τοῦ Ἀδάμ, ὡσπερ δὴ καὶ τὴν ἀπὸ πλευρᾶς τῆς Εὐᾶς οἰκοδομήν, μετὰ τὴν ἐβδόμην εἰπεῖν γεγενῆσθαι. τίνας ἔνεκεν; ὅτι καὶ ταύτην ὕστερον ὁ Μωσῆς, ἤγουν μετὰ τὴν ἐβδόμην, διηγούμενος εὕρηται. πρὸ τοῦ Ἀδάμ λοιπὸν ὁ παράδεισος. καὶ ἄκουε τί φησιν ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἐν τῷ περὶ παραδείσου κεφαλαίῳ αὐτοῦ. ἐπεὶ δὲ ἔμελλεν ὁ θεὸς ἐξ ἀοράτου τε καὶ ὁρατῆς φύσεως πλαστοουργεῖν τὸν ἄνθρωπον κατ' οἰκείαν εἰκόνα τε καὶ ὁμοίωσιν, ὡσπερ τινὰ βασιλέα ἄρχοντα πάσης τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, προκαθίστησιν αὐτῷ οἷόν τι βασιλεῖον τὸν παράδεισον, ὡς ἐντεῦθεν αὐτὸν μακαρίαν καὶ πανολβίαν ἔχειν ζωὴν.» πρόσσεχε οὖν· ἐπειδὴ γὰρ, ὡς εἴρηται, πρὸ τοῦ πλασθῆναι τὸν Ἀδάμ καθίστησιν αὐτῷ τὸν παράδεισον, εὐδελον πάντως ὅτι ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ καὶ τοῦτον ἐφύτευσε ὁ θεός, εἶγε καὶ μᾶλλον ἔστη μετὰ τὴν ἐβδόμην τοῦ δημιουργεῖν, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν φησι. 128 Φυτεύει τοίνυν ἐν τε τῇ ἕκτῃ πρὸ τοῦ Ἀδάμ τὸν θεῖον παράδεισον κατὰ ἀνατολὰς ἐν Ἐδέμ. ἐξ ἀπάσης γὰρ τῆς γῆς, ὡσπερ φησὶ Θεοδώρητος ὁ μέγας τε Βασιλείος καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης, τόπον τινὰ κατὰ ἀνατολὰς ἐκλεξάμενος, ὀνομαζόμενον μὲν Ἐδέμ, ἐν περιόπτῳ δὲ κείμενον καὶ πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερον, φυτεύει ἐν αὐτῷ τὸν παράδεισον, ὡς ἐντεῦθεν τρυφερὸν οἶον αὐτὸν εἶναι καὶ θαλερὸν εἰσαεῖ, καθά φησι Σεβηριανός· τρυφὴ γὰρ ἡ Ἐδέμ ἐρμηνεύεται. ἐν ᾧ δη τιμῆσαι βουλευθεὶς γεγονότα τὸν ἄνθρωπον ἔταξεν οἰκεῖν ὁ θεός· καὶ ἔθετο» γὰρ φησιν αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ.» ἀλλ' ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, καὶ τοῦτο μανθάνομεν, ὅτι ἐξ ἐτέρας μὲν ἔπλασε γῆς τὸν Ἀδάμ, μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τῷ παραδείσῳ ἔθετο. καὶ ἄκουε τί φησιν ἢ γραφὴ καὶ ἐξαπέστειλεν ὁ θεός τὸν Ἀδάμ ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη.» διὰ τί δὲ καὶ τίνας ἔνεκεν ἔξω τοῦ παραδείσου πλάττει τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, εἴθ' οὕτως εἰσάγει αὐτὸν ἐν αὐτῷ; ὥστε μαθεῖν ἐντεῦθεν αὐτόν, ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησὶν, ὅσης ἠξίωτο παρὰ θεοῦ τῆς τιμῆς, καὶ ὅση παρ' αὐτοῦ ἢ ἀπόλαυσις αὐτῷ ἐχαρίζετο. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ οἱ ἐξ ἐλαχίστης τάξεως ἐπὶ τὴν ἄνω τε καὶ πρῶτην ἀναβιβαζόμενοι οἶδασιν ἐξ ἀνάγκης τίνες πρότερον ἦσαν καὶ ὅπου κατήντησαν ὕστερον, ὃ δὴ καὶ οὐ μικρὰς ἀγαλλιάσεως γίνεται πρόξενον. 129 Πλάττει μὲν οὖν ὡς εἴρηται, ταῖς ἰδίαις χερσὶ τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός. καὶ ἔλαβε» γὰρ φησι χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς ὁ θεός, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν.» εὐλόγως οὖν τὰ μὲν χερσαῖα πάντα θνητὰ

τυγχάνει· ἐξήλθε γάρ, φησιν, ἀπὸ τῆς γῆς σὺν αὐτῇ τῇ ψυχῇ· ἐξαγαγέτω» γάρ φησιν ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν.» ὁ δὲ ἄνθρωπος μόνος ἀθανασίας μετέσχηκεν, ὅτι διὰ τοῦ θεοῦ ἐμφυσήματος καὶ οὐκ ἀπὸ γῆς ἔλαβε τὴν ψυχὴν· ἐνεφύσησε» γάρ φησιν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς.» αὐτὴν τὴν νοερὰν δηλονότι ψυχὴν. οὐδὲ γάρ ἀπὸ γῆς αὕτη. καὶ πείθου τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως οὕτως κατὰ ῥῆμα διεξιόντι καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβῶν τὸ σῶμα ἤδη προὑποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθείς, ὃ δὴ νοερὰν ψυχὴν θεοῦ οἶδεν ὁ λογος, παράγει τὸν ἄνθρωπον.» πρόσεχε οὖν. ἐπειδὴ γάρ ἡ νοερὰ ψυχὴ δι' ἐμφυσήματος τῷ ἀνθρώπῳ ἐντέθεται παρὰ θεοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ἀθάνατός ἐστιν. ἡ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων ψυχὴ ἀπὸ γῆς ἐξελθοῦσα κατὰ τὴν θείαν φωνὴν γεώδης ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ θνητὴ. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Ἄναγκαῖον δὲ εἰδέναι σε, ἀγαπητέ, καὶ τί φησιν ἐπὶ 130 τούτοις ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς. καὶ τὰ μὲν τετράποδα ποιῶν ὁ θεὸς ὁμοῦ μετὰ τῶν σωμάτων καὶ τὰς ψυχὰς παρήγαγε, τὸν δὲ ἄνθρωπον πλάττων πρῶτον κατασκευάζει τὸ σῶμα ὡς ὄργανον, καὶ τότε τὴν ψυχὴν δημιουργήσας ἔθηκεν· οὐ γὰρ θέλει τὴν ψυχὴν παρεῖναι τῇ δημιουργίᾳ, ἵνα μὴ καυχῆσθαι ὡς συνεργὸς τοῦ θεοῦ.» πρόσεχε οὖν. ἐνεφύσησε γάρ φησι· τουτέστι τὸ σῶμα τοῦτο τὸ ἀπὸ τοῦ χοῶς ἠβουλήθη καὶ προσέταξε ζωτικὴν ἔχειν δύναμιν, ἣτις ἐγένετο τὸ ζῶον εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ἥγουν ἐνεργοῦσαν καὶ τὴν αὐτὴν τέχνην δεικνύουσαν διὰ τῆς τῶν μελῶν κινήσεως. οὐκοῦν, ἀγαπητέ, συγκαταβάσεως ταῦτα τὰ ῥήματα, ὡς περὶ οὖν καὶ τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον.» μὴ γὰρ βουληθεὶς ὁ θεὸς δεῖται καὶ σκέψεως, ἀλλὰ τῷ προσήματι τοῦ ῥήματος ἐνδείξασθαι βούλεται ἡμῖν τὴν ὑπερβάλλουσαν τιμὴν, ἣς ἀξιούται παρ' αὐτοῦ ὁ πλαστοργούμενος. ποιεῖ τοίνυν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν νεκρὰν εἰκόνα, ὡς ὁ χρυσορρήμων φησὶν. ἔκειτο γάρ τὸ σῶμα τῆνικαῦτα νεκρὸν, τοῦ κινουμένου αὐτὸ δεόμενον. ἔπειτὰ φησι καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς.» ταῦτα μὲν οὖν ὁ θειότατος Ἰωάννης ἔλεγε καὶ λίαν εὐμεθόδως, ἐντρέπων τοὺς λέγοντας αὐτὸν ὅτι τὰ Ὀριγένους φρονεῖ. ἀπὸ γὰρ τῶν διαληφθέντων ῥημάτων ἀνασπᾶν ἔοικε πρόρριζον τὴν προὑπαρξιν τῶν ψυχῶν, ἣν ὁ ματαιόφρων Ὀριγένης ἐδόξαζε. 131 Καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ ἐνεφύσησέ τινες ἀκούσαντες, καὶ μὴ λογισάμενοι τὴν τῶν λέξεων παχύτητα καὶ ὅτι δι' ἐτέρων ἕτερα παρίστησιν ἡ γραφή, ἐνόμισαν τὴν ψυχὴν οὐσίας μετέχειν τῆς αὐτῆς τῷ θεῷ. ἀλλ' ἐσφάλησαν τοῦ σκοποῦ. εἰ γὰρ τοῦτο δώσωμεν, εὐρεθείη ἂν ὁ θεὸς αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν τῇ γεέννῃ κολάζων τοῦ πυρός, εἴ γε κατὰ τὸ ἱερὸν γράμμα σὺν τῷ σώματι τὴν ψυχὴν ἐκεῖσε παραδίδωσιν αἰωνίως κολάζεσθαι. μὴ φοβηθῆτε» γάρ φησιν ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ὑμῶν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι, ἀλλὰ φοβήθητε τὸν δυνάμενον καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἐν γεέννῃ ἀπολέσαι.» τὸ μὲν οὖν ἐμφύσημα μὴ μεταβληθὲν εἰς ψυχὴν ἐδημιούργησε ψυχὴν, ὡς περὶ οὖν καὶ ἡ χεὶρ γράφει μὲν γράμμα, οὐ μεταβάλλεται δὲ ὅμως εἰς γράμματα, ἀλλ' ἡ μὲν χεὶρ μένει χεὶρ, τὰ δὲ γράμματα γράμματα. Ὅρα λοιπὸν νουνεχῶς. τὸ γὰρ ἐνεφύσησεν ἐνταῦθα εἶπεν, ἵνα σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ δημιουργὸν ἀποδείξῃ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. φησὶ γὰρ καὶ εἶπεν ὁ θεός "3ποιήσωμεν ἄνθρωπον."3 καὶ λαβῶν ὁ θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον.» τίς ὁ εἰπών; ὁ πατήρ. καὶ τίς ὁ λαβών; ὁ υἱός. ἵνα γοῦν μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀλλότριον φαίνεται τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, τὴν ἐνε132 φύσησε λέξιν καὶ πάνυ θαυμασίως παρείληφε, δι' αὐτῆς ὑπεμφαίνων, ὡς εἴρηται, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ὅτι τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος χάριτος, ὡς ὁ θειότατός φησι Κύριλλος, μέτοχος ὁ ἄνθρωπος τῆνικαῦτα παρήγετο, κἂν ἡ παράβασις ὕστερον τὴν τοιαύτην ἡμαύρωσε δωρεὰν καὶ συνέχεεν. ταύτη τοι καὶ

ἀναστὰς ὁ κύριος ἐκ νεκρῶν ἐνεφύσησε τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε λάβετε πνεῦμα ἅγιον.» οὐδὲ γὰρ ἠνέσχετο καὶ αὐθις ἡμᾶς ἀποδειξαι τοῦ παναγίου μετέχοντα πνεύματος. ὁ δὲ καὶ τὴμερον ἐμφυσᾷ τῷ βαπτιζομένῳ ὁ ἱερεύς, ζωογονῶν ὡσπερ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν νενεκρωμένην ἤδη τῷ τοῦ Ἀδὰμ παραπτώματι. Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου καὶ αὐθις ἐπανιτέον. ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. ἡ μὲν οὖν ἡμετέρα καὶ ἀληθεστέρα δόξα περὶ τῆς εἰς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς ἐνώσεως ἀπλῆ τίς ἐστὶ καὶ σαφής. τὸ μὲν γὰρ σῶμα ἐκ. χοός, ἡ δὲ ψυχὴ ἀμέσως ἐκ θεοῦ παράγεται. κἀντεῦθεν καὶ ἀλλήλων συναπτομένων ζῶον ἐν σύνθετον γίνεται, καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις, ἡ ἀμφύπαρκτος τῶν ἑτερουσιῶν κατ' αὐτὸν συνδρομή. ὁ δὲ καὶ θαυμάζων ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς ἔλεγε πῶς ἐν μήτρα ὁ ἄνθρωπος διαπλάττεται; καὶ πῶς ἀθρόον ἡ θεοεἰκελος ψυχὴ τῷ σώματι συμπαραυφίσταται;» οἱ δὲ γε σοφία τῇ ἔξωθεν ἐγκαυχώμε¹³³ νοι ἐπειδὴ τὸν τοῦ ἀνθρώπου πλάστην ἠγνόησαν, καὶ περὶ τὴν πλάσιν αὐτὴν ἐξ ἀνάγκης ἐσφάλισαν. ἀπὸ γῆς μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, ὁ χοός, ἐκ θεοῦ δὲ ἡ ψυχὴ. καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ φησὶν ἡ γραφὴ καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν.» πρόσεχε οὖν. εὐδὴλον γὰρ ἐντεῦθεν ὅτι μία τίς ἐστὶν ἡ ψυχὴ δυνάμεις ἔχουσα διαφόρους. ὅθεν καὶ διὰ παντὸς μὲν ἡ δίκη τοῦ σώματος, ἐκάστου δὲ μορίου καταλλήλως ἐφάπτεται. αὐτίκα γὰρ τὸ μὲν θυμικὸν αὐτῆς ἐν τῇ καρδίᾳ λέγουσι ποιεῖσθαι τὴν οἴκησιν, τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν ὁμοίως ἐν τῷ ἥπατι. ἡ δὲ λογικὴ αὐτῆς δύναμις αὐτοῦ καθαπτομένη τοῦ ἐγκεφάλου δι' αὐτοῦ τοῖς πᾶσιν ἐπιλάμπει καὶ δείκνυται. καὶ τινες μὲν, ὧν εἰς ἐστὶ καὶ Ἀπολλινάριος ὁ τῆς Λαοδικείας ἐπίσκοπος, δύο δοξάζουσιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὰς. καθ' ἑαυτὴν γὰρ εἶναι λέγουσι τὴν ἀλογίαν, αὐτὸ δηλαδὴ τὸ ἀλογώτερον μέρος τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ὡς ἄλογον ψυχὴν οὔσαν καὶ οὐ μέρος τῆς λογικῆς, πρῶτον μὲν ὅτι καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐν τοῖς ἀλόγοις ζῶις εὐρίσκειται, ἐξ οὗ δὴλον ὅτι τελεία τίς ἐστὶ καὶ οὐ μέρος ἄλλης, εἴθ' ὅτι τῶν ἀτοπωτάτων ἐστὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς μέρος εἶναι τὸ ἄλογον. ἀλλ' οὔτοι μὲν οὕτως δύο δοξάζουσιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὰς, ἐλέγχονται δὲ τῇ λεγούσῃ θείᾳ γραφῇ καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶ¹³⁴ σαν.» οὐδὲ γὰρ εἶπεν εἰς ψυχὰς ἀλλ' εἰς ψυχὴν ζῶσαν. ἀλλὰ καὶ Πλωτῖνος ὁ σοφός, ᾧ δὲ καὶ Ἀπολλινάριος ὁ Λαοδικεὺς ἠκολούθησεν, ἐκ τριῶν λέγει συνεστηκέναι τὸν ἄνθρωπον, ἕκ τε νοός καὶ ψυχῆς καὶ σώματος. ἀλλὰ κἀνταῦθα πεπλάνηται· ὁ γὰρ νοός, καθὰ φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, ταυτοφυῆς ἐστὶ τῇ ψυχῇ, καὶ καθάπερ ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, οὕτω καὶ ὁ νοός ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ. τὸ γὰρ καθαριώτερον καὶ κυριώτερον μέρος αὐτῆς νοός ἐπονομάζεται· καθὼ δὲ καὶ νοερὰ λέγεται ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, τῇ μεθέξει πάντως αὐτοῦ τοῦ νοός. Καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. ἐντεῦθεν οὖν ὀρμώμενος ὁ διαληφθεὶς θεῖος ἀνὴρ περὶ ψυχῆς καὶ τάδε διέξεισι διττὴν ἔγωγε οἶμαι τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς εἶναι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑπαρχούσης, τὴν μὲν τοῦ σώματος ζωτικὴν, τὴν δὲ ἑτέραν τῶν ὄντων θεωρητικὴν, ἣν δὲ καὶ νοερὰν ὀνομάζομεν. ἀλλὰ τὴν μὲν ζωτικὴν δύναμιν, ἐπεὶ συγκέκρται τῷ σώματι, ἡ ψυχὴ φυσικῶς διὰ τὴν σύγκρασιν οὐκ ἐκ προαιρέσεως χορηγεῖ· ἡ δὲ θεωρητικὴ δύναμις ἐν προαιρέσει τὴν κίνησιν ἔχει.» ταῦτα μὲν οὖν καὶ ὁ θεϊότατος ἐπεξηγούμενος Μάξιμος τὸ μὲν τῆς ψυχῆς, ὁ δὲ καὶ καθαρώτερον, ἀπαθὲς φησὶ καὶ ἀμερίστον, νοητῶς τὰ νοητὰ διανοούμενον, τὸ δὲ τῆς ψυχῆς παθητὸν καὶ μεριστόν· ὁ δὲ καὶ ταῖς αἰσθήσεσι μεριζόμενον συναλγεῖ μὲν ἀλγυνο¹³⁵ μένω τῷ σώματι, ἡδυνομένω δ' αὖ συνηδύνεται· συμφύεται γὰρ, ὡς εἴρηται, ἡ ψυχὴ, καθὰ δὲ καὶ ὁ Νύσσης φησὶ, διὰ τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰ ἡδέα τοῦ βίου. τῇ γὰρ εὐχροίᾳ τῆς ὕλης διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιτέρπεται, καὶ τῇ ἀκοῇ πρὸς τὰ ἡδέα τῶν ἀκουσμάτων τὴν ῥοπὴν ἔχει, κἀν τοῖς

λοιποῖς ὁμοίως ἐκάστη τῶν αἰσθήσεων συνδιατίθεται. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἔλεγε τὸ ἀλογώτερον μέρος τῆς ψυχῆς παθητὸν εἶναι καὶ ὀρεκτικόν. καὶ αὐθις ἢ ψυχὴ παθητὴ οὕσα τοῦ σώματος τεμνομένου αὐτὴ μὲν οὐ τέμνεται, καθὰ δὴ καὶ τὸ σῶμα, συναλαγεῖ δὲ ὅμως καὶ συμπάσχει τῷ πάσχοντι. ἔνθεν τοι καὶ κοιναὶ μὲν ἡδοναὶ ψυχῆς καὶ σώματος αἰ ἀπὸ τῶν συναφειῶν καὶ τῶν ἐδωδίων γινόμεναι, ὡς ὁ διαληφθεὶς ἔφη θεῖος ἀνήρ· αἰ δὲ ἀπὸ τῶν μαθημάτων ἰδίᾳ μόνῃ εἰσὶ τῆς ψυχῆς, μόνου δὲ σώματος ἡδονὰς οὐκ ἂν τις εὕρη ποτέ. ὅτι δὲ καὶ παθητὸν μέρος κέκτηται ἢ ψυχὴ, δι' οὗ συμπάσχει τῷ σώματι πάσχοντι, κἀντεῦθεν ἀδημονεῖται καὶ λυπεῖται καὶ τὰ λοιπὰ πάθη δέχεται οἷς μετὰ τὴν ἀμαρτίαν περιέπεσε, δῆλον ἐξ ὧν ὁ κύριος ἔλεγε νῦν ἢ ψυχὴ μου τετάρακται.» συγκεχώρηται γὰρ τῇ ἀγία αὐτοῦ ψυχῇ, καθὰ δὴ καὶ τῷ σώματι, πάσχειν ἔστιν ὅτε τὰ ἴδια, καὶ τῆς κενώσεως μέτρον τετήρηκεν ἀπανταχοῦ, 136 ὡς ὁ θειότατος ἔφησε Κύριλλος. τὰ πάθη καὶ γὰρ ταῦτα, ἡγουν ἡδονὴ καὶ λύπη καὶ ἀθυμία προηγουμένως, οὐμενοῦν τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει κατ' ἀρχὰς συνεκτίσθησαν, ἀλλ' ὡς ὁ θειότατος φησι Μάξιμος, ὕστερον ἐπεισέχθη ταῦτα διὰ τὴν τελειότητος ἔκπτωσιν, τῷ ἀλογωτέρῳ μέρει προσφύεντα τῆς φύσεως. τούτοις μὲν οὖν ἀκολουθῶν καὶ ὁ μέγας διέξεισι Βασίλειος, λέγων σκόπει τίς ἢ ἀπὸ σαρκὸς πρὸς ψυχὴν ἐπανιοῦσα συμπάθεια, πῶς δέχεται μὲν τὴν ζωὴν ἐκ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, δέχεται δὲ ἀλγηδόνας ἀπὸ τοῦ σώματος ἢ ψυχῆ.» καὶ οὗτοι μὲν οὕτως· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀνθρωπίνους λογισμοῖς ἐρειδόμενος ἐν αὐτῇ δισχυρίζεται τῇ καρδίᾳ τὸν ἡγεμόνα νοῦν ποιεῖσθαι τὴν οἴκησιν, ὡς ἐντεῦθεν τὴν προαιρετικὴν αὐτοῦ δύναμιν εὐπετῶς ἐφ' ἅπαν τὸ σῶμα διαμερίζεσθαι. ἕτεροι δ' αὖ ὡσπερ ἀκρόπολιν τινα τὴν κεφαλὴν δεδομησθαι παρὰ τῆς φύσεως λέγουσιν, ὡς ἐν αὐτῇ τὸν ἡγεμόνα νοῦν ἐνδιδαιτᾶσθαι, καθάπερ τινὰ βασιλέα τοῦ παντὸς ὑπερκαθήμενον σώματος. οἱ δὲ γε τὸ τῆς ἐκκλησίας πρεσβεύοντες ὀρθόδοξον φρόνημα τὴν κατ' εἰκόνα θεοῦ κτισθεῖσαν νοερὰν ἡμῶν ψυχὴν ἐν τινὶ τόπῳ τοῦ σώματος, ἀσώματον οὕσαν, τοπικῶς περιορίζουν οὐκ ἴσασιν· ὅλη καὶ γὰρ δι' ὅλου διήκει τοῦ σώματος, ὅλον αὐτὸ ψυχοῦσα καὶ ὅλον ὅλη κατα φωτίζουσα. καὶ καθάπερ ὁ θεὸς οὗ καὶ κατ' 137 εἰκόνα δεδημιούργηται αὕτη, οὐ μέρος ἐν μέρει ἀλλ' ὅλος ὅλω τῷ κόσμῳ κατ' οὐσίαν περίεστιν, οὕτω καὶ ἢ τοῦ πρωτοτύπου εἰκὼν ἀμερῆς οὕσα καὶ ἀδιάστατος ἀμερῶς καὶ ἀδιαστάτως ὅλη ὅλω τῷ σώματι πρόσεστι. καὶ τούτου χάριν μὴ θαύμαζε· ἴσταται μὲν γὰρ αὕτη ἐφ' ἑαυτῆς καθάπερ ἡλιακὴ τις σφαῖρα οὐκ ἔξω τοῦ σώματος ἀλλ' ὑπερφυῶς ἐν αὐτῷ, συμπλέκεται δὲ τούτῳ ταῖς ἀφ' ἑαυτῆς προϊούσαις ἀνγαῖς, αἵτινες καὶ τεμνομένου τοῦ σώματος ἀπαθεῖς καὶ ἀδιάτμητοι μένουσιν, ὡσπερ δὴ καὶ τοῦ ἀέρος ταῖς τῶν ἀνέμων πνοαῖς κινουμένου καὶ μεταπίπτοντος τὸ ἡλιακὸν φῶς ἅπαξ αὐτῷ συμπλακὲν οὔτε τομὴν οὔτε ῥεῦσιν οὔτε μετὰστασιν ὑφίσταται. Καὶ ὁ μὲν νοῦς ἀσώματός ἐστιν ἀληθῶς καὶ ἀόρατος, ἀλλ' ὅμως ὡς ἐν ὀργάνῳ τῷ σώματι τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν δείκνυσι. καὶ εἴωθε μὲν ὁ νοῦς ἐνεργεῖν ἐν οἷς ὑγιῶς τὸ σῶμα διάκειται, ἐπὶ δὲ τῶν ἀσθενῶς ἐχόντων τὴν τεχνικὴν αὐτοῦ δύναμιν δέξασθαι ἄπρακτος πάντη καὶ ἀνεργητὸς φαίνεται. πλὴν οὐ καθ' ἑαυτὸν αὐτὸς παραβλάπτεται, καθάπερ τισὶ τῶν ἔξωθεν ἔδοξεν· οὐδὲ γὰρ ἀρμονίας ὀργάνου τινὸς ὀπωσδήποτε διεφθορυίας ἀνάγκη πᾶσαν καὶ αὐτὴν τοῦ τεχνίτου τὴν τέχνην συνδιαφθεῖρεσθαι. καὶ ὅτι μὲν τῷ σώματι σύνεστιν ἢ ψυχὴ, οἶδα, τὸ δὲ πῶς ἐν σώματι τὸ ἀσώ138 ματον οὐκ οἶδα· οὐδὲ γὰρ αἰδεσθήσομαι τὴν ἀγνοίαν ἐπὶ τούτοις ὁμολογῶν. εἰ γὰρ ἐξηπλώσθαι ταύτην εἴπη τις ὅλω τῷ ὄγκῳ τοῦ σώματος, καθάπερ δὴ καὶ ὁ χρυσορρήμων φησί, καὶ οὐκ ἔχει λόγον τὸ λεγόμενον· τοῦτο καὶ γὰρ ἴδιον τῶν σωμάτων ἐστίν. ἄλλως τε εἰ ἐξηπλώτο τῷ τοῦ σώματος ὄγκῳ, καὶ συνετέμνετο ἂν, τῶν χειρῶν πολλάκις καὶ τῶν ποδῶν ἐκκοπέντων.

ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν ὄλω τῷ σώματι, ἐν τινι δὲ μέρει αὐτοῦ συνείλεκται. οὐκοῦν ἀνάγκη νεκρὰ τὰ λοιπὰ γίνεσθαι μέρη· τὸ γὰρ ἄψυχον πάντως νεκρόν. ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν. ὅτι μὲν γὰρ ἐν τῷ σώματι ἔστιν ἡμῶν, οἶδαμεν, τὸ δὲ πῶς οὐκ οἶδαμεν. καὶ ὅτι μὲν ἄυλός ἐστι καὶ ἀσώματος ἡ ψυχὴ, οἶδα (ἤκουσα γάρ), τί δὲ τὸ εἶδος αὐτῆς καὶ ποταπὴ τὴν οὐσίαν, οὐκ οἶδα, ὅτι καὶ ἀνερμήνευτον τοῦτο μεμένηκε. πῶς γὰρ ἂν καὶ εἰδείη τις τὴν κατ' εἰκόνα κτισθεῖσαν τοῦ ἀπερινοήτου καὶ ἀκαταλήπτου θεοῦ; ἂν ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία κατελαμβάνετο, κατελαμβάνετο ἂν καὶ αὐτὸ τὸ τῆς εἰκόνης πρωτότυπον· εἰ δὲ τὸ πρωτότυπον ἀκατάληπτον, ἀκατάληπτος ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ τοῦ πρωτοτύπου εἰκῶν. ἔνθεν τοι καὶ πολλὰ μὲν ἐφιλοσοφήθη περὶ αὐτῆς, οὐδεὶς δὲ τὴν ταύτης οὐσίαν ἠδυνήθη καταλαβέσθαι 139 ποτέ, κατ' εἰκόνα, ὡς εἴρηται, κτισθεῖσαν τοῦ ἀκαταλήπτου καὶ ἀπερινοήτου θεοῦ. ἀλλὰ καὶ παιδεύων ἡμᾶς ὁ θεὸς ὥστε ταπεινὸν ἔχειν φρόνημα καὶ μὴ τὰ περὶ ἡμᾶς ὄλως φαντάζεσθαι, τοιαύτην ἀκαταληψίαν ἐνέθηκε τῇ ψυχῇ. Πρόσεχε δέ, ἀγαπητέ. φθάσας μὲν γὰρ ὁ λόγος ἔδειξεν ὅτι ἀθρόον ἐν τῇ μήτρᾳ ἡ θεοεἰκελος τῷ σώματι συμπαρυφίστατο ψυχῇ, κέντεϋθεν ἐν ζῶον σύνθετον ἀποτελεῖται ὁ ἄνθρωπος. καὶ τοῦτ' ἔστιν ἡ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις, τοῦτ' ἔστιν ἡ ἀμφύπαρκτος τῶν ἑτερουσίων κατ' αὐτὸν συνδρομῆ. καθ' ὃν τοίνυν τρόπον ἀθρόον ἀλλήλοις ἐν τῇ μήτρᾳ συντρέχουσι τό τε σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, κατὰ τὸν αὐτὸν αὐθις ἀθρόον ἀλλήλων δίστανται κατὰ γε τὸν τοῦ θανάτου καιρόν. ὁ τοίνυν οἰόμενος τὴν ψυχὴν κατὰ βραχὺ τοῦ σώματος ὑπαναχωρεῖν ἐν τῷ τοῦ θανάτου καιρῷ διὰ τὸ κατεψύχθαι τε καὶ παντάπασιν ἀναισθητεῖν τὰ ἄκρα τῶν μὴ ἐξάπινα τελευτώντων, ὥσπερ ἀπὸ τῶν περάτων τοῦ σώματος ἀρχομένης αὐτῆς συστέλλεσθαι καὶ κατὰ μέρος ἐλίττεσθαι, ἵνα ἐπειδὴν ὄλη πρὸς τὴν καρδίαν συσπειραθῇ, ὁ τοιοῦτος ἠπάτηται· οὐ γὰρ οὕτως ἔχει, ἀλλ' ὥσπερ ἀχρόνως ἐπιλάμπει τῷ σώματι δίκην ἡλίου ἐξάπινα τὸν ἀέρα καταφωτίζοντος, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἐκεῖθεν ἀφίπταται. οὐκοῦν ἐκτείνεται τοῦτο, καθὰ ἄνωθεν εἴπομεν, οὐδὲ δίσταται, ἀλλὰ καὶ ὄλον δι' ὄλου 140 ψυχοῦσα οὐδὲν ἤττον εφ' ἑαυτῆς ἔστηκε. τί δὲ ἐστὶ τὸ συνεκτεταμένον τῷ σώματι καὶ ζωοῦν αὐτό; ἡ φύσις καὶ ἡ ἄλογος ζωὴ. οὐδὲ γὰρ ἦν εὐπρεπὲς τῷ παχεῖ προσομιλῆσαι σώματι τὴν ψυχὴν ἄνευ τινὸς προσφυοῦς τοῖς ἄκροις μεσότητος. καὶ αὕτη μὲν πρὸ τῆς παντελοῦς ἀποπνεύσεως τοῖς ἀκρωτηρίοις συναποσβέννυται, οὐ μὴν ἐκεῖθεν ὑποχωρεῖ. ἦν γὰρ ἂν ἀθάνατος ἐπανερχομένη πρὸς ἑαυτήν. ἡ δὲ γε ψυχὴ τοῦ μέσου τούτου δεσμοῦ διαλυθέντος, ὥσπερ ἐν ἀτόμῳ ἡ ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ὃ φησὶν ἀπόστολος, τοῦ σώματος ἔξεισι. καὶ τσαῦτα μὲν ὁ λόγος ἤδη διείληφε περὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς. Ἀναγκαῖον δὲ προσδιατρίψαι μικρὸν καὶ τοῖς ἔκπαλαι περὶ αὐτοῦ φυσιολογηθεῖσι τοῦ σώματος. τίνας ἔνεκεν; ὅτι κατὰ τὴν αὐτοῦ διάθεσιν εἶωθεν ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖν. καθάπερ γὰρ ὁ λαμπρὸς οὗτος ἥλιος κατὰ τὴν τοῦ ἀέρος εἶτε παχύτητα εἶτε λεπτότητα πρὸς ἡμᾶς τὰς ἀκτίνας ἀφίησιν, οὕτω καὶ νοερὰ ψυχὴ κατὰ τὴν ὄργανου διάθεσιν τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν δεικνυσιν. ἐντεϋθεν καὶ μωρὸν ἔστιν ἰδεῖν καὶ μὴ τοιοῦτον, ὑπνηλὸν καὶ γρήγορον, θυμῶδη καὶ πρᾶον, ἀνδρεῖον καὶ δειλόν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. καὶ μὴ μῦθον ἡγοῦ τὰ λεγόμενα 141· ἔχεις γὰρ τὸν Σιναῖτην θεῖον Ἀναστάσιον λέγοντα μὴ τὸν θεὸν εἶναι τῶν τοιούτων αἴτιον, αὐτὴν δὲ μᾶλλον τὴν φύσιν καὶ τὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων συνδρομὴν καὶ συνέλευσιν. ἂν γὰρ εὐρεθῇ πλημμύρα τοῦ θερμοῦ στοιχείου ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τοῦ βρέφους συλλήψεως, θερμῆς κράσεως τὸ τικτόμενον γίνεται· ἐὰν δὲ τὸ ψυχρὸν καθυπερτερῆσθαι στοιχείον, ψυχροτέρας ἔξεως εὐρίσκεται τὸ τικτόμενον. ἐντεϋθεν λοιπὸν ὃ τε θυμῶδης καὶ ὁ πρᾶος, ὁ ἀνδρεῖος καὶ δειλός. καὶ ὄρα τὸν σὺν καὶ τὸν ἔλαφον, τὸν μὲν πρὸς πόλεμον ἔτοιμον διὰ θερμότητα, τὸν δὲ τὴν μάχην φεύγοντα διὰ τὴν ἐκ ψυχρότητος αὐτῷ

προσοῦσαν δειλίαν. ἐὰν δὲ τὸ ξηρὸν ὑπερτερῆση στοιχεῖον, νηφάλιον τινα καὶ γρήγορον ἀποτίκει ἀνθρωπον. ἐφ' ᾧ καὶ τις σοφός, ᾧ ὄνομα Ἡράκλειτος, ἔλεγε ψυχὴ ξηροτέρη σοφωτέρη,» ψυχὴν ἐνταῦθα τὴν τοῦ ἐγκεφάλου καλέσας οὐσίαν. ἐὰν δὲ τὸ ὑγρὸν πλεονάσῃ στοιχεῖον, νωθρὸν τινα ποιεῖ καὶ δυσκίνητον. κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἢ ἐκ φύσεως πραότης φρόνησις τε καὶ σωφροσύνη οὐκ ἀρεταὶ τοῖς θείοις πατράσι κρίνονται, φυσικὰ δὲ πλεονεκτήματα. καὶ πρόσχες αὐτῶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ λέγοντι πολλοὺς ἔγνωσαν φύσει μισοῦντας τὸ μίγνυσθαι γυναικί. ἄρ' οὖν σώφρονας αὐτοὺς ὀνομάσομεν; οὐδαμῶς· σωφροσύνη γὰρ ἐστὶν αὐτῇ ἢ ἐγκράτεια καὶ τὸ μαχόμενον περιγενέσθαι τῶν ἡδονῶν.» καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. 142 Διὰ τί δὲ πλάττων ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον οὐκ ελαβε βῶλον, ἀλλὰ χοῦν τὸ λεπτότατον; ὁμοῦ μὲν ἐκ τούτου καὶ τὸ φύσημα καταστέλλων ἡμῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ διδοὺς ἐντεῦθεν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. ἐπειδὴ προῆδει ὅτι μέλλει τελευτᾶν τὸ ζῶον καὶ εἰς χοῦν καταντᾶν, προλαβὼν ἐν τῇ δημιουργίᾳ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως δίδωσι. λαμβάνει χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, ἴν' ὅταν ἴδῃς ἐν τάφῳ χοῦν, γνῶς ὅτι ὁ ἐκεῖνον πλάσας καὶ τοῦτον ἀνίστησιν. ἀλλὰ καὶ τίνας ἔνεκεν, ἐπιζητεῖς, διπλοῦν πλάττει τὸν ἄνθρωπον ἕκ τε ψυχῆς νοεραῆς καὶ σώματος; ὥστε σύνδεσμον εἶναι τοῦ τε νοητοῦ κόσμου καὶ τοῦ αἰσθητοῦ. ἐπειδὴ γὰρ οἱ δύο κόσμοι οὗτοι τῇ οὐσίᾳ διεσθήκασιν, ἵνα μὴ διαφόρους εἰσαγάγῃ δημιουργοὺς, διπλοῦν ζῶον ἐν τῷ κόσμῳ τὸν ἄνθρωπον τέθεικεν, ὡς ἐντεῦθεν ἕνα δημιουργὸν τῶν ἄνω τε καὶ τῶν κάτω κηρύττεσθαι. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. διὰ τί τὸ ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συντεθὲν ζῶον ἄνθρωπον ὠνόμασεν ἢ γραφή; ὁ ἄνθρωπος τῇ Ἑβραϊδί διαλέκτῳ πῦρ λέγεται. καὶ ἐπειδὴ προῆδει ὁ θεὸς ὅτι ἀπὸ ἐνὸς ἀνθρώπου ἀνθρωπίνων σωμάτων πληροῦται τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, εἰς λύχνος ἐξάπτει τοσαύτας λαμπάδας, διὰ τοῦτο τὸ τοιοῦτον ζῶον ἐκάλεσεν ἄνθρωπον, τουτέστι πῦρ. τῶν γὰρ ἄλλων 143 στοιχείων ἕκαστον ὡς ἔστι μένει. οἶον ἐὰν λάβῃς βῶλον τῆς γῆς, ὡς ἔστι μένει. ὕδωρ ἐὰν λάβῃς μέτρῳ τινί, τὸ αὐτὸ μένει ὕδωρ καὶ προσθήκη οὐ λαμβάνει. ἀέρος ἐὰν πληρώσῃς ἀσκόν, ἄλλον ἀσκὸν ἐξ ἐκείνου πληρῶσαι οὐ δύνασαι. τὸ δὲ πῦρ, ὡς ἔστιν, οὐ μένει, ἀλλ' ὅσῃν ἐὰν λάβῃς ὕλην, πλεονάζει τὸ πῦρ. καὶ λύχνους δὲ πολλοὺς ἐὰν ἐξ ἐνὸς λύχνου ἄψῃς, οὐ καινοτομήσεις αὐτόν. προσφόρως οὖν αὐτὸν ἐκάλεσεν ἄνθρωπον. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ τῷ τοῦ Ἀδάμ ὀνόματι προσηγόρευσε αὐτόν. ἐπειδὴ γὰρ ἤμελλεν τὰ τέσσαρα κλίματα ἐξ αὐτοῦ πληροῦσθαι, τὸ τοιοῦτον αὐτῷ προσεπιτίθησιν ὄνομα. καὶ ὅρα τὰ τοῦ τοιοῦτου ὀνόματος γράμματα. τὰ τέσσαρα γὰρ ὑπεμφαίνουσι κλίματα· ἄλφα ἀνατολή, δέλτα δύσις, ἄλφα ἄρκτος, μῦ μεσημβρία. καλῶς οὖν τὸ τοιοῦτον ζῶον καὶ Ἀδάμ καὶ ἄνθρωπον προσηγόρευσε· ἐξ αὐτοῦ γάρ, ὡς προεῖρηται, τὰ τέσσαρα πεπλήρωται κλίματα. λέγει γὰρ ἢ γραφή καὶ ἐφύτευσε ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολάς.» διὰ τί δὲ μὴ εἰς ἄλλο κλίμα τὸν παράδεισον ἐφύτευσε, ἀλλὰ κατ' ἀνατολάς; ὅθεν ἢ ἀρχὴ τοῦ δρόμου τῶν φωστήρων, ἐκεῖθεν καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν ἀνθρώπων. προμηνύει ὁ θεὸς τὸ μέλλον. κατὰ ἀνατολήν ἐν τῷ παραδείσῳ τίθησι τὸν ἄνθρωπον, ἵνα δείξῃ ὅτι ὡσπερ οὗτοι οἱ φωστῆρες ἀνατέλλουσι καὶ τρέχουσιν εἰς δύσιν καὶ δύνουσιν, οὕτως καὶ τοῦτον δεῖ ἀπὸ τῆς ζωῆς εἰς θάνατον δραμεῖν 144 καὶ δῦσαι κατὰ τὸν τύπον τῶν φωστήρων, καὶ ἄλλην ἀνατολήν πάλιν λαβεῖν ἐξανάστασιν ἐκ νεκρῶν. ἔδραμεν ὁ Ἀδάμ εἰς δύσιν, ἔδυσεν εἰς τάφον. ἦλθεν ὁ Χριστός, καὶ ἐποίησεν ἀνατεῖλαι τὸν δύναντα. διὰ τοῦτο λέγει ὁ προφήτης ἀνατολή ὄνομα αὐτῷ.» Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ παραδείσου ποταμὸς εἰς τέσσαρας ἀρχὰς μερίζεται, τουτέστι πηγὰς, ἀφ' ὧν οἱ τέσσαρες ποταμοί. καὶ ἐὰν οἱ τέσσαρες οὗτοι ποταμοὶ ἐξ ἐνὸς ἔχουσι ποταμοῦ τὴν ἀρχήν, διὰ τί μὴ καὶ τὸ ὕδωρ αὐτῶν ἕν; διὰ τί μὴ καὶ ἡ ποιότης αὐτοῖς μία;

μεταλαμβάνουσι τῆς γῆς καὶ τῆς ποιότητος τῶν τόπων δι' ὧν παρέρχονται, καὶ διὰ τοῦτο παρηλλαγμένην ἔχουσι τὴν τε γεῦσιν αὐτῶν καὶ ποιότητα. ὄρα γὰρ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ μίαν μὲν ἔχει τὴν φύσιν καὶ τὴν ποιότητα, ἀλλ' ἐὰν ἐμβληθῆ αὐτῷ ἀψίνθιον, ἄλλην ποιότητα ποιεῖ, ἐὰν ἄνηθον, ἄλλην, καὶ ἑτέραν αὐθις, ἐὰν πήγανον. διέρχεσθαι δὲ τοὺς ποταμούς διὰ τινων ὑπονόμων τόπων ὠκονόμησεν ὁ θεός, καὶ ἐξ ἑτέρων ἀρχῶν αὐτοὺς ἀναφαίνεσθαι, ἵνα μὴ ταῖς ὄχθαις αὐτῶν ἀκολουθοῦντές τινες αὐτὸν ἐπιχειρῶσι καταλαβεῖν τὸν παράδεισον. Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ζητεῖς, τί δὴ ποτε περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων ἐφεξῆς διεξιῶν Μωσῆς τῆς τῶν ἀγγέλων δημιουργίας οὐδαμοῦ μεμνημένος 145 φαίνεται. γίνωσκε οὖν ὅτι οὐδὲν στερεὸν οὐδὲ βέβαιον εἶχον οἱ νομοθετούμενοι. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐκεῖνοι καὶ τοσαῦτα θεασάμενοι θαύματα τὴν εἰκόνα τοῦ μόσχου θεὸν ἀνηγόρευσαν. οἱ δὲ ῥαδίως οὕτω τὰ τῶν κτηνῶν ἰνδάλματα θεοποιήσαντες τί οὐκ ἂν ἔδρασαν, εἰ τῶν ἀοράτων φύσεων τὴν γνῶσιν ἐδέξαντο; τοῦ Μωσέως λοιπὸν τὰ περὶ τούτων πάντη σιωπήσαντος ὁ προφήτης Δαβὶδ μετὰ χρόνους ὕστερον ἱκανοὺς μνήμην ποιεῖται τῆς δημιουργίας αὐτῶν, εἰ καὶ παροδευτικῶς διὰ τὴν τῶν ἀκρωμένων ἀσθένειαν, καὶ φησιν αὐτὸς εἶπεν, καὶ ἐγεννήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.» ὁ δὲ γε θεοφάντωρ καὶ μέγας Διονύσιος πλατύτερον περὶ τῶν ἀοράτων διέξεισι φύσεων, ἅτε πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους τὴν διδασκαλίαν ποιούμενος τοὺς τοιαῦτα δεδυνημένους χωρεῖν. τὴν τε γὰρ στάσιν αὐτῶν, τὴν τάξιν, τὴν γνῶσιν, τὸν φωτισμόν, τὴν πρὸς ἀλλήλας διαφορὰν καὶ τὴν ἐκάστη προσοῦσαν ἐνέργειαν θαυμασίως διείληφεν, ὃ τοὺς ἀγνοοῦντας ἐδίδασκεν. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰδέναι σε βούλομαι, ὅτι τὰ τῶν ἄνω διακοσμήσεων τάγματα ἐννέα τυγχάνει τὸν ἀριθμόν, ἃ καὶ εἰσι ταῦτα, Χερουβίμ, Σεραφίμ, Θρόνοι, κυριότητες, δυνάμεις, ἐξουσίαι, ἀρχαί, ἀρχάγγελοι, ἄγγελοι. εἰ δὲ καὶ ἕτερα τάγματα ἐν οὐρανοῖς ἐστίν, περὶ ὧν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι καὶ ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν μέλλομεν, ὁ μα¹⁴⁶ κάριος οἶδε Παῦλος οὕτως εἰπὼν ἐκάθισεν ὁ Χριστὸς ἐπάνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου μὴ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.» τὰ μέντοι διαληφθέντα ἐννέα τάγματα εἰς τρεῖς ἀφορίζει διακοσμήσεις ὁ θεῖος Διονύσιος, καὶ πρώτην μὲν εἶναί φησι τὰ Σεραφίμ τὰ Χερουβίμ καὶ τοὺς θρόνους, ἀμέσως καὶ προσεχῶς παριστάμενα τῷ θεῷ, δευτέραν δὲ τὴν τῶν κυριοτήτων καὶ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἐξουσιῶν, τρίτην δὲ καὶ τελευταίαν τὴν τῶν ἀρχῶν καὶ ἀρχαγγέλων καὶ ἀγγέλων. τὸ μέντοι ἐν αὐτοῖς ὕστατον τάγμα, ὡς προεῖρηται, ἰδίως ἄγγελοι καλεῖται ὡς τὰς θείας ἐκφαντορίας ἀγγέλλον τε καὶ διαβιβάζον πρὸς ἡμᾶς. τῆς τοιαύτης δὲ ἀγγελικῆς ἐπωνυμίας καὶ πᾶσαι αἱ νοεραὶ φύσεις ἠξίωνται διὰ τὸ πρῶτως αὐτοῖς ἐγγίνεσθαι τὴν θεαρχικὴν ἔλλαμψιν, καὶ οὕτω δι' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς διαπορθμεύεσθαι τὰς ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκφαντορίας· καὶ ὁ νόμος γὰρ αὐτὸς δι' ἀγγέλων ἡμῖν ἐδωρήθη, καὶ τοὺς κλεινοὺς καὶ πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον πατέρας ἄγγελοι πρὸς τὸ θεῖον ἀνήγον· καὶ γὰρ διὰ τὸν πρῶτον τὰ δευτέρα πρὸς τὸ θεῖον ἀνάγονται. οὐ μόνον δὲ αἱ περὶ ἡμᾶς νοεραὶ φύσεις εἰσίν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὁμοταγέσιν ἱεραρχίαις πρῶται καὶ μέσαι καὶ τελευταῖαι τάξεις εἰσὶ, καὶ τῶν ἡττόνων οἱ θειότεροι χειραγωγοὶ ἐπὶ τὴν θείαν προσαγωγήν καὶ 147 ἔλλαμψιν γίνονται. καὶ τὰ μὲν ἀγιώτατα τῶν ὑπερτάτων οὐσιῶν τάγματα καὶ ἀγγέλους καλοῦσιν οἱ θεολόγοι, ὡς εἴρηται (καὶ γὰρ εἰσιν ἐκφαντορικὰ καὶ αὐτὰ τῆς θεαρχικῆς ἐλλάμψεως)· τὴν δὲ τελευταίαν τάξιν τῶν οὐρανίων νοῶν, τουτέστι τοὺς ἀγγέλους, οὐκ ἔχει λόγον Χερουβίμ ἢ Σεραφίμ ἢ Θρόνους ὀνομάζειν· οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ἐν μετουσίᾳ τῶν ὑπερτάτων δυνάμεων. πρὸς ἐπὶ τούτοις καὶ δυνάμεις καλοῦσι τὰς νοερὰς πάσας φύσεις ὡς τῶν σωματικῶν παθῶν ἐλευθέρας κἀντεῦθεν πληροῦν τὰ

κελευόμενα δυναμένης· δυνατοί» γάρ φησιν ισχύϊ, ποιούντες τὸν λόγον αὐτοῦ.» ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶσαν ἱερὰν διακόσμησιν αἱ μὲν ὑπερβεβηκυῖαι τάξεις ἔχουσι καὶ τὰς τῶν ὑφειμένων διακοσμήσεων ἐλλάμψεις καὶ δυνάμεις, ἀμέθεκτοι δὲ τῶν αὐτὰς ὑπερκειμένων αἱ τελευταῖαι εἰσιν. Ἀναγκαῖον δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο εἶδέναι σε, ὅτι πᾶσα ἡ τῶν ἐπουρανίων νοῶν ἐπωνυμία δῆλωσιν ἔχει τῆς ἐκάστου θεοειδοῦς ιδιότητος Ἑβραϊκῆ φωνῆ, καθὰ δὴ καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησὶν ἐν τῷ περὶ ἀκαταλήπτου τρίτῳ λόγῳ αὐτοῦ. τὸ μὲν αὐτῶν Χερουβὶμ, τὸ δὲ Σεραφὶμ καλούμενα. τὰ τοιαῦτα καὶ γὰρ ὀνόματα τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ὑπεμφαίνουσι, καὶ καθάπερ ἄγγελος λέγεται διότι τὰς θείας ἐκφαντορίας ἀναγγέλλει ἡμῖν, καὶ ἀρχάγγελος ἐπειδὴ τῶν ἀγγέλων ἄρχει, οὕτως αἱ τοιαῦται προσηγορίαι τὴν σοφίαν αὐτῶν καὶ καθαρότητα δηλοῦσιν ἡμῖν. καὶ ὡσπερ αἱ πτέρυγες 148 τὸ ὕψος δηλοῦσι τῆς φύσεως (καὶ γὰρ ὁ Γαβριὴλ πετόμενος φαίνεται οὐκ ἐπειδὴ πτερὰ περὶ τὸν ἄγγελον, ἀλλ' ἵνα μάθῃς ὅτι ἐκ τῶν ἀνωτάτων χωρίων ἐπὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀφίκται φύσιν), οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ τὰ πτερὰ ἢ τὸ ὕψος τῆς φύσεως, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ διορατικὸν αὐτῶν. ὡσαύτως τὸ διὰ παντὸς ἀνυμνεῖν τὸ ἄγρυπνον αὐτῶν ὑπεμφαίνει καὶ γρήγορον. οὕτω δὴ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μὲν τὴν σοφίαν αὐτῶν δηλοῖ, τῶν δὲ τὴν καθαρότητα· τί γὰρ ἐστὶ Χερουβὶμ ἢ πεπληθυσμένη γνῶσις; τί δὲ Σεραφὶμ ἢ ἔμπυρα στόματα; ἡ δὲ τῶν θρόνων κλήσις οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸ ἀπὸ πάντων τῶν περιπεζίων ἐξηρημένον αὐτῶν ὑπεμφαίνει, καὶ τὸ περὶ τὰς θείας ὑποδοχὰς ἀναπεπταμένον καὶ ἔτοιμον. οὗτος μὲν οὖν ὁ πρῶτος διάκοσμος παρ' αὐτῆς τῆς οὐσιοποιουῦ θεαρχίας ἀμέσως μούμενος· ἡ δὲ τῶν κυριοτήτων ἐπωνυμία δηλοῖ ἀδούλωτον τινα καὶ πάντη ἐλευθέραν ἀναγωγὴν τῆς ὄντως κυριαρχίας ἀκαταλήκτως ἐφιεμένην. ἡ δὲ τῶν δυνάμεων ἀρρενωπὸν τινα καὶ ἀκατάσειστον πρὸς πάσας τὰς θεοειδεῖς ἐνεργείας παρίστησιν, ἡ δὲ τῶν ἐξουσιῶν εὐκόσμον τινα καὶ ἀσύμφυρτον περὶ τὰς θείας ὑποδοχὰς. εὐταξίαν. αὕτη μὲν οὖν ἡ μέση τῶν οὐρανίων νοῶν διακόσμησις τελεσιουργεῖται μὲν καὶ φω149 τίζεται διὰ τῆς πρώτης ἱεραρχικῆς διακοσμήσεως, διαπορθμεύει δὲ τῇ μετ' αὐτὴν τὰς ἐλλάμψεις. ἡ δὲ γε τῶν ἀρχῶν ἐπωνυμία τὸ θεοειδὲς αὐτῶν ἐμφαίνει καὶ ἡγεμονικὸν καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀρχοποιὸν ἀρχὴν ὡς δυνατόν ἀποτυποῦσθαι. ἡ δὲ τῶν ἀρχαγγέλων ἐπωνυμία τῶν ἄκρων ἀντιλαμβάνεσθαι δηλοῖ· ταῖς γὰρ ἀρχαῖς καὶ τοῖς ἀγγέλοις κοινωνεῖ, ταῖς μὲν ὅτι πρὸς τὴν ὑπερούσιον ἀρχὴν ἀρχικῶς ἐπέστραπται, τοῖς δὲ ὅτι καὶ τῆς ὑποφητικῆς ἐστὶ τάξεως τὰς θεαρχικὰς ἐλλάμψεις διὰ τῶν πρώτων ὑποφαινομένη δυνάμεων καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτὰς ἀπαγγέλλουσα. ἡ δὲ τῶν ἀγγέλων ἐπωνυμία τὴν ἐκφαντορικὴν αὐτῶν λειτουργίαν παρίστησιν. Ἐδειξεν οὖν ὁ λόγος ὡς αἱ πρῶται μὲν τάξεις ἀμέσως ἐκ θεοῦ τὰς ἐλλάμψεις δέχονται, παρὰ δὲ τῶν πρώτων αἱ δευτέραι καὶ καθεξῆς αἱ λοιπαί, τουτέστι παρὰ τῶν δευτέρων αἱ τρίται. ὅτι δὲ διαφορὰ τίς ἐστὶ παρὰ ταῖς ἄνω δυνάμεις, καὶ ὅτι κατὰ γε τὴν στάσιν καὶ τάξιν αὐτῶν καὶ τὴν γνῶσιν ἔχουσι, καὶ ὁ θειότατος ὑπέδειξε Κύριλλος ἐν τῇ βίβλῳ τῶν θησαυρῶν οὕτως εἰπὼν παντὶ λογικῷ συμμαμέτρηται ἡ γνῶσις, ὡς ἕτεραν μὲν εἶναι πιστεύειν ἐν ἀγγέλοις, μείζονα δὲ ἐν ἀρχαγγέλοις, καὶ ἔτι ταύτας ὑπερέχουσιν ἐν ταῖς ἀνωτέρω δυνάμεις.» ἀλλὰ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάν150 νης περὶ τούτων οὕτως φησὶ διαφέρονται δὲ ἀλλήλων αἱ ἄνω δυνάμεις τῷ φωτισμῷ καὶ τῇ στάσει, εἴτε πρὸς τὸν φωτισμὸν τὴν στάσιν ἔχοντες, εἴτε πρὸς τὴν στάσιν τοῦ φωτισμοῦ μετέχοντες, καὶ ἀλλήλους φωτίζοντες διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς τάξεως ἢ φύσεως.» δῆλον δέ, ὡς καὶ ἄνωθεν εἴρηται, ὅτι οἱ ὑπερέχοντες τοῖς ὑποβεβηκόσι μεταδιδόσιν τοῦ τε φωτισμοῦ καὶ γνώσεως. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις δὲ καὶ τοῦτο φησιν, ὅτι καὶ φυλάττουσι μέρη τῆς γῆς αἱ ἄνω δυνάμεις,

καὶ ἔθνῶν καὶ τόπων προΐστανται, καθὼς ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἐτάχθησαν. ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὁ ἐν πατριαρχαῖς ἀγιώτατος Γερμανὸς ἀριδιώτερον τοῦτο παρίστησιν. ἐν γὰρ τῷ εἰς τὴν κοίμησιν τῆς θεομήτορος λόγῳ αὐτοῦ καὶ τάδε περὶ τούτου φησίν. ἅμα τῷ συστήναι τὰ τῶν ἀνθρώπων γένη, ἄγγελοι τῆς τούτων ζωῆς ἐπιτροπεύειν ἐτάχθησαν. ἔστησε γὰρ φησιν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ, καὶ παρεμβαλεῖ ἄγγελος κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν. ἡνίκα δὲ εἰς εἰδωλολατρείαν οἱ ἄνθρωποι ἐξέκλιναν, διέστησαν ἀπ' αὐτῶν καὶ οἱ ἄγγελοι. καθ' ὃν δὲ λοιπὸν ἔτικτε καιρὸν ἡ πανάμωμος, ἠνώθησαν τὰ ἐν οὐρανῷ τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ σύμφωνον πολίτευμα γέγονεν ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις, καὶ μία δοξολογία γία.» τοιοῦτον δέ τι καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης περὶ τῶν ἀγγέλων διέξεισι. φησὶ καὶ γὰρ ὅτι ὁ προφήτης Δανιὴλ μέγα τι χρῆμα λέγει τοὺς ἀγγέλους εἶναι, προστάγματι δὲ θεοῦ πᾶσαν τὴν κτίσιν διαλαχεῖν καὶ τῶν ἔθνῶν ἐπιστατεῖν, καὶ τούτων τὸν μὲν τοὺς Πέρσας ἐφορᾶν, τὸν δὲ ἀρχάγγελον Μιχαὴλ τὸν ἐκ περιτομῆς λαὸν φρουρεῖν. συστήναι δὲ τοῖς ἐφόροις ἄμφω διαπληκτισμὸν, οὐ κατὰ πάθος ὀργῆς, ἀλλὰ κατὰ θεῖόν τινα καὶ ἀπόρρητον λόγον, τοῦ μὲν δουλεύειν Ἰουδαίους Πέρσαις ἀναγκάζοντος ὡς τοῦ θεοῦ δῆθεν καταφρονητάς, τοῦ δὲ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀνθέλκοντος καὶ λέγοντος παῦσαι, Περσῶν προστάτα· ὁ γὰρ θεὸς ἔπληξε μὲν ἀμαρτάνοντας, ἐπιστρεφομένους δὲ οὐκ ἀποστρέφεται.» Ὅτι δὲ θεῖος ἄγγελος ἐνὶ ἐκάστῳ προσεδρεύει τῶν πιστῶν φυλακῆς ἕνεκεν, διείληπται μὲν καὶ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ λέγοντι ὡς τὰς μελίσσας φυγαδεύει καπνὸς καὶ τὰς περιστερὰς ἐξελαύνει δυσωδία, οὕτω καὶ τὸν. φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἢ πολύδακρυς καὶ δυσώδης ἀφ' ἡμῶν δίστησιν ἀμαρτία.» οὐχ ἦττον δὲ τὰ περὶ τούτου καὶ αὐτῷ τῷ Θεοδωρήτῳ δεδήλωται. ἐν γὰρ τῇ θεραπευτικῇ αὐτοῦ τάδε φησίν. ἐπαρθεὶς ὁ διάβολος λέγεται πεπτωκέναι, εἶτα κατὰ τῶν ἀνθρώπων ὡς. εἰκόνι θεῖα τετιμημένων λυττῆσαι, καὶ τὸν κατὰ τούτων ἀναδέξασθαι πόλεμον. ἔνθεν τοι καὶ 152 τὸν ποιητὴν τῇ τῶν ἀγγέλων ἐπιστάσι τὸ τῶν ἀνθρώπων φρουρησάμενος, ὅπως μὴ βία καὶ τυραννίδι χρώμενος, ἀοράτως ἐπιών, οὐς διὰ φθόνον ἐμίσησεν, ἀδεῶς διαφθειρή.» ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ὅτι τῶν πιστῶν ἕκαστος ἄγγελον φύλακα κέκτηται, καὶ τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ διείληπται. λέγει γὰρ ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων· οἱ γὰρ ἄγγελοι αὐτῶν διηνεκῶς ὀρώσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.» καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο παρά τισιν ἠπόρηται, εἴτε πρὸ τῆς παραγωγῆς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς εἴτε μετὰ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν αἱ νοεραὶ δυνάμεις παρήχθησαν. ὁ μὲν οὖν Θεοδώρητος, ναὶ μὴν καὶ ὁ Γεννάδιος πρὸ τῶν ἀοράτων φύσεων δισχυρίζονται τὸν ὁρατὸν τουτονὶ κόσμον παραχθῆναι· ἐπειδὴ γὰρ περιγραπτοὶ εἰσιν οἱ ἄγγελοι, ἔπρεπε πάντως καὶ τόπον εἶναι τινα, ὡς ἐντεῦθεν αὐτοὺς ἐν αὐτῷ περιγράφεσθαι. ἀλλ' ὁ λοιπὸς τῶν πατέρων κατάλογος οὐμενοῦν αὐτὸ καταδεχόμενος φαίνεται. καὶ τῆνικαῦτα τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐν τῇ ἑξαήμερῳ αὐτοῦ λέγοντος ἄκουε ἦν τις πρεσβυτέρα τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως κατάστασις, ταῖς ὑπερκοσμίαις δυνάμεσι πρέπουσα. δημιουργήματα δὲ ἐν αὐτῇ ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς ἀπετέλεσε φῶς νοητόν, πρέπον τῇ μακαριότῃ 153 τῇ τῶν φιλοῦντων ἀγγέλων τὸν κύριον.» ἀλλὰ καὶ τοῦ θεολόγου Γρηγορίου λέγοντος οὕτως ἄκουε καὶ πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς οὐρανίους δυνάμεις, καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν, λόγῳ συμπληρούμενον καὶ πνεύματι τελειούμενον· δεύτερον δὲ ἐννοεῖ κόσμον ὑλικὸν καὶ ὀρώμενον.» ὅμοια δὲ τούτῳ διέξεισι καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καισάριος πᾶσαι λέγων ἐν φωτὶ διηγὸν αἱ ἄσαρκοι τῶν ἀγγέλων χορεῖται καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν κόσμον.» καὶ ὁ θειότατος Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης περὶ τούτων οὕτω φησὶ θεὸς ἡμῶν ὁ αἰεὶ ὢν πρὸ πάσης

κτίσεως έννοεῖ καὶ ποιεῖ τὰς ἀγγελικὰς καὶ οὐρανίους δυνάμεις, ὡς ὁ μόνος αὐτὸς οἶδεν.» ἀλλὰ καὶ ὁ Σεβήρος, ναὶ μὴν καὶ ὁ Διόδωρος αὐτὸς τε ὁ μέγας Ἀμφιλόχιος πρεσβυτέρων ἀποδείκνυσι τοῦ ὀρωμένου τούτου κόσμου καὶ αἰσθητοῦ τὴν τῶν ἀοράτων φύσεων δημιουργίαν. ὁ δὲ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης περὶ τούτου καὶ τάδε φησὶν ἕτεροι μὲν οὖν μετὰ τὸν πρῶτον οὐρανὸν τὰς ἀοράτους φασὶ παραχθῆναι δυνάμεις, ἐγὼ δὲ τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ συντίθεμαι· ἔπρεπε γὰρ πρῶτον τὴν νοερὰν οὐσίαν κτισθῆναι, καὶ τότε τὴν αἰσθητὴν, καὶ οὕτως ἐξ ἀμφοτέρων τὸν ἄνθρωπον.» παράγει μὲν ὁ θεὸς τὰς ἄνω δυνάμεις, ὡς εἴρηται, πρότερον, ἔπειτα δὲ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. τέλος πάντων ταῖς οἰκείαις χερσὶ πλάττει 154 τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐμφυσήσας αὐτῷ, καθάπερ ἄνωθεν εἴρηται. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς γῆς. διὰ τί πρῶτον ἐνταῦθα τῶν ἰχθύων ἐμνημόνευσε, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς» εἰπών; κατὰ τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας· πρῶτον γὰρ οἱ ἰχθύες ἐκ τῆς θαλάσσης ἐγένοντο, εἶτα τὰ πετεινά, μετὰ ταῦτα δὲ ἀπὸ τῆς γῆς τὰ τετράποδα. Καὶ τοῦτο δὲ ζητοῦσιν, ἀγαπητέ, τίνας ἕνεκεν ἤγαγε τὰ ζῶα πρὸς τὸν Ἀδὰμ ὁ θεός. ἔφθασεν εἰπὼν ὅτι ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα· ἡμετέραν, καὶ ἀρχέτω τῶν ἰχθύων. ἴνα γοῦν ὅπερ εἶπε δῆλον ἔργοις αὐτοῖς γένηται, διὰ τοῦτο τὰ ζῶα ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀδὰμ ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν ἐπιγνωσθῆναι (καὶ γὰρ ὡς δοῦλα παρίσταντο ἅπαντα) καὶ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ θεοῦ σοφίαν τῷ Ἀδὰμ δῆλῃ γενέσθαι παντί· ἐφ' ἐκάστῳ γὰρ τῶν ζῶων ὄνομα ἔθετο τῇ αὐτοῦ φύσει κατάλληλον. Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, τουτέστι δώσωμεν αὐτῷ λόγου περιουσίαν, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος. καὶ τὸ μὲν κατ' εἰκόνα ἐκ θεοῦ ἔλαβον, ἤγουν τὸ λογικὸν εἶναι, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἐμοὶ κα¹⁵⁵ τέλιπεν. εἰ γὰρ ἐκεῖθεν καὶ τοῦτο ἔλαβον, ποία χάρις ἐμοί; ἔχω τοίνυν τὸ καθ' ὁμοίωσιν, ἠνίκα χρῆστος ἀφ' ἑαυτοῦ γίνομαι.» τούτοις οὖν ἀκολουθῶν καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης φησὶν ὅτι καθ' ὁμοίωσιν ἐποίησεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ὥστε ὁμοιοῦσθαι αὐτῷ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπων· ἡ ἀρετὴ γὰρ ἐκ θεοῦ μὲν ἐδόθη τῇ φύσει ἡμῶν, ἐφ' ἡμῖν δὲ ἐστὶν ἡ ἐμμεῖναι αὐτῇ καὶ ἀκολουθῆσαι τῷ θεῷ, ἢ ἀποφοιτῆσαι αὐτῆς καὶ ἀκολουθῆσαι τῷ διαβόλῳ. ὁ δὲ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐν τῇ εἰς τὴν ἐξαήμερον κα' ὁμιλίᾳ αὐτοῦ καὶ τάδε φησὶν ἢ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, τουτέστιν ἀπὸ πάντων δέδωκεν τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ. ὡς περὶ γὰρ ὁ θεὸς τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἔχει, τῶν τε ὀρατῶν τῶν τε ἀοράτων, δημιουργὸς ἀπάντων τυγχάνων, οὕτω καὶ τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν δημιουργήσας ἐβουλήθη πάντων τῶν ὀρωμένων τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἔχειν. διὸ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν αὐτῷ ἐχαρίσατο, βουλευθεὶς αὐτόν καὶ ἀθάνατον εἶναι εἰς τὸ διηνεκές. ἀλλὰ καὶ παραβάντα τὴν ἐντολὴν οὐκ ἀπεστράφη τέλεον, ἀλλὰ τῆς μὲν ἀθανασίας ἀπεστέρησε, θανάτῳ δὲ καταδικάσας ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἀφήκεν εἶναι. διὰ γὰρ τοῦ προσόντος αὐτῷ λόγου καὶ τῆμερον πάντων κρατεῖ. εἰ γὰρ καὶ θῆρας ἀγρίους ὄρᾳς ἀθαδεῖα χρωμένους ἔστιν ὅτε καὶ ὀρμῶντας ἀναιδῶς κατ' αὐτοῦ, μὴ θαύμαζε, ὅτι καὶ τοῦτο κατὰ θεῖαν 156 πάντως οἰκονομίαν, ὡς ἐντεῦθεν τῆς ἀμαρτίας ἡμᾶς ἐπιμεμνήσθαι καὶ ἄκοντας, δι' ἣν δεδοικέναι καὶ τρέμειν ὡς ὑπὸ χεῖρα κατεδικάσθημεν. ὅτι δὲ ἄρχων ὑπὸ θεοῦ πάντων ἐχειροτονήθη τῶν ἐπὶ γῆς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σχήματος δῆλον· ὄρθιον γὰρ, ὡς ὄρᾳς, τῷ ἀνθρώπῳ τὸ σχῆμα καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνατείνεται καὶ ἄνω βλέπει. ταῦτα δὲ πάντως, ὡς ὁ Νύσσης φησὶ, καὶ ἀρχικὰ δοκεῖ εἶναι καὶ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν ὑποσημαίνοντα· τὸ γὰρ μόνον ἐν τοῖς οὔσι τοιοῦτον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν πρὸς τὸ κάτω νενευκέναι τὰ

σώματα, σαφῶς δείκνυσι τὴν τῆς ἀξίας διαφορὰν.» Πρόσεχε, ἀγαπητέ. βουλόμενος ὁ θεὸς τιμῆσαι τὸν ἄνθρωπον, φυτεύει παράδεισον πρότερον, καὶ οὕτω τίθειν αὐτὸν ἐν αὐτῷ, εἰ καὶ Πύρρων ὁ χρονογράφος μεθ' ἡμέρας τεσσαράκοντα τὸν Ἀδὰμ εἰσελθεῖν ἐν τῷ παραδείσῳ φησίν. ἀλλ' οὐκ οἶδα ποῦ διέτριβε πρότερον ὁ Ἀδὰμ, ἔξω τοῦ παραδείσου τεσσαράκοντα διάγων ἡμέρας. ὁ μὲν οὖν χρυσορρήμων Ἰωάννης καὶ ταύτην ἐκ μέσου τὴν ὑπόνοιαν ποιεῖ, λέγων ἔξδὸν ἦν τῷ Ἀδὰμ καὶ ἔξω τοῦ παραδείσου διάγειν. ἀλλ' οὐ τῆ οἰκῆσει τοῦ ἀνθρώπου ἀφώριστο, ἀλλὰ τοῖς κτήνεσι καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς. ἦν δὲ αὐτοῖς βασιλικὸν ἐνδιαίτημα ὁ παράδεισος· διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς ἤγαγε τὰ 157 ζῶα πρὸς τὸν Ἀδὰμ ὡς κεχωρισμένα αὐτοῦ.» εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, μὴ τῷ Πύρρωνι ἀλλὰ τῷ χρυσορρήμονι πάρασχε τὰς σὰς ἀκοάς, ὅτι καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος ὑποφῆτης ὁ τοιοῦτος ὄντως ἐστί. Μετὰ ταῦτα φησί ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν,» τουτέστιν αὐτῷ τε κατὰ πάντα ἐμφορῆ καὶ τῆ φύσει αὐτοῦ. μὴ μέντοι γε καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα, ὅτι μηδὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ τυγχάνουσι ταῦτα μέτοχα φύσεως. ἀλλ' ἐνταῦθα Μάνης ψεύστην τὸν θεὸν εἶπεν, ὁμοίως καὶ Ἀκύλας· τὸ γὰρ καὶ αὐτὸν ἐναντίως αὐτῷ ἐξέδοτο, ἐπεὶ τάχα τὸν Ἀδὰμ αὕτη παραβῆναι πεποίηκε κἀντεῦθεν ὁ βοηθὸς ἐπίβουλος γέγονε. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως, κατὰ δὲ τὸν θειότατον Κύριλλον τὸν Δαμασκηνόν τε Ἰωάννην βοηθὸς αὕτη τῷ Ἀδὰμ εἰς τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κεχηρημάτικε σύστασιν. ἔκστασιν οὖν ἐπιβάλλει τῷ Ἀδὰμ, καὶ μίαν τῶν αὐτοῦ πλευρῶν ἐξελὼν οἰκοδομεῖ τὴν γυναῖκα. ἦν καὶ θεασάμενος ὕστερον ὁ Ἀδὰμ τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστῶν μου» προφητικώτατα ἔφησεν. οὐδὲ γὰρ ἡ γυνὴ καὶ εἰσέτι τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ ἀνδρὸς μόνου γενήσεται, ἀλλ' ἐκ συναφείας ἀμφοτέρου καὶ νόμου γαμικοῦ. Οὐκοῦν ἐπιβάλλει ὁ θεὸς ἔκστασιν τῷ Ἀδὰμ, καὶ μίαν 158 τῶν πλευρῶν αὐτοῦ λαβὼν τὴν Εὐάν οἰκοδομεῖ. ἀναγκαῖον γὰρ ἦν μὴ καὶ τὴν Εὐάν ἀπὸ γῆς προσελθεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ Ἀδὰμ, ὡς ἐντεῦθεν φίλτρον ἐντεθῆναι τοῖς ὁμοζύγοις. ἐπιβάλλει οὖν ἔκστασιν ἤτοι κάρων ἐντίθησι τῷ Ἀδὰμ, ὡς μὴ λαβεῖν ὀδύνης αἴσθησιν ἐν τῇ ἀφαιρέσει τῆς πλευρᾶς, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν φησι, κἀντεῦθεν ἐχθροδῶς διακεῖσθαι πρὸς τὴν ὁμόζυγον. ἀφαιρεῖται γοῦν μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ οἰκοδομεῖ τὴν γυναῖκα, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς. τινος οὖν ἔνεκεν ἀνεπλήρωσεν; ἵνα μὴ ἔχη μετὰ τὴν του υπνου ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ λείποντος αἰσθάνεσθαι τοῦ γεγονότος· εἰ γὰρ ἐν τῷ τῆς ἀφαιρέσεως καιρῷ ἠγγόνησεν, ἀλλ' ὅμως ἔμελλε μετὰ ταῦτα ἐπιγινώσκειν τὸ γεγονός· ἐφ' ᾧ διὰ σαρκὸς τὴν τῆς πλευρᾶς ἀνεπλήρωσεν ἔλλειψιν. Καὶ εἶπεν ὁ θεός, ἀξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ προσεκτέον κἀνταῦθα. φησὶ γὰρ ὅτι διπλῆ ἡ αὐξήσις, ἢ μὲν σώματος ἢ δὲ ψυχῆς· ἀλλ' ἢ μὲν τοῦ σώματος αὐξήσις ἢ ἀπὸ τοῦ μικροῦ εἰς τὸ καθῆκον μέγεθος ἀποκατάστασις, ἢ δὲ τῆς ψυχῆς αὐξήσις διὰ τῶν μαθημάτων προσεπιγίνεται. ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης περὶ ψυχῆς οὕτω φησὶν ὅτι ἅπαξ λαβοῦσα τὸ εἶναι παρὰ θεοῦ πρὸς αὐξήσιν οὐκέτι 159 καθὰ δὴ καὶ τὸ σῶμα χωρεῖ· πῶς καὶ γὰρ ἄποσος αὕτη καὶ ἀσχημάτιστος οὖσα, ὡς εἰκὼν τοῦ θεοῦ; τελεία μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ἢ νοερὰ ἔκτιστο ψυχὴ, εἰ καὶ κατὰ μικρὸν δοκεῖ συναύξειν τῷ σώματι. καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὁ Νύσσης φησί. τὸ τῆς ψυχῆς εἶδος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ὑποκειμένου ὀργάνου φαίνεται. ἢ γὰρ πρὸς τὴν ἐμπαθῆ καὶ ζωώδη γένεσιν κοινωνία οὐκ εὐθὺς ἐκλάμπειν τῷ πλάσματι τὴν θείαν εἰκόνα ἐποίησεν, ἀλλ' ὀδῶ τινὲ ἀκολουθία ἐπὶ τὸ τέλειον ἄγει τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἄλλης τῷ νηπίῳ καὶ ἐτέρας τῷ τελείῳ ἐγγινομένης ψυχῆς, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἐν ἐκείνῳ μὲν τὸ ἀτελὲς ἐν τούτῳ δὲ δεικνυούσης τὸ τέλειον.» τελεία μὲν οὖν ἡ ψυχὴ καὶ ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ, ἀδυνατεῖ δὲ τὴν ὅλην αὐτῆς δεικνύειν ἐνέργειαν. καθάπερ γὰρ μουσικὸς ἄριστος ἐν μὲν μικροῖς ἀυλοῖς στενὸν τι καὶ ἔκτροπον

μέλος ἀπήχησεν, ἠνίκα δὲ εὐρυπόρους εὖρη αὐλοῦς, τότε τὴν αὐτοῦ τέχνην ὄλην ὑπέδειξεν, οὕτω καὶ ψυχὴ, ὡς ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς ἐμμέτροις αὐτοῦ διέξεισιν ἔπει· κατὰ γὰρ τὴν τοῦ ὀργάνου διάθεσιν οὕτω κάκείνη τὴν ἐνέργειαν δείκνυσιν. Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. πλὴν οὐ τῇ οἰκήσει ἀλλὰ τῇ ἐξουσίᾳ ὡς ὁ μέγας φησὶ Βα160 σίλειος, οὐ γὰρ δήπου καὶ τὴν διακεκαυμένην καὶ ἀγεώργητον καὶ τὴν κατεψυγμένην καὶ ἄβατον κατ' ἀνάγκην οἱ ἄνθρωποι πληροῦσιν· ἀλλὰ κυρίους ἡμᾶς ἐποίησε πληροῦν. καὶ πληροῦμεν αὐτὴν τῷ λογισμῷ· ὅταν γὰρ ἴδωμεν πόσον μέτρον τῆς διακεκαυμένης καὶ ἀοικήτου, ὅταν ἴδωμεν πόσον τὸ κλίμα τὸ βόρειον, ὃ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ψύξιν ἀγεώργητόν ἐστι καὶ ἄχρηστον, οὐκ ἐπληρώσαμεν τὴν γῆν, ἀλλὰ τὸ χρήσιμον ἐκλεξάμενοι, τὸ ὅσον ἄχρηστον εἰς διαμονὴν ἀνθρώποις ἀπεπεμψάμεθα. Καὶ εἶπεν ὁ θεός· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πᾶν ζῦλον ὃ ἔχει καρπὸν ἐν ἑαυτῷ. ὑμῖν ἔσται εἰς βρώσιν καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, πρόσσεχε οὖν· ἄρχοντα μὲν γὰρ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν λοιπῶν ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, οὐ μὴν δὲ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν αὐτῷ συγκεχώρηκεν. ὥστε ἡ μὲν πρώτη νομοθεσία καρπῶν ἀπολαύειν ἐνδέδωκεν. ἔτι γὰρ ἐνομιζόμεθα ἄξιοι τοῦ παραδείσου εἶναι· καρπὸς λοιπὸν καὶ χλόη καὶ χόρτος ἡμῖν εἰς βρώσιν, τοῖς πετεινοῖς τε τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς. εἰ γὰρ καὶ νῦν αἵμασι χαίρουσιν ὃ τε λέων καὶ ἡ πάρδαλις, ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα τῷ νόμῳ τῆς φύσεως ὑποτεταγμένα καρποῖς διετρέφετο. ἐπειδὴ δὲ ὁ θεὸς ἐκδεδιητημένον εἶδε τὸν ἄνθρωπον, δευτέρῳ νόμῳ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν 161 πάντων αὐτῷ συγχωρεῖ τὴν ἀπόλαυσιν, ταῦτα πάντα ὡς λάχανα χόρτου φάγεσθε» εἰπὼν. ταύτη μὲν οὖν τῇ συγχωρήσει καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα τοῦ ἐσθίειν ἔλαβον ἄδειαν. ἐξ ἐκείνου δὲ λοιπὸν αἰμοβόρος ὁ λέων, ἐξ ἐκείνου καὶ γῦπες ἀναμένουσι θνησιμαῖα. οὐ δήπου γὰρ καὶ γῦπες ἅμα τῷ γεννηθῆναι ζῶα περιεσκόπουν τὴν γῆν, ὡς ἐκεῖθεν οὗτοι τραφῶσιν· ἀλλὰ ταῦτα πάντα τοὺς λειμῶνας περιήρχοντο. καὶ νῦν γὰρ κύνας ὀρώμεν θεραπείας ἔνεκεν πολλάκις ἄγρωστιν ἐπινεμομένους, οὐκ ἐπειδὴ συμφυῆς ἐστὶν ἡ τροφή, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀδιδάκτω τινὶ φύσεως διδασκαλία ἐπὶ τὸ συμφέρον ἔρχεται τὰ ἄλογα. τοιαῦτα λόγισαι εἶναι καὶ τότε τὰ αἰμοβόρα τῶν ζώων, χόρτον ἑαυτοῖς εἰς τροφήν ἐπινοεῖν, οὐ μὴν ἀλλήλοις ἐπιβουλεύοντα. συγκεχώρηται οὖν, ὡς εἴρηται, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἡ ἀπόλαυσις, πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν κατὰ μίμησιν τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ ζωῆς ἑαυτοῖς ἄγειν βουλόμενοι, φεύγοντες ταύτην τὴν πολυύλον ἀπόλαυσιν τῶν βρωμάτων, ἐπ' ἐκεῖνον τὸν βίον, καθὼς οἷόν τε ἐστίν, ἑαυτοὺς ἀγόμενοι, καρποῖς καὶ σπέρμασι καὶ τοῖς ἐκ τῶν ἀκροδρύων εἰς διαγωγὴν χρώμενοι· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ὡς οὐκ ἀναγκαῖον ἀποστρεφόμεθα· οὐ γὰρ βδελυκτὰ διὰ τὸν κτίσαντα, οὐδὲ αἰρετὰ διὰ τὴν τῆς σαρκὸς εὐπάθειαν. 162 Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ ἐπὶ τούτῳ ἠπόρηκας οὐ μικρῶς, λέγων εἰ κρεωδαισίας οὐκ ἦν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ καιρός, τίνος ἔνεκεν ὁ Ἄβελ ποιμὴν προβάτων ἐγένετο;» ἀλλ' εἰδέναι κἀνταῦθα ὀφείλεις ὅτι περιβολαίων ἔνεκεν ἡ τῶν θρεμμάτων ἐπενοήθη φροντίς, ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης εἰς τὸν ἐξαήμερον ἐννάτη αὐτοῦ ὀμιλίᾳ φησὶ. πειθέτω δέ σε πρὸς τούτοις ἡ ἀγία γραφή περὶ τῶν πρωτοπλάστων οὕτω λέγουσα καὶ χιτῶνας δερματίνους ἐνέδυσεν αὐτούς.» ἔκτοτε γὰρ ἔδειξεν ὁ θεὸς τὸ τε χρήσιμον ὁμοῦ τῆς περιβολῆς καὶ ἀπέριττον. ὠκονόμησε γὰρ ὁ θεὸς ἀπὸ τῶν ἐρίων τῶν προβάτων τὰ ἐνδύματα τοῖς ἀνθρώποις κατασκευάζεσθαι, οὐδενὸς ἑτέρου ἔνεκεν ἢ ὥστε σκέπην γενέσθαι, καὶ μὴ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον κατὰ τὸ αὐτὸ τοῖς ἀλόγοις ἐν γυμνότητι καὶ ἀσχημοσύνη διάγειν. ἡ τοίνυν τῶν ἱματίων περιβολὴ ὑπόμνησις ἡμῖν γινέσθω διηνεκῆς τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐκπτώσεως, καὶ τῆς τιμωρίας διδάσκαλος ἦν διὰ τὴν παρακοὴν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐδέξατο. Καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ἀδὰμ ὁ θεὸς ἀπὸ πάντων

τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγη, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.» ἀλλ' ἐνταῦθα προσοχῆς, ἀγαπητέ, χρειαί πολλῆς. διαφωνία καὶ γὰρ οὐ μικρὰ 163 παρὰ πᾶσι σχεδὸν περὶ τε τῆς φύσεως τοῦ φυτοῦ ἐκείνου καὶ τῆς βρώσεως αὐτοῦ. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ βρώσεως ἐμπορεῖσθαι λέγουσι τὸν Ἀδὰμ αἰσθητῆς, ποιεῖν τε καὶ πάσχειν ὅσα μετὰ τὴν βρώσιν ἐξ ἀνάγκης τῇ θνητῇ φύσει παρέπεται. ὅθεν ἀναγκαῖον περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ Ἀδὰμ διαλαβεῖν πρότερον· οὕτω γὰρ ἐπιγνωσόμεθα κατὰ γε τὸ ἐγγωροῦν τίς τε ἡ βρώσις ἦν αὐτὸς ἐν τῷ παραδείσῳ ἤσθιεν ὁ Ἀδὰμ, καὶ τὸ φυτὸν ὡσαύτως τῆς γνώσεως ὁποῖον ἄρα τὴν φύσιν ἐτύγγανεν. πρόσεχε οὖν. τὸν Ἀδὰμ ἄλλοι μὲν θνητὸν ὑπὸ θεοῦ παραχθῆναί φασιν, ἕτεροι δὲ μέσην αὐτὸν ἔχειν δισχυρίζονται τάξιν, τουτέστιν ἀθανασίας εἶναι μέσον αὐτὸν καὶ θνητότητος· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, ὡς ἐκεῖνοί φασιν, οὐκ ἂν ὑπέπεσε θανάτῳ μετὰ τὴν παράβασιν. ἀλλ' ἄφες αὐτοῦς, εἶγε καὶ μᾶλλον ὁ σοφὸς Σολομῶν ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ κατὰ λέξιν οὕτως εὕρηται λέγων ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ. φθόνῳ δὲ τοῦ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν.» εἶπερ οὖν ὁ θεὸς ἐπ' ἀφθαρσίᾳ ἔκτισε κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ, πῶς εἴπωμεν αὐτὸν ὑποκεῖσθαι φθορᾷ καὶ θνητότητι, καὶ ταῦτα τοῦ θεοῦ θάνατον, ὡς εἴρηται, μὴ ποιήσαντος ἀπ' ἀρχῆς; εἰ γὰρ εἴπωμεν ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ἐκεῖνο καὶ φθορᾷ κατὰ τινὰ τρόπον 164 ὑπέκειτο, οὐδὲν τι παριστῶμεν ἕτερον ἢ ὅτι παρὰ θεοῦ τὸ κατάρχειν ἡμῶν ἔσχεν ἢ τε φθορὰ καὶ ὁ θάνατος. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν, ὅτι μηδὲ θανάτου, καθὰ δὴ καὶ προεῖρηται, ποιητῆς ὁ θεός. ἀμφιβάλλειν οὖν ἐπὶ τούτοις οὐκ ἄξιον. εἰ μὲν γὰρ ὅτε παρήγαγε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, τότε πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπὸ τοῦ φυτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε,» εἶχον ἂν τι καὶ λέγειν οἱ μέσον αὐτὸν ἀθανασίας εἶναι καὶ θνητότητος λέγοντες. ἐπεὶ δὲ πολλῶ μετὰ τὴν αὐτοῦ παραγωγὴν ὕστερον ἐδίδδοτο τὰ τῆς ἐντολῆς, ἀφ' ἧς ἄρα καὶ χώραν ὁ θάνατος ἐλάμβανε καθ' ἡμῶν (ἐὰν γὰρ φάγητε» φησί, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»), ἀμφιβάλλειν ὅλως οὐκ ἔπρεπε τοὺς ἐπερχομένους τέως ἐρευνητικῶς τὴν γραφήν. ἔκτισε μὲν οὖν ὁ θεὸς ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἀπ' ἀρχῆς, τουτέστιν ἀφθαρτον αὐτίκα παρήγαγε κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ. Ἀλλὰ μὴ δυσχέραινε τούτου ἕνεκεν. ἔχεις τὸν Σιναίτην θεῖον Ἀναστάσιον ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ αὐτοῦ περὶ τούτων οὕτω λέγοντα. καὶ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός· κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. πρώτη ποίησις αὕτη, ἀπλῆ, ἄζυγος, ἀφθαρτος.» εἶπερ οὖν ἡ πρώτη ποίησις ἀφθαρτος ἦν, ὡς ὁ διαληφθεὶς οὗτος ἔφη θεῖος ἀνὴρ, περὶ τοῦ πρώτου ἐκείνου τί χρὴ καὶ λέγειν ἀνθρώπου; ἀφθαρτον μὲν γὰρ αὐτὸν ὁ θεὸς αὐτίκα παρήγαγεν, ὡς ἤδη προεῖρηται, καὶ 165 ἀθανασία τετίμηκε. καὶ οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα. ὁ θειότατος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης ἐν τῷ εἰς κοιμηθέντας λόγῳ αὐτοῦ περὶ τούτων οὕτως εὕρηται λέγων πλάσας ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀξίωμα δέδωκεν αὐτῷ τὸ λογικόν τε καὶ νοερὸν καὶ ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον.» εἶπερ οὖν ἀξίωμα δέδωκε τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἀθάνατον ὁ θεός, πῶς λοιπὸν αὐτὸν θνητὸν καὶ ἀθάνατον εἴπωμεν, ἢ φθαρτὸν ὁμοίως καὶ ἀφθαρτον; ἀνένδεκτον, ὡς οἶμαι, τοῦτο καὶ λίαν ἐστίν, ὅτι μηδὲ προσήκει τῷ ἀθανάτῳ καὶ ἀνώλεθρῳ προσάπτειν ὅλως τὸ θνητὸν καὶ ἀφθαρτον. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδα πόθεν ἐκεῖνοι λαβόντες τὰς ἀφορμὰς οὐ τὰ ἄμικτα μιγνύουσι μόνον, ἡνίκα δηλαδὴ τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ἐκεῖνο μέσον ἀθανασίας εἶναι καὶ θνητότητος λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ πάθη φυσικὰ τῷ πρὸ τῆς ἀμαρτίας ἀπαθεῖ καὶ ἀφθάρτῳ προσάπτειν οὐ παραιτοῦνται, καὶ ταῦτα χωρὶς ἀποδείξεως γραφικῆς. ἀλλὰ μὴ δέδιθι τούτου ἕνεκεν. ὅτι μὲν γὰρ ὁ κατ' εἰκόνα θεοῦ τοιαύτης ὑπῆρχε φύσεως ἀπ' ἀρχῆς, ἀφθάρτου δηλαδὴ καὶ ἀθανάτου, καὶ

ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ ἐκεῖνο καθ' οἷον δὴ τινα τρόπον οὐκ ἔπασχε, φθορᾶς ἀπάσης ὑπέρτερον ὄν, ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐπὶ 166 πλέον διδάξει σε σαφέστερον ἅτε δὴ τὸν περὶ τούτου λόγον ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἀνδριάντων ποιούμενος. ἐπειδὴ γὰρ τὸ σῶμα τοῦτο φθαρτὸν διασύραντες ἦσαν ἐπὶ τοσοῦτόν τινες ὥστε καὶ ἀνάξιον αὐτὸ τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας ἀποκαλεῖν (ἔλεγον γὰρ ὡς εἶγε πλάσμα τῶν θείων ὑπῆρχε χειρῶν, οὐκ ἂν οὕτω μυρίοις ὑπέκειτο πάθει), τοιοῖσδε πρὸς αὐτοὺς λόγοις ἐχρήσατο μὴ μοι τὸν ἄνθρωπον τουτονὶ λεγέτω τις τὸν προσκεκρουκότα, τὸν καταδικασθέντα, τὸν ἠτιμωμένον, ἀλλ' εἰ βούλεσθε μαθεῖν ὁποῖον ἐξ ἀρχῆς ἔπλασε τὸ σῶμα ἡμῶν ὁ θεός, ἐπὶ τὸν παράδεισον ἔλθωμεν καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς γενόμενον ἄνθρωπον ἴδωμεν. οὐ γὰρ οὕτως τὸ σῶμα ἐκεῖνο φθαρτὸν καὶ ἐπίκηρον ἦν, ἀλλὰ καθάπερ τις χρυσοῦς ἀνδριάς ἀπὸ χωνευτηρίου προελθὼν ἄρτι καὶ λαμπρῶς ἀποστίλβων, οὕτως πάσης φθορᾶς τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἀπήλλακτο, καὶ οὔτε πόνος ἠνώχλει οὔτε ἰδρῶς ἐλυμαίνετο, οὐ φροντίδες ἐπεβούλευον, οὐκ ἀθυμῖαι ἐπολιόρκουν, οὐ ῥύπος, οὐ δάκρυον, οὐδ' ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἐλύπει παθῶν. ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὸν εὐεργέτην ἐξύβρισε, θεός τε γενέσθαι ἤλπισε, καὶ μείζω τῆς οἰκείας ἀξίας ἔλαβεν ἔννοϊαν, τότε δὴ τότε σωφρονίζων αὐτὸν ὁ θεός φθαρτὸν αὐτὸν ἐποίησε καὶ θνητόν, καὶ ταῖς πολλαῖς ταύταις ἀνάγκαις κατέδησε.» ταῦτα μὲν οὖν ὁ θεϊότατος Ἰωάννης. ἐφ' ᾧ καὶ ἄφθαρτον ἐκεῖνο τὸ σῶμα δικαίως ὁ λόγος ἐκάλεσε· τὸ 167 γὰρ οἶα δὴ τινα φθορᾶ μὴ ὑποκείμενον ἄφθαρτον ὁμολογουμένως ἐστίν. Εἰ δὲ ἄφθαρτον, πῶς ἄρα καὶ τίνα τρόπον ἔπασχε, τοῦτο μαθεῖν ἀξιοῦμεν. ἡμεῖς γὰρ ἀφ' ἐαυτῶν ἐννοῆσαι πῶς ὑπέπιπτε πάθει σῶμα πάσης ἀπηλλαγμένον φθορᾶς, οὐκ ἐσμὲν ἱκανοί, καὶ διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν μαθεῖν. ὅτι δὲ ἄφθαρτον ἐκεῖνο τὸ σῶμα καὶ ἀθάνατον ἦν, ὁ μακάριος ἔδειξε Κύριλλος ἐν τῷ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου λόγῳ αὐτοῦ, κατὰ λέξιν οὕτως εἰπὼν ἐπεποίητο μὲν ἀπὸ γῆς τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ, ἄμεινον δὲ θανάτου καὶ φθορᾶς ἦν· ἐνεφύτευσε γὰρ αὐτῷ τὴν ζωὴν ὁ τῆς ζωῆς χορηγός.» ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος αὐτὸ τοῦτο παριστῶν ἔλεγε πλάσας τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός αἰωνίου ζωῆς ἀπόλαυσιν αὐτῷ ἐχαρίσατο.» πρὸς δὲ γε τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ θεϊότατος Βαρλαάμ οὕτω πρὸς Ἰωάσαφ εὔρηται λέγων τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἄνθρωπον ὁ θεός αὐτεξουσιότητα καὶ ἀθανασία τιμήσας βασιλέα πάντων τῶν ἐπιγείων κατέστησεν.» ἀλλ' ὄρα, καὶ μὴ παρέργως ἐπέρχου τὰ τοιαῦτα θεῖα ῥητά. ἅμα μὲν γὰρ ὁ κατ' εἰκόνα παρήγετο, καὶ ἅμα τῆς αὐτεξουσιότητος ἠξίωτο καὶ τῆς ἀθανασίας ὑπὸ θεοῦ. καὶ πῶς λοιπὸν αὐτὸν εἴπωμεν ἀθανασίας εἶναι καὶ θνητότητος μέτοχον; ἀσυλλόγιστον, ὡς οἶμαι, καὶ τοῦτο λίαν ἐστίν. εἰ γὰρ ἐννοῆσαι εἶχομεν ὅτι 168 βασιλέα κατέστησε τῶν ἐπιγείων αὐτόν, ἀθανασία τιμήσας αὐτόν πρότερον, οὐκ ἂν ἐκεῖσε καὶ θνητότητα παρεμιγνύομεν, οὐκ ἂν ἀσυλλόγιστα τὰ τοιαῦτα διανοούμεθα περὶ τοῦ γεγενημένου κατ' εἰκόνα θεοῦ. ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης αὐτὸ τοῦτο παρίστησι, διεξιὼν οὕτως κατὰ λέξιν ἐν τῇ εἰς τὴν ἐξαήμερον κα' ὁμιλία αὐτοῦ δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός ἠβουλήθη πάντων τῶν ὀρωμένων τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἔχειν. διὸ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν αὐτῷ ἐχαρίσατο, βουληθεὶς εἶναι αὐτόν καὶ ἀθάνατον εἰς τὸ διηνεκές. ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ ῥαθυμίαν ὥλισθε καὶ παρέβη τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, οὐδὲ οὕτως ἀπεστράφη τέλεον αὐτόν, ἀλλὰ τῆς μὲν ἀθανασίας ἀπεστέρησε, θανάτῳ δὲ καταδικάσας ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀφῆκε σχεδὸν εἶναι ἀρχῆς.» Ἄλλ' ἐνταῦθα προσέχειν ἄξιον. οὐδὲ γὰρ ἠβουλήθη μόνον ὁ θεός βασιλέα καταστήσαι τῶν ὀρωμένων αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἔργοις αὐτοῖς ἀπηρτισμένην ἔδειξε τὴν ἀρχήν. ἤγαγε γὰρ τὰ ζῶα πάντα τηνικαῦτα πρὸς αὐτόν, καίτοι γε τὸ μέλλον οὐκ ἄγνωόν. καὶ οὕτω τὰ πάντα δουλικῶ παριστάμενα σχήματι παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπωνυμίας ἐδέχοντο. οὕτω μὲν οὖν ἔφθασε διὰ γε τῆς νοερᾶς ψυχῆς καὶ

ἀθανασία τιμήσας αὐτόν. εἰ γὰρ καὶ τὴν γενησομένην αὐτοῦ μετ' οὐ πολὺ παρεκτροπὴν οὐκ ἦν ἀγνοῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ καταδικάζειν ἐκ μόνης 169 οὐ θέλει προαιρέσεως, τὴν ἑαυτοῦ βουλήν ἐπ' αὐτῷ θεοπρεπῶς ἐκπληροῖ, καὶ ψυχῆς αὐτῷ, καθὰ δὴ καὶ προεῖρηται, μεταδίδωσι νοεράς, ὡς ἐντεῦθεν αὐτὸν εἶναι καὶ ἀθάνατον εἰς τὸ διηνεκές. ἀλλὰ γὰρ τίνας ἔνεκεν ἄρχοντα τῶν ἐπιγείων ἐποίησε καὶ ἀθάνατον αὐτίκα τὸν ἄνθρωπον; ἴνα μάθωμεν ἐντεῦθεν ὅτι καὶ ὁ ποιήσας ἡμᾶς θεὸς πασῶν ἄρχει τῶν ἄνω δυνάμεων, καὶ ὅτι ἀθάνατός ἐστι καὶ ἄφθαρτος καὶ ἀνώλεθρος. ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ προλαβὼν χοῦν ἔλεγε κατ' οἰκείαν εἰκόνα ποιήσωμεν τὸν ἄνθρωπον.» ὁ δὲ καὶ ὁ Σολομὼν εἰδὼς ὁ θεὸς» ἔλεγε θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ.» πλὴν εἰ καὶ θανάτῳ κατεδίκασε μετὰ ταῦτα τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν ἀπαραμύθητον εἶναι μέχρι πολλοῦ. μετατίθησι γὰρ τὸν Ἐνώχ, καὶ τηνικαῦτα τὴν θνητὴν ἐδίδασκε φύσιν ἡμῶν ἀθανασίαν ἐκείνην ἐκδέχεσθαι ἥς ἐξέπεσε διὰ τὴν παράβασιν. καὶ ἄκουε τί περὶ τούτων φησὶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ εἰς τὴν ἀνάληψιν λόγῳ αὐτοῦ. θάνατος μὲν εἰσῆλθε διὰ τὴν παρακοήν, λύων δὲ ὅμως τὴν τῆς ἀπειλῆς ἀκμὴν ὁ θεὸς ἐλπίδα εὐθύς ἀθανασίας ἀνέτειλε τῷ γένει, καὶ τὸν Ἐνώχ ἐκ μέσου ἀρπάζει, κἀντεῦθεν τὴν θνητὴν ἐδίδασκε φύσιν ὄρους ἀθανασίας ἅμα ἐκδέχεσθαι.» ταῦτα μὲν οὖν ἐπιβεβαιουῦσι καὶ οἱ μαθηταὶ Χριστοῦ λέγοντες 170 ὅτι τὴν ἀπαφθάρτησιν ἡμῶν καὶ πολυζωΐαν τὰ κατὰ τὸν Ἐνώχ καὶ Ἡλίαν ἐναργῶς παριστᾷ. πρόσεχε οὖν τὴν γὰρ ἀπαφθάρτησιν ἡμῶν καὶ ἀπαθανάτησιν ἀπὸ θεοῦ λαβὼν ὁ Ἐνώχ διὰ τῆς μεταθέσεως τὴν θνητὴν ἐδίδασκε φύσιν ἡμῶν, ὡς ἤδη προεῖρηται, ὄρους ἀθανασίας ἐκδέχεσθαι. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως, ὁ δὲ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἀριδηλότερον ἔδειξεν ὅτι τὴν ἀπαφθάρτησιν ταύτην ὁ πρῶτος ἐκεῖνος εἶχεν ἄνθρωπος, οὕτω κατὰ λέξιν εἰπὼν εὐηρέστησεν Ἐνώχ τῷ θεῷ, καὶ μετατίθεται. καὶ ὅρα δεσπότητος ἀγαθότητα. εὐρών γὰρ ἀνδρα τὴν ἀρετὴν κατωρθώκοτα οὐκ ἀπεστέρησεν αὐτὸν τῆς ἀξίας ἣν τῷ πρωτοπλάστῳ ἐχαρίσατο πρὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς.» εἰ δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, τί χρὴ καὶ λέγειν; εἰ γὰρ ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἄνθρωπος τὴν ἀπαφθάρτησιν εἶχε ταύτην, ἦν ἐκδέχεσθαι τὴν θνητὴν φύσιν ἐδίδασκε μετατεθεὶς ὁ Ἐνώχ, φαίνεται πάντως ὅτι τοιοῦτος ὑπὸ θεοῦ παρήχθη κατ' ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπος ὅποιον αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἐγερθῆναι τὰ θεῖα φάσκουσι λόγια. μὴ οὖν ἀπίσκει τοῖς λεγομένοις. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ Σιναΐτης θεῖος Ἀναστάσιος ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ αὐτοῦ τὸν περὶ τούτου λόγον ἀριδηλότερον ποιεῖται, καὶ οὕτω φησὶ τοιοῦτον ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται τὸ σῶμα τὸ πεσόν, ὅποιον ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἀποβαλόμενον ἅπαν ὅπερ ἔφθασε διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπισυμβῆναι αὐτῷ.» πρόσεχε οὖν. εἰ γὰρ τοιοῦτον ἐγήγερται ὅποιον ἦν ἀπ' ἀρχῆς, τὸ δὲ ἐγειρόμενον ἐκεῖνο 171 σῶμα τότε θανάτου καὶ φθορᾶς ἄμεινον ἐγερθῆναι ὠμολόγηται, καὶ βεβαιοῖ τὸν λόγον ὁ πάμμεγας Παῦλος οὕτω λέγων δεῖ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν,» εὐδελον πάντως ὅτι καὶ τὸ σῶμα ἐκεῖνο, λέγω δὴ τὸ πρῶτως ὑπὸ θεοῦ ποιηθέν, ἀθάνατον ἀληθῶς ὑπῆρχε καὶ ἄφθαρτον, ὡς ἤδη πολλάκις εἰρήκαμεν. αὐτὸ τοῦτο παρίστησι καὶ Νυσσαεὺς θεῖος Γρηγόριος, ἠνίκα καὶ μᾶλλον εὐρηται τὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ῥητὸν ἐπεξηγούμενος τὸ διαλαμβάνον οὕτως ἐν λέξεσι τί τὸ γεγονός; αὐτὸ τὸ γενησόμενον. καὶ τί τὸ πεποιημένον; αὐτὸ τὸ ποιηθησόμενον.» λέγει γὰρ ὅτι χειρὶ θεοῦ πεποιημένος ἄνθρωπος οὐχ ὁ νῦν ἐστὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἤγουν τρεπτὸς καὶ φθαρτός, τοῦτο ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλ' ὁ ποιηθήσεται ὕστερον, ἄτρεπτος δηλονότι καὶ ἄφθαρτος. εἴπερ οὖν ὁ θεὸς ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε, κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ, καθὰ φησι Σολομῶν· εἴπερ οὖν ἔδειξε τὸ οἰκεῖον φιλότιμον μεταδοὺς αὐτῷ ψυχῆς νοεράς ὡς εἶναι καὶ ἀθάνατον ἐς τὸ

διηνεκές, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν φησιν· εἴπερ οὖν ζωῆς αἰωνίου ἀπόλαυσιν ἐχαρίσατο τῷ ἀνθρώπῳ κατ' ἀρχὰς ὁ θεός, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος· εἴπερ οὖν ἡ πρώτη ποίησις τοῦ Ἀδάμ ἄφθαρτος ἦν, ὡς ὁ Σιναΐτης φησὶ θεῖος Ἀναστάσιος· εἴπερ οὖν ἀξίωμα δέδωκε τῷ ἀνθρώπῳ κατ' ἀρχὰς ὁ 172 θεὸς τὸ ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον, ὡς ὁ θεῖος Ἀνδρέας εὖρηται λέγων· εἴπερ αὐτεξουσιότητα καὶ ἀθανασία τιμήσας τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς βασιλέα πάντων τῶν ἐπιγείων κατέστησε, καθάπερ ὁ μακάριός φησι Βαρλαάμ, πῶς λοιπὸν θνητὸν αὐτὸν ὁμοῦ καὶ ἀθάνατον ὑπὸ θεοῦ παραχθῆναι εἴπωμεν; ἀνένδεκτον, ὡς οἶμαι, τοῦτο καὶ λίαν ἐστί. καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἀνένδεκτον, εἶγε καὶ ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος οὐκ ἔῃ περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τοιαῦτα φαντάζεσθαι. παντὸς γὰρ ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος ἀνενδεᾶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἐκεῖνον εἰπὼν εἶναι, ἔδειξε προφανῶς ὅτι στολήν ἀθανασίας ἡμφιεσμένος ἦν ὁ πρῶτος ὑπὸ θεοῦ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος. ἀλλ' ἐπὶ τούτοις ἀντιλέγειν οὐ θεμιτόν. ἡ γὰρ ὑπέκειτο τὸ σῶμα ἐκεῖνο πάθει φυσικοῖς καὶ φθαρτὸν ὁμολογουμένως ἦν, ἢ παθῶν παντοίων ὑπέρτερον ἦν, ὡς ὁ λόγος ἤδη διείληφε. καὶ περὶ ἀφθαρσίας ἀμφιβάλλειν οὐ χρή· φαίνεται γὰρ ὅτι φθορᾶ οἰαδῆποτε μὴ ὑποκείμενον ἀληθῶς ἄφθαρτον ἦν. Οὕτω μὲν οὖν, ἀγαπητέ, καὶ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ φθαρτὸν ὠμολόγηται πρὸ τοῦ πάθους, ἐπειδὴ πάθει φυσικοῖς ὑπέκειτο, καὶ ἄφθαρτον αὐτὸς μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάστασιν· καὶ τοιαῦτα γὰρ ἀπέθετο πάθη παντάπασιν ἐκ νεκρῶν ἐγερθέν. ἐνθέν τοι καὶ γυμνὸν ἐκ 173 τάφου ἐξέθορον, ἐκεῖσε παντάπασιν καταλιπὼν τὰ ἐντάφια· καὶ γὰρ ἄφθαρτον, ὡς εἴρηται, γεγονὸς ἐπικαλύμματος οἰουδὴ τινος οὐκ ἦν ἐνδεές. Ἀλλὰ τί χρή πολλά λέγειν; εἴπερ οὖν ὁ πρῶτος ἐκεῖνος Ἀδάμ θνητὸς ὁμοῦ καὶ ἀθάνατος ἦν, εἴπερ οὖν φυσικοῖς ὑπέκειτο πάθει κατὰ γε τὴν τῶν πλειόνων ὑπόληψιν, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὰ ἡμέτερα μετὰ ταῦτα τοιαύτης ἐπιτεύξεσθαι λήξεως, εἶγε πρὸς ἐκεῖνον ἔχουσι τὸν πρῶτον Ἀδάμ δηλαδὴ τὴν ἐπάνοδον. ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τούτοις τοιοῦτόν τι λέγειν οὐ δίκαιον, εἶγε καὶ πρὸ τοῦ λόγου πείθειν ἡμᾶς ἱκανὰ καὶ λίαν αὐτὰ τυγχάνει τὰ πράγματα. εἰ γὰρ ὁ φθορᾶ ὑποκείμενος οὗτος ἄνθρωπος χωννύμενος τῇ γῆ καὶ σηπόμενος ἄφθαρτος ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται καὶ ἀθάνατος, καὶ πιστοῖ τὸν λόγον ὁ μακάριος Παῦλος οὕτω περὶ τούτου λέγων σπεύρεται ἐν φθορᾶ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ,» εὐδὴλον πάντως ὅτι καὶ ὁ πρὸ τῆς ἀμαρτίας ἐκεῖνος Ἀδάμ τοιοῦτος ἦν ἀπ' ἀρχῆς ἄφθαρτος δηλαδὴ καὶ ἀθάνατος. καὶ μὴ θαύμαζε τούτου ἕνεκεν, εἶγε καὶ σπέρμα τῇ γῆ καταβαλλόμενον τοιοῦτον ἀναδίδοσθαι εἶωθεν ὁποῖον ἄρα καὶ πρότερον ἐτύγχανεν εἶναι. εἴτε γὰρ σίτου κόκκον εἴποις εἴτε κρίθους, εἰ ἕτερον σπέρμα οἰονδῆποτε, ἐκεῖσε πάντως ἐπανερχεσθαι πέφυκεν ὅθεν δηλονότι ἐκπέπτωκεν.

174 Ἀλλὰ μὴ μῦθον ἡγοῦ τὰ λεγόμενα. ὄρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀποδειξάι θέλων ὅτι ἐξ ἀφθάρτου φθαρτοὶ γεγόναμεν καὶ ὅτι ἀπὸ φθαρτοῦ πάλιν ἄφθαρτοὶ ἀνιστάμεθα, τῷ τοῦ κόκκου ὑποδείγματι καὶ μάλα προσφυῶς ἐχρήσατο, πρὸς Ἀντίοχον οὕτως εἰπὼν ὡσπερ ἐπὶ τοῦ κόκκου στάχυν ἐποίησεν ἀπ' ἀρχῆς ὁ θεός, τοῦ δὲ στάχους συντριβέντος γέγονεν ὁ κόκκος, καὶ πάλιν ὁ κόκκος σπειρόμενος ἀναβλαστάνει στάχυν, οὕτως ὑπὸ θεοῦ ὁ ἄνθρωπος γέγονεν ἄφθαρτος, εἶτα δὲ διὰ τῆς παρακοῆς συνετρίβη καὶ φθορᾶ περιέπεσε, σπειρόμενος δὲ διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῇ γῆ καταχωννύμενος ἀναβλαστάνει, καὶ γίνεται ὡσπερ ἦν ἄφθαρτος ἀπ' ἀρχῆς.» καὶ μή μοι λέγε ὡς εἶγε τέως ἀθάνατος ἦν, πῶς ὑπέπεσε μετὰ ταῦτα φθορᾶ καὶ θνητότητι; ἄφες τὸ πῶς. θεὸς ἦν ὁ εἰπὼν ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπὸ τοῦ φυτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.» καὶ σὺ λέγεις ὅτι πῶς ὁ ἀθάνατος ἐγεγόνει θνητός; ἄφες τὸ πῶς· ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης

ἐν τῷ εἰς τὴν ἔξορίαν τοῦ Ἀδάμ λόγῳ αὐτοῦ τὴν ἀπορίαν ἐπιλύσει σοι ταύτην, οὕτω λέγων παρέβη τὴν ἐντολὴν ὁ Ἀδάμ, ἔφαγεν ἄφ' οὗ παρηγγέλθη μὴ φαγεῖν, καὶ τούτου χάριν ὁ ἀθάνατος ἐγεγόνει θνητός.» ἄφες τὸ πῶς, ἵνα μὴ καὶ ἐπὶ τῷδε τῷ θνητῷ σώματι πλείονι συσχεθῆς ἀπορία, πῶς ἀναστήσεται λέγων ἀθάνατον ἐκ νεκρῶν, εἶγε θνητὸν 175 ἔστι καὶ φθαρτόν; ὁ γὰρ ἀμφιβάλλων ἐπ' ἐκείνῳ πῶς ἀθάνατος ἐγεγόνει θνητός, ἐξ ἀνάγκης ἂν ἀπορήσειε καὶ ἐπὶ τούτῳ. οὐκοῦν ἄφες τὸ πῶς. ὁ θεὸς ὅπου, ἐκεῖσε χώραν οὐκ ἔχει τὸ πῶς. ἔπλασε μὲν γὰρ ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, ἄρχοντα τῶν ἐπιγείων πάντων κατέστησε, διηνεκὴ δέδωκε τὴν ἀθανασίαν αὐτῷ, καθάπερ ἄνω διείληπται· καὶ εἶχε μὲν εἰς αἰῶνας οὕτω κατ' αὐτόν, ὅτι καὶ ἀμεταμέλητα τὰ θεῖα χαρίσματα. ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς ἀμαρτίαν αὐτὸν ἑώρα κατολισθαίνοντα κἀντεῦθεν ἐκπίπτοντα τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης καὶ ἰσαγγέλου διαγωγῆς, παραχωρεῖ διὰ τοῦτο καὶ λαμβάνει κατ' αὐτοῦ χώραν ὁ θάνατος, ὅτι μὴδὲ συνέφερον ἔκτοτε διηνεκὴ προσεῖναι τὴν ἀθανασίαν αὐτῷ. καὶ γὰρ εἰ μὴ γέγονέ τι τοιοῦτον, εἰ μὴ συγχώρησις ἐκεῖθεν ἐδίδοτο φιλανθρωπίας ἔνεκεν, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἦ τὸ κακόν, οὐκ ἂν ἐκείνῳ τῷ πρώτῳ Ἀδάμ, τῷ ἐπ' ἀφθαρσίᾳ κτισθέντι κατ' εἰκόνα τῆς ἀϊδιότητος τοῦ θεοῦ, προσήγγισε θάνατος· οὐκ ἂν ὑπέπεσε φθορᾷ τὸ σῶμα ἐκεῖνο τὸ φθορᾶς καὶ θανάτου ἄμεινον ὑπάρχον τὸ πρότερον. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς ἀθάνατον αὐτὸν ὁμοῦ καὶ θνητὸν ὑπὸ θεοῦ παραχθῆναι εἴπωμεν; εἰ γὰρ καὶ θανάτῳ ὑπέπεσε μὴ φυλάξας τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, ἀλλ' ὕστατον τῆς οἰκονομίας, ὡς ἤδη προεῖρηται, τοῦτο πάν176 τες εὐρήσομεν, εἶγε τῇ ἀκολουθίᾳ προσέχειν αἰρούμεθα τῆς ἀγίας γραφῆς. οὐδὲ γὰρ ὅτε παρήγε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, ὡς ἄνω διείληπται, τότε πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν ἦ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπὸ τοῦ φυτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε,» ἀλλὰ πολλῶ μετὰ τὴν αὐτοῦ παραγωγὴν ὕστερον. μετὰ γὰρ τὸ καθίσει βασιλέα, μετὰ τὸ ἀναχθῆναι τὰ ζῶα πρὸς αὐτόν, μετὰ τὸ πέρας ἐπ' αὐτῷ δέξασθαι τὰ τῆς θείας βουλής, τότε πρὸς αὐτόν ἡ τοιαύτη γέγονε θεῖα φωνή, τότε δὴ τότε καὶ χώραν ὁ θάνατος ἐλάμβανε κατ' αὐτοῦ. διὰ τί δὲ ταῦτα, καὶ τίνας ἔνεκεν; ἵνα μὴ ἀθανάτου μείναντος αὐτοῦ μετὰ τὴν παράβασιν μείνη σὺν αὐτῷ καὶ τὸ κακόν ἐξ ἀνάγκης ἀθάνατον. Ὅτι δὲ ἀθάνατος ἔμελλε μείναι μετὰ τὴν ἀμαρτίαν ὁ ἄνθρωπος, εἰ μὴ γέγονέ τις οἰκονομία θεῖα ὥστε μὴ καὶ ἡμᾶς ἀθάνατα πάσχειν κατὰ τοὺς ἐκπεσόντας ἀγγέλους, ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος τοῖς ἀμαθέσι δίδωσι τέως ἡμῖν ἐννοεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς ἀπηγορευμένοις» φησὶ γεγόνασιν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι καὶ τῆς μακαριότητος ἐκείνης ἀπεγυμνώθησαν, χιτῶνας δερματίνους ἤγουν τὴν ἀπὸ τῶν ζῶων νεκρότητα οἰκονομικῶς ἐνέθηκε τῇ εἰς ἀθανασίαν κτισθείσῃ φύσει, ἵνα μὴ τὸ κακόν ἀθάνατον ἦ.» καλῶς δὲ εἶπεν οἰκονομικῶς ὁ θεῖος οὗτος ἀνήρ· κηδόμενος γὰρ ἡμῶν ὁ θεός, ὥστε μὴ ἀμαρτάνειν ἀθάνατα καὶ ὥστε μὴ συμπαραμένειν 177 εἰς αἰῶνας τῇ ἐπωδύνῳ ταύτῃ καὶ μοχθηρᾷ βιοτῇ, καθὰ δὴ καὶ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν φησι, παραχωρεῖ τῷ θανάτῳ κατὰ τοῦ ἀθανάτου χωρῆσαι, καὶ γίνεται τούτῳ τῷ τρόπῳ θνητός ὁ ἀθάνατος καὶ φθαρτός ὁμοίως ὁ ἀφθαρτός. καὶ πειθέτω ἡμᾶς ἐπὶ πλέον ὁ μέγας Βασίλειος οὕτω περὶ τούτου λέγων οὐκ ἐκώλυσε δὲ τὸν θάνατον ὁ θεός, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἡμῖν τὴν ἀρρωστίαν τηρήσῃ.» ἐπὶ κέρδει λοιπὸν ὁ θάνατος, καὶ ἐπ' εὐεργεσίαν ἢ τιμωρία δίδεται κατὰ τὸν ἐν θεολογίᾳ μέγαν Γρηγόριον. ἐφ' ᾧ καὶ σκυθρωπάζειν ἐπὶ τούτοις οὐκ εὐλογον. εἰ γὰρ καὶ εἰς γῆν ὅθεν ἐλήφθημεν ἀποστρεφόμεθα κατὰ τὴν ἀρὰν ἐκείνην τὴν οὕτω λέγουσαν γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει,» ἀλλ' ἐκεῖθεν, ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησὶ, καὶ αὐθις ἀναλαμβάνόμεθα, κἀντεῦθεν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταστοιχειούμεθα, καὶ τοιοῦτοι γινόμεθα πάλιν ὅποιοι καὶ πρότερον ἦμεν, τουτέστιν ἀφθαρτοὶ καὶ ἀθάνατοι. Ἀμφιβάλλειν οὖν ἐπὶ τούτοις οὐ δίκαιον, εἶγε

καὶ μᾶλλον οἱ θεῖοι πατέρες οὐδὲν ἡμῖν ἕτερον ἐπαγγέλλεσθαι λέγουσι τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἢ τὴν πρὸς τὸ ἀρχαῖον τῶν πεπτωκότων ἀποκατάστασιν. καὶ πρόσχες, εἰ βούλει, πρὸ τῶν ἄλλων τῷ θειοτάτῳ Ἀναστασίῳ περὶ τούτων οὕτως λέγοντι καὶ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός· κατ' εἰκόνα θεοῦ 178 ἐποίησεν αὐτόν. πρώτη ποίησις αὕτη, ἀπλῆ, ἄζυγος, ἄφθαρτος· πρὸς ἣν δὴ ποίησιν ἀφορᾷ καὶ ἡ τῶν σωμάτων ἀνάστασις.» καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; ἢ ἐν εὐαγγελίοις τοῦ πλανωμένου προβάτου παραβολὴ καὶ ἡ τῆς ἀπολλυμένης ὡσαύτως δραχμῆς αὐτὴν ὑπεμφαίνουσι πάντως τὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ πλάνην καὶ ἔκπτωσιν καὶ τὴν εἰς τὸ πάλιν ἐπιστροφὴν καὶ ἀνάκλησιν. ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ κλίνας οὐρανούς ὁ θεὸς καταβέβηκε καὶ ἄνθρωπος γέγονεν, ἵνα τοὺς ἐκπεσόντας ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ πρώτην ἐπαναγάγῃ τιμὴν. καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐπιστρέψας ὁ ἄσωτος ἦκουσεν ἐνδύσατε αὐτὸν τὴν πρώτην στολήν.» Εἰ δὲ καὶ λέγουσί τινες πλασθῆναι μὲν ἀθάνατον ὑπὸ θεοῦ τὸν Ἀδάμ, δυνάμει δὲ θνητὸν εἶναι, τουτέστι δύνασθαι θνητότητι περιπεσεῖν αὐτόν, εἶγε μὴ φύλαξ ἔσειται τῆς δοθείσης αὐτῷ ἐντολῆς, δεχόμεθα μὲν τὸν λόγον αὐτῶν (εὐπαράδεκτος γὰρ εἶναι δοκεῖ, καὶ μάλιστα τοῖς μὴ θέλουσι ταῖς τῶν ἀγίων πατέρων ἐμβαθύνειν γραφαῖς), πάσχειν δὲ ὅλως αὐτόν, τουτέστιν οἶω δὴ τινι φυσικῶ πάθει πρὸ τῆς παραβάσεως ὑποκεισθαι, οὐδαμοῦ τοῦτο καταδεχόμεθα. πῶς γάρ, εἴ γέ τινα τῶν ἀγίων πατέρων τοιοῦτόν τι περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου διεξιόντα οὐχ εὔρομεν; μᾶλλον μὲν οὖν ἀπαθῆ λέγουσι τὸν τοιοῦτον εἶναι, καὶ σωματικῶν πασῶν 179 ὑπέρτερον ἀναγκῶν. αὐτίκα γὰρ ὁ θειότατος Ἰωάννης Δαμασκηνὸς ἄκραν ἔχειν ἀπάθειαν τὸν πρὸ τῆς παραβάσεως ἄνθρωπον ἔλεγε· πεῖνα γὰρ καὶ δίψα, κόπος καὶ ὕπνος καὶ ἰδρώς, ὡς ὁ θεὸς οὗτος ἀνὴρ ἐν ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ λέγων εὔρηται, μετὰ τὴν παράβασιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον εἰσήλθοσαν. ἀλλὰ καὶ ὁ Σιναΐτης θεὸς Ἀναστάσιος ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ αὐτοῦ τὰ ἀδιάβλητα ταῦτα πάθη τῇ τῆς κακίας εἰσόδῳ συνεπακολουθῆσαι ἡμῖν ἔλεγεν ἐν τῇ τοῦ δερματίνου χιτῶνος περιβολῇ. οὐδὲ γὰρ συμπεφυκῶς οὗτος τῇ λογικῇ φύσει καθὰ τοῖς ἀλόγοις ἐγένετο, ἀλλ' ὕστερον ἐπετίθει, κολάζων ἐκεῖνον τὸν ἐν τιμῇ μὲν ὄντα μὴ συνιέντα δέ, κάντεῦθεν εἰς ὑπόμνησιν ἄγων ὦν ἐξέπεσεν ἀγαθῶν. ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν Ἰωάννης τὸ τοῦ πρώτου παριστῶν ἀπαθὲς ἔλεγεν ἐννόησόν μοι μακαριότητος ὑπερβολὴν, πῶς ἀνώτεροι πάντων τῶν σωματικῶν οἱ πρωτόπλαστοι ἦσαν, πῶς καθάπερ τὸν οὐρανὸν οὕτω τὴν γῆν ᾗκουν, καὶ ἐν σώματι τυγχάνοντες τὰ τῶν σωμάτων οὐχ ὑπέμειναν.» οὔτε γὰρ στέγης οὔτε ὀρόφου οὔτε ἱματίων οὔτε ἄλλου οὐδενὸς τῶν τοιούτων ἐδέοντο. ἀλλὰ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος μὴ δέεσθαι λέγων τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἄνθρωπον, τὰ αὐτὰ τῷ χρυσορρήμονι πάντως ἐνέφηνε. 180 σῶμα γὰρ μήτε κρυμοῖς ὑποπίπτον μήτε θάλψεσιν. εἰ γὰρ ἐλύπει τοιοῦτόν τι πάθος αὐτό, καὶ σκεπάσματος ἂν ἐξ ἀνάγκης καὶ προβλήματος ἐπιδεῆς ἦν. οὐκ ἂν αὐτόν πάσχειν ᾧήθη κατὰ τι ὁ θεὸς οὗτος ἀνὴρ, εἶγε καὶ μᾶλλον τὴν παχυτέραν σάρκα καὶ θνητὴν, ἀφ' ἧς ἄρα καὶ τὸ πάσχειν ἡμῖν, ἐν τῇ τοῦ δερματίνου χιτῶνος περιβολῇ τὸν Ἀδάμ ἐνδύσασθαι ἔλεγεν. ἔδειξε γὰρ ἐντεῦθεν ὅτι πρὸ τῆς τοιαύτης περιβολῆς ἀπαθῆς ὁ ἄνθρωπος ἦν ἅτε δὴ σάρκα λεπτοτέραν ἐνδεδυμένος, ἀθάνατόν τε καὶ ἄφθαρτον. ἀλλ' ἐπὶ ταύταις ταῖς λέξεσι χαλεπαίνειν οὐ χρὴ. κατὰ γὰρ τὸν χρυσορρήμονα Ἰωάννην πάσης ἀπήλλακτο τὸ σῶμα ἐκεῖνο φθορᾶς. ἐφ' ᾧ καὶ ἄφθαρτον αὐτὸ δικαίως ὁ λόγος ἐκάλεσεν. εἰ δὲ ἄφθαρτον, εὐδηλον ὅτι καὶ ἀθάνατον ἦν. εἰ γὰρ ἐπάγεσθαι εἰώθασιν καὶ νόσοι καὶ θάνατοι ἔκ τε πλεονεξίας καὶ ἐλλείψεως τῶν τεσσάρων χυμῶν, καθὰ δὴ τῷ χρυσορρήμονι δοκεῖ, τὸ δὲ γε σῶμα τοῦ Ἀδάμ ἐν ἀπαθείᾳ διῆγε καὶ ὡσαύτως εἶχεν ἀεὶ (οὐδὲ γὰρ ἀλλοίωσιν ἐδέχετο

τινα παραπλησίως ἡμῖν, ἅτε δὴ παθῶν παντοίων ὑπέρτερον ὄν), φαίνεται πάντως ὅτι καὶ ἀθανασίας ὑπῆρχε μέτοχον, ὡς ὁ λόγος ἤδη φθάσας ἐδήλωσεν. ὅτι δὲ φυσικῶν παθῶν ἀνώτερος ὁ ἄνθρωπος ἦν ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, καὶ ὁ μέγας ἔδειξε Βασίλειος ἐν τοῖς 181 ἀσκητικοῖς αὐτοῦ κατὰ ῥῆμα διεξιὼν οὕτως ὡς περ εἰ ἦμεν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, οὐκ ἂν ἐπινοίας καὶ μόχθου γεωργικοῦ προσεδεδήθημεν, οὕτως εἰ ἦμεν ἐν ἀπαθείᾳ κατὰ γε τὸ πρὸ τοῦ παραπτώματος ἐν τῇ δημιουργίᾳ χάρισμα, οὐδενὸς ἂν τῶν ἐξ ἰατρικῆς πρὸς παραμυθίαν ἐχρήζομεν.» εἶπερ οὖν ἐν τῇ δημιουργίᾳ χάρισμα εἶχε πρὸ τοῦ παραπτώματος ἀπαθείας ὁ ἄνθρωπος, πῶς εἴπωμεν οἶω δὴ τινι φυσικῷ πάθει περιπίπτειν αὐτὸν ἐν τῷ τῆς ἀπαθείας καιρῷ; ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Μάξιμος τὰ πάθη ταῦτα, λύπην ἠδονὴν ἐπιθυμίαν καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα, ἃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει πρόσεστι τήμερον, ἐκ τῆς τῶν ἀλόγων ἔλεγε μοίρας ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον εἰσδραμεῖν· ἐπειδὴ γὰρ ὁμοιωθῆναι κατεδικάσθη τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι κατὰ γένεσιν, ἐκεῖθεν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ πάθη ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. οὐδὲ γὰρ προηγουμένως συνεκτίσθη ταῦτα τῷ ἀνθρώπῳ, καθὼς ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἐν τοῖς πρὸς Θαλάσσιον ἔλεγεν, διὰ δὲ τὴν τῆς τελειότητος ἔκπτωσιν ὑπεισηλθε τῷ ἀλογωτέρῳ μέρει προσφυέντα τῆς φύσεως. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς εἴπωμεν ἐν αὐτῇ τῇ τελειότητι πάσχειν ὅλως τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἄνθρωπον; Δέδεικται οὖν ἐκ πολλῶν ὅτι πρὸ τῆς παραβάσεως οἶω δὴ τινι φυσικῷ οὐχ ὑπέκειτο πάθει ὁ ἄνθρωπος, ἅτε δὴ τῆς κατὰ χάριν ἀθανασίας οὐκ ἀμοιρῶν. εἰ δὲ τοῦτο, πῶς 182 ἔπασχεν; εἰ γὰρ ἔπασχεν, καὶ θνητῆς ἂν ἐξ ἀνάγκης φύσεως ἦν καὶ φθαρτῆς. ἀλλ' ἡμᾶς οὕτω φρονεῖν ἐπὶ τούτοις κωλύει μὲν καὶ ὁ τῶν διαληφθέντων ἀγίων χορός, κωλύει δὲ πλέον καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ συστάσα σύνοδος ἐν ἑκατοστῷ ἐννάτῳ κανόνι αὐτῆς οὕτω λέγουσα εἰ τις λέγει τὸν Ἀδὰμ θνητὸν πλασθῆναι παρὰ θεοῦ καὶ μὴ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐλθεῖν εἰς φθοράν, ἦτω ἀνάθεμα.» ταῦτη τοι καὶ παράγειν ἐνταῦθα τὸν θεολόγον Γρηγόριον οὐκ εὐπρεπὲς ἡμῖν οὐδὲ ὄσιον ἡγηται. εἰ γὰρ καὶ λέγειν ἔοικε τὸν ἀπ' ἀρχῆς ἄνθρωπον ἐπίγειον εἶναι τὸ σῶμα καὶ οὐράνιον τὴν ψυχὴν, πρόσκαιρον ὁμοίως καὶ ἀθάνατον, ὁρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος, πνεῦμα καὶ σάρκα τὸν αὐτόν, τὸ μὲν ἵνα μένη καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργέτην, τὸ δὲ ἵνα πάσχη καὶ πάσχων ὑπομιμνήσκηται καὶ παιδεύηται τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος, ἀλλ' οὐχ οὕτω δοκεῖ περὶ τούτου καὶ ἡμῖν, ὅτι μηδὲ τὰ θεῖα ταῦτα ῥητὰ τοῦ πρῶτου χάριν ἀνθρώπου λελέχθαι νομίζομεν. πῶς γάρ, εἶγε καὶ μᾶλλον αὐτοῦ τοῦ θεολόγου λέγοντος ἀλλαχοῦ κατὰ λέξιν οὕτως ἠκούσαμεν ἐπεὶ δὲ φθόνῳ τοῦ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσηλθε καὶ ὑφείλε διὰ τῆς ἀπάτης τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο τῷ 183 ἡμετέρῳ πάθει θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος.» ἀλλὰ προσέχειν ἐνταῦθα παρακαλῶ. εἰ γὰρ ὑφείλε τὸν ἄνθρωπον, ὡς ὁ θεολόγος φησί, διὰ τῆς ἀπάτης ὁ θάνατος, φαίνεται πάντως ὅτι πρὸ τῆς ἀπάτης ἀθάνατον εἶχε κατὰ τὸ σῶμα τὸν ἄνθρωπον ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ. εἰ δὲ τοῦτο, πῶς ἔλεγεν ἵνα πάσχη καὶ πάσχων ὑπομιμνήσκηται καὶ παιδεύηται; τὸ γὰρ ἀθάνατον οἶω δὴ τινι τρόπῳ πάσχειν οὐ πέφυκε. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; εἶγε καὶ πάθεισιν ὑπέκυπτε πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος, καὶ ῥευστὸς ἐξ ἀνάγκης ἦν· εἰ δὲ ῥευστὸς ἐκεῖνος, εὐδηλον ὅτι καὶ θνητὸς. εἰ δὲ θνητὸς ἀπ' ἀρχῆς ἦν, οὐ διὰ παρακοῆς λοιπὸν ἢ τε φθορὰ καὶ ὁ θάνατος. ἀλλ' οὐκ ἄν, ὡς οἶμαι, τοῦτο εἶποι τις λογισμοῦ κύριος ὢν. πῶς γάρ, εἶγε καὶ ἀναθέματι τοὺς οὕτω φρονούντας ἢ διαληφθεῖσα καθυποβάλλει ἀγία σύνοδος. ἄλλως τε εἰ πρόσκαιρον εἶναι πρὸ τῆς παραβάσεως ᾤετο τὸν Ἀδὰμ, πῶς αὐτὸν ἐπὶ κέρδει λαβεῖν ἔλεγε τὸν θάνατον ὕστερον; ἵνα γὰρ μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον ἦ, διὰ τοῦτο φησι θανάτῳ τὸν Ἀδὰμ συγχωρηθῆναι πεσεῖν. ἀλλὰ κἀνταῦθα προσέχειν ἄξιον. φαίνεται γὰρ ὅτι πρὸ τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος ἀθάνατος

ἦν, ἐπεὶ πῶς ἀθάνατον ἔμελλε μείναι τὸ κακόν, εἰ μὴ γε καὶ μετὰ τὴν ἀπάτην ὁ ἄνθρωπος ἀθανασία συζῆν ἔμελλε, καθὰ δὴ καὶ τὸ πρότερον; συγκεχώρηται λοιπὸν ὁ ἀθάνατος, ὡς ἤδη 184 προεῖρηται, θανάτῳ περιπεσεῖν, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἦ τὸ κακόν· ὁ δὴ καὶ κέρδος ὁ θεολόγος ἐκάλεσεν. ἀλλὰ μὴ δυσχέραινε τούτου ἕνεκεν. εἰ γὰρ θνητὸς ὁ Ἀδὰμ καὶ πρὸ τῆς παραβάσεως ἦν, θνητὸς δὲ καὶ μετὰ τὴν παράβασιν, πότε λοιπὸν ἐδέξατο τοῦ θανάτου τὸ ἐπιτίμιον; πότε δὲ καὶ τοὺς δερματίνους ἠμφιάσατο χιτῶνας; εὐδὴλον οὖν ὅτι περὶ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως τὸν λόγον ποιούμενος τῷ σώματι μὲν ἔλεγε πρόσκαιρον εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἀθάνατον δὲ τῇ ψυχῇ. κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ πάσχειν αὐτὸν ἔλεγε χάριν ὑπομνήσεως καὶ παιδεύσεως, ἐπεὶ πῶς ἂν ὑπέπιπτε πάθει τὸ σῶμα ἐκεῖνο τὸ μὴ δεόμενον ἐπικαλύμματος κἀντεῦθεν ἀπαθὲς γνωριζόμενον; ἀντιλέγειν οὖν ἐπὶ πλεόν οὐκ εὐλογον· εἰ γὰρ πρόσκαιρος ἦν ὁ Ἀδὰμ ἀπ' ἀρχῆς, εἰ πρὸ τῆς ἀμαρτίας ὑπῆρχε θνητός, οὐκ ἂν ὁ μέγας Παῦλος ἔλεγεν ὀψώνιον τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος.» ἔδειξε γὰρ ἐντεῦθεν ὅτι πρὸ τῆς ἀμαρτίας ὁ ἄνθρωπος ἀθάνατος ἦν. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ πασῶν λοιπὸν σωματικῶν ἀναγκῶν ὁ τοιοῦτος ὑπέρτερος. Ὡς εἶναι δῆλον ἐντεῦθεν ὅτι καὶ βρώσεως αἰσθητῆς ἄγευστος ἦν ὁ ἄνθρωπος ἀπ' ἀρχῆς. εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτῶν ἐσθίειν ἐπέτρεψε τῷ Ἀδὰμ ὁ 185 θεός, ἀλλ' οὐμενοῦν ἐκεῖσε καὶ βρῶσις ἦν αἰσθητὴ καὶ ρευστή. καὶ τοῦτο προῖων ὁ λόγος ἀριδιώτερον δείξει σοι. ἢ γὰρ, ὡς ὁ μέγας φησὶ πρὸς Ἀντίοχον Ἀθανάσιος, ἀφθαρτὰ εἰσι τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ φυτὰ, καὶ πῶς ὁδοῦσιν ἐτέμνοντο; πῶς ἐβιβρώσκοντο; τὸ γὰρ ἄφθαρτον οὔτε τέμνεσθαι πέφυκεν οὔτε βιβρώσκεσθαι. ἢ φθαρτὰ ἐν τῷ παραδείσῳ, καθὰ τινες ὑποπεύουσι, καὶ πῶς αὐτὰ τροφήν ὁ Ἀδὰμ ἐποιεῖτο; δότωσαν ἐπὶ τούτοις ἀπόκρισιν. ἢ γὰρ τὸ προσὸν αὐτῷ τηνικαῦτα σῶμα διαπνεόμενον ἦν ἅτε φθορᾶ καὶ ρεύσει ὑποκείμενον, καὶ πεινῶν ἐξ ἀνάγκης ἦν· ἢ ἀδιάπνευστον ἔμενεν ὡς ἄρυστον ὑπάρχον καὶ ἀφθαρτον, καὶ τί τὸ καταναγκάζον αὐτὸ αἰσθητῆς ἄπτεσθαι βρώσεως; ἀλλ' οὐκ ἔχοιεν ἂν τι καὶ λέγειν, εἶγε καὶ μᾶλλον ἀνώτερος ἦν ὁ κατ' εἰκόνα θεοῦ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλώτταν φησί· πείνα γὰρ καὶ δίψα καὶ κόπος καὶ ὕπνος καὶ ὀδύνη καὶ φθορά, καθὰ δὴ καὶ προεῖρηται, μετὰ τὴν παράβασιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον εἰσήλθοσαν. ὅρα λοιπὸν νουνεχῶς, καὶ μὴ τοῖς ἔνθεν κάκειθεν εὐρισκομένοις καὶ ἄλλα τε διηγουμένοις ἀπερισκέπτως ὑπάνοιγε τὰς ἀκοάς, ἀποστρέφου δὲ μᾶλλον αὐτὰ καὶ οὐδὲν ἡγοῦ καὶ ἀπόρριπτε, καθὰ δὴ πρὸ ὀλίγου καὶ ἡμεῖς ἐποιήσαμεν. πολλὰ γὰρ τοιαῦτα καὶ εὐρομεν καὶ ἀνέγνωμεν, καὶ μετὰ τῶν μύθων ἐτάξαμεν, ὅτι τοῦ ὀρθοδόξου 186 ξου τῶν πατέρων φρονήματος πόρρω που πίπτοντα ταῦτα διέγνωμεν. μὴ τοίνυν ἐν παραδείσῳ βρῶσιν εἶναι ρευστὴν ὑπολάμβανε, μηδὲ ξηραῖς οὕτω ταῖς γραφικαῖς πρόσεχε λέξεσιν, εἶγε καὶ μᾶλλον ἕτερα δι' ἐτέρων ἢ ἀγία πολλάκις διδάσκει γραφή. ὁποῖον δὴ καὶ τό ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς,» καὶ τό ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς,» καὶ τό περιεπάτει ὁ θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ κατὰ τὸ δειλινόν.» ταῦτα μὲν γὰρ ἀνοικία τῷ ἀσωμάτῳ πάντως θεῷ· λέγει δὲ ὁμοῦς ἡ ἀγία ταῦτα γραφὴ ταῖς ἡμῶν ἀσθενείαις συγκαταβαίνουσα. καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο δώσομεν, πολλὰ ἡμῖν ἐπακολουθήσει τὰ ἄτοπα. στόμα γὰρ αὐτῷ περιθήσομεν χεῖράς τε καὶ πόδας, καὶ ὅσα τοιαῦτα· καὶ γὰρ εἰ μὴ χεῖρας εἶχε, πῶς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον; εἰ μὴ στόμα εἶχε, πῶς ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ; εἰ μὴ πόδας εἶχε, πῶς ἡ γραφὴ λέγει περιπατεῖν αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ κατὰ τὸ δειλινόν; ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· ἔφθασε γὰρ ὁ τῶν ἀγίων πατέρων χορὸς ἐπελθεῖν τὰ τοιαῦτα θεῖα ῥητά, καὶ διδάξαι ἡμᾶς ὅπως ἐκλαμβάνειν αὐτὰ χρή, καὶ μὴ τῷ οἰκείῳ θελήματι παρασυρομένους ἄλλεσθαι τε κατὰ κρημνῶν καὶ τῆς εὐθείας πόρρω που φέρεσθαι. Οὕτω

μὲν οὖν καὶ περὶ τοῦ φυτοῦ ἐκείνου, τοῦ ξύλου δηλονότι τῆς γνώσεως διανοεῖσθαι σε ἄξιον, εἶγε καὶ δια187 φωνίαν ἐπὶ τούτοις τινὰ παρεμπίπτουσιν ἔχομεν. αὐτίκα γὰρ ὁ θεϊότατος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης οὕτως εὖρηται περὶ τούτου διεξιῶν. καταρᾶται μὲν τὴν συκῆν ὁ Χριστός, ἵνα δείξῃ τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι καὶ κολάζειν δύναται. ἅμα δὲ τις τούτῳ καὶ ἀπόρρητος συμπλέκεται λόγος, παρὰ γερόντων σοφῶν εἰς ἡμᾶς διαφοιτήσας, ὅτι τὸ ξύλον τῆς παραβάσεως τοῦτο ἦν, οὗ καὶ τοῖς φύλλοις οἱ παραβάντες εἰς σκέπην ἐχρήσαντο. καὶ κατηράθη παρὰ Χριστοῦ φιλανθρώπως μηκέτι ἐνεγκεῖν αἴτιον ἀμαρτίας.» ὁ δὲ τὰ θεῖα σοφὸς Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς βρῶσιν ἐπὶ παραδείσου τὴν θεῖαν εἶπεν ἐπίγνωσιν. δίδωσι γὰρ ὁ θεὸς τῷ Ἀδὰμ ἐξουσίαν πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ φυτῶν, π' ἦν οὐ βρώσεως ἔνεκεν, ἀλλ' ἵνα πρὸς αὐτὸν ἐντεῦθεν τὸν δημιουργὸν ἐπανάγηται· ἀπὸ μεγέθους γὰρ καὶ καλλονῆς κτισμάτων, ὡς πού φησι Σολομών, ὁ δημιουργὸς αὐτῶν ἐπιγινώσκεσθαι εἶωθεν. καὶ ὅρα πῶς ἐκλαμβάνει περὶ παραδείσου ὁ θεὸς οὗτος Ἰωάννης, καὶ τί φησιν ἐπ' αὐτοῖς. ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγης. διὰ πάντων, λέγω, τῶν κτισμάτων ἐπ' ἐμὲ τὸν ποιητὴν ἀναβιβάσθητι, καὶ ἓνα καρπὸν ἐκ πάντων κάρπωσαι, ἐμὲ τὴν ὄντως ζωὴν. πάντα σοὶ ζωὴν καρποφορεῖτω, καὶ τὴν ἐμὴν μέθεξιν ποιοῦ τῆς οἰκειᾶς ὑπάρξεως σύστασιν.» καὶ οὗτοι μὲν οὕτως, ὁ δὲ θεϊότατος Γρηγόριος ὁ Νύσσης οὕτω κατὰ ῥῆμα διέξεισιν, ὅτι τὸ ἀπηγορευμένον ἐκεῖνο τῇ βρώσει 188 ξύλον οὔτε συκῆν, ὡς τινὲς φασιν, οὔτε τι τῶν ἀκροδρύων ἕτερον εἶναι πεπεῖσμεθα. εἰ γὰρ καὶ περὶ βρώσεως αἰσθητῆς ἐνταῦθα δοκεῖ λέγειν ὁ θεόπτης Μωσῆς, ἀλλ' ἐγώ, φησί, τῆς ἀγίας ἀκούων γραφῆς οὐ μόνον σωματικὴν ἐπίσταμαι βρῶσιν, ἀλλὰ τινὰ καὶ ἕτερον οἶδα τροφήν, ἧς ἡ ἀπόλαυσις ἐπὶ μόνῃ τὴν ψυχὴν διαβαίνει. φάγετε καὶ γὰρ τὸν ἐμὸν ἄρτον, ἡ σοφία τοῖς πεινώσι παρακελεύεται, καὶ πίετε οἶνον ὃν κεκέρακα ὑμῖν. ἀλλὰ καὶ ὁ κύριος τὴν Σαμαρειτῶν ὑπεμφαίνων σωτηρίαν ἔλεγε βρῶσιν ἔχω φαγεῖν ἢ ὑμεῖς οὐκ οἴδατε,» καὶ ἀλλαχοῦ ὁ διψῶν ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω.» οὐκοῦν τῆς φυτείας τῆς ἐν Ἐδέμ (τροφὴ δὲ ἡ Ἐδέμ ἐρμηνεύεται) ἄξιόν τινὰ καρπὸν ἐννοῆσαι προσήκει, καὶ τρέφεσθαι διὰ τούτου μὴ ἀμφιβάλλειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ μὴ πάντως τὴν παροδικὴν καὶ ἐπίρρυτον ταύτην τροφήν ἐπὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς ἐννοεῖν. οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ θεϊότατος Ἀναστάσιος νοερὰν εἶναι βούλεται τὴν βρῶσιν ἐκείνην, οὐ μὴν αἰσθητὴν τε καὶ σαρκικὴν. εἰ γὰρ τοιαύτην ἐσήμανε βρῶσιν τὰ θεῖα ῥητά, καὶ σαρκικῶς ἀπέθνησκον οἱ ταύτης ἀπογευόμενοι· νοερῶς δ' οὖν ἡμαρτηκότες τὸν τῆς ψυχῆς αὐτίκα δέχονται θάνατον. οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος τὸ φυτὸν ἐκεῖνο, τὸ ξύλον δηλονότι τῆς γνώσεως, θεωρίαν 189 εἶναι ἔφησεν, τουτέστι γινώσιν τελεωτέραν τινὰ, ἧς ἐπιβαίνειν οὐκ ἀσφαλὲς τοῖς γε λιχνοτέροις τὴν ἔφεισιν. πρόσεχε οὖν. δέδεικται γὰρ ἐκ πολλῶν ὅτι βρώσεως αἰσθητῆς ἐν τῷ παραδείσῳ οὐκ ἦν ἐνδεής ὁ Ἀδὰμ· ἀθάνατος γὰρ ὑπὸ θεοῦ παραχθὲς οὐκ ἦν οὐδενὸς ἐνδεής. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; εἰ καθ' ὁμοιότητα τῶν ἀγγέλων ἐν τῇ ἀναστάσει ζήσεται ὁ ἄνθρωπος (καὶ ἔσονται» γὰρ φησι πάντες ὡς ἄγγελοι θεοῦ), ἡ δὲ τῆς ἀναστάσεως χάρις οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν κατὰ γε τοὺς θεῖους πατέρας ἢ πρὸς τὸ ἀρχαῖον τῶν πεπτωκότων ἀποκατάστασις, εὐδηλον πάντως ὅτι πρὸ τῆς παραβάσεως ἰσάγγελον εἶχε τὴν ζωὴν ὁ Ἀδὰμ, μήτε βρώσει μήτε πόσει, καθάπερ εἴρηται, χρώμενος, ὅτι μηδὲ παρὰ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῖς τοιοῦτόν τι τεθεώρηται. μὴ τοίνυν ἐν παραδείσῳ τὸν ἄνθρωπον αἰσθητῆς ἐμφορεῖσθαι νόμιζε βρώσεως, ὅτι μηδὲ χρεῖαν εἶχε ταύτης ἐκεῖσε διὰ γε τὴν αὐτῷ τηλικαῦτα προσοῦσαν ἀπάθειαν. ἀλλ' ἐπὶ τούτοις ἀμφιβάλλειν οὐκ ἔπρεπεν. ἐπειδὴ γὰρ τὰ φυσικὰ ταῦτα πάθη, πείνα λέγω καὶ δίψα κόπος ὕπνος ὀδύνη λύπη καὶ τὰ λοιπὰ, μετὰ τὴν παράβασιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον

βίον εισηλθοσαν, ὡς ὁ λόγος ἤδη φθάσας ἐγνώρισεν, φαίνεται πάντως ὅτι πρὸ τῆς ἀμαρτίας ὁ ἄνθρωπος οὐκ εἶχε τὸ καταναγκάζον αὐτὸν αἰσθητῆς ἄπτεσθαι βρώσεως, καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; εἴ γε τροφῆς ἦν ἐνδεής ὁ ἄνθρωπος¹⁹⁰ πὸς ἀπ' ἀρχῆς, ὡς τινες ὑπειλήφασιν, καὶ πεινῶν ἂν ἐξ ἀνάγκης ἦν καὶ ῥιγῶν καὶ κοιμώμενος. εἰ δὲ τοιοῦτος ἐκεῖνος ἦν, εὐδήλον πάντως ὅτι θνητὸς ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ φθαρτὸς· ἀδύνατον γὰρ ἄφθαρτον διαμένειν, ὡς ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης φησί, τὸν αἰσθητῆς βρώσεως ἐν μετουσίᾳ γινόμενον. ἀλλ' ἄφες αὐτοῦς· ἡ γὰρ ἀναγεγραμμένη ἀγία σύνοδος οὕτω περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου φρονεῖν οὐδαμοῦ συγχωρεῖ. διέξεισι γὰρ οὕτω κατὰ λέξιν εἴ τις λέγει τὸν Ἀδὰμ θνητὸν πλασθῆναι παρὰ θεοῦ καὶ μὴ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐλθεῖν εἰς φθοράν, ἦτω ἀνάθεμα.» καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Φυτεύεται δὲ ὅμως ἐν παραδείσῳ καὶ τοιοῦτον φυτὸν, ἀπ' οὗ κεκώλυται μὴ φαγεῖν ὁ Ἀδὰμ. τίνας ἔνεκεν; ὡς ἐντεῦθεν ἐπιγινώσκειν τὸν τοσοῦτων ἀγαθῶν παροχέα, καὶ ὡς ὑπὸ δεσπότην αὐτὸς ἔστι, καθά φησιν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, καὶ μὴ τοιοῦτον παθεῖν ἐξ ἀπονοίας ὅποιον ἔπαθεν ὁ πεσὼν Ἐωσφόρος, τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ λαμπρότητα μὴ δυνηθεῖς ἐνεγκεῖν. ἀλλὰ γὰρ τίνα τὰ μετὰ ταῦτα; παραβαίνει τὴν ἐντολήν, ἄπτεται τοῦ φυτοῦ, γυμνοῦται τῆνικαῦτα, φθορᾷ περιπίπτει, τοῦ παραδείσου ἐκβάλλεται, γινώσκει τὴν Εὐάν, γεννᾷ τρεῖς υἱούς, τὸν Καῖν τὸν Ἀβὲλ καὶ τὸν Σήθ. Πρόσσεχε δέ, ἀγαπητέ, καὶ μὴ συναρπάζου τοῖς οὕτω¹⁹¹ λέγουσιν εἴπερ ἦδει ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ τὴν ἐντολήν τε παραβαίνοντα καὶ τοῦ παραδείσου τῆνικαῦτα ἐκπίπτοντα, τί δήποτε παρήγαγεν αὐτόν; ἢ γὰρ ἔδει μὴ παραγαγεῖν αὐτόν, ἢ παραχθέντα κωλύσαι τῆς ἀπηγορευμένης ἐκείνης βρώσεως.» ἄφες αὐτοῦς, εἴγε τὰ τοιαῦτα φρονοῦσι, πείθου δὲ μᾶλλον τῷ θειοτάτῳ Γρηγορίῳ τῷ Νύσσης οὕτω λέγοντι ὅτι μὲν ἐκτραπήσεται τοῦ ἀγαθοῦ τὸ ἀνθρώπινον, οὐκ ἠγνόησεν ὁ τὰ πάντα εἰδὼς θεός, οὐκ ἐκώλυσε δέ· ὡσπερ γὰρ τὴν παρατροπὴν ἐθεάσατο, οὕτω τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ πάλιν τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν κατενόησε. τί οὖν; ἄμεινον ἦν καθόλου μὴ ἀγαγεῖν τὴν φύσιν ἡμῶν εἰς γένεσιν, ἐπειδὴ τοῦ καλοῦ διαμαρτόντα προέγνω τὸν ἄνθρωπον, ἢ παραχθέντα καὶ νεοσηκότα πάλιν πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς χάριν διὰ μετανοίας ἐπανακαλέσασθαι; πάντως τὸ δεύτερον. ἄλλως τε διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα παραγαγεῖν ὁ θεὸς ἠθέλησε τὸ ἀνθρώπινον, ὁμολογουμένως δὲ προεῖδε καὶ τὴν γενησομένην αὐτοῦ παρεκτροπὴν. εἴπερ οὖν οὐ παρήγαγε διὰ τοῦτο τὸν ἄνθρωπον, ἐνίκα δὲ λοιπὸν ἢ κακία ἡμῶν, ὡς ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης φησί, τὴν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ. πάντα μὲν οὖν καλὰ ποιεῖ ὁ θεός, ὅσα δὴ καὶ ποιεῖ, ἕκαστος δὲ ἡμῶν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ἐκκλίνει πρὸς γε τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν. εἰ γὰρ καὶ συνέφερε τῷ ἀνθρώπῳ εἰ οὐκ ἐγεννήθη» φησὶν ὁ κύριος, ἀλλ' οὐ τὴν οἰκείαν¹⁹² δημιουργίαν κακίζων ἔλεγεν, ἀλλὰ τὴν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ἐπιγενομένην τῷ κτίσματι αὐτοῦ κακίαν. ἡ γὰρ τῆς οἰκείας γνώμης ῥαθυμία ἄχρηστον αὐτῷ τὴν τοῦ δημιουργοῦ εὐεργεσίαν ἐποίησε, ὡσπερ οὖν καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἔστιν ἰδεῖν. καὶ πρόσσεχε, εἰ βούλει, τοῖς λεγομένοις. εὐεργετῆσαι θέλων ὁ βασιλεὺς τῶν ὑπὸ χεῖρά τινά μεγίστην αὐτῷ ἐγχειρίζει ἀρχήν. καὶ ὅς αὐτίκα πρὸς τὸ ὕψος ἀπιδῶν τῆς ἀρχῆς, καὶ μὴ δυνάμενος ἐνεγκεῖν, ἐπαίρεται καθ' ἑαυτόν, ἡσυχῇ καθῆσθαι οὐκ ἀνέχεται, φαντάζεται τὰ ὑπὲρ αὐτόν, τυραννίδι κέχρηται καὶ εἰς ἀποστασίαν χωρεῖ. τί τὸ ἐπὶ τούτοις; ἄχθεται ὁ βασιλεὺς οὐ μικρῶς ἐπὶ τῷ πράγματι, δυσχεραίνει. τί τοῦτο; λέγει· πῶς ὁ ἀχάριστος τὴν ἐπελθοῦσαν αὐτῷ δόξαν εἰς ἀδοξίαν μετέστρεψε; καὶ θέλει μὲν μὴ καθελεῖν τὸν ἀγνώμονα, καταφρονῆσαι δὲ ὅμως τῆς τυραννίδος οὐ δύναται. χειροῦται τὸν ἀποστάτην λοιπὸν, τῆς ἀξίας ἀπογυμνοῖ καὶ δριμείαις ὑποβάλλει ποιναῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς παρουσίας ὑπεξάγει ζωῆς. συνέφερε λοιπὸν αὐτῷ μὴ δέξασθαι παρὰ βασιλέως ἀρχήν, εἴπερ ἀπονοίας αὐτοῦ τοιαῦτα παθεῖν

ἐκινδύνευσε. πρόσεχε οὖν, ἀγαπητέ, καὶ μὴ συναρπάζου τοῖς ἐπιχειροῦσι τὰς θείας οἰκονομίας πολυπραγμονεῖν. 193 οὐ γὰρ ἡ εὐεργεσία τοῦ θεοῦ πρόξενος ἡμῖν γίνεται τῶν δεινῶν, ἀλλ' ἡ ῥαθυμία πάντως ἡμῶν καὶ ἡ κατὰ γνώμην ἐπὶ τὸ χεῖρον ὀρμή. Ἄλλ' οὐδὲ κωλύσαι τὸν ἄνθρωπον ἔπρεπεν, ἡνίκα τὸ φυτὸν ἐπεχειρεῖ φαγεῖν. πῶς γάρ, εἴπερ αὐτεξούσιος ἦν; εἰ γὰρ ἀναστέλλειν ἔμελλε τὸν ἄνθρωπον ὁ θεός, ἡνίκα τοῦτον ἐώρα τῆς εὐθείας ὁδοῦ πόρρω φερόμενον, ποῦ λοιπὸν ἐθεωρεῖτο τὸ προσὸν αὐτῷ λογικόν; ποῦ δὲ τὸ αὐτεξούσιον, εἴ γε τῆς ἀλόγου φύσεως ἐστὶ τὸ ἀβουλήτως ὧδε κάκεῖσε περιάγεσθαι τε καὶ μεταφέρεσθαι; εἴπερ ἐκωλύετο μὴ ἀμαρτάνειν ὁ ἄνθρωπος, ποῦ λοιπὸν ἡ ἀρετή; ποῦ δὲ καὶ οἱ διὰ ταύτην διδόμενοι στέφανοι; κατὰ τί δὲ καὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἔπαθλον αὐτῷ πρόκειται, εἴγε μὴ σπουδῇ καὶ βία καὶ ἀγαθῇ προαιρέσει τοῦ ἀγαθοῦ γένοιτο μέτοχος; οὐκ ἔδει κωλύειν αὐτόν, ἵνα μὴ τοῖς ἀλόγοις ὁ λογικὸς ἐναρίθμιος γένηται, ἅτε δὴ μὴ κεκτημένος τὴν χάριν τῆς αὐτεξουσιότητος. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Βασίλειος οὕτω φησίν. ὁ λέγων, ἵνα τί μὴ κατεσκεύασεν ἀναμαρτήτους ἡμᾶς ὁ θεός, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν ἄλογον φύσιν τῆς λογικῆς προτιμᾶ καὶ τὴν ἀκίνητον καὶ ἀνόρμητον τῆς προαιρετικῆς καὶ ἐμπράκτου.» Παραχωρεῖται λοιπὸν ὁ Ἄδάμ, ἄπτεται τοῦ φυτοῦ, γυ194 μνοῦται, παραχρῆμα παραδείσου ἐξόριστος γίνεται. τί τὸ ἐπὶ τούτοις; οἱ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ διανοίγονται ὀφθαλμοί, κάντεῦθεν ὄρα καθαρῶς οἶον ἀγαθὸν ἐστὶν ἢ τῆς ἐντολῆς φυλακὴ καὶ ὅσον αὐθις κακὸν ἢ ταύτης παράβασις. οὐδὲ γὰρ τὸ φυτὸν ἐκεῖνο, καθὰ φησιν Ἰώσηπος καὶ Νεμέσιος ὁ Ἐμέσης ἐπίσκοπος, τοιαύτην εἶχε φύσιν ὥστε τοῖς ἀπτομένοις αὐτοῦ φρόνησιν ἐνιέναι τοῦ τὸ καλὸν εἰδέναι καὶ πονηρόν. εἰ γὰρ ξύλον αὐτὸ γνώσεως ἢ ἀγία κατονομάζει γραφή, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο καὶ τοιαύτην αὐτὸ κεκτῆσθαι δύναμιν εἴπωμεν. ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ αὐτὸ γέγονε τῆς ἐντολῆς ἢ παράβασις, καὶ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν ἐπεισηλθε τῆς ἀμαρτίας ἢ γνώσις καὶ αἰσχύνη, διὰ τοῦτο τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἐδέξατο. ἔθος γὰρ τῇ ἀγίᾳ γραφῇ ἐκ τῶν συμβαινόντων πραγμάτων ἐπιτιθέναι καὶ τὰ ὀνόματα. καὶ ἄκουε τί φησιν ἐπὶ τούτοις ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης. ἐν ἐρήμῳ μία πηγὴ ὕδωρ ἀντιλογίας ἐκλήθη, οὐχ ὅτι τοιαύτην εἶχε φύσιν ὥστε τοὺς ἐξ αὐτῆς ἀρρομένους εἰς ἀντιλογίας εὐθὺς μετατρέπεσθαι· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, καὶ αὐτὸς Μωσῆς ἐξ ἐκείνης πῶν ἀντεῖπεν ἂν τῷ θεῷ. καθάπερ οὖν ἡ πηγὴ ἐκείνη οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, παρὰ δὲ τὴν ἐπ' αὐτῇ γενομένην ἀπειθειαν τοῦ λαοῦ ὕδωρ ἀντιλογίας ἐκλήθη, οὕτω καὶ τὸ φυτὸν ἐκεῖνο τὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ οὐ γνώσιν εἶχεν, ἀλλ' ὅτι πᾶς ἀμαρτάνων εἰς γνώσιν ἔρχεται τοῦ εἰδέναι ὅτι καλὸν μὲν τὸ ὑπα195 κούειν κακὸν δὲ τὸ παραβαίνειν ἐστίν. ὅθεν καὶ τοιαύτην ἐπωνυμίαν, ὡς ἔφημεν, ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ συμβεβηκότων ἔσχηκεν ὕστερον.» Τοῦ Ἄδαμ δὲ φθορᾶ καὶ θνητότητι περιπεσόντος μετὰ τὴν παράβασιν, εἶπεν ὁ θεός ἰδοὺ γέγονεν Ἄδαμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν.» πρόσεχε δέ, ἀγαπητέ. ἄλλοι μὲν εἰρωνικῶς ἔφασαν τουτονὶ τὸν λόγον εἰπεῖν τὸν θεόν· θεώσεως γὰρ ἔρωτα σχῶν ὁ Ἄδαμ, καὶ ὧν ἀγαθῶν μέτοχος ἦν ἀθλίως ἐξέπεσε καὶ θνητὸς ὁ ἀθάνατος γέγονεν. ἕτεροι δὲ προληπτικῶς τὸ τοιοῦτον ῥητὸν κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς γραφῆς ἐξέλαβον, λέγοντες ἰδοὺ γέγονεν Ἄδαμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν,» τουτέστιν ὁψέ ποτε γενήσεται εἷς ἐξ ἡμῶν ἄνθρωπος ὁμοῖος τῷ Ἄδαμ. τοῦτο προληπτικῶς, ὡς ἔφημεν, εἴρηται κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς γραφῆς, ἥτις εἴωθε τὰ μέλλοντα γενέσθαι ὡς ἤδη παρόντα ἢ καὶ γεγονότα διαγορεύειν, καθὰ καὶ ἐπὶ τῆς προμήτορος εἰρημένον εὐρίσκομεν. μήπω καὶ γὰρ αὐτῆς παραχθείσης λέγει ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, εἰ καὶ καθ' ἕτερον νοῦν ὁ θειότατος Ἀναστάσιος τὸ τοιοῦτον ἐνόησε θεῖον ῥητόν. ἐν γὰρ τῷ περὶ ἀναστάσεως λόγῳ αὐτοῦ καὶ τάδε περὶ τούτων λέγων εὐρηται. διπλῆ τίς ἐστὶν ἢ τῆς φύσεως ἡμῶν κατασκευὴ, ἢ τε πρὸς τὸ θεῖον

ὡμοιωμένη καὶ ἡ πρὸς τὴν διαφορὰν ταύτην τῶν σχημάτων 196 διηρημένη τελευταῖον κατασκευασθεῖσα.» καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγίαν ἐπιφέρει γραφὴν ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ, ὥστε τὸ δόγμα τοῦτο γενέσθαι σαφέστερον. λέγει γὰρ καὶ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. πρώτη ποίησις αὕτη, ἀπλή, μονότροπος, ἄζυγος, μὴ ἔχουσα τινα διαφορὰν. καὶ κατ' εἰκόνα γὰρ θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. δευτέρα δὲ ποίησις, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς.» ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, δῆλον ἐκ τῶν ῥημάτων αὐτῶν. ἐκεῖ μὲν εἶπεν αὐτόν, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἐνταῦθα δὲ εἶπεν αὐτούς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. πρόσεχε δέ. ἐπειδὴ ἡ ἀγία γραφή προλαβοῦσα εἶπε κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν,» εἶτα, μετὰ τὴν αὐτοῦ δηλαδὴ ποίησιν, ἐπήγαγεν ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς,» ἔδειξε προφανῶς ὅτι ἄλλη ποίησις ἐκείνη καὶ ἕτερα ποίησις αὕτη, ἡ μὲν τὸ τοῦ δημιουργοῦ παριστῶσα φιλότιμον (κατ' εἰκόνα γὰρ θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν), ἡ δὲ τὴν τῶν σχημάτων ὑπεμφαίνουσα διαφορὰν (ἄρσεν γὰρ καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς). δοκεῖ μὲν οὖν ὁ λόγος οὕτωσὶ φορτικός, ἀλλὰ τοῖς ἐπομένοις τῷ ἰδίῳ λογισμῷ. τοῖς γὰρ ἐκζητοῦσι τὰς ἱεράς τῶν πατέρων γραφὰς καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι καὶ σαφῆς ὁ τοιοῦτός ἐστι. καὶ ἄκουε τί φησιν ὁ τὰ θεῖα σοφὸς Ἀναστάσιος. τοῖς γὰρ προειρημένοις καὶ τάδε προσέθετο, σα197 φηνίσαι θέλων ἐκ πολλῶν τὸ λεγόμενον. δευτέρα κτίσις ἐστὶ τοῦ τε ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος προσκατασκευασθεῖσα τῷ πλάσματι, τῷ κατὰ τὴν πρώτην δηλονότι γεγεννημένῳ κατ' εἰκόνα θεοῦ, ἐν ᾧ διαφορὰ σχημάτων οὐκ ἦν, ὅτι μηδὲ ἐν τῇ θεῖα καὶ μακαρία εἰκόνι τοιοῦτόν τι ἐπινενόηται.» εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, λέγειν οὖν εὐλογον ὅτι ἐκ προγνώσεως ὁ θεὸς τοιαύτην ἀπ' ἀρχῆς κατασκευὴν δέδωκε τῷ Ἀδάμ, εἴ γε τῆς δευτέρας ἐστὶ κτίσεως ἡ τοιαύτη τῶν σχημάτων διαφορὰ, ἦν δὴ καὶ ἀναγκαίως ἐπήγαγε μετὰ τὴν πρώτην, ὡς εἴρηται, ποίησιν· οὐδὲ γὰρ ἠγνόνει τὸ συμβησόμενον. καὶ πρόσχες, εἰ βούλει, τῷ Δαμασκηνῷ Ἰωάννῃ περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου λέγοντι εἰδῶς δὲ ὁ προγνώστης θεὸς ὅτι ἐν παραβάσει γενήσεται καὶ ὅτι φθορᾶ ὑποπεσεῖται, διὰ τοῦτο παράγει τὸ θῆλυ ἐξ αὐτοῦ.» ὥστε εἰ μὴ τῆς ἀγγελικῆς ἐξέπιπτε βιοτῆς, οὐκ ἂν ἡ τῶν σχημάτων αὕτη προσκατεσκεύαστο διαφορὰ, ὅτι μηδὲ χρεῖαν εἶχε ταύτης ὁ κατ' εἰκόνα γεγεννημένος θεοῦ πρὸς γε τὴν ἐκ διαδοχῆς τοῦ γένους σύστασιν, ἅτε κατὰ τοὺς ἀγγέλους, ὡς ἄνω διείληπται, μέλλων πληθύνεσθαι. ἀλλ' ἐπαναληπτέον κἂν αὐτῆς τὸν λόγον. Θεῖα μετὰ τὴν παράβασιν πρὸς τὸν ὄφιν ἀπόφασις ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύση.» ἐπειδὴ καρδίαν ἠπάτησας καὶ κοιλίαν ἔπεισας ἄψασθαι βρωμάτων, ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύση. οὐδὲ γὰρ ὡς πόδας κεκτημένου τὸ πρό198 τερον, καθὰ Ἰώσηπός τέ φησι καὶ ἡ λεγομένη Λεπτὴ Γένεσις, νῦν ἀποφαίνεται τὸν ἐπὶ τῇ κοιλίᾳ περίπατον. ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸν χρυσορρήμονα Ἰωάννην ἀπὸ τοῦ ὀρθίου σχήματος τοιαύτην ἄδειαν ἔσχεν ὥστε πρὸς τὸ οὖς τῆ Εὐᾶ πλησιάσαι καὶ περὶ τοιούτων διαλεχθῆναι, τῇ γῆ καὶ πάνυ δικαίως ἐπισύρεσθαι κατεδικάσθη. εἰ γὰρ καὶ ἄπους ἐξ ἀρχῆς διεπέπλαστο, ἀλλὰ κύκλοις τινῶν κάτωθεν ἐλιγμῶν ἐνορθούμενος τεταμένοις τοῖς στήθεσιν ἵππευσε. διὸ καὶ νῦν ὁ ὄφιν πολλάκις θυμούμενος ἀνίστησιν ἑαυτὸν καὶ κυκλικῶς ἐλισσόμενος τρέχει. προβάς δὲ ὅσον δεῖξαι τοῦ παλαιοῦ βαδίσματος τὴν μνήμην, πάλιν τῷ τῆς ἀποφάσεως καταβάλλεται νόμῳ. ὅρα δὲ νουνεχῶς ὅτι τοσοῦτόν ἐστι βαρὺ τὸ τινα καθ' ἑαυτὸν ἀμαρτάνειν, ὅσον ἄρα τὸ καὶ ἑτέρους ἐνάγειν εἰς ἀμαρτίαν. κατὰ τοῦτο καὶ βαρυτέραν ὑπέστη τῆς Εὐᾶ τὴν κόλασιν. ἡ Εὐᾶ πάλιν τοῦ Ἀδάμ, ὅτι τὸν Ἀδάμ ἠπάτησεν ἡ Εὐᾶ καὶ τὴν Εὐᾶν ὁ ὄφιν. Ἄλλ' ἐκ τούτου νοεῖρας μετέχειν ψυχῆς καὶ τὰ ἄλογα οἱ Μανιχαῖοι ἐνόμισαν· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, ὡς ἐκείνοί φασιν, οὐκ ἂν ἐτιμώρησε τὸν ὄφιν ὁ θεός, οὐκ ἂν ἀρᾶ καθυπέβαλεν. ἀλλ' οὐκ ἔστι

τοῦτο, οὐκ ἔστι. καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὁ προφήτης λέγει Δαβὶδ μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος, 199 οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις.» ἄλλως τε εἰ διὰ τὸ τιμωρηθῆναι τὸν ὄφιν δοκοῦσι καὶ τὰ ἄλογα νοεραῖς μετέχειν ψυχῆς, τὸ κωλῦον πάντως οὐδὲν μὴ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν φυτῶν τὸ τοιοῦτον δόγμα κρατεῖν, εἴ γε τὴν συκὴν ἀρᾶ καθυπέβαλεν ὁ Χριστός, ἠνίκα πεινάσας οὐχ εὗρεν καρπὸν ἐν αὐτῇ. ὑποβάλλει τοίνυν ὁ θεὸς τὸν ὄφιν κατάρρα, ἵνα κἂν τὸν διάβολον οὐ βλέπη τις τί ἔπαθε, τὸν ὄφιν αἰεὶ βλέπων συρόμενον τὸν ποτε διανεστηκότα, ὡς ὁ χρυσορρήμων φησὶν, ὑπόμνησιν λάβη ὅτι εἰ ὁ ὑπουργὸς τῆς κακίας ἐπὶ τοσοῦτον κολάζεται, περὶ τοῦ πρωταίτιου τί χρὴ καὶ λέγειν. τιμωρεῖται τὸν ὄφιν ὁ θεὸς τοιοῦτόν τι ποιῶν ὁποῖον δὴ καὶ φιλόστοργος πατήρ. οὐ μόνον γὰρ τὸν φονέα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τιμωρεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ φόνου ὄργανον συνθλάττει τε καὶ εἰς πολλὰ κατατέμνει. αὐτὸς σου τηρήσει τὴν κεφαλὴν.» οὐκέτι, φησί, πρὸς ἐπιβουλάς, ὦ ὄφι, ἀνθρώπων παρρησιάση καθὰ δὴ καὶ τὸ πρότερον, ἀλλὰ σὺ μὲν τοσοῦτον ἔξεις τῶν ἀνθρώπων τὸν φόβον ὥστε περιπατοῦντων καὶ ἐκείνων ἀκούων φωλεοῖς ἐγκατακρύπτειν ἑαυτόν. Ὁ μὲν οὖν μέγας Μακάριος ἐν ἐπιστολαῖς αὐτοῦ περὶ τοῦ διαβόλου φησὶν ὅτι ἅμα τῷ ἐκπεσεῖν τῇ γεέννῃ παραδοθῆναι ἔμελλεν, ἀλλ' εἰάθη πολεμεῖν, ἵνα φανώσιν οἱ τοῦ Ὁ Χριστοῦ στρατιῶται· ἀντιδίκου γὰρ μὴ προκειμένου οἱ γνήσιοι στρατιῶται τοῦ βασιλέως οὐ φανεροῦνται. ὅθεν ὡς καταδικώτερος σφοδροτέρα ἐύρησει τὴν κόλασιν. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν ἐρμηνείᾳ καὶ τά-δε περὶ τοῦ διαβόλου διέξεισι. τάχα γὰρ πρὸ τοῦ κτισθῆναι τὸν ἄνθρωπον τόπος τῆς μετανοίας καὶ τῷ διαβόλῳ ὑπελείπετο, καὶ ἡδύνατο ὁ τυφός, εἰ καὶ ἀρχαιότερον νόσημα ἦν, ὅμως διὰ τῆς μετανοίας ἑαυτὸν ἐξιασάμενος ἀποκαταστήσαι αὐτὸν εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς. ἀφ' οὗ δὲ τοῦ κόσμου ἡ κατασκευὴ καὶ τοῦ παραδείσου, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν αὐτῷ, καὶ ἐντολὴ καὶ φθόνος τοῦ διαβόλου καὶ φόνος τοῦ τετιμημένου, ἀποκέκλεισται αὐτῷ καὶ ὁ τόπος τῆς μετανοίας. εἰ γὰρ ὁ Ἡσαΐ μετανοίας τὸπον οὐχ εὗρε τὰ πρωτοτόκια ἀποδόμενος, τίς τόπος ὑπολέλειπται μετανοίας τῷ τὸν πρωτόπλαστον ἀποκτείναντι Ἀδὰμ καὶ ἐκείνου τὸν θάνατον εἰσενεγκόντι;» ἀλλὰ καὶ ὁ Σιναΐτης θεῖος Ἀναστάσιος εἰς ἐπιστροφὴν, ὡς ἔοικεν, ἔλκων καὶ τοὺς λίαν ἀπεγνωσμένους, καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα φησὶν. εἰ Μανασσῆν ὁ θεὸς διὰ μετανοίας ἐδέξατο, τάχα τολμῶ εἰπεῖν ὅτι καὶ τὸν διάβολον μετανοοῦντα ὀλοψύχως δέξεται.» καλῶς δὲ εἶπεν ὅτι τολμῶ εἰπεῖν· ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης οὐ δίδωσι τῷ διαβόλῳ μετάνοιαν. λέγει καὶ γὰρ ὅτι ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις ὁ θάνατος, τοῦτο τοῖς ἀγγέλοις 1 ἢ ἔκπτωσις· μετὰ γὰρ τὴν ἔκπτωσιν οὐκ ἔστιν αὐτοῖς μετάνοια, ὡσπερ οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις μετὰ θάνατον. οὐκ ἐνεδόθη δὲ καὶ τοῖς ἐκπεσοῦσιν ἀγγέλοις μετάνοια, ὡς ὁ Νεμεσίος φησιν, ὅτι καὶ ἀσώματος ἡ φύσις αὐτῶν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν τῆς μετανοίας ἔτυχεν. ἀλλ' ἔμοιγε τέως ὁ λόγος οὗτος ὃς ἐπὶ τῷ Ἀδὰμ οὐκ ἔστιν ἀποδοχῆς ἄξιος. οὐδὲ γὰρ ὑπὸ σωματικῶν ἐπιθυμιῶν ἠττηθεὶς ὁ Ἀδὰμ εὐρέθη παραβάτης τῆς ἐντολῆς (ἄπαγε τῆς Ὁριγένους φρενοβλαβείας) ὅτι μηδὲ χώραν εἶχον αὐταὶ πρὸ τῆς παραβάσεως ἐν αὐτῷ. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; αὐτὸς ὁ Ἀδὰμ ἐκβληθεὶς τοῦ παραδείσου καὶ ἀπέναντι καθίσας αὐτοῦ παρ' ὅλην ἐθρήνει τὴν ζωὴν αὐτοῦ. ἐφ' ᾧ κάμπτεται ὁ θεός, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πάσχει δι' αὐτόν. ὁ δὲ διάβολος ἐκπεσῶν οὐ μόνον οὐκ ἐθρήνησεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ πλάσματος ἐλύττησε θεοῦ, καὶ τὸν θεὸν αὐτὸν διέβαλε πρὸς τὸν Ἀδὰμ. λοιπὸν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν οὕτω διατεθέντα μετανοίας ἐπιτυχεῖν πάντως ἀμήχανον. Ἄκουε δὲ καὶ τί φησιν ὁ Θεοδώρητος ἐν τῇ Θεραπευτικῇ αὐτοῦ περὶ τούτου. ἐπαρθεὶς ὁ διάβολος λέγεται πεπτωκέναι, εἶτα κατὰ τῶν ἀνθρώπων ὡς εἰκόνη θεοῦ τετιμημένων λυττῆσαι, καὶ τὸν κατὰ τούτων ἀναδέξασθαι πόλεμον, τὸν

δὲ 2 ποιητὴν τῆ τῶν ἀγγέλων ἐπιστάσιᾳ φρουρῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅπως μὴ βία καὶ τυραννίδι χρώμενος, ἀοράτως ἐπιὼν, ἀδεῶς διαφθείρη οὐς διὰ φθόνον ἐμίσησεν. οὐκοῦν ὁ φθόνος οὗτος, μάλιστα δὲ ἡ ἔπαρσις αὐτοῦ καὶ ἀπόνοια (καὶ νῦν γὰρ ὑπ' αὐτὸν ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, ὡς ὁ Παῦλος φησί), πρὸς τούτοις δὲ ἡ ἀπόγνωσις (εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἔλεγον ὅτι πρὸ καιροῦ ἦλθες βασανίσαι ἡμᾶς) μετανοεῖν τὸν ἀποστάτην οὐκ ἔῃ. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις εἰδέναι σε καὶ τοῦτο βούλομαι, ὅτι ὁ ἀποστάτης οὗτος διάβολος ἐν ταῖς ἀγγελικαῖς δυνάμεσι πρωτοστάτης ἦν, ἀγαθὸς παρὰ θεοῦ γενόμενος καὶ μηδὲν ἴχνος κακίας ἢ πονηρίας ἐν ἑαυτῷ φέρων. πάντα γὰρ ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς καλὰ, καὶ καλὰ λίαν. κακὸν δὲ οὐδὲν ἐποίησεν ὁ θεός. τὸ γὰρ κακὸν οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τοῦ καλοῦ ἀναχώρησις, ὡσπερ οὖν καὶ τὸ σκότος οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ φωτὸς στερησις. καλῶς οὖν εἶπεν ὁ λόγος ὅτι τοῦ κακοῦ ποιητῆς οὐκ ἔστιν ὁ θεός. οὐχὶ δὲ τῶν μὴ ὄντων. εἰ γὰρ τὰ καλὰ παραχθῆναι λέγεται παρὰ θεοῦ, ταῦτα καὶ ὄντα πάντως εἰσὶ. τὸ δὲ κακὸν ἐπειδὴ οὐ παρήχθη παρὰ θεοῦ, οὐδὲ ὄν ἐστι. τοῦ κακοῦ λοιπὸν οὐκ ἔστι ποιητῆς ὁ θεός, εἶγε τῶν μὴ ὄντων, ὡς ἔφημεν, οὐκ ἔστι ποιητῆς, λέγεται δὲ μὴ εἶ3 ναί τι τὸ κακόν, ἐπειδὴ ἀνυπόστατον καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ μὴ ὑφέστηκε. Τοιοῦτος οὖν ἦγουν ἀγαθὸς ὑπὸ θεοῦ παραχθεὶς ὁ διάβολος τῆς περιγείου τάξεως καὶ τῆς γῆς ἐνεχειρίσθη τὴν φυλακὴν παρ' αὐτοῦ. μὴ ἐνέγκας δὲ τὸν τε φωτισμὸν καὶ τὴν τιμὴν ἦν ὁ θεὸς αὐτῷ ἐχαρίσατο, ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν εἰς τὸ παρὰ φύσιν ἐτρέπη, καὶ ἐπήρθη κατὰ τοῦ πεποικηκότος αὐτὸν θεοῦ· θήσω» καὶ γὰρ εἶπε τὸν θρόνον μου ἐπὶ τῶν νεφελῶν, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ.» ἔνθεν τοι καὶ ὡς ἀστραπὴ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατὰ γῆς ἔπεσε. συναπεσπάσθη δὲ αὐτῷ καὶ συνέπεσε πλῆθος ἄπειρον τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων ἀγγέλων. τοῦτο δὲ καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἔδειξεν οὕτως εἰπὼν πῶς ἐξέπεσεν ὁ Ἐωσφόρος ὁ τὸ πρῶτ' ἀνατέλλων, καὶ συνετρίβη εἰς τὴν γῆν;» Ἐωσφόρον δὲ αὐτὸν ἐκάλεσεν δι' ἣν ἀπὸ θεοῦ ἔσχε λαμπρότητα. τούτοις οὖν ἀκολουθῶν καὶ τῷ θεολόγῳ Γρηγορίῳ διείληπται. Ἐωσφόρον γὰρ αὐτὸν εἶπε διὰ τὴν λαμπρότητα, σκότος δὲ διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ γενόμενον καὶ λεγόμενον. ἔκτοτε δὲ οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες τὸν καθ' ἡμῶν ἀνεδέξαντο πόλεμον. οὐδὲ γὰρ ἀνέχονται τοὺς ἀνθρώπους ὁρᾶν ἐκεῖσε σπεύδοντας ἀνελθεῖν ὅθεν κακοβούλως ἐξέπεσον, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος. δοχεῖα καὶ γὰρ πάσης ὄντες κακίας καὶ τὴν τοῦ φθό4 νου νόσον ἐδέξαντο. οὐδὲ γὰρ ἐχθρὸς ἡμῖν ὁ διάβολος ἐκτίσθη παρὰ θεοῦ, ἀλλ' ἐκ ζηλοτυπίας ἡμᾶς πολεμεῖ. ὁρῶν γὰρ ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἀγγέλων καταρριφέντα, οὐκ ἔφερε βλέπειν τὸν γῆϊνον ἐπὶ τὴν ἄξια τῶν ἀγγέλων διὰ προκοπῆς ἀνυψούμενον. καὶ μία μὲν παρὰ γε τοῖς ἀγγέλοις καὶ τοῖς δαίμοσιν ἡ οὐσία, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ προαίρεσις, καθὰ δὴ καὶ ἐπὶ ἀγαθῶν ἀνθρώπων καὶ πονηρῶν ἔστιν ἰδεῖν· μία μὲν καὶ παρ' αὐτοῖς ἡ φύσις ἐστίν, οὐ μὴν δὲ καὶ γνώμη καὶ θέλησις ἡ αὐτή. Καὶ τὸ μὲν ὀρθόδοξον τῆς ἐκκλησίας φρόνημα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· οἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων σοφοί, Πορφύριος καὶ Ἰάμβλιχος, διαφέρειν τοὺς δαίμονας κατὰ τὴν οὐσίαν λέγουσι, καὶ ἀλόγους τινὰς αὐτῶν καὶ ὑλαίους εἶναι, ἐμπίπτειν δὲ αὐτοὺς ἡμῖν οὐχ ὡς δυσμενεῖς ἀλλ' ὡς ἡμῶν κολαστάς. ἀλλὰ καὶ προγινώσκειν αὐτοὺς καὶ τὸ μέλλον εἰδέναι λέγουσι, πλὴν οὐχὶ πάντας· τοὺς μὲν γὰρ τὰ ἄνω λαχόντας δαίμονας ἀληθεύειν παντάπασιν, τοὺς δὲ ταρταρωθέντας ψευδεῖς εἶναι φασί, τοὺς δὲ περιγιοτέρους καὶ μέσους λοξοὺς εἶναι καὶ ἀμφιβόλους λέγουσιν. ἀλλ' ἡμῖν οὐχ οὕτω δοκεῖ. ἔαν γὰρ οἱ φωτεινοὶ ἄγγελοι τὸ τῆς προγνώσεως οἴκοθεν οὐκ ἔχῃσι χάρισμα (καὶ γὰρ ἐκεῖνα προλέγουσι, καθὰ δὴ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης φησὶν, ὅσα ἂν αὐτοῖς ἀποκαλυφθῆναι πα5 ρὰ θεοῦ φθάσωσι), πολλῷ μᾶλλον οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες προλέγειν οὐ δύνανται. προγνώστης γὰρ καὶ καρδιογνώστης

μόνος ὁ θεός. καὶ πείθου τῷ θείῳ Δαβὶδ πρὸς τὸν θεὸν οὕτω λέγοντι σὺ γινώσκεις τὰς καρδίας μονώτατος.» Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ἀγαπητέ, κατ' ἐπιτομήν ὁ λόγος διηγήθη σοι. καὶ μὴ δυσχέραινε τούτου ἕνεκεν ἅτε φιλομαθῆς ὢν· ἀλλαχοῦ γάρ, οἶδας, ἐσχεδιάσθη σοι τὰ περὶ τούτων πλατύτερον. Λέγει γὰρ ἡ γραφή καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν, καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν καὶ ὠραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι, καὶ λαβοῦσα τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε.» πρόσεχε, ἀγαπητέ, τῷ μεγάλῳ κἀνταῦθα Βασιλείῳ. φησὶ γὰρ διὰ τί δὲ καὶ ἦν ἐν παραδείσῳ τὸ ξύλον τῆς βρώσεως; εἰ μὴ γὰρ ἦν αὐτό, οὐκ ἂν ἡμᾶς ὁ διάβολος ἀπατήσας εἰς θάνατον κατήγαγεν. ἔδει εἶναι ἐντολὴν τὴν δοκιμάζουσαν ἡμῶν τὸ ὑπήκοον. διὰ τοῦτο ἦν φυτὸν ὠραίων καρπῶν εὐφορον, ἵνα ἐν τῇ ἀποχῇ τοῦ ἡδέος τὸ τῆς ἐγκρατείας καλὸν ἐπιδειξάμενοι τῶν τῆς ὑπομονῆς στεφάνων δικαίως ἀξιοθῶμεν. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Ὁ δὲ γε Νύσσης ὑψηλότερον ἐκλαμβάνει τὰ περὶ τούτου, καὶ οὕτω φησὶ. προδεικνυσιν ὁ ὄφις τὸν πονηρὸν τῆς ἀμαρτίας καρπὸν, οὐχ ὡς ἔχει φύσεως (οὐ γὰρ ἠπατήθη ὁ ἄνθρωπος τῷ προδῆλῳ κακῷ), ἀλλὰ διὰ τινος ὥρας τὸ φαινόμενον ἀγλαΐσας, καὶ τινα κατὰ τὴν αἴσθησιν ἡδονὴν ἐγγοητεύσας τῇ γεύσει, πιθανὸς ἐφάνη τῇ γυναικί. τούτῳ τῷ τρόπῳ τὸν ἄνθρωπον ὁ διάβολος εἴωθεν ἀπατᾶν. καὶ εἰ μὴ διόλου νήφων ὀραῖται, οὐκ ἂν ἐκφύγη τὰς αὐτοῦ μηχανάς, οὐκ ἂν εὐρεθείη τῶν παγίδων ἀνώτερος. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Ἡ δὲ Λεπτὴ Γένεσις λέγει τὸν Ἀδὰμ ἀπροόπτως ἀπὸ τοῦ ξύλου λαβεῖν καὶ φαγεῖν, καὶ μὴ προσχεῖν ὅλως τῷ λόγῳ τῆς Εὐας, ὅτι λειποθυμῶν ἦν ἀπὸ τε μόχθου καὶ πείνης. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἀγαπητέ, σιωπᾶν ἄμεινον, ὅτι καὶ σιωπῆς, ὡς προεῖρηται, τυγχάνουσιν ἄξια. εἰ μὴ βούλει καὶ σὺ λέγειν ὅτι γυναῖκα ἔλαβεν ὁ Ἀδὰμ, ἵνα μὴ ἐφ' ἕτερα τῶν ζώων τραπήσεται. ὁ ὄφις ἀπὸ κτήνους ἐρπετὸν ἐγένετο, χεῖράς τε καὶ πόδας ἐκέκτητο. ἀφηρέθη δὲ ταῦτα διὰ τὸ τολμηρῶς εἰς τὸν παράδεισον εἰσελθεῖν, καὶ διὰ τὸ πρῶτος ἀπὸ τοῦ ξύλου λαβεῖν καὶ φαγεῖν. ὁ Ἀδὰμ ἀπεσόβει τὰ πετεινὰ καὶ ἐρπετά, συνῆγε τὸν καρπὸν ἐν παραδείσῳ, καὶ σὺν τῇ γυναικί αὐτοῦ ἦσθιεν αὐτόν. ταῦτα μὲν οὖν, ἵνα μὴ λέγω, καὶ ἔτι πολλῶ πλείονα τούτων, ἡ Λεπτὴ διεξέεισι Γένεσις. ἀλλ' ἄφες αὐτά. τοῖς γὰρ ὀπωσοῦν ἐγκύπτουσι τῇ ἀγίᾳ γραφῇ γέλως ἀντικρυς δοκοῦσι καὶ παίγνια. 7 Καὶ χιτῶνας δερματίνους ἐνέδυσεν αὐτούς. ὁ μὲν οὖν θεῖος Γρηγόριος ὁ Νύσσης φησὶν ὅτι χιτῶνας δερματίνους ἐπιβάλλει τοῖς πρωτοπλάστοις ὁ κύριος, οὐ δέρματα δέ. ποίων γὰρ ἀποσφαγέντων ζώων καὶ δαρέντων ἐπινοεῖται αὐτοῖς ἡ περιβολή; ἐκ τῆς τῶν ἀλόγων λοιπὸν φύσεως νεκρότητα ἐντέθεικεν οἰκονομικῶς τῇ εἰς ἀθανασίαν κτισθείσῃ φύσει, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἦ τὸ κακόν. ὁ δὲ χρυσορρήμων Ἰωάννης κατὰ τὸ γράμμα τοὺς τοιοῦτους ἐκλαμβάνων χιτῶνας καὶ τάδε φησὶν. εἰ πόθεν εὐρέθησαν τὰ δέρματα μὴ σφαγέντων τῶν ζώων, φιλοτιμούμενοι λέγουσιν οἱ ἀλληγορηταί, οὐκοῦν ἀκούω κἀγὼ αἶμα ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ζητῶ πόθεν μετέβαλε τὸν Νεῖλον εἰς αἶμα, ποῖα ἔθυσσε ζῶα; καὶ ὁ ποταμὸς γέγονεν εἰς αἶμα, καὶ οὐδὲν αἶμα ἐτύθη ζώων. δέρματα δύο γέγονε, καὶ ζητοῦσιν ἀπὸ ποίων ζώων ἐγένετο. ἀλλ' ὡσπερ ἐκεῖ ἐκτὸς ζώου αἶμα, οὕτως ἐνταῦθα ἐκτὸς ζώου δέρμα.» Γίνωσκε δὲ ὅτι οὐ τοσοῦτον ὁ πατὴρ ἐπὶ τῇ τῶν παίδων ἀνατροφῇ μεριμνᾷ ὡς ἡ μήτηρ, ὅτι καὶ αὐτὴ τότε ἤκουσεν ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα· ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου.» ἐγὼ ἀμαρτάνω, καὶ ἡ γῆ ταῖς ἀφορίαις μαστίζεται. ἐπικατάρατος ἡ γῆ διὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, τουτέστιν οὐχ ἔτοιμα εὐρίσκονται ἀπὸ γῆς τὰ ἐκεῖθεν ἀναδιδόμενα ὡσπερ δὴ καὶ 8 τὸ πρότερον. καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς, ἀπεδύσαντο τὴν ἀθανασίαν, ἡ στολὴ περιηρέθη τῆς δόξης, ἐγυμνώθη τὸ σῶμα καὶ ἦν λοιπὸν πηλός. ὅθεν καὶ φύλλα συκῆς ράπτουσιν. ὅθεν δὲ τὴν ραπτικὴν εὔρε, μὴ ζῆτει· εἰ γὰρ ἦν θεοῦ εἰκὼν, μὴ ἀμφιβάλλης περὶ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης

ἐμπαίζει καὶ τοῖς ἐν οὐρανῷ λέγουσι τὸν παράδεισον εἶναι καὶ πνευματικόν. εἰ γὰρ ἄνω ἦν, κατέρχεσθαι ἂν ἐλέγοντο οἱ ποταμοί, οὐ μὴν ἐξέρχεσθαι. ἐντεῦθεν οὖν ὁ κατάρατος Ὁριγένης ἀποπνιγόμενος φαίνεται, καὶ μᾶλλον ἐν οἷς ἐκενολόγησεν ἀσώματον τὸν Ἀδάμ. εἰ γὰρ ἀσώματος ἦν, οὐκ ἂν ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ ὁ θεὸς καὶ ὠκοδόμησε τὴν γυναῖκα· πρόδηλον οὖν ὡς ἐπειδὴ πλευρὰν ἔλαβεν ἐξ Ἀδάμ, πλευρὰ δὲ τοῖς ἀσωμάτοις οὐ πρόσεστιν, οὐκ ἦν ἄρα κατ' ἐκεῖνον ἀσώματος ὁ πρωτόπλαστος. μετὰ μέντοι τὸ ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου ὁ Ἀδάμ ἔγνω εὖαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γεννᾷ τὸν Κάιν. ἔγνω δὲ πῶς; ἐμπαθῶς, τῆς ἀγγελικῆς ἐκπεσῶν ὁ ἄνθρωπος διαγωγῆς, ἐπειδὴ παραβάτης ὤφθη τῆς ἐντολῆς, τῷ κτηνώδει τούτῳ τρόπῳ καὶ ἐμπαθεῖ περιέπεσε. ταύτη τοι καὶ ὀδυρόμενος ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν οἷμοι ὅτι ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνῆκε. παρασυνεβλήθη τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς.» κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ μέγας Μάξιμος ἐν τοῖς πρὸς Θαλάσσιον ἔλεγεν ὅτι τὰ πάθη ταῦτα, ἡγουν ἡδονὴ λύπη ἐπιθυμία καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων προηγουμένως οὐ συνεκτίσθησαν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς τελειότητος ἔκπτωσιν ἐπεισῆλθε ταῦτα τῷ ἀλογωτέρῳ μέρει προσφυέντα τῆς φύσεως, δι' ὧν ἀντὶ τῆς θείας καὶ μακαρίας εἰκόνας εὐθύς ἅμα τῇ παραβάσει διαφανῆς καὶ ἐπίδηλος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γέγονεν ἡ τῶν ἀλόγων ζῶων ὁμοίωσις. ἔδει γὰρ τῆς ἀξίας τοῦ λόγου καλυφθείσης ὑφ' ὧν γνωμικῶς ἐπεσπάσατο τῶν ἀλόγων γνωρισμάτων, ἐνδίκως τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων κολάζεσθαι, σοφῶς εἰς συναίσθησιν τῆς λογικῆς μεγαλονοίας ἐλθεῖν οἰκονομοῦντος τοῦ θεοῦ τὸν ἄνθρωπον. πλὴν οὐκ ἀναγκαίως τῷ ὄντι κατέδησεν ἡμᾶς ὁ θεὸς μετὰ τὴν παράβασιν ταῖς ἐπιθυμίαις ταύταις, ὑφ' ὧν ἐπὶ τε βρώσεις καὶ πόσεις καὶ ἐπὶ ἀφροδίσια καταφερόμεθα. ἐντεῦθεν γὰρ τοῖς γεννητοῖς ἡμῶν σώμασι τὸ γεννᾶσθαι τε καὶ τρέφεσθαι καὶ διαμένειν ἕως πλείστου, καθ' ὅσον ἂν ἐκάστῳ τοῦ σώματος ἡ σύστασις ἐπιδέχεται. καὶ γὰρ ἐκ τεσσάρων αὐτὸ στοιχείων συγκείμενον ἐπακολουθοῦσαν ἐξ ἀνάγκης κέκτεται τὴν διάλυσιν. σύνθεσις γὰρ ἀρχὴ διαστάσεως, ὡς ὁ θεολόγος φησὶ Γρηγόριος. λέλυται οὖν ἐπὶ τισὶ μὲν τάχιον ἐπὶ τισὶ δὲ βράδιον. καὶ πείθου τῷ μεγάλῳ Κυρίλλῳ λέγοντι 210 εἶασε δὲ μετὰ τὴν ἀπόπτωσιν ἕκαστον ὁ θεὸς τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἐκπληροῦν ὡς ἂν ἔτυχε κράσεως.» ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ τὰ συστατικὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν, καρδίαν δηλονότι ἐγκέφαλον ἦπαρ καὶ ὅσα τοιαῦτα, στεροῦσι ἀπανταχόθεν ὁστέοις ἡ φύσις ἐφρούρησεν, ὥστε μὴ καὶ ταῖς τυχούσαις προφάσεσι καταβλαπτομένων αὐτῶν ἐτοιμῶς οὕτω τὸν θάνατον ἔπεσθαι. ταύταις μέντοι ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδονῇ ὡσπερ τι δέλεαρ ἐγκατέμιξεν, ὡς ἐντεῦθεν ἡμᾶς ἐτοιμῶς καθέλκεσθαι. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐπὶ βρώσεις καὶ πόσεις ἐτρέχομεν, οὐκ ἂν ἀφροδισίοις ὀλοσχερῶς προσεκείμεθα. εἰ δὲ μὴ τοῦτο, τάχα ἂν ἐξ ἀνάγκης τὸ γένος ἀπόλωλε τὸ ἀνθρώπινον. κατὰ τοῦτο μὲν οὖν καὶ ἡ γονή, περίττωμα οἷον οὖσα, κατεπεῖγει καὶ ἀνιᾶ καὶ ἀναγκάζει τὸ ζῶον ὀρμᾶν ἐπὶ τὴν ἀπόκρισιν αὐτῆς, εὐμεθόδως καὶ τοῦτο τοῦ θεοῦ συγχωρήσαντος ἕνεκα τῆς τοῦ γένους διαμονῆς. ταῦτα δὲ Μάνης καὶ Οὐαλεντίνος ἡγνοηκότες, ὡς ἔοικε, κτίσμα τοῦ διαβόλου ἔλεγον εἶναι, ὑπ' αὐτοῦ τε πυροῦσθαι καὶ πρὸς ἀτιμίας ἀποκυλίεσθαι. πλὴν οὐκ ἀφῆκε πρὸς συναφείας ἡμᾶς ὁ θεὸς εἶναι πάντη κατωφερεῖς, οὐδὲ ζῆν ἀνεπαισθήτως εἶασεν ὡς τὰ ἄλογα. τῇ γὰρ ἡδονῇ καὶ ἀηδῖαν συνέζευξεν καὶ σύμμικτον ταύτην ἐποίησεν, ὡς ἐκεῖθεν μὲν ἐπὶ τὴν τοῦ γένους αὔξησιν ἔλκεσθαι, ἐντεῦθεν δὲ ταλανίζειν ἑαυτούς, τῶν προτέρων ἐπιμεμνησθαι, καὶ 211 τῆς ἀμαρτίας μέγα καταβοᾶν, δι' ἣν τοῖς ἀνοήτοις παρασυνεβλήθημεν κτήνεσι. Πρὸς τούτοις εἰδέναι καὶ τοῦτο σε βούλομαι, ὅτι τὸ ἐπιθυμητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς τῷ ἥπατι ἐγκαθίδρυται, τὸ δὲ θυμικὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ποιεῖται τὴν οἴκησιν, τὸ δὲ λογικὸν ἐν αὐτῷ τῷ ἐγκεφάλῳ. τοῦτο μὲν οὖν

τὸ λογικὸν ἐχαρίσατό σοι ὁ τῶν ὄλων πρύτανις, ἵνα συμμάχῳ καὶ τῷ θυμικῷ χρώμενος γενναίως ἀνθίστασαι κατὰ τῆς ἀλόγου καὶ βοσκηματώδους ψυχῆς, τῆς ἐπιθυμητικῆς δηλαδή· οἶδε γὰρ ὁ τῆς φύσεως δεσπότης ὅση περ ἐκείνης ἐστὶν ἡ ὀρμή. ὅτι δὲ τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν αὐτῷ τῷ ἥπατι ἐγκαθίδρυται, καὶ τὸν Τιτυὸν παράγει ὁ Γαληνὸς εἰς σύστασιν τούτου τοῦ λόγου, ἐν μὲν τῇ διαγνωστικῇ αὐτοῦ ὑπὸ ἀετοῦ λέγων αὐτοῦ κατεσθίεσθαι τὸ ἥπαρ, ἐν δὲ τῷ περὶ ἠθῶν ψυχῆς μονοβίβλῳ ὑπὸ γυπῶν. ὁ γὰρ Τιτυὸς οὗτος κατὰ τὴν ἔξω μυθολογίαν ἐρασθῆναι λέγεται τῆς Λητοῦς, ἐφ' ᾧ καὶ παρὰ τῶν παίδων αὐτῆς Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἀρτέμιδος κολάσει καθυποβληθῆ-ναι, καὶ κατὰ μὲν τὸν Γαληνὸν ὑπὸ ἀετοῦ εἶτε καὶ γυπῶν τὸ ἥπαρ ἐσθίεσθαι, κατὰ δὲ τινὰς ἄλλους τοξευθῆναι αὐτὸν κἀντεῦθεν ἔχειν τὰ βέλη ἐμπεπαρμένα τῷ ἥπατι. εὐδὴλον οὖν ἐντεῦθεν τῷ ἥπατι τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν ἐστί. 212 Πρόσεχε λοιπόν. ὅταν μὲν γὰρ τὸ λογιστικὸν ἄρχῃ, πειθόμενον μὲν ἑαυτῷ τὸ θυμοειδὲς ἔχον, ἀσθενὲς δὲ καὶ ταπεινὸν τὸ ἐπιθυμητικόν, οὔτε ἀκόλαστος ὁ τοιοῦτος βίος οὔτε οἶον οἱ λησταὶ βιοῦσι καὶ τύραννοι, ἀλλὰ σεμνὸς πάντῃ καὶ δίκαιος. καὶ τούτου χάριν ἀμφιβάλλειν οὐ χρή. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, εἰ μὴ ἔξ αὐτῆς τῆς σώματος κατασκευῆς οὗτος μὲν ὑπὸ παθῶν ἡττητο, ἐκεῖνος δὲ πάλιν ἐγκρατῆς αὐτῶν κατεφαίνετο, οὐκ ἂν ὁ μέγας Βασίλειος τὸν προφήτην Ἡσαΐαν ἐξηγούμενος εἰσηγέ τινὰς ἐκ φύσεως ἔχοντάς τινα προτερήματα καὶ κατὰ γὰρ τὴν σύγκρισιν τῆς σαρκὸς πολλῶν διαφέροντας εἰς ἀνάληψιν ἐπιστήμης ἢ ἄσκησιν ἀρετῆς. ἐντεῦθεν οὖν καὶ σώφρονα ἴδοι τις ἂν καὶ ἀκόλαστον, θυμώδη καὶ πρᾶον, ἐχέφρονα καὶ μὴ τοιοῦτον, ὥσπερ δὴ καὶ τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται. ταῦτα μὲν οὖν δύναται ἂν τις ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταφέρειν ἀπὸ τοῦ χειρόνος, καὶ ἐπὶ τὸ χειρὸν αὐτὸ μετατρέπειν ἀπὸ τοῦ κρεῖττονος. καὶ δὴλον ἔξ ὧν ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἔλεγεν ἀρκετὸν τῷ σώματι ἡ κακία αὐτοῦ. τί δὲ δεῖ τῇ φλογὶ πλείονος ὕλης, τῷ θηρίῳ δαψιλεστέρας τροφῆς; ἵνα δυσκάθεκτον γένηται καὶ τοῦ λογισμοῦ βιαιότερον.» πρόσεχε οὖν ὅσα βιάζουσιν ἑαυτοὺς οἱ θέλοντες μὲν σωφρονεῖν, ἔχοντες δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἰσχυρόν· ἡ μὲν γὰρ φύσις τὰ ἑαυτῆς ἐξ ἀνάγκης ἐπιζητεῖ, ὁ δὲ ἀγνεύειν αἰρούμενος τοῖς 213 θελήμασι τῆς σαρκὸς ἀντιπίπτει καὶ βίον ἀγγελικὸν μιμεῖσθαι φιλονεικεῖ. ὅσον δὲ βαρὺ τὸ πρὸς φύσιν μάχεσθαι, καὶ οἶον ἐντεῦθεν τὸ ἔπαθλον, ὁ τῆς Κλίμακος Ἰωάννης ὁ ἀγιώτατος ἐδήλωσεν οὕτως εἰπὼν ὁ σῶμα νικήσας φύσιν ἐνίκησεν· ὁ δὲ φύσιν νικήσας ὑπὲρ φύσιν ἐγένετο· ὁ δὲ τοῦτο γενόμενος βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἠλάττωται, ἵνα μὴ λέγω μηδέν.» πρόσεχε δὲ ὅτι καὶ σφόδρα βαρυσταλοῦσι καὶ ἄχθονται οἱ θέλοντες μὲν σωφρονεῖν, ἔχοντες δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἰσχυρόν πολυπληθῆ τε τὴν γονὴν, πρὸς ἔξοδον αἰεὶ ἐπειγομένου τοῦ ἐνοχλοῦντος αὐτοῖς. καὶ μὴ κατὰ τι ἀμφίβαλλε. εἰ γὰρ ὁ Διογένης ἐκεῖνος ὁ Κυνικὸς τὸ τῆς φύσεως βάρος οὐκ ἐνεγκών, καὶ ταῦτα τοσοῦτον ἀσκητικώτατος ὢν, γυναῖκα ζητῆσαι λέγεται ὥστε τὸ βαρῦνον ἀποθέσθαι καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα κουφίσει, τί χρή καὶ λέγειν ὅσον ὑπομένουσι κάματον οἱ σφοδρὸν μὲν, ὡς εἴρηται, λαχόντες τὸ ἐπιθυμητικόν, ἐν ἀγνείᾳ δὲ φυλάσσειν ἑαυτοὺς προθυμούμενοι. ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, τῶν ὀσίων τινές, ἵνα τὴν φυσικὴν ἀποσβέσωσι πύρωσιν, καὶ γυμνοὶ τὸ σῶμα μέσον ὑδάτων διημερεύοντες ὠφθησαν. μηδεὶς λοιπὸν ἐπὶ μέσου προσφερέτω τὴν γένεσιν, μηδεὶς οὐκ ἀγαθοὺς ἀστέρων προφασίζεσθω σχηματισμοὺς. ἀστέρων μὲν γὰρ κινήσεις, ἀνατολὰς καὶ δύσεις αὐτῶν, τοῖς προσήκουσι γίνεσθαι 214 καιροῖς ὠκονόμησεν ὁ σοφῶς τὰ πάντα διευθετῶν, ὡς ἐντεῦ214 θεν ἀέρος μετατρεπομένου καὶ ὄμβρων καταρρηγνυμένων εὐκαίρως αὔξεσθαι τὰ φυτὰ. καὶ γὰρ τῶν τροφῶν ὡς ἐν κύκλῳ διηνεκῶς χορηγουμένων ἀνελλιπῆς καὶ ἡ τῶν προσφερομένων τοὺς καρποὺς διαμένει φύσις, ὡς εὕρισκεσθαι μὲν ἐκεῖνα διὰ τοὺς καρποὺς, τοὺς δὲ καρποὺς διὰ τὰ

ζῶα καὶ τὸν ἄνθρωπον. οὐ γνῶμας λοιπὸν οἱ ἀστέρες μετατρέπουσιν, οὐδὲ καθάπερ τι ἀνδράποδον τὸν κατ' εἰκόνα θεοῦ περιάγουσιν ἄνθρωπον. οὐδὲ γὰρ εἰς τοσοῦτον ἂν εὐρεθεῖεν ἄδικοι, τοὺς μὲν μοιχοὺς ποιοῦντες, τοὺς δὲ φονέας καὶ ἄρπαγας. ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν ἀστέρων ὁ δημιουργὸς αὐτῶν τὴν αἰτίαν ἀποφέρεται, εἶπερ τοιαῦτα κατεσκεύασεν ἅ τὴν ἐπιφορὰν ἡμῖν ἐξ ἀνάγκης τῶν κακῶν ἐπιτίθησι, καθὰ δὴ καὶ πρὸς Φαῦστον ὁ κορυφαῖος ἔλεγε Πέτρος, γενέσει καὶ εἰμαρμένη τὸ πᾶν ἐπιτρέποντα. Ὅρα λοιπὸν νουνεχῶς, καὶ μὴ ἐπὶ πλεον τοῖς λόγοις αὐτῶν θορυβοῦ. εἰ γὰρ καὶ λέγουσιν ὅτι ἢ ὥρα καθ' ἣν ἢ σύλληψις τοῦ συλλαμβανομένου γίνεται, ἐκείνη καὶ τὸ πλαστουρούμενον, εἴτε ἄρρεν εἴτε θήλυ, διαπλάττειν ἄριστα εἴωθεν, ἀλλ' εὐθέως ἀνθυποφέρειν ἔχεις καὶ σύ, καὶ οὕτω λέγειν αὐτοῖς, ὡς εἶπερ ἐν μιᾷ ὥρᾳ καὶ τῇ αὐτῇ καταβολῇ τῶν διδύμων ἢ σύλληψις γίνεται, ἔπρεπε πάντως μὴ τὸ μὲν 215 αὐτῶν ἄρρεν τὸ δὲ θήλυ, ἀλλ' ἄρρενα καὶ ἄμφω κατὰ τὴν ἐπικρατούσαν ὥραν ἢ θήλεα ταυτὶ διαπλάττεσθαι. οὕτω μὲν οὖν ἔδει μὴ τὸ μὲν αὐτῶν τάχιον τελευτᾶν τὸ δὲ βράδιον, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ ἄμφω τῶν ὧδε μεθίστασθαι· κατὰ γὰρ ἐκείνους εἶπεῖν, ὁ αὐτὸς ἀστὴρ κἀκείνῳ καὶ τούτῳ τὴν ζωὴν ἐχαρίσατο. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τισὶ παθήμασι καὶ σινώμασιν ὑφ' ὧν ἀλίσκονται πολλάκις τὰ κατὰ μήτραν πηγνύμενα (τά τε γὰρ θήλεα σχῆμα πολλάκις ἀνδρῶν περί που τὰ γεννητικὰ φέρουσι μόρια, καὶ τούναντίον αὐθις τὰ ἄρρενα) τοὺς ἀστέρας αἰτίους ἡγνῆται. ταύτη τοι καὶ ἐρμαφροδίτους τοὺς τοιοῦτους ἐπονομάζουσι. κομψεύονται γάρ, ἐπειδὴν ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ Ἀφροδίτη εὐρεθεῖεν ὁμόκεντροι, συνόντος αὐτοῖς τοῦ Κρόνου, πρὸς δὲ καὶ σχηματιζομένου τοῦ Ἄρεος, αἵτιοι τη-νικαῦτα καὶ τῶν παρὰ φύσιν παθῶν τοῖς τικτομένοις καθίστανται. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν· ἢ γὰρ διαπλάττουσα τὸ ἔμβρυον φύσις αἰτία πολλάκις τῶν τοιούτων εὐρίσκεται, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται. ἀλλὰ καὶ ὁ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἑλλησι τιμώμενος Ἑρμῆς Ἀμμωνι τῷ σοφῷ ἐπιστέλλων αὐτοῦς αἰτιᾶται τοὺς ἀστέρας ἐπὶ τε τοῖς μαινομένοις καὶ τὸ φρόνημα κεκτημένοις παράφορον ὡς αἰτίους δῆθεν τοιούτων παθῶν. φησὶ καὶ γὰρ ὡς ἐπειδὴν ἐξ ἀγαθοῦ σχήματος ὁ τοῦ ἐγκεφάλου κυριεύων ἀστὴρ κατοπτεῦει τὸ πλαστουρούμενον, 21 κἀκεῖθεν ἀκτῖνα βάλλει τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ πηγνυμένου, καλῶς ἔξουσιν αἱ ἡγεμονικαὶ δυνάμεις τῷ πλαττομένῳ τηνικαῦτα ἐμβρύῳ· εἰ δὲ κακούμενος ὁπωσδήποτε τύχη ὁ τοιοῦτος ἀστὴρ, τῶν ἐναντίων ἔσται πάντως ποιητικὸς. καὶ οὕτω μὲν οἱ τοῖς μετεώροις προσέχοντες καὶ φρονοῦσι περὶ τούτων καὶ λέγουσιν. σὺ δέ, ἀγαπητέ, μὴ οὕτως, ἀλλὰ μοχθηροῖς τισὶ χυμοῖς κατακρατεῖσθαι τὸν ἐγκέφαλον πίστευε, ἡνίκα δὲ θεάσῃ τινὰ παρακοπὴν φρενῶν συνεχόμενον· ὁ γὰρ ἐγκέφαλος ὄργανόν ἐστι τοῦ νοός· ταύτη τοι καὶ κατὰ τὴν ὄργανου διάθεσιν καὶ ὁ τεχνίτης εἴωθε νοῦς ἐνεργεῖν. ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ βοτάνας ἀκεσωδύνους παρήγαγεν ὁ θεός, καὶ σοφίας ἰατρικῆς τοὺς ἀνθρώπους ἐνέπλησεν· ἐντεῦθεν γὰρ καὶ κεφαλὴν καθαιρομένην ἴδη τις, καὶ πάθη ἄλλα τινὰ θεραπείας ἀξιούμενα φαρμάκων καταλλήλων ἐπαγωγαῖς. μὴ οὖν συναρπάζου τοῖς λόγοις αὐτῶν, ὅτι μὴδὲ καθ' εἰμαρμένην, ὡς εἴρηται, τὰ πάθη τοῖς ἀνθρώποις ἐμπίπτουσιν. τί δὲ τὸ τῆς εἰμαρμένης ἐστὶ σημανόμενον; ὡς ἐκεῖνοι φασίν, ἢ ἀπὸ τῆς καθ' εἰρμὸν τῶν οὐρανίων σωμάτων κινήσεως ἀπαράβατος ἔκβασις, ἦν δὴ καὶ πάντων ὁ τῶν ἀγίων χορὸς πόρρω που ρίπτει καὶ ἀποπέμπεται. τίνος ἔνεκεν; ὅτι πολὺ μὲν τὸ ἀνόητον κέκτηται, πολλαπλάσιον δὲ τὸ ἀσεβές, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος.

217 Φυσικῶς μὲν οὖν, ὡς προεῖρηται, καὶ διοικεῖσθαι τὸ ἡμέτερον σῶμα καὶ διεξάγεσθαι συγκεχώρηται πάντως παρ' αὐτοῦ τοῦ δεσπότης τῆς φύσεως. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἢ τῆς ζωῆς ἡμῶν σύστασις καὶ ἀέρος ἔχρηζε καθαροῦ καὶ ὑδάτων

διδιδῶν τόπου τε ὑγιεινοῦ καὶ καταλλήλων ὡσαύτως βρωτῶν καὶ ποτῶν. ἀλλ' ὄρα τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν, ἀγαπητέ, εἴ γε καὶ φυσιολογίας μικρὸν ἄψασθαι. ἵνα γὰρ μὴ τὰ καιριώτατα τοῦ σώματος ἡμῶν μόρια καὶ ταῖς τυχοῦσαις προφάσει καταβλάπτωνται, πολυτρόπως, ὡς προείπομεν, καὶ πολυειδῶς ἠσφαλίσατο. αὐτίκα γὰρ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν, ἅτε δὴ τὸν ἐγκέφαλον αὐτὸν περιέχουσιν ἐν ᾧ τὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν περιεῖληπται, καὶ θριξὶ κατωχύρωσε καὶ ὀστέοις πρὸ τούτων στερροῖς. ἀπαλὸν δὲ ἡ φύσις τοῦτον ἐποίησεν, ἐπειδὴ ταῖς αἰσθήσεσι πάσαις αὐτὸς χορηγεῖ τὰς πηγὰς. ἵνα δὲ μὴ τῇ στερρότητι τῶν ὀστέων συντριβόμενος περὶ τὴν οἰκείαν βλάβηται φύσιν, ἀπαλὸς καὶ γὰρ, δυσὶ μῆνιξι αὐτὸν περιέλαβε, καὶ ταύταις οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἀπαλῇ μὲν οὖση τῇ ἔσωθεν διὰ γε τὴν τοῦ ἐγκεφάλου ἀνάπαυσιν, στερροτέρα δὲ πάλιν τῇ ἔξωθεν, ὡς ἐντεῦθεν ἄμφω φυλάττεσθαι· οὕτω μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας ἐποίησε, καθὰ δὴ καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησὶν, ὀστέοις μὲν περικυκλώσας, παραθεῖς δὲ αὐτῇ καθάπερ ἀπαλὸν στῶμα τὸν πνεῦμονα, ἵνα μὴ τῇ ἀεικινήσει καὶ αὕτη τοῖς ὀστέοις συντρίβηται. ἀλλὰ πολὺν λαχόντων ἔχειν ῥαφὰς πολλῆς ἀσφαλείας ὑπόθεσις· ἐξατμίζεται γὰρ ἐκεῖθεν αὐτός, ὥστε μὴ συμπνίγεσθαι ὑπὸ τῶν ἀναφερομένων ἀτμῶν. πληγὴ τε εἴ τις ἐπενεχθεῖ ποτέ, οὐχ ὀλοσχερῶς ἢ βλάβη γίνεται· εἰ μὲν γὰρ ἐν καὶ συνεχὲς ἦν τὸ ὄστον, καὶ μία κατενεχθεῖσα πληγὴ τὸ πᾶν ἐλυμήνατο, εἰς πολλὰ δὲ νυνὶ διαιρουμένου γενέσθαι τοῦτο πάντως ἀμήχανον. εἰ γὰρ καὶ συμβαίη τρωθῆναι μέρος ἓν, ἀνάγκη πᾶσα τὸ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος κείμενον ὄστον παραβλάπτεσθαι, ἀσινῇ δὲ τὰ λοιπὰ πάντα διαφυλάττεσθαι, τοῦ συνεχοῦς τῆς πληγῆς διακοπτομένου τῇ τῶν ὀστέων διαιρέσει. περὶ δὲ τῶν τῆς κεφαλῆς περιττωμάτων τί χρὴ καὶ λέγειν, εἴ γε τὰς ἐκκρίσεις αὐτῶν, ὡς ὄρα, ἢ ὄσφρησις πεπίστευται. ἐπειδὴ γὰρ τοὺς κάτωθεν ἀναπεμπομένους ἀτμοὺς ὡς ὑπερκειμένη αὕτη τοῦ σώματος ὑποδέχεσθαι εἴωθεν, ἢ δὲ τούτων πλημμύρα πολλὴν ἂν εἰργάσατο τῷ ἐγκεφάλῳ τὴν λώβην, οὐδὲ τούτου κατημέλησεν ὁ τῶν ἀπάντων ποιητής, ἀλλὰ πόρους τινὰς ἐν τοῖς ὀστέοις ἐργασάμενος τὰ ὑγρὰ καὶ παχέα τῶν περιττωμάτων ἐπὶ τὴν ὑπερῶαν καὶ τοὺς μυκτῆρας ὠδήγησε, καὶ δύο τούτοις ἐκκρίσεων ἀπένευμε μόρια, ἵνα συντόμως τὸ βλαβερὸν ἐκφορῆται. τὸ δὲ γε ἀτμῶδες περίττωμα διὰ τῶν τοῦ κρανίου ῥαφῶν ἄνωθεν ἐξωθεῖται. μὴ θαύμαζε εἴ γε ψυχρὸς ἐστὶν ὁ ἐγκέφαλος φύσει, καὶ ὅτι μείζονα τοῦτον ὁ ἄνθρωπος ἢ τὰ λοιπὰ ζῶα κέκτηται. τὴν γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ θερμότητά τε καὶ ζέσιν χωρεῖν ἐπὶ τὸ εὐκρατον ἐντεῦθεν ὁ Ἀριστοτέλης φησὶν, αὐτὸν δὲ αὐτὸν ἐγκέφαλον μὴ ὑπερθερμαίνεσθαι τῇ ἀναφερομένῃ θερμότητι. ὄρα δὲ νουνεχῶς· ἐπειδὴ γὰρ ἡ τοιαύτη θερμότης μείζων ἐστὶ, μείζων ἄρα καὶ ἡ ἐξ ἐγκεφάλου ψυχρότης τε ὁμοῦ καὶ ὑγρότης ἀντίκειται, ἢς ὑγρότητος ἕνεκα καὶ ὀψιαίτατα πήγνυται τὸ περὶ τὴν κεφαλὴν ὄστον, ὃ δὴ καὶ βρέγμα καλοῦσι τινές. ἀλλὰ καὶ ῥαφὰς πλείους ὁ ἄνθρωπος κέκτηται, καὶ μᾶλλον ὁ ἀνὴρ. τίνας ἕνεκεν; ὅτι καὶ πλείων ὁ ἐγκέφαλος αὐτῷ πρόσεστιν· ἵνα γοῦν ἔμπνους ὁ τόπος ἦ, πλείονων ὁ ἀνὴρ ἐδεήθη ῥαφῶν. καὶ ξηρὸς μὲν ὁ τοιοῦτος καὶ ἀπέριττος ὢν συνετόν τινα ποιεῖ καὶ νηφάλιον, κάθυγρος δὲ ὢν τάναντία ποιεῖ, νωθρὸν δηλονότι καὶ ὑπνώδη καὶ ῥάθυμον. καὶ πρόσχες, εἰ βούλει, τῷ σοφῷ Ἑρακλείτῳ· ξηροτέρη ψυχὴ σοφωτέρη. ἐπὶ γὰρ τῶν ὑγρῶν κατακλυζόμενον οἶονεὶ τὸ ψυχικὸν πνεῦμα, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν ἔστιν ἰδεῖν, ἐνεργεῖν ἀρίστως οὐ δύναται. κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῆς τῶν ἀνδρῶν εὐφυΐας καὶ ἐξ ἡμισείας ἀπολείπεσθαι τὸ θῆλυ φησὶν ὁ θειότατος Κύριλλος. καὶ οὕτω μὲν ὁ λόγος περὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων διέξεισιν. ἡνίκα δὲ ξηρότερος ἑαυτοῦ καὶ πλέον τοῦ δέοντος ὁ ἐγκέφαλος γένηται, παραπαίειν ἐξ ἀνάγκης ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον. αἱ μετὰ γὰρ δυσκρασίαι τὰς ἐνεργείας τῶν μορίων ἀμβλύνειν εἰώθασιν. ὅθεν ἡ ἀσιτία πολλάκις, καὶ μὴν καὶ ἡ ἀγρυπνία, τὴν

κατὰ φύσιν ἐπεκτείνουσα τοῦ ἐγκεφάλου ξηρότητα, ποιεῖν εἴωθε τοιαῦτα συμπτώματα. κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὑγροτέρα διαίτη κεχρηῆσθαι τοὺς οὕτω διατεθέντας ἐπάναγκες· τὰ γὰρ διὰ ξηρότητα πάθη τῇ ὑγρότητι θεραπεύονται. ψυχρότερος δὲ πάλιν ἑαυτοῦ διὰ τινα νόσον γεγωνῶς ὁ ἐγκέφαλος καὶ λήθην ἐπάγει καὶ μώρωσιν, κατὰ τοσοῦτον δὲ ὥστε καὶ τεχνῶν καὶ γραμμάτων καὶ τοῦ ὀνόματος πολλάκις αὐτοῦ μετὰ τὴν ὑγείαν ἐπιλελῆσθαι τὸν ἄνθρωπον. τρισὶ καὶ γὰρ ἡμέσι διήρηται ὁ ἐγκέφαλος, καὶ ἡ μὲν ἢ ἐμπρόσθιος αὐτοῦ κοιλία ὄργανόν ἐστι τοῦ φανταστικοῦ, ἡ δὲ μέση κοιλία ὄργανόν ἐστι τοῦ διανοητικοῦ καὶ ἡ ἑτέρα πάλιν τοῦ μνημονευτικοῦ. πρότερον μὲν γὰρ φανταζόμεθα τόδε τὸ πρᾶγμα· μετὰ ταῦτα διαλογιζόμεθα τὸ φαντασθέν, τί τε καὶ ποταπὸν αὐτὸ τὴν φύσιν ἐστίν· εἴθ' οὕτως τῇ μνήμῃ τὸ τοιοῦτον ἐναποτίθεμεν. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἐχόντων καλῶς τε καὶ ὑγιῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν ἑξ αὐτῶν πάθει τινὶ ὀπωσθὴ ποτε περιπέσῃ, τότε κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἢ ψυχὴ καθαρῶς ἐνεργεῖν οὐ δύναται. ταῦτα δέ, τέκνον, ὑποτίθημί σοι, ὅπως μὴ τοὺς τῶν ἀστέρων σχηματισμοὺς αἰτιάσει καθυποβάλλῃς, εἴ γε φυσικοῖς τισὶ λόγοις τὰ τοιαῦτα γίνεσθαι εἴωθε. 221 Ταῦτα μὲν οὖν εἰ καὶ παρεκβατικώτερον εἴρηται, ἀλλὰ φιλομαθείας ἕνεκα πάντως τῆς σῆς. ἐφέσει καὶ γὰρ, ὡς ὄρας, τῇ σῇ χαριζόμενος, καὶ φιλοπόνως ταῦτα συνέλεξα καὶ φιλοτίμως τῷδε διείληφα τῷ συντάγματι.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Γεννᾷ τοίνυν ὁ Ἀδὰμ τὸν Κάϊν, τὸν Ἄβελ, τὸν Σήθ, θυγατέρας δὲ δύο, καθά φησι Γεώργιος, τὴν Ἀζούραν, ἣν ὁ Κάϊν ἔλαβεν εἰς γυναῖκα, καὶ τὴν Ἀσουάμ, ἣν ἔλαβεν ὁ Σήθ· ὁ γὰρ Ἄβελ φονευθεὶς παρὰ τοῦ Κάϊν διὰ φθόνον ἀπῆλθε παρθένος. ἐφθόνει δὲ τῷ Ἄβελ ὁ Κάϊν, ὅτι προσέσχε ταῖς αὐτοῦ θυσίαις ὁ θεὸς μᾶλλον ἢ ταῖς τοῦ Κάϊν. ἀπεστρέφετο δὲ παρὰ τοῦ Κάϊν τὰ προσαγόμενα οὐχ ὅτι καρποὶ ἦσαν ἀπὸ τῆς γῆς, καθά φησιν ὁ παράφρων Ἰουλιανός, τὴν ζωοθυσίαν εὐμεθόδως εἰσάγων, ἀλλ' ὅτι ἄχρηστα ἦσαν. προσέσχε λοιπὸν τοῖς τοῦ Ἄβελ· ἀπὸ τῶν πρωτοτοκίων καὶ γὰρ ταῦτα, τουτέστι τῶν ἐξαιρέτων, ὡς ὁ χρυσορ²²² ρήμων φησί. τὴν προαίρεσιν λοιπὸν καὶ ἀποδέχεται καὶ αὐτὸ ἀποστρέφεται, οὐμενοῦν αὐτὰ τὰ προσαγόμενα. Ἀλλὰ πόθεν ὁ Κάϊν εἰς τοιαύτην ἦλθεν ἔννοϊαν, ὥστε θυσίαν προσενεγκεῖν τῷ θεῷ; ἢ πάντως ἐκ τῆς ἐν τῷ συνειδότητι αὐτοῦ γνώσεως, ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν φησί. καὶ πόθεν ὁ Κάϊν ἐπέγνω ὅτι οὐ προσέσχε τοῖς αὐτοῦ δώροις ὁ θεός; ἀπὸ τοῦ μὴ κατελθεῖν ἄνωθεν πῦρ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ, καθάπερ ἐπὶ ταῖς τοῦ Ἄβελ γέγονεν· ἐπὶ γὰρ ταύταις κατήλθε πῦρ καὶ ἠνάλωσεν αὐτάς, τὴν ἀποδοχὴν ἐντεῦθεν τοῦ θεοῦ παριστῶν. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ζητοῦσιν ἐνταῦθα, διὰ τί κατ' ἀρχὰς πῦρ μὲν ἐξ οὐρανοῦ κατήρχετο καὶ τὰς προσαγομένας τῷ θεῷ θυσίας ἐπεβόσκετο, νυνὶ δὲ τοῦτο οὐ γίνεται. μὴ ταῖς τῶν ζώων θυσίαις ὁ θεὸς ἔχαιρεν; οὐχὶ κατὰ γὰρ τὸν θειότατον Κύριλλον τύπος ἦν ἐκεῖνο τὸ πῦρ καὶ προεικόνισμα τοῦ παναγίου πνεύματος τοῦ κατιόντος μὲν ἀοράτως καὶ τὰς πνευματικὰς ἡμῶν θυσίας προσδεχομένου, καθὰ δὴ καὶ ἐπὶ τὸν Χριστὸν αὐτὸν κατῆει ἐν Ἰορδάνῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐχ ὡς δεόμενον πνεύματος, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ὅτι καὶ ἐπὶ παντὶ βαπτιζομένῳ ἀοράτως τὸ πνεῦμα κάτεισι καὶ ἀγιάζει αὐτόν. εἰ δὲ καὶ νῦν, ἀγαπητέ, σημεῖα τοιαῦτα οὐχ ὄρας, μὴ ἀπίστει· εἰ γὰρ καὶ ὄψεις ἐγένοντο κατ' ἀρχὰς αἰσθηταὶ διὰ γε τοὺς ἀνοητοτέρως ἐπικειμένους, 223 ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησί, καὶ μηδεμίαν ἔννοϊαν ἀσωμάτου φύσεως δυναμένους λαβεῖν, ἀλλ' ἡμῖν αἰσθητῶν ὄψεων οὐκ ἔστι χρεῖα λοιπὸν ἀντὶ πάντων ἀρκούσης τῆς πίστεως· τὰ γὰρ σημεῖα, φησί, τοῖς ἀπίστοις, οὐ

μὴν αὐτοῖς τοῖς πιστεύουσι. Καὶ ὁ μὲν Κάϊν, ἀγαπητέ, μεῖζον ἤμαρτεν ἢ ὁ Ἀδάμ. καὶ δῆλον ἐκ τῆς γεγονυίας πρὸς αὐτοὺς κατάρας τοῦ θεοῦ. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ Ἀδάμ ἐπικατάρατος ἢ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου» ἐπὶ δὲ τοῦ Κάϊν, ὀλεθρίου ὄντος τοῦ πλημμελήματος, αὐτὸς ὁ Κάϊν τὴν κατάραν ἐδέξατο. καὶ τούτου χάριν οὐδὲ ταχέως ἐπάγεται τούτῳ ὁ θάνατος, ἵνα καὶ τοῖς λοιποῖς διδάσκαλος γένηται. Πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με. τοῦτο δὲ ἔλεγεν εἰς αὐτὴν ἀφορῶν τὴν πάρεσιν τῶν μελῶν. ἀλλὰ μὴ δέδιθι, ἔφη ὁ κύριος· ὁ γὰρ ἀποκτείνας σε ἐπτά ἐκδικούμενα παραλύσει, τουτέστιν ἐπτά τιμωρίας ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσει. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως· ὁ δὲ Γεώργιος οἰκτρῶ θανάτῳ τελευτῆσαι τὸν Κάϊν φησὶν. ὁ δὲ ἱερός Μεθόδιος Πατάρων φησὶν ὅτι ὁ Λάμεχ φονεύσας τὸν Κάϊν κατ' ἄγνοιαν (τυφλὸς γὰρ ἦν) θανάτῳ παρέδωκεν. ὅπερ ἀπίθανον· τίς γὰρ εἶδεν ὅτι ὁ Κάϊν διετέλει ζῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λάμεχ; ἄδηλον τοῦτο ἦν, ὅτι τῶν ἀπὸ τοῦ Κάϊν 224 οὐκ ἀναγράφει Μωσῆς ὡσερ δὴ τῶν ἀπὸ τοῦ Σήθ. ἄλλως τε καὶ σημεῖον τοῦ θεοῦ δόντος τῷ Κάϊν τοῦ μὴ ἀναιρεθῆναι (σημεῖον δὲ νοητέον ἢ τὸν ὄρον αὐτὸν τοῦ θεοῦ ἢ τὸν τῶν μελῶν αὐτοῦ κλόνον) πῶς ἀνηρέθη λοιπόν; Εἰ δὲ ζητεῖς πῶς τὰ ἔτη τῶν ἀπὸ τοῦ Κάϊν οὐκ ἀναγράφει Μωσῆς, ὁ μέγας Κύριλλος ἐν τοῖς γλαφυροῖς αὐτοῦ διδάξει σε λέγων ὅτι οὐ κατ' ἄγνοιαν τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὅτι τῶν ἀμαρτωλῶν τὰ ἔτη καὶ ἀπλῶς καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐν βίβλῳ ζώντων γεγραμμένην ἔχειν οὐ θέλει. καθὰ δὲ τῷ διαληφθέντι πατρὶ τύπος ἦν ὁ Κάϊν καὶ ὁ Ἄβελ τοῦ πρωτοτόκου λαοῦ τοῦ Χριστοῦ τε καὶ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευσάντων. ὡσερ γὰρ ὁ Κάϊν διὰ φθόνον καὶ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ αἷμα ἐξέβη ἀπὸ προσώπου θεοῦ, ναὶ μὴν καὶ κατηράθη στένειν καὶ τρέμειν ἐπὶ τῆς γῆς περιπατῶν, οὕτως ἄρα καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς διὰ φθόνον καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ αἷμα ἐξέβη ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ περιπατεῖ στένων καὶ τρέμων. Σημεῖον οὖν δέδωκε τῷ Κάϊν ὁ θεός, ὥστε μὴ φονευθῆ παρα τινος, ὡς ἐκεῖνος ὑπόπτει· καὶ ἔσται» γὰρ φησι, πᾶς ὁ εὐρίσκων με ἀποκτενεῖ με.» ὁ δὲ Ἰώσηπος φησὶν ὅτι τὸν θεὸν ὁ Κάϊν ἰκέτευε, μήποτε θηρίοις ἀλώμενος περὶ 225 ριπέση καὶ τουτονὶ τὸν τρόπον ἀπόληται. εἰ δὲ ζητεῖς πόθεν ἔγνωκε τρόπον ὁ Κάϊν δι' οὗ τῆς ζωῆς ταύτης ὑπεξαγάγη τὸν Ἄβελ, ἐπεὶ οὐκ εἶδεν ἕτερον τινα παρά τινος ἀναιρούμενον, ὁ μέγας Ἀθανάσιος διδάξει σε λέγων ὅτι κατ' ὄναρ ὑπέδειξεν ὁ διάβολος αὐτῷ τὸν τρόπον τῆς ἀναιρέσεως. Φθόνος μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, τῆ τοῦ Κάϊν ἐγκαθιδρύσας ψυχῇ τὸν τοῦ Ἄβελ φόνον ἀπέτεκεν. τοιούτοις γὰρ πάθεσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ γεγόνασιν κάτοχοι μετὰ τὴν τῆς ἀπαθείας ἐκείνην καὶ τελειότητος ἐκπτώσιν. ἀλλ' ἔνια μὲν τῶν ψυχῶν κρείττους εὐρίσκονται τῶν τοιούτων παθῶν, ἔνια δὲ πάλιν ἀντιβαίνειν μὴ θέλουσαι καὶ ταῖς τυχούσαις ἀφορμαῖς καταβέβληνται. καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων ἔστιν ἰδεῖν (ἔνια μὲν γὰρ αὐτῶν εὐεξίας δι' ὅλου μετέχουσιν, ἐν οὐδενὶ τῶν ἐμπιπτόντων ἔξωθεν περιτρεπόμενα, ἔνια δὲ τοσοῦτόν εἰσιν ἀρρωστηματικά ταῖς ἐκ γενετῆς κατασκευαῖς ὥστε μὴ πρὸς οὐδὲν ἀντιπράττειν τῶν ἔξωθεν αἰτίων, ἀλλὰ κἂν θαλφθῆ βραχὺ κἂν ψυχθῆ, κἂν ἀγρυπνήσῃ κἂν κοιμηθῆ πλέον τοῦ δέοντος, εὐθέως νοσεῖ), οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν διανοεῖσθαι σε ἄξιον. Μετὰ δὲ ταῦτα παραμυθούμενος τὸν Ἀδάμ ὁ θεὸς τῆ ἀπὸ τοῦ παραδείσου τε ἀδημονοῦντα ἐκπτώσει καὶ τῷ τοῦ 226 Ἄβελ θανάτῳ, ἔδωκεν αὐτῷ τὸν ἐνάρετον Σήθ. κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ Εὐὰ ἔλεγεν ἐξανέστησέ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ τοῦ Ἄβελ ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν.» Γίνωσκε δὲ ὅτι πρὸς ταῖς ἄλλαις αἰρέσεσι καὶ τὴν λεγομένην τῶν Καϊανιτῶν αἵρεσιν ὁ μέγας Ἐπιφάνιος ἔγραφεν. οὗτοι μὲν οὖν Κάϊν ἐτίμων ὡς δύναμιν τινα, ἔλεγον δὲ ὅτι τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν μὴ κατὰ γνώμην εἶναι ἀνθρώποις ἀλλὰ κατὰ φύσιν. τιμῶσι δὲ καὶ τὸν Ἰούδαν· διὰ γὰρ τοῦ προδοῦναι τὸν κύριον ἔργον καλὸν ἤγουν τὴν ἡμῶν σωτηρίαν εἰργάσατο. καὶ βιβλίον

δὲ παρ' αὐτοῖς Ἀναβατιανὸν λεγόμενον, περιέχον ἃ εἶδεν ὁ Παῦλος καθ' ὃν ἀνέβη καιρὸν εἰς τρίτον οὐρανόν. βιβλίον δὲ τὸ τοιοῦτόν ἐστι παρ' αὐτοῖς, ὅτι οὐ προσέσχον τῷ μεγάλῳ Παύλῳ, ῥήματα μὲν ἀκοῦσαι λέγοντι καθ' ἐκεῖνο καιροῦ, μὴ ἐξεῖναι δὲ ταῦτα γλώσσαις ἀνθρώπων λαλήσαι. ὅτι δὲ τὰ ῥήματα ἐκεῖνα οὔτε ἐλαλήθησαν οὔτε τινὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐγνώσθησαν, καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ θεολογίας λόγῳ αὐτοῦ δείκνυσιν οὕτως εἰπὼν εἰ μὲν οὖν ἔκφορα γέγονεν ἃ τῷ Παύλῳ παρέσχεν ὁ τρίτος οὐρανὸς καὶ ἡ μέχρι ἐκείνου πρόοδος, τάχα ἂν περὶ θεοῦ πλέον ἐγνώμεν.» ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐν ταῖς εἰς τὴν ἐξαήμερον αὐτοῦ ὁμιλίαις οὕτω φησὶν 227 εἰ ὁ μέγας Παῦλος ὁ τῶν ἀρρήτων ἐκείνων ῥημάτων ἀκοῦσαι καταξιωθεῖς, ὧν μέχρι τῆς σήμερον οὐδεὶς ἄλλος ἤκουσε, γράφων ἔλεγεν ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς;» καὶ περὶ τούτων οὕτως. Ὁ δὲ Ἀδὰμ μετὰ τὸ ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου (τηνικαῦτα γὰρ ἄρχεται ἡ χρονογραφία) ζήσας ἐννακόσια ἔτη πρὸς τοῖς τριάκοντα τελευτᾷ ἐν Ἰουδαίᾳ, κάκει τέθαιπται. καὶ πῶς ἄκουε. ὁ μέγας Ἐπιφάνιος ἐν τοῖς Παναρίοις, ὡσαύτως καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῇ εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν ἐρμηνείᾳ λέγει ἄγραφον παράδοσιν περιώζεσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ περὶ τοῦ Ἀδάμ, ὡς εὐθὺς μετὰ τὸ ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθεῖν χάριν παρηγορίας ὧν ἀπώλεσεν· αὕτη καὶ γὰρ γῆ πίων καλεῖται. ἐκεῖσε λοιπὸν ἐνδιατρίβει, ἐκεῖσε καὶ τέθαιπται. θαῦμα μὲν οὖν ἐδόκει τοῖς ὁρῶσιν ἢ ἐκείνου κεφαλὴ τῆς σαρκὸς διαρρυσίσης, ὅτι καὶ πρῶτον ἐκεῖνον Ἰουδαία νεκρὸν ἐδέξατο. ἐν τόπῳ λοιπὸν τινὶ καταθέμενοι τὸ τοιοῦτον κρανίον, τόπον κρανίου τὸν τόπον ἐκεῖνον ὠνόμασαν. ἐκεῖσε οὖν σταυροῦται ὁ κύριος, ἵνα διὰ ξύλου ζώωση τὸν διὰ ξύλου σχόντα τὴν νέκρωσιν. φλυαροῦσι λοιπὸν οἱ Τατιανοὶ μὴ σωθῆναι τὸν Ἀδὰμ λέγοντες. περὶ μέντοι τοῦ ἐλθεῖν τὸν Ἀδὰμ ἐν γῆ τῇ Ἰουδαίᾳ κάκεισε ταφῆναι διαλαμβάνει ὁ Ἰώσηπος ἀπὸ Ἑβραϊκῆς ἱστορίας τοῦτο μαθῶν. 228 Διαφωνοῦσι δὲ κατὰ τοὺς χρόνους οἱ τὰ τοιαῦτα συγγραφόμενοι. κατὰ γὰρ τοὺς ἑβδομήκοντα εὐρηναὶ ἐν ταῖς ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Νῶε δέκα γενεαῖς ἔτη βσμβ', κατὰ δὲ τὸ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκὸν ἐπὶ ταύταις ταῖς ἰ' γενεαῖς ἔτη αχνζ', κατὰ δὲ τὸ παρὰ Σαμαρείταις ἔτη ατζ'. λέγεται δὲ ὅτι ὁ ἐν τοῖς ἀστράσι τεταγμένος ἄγγελος, ὁ θειότατος δηλαδὴ Οὐριήλ, πρὸς γε τὸν Σὴθ καὶ τὸν Ἐνώχ κατιῶν ἐδίδαξεν αὐτοὺς ὠρῶν μηνῶν τροπῶν καὶ ἐνιαυτῶν διαφορὰς. κατὰ δὲ τὸν Γεώργιον πρῶτος ἐξεῦρεν ὁ Σὴθ γράμματα Ἑβραϊκὰ καὶ τὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰς τροπὰς τῶν ἐνιαυτῶν καὶ τοὺς μῆνας καὶ τὰς ἑβδομάδας, καὶ τοῖς ἀστροῖς καὶ τοῖς πέντε πλανήταις ἐπέθηκεν ὀνόματα ὥστε γνωρίζεσθαι. Ὁ μέντοι Σὴθ ἔτη ζήσας ἐννακόσια δώδεκα τελευτᾷ, θεὸς εἶναι διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ νομιζόμενος καὶ διὰ τὸ πρῶτος εὐρηκέναι τὰ Ἑβραϊκὰ γράμματα καὶ τὰς τῶν ἀστέρων ὀνομασίας. οὗτος ὁ Σὴθ γεννᾷ τὸν Ἐνώχ, θεὸν καὶ αὐτὸν διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ νομιζόμενον. οὗτος ζήσας ἔτη ἐννακόσια πέντε τελευτᾷ. ἐγέννησε δὲ τὸν Καϊνᾶν. οὗτος ἔτη ζήσας ἐννακόσια δέκα τελευτᾷ. ἐγέννησε δὲ τὸν Μαλελεήλ. οὗτος ζήσας ὡτ'ε' τελευτᾷ. ἐγέννησε δὲ τὸν Ἰάρεδ. οὗτος ἔτη ζήσας ἐννακόσια ἐξήκοντα δύο τελευτᾷ. ἐγέννησε 229 δὲ τὸν Ἐνώχ. οὗτος γεννᾷ τὸν Μαθουσάλα. ζήσας δὲ ἔτη τξε' οὐχ ἠύρισκετο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ θεός. Δις δὲ φησιν ἡ γραφή ὅτι ἐγέννησεν Ἐνώχ τὸν Μαθουσάλα. ταύτη τοι καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐπὶ τούτοις οὕτω διέξεισιν οὐκ ἔστι γάμος ἐμποδῶν τοῖς εὐαρεστεῖν ἐθέλουσι τῷ θεῷ· διὰ γὰρ τοῦτο ἅπαξ καὶ δις ἡ θεία λέγει γραφή ὅτι μετὰ τὸ γεννησάμενος τὸν Μαθουσάλα εὐηρέστησεν Ἐνώχ τῷ θεῷ,» ἐφ' ᾧ καὶ μετατίθεται. καὶ ὅρα δεσπότητος ἀγαθότητα· εὐρῶν γὰρ ἄνδρα κατωρθωκότα τὴν ἀρετὴν, οὐκ ἀπεστέρησεν αὐτὸν τῆς ἀξίας ἣν τῷ πρωτοπλάστῳ ἐχαρίσατο πρὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς. ὅτι δὲ τοὺς θνητότητι διὰ τὴν ἁμαρτίαν πεσόντας

παραμυθούμενος ὁ θεὸς τὸν Ἐνώχ μετέθηκεν, ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ εἰς τὴν ἀνάληψιν λόγῳ αὐτοῦ σαφῶς οὕτω διείληφε θάνατος μὲν εἰσῆλθε διὰ τὴν παρακοήν. λύων δὲ ὅμως τὴν τῆς ἀπειλῆς ἀκμὴν ὁ θεὸς ἐλπίδα εὐθύς ἀθανασίας ἀνατέλλει τῷ γένει, καὶ τὸν Ἐνώχ ἐκ μέσου ἀρπάζει. κάντεϋθεν τὴν θνητὴν φύσιν ἐδίδασκεν ὄρους ἀθανασίας ἐκδέχεσθαι, καὶ ἡ τοῦ δικαίου κατάστασις θανάτου στάσις ἐγένετο.» ὁ δὲ Γεώργιος φησιν ὅτι τοῦ Λάμεχ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ, τοῦ Ἐνώχ δηλαδὴ, φονεύσαντος καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν λαβόντος προσηύ230 ξατο μετατεθῆναι ὁ δίκαιος, ὡς μηκέτι τοιοῦτόν τι θεάσεται. Ἔγνων δὲ Κάϊν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνώχ. τούτῳ τῷ Ἐνώχ γεννᾶται Γαῖδᾶν, Γαῖδᾶν δὲ γεννᾷ τὸν Μαλελεήλ, Μαλελεήλ δὲ γεννᾷ τὸν Μαθουσάλα, καὶ Μαθουσάλα ἐγέννησε τὸν Λάμεχ. ἔλαβε δὲ ἑαυτῷ· ὁ Λάμεχ δύο γυναῖκας, Ἀδᾶ καὶ Σελᾶ, καὶ ἔφη πρὸς αὐτάς ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου, γυναῖκες Λάμεχ, ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους, ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοὶ καὶ νεανίσκον εἰς μῶλωπα ἐμοί, ὅτι ἐπτάκις ἐκδεδίκηται ἐκ Κάϊν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά.» καὶ ζητοῦσιν ἐνταῦθα διὰ τί ἐκ μὲν Κάϊν ἐπτάκις ἐκδεδίκηται, καὶ ταῦτα τὸν οἰκεῖον ἀδελφὸν ἔργον φόνου ποιήσαντος, ἐκ δὲ Λάμεχ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά. καὶ λέγομεν ὅτι ὁ μὲν Κάϊν οὕπῳ ἔγνω ὁποῖόν ἐστιν ὁ φόνος κακόν, οὕπῳ εἶδε φονέα τιμωρούμενον, οὕπῳ εἶδε τὸν θεὸν ἐπ' αὐτῷ ἀγανακτοῦντα· ἐφ' ᾧ καὶ τιμωρίας οὐ τοσοῦτον βαρείας μετέσχηκεν. ὁ δὲ Λάμεχ βαρύνεται τῇ κολάσει, ὅτι φονεὺς ἦν μετὰ τὸν νόμον καὶ τὸ κατάκριμα, ὅτι τοῦ Κάϊν ἑαυτὸν οὐκ ἐσωφρόνισεν ὑποδείγματι· ὅθεν καὶ βαρυτέραν ἐκείνου τὴν κόλασιν δέχεται. ἀλλ' ὁ μὲν Κάϊν ἐπὶ τῷ φόνῳ συγγνώμης οὐκ ἔτυχεν, ὅτι καὶ παρὰ θεοῦ ἐλεγχόμενος κρύπτειν ἔσπευδε τὸ ἀμάρτημα· ὁ δὲ Λάμεχ τῆς μαιφονίας ἀπαλλάσσεται, ὅτι τὴν καθ' ἑαυ231 τοῦ ψῆφον καὶ μόνος ἐξήνεγκεν, ὅτι μείζονος ἑαυτὸν ἔδειξε κολάσεως ἄξιον οὕτως εἰπὼν ἐκ δὲ Λάμεχ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά.» Εἰ δὲ κάκεινο πολυπραγμονεῖς, ἀγαπητέ, ὅπερ πρὸς Κάϊν εἶπεν ὁ θεός, ὅτι πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἐπτά ἐκδικούμενα παραλύσει, ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐν τῷ κατ' Ἰου-δαίων ἔκτῳ λόγῳ διδάξει σε κατὰ ῥῆμα διεξιὼν οὕτως. μὴ φοβοῦ, φησί· βιώση βίον μακρόν· κὰν ἀνέλη σέ τις, πολλαῖς ἔσται τιμωρίαις ὑπεύθυνος. ὁ γὰρ ἐπτά ἀριθμὸς παρὰ τῇ γραφῇ ἀδιορίστου πλήθους ἐστὶ σημαντικός. ὁ ἀνελὼν σε, φησί, καὶ τῶν ἐπικειμένων σοι ἀπαλλάξει κολάσεων, αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν ἐπισπάσεται τὴν τιμωρίαν. καὶ δοκεῖ μὲν εἶναι βαρὺ τὸ λεγόμενον, πολλῆς δὲ ὅμως κηδεμονίας ἐστί. καὶ γὰρ τοὺς μετὰ ταῦτα σωφρονίσαι βουλόμενος τοιοῦτον ἐπενόησε κολάσεως τρόπον, ὃς ἀπαλλάξει κάκεινον τῆς τιμωρίας ἡδύνατο. εἰ μὲν γὰρ εὐθέως αὐτὸν ἀνεῖλεν, ἀπῆλθεν ἂν ἔχων τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα οὐκ ἂν ἐγένετο γνώριμος. νυνὶ ἀφεθεὶς πολὺν χρόνον ζῆσαι ἐν ἐκείνῳ τῷ τρόμῳ διδάσκαλος τοῖς ἀπαντῶσι καθίστατο πᾶσι διὰ τῆς ὄψεως. ἀλλὰ τί δὴ ποτε τὴν ἀμαρτίαν ὁμολογήσας, καὶ εἰπὼν μείζονα συγγνώμης ἡμαρτηκέναι, οὐκ ἂν ἴσχυσεν ἀπονίψασθαι τὸ ἀμάρ232 τημα; καὶ τοί γε ὁ προφήτης φησὶ "3λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς."3 ἀλλὰ διὰ τοῦτο κατεκρίθη, ὅτι οὐκ εἶπεν ὡς ὁ προφήτης ἐκέλευσε. τὸ γὰρ ζητούμενον τοῦτό ἐστιν, οὐ τὸ εἰπεῖν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ πρῶτος εἰπεῖν, τὸ μὴ ἀναμεῖναι τὸν ἐλέγχοντα. οὗτος δὲ οὐκ εἶπε πρῶτος, ἀλλ' ἀνέμεινε ἐλεγχθῆναι παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ οὕτως εἶπε τὴν ἀμαρτίαν. ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐξομολόγησις. τὸ γὰρ πρῶτος εἰπεῖν, ἐκείνο πάντως καὶ δικαιοῖ.»

Καὶ τὰ μὲν τοῦ Χρυσοστόμου τοιαῦτα, μετὰ δὲ τὸν Ἐνώχ ὁ Μαθουσάλα, μετὰ δὲ τοῦτον ὁ Λάμεχ, ἐκ δὲ τούτου ὁ Νῶε. οὗτος γεννᾷ τρεῖς υἱούς, Σῆμ Χάμ Ἰάφεθ. καὶ ἐγένετο ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς. ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι

καλαί εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο. καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς οὐ μὴ καταμείνη τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας. ἔσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη.» οἱ δὲ γίγαντες ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. τηνικαῦτα καὶ τὸν κατακλυσμὸν ἐπάγει ὁ θεός. ἡ δὲ αἰτία καὶ πάνυ σαφής. καὶ ἄκουε πρὸ τῶν ἄλλων αὐτοῦ τοῦ Ἰωσήπου λέγοντος ἑπτὰ 233 γενεαῖς οἱ ἄνθρωποι διέμειναν θεὸν ἠγούμενοι δεσπότην καὶ πάντα πρὸς ἀρετὴν βλέποντες. μετὰ δὲ ταῦτα μεταβάλλονται πρὸς τὸ χεῖρον. πολλοὶ γὰρ ἄγγελοι θεοῦ γυναίξι συμμιγέντες ὑβριστὰς ἐγέννησαν παῖδας καὶ παντὸς ὑπερόπτας καλοῦ διὰ τὴν ἐπὶ τῇ δυνάμει πεποίθησιν. ὅθεν διανοεῖται ὁ θεὸς καὶ πᾶν ὅσον ἦν ἀνθρώπινον διαφθεῖραι σὺν αὐτοῖς, καὶ ποιῆσαι γένος ἕτερον πονηρίας καθαρὸν, ἐπιτεμνόμενος καὶ αὐτὰ τὰ ἔτη ἄπερ πρότερον ἔζων.» ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Κύριλλος λέγει ὅτι ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ, τουτέστιν οἱ ἀπὸ τοῦ Σηθ καταγόμενοι (ἐκεῖνον γὰρ διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ θεὸν ἔλεγον), τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ἠγουν τὰς ἀπὸ τοῦ Κάϊν, ὅτι καλαὶ τῷ εἶδει εἰσίν, ἔλαβον αὐτὰς εἰς γυναῖκας. ὅθεν καὶ ἐγεννῶντο οἱ γίγαντες, ἄνδρες δυσειδεῖς καὶ πᾶν εἶ τι κάκιστον ὄντες, τοῦ θεοῦ παραχαράξαντος αὐτοὺς διὰ τὴν μυσαρὰν αὐτῶν μῖξιν. ὅθεν καὶ κατακλύζει αὐτούς, καθὼς καὶ ὁ κορυφαῖος ἐνέφηνε Πέτρος ἐν τῇ καθολικῇ αὐτοῦ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ οὕτως εἰπὼν κατακλυσμὸν κόσμῳ ἀσεβῶν ἐπάξας.» διὰ τί δὲ τοὺς ἕνα θεὸν προσκυνοῦντας ἀσεβεῖς ἐκάλεσε; διότι τοσοῦτον ἐξεμάνησαν εἰς συνουσίας ὡς ἐπὶ εἴκοσι ἀνδράσι τὴν γυναῖκα περιφέρεσθαι. ἐκ τούτου γὰρ καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ θεοῦ, τοὺς ἐκ τοῦ Σηθ δηλαδή, πρὸς μῖξιν εἴλκυσαν. υἱοὶ δὲ τοῦ θεοῦ λέγονται καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ὡς υἱὸς πρωτότοκος ὁ Ἰσραὴλ, καθὼς ὁ θεὸς ἔφη Ἐφραΐμ. καὶ ὁ χρυσοῦς δὲ τὴν γλῶτταν οὐκ ἄλλου τινὸς ἔνεκα, τῆς δὲ τῶν γενῶν ἐπιμιξίας ἀνοιχθῆναι λέγει τὰς καταράκτας τοῦ οὐρανοῦ. ὅτι δὲ διὰ φιληδονίαν καὶ τὴν μυσαρὰν ἐκείνην μῖξιν, ὧν ἔνεκεν ἀσεβεῖς ἐκάλεσε τοὺς γίγαντας ὁ κορυφαῖος Πέτρος, ἐπήγαγε τὸν κατακλυσμὸν ὁ θεός, καὶ οὐ δι' ἀθεΐαν ἢ ἄλλην κακίαν τινά, ὁ θειότατος Κύριλλος ἐν τῇ κατὰ Ἰουλιανοῦ βίβλῳ παρίστησι τοῦτο σαφέστατα λέγων οἱ ἐξ Ἀδὰμ καὶ μέχρι τοῦ Νῶε γεγονότες ἄνθρωποι θεὸν ἕνα τὸν ἀληθινὸν τετιμήκασιν, μετὰ δὲ τὴν τοῦ πύργου κατασκευὴν καὶ τὴν τῶν γλωσσῶν διαφορὰν ἀσύμβατον καὶ αὐτὴν ἐσχίκασι τὴν περὶ θεοῦ δόξαν· πανταχοῦ γὰρ διασκεδασθέντες καὶ τὴν πολύθεον πλάνην ἐσχίκασιν.» ὅτι δὲ δι' ἀσωτίαν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὁ παγκόσμιος ἐκεῖνος γέγονε κατακλυσμὸς, αὐτὸς ὁ θεὸς ἐδήλωσεν οὕτως εἰπὼν οὐ μὴ καταμείνη τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας, ἠγουν διὰ τὸ ζῆν αὐτοὺς ἐμπαθῶς τε καὶ σαρκικῶς. οὕτω μὲν οὖν ὁ μέγας Παῦλος τοὺς ἐγκρατῶς ζῶντας ἀσάρκους καλεῖ, λέγων ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί.» σάρκας μὲν οὖν, ὡς περὶ δὴ καὶ ἀσεβεῖς, εἶωθε καλεῖν ἢ γραφὴ τοὺς βίον ἔχοντας ἄσωτον· ἀσέβεια γὰρ οὐ μόνον ἢ τῶν εἰδώλων προσκύνησις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀσελγῆς βίος καὶ ἄσως. καὶ 235 τοῦτο δηλοῖ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγων ἐγὼ εἶπα, ἐξαγορεύω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ κυρίῳ καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου.» μὴ γὰρ ἀλλόπιστος ἦν ὁ Δαβὶδ; μὴ τὸν θεὸν ἐξωμόσατο πάντως; οὐχί, ἀλλὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἣτις ἔτεκε τὴν μοιχείαν, ἀσέβειαν ἐκεῖνος ἐκάλεσε. παγκόσμιον δὲ τὸν κατακλυσμὸν ἐκεῖνον ἐπήνεγκεν ὁ θεός, ὅτι καὶ πάντες ἐκεῖνοι καθάρσεως ἔχρηζον. καὶ τοῦτο παρίστησιν ἢ γραφὴ λέγουσα καὶ εἶδε κύριος ὁ θεός τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη, ὅτι κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς ἐπὶ τῆς γῆς.» Πρόσεχε δέ, ἀγαπητέ. εἰ γὰρ οὐκ ἐφείσατο τότε τινὸς ὁ θεός, ἀλλὰ πάντας ἄρδην κατέκλυσε, μηδὲν ὠφεληθέντας ἐκ τοῦ λόγῳ μόνῳ σέβεσθαι τὸν θεόν, εὐδηλον πάντως ὡς οὐδὲ ἡμῶν ἐν ἐκείνῃ φείσεται τῇ ἡμέρᾳ, εἰ καὶ τὸ τῶν Χριστιανῶν ἐπιφερόμεθα ὄνομα. ἐρεῖ γὰρ

ἀληθῶς ὁ δεσπότης πάντων Χριστὸς καὶ ἡμῖν, ὅπερ εἶπε τοῖς Ἰουδαίοις, ἠνίκα καυχόμενοι ἔλεγον ἡμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ Ἀβραάμ ἐσμεν.» καθάπερ γὰρ ἐκείνοις ἔλεγεν εἰ ἐκ τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα ἂν ἐποιεῖτε τοῦ Ἀβραάμ,» οὕτως ἐρεῖ καὶ ἡμῖν εἰ Χριστιανοὺς ἑαυτοὺς εἶχετε, τὰ ἔργα ἂν ἐποιεῖτε τὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἀρμόζοντα.» μὴ οὖν ἐπὶ τούτοις ἀμφίβαλλε· διὰ γὰρ τοῦ παγκοσμίου ἐκείνου κατακλυσμοῦ καὶ 236 τοῦ ἐν Σοδόμοις ἐμπρησμοῦ σαφῶς ἔδειξεν ὁ θεὸς ὅποιον ἀπαντᾷ τέλος τοῖς ἐν ἀσωτία τὸν βίον καταλύουσιν. Ὁ μέντοι Νῶε πεντακοσίων ἐτῶν γεγονῶς γεννᾷ τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. ἐφ' ᾧ καὶ ἄξιος θαυμασμῶν ὁ ἀνὴρ, ὅτι τοσοῦτος παρίππευσε χρόνος, καὶ μίξεσι νομίμοις ὑποκύπτειν οὐκ ἤθελε. καὶ ὡς ὁ χρυσορρήμων φησὶν, εἰ μὴ θεία τις ἦν οἰκονομία, ὥστε δι' αὐτὸν αὐθις τὸ τῶν ἀνθρώπων συστήσαι γένος, οὐκ ἂν οὐδ' ὄλως σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις ὑπέκυψε· κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ τέλειον αὐτὸν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ καλεῖ ὁ θεός, τῇ διεστραμμένῃ δηλαδή. ἀλλ' ὅρα μακροθυμίαν τοῦ θεοῦ. οὐκ εὐθέως ἐπάγει τὸν κατακλυσμόν, ἀλλ' ἔτη μὲν ἑκατὸν ἐτοιμάζει τὴν κιβωτόν, κἂν οἱ ἄφρονες τὸν Νῶε θελήματι θείῳ ὑπηρετούμενον ἐξεμυκτήριζον. ἀλλὰ καὶ συναγόμενα ὀρώντες τὰ θηρία πάντα, καθά φησιν ὁ θεῖος Ἐφραΐμ, ἐλέφαντας μὲν ἀπὸ Ἰνδικῆς καὶ Περσίδος ἐρχόμενα, λέοντας καὶ παρδάλεις μετὰ προβάτων καὶ αἰγῶν μιγάδας, ἐρπετὰ καὶ πετεινὰ ἄνευ τινὸς διώκοντος ἐρχόμενα καὶ κύκλω τῆς κιβωτοῦ ἀυλιζόμενα, οὐδαμῶς κατενύγησαν. ἀλλὰ μὴ καὶ ἡμεῖς τοῦτο πάθοιμεν, γρηγοροῦντες ἀεὶ. Πόθεν δὲ οἶδεν ὁ Νῶε τὰ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα, μήπω τῆς αὐτῶν διαιρέσεως παρὰ Μωσέως γεγονουίας, ὡς ὁ 237 χρυσορρήμων φησὶν; ἐκ τῆς ἐναποκειμένης αὐτῷ φυσικῆς γνώσεως, ἢ ἐκ τῆς δοθείσης αὐτῷ παρὰ θεοῦ σοφίας. ὡς καλὸν ἢ ἀρετὴ. αὕτη τὸν Ἐνῶχ μετέθηκεν, αὕτη τὸν Νῶε διεσώσατο. ὅρα γὰρ ὅτι πάντας ἐκείνους ἀπωλεία παραδιδούς ὁ θεὸς πρὸς τὸν Νῶε ἔλεγεν εἴσελθε σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου εἰς τὴν κιβωτόν, ὅτι σε εἶδον δίκαιον ἐναντίον ἐμοῦ ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ καὶ διεστραμμένῃ.» ἀλλὰ καιρὸν διδούς αὐτοῖς ἐμπρόθεσμον εἰς μετάνοιαν φησὶν ἔσσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἔτη ρκ',» εἰ καὶ ταῦτα πάντα οὐκ ἔζησαν διὰ τὴν κακίαν αὐτῶν· οἱ γὰρ μὴ φθάσαντες διὰ μέσου τῶν ἑκατὸν μετανοῆσαι οὐδὲ ἐν τοῖς εἴκοσι μετενόησαν ἄν. πρόσεχε δὲ ὅτι ποτὲ μὲν ἦν ὑπισχνεῖται δοῦναι ζωὴν ὑποτέμνει, ὡς ἐνταῦθα, ἐὰν μὴ μετανοήσωμεν, ποτὲ δὲ ἀπειλῶν ἀπολέσαι τοῦτο οὐ ποιεῖ μετανοησάντων ἡμῶν, ὡς ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν ἔστιν ἰδεῖν. Τὸ δὲ ὕδωρ ὑψώθη ἐπάνω τῶν ὀρέων ἐπὶ πῆχεσι πεντεκαίδεκα, ἵνα τὰ τῆς θείας πληρωθῇ ἀποφάσεως. ἐξαλείψω» γὰρ φησι πᾶσαν τὴν ἐξανάστασιν ἣν ἐποίησα, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους καὶ ἀπὸ ἐρπετῶν ἕως πετεινῶν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ.» εἰ μὴ γὰρ ὑψώθη τοσοῦτον, οὐκ ἂν τὸ τῶν πετεινῶν ἀπώλετο γένος. ὅτι δὲ ὑπεράνω τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων ἐπήρθη τὸ ὕδωρ 238 ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, κἀντεῦθεν πιστοῦται. λίθους γὰρ τινες ἐκ τῶν τοῦ Λιβάνου ἀκρωριῶν εἰς οἰκοδομὰς μετακομίζοντες διεβεβαιοῦντο ὡς εὖρον ἐν τοῖς κοιλώμασι τοῦ Λιβάνου ἰχθύας τεταριχευμένους καὶ τῇ ἰλίῃ πεπηγότας, καθά φησι καὶ Ἰώσηπος. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ κατακλυσμοῦ παῦλαν θυσίαν ὁ Νῶε τῷ θεῷ ἀνήνεγκε. τίνας ἔνεκεν; ἵνα τοῖς ἐσομένοις ἐν ἀσθενείᾳ συγγνώμῃ τε καὶ γαληνὸν προσαπεργάσῃται τὸν θεόν, ὡς ὁ μέγας διέξεισι Κύριλλος, ἵνα μὴ πάλιν μία κατὰ πάντων ἐλεύσεται ψῆφος, δευτέρω κατακλυσμῷ τὸ ἀνθρώπινον ὑποτιθεῖσα γένος. ἐφ' ᾧ καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ θεός διανοηθεὶς οὐκέτι προσθήσω τοῦ καταράσασθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ πονηρὰ ἐκ νεότητος.» τούτου χάριν, ὡς εἴρηται, θυσίαν ἀνήνεγκε τῷ θεῷ. κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἑπτὰ ἑπτὰ ἐκέλευσεν ὁ θεὸς ἀπὸ τῶν καθαρῶν εἰσαχθῆναι ἐν τῇ κιβωτῷ, δύο δύο δὲ ἀπὸ τῶν ἀκαθάρτων. ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε συγχωρεῖν τοῖς ἀνθρώποις μεταλαβεῖν κρεῶν, ἔμελλον

δὲ καὶ θυίας προσφέρειν αὐτῷ τῆς εὐσεβείας οἱ τρόφιμοι, πλείονα τὰ καθαρὰ φυλαχθῆναι προσέταξε, τὰς μὲν τρεῖς συζυγίας εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ γένους, τὸ δὲ περιττὸν ἔν εἰς θυσίαν. ὃ δὴ καὶ πεποίηκε μετὰ τὸν κατακλυσμόν, ἀπὸ πάντων τῶν καθαρῶν 239 προσαγαγὼν τῷ θεῷ, ὡς εἶναι δῆλον ὅτι γε τούτου χάριν ἀνὰ ἑπτὰ προσέταξεν ἕξ ἐκάστου γένους τῶν καθαρῶν ἐν τῇ κιβωτῷ εἰσαχθῆναι, ἵνα τὸ ἐν ζῶον ἕξ ἐκάστου γένους ὁ Νῶε προσφέρων μὴ διαφθεῖρη τὰς συζυγίας. τοσοῦτον δὲ τὴν τοῦ Νῶε προαίρεσιν ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ τῆς θυσίας ἀπεδέξατο ὁ θεὸς ὡς καὶ τὴν γραφὴν οὕτως εἰπεῖν καὶ ὡσφράνθη κύριος ὁσμὴν εὐωδίας.» μετὰ γνώμης λοιπὸν ὑγιῶς καὶ ἡμᾶς τὸ πᾶν ἐργάζεσθαι χρή. εἰ δὲ μή, κἂν ὅτιοῦν προσάξωμεν, ἀποστραφήσεται αὐτὸ ὁ θεός. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἢ τοῦ δικαίου ἀρετὴ τὸν καπνὸν καὶ τὴν κνίσσαν ὁσμὴν εὐωδίας εἰργάσατο. ἀλλ' ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἢ τῶν προσαγόντων πονηρία τὸ θυμίαμα τὸ εὐῶδες βδέλυγμα ὀφθῆναι παρεσκευάσεν.

Ὁ μὲν οὖν Ἰώσηπος καὶ κατ' αὐτὸν τὸν κόρακα τὸν ἀπολυθέντα παρὰ τοῦ Νῶε τοῦ ἰδεῖν εἰ τὸ ὕδωρ ἐκόπασεν, ἐναντιούμενος φαίνεται τῇ τοῦ Μωσέως ἱστορίᾳ. ὑποστρέψαι καὶ γὰρ πρὸς τὴν κιβωτὸν λέγει τὸν κόρακα, ὡς ἐπὶ πάσῃ τῇ γῆ τοῦ ὕδατος ἔτι λιμνάζοντος. ὁ δὲ Μωσῆς περὶ τούτων οὕτω φησὶν καὶ οὐχ ὑπέστρεψεν ὁ κόραξ ἕως οὗ ἐξηράνθη ἢ γῆ.» κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ περιστεράν ἀπέστειλεν ὕστερον, ἅτε δὴ παλινοστήσαι τοῦ κόρακος πρὸς αὐτὸν μὴ θελήσαντος. ἀλλὰ καὶ ἱστορικοὺς εἰσάγει τινὰς ὁ Ἰώσηπος, περὶ τι λέγοντας ὅρος τῆς Ἀρμενίας ὑψηλότατον ἐν τῷ τοῦ κατακλυσμοῦ πεφευγέναι καιρῷ τῶν ἀνθρώπων τινὰς, κάκεισε σωτηρίας διὰ τὸ ὕψος τυχεῖν. ἀλλ' ἐξω βάλλουσιν ἐκεῖνοι τοῦ σκοποῦ, καὶ τῆς εὐθείας πόρρω που φέρονται. εἰ γὰρ ὑψώθη τότε τὸ ὕδωρ ἐπάνω τῶν ὑψηλοτάτων ὀρέων ἐπὶ πῆχεσι πεντεκαίδεκα, καθὰ Μωσῆς ἱστορεῖ, οὐκ ἂν ὅτιοῦν ὑπελείφθη τῆνικαῦτα ὅρος, ὡς οἶμαι, τοὺς ἐν αὐτῷ πεφευγότας ἰσχυὸν ἀβλαβεῖς διασώσασθαι. Ἡ μέντοι κιβωτὸς τριακοσίων μὲν πηχέων τὸ μῆκος ἦν, πεντήκοντα δὲ τὸ πλάτος, τὸ ὕψος τριάκοντα. πῆχυν δὲ ἀκούων μὴ τοιαύτην εἶναι νόμιζε ὅποια τίς ἐστι παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ γεωμετρικὴν. ὁ γὰρ Μωσῆς γεωμέτρης ἕξ Αἰγύπτου ὧν τοιαύτην ἔφη πῆχυν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ, ἥτις ὄργυιαν μεγίστην ποιεῖ. πρῶτοι γὰρ Αἰγύπτιοι, καθὰ φησι Κύριλλος, τὴν γεωμετρίαν εὔρον ἐκ τοῦ ἀπλέτου τῆς γῆς καὶ τῆς διαιρέσεως. ἢ δὲ τῶν φαινομένων θεωρία παρ' Ἑλλήσιν ἐτελειώθη, τῶν πρώτων τηρήσεων ἐν Βαβυλῶνι γενομένων. τὸ δὲ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἀπὸ τῶν ἐμπόρων Φοινίκων ἤρξατο. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Μετὰ δὲ πεντακόσια τριάκοντα καὶ ἕξ ἔτη τοῦ κατακλυσμοῦ ἢ τοῦ πύργου γέγονεν οἰκοδόμησις, ματαιοπονησάντων ἐπὶ ταύτῃ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἐν ἔτεσι τεσσαράκοντα. 241 καὶ εἶπε» γὰρ φησὶν ἄνθρωπος τῷ πλησίον αὐτοῦ δεῦτε καὶ πλινθεύσωμεν πλίνθους, καὶ ὀπτήσωμεν αὐτὰς πυρί, καὶ οἰκοδομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, οὗ ἔσται ἡ κεφαλὴ ἕως τοῦ οὐρανοῦ.» διὰ τί δὲ καὶ τίνος ἕνεκεν τοῦτο; ἵνα κατακλυσμός εἰ γένηται δεύτερος, ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κορυφὴν ἀναδράμωσι, κἀντεῦθεν τὸν ἐξ ὕδατος ὄλεθρον φεύξωνται. ταύτη τοι καὶ τὴν ματαιοπονίαν αὐτῶν ἐκώλυσε ὁ θεὸς διὰ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν. καὶ ἄκουε τῆς γραφῆς οὕτω λεγούσης καὶ εἶπε κύριος "Ζῖδου γένος ἐν καὶ χεῖλος ἐν πάντων. δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν ἐκεῖ τὴν γλῶσσαν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τῆς φωνῆς τοῦ πλησίον."3 καὶ διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος ὁ θεὸς ἐκεῖθεν ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς.» τῆνικαῦτα καὶ μέροπες καλοῦνται ἀπὸ τοῦ μερισμοῦ τῆς φωνῆς καὶ τῆς γῆς. ὁ δὲ παράφρων Ἰουλιανὸς καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγεν, ὅτι θεωρῶν αὐτοὺς ὑψουμένους διὰ τοῦ πύργου, καὶ οὐ μικρῶς ἐπὶ τούτῳ πτοηθεῖς, εὐμεθόδως αὐτοῖς κωλύει τὴν ἄνοδον διὰ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν. Ὁ

μέντοι πύργος ἐκτίζετο ὁ καὶ β΄ τοῦ κτίσματος ἀρχηγῶν ὄντων. κατὰ τούτους λοιπὸν καὶ ἡ διαίρεσις τῶν γλωσσῶν γέγονε, χείλους ὄντος ἐνὸς καὶ φωνῆς ἐπὶ πᾶσι μιᾶς, ὡς ἄνωθεν εἴρηται. μόνος δὲ ὁ Ἔβερ μὴ συγκατατεθεὶς τῇ ματαιοπονίᾳ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ ἔμεινε. ἀρχῆθεν λοιπὸν ἡ Ἑβραϊκὴ φωνή. ὅτι δὲ τῇ Ἑβραίων γλώσσῃ ἐχρῶν²⁴² το οἱ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, δηλὸν μὲν καὶ ἀπὸ τοῦ καὶ τοὺς ἀμφὶ τὸν Ἀβραάμ τῇ τοιαύτῃ χρᾶσθαι διαλέκτῳ, δηλὸν δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τὸν δεύτερον Ἀδάμ Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν τῇ Ἑβραίων χρᾶσθαι φωνῇ. καὶ δηλοῦσι μὲν τοῦτο καὶ τὰ ἐν τῷ σταυρῷ, οὐχ ἦττον δὲ κάκεινα ἐν οἷς ἔλεγεν ἐφαθά,» τουτέστι διανοίχθητι, καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ ταλιθὰ κοῦμι,» τουτέστι σοὶ λέγω τῷ κορασίῳ. πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος περὶ τούτων οὕτω φησὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ὁ πύργος, εἶτα ὁ Ἔβερ ὁ τῶν Ἑβραίων πρόγονος, ὃν λέγουσι μὴ βουληθέντα κοινωνῆσαι τοῖς τὸν πύργον οἰκοδομοῦσι μείναι ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώττῃ. τούτου ἔκγονος ὁ Ἀβραάμ, ὅθεν καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ γλώττα.» τὰ αὐτὰ δὲ τούτοις καὶ Ἰώ-σηπὸς φησι. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως, ὁ δὲ Θεοδώρητος τῇ Σύρα γλώττῃ τοὺς ἐξ Ἀδάμ χρᾶσθαι φησίν. Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ τοῦ Χάμ υἱὸς Χαναάν ἰδὼν τὴν πρὸς τὸν Λίβανον γῆν ὅτι ἀγαθὴ ἐστὶ, μετὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς κληροδοσίαν, καὶ κρείττων τῆς ἑαυτοῦ γῆς, τυραννικῶς καθήρπαξεν αὐτήν, καὶ τοὺς ἐκ τοῦ Σὴμ κληρονόμους ἐκείθεν ἐξήλασε. καὶ οὕτω πᾶσα ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Χαναάν προσηγορεύθη. καὶ Ἰώσηπος δὲ φησὶν ὅτε Χαναάν τέταρτος ὢν τοῦ Χάμ παῖς, τὴν Ἰουδαίαν καλουμένην οἰκήσας Χαναάν ἀφ' ἑαυτοῦ προσηγόρευσε. Ὁ δὲ Σὴμ γεννᾷ τὸν Ἀρφαξᾶ, Ἀρφαξᾶ δὲ τὸν Καϊνᾶν. ²⁴³ οὗτος δὲ ὁ Καϊνᾶς, ὡς φησὶ Γεώργιος, συνεγράψατο τὴν ἀστρονομίαν, εὐρηκῶς τὴν παρὰ τοῦ Σὴθ καὶ τῶν αὐτοῦ τέκνων ἐκτεθεῖσαν ὀνομασίαν τῶν ἀστέρων ἐν πλακί λιθίνῃ γεγραμμένην. οἱ γὰρ τοῦ Σὴθ ἔγγονοι προμυηθέντες ἄνωθεν τὴν μέλλουσαν γενέσθαι φθορὰν τῶν ἀνθρώπων διὰ τε πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ποιήσαντες δύο στήλας, μίαν μὲν λιθίνην ἑτέραν δὲ πλινθίνην, ἔγραψαν τὰ ἐκ τοῦ πάππου αὐτῶν Σὴθ ἐκτεθέντα οὐράνια πάντα, λογισάμενοι ὅτι εἰ μὲν δι' ὕδατος ὁ κόσμος φθαρή, ἢ λιθίνῃ στήλῃ μενεῖ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα (ἦτις στήλη μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εἰς τὸ Σίδιρον ὄρος ἔμεινε, καὶ ἔστιν ἕως ἄρτι, ὡς φησὶν Ἰώσηπος), εἰ δὲ διὰ πυρὸς γένηται ἢ φθορά, μενεῖ ἂν ἢ πλινθίνῃ. Ἀνεφάνη δὲ ἐκ τῆς τοῦ Σὴμ φυλῆς ἕτερος γιγαντογενῆς τοῦνομα Κρόνος. οὗτος πάνυ γενόμενος δυνατὸς καὶ πολλοὺς ὑποτάξας, πρῶτος κατέδειξε τὸ βασιλεύειν καὶ τῶν ἄλλων κρατεῖν, καὶ βασιλεύσας πρῶτος Ἀσσυρίων ἔτη νς' ὑπέταξε πᾶσαν τὴν γῆν Περσίδος. μετὰ δὲ Κρόνον ἐβασίλευσε Νῖνος ἔτη νβ', ὃς γε τὴν οἰκείαν μητέρα Σεμίραμιν λαβὼν εἰς γυναῖκα, νόμος ἐγένετο Πέρσαις λαμβάνειν τὰς ἑαυτῶν μητέρας καὶ ἀδελφάς. ἐξ οὗ γένους ἐγένετο καὶ Ζωρόαστρος ὁ περιβόητος Περσῶν ἀστρονόμος, ὃς εἶπε τοῖς Πέρσαις, ἐὰν ²⁴⁴ καύση με τὸ οὐράνιον πῦρ,» (τοῦτο γὰρ καὶ ἠύχето) λάβετε ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ φυλάσσετε εἰς σύστασιν τῆς βασιλείας ὑμῶν.» ὁ δὲ καὶ γέγονεν. ἐν δὲ ταῖς ἱστορίαις αἷς ἐχρήσατο κατὰ Ἰουλιανοῦ ὁ θεολόγος μέγας Γρηγόριος καὶ τάδε φησὶ. τὴν ἀστρονομίαν λέγονται πρῶτον εὐρηκῆναι Βαβυλωνίῳ διὰ Ζωροάστρου, δεύτερον δὲ ἐδέξαντο οἱ Αἰγύπτιοι. τὴν δὲ μαγείαν εὗρον Μῆδοι, εἶτα Πέρσαι. διαφέρει δὲ μαγεία γοητείας. καὶ ἡ μὲν μαγεία ἐπίκλησίς ἐστιν, ὡς φησὶ, δαιμόνων ἀγαθοποιῶν πρὸς ἀγαθοῦ τινὸς σύστασιν· γοητεία δὲ ἐστὶ δαιμόνων κακοποιῶν περὶ τοὺς τάφους εἰλουμένων ἐπὶ κακοῦ τινὸς σύστασιν. γοητεία δὲ ἤκουσεν ἀπὸ τῶν γοῶν καὶ τῶν θρήνων τῶν ἐν τοῖς τάφοις γινομένων, μαγεία δὲ ἀπὸ Μαγουσαίων ἦτοι Περσῶν, ὅθεν ἔσχε καὶ τὴν ἀρχήν· Μαγῶς ἐγχωρίως οἱ Πέρσαι λέγονται. ὁ μὲντοι μέγας Κύριλλος ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ τάδε γράφων εὕρηται, ὅτι μετὰ ἐννακόσια ἔτη τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν Ἀσσυρίων ἐβασίλευσε Ἄρβυλος πρῶτος

ἐν ἀνθρώποις. οὗτος ἔσχε πρῶτος εἰς ἑαυτὸν τὸ τῆς θεότητος ὄνομα. ἀλλὰ καὶ Νῖνος ὁ ἐκείνου παῖς πρῶτος Ἀσσυρίων ἐπιφανῶς βασιλεῦσαι λέγεται, οὗ ἐπώνυμος ἡ Νινευή, ἧς τὰ τεῖχη Σεμίραμις μεγαλοφυῶς ἐσκευάσατο. Μετὰ δὲ τὴν πυργοποιίαν, ὡς εἴρηται, διασκεδασθέντες 245 ἔνθεν ἀκείθεν οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἀτόπους πράξεις ἐξεκυλίσθησαν, καὶ τελευταῖον πρὸς εἰδωλομανίαν ἀπεπλανήθησαν, ὑπὸ τῶν δαιμόνων αὐτῶν ἀπατηθέντες τουτονὶ τὸν τρόπον οἱ δεῖλαιοι. ὁ γὰρ ἀπὸ τοῦ Νῶε ὄγδοος Σερούχ τὰ τῶν ἀγαλμάτων ἀρχῆθεν εὐρατο· λέγεται γὰρ οὗτος τοὺς ἔργον οἶον δῆποτε λαμπρὸν ἐπιδειξαμένους ἀνδριᾶσι καὶ στήλαις τιμῆσαι. οἱ δὲ μετὰ ταῦτα τὴν τῶν προγόνων ἀγνοήσαντες γνώμην, καὶ ὅτι μνήμης ἕνεκα τοὺς ἀνδριάντας ἔστησαν, κατὰ μικρὸν πλανώμενοι τῇ τοῦ ἀρχεκάκου συνεργείᾳ, ὡς ἀθανάτοις θεοῖς τοῖς ὁμοιοπαθέσι καὶ φθαρτοῖς ἀνθρώποις προσετέθησαν καὶ θυσίας αὐτοῖς ἐπενόησαν, τῶν δαιμόνων τοῖς ξοάνοις ἐνοικησάντων. ἐντεῦθεν ἄλλοις καὶ ἄλλοις θεοῖς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐλάτρευσεν. Αἰγύπτιοι δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων εἰς ἀθείαν ἐξώκειλαν· αἰλούρους γὰρ καὶ πιθήκους ἐσεβάσθησαν, τράγους τε ὁμοίως καὶ βόας καὶ κροκοδείλους. πλεὸν δὲ τῶν ἄλλων τὸν Ἄπιν ἐσεβάζοντο, βουὴν ὄντα πολύχρουν αὐτόν. ἡνίκα γὰρ ἐγεννήθη τοιοῦτος βοῦς παρ' αὐτοῖς παρὰ τῇ γλώττῃ φέρων καὶ τῇ κέρκῳ σήμαντρα, ὡσαύτως παρὰ τῷ μετώπῳ σελήνης ὡσπερ διχότομον μίμημα, ἐχόρευον φαιδρῶς καὶ ἐπανηγύριζον ἅτε θεοῦ καινοπρεποῦς αὐτοῖς ἐνδημήσαντος. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Ὁγδοος δὲ ἀπὸ τοῦ Νῶε λέγεται εἶναι ὁ Σερούχ· ὁ γὰρ 246 Καῖνᾶν γεννᾷ τὸν Σαλαῖ, ὁ Σαλαῖ τὸν Ἐβερ, ὁ Ἐβερ τὸν Φαλέκ, ὁ Φαλέκ τὸν Ῥαγαῦ, ὁ Ῥαγαῦ τὸν Σερούχ. οὗτος δὲ ὁ Σερούχ γεννᾷ τὸν Ναχώρ, ὁ Ναχώρ τὸν Θάρα, καὶ ὁ Θάρα τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ. ὁ Ἀβραάμ γεννᾷ τὸν Ἰσαάκ ὁ Ἰσαάκ τὸν Ἰακώβ, καὶ ὁ Ἰακώβ τοὺς δώδεκα πατριάρχας, Ῥουβεῖμ Συμεὼν Λευὶ Ἰούδαν καὶ τοὺς λοιπούς, ἀφ' ὧν αἱ δώδεκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραήλ. καὶ τῆνικαῦτα μὲν περὶ τοῦ Ἀβραάμ οὕτως φησὶν Ἰώσηπος, ὅτι κατελθὼν εἰς Αἴγυπτον ἀριθμητικὴν αὐτοῖς ἐχαρίσατο καὶ τὰ περὶ ἀστρονομίας αὐτοῖς παρέδωκε· πρὸ γὰρ τοῦ Ἀβραάμ τῆς ἐκεῖσε παρουσίας τῶν τοιούτων ἀμαθῶς εἶχον Αἰγύπτιοι. ἀπὸ Χαλδαίων οὖν ταῦτα καταπεφοίτηκεν εἰς Αἴγυπτον, ἀκείθεν εἰς Ἑλλάδας. ὁ δὲ Γεώργιος περὶ τούτου καὶ τάδε. ὁ Ἀβραάμ ἐτῶν ἰδ' ὧν θεογνωσίας ἤρξατο, καὶ πρῶτος τὸν θεὸν δημιουργὸν ἀνεκήρυξεν. ὁρῶν γὰρ οὐρανὸν ποτὲ μὲν λαμπρὸν ποτὲ δὲ ζοφώδη, καθ' ἑαυτὸν ἔλεγεν εἰ καὶ τιμῶσιν αὐτὸν ἕτεροι, ἀλλ' οὐκ ἔστι θεός.» ὁμοίως ἔλεγε τοῦτο κάπὶ τῷ ἡλίῳ, τῇ σελήνῃ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀστράσι· καὶ γὰρ ἀστρονόμος ἄκρος ἦν. ἐφ' ᾧ τοιοῦτον ἰδὼν ὁ θεὸς ἐκάλεσεν. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Ἀβιμέλεχ φησὶ κατελθεῖν αὐτὸν εἰς Αἴγυπτον διὰ τὸν λιμὸν, καὶ τοὺς ἐκεῖσε τότε κατασιχῶναι σοφοὺς καὶ εἰμαρμένην δοξάζοντας. μετὰ γὰρ τὴν θεογνωσίαν οὐκέτι προσέχειν ἀστράσιν ἤθελε, καὶ ἦν ἰδεῖν ἐπ' αὐτῷ πεπληρωμένον τὸ τοῦ ἀπο247 στόλου ῥητὸν τὸ λέγον τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται.» τὸν γὰρ ποιητὴν θεὸν ἐκ τῶν ποιημάτων ὁ θειότατος κατέλαβεν Ἀβραάμ. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλούταρχος ἔλεγεν ἔλαβον δὲ ἔννοιαν θεοῦ· αἰεὶ τε γὰρ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἄστρον τὴν ὑπόγειον ἐνεχθέντα ὅμοια μὲν ἀνατέλλει τίς χρώμασιν ἴσα δὲ τοῖς μεγέθεσι, καὶ κατὰ τόπους τοὺς αὐτούς.» Μέγας ὄντως ὁ Ἀβραάμ. τοῦ γὰρ θεοῦ ἀκούσας λέγοντος ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς γῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἂν δείξω σοι» εὐθέως ἠκολούθει, τῶν ἐν μέσῳ δυσχερῶν καταφρονῶν, καὶ μηδὲ εἰδῶς ὅπου πορεύεται. ἡμεῖς δὲ καλοῦντος καθ' ἑκάστην ἀκούοντες τοῦ κυρίου οὔτε τῶν γῆϊνων ἐκστῆναι θέλομεν, οὔτε πρὸς τὴν γῆν ἐκείνην τὴν ἐπηγγελμένην ἔρχεσθαι. ἀλλὰ καὶ τὴν ταπεινῶσιν θαυμάζων ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης καὶ τάδε φησὶν ἀληθῆς

ταπεινώσις, ὅτε τις ἐτέρω παραχωρεῖ τῶν πρωτείων, καθὰ δὴ καὶ Ἀβραὰμ ποιεῖ, ἵνα δὲ μὴ διαδικάζεταιται μετὰ τοῦ Λῶτ καὶ τῶν ποιμένων αὐτοῦ· ἐφ' ᾧ καὶ ὁ μὲν Λῶτ τὴν κρείττονα γῆν ἔλαβε, τὰ Σόδομα δηλαδή, ὁ δὲ Ἀβραὰμ κατώκησε παρὰ τὴν δρυὴν τὴν Μαμβρῆν. ὅρα δὲ καὶ τὰς θείας ἀμοιβάς. εἶπε γὰρ πρὸς Ἀβραὰμ ὁ θεὸς ὅτι 248 πᾶσαν τὴν γῆν ἦν σὺ ὄραξ ἀπὸ τοῦ τόπου τούτου, σοὶ δώσω αὐτὴν καὶ τῷ σπέρματί σου ἕως αἰῶνος, ἢ δὲ κρείττων ἐκείνη γῆ ἦν ἔλαβε Λῶτ, ἢ παραδείσου μηδὲν διαφέρουσα, οὐκ εἰς καλὸν ἀπέβη τῷ λαβόντι αὐτήν· αἰχμάλωτος γὰρ μετὰ μικρὸν ἀπήγετο ὑπὸ τῶν κατ' αὐτοῦ στρατευσάντων πέντε βασιλέων. ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸν ρύεται Ἀβραὰμ μετὰ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενῶν αὐτοῦ ἐπελθόντων καὶ κατακόψας αὐτούς. καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ ὁ Παῦλός φησιν, ὅτι ὑποστρέφοντα τὸν Ἀβραὰμ ἐκ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων ἄρτω καὶ οἴνῳ δεξιοῦται ὁ Μελχισεδέκ, κάκεινος ἀφ' ὧν ἐπεφέρετο λαφύρων δέδωκε δεκάτας αὐτῷ. πρόσεχε λοιπόν. καὶ ἡμᾶς γὰρ ὑποστρέφοντας ἀπὸ τοῦ νοητοῦ πολέμου ἄρτῳ καὶ οἴνῳ δεξιοῦται ὁ Μελχισεδέκ ὄντως, τῷ σώματι καὶ αἵματι δηλονότι αὐτοῦ. εἰ δὲ τοῦτο, κατὰ τὸν Ἀβραὰμ πάντως ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς τὰς δέκα ἡμῶν αἰσθήσεις ἀντὶ δεκατῶν προσάγειν αὐτῷ, τῆς ψυχῆς δηλαδή καὶ τοῦ σώματος. Ὁ μὲν οὖν Ἀβραὰμ καθήμενος παρὰ τῆς δρυὸς τῆς Μαμβρῆς πάντας ἐφιλοξένηει τοὺς παροδεύοντας, πιστοὺς ὁμοῦ καὶ ἀπίστους, κατὰ μηδὲν ἐπὶ τούτοις διακρινόμενος· καὶ τοσοῦτον ἀπλῶς φιλόξενος ἦν ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ἁγίαν τριάδα κατελθεῖν ἐπὶ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ καὶ τῶν παρατεθέντων αὐτῇ περιχαρῶς ἐμφορηθῆναι. οὐ χρὴ θαυμάζειν. ἀγγέλους ἐσθίοντας ἀκούεις παρὰ τῆς γραφῆς ἐνεργεῖα καὶ γὰρ ἀοράτῳ 249 κατηνάλωσαν τὰ παρακείμενα, προσποιήσεται τοῦ φαγεῖν. ἀλλὰ καὶ Θεοδώρητος οὕτω φησὶν οὔτε τῆ φύσει ἄνδρες ἦσαν, ἀλλ' ἐδόκουν εἶναι, οὔτε ἔφαγον ὡς ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐδόκουν ἐσθίειν τῆ ὄψει τῶν ὀρώντων, ἀναλισκομένων τῶν προτιθεμένων κατὰ θεῖαν ἐνέργειαν.» εἰ δὲ καὶ λέγει ἡ γραφή ὅτι παρέθηκεν αὐτοῖς καὶ ἔφαγον, καινὸν οὐδέν· ἴσως γὰρ τὸ ἀνηλῶσθαι αὐτοὺς φαγεῖν εἶπεν ἡ γραφή. καὶ τρεῖς μὲν ἐν τῇ σκηνῇ φαίνονται ἄνδρες, καθάπερ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν φησὶ, δύο δὲ ἐπὶ Σόδομα παραγίνονται. ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ ὁ τούτων δεσπότης κατὰ ταῦτόν ὤφθησαν. ἀλλ' οἱ μὲν ὡς ὑπηρετὰ ἀπεστέλλοντο, ὁ δὲ ἔμεινε καθάπερ φίλος φίλῳ μονονουχὶ κοινολογούμενος τῷ δικαίῳ ἅπερ ἔμελλε ποιεῖν· οὐ μὴ» γὰρ φησὶ κρύψω ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου ἃ μέλλω ποιῆσαι.» Κύριλλος δὲ ὁ μέγας περὶ τούτων οὕτω. καὶ τρεῖς μὲν ἐν ἀρχῇ τῷ Ἀβραὰμ προσέβαλον ἐν τῇ δρυὶ τῆς Μαμβρῆς, δύο δὲ τοῖς Σοδόμοις ἐπεφοίτησαν. οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρινεῖ οὐδένα, πᾶσαν δὲ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ υἱῷ, κατὰ τὴν φωνὴν αὐτοῦ τοῦ κυρίου, συνόντος φυσικῶς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.» ὅτι δὲ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐπὶ Σόδομα ἐπορεύοντο, καὶ ἡ τοῦ Ἀβραὰμ ξενία σαφῶς παριστᾷ, καθάπερ ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος. εἰ μὴ γὰρ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἦσαν, οὐκ ἂν τῷ θεῷ καὶ 250 πατρὶ συνεκάθηντο. ὅτι δὲ συνεκάθηντο, δῆλον ἐκ τοῦ περὶ τούτων οὕτω λέγειν οἱ ἐξανέστησαν ἐπιβλέψαντες ἐπὶ πρόσωπον Σοδόμων.» εἰ οὖν ἐξανέστησαν, πάντως καὶ συνεκάθηντο. εἰ δὲ ὁ υἱὸς ἐκ δεξιῶν κάθηται, λείπεται πάντως ἐξ εὐωνύμων τὸ πνεῦμα καθῆσθαι. ναί, εἶγε περιγραφτὸς ἦν ὁ πατήρ· ἄλλως γὰρ παρ' αὐτῷ οὐκ ἔστιν ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ. τοῦ υἱοῦ τοίνυν συγκαθημένου συγκαθῆται καὶ τὸ πνεῦμα, ἐπεὶ ἐν αὐτῷ μένει, τῷ υἱῷ δηλαδή. τοιούτου δὲ κατηξίωσεν ἀγαθοῦ τῷ Ἀβραὰμ ἢ φιλοξενία, ὡς καὶ τὴν ἁγίαν τριάδα κατελθεῖν ἐπ' αὐτὸν καὶ καρπὸν αὐτῷ κοιλίας χαρίσασθαι κατὰ γε τὸν τοῦ γήρους καιρὸν· τοσοῦτον γὰρ ἦν ἡ Σάρρα προβεβηκυῖα ὥστε καὶ γελάσαι αὐτὴν περὶ τούτου ἀκούσασαν. Μετὰ δὲ ταῦτα προφάσει τῆς τοῦ λιμοῦ μετανάστης ὁ Ἀβραὰμ γίνεται, κάκειθεν ἐν Γεράροις ἔρχεται, πρὸς Αἴγυπτον ἀφικνεῖται, καὶ αὐθις ἀφαιρεῖται τὴν Σάρραν καὶ παρὰ τοῦ Ἀβιμέλεχ· ἤθελε

γὰρ αὐτὴν εὐπρεπεστάτην οὖσαν πρὸς γάμου κοινωνίαν λαβεῖν, εἶγε καὶ μᾶλλον ἀδελφὴ τοῦ Ἀβραάμ ἐλέγετο εἶναι. εἰ γὰρ ἀνεψιὰν φησι τὴν Σάρραν ὁ Ἰώσηπος τοῦ Ἀβραάμ, ἀλλὰ κατὰ τὴν Μωσαϊκὴν ἱστορίαν ἐκ μητρὸς μὲν τῆς αὐτῆς, ἐξ ἄλλου· δὲ καὶ ἄλλου πατρός. 251 κρύπτων οὖν τὸ ἔν, ἵνα μὴ φονευθῆ διήθεν ὡς ἀνὴρ αὐτῆς, τὸ ἕτερον ἔλεγεν, ὅτι ἀδελφὴ μου ἐστίν. μεγαλόψυχος ὄντως ὁ Ἀβραάμ. δις γὰρ εἰς Αἴγυπτον προφάσει τοῦ λιμοῦ κατελθὼν καὶ δις τὴν Σάρραν ἀφαιρεθεῖς, παρά τε τοῦ Φαραῶ καὶ παρ' αὐτοῦ ὕστερον τοῦ Ἀβιμέλεχ, γενναίως ἔφερε τὴν ἀφαίρεσιν· ἀκολουθεῖν γὰρ καθάπαξ κρίνας θεῶ, πολυπραγμονεῖν οὐκ ἤθελε τὰς ἀρρήτους οἰκονομίας αὐτοῦ. ἐφ' ᾧ καὶ κατόπιν αἱ θεῖαι ἠκολούθησαν αὐτῷ ἀμοιβαί. Τοὺς μέντοι Σοδομίτας ἢ κακίστη ἐκείνη συνήθεια ἐν ἀγγέλοις αὐτοῖς ἔπεισε τὴν ἀσέλγειαν ἐπιδειξασθαι, ὅθεν καὶ ἀσβέστου πυρὸς ἔργον γεγόνασι. τὰ γὰρ Σόδομα ἐκεῖνα περικαλλῆ μὲν ἐστῶτα, τέφρα δὲ τῆ ἀληθείᾳ ὄντα (καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ ἀὴρ σὺν τοῖς ὕδασι ἐκπυροῦται) τεκμήριον ὅτι σαφές τοῦ διαιωρίζειν ἐκεῖσε τὴν κόλασιν. ταῦτα δὲ περὶ Παλαιστίνην, Ἀσκάλωνος καὶ Γάζης ἄνωθεν, περὶ τὸ τοῦ Ἰορδάνου τέλος, οὐδὲν ἀπεικικότα τότε τοῦ παραδείσου. ὁ γοῦν ἀπιστῶν τῇ γεέννῃ ἀναλογιζέσθω τὰ Σόδομα, καὶ οὕτω τὴν ἀδδηφαγίαν φευγέτω· τοιαῦτα γὰρ εἶωθεν αὕτη πάθη γεννᾶν. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωσῆς ἔλεγεν τῷ Ἰσραὴλ φαγὼν καὶ πιὼν πρόσσεχε σεαυτῷ, μήποτε ἐπιλήση κυρίου τοῦ θεοῦ σου.» ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἄριστος Γαληνὸς τῶν τοιούτων παθῶν αἰτίαν αὐτὴν δείκνυσι τὴν τρυφήν, κατὰ 252 τὴν ἡμετέραν λέγων Μυσιὰν τὴν ὄμορον Περγάμου σπανίως ἂν τις εὖρη γυναικὰ μοιχευομένην, ἔτι δὲ ἄνδρας ἀσελγεῖς ἀπορρήτοις ἀφροδισίοις ὠκειωμένους, ἀλλ' ἐν Ῥώμῃ διὰ τὴν ἐπιπολάζουσαν τε καὶ συνήθη τρυφήν καὶ ράδια ταῦτα. εἰ δέ, καθά φησι Πτολεμαῖος ὅτι διὰ τὸ οἰκειοῦσθαί τινος πρὸς τὸ τοῦ ζωδιακοῦ πρῶτον τρίγωνον, τὸν κριὸν δηλαδὴ, τὸν λέοντα καὶ τὸν τοξότην, διὰ τοῦτο ἄδεσμά τινος πράττουσι, καὶ νομίζουσι μηδὲν τι ποιεῖν ἀποτρόπαιον ἅτε ὑπὸ ζῶδια ὄντες τὰ μὲν ἔμπροσθεν ἀρρενούμενα τὰ δὲ ὀπισθεν θηλυνόμενα, ἄρα μὴ ἄδικος ὁ θεὸς ὁ διὰ πυρὸς ἐκτεφρώσας τὰ Σόδομα; ἀλλ' οὐκ ἂν ποτε ὁ δίκαιος ἄδικος. ἐν πλησμονῇ γὰρ ἄρτων οἱ τοιοῦτοι κατὰ τὴν γραφὴν σπαταλῶντες, οὐ μὴν ὑπὸ τρίγωνον τοιοῦτον ὄντες, κἀντεῦθεν εἰς ἀθέσμους κοίτας ἐγκυλισθέντες, πυρὸς εἰκότως γεγόνασι παρανάλωμα. οὐκοῦν ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν οἱ δίκαιοι, καθάπερ ἐνταῦθα Νῶε τε καὶ Λῶτ, τῶν βασάνων ἀνώτεροι εὐρεθήσονται, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ κἀν ἅπας εἶεν ὁ κόσμος, σχεδὸν αἰωνίοις ὑποπεσοῦνται κολάσεσι, καθάπερ ἐνταῦθα κατακλυσμῷ καὶ πυρὶ παρεδόθησαν ἅπαντες οἱ τὰ χεῖριστα πράττοντες. Ὁ μέντοι Ἀβραάμ Ἀβράμ ἐκαλεῖτο τὸ πρότερον, ὃ λέγεται περάτης· θεῖα γάρ, ὡς ἔοικεν, ἢ μήτηρ αὐτοῦ προμη253 θεῖα οὕτως αὐτὸν ἐπωνόμασεν, ἐπεὶ περᾶσαι τὸν Εὐφράτην ἔμελλε καὶ εἰς Παλαιστίνην οἰκῆσαι. ἐτῶν δὲ ἦν ἑβδομήκοντα πέντε ὁ Ἀβραάμ, ὅτε τὰς ἐπαγγελίας ἐδέχετο. γεννᾶ δὲ τὸν Ἰσμαὴλ ἐτῶν ὦν πς'. ἠνίκα δὲ γέγονεν ἐτῶν 4θ', ὥφθη αὐτῷ ὁ θεὸς λέγων ἐγὼ εἰμι ὁ θεός.» τότε λοιπὸν περιτέμνεται καὶ ὁ δίκαιος, κανὼν ὡσπερ τοῖς πᾶσι προκειμένος, ὅτι δὲ ἢ τῶν κατὰ πόλιν δικαίων παρρησία τῆς τοῦ θεοῦ μακροθυμίας πρόξενος ἡμῖν ἐστίν, ἐξ αὐτῆς μάνθανε τῆς περὶ τὰ Σόδομα ἱστορίας· ἐὰν δέκα» γὰρ φησι δικαίους εὖρω, οὐ μὴ ἀπολέσω τὰς πόλεις.» πολλάκις δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν τετελευτηκότων ἀρετὴν ἢ καὶ αὐτὴν τὴν οἰκείαν μακροθυμίαν κήδεταί τῶν ζώντων, καὶ βοᾷ λέγων ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου.» Πῶς δὲ πιστὸς ὀνομάζεται ὁ Ἀβραάμ εἰρηκῶς τῷ θεῷ κατὰ τί γνῶσομαι τοῦτο, ὅτι κληρονομήσω αὐτήν;» τὴν Παλαιστίνην δηλαδὴ. τὸ κατὰ τί οὐκ ἀπιστοῦντός ἐστιν, ἀλλὰ μαθεῖν ποθοῦντος τῆς κληρονομίας τὸν τρόπον. ἔθνη καὶ γὰρ μυρία τῷ τότε τὴν Παλαιστίνην κατῶκουν. καὶ

τούτου χάριν ἔφη ὁ θεὸς μετὰ τὴν θυσίαν γινώσκων γνώση ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῆ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ κακώσουσιν αὐτοὺς ἔτη ὕ, τετάρτη δὲ γενεᾷ ἀποστραφήσονται 254 ὧδε· οὐπω γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ νῦν.» οὐδέπω, φησὶν, ἄξια πανωλεθρίας δεδράκασιν. ἄλλως τε καὶ τινες ἦσαν ἐκεῖσε εὐσεβεῖς· καὶ δῆλον ἔκ τε τοῦ Μελχισεδέκ καὶ τοῦ Ἀβιμέλεχ. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

255 Ὁ δὲ Μελχισεδέκ εἰ καὶ ἀπάτωρ παρὰ τῆ γραφῆ καὶ ἀμήτωρ λέγεται, ἀλλὰ κατάγει τὸ γένος ἀπὸ Σίδου υἱοῦ Αἰγύπτου τοῦ καὶ τὴν Σίδωνα κτίσαντος. ἐν τῷ ὄρει δὲ Σιών πόλιν ἐκεῖνος κτίσας Σαλήμ, καὶ βασιλεύσας ἐν αὐτῇ ἔτη ιγ', τελευτᾷ δίκαιος καὶ παρθένος. αὕτη δὲ ἐστὶ μετὰ τῆς ἱεροῦ προσθήκης ἢ περίφημος Ἱερουσαλήμ. ἐκ γένους δὲ τοιοῦτου μιαροῦ καταγόμενον ἀφῆκεν ἢ γραφῆ ἀγενεαλόγητον, εἰ καὶ τινες θεὸν αὐτὸν ἐνόμισαν ὡς ἄναρχον τάχα καὶ ἀτελεύτητον, τοῦ ῥητοῦ καὶ μᾶλλον τοῦ ἀποστολικοῦ δραξάμενοι τοῦ λέγοντος ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχων μήτε τέλος ζωῆς.» κατὰ τοῦτο καὶ ἀφομοίωμα λέγεται τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀμήτορος μὲν τὸ πρότερον ἀπάτορος δὲ τὸ δεύτερον, καὶ ὅτι τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἦν αὐτὸς ὁ 256 Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς παραδέδωκεν, αὐτὸς ἀνέκαθεν προεικόνιζε. καὶ ἄκουσον τί περὶ τούτου φησὶν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς. προμηνύων ὁ θεὸς τὴν κατάλυσιν τῆς νομικῆς ἱερωσύνης εἶρηκε διὰ τοῦ Δαβίδ "3σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ,"3 ὃς οὐ θυσίας νομικὰς ἰέρευεν ἀλλ' εὐχὰς καὶ ἄρτους καὶ οἶνον, ὡς ἱστορία διδάσκει.» κατὰ τοῦτο καὶ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου παρὰ τῆ γραφῆ λέγεται, ἱερεὺς αὐτοχειροτόνητος, ὡς ὁ χρυσορρήμων φησί· τοιοῦτοι καὶ γὰρ τῷ τότε οἱ ἱερεῖς. ἢ καθὸ θύων ἦν ὡς Ἄβελ, ὡς Νῶε καὶ οἱ λοιποί. Εἰ δὲ καὶ ἄνθρωπος ἦν ὁ Μελχισεδέκ, πῶς λέγεται μήτε ἀρχὴν μήτε τέλος ἔχειν; καὶ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι τοὺς ἀπὸ Σὴθ καταγομένους γενεαλογοῦσα ἢ γραφῆ οὕτως ποιεῖ. ὁ Ἀδάμ τῶν γενόμενος ἐνιαυτῶν γεννᾷ τὸν Σὴθ, ὁ δὲ Σὴθ πάλιν τῶν χρόνων γενόμενος τῶν ὧδε ἀφίσταται. δῆλη οὖν ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σὴθ καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς αὐτοῦ. ἐπὶ δὲ τοῦ Μελχισεδέκ μηδὲν τοιοῦτον ποιήσασα παρέπεισέ τινας ἄναρχον αὐτὸν λέγειν καὶ ἀτελεύτητον, κἀντεῦθεν δύναμιν μεγάλην αὐτὸν οἶεσθαι τοῦ θεοῦ. Βασιλεὺς μὲν οὖν καὶ ἱερεὺς ὁ Μελχισεδέκ, ὡς ἄνωθεν εἶρηται, ὅτι καὶ τύπος ἦν καὶ ἀφομοίωμα τοῦ Χριστοῦ. ὅθεν 257 εἰ θέλεις, ἀγαπητέ, μαθεῖν ὅση τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης ἢ ὑπεροχῆ, τῷ χρυσορρήμονι πρόσχες Ἰωάννη. ἐν γὰρ τῷ κατὰ Ἰουδαίων πέμπτῳ λόγῳ φησὶν ὅτι καὶ ἐν τοῖς τύποις ἢ καθ' ἡμᾶς ὑπεροχῆ τῆς ἱερωσύνης δείκνυται. ὁ γὰρ Ἀβραὰμ τοῦ Ἰσαὰκ πατὴρ ἦν καὶ τοῦ Ἰακώβ πάππος καὶ τοῦ Λευὶ πρόγονος· τοῦ γὰρ Ἰακώβ υἱὸς ὁ Λευὶ, ἀπὸ δὲ τοῦ Λευὶ ἢ ἱερωσύνη παρὰ Ἰουδαίοις τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν. ἀλλ' οὗτος ὁ Ἀβραὰμ ὁ πρόγονος τῶν Λευιτῶν, τῶν Ἰουδαϊκῶν δηλαδὴ ἱερέων, ἐπὶ τοῦ Μελχισεδέκ, ὃς ἦν τύπος τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερωσύνης, λαϊκοῦ τάξιν ἐπεῖχε. καὶ τοῦτο δι' ἀμφοτέρων ἐδήλωσε, καὶ διὰ τοῦ δοῦναι δεκάτας, καὶ ὅτι ἠύλογηθη παρ' αὐτοῦ· οἱ γὰρ λαϊκοὶ καὶ δεκάτας διδόασιν τοῖς ἱερεῦσι καὶ παρ' αὐτῶν εὐλογοῦνται. ἀλλὰ καὶ τοῦ Μελχισεδέκ ἐλάσσων ὁ Ἀβραὰμ ὁ τὰς ἐπαγγελίας δεξάμενος. καὶ πῶς; ὅτι τὸ ἔλασσον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. ἀλλὰ καὶ ὁ δεκάτας λαμβάνων Λευὶ δεδεκάτῳται, ὡς ὁ Παῦλος φησὶ δεκάτας γὰρ ἔδωκε καὶ αὐτὸς τῷ Μελχισεδέκ δι' Ἀβραὰμ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ μήπω γεννηθεῖς» ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὁσφύϊ τοῦ Ἀβραὰμ ἦν, ὅτε συνήντησεν ὁ Μελχισεδέκ. προσέχε οὖν ὅτι σκιά καὶ τύπος ἦσαν τὰ Ἰουδαϊκά. εἰ γὰρ διὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας καὶ ἱερωσύνης τελείωσις ἦν, τίς ἔτι 258 χρεῖα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἀνίστασθαι ἕτερον

ιερέα καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν λέγεσθαι; ἐπεὶ οὖν ἑτέρα ἱερωσύνη ἔλθειν ἔμελλεν, ἀνάγκη πᾶσα καὶ πολιτείαν ἑτέραν συνεισελθεῖν. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν ὅτι τῆς ἱερωσύνης μετατιθεμένης ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται. καὶ ταῦτα μὲν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς. Προσευχομένους δὲ ἡμᾶς καὶ μὴ εὐθέως εἰσακουομένους οὐ δέον ἔκκακεῖν, ἐπεὶ καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἔτη εἴκοσι τοῦ θεοῦ ἐδέετο διὰ τὴν ἀπαιδίαν αὐτῶν. ἐδέετο γάρ, φησί, τοῦ θεοῦ περὶ Ῥεβέκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στεῖρα ἦν. δυσχεραίνουσα δὲ τῇ Ῥεβέκα ἠνίκα ἐγκυμονοῦσα ἦν τὸν τε Ἡσαῦ καὶ τὸν Ἰακώβ (οὐ μικρῶς γὰρ ἐσκίρτων ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, μηνύοντε, ὡς ἔοικε, τὴν ἐσομένην ὕστερον μέσον αὐτῶν διαμάχην) ἔφη ὁ κύριος δύο λαοὶ ἐκ τῆς κοιλίας σου διασταλήσονται, καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι.» πρόσεχε οὖν· σαφῶς γὰρ ἐδήλωσεν ὁ θεὸς τὰ κατὰ τῶν Ἰουδαϊκῶν λαῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν. Λιμὸς δεύτερος ἐπὶ τοῦ Ἰσαὰκ γίνεται, ἐφ' ᾧ ἐν Γεράροις κατέρχεται· εἰς Αἴγυπτον μέντοι ἀπελθεῖν οὐ συγχωρεῖται παρὰ θεοῦ. εἰ γὰρ καὶ συνεχωρήθη κατελθεῖν ὁ Ἀβραάμ, ἀλλὰ χάριν καὶ τοῦ γνωσθῆναι καὶ τοῖς ἐκεῖσε τὴν 259 αὐτοῦ ἀρετὴν. σπεῖρει δὲ κριθὴν ὁ Ἰσαὰκ, καὶ παραδόξως ἑκατοστεύει. εἰ δὲ τὸ καταβληθὲν εἰς ἑκατὸν παρέδωκεν ἡ γῆ, πῶς ὁ ποιῶν ἐλεημοσύνην καὶ ταῖς τοῦ θεοῦ χερσὶ παρατιθεῖς τὸ διδόμενον ἑκατονταπλασίονα τὸν μισθὸν οὐ λήψεται; εἰ γὰρ ἐνταῦθα τὸ ἐν ἑκατοστεύει, πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖσε. Ὁ δὲ Ἰσαὰκ ὅτε τὸν Ἰακώβ ηὐλόγησεν, ὡσεὶ ἑκατὸν χρόνων ἦν· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπεπῆρωτο. ἡ μέντοι Ῥεβέκα μετὰ τὴν ἐπαινετὴν τῆς εὐλογίας κλοπὴν συνεβούλευσε τῷ Ἰακώβ πρὸς Λάβαν ἀπελθεῖν, ὅπως τὸ ἀκμαῖον τῆς τοῦ Ἡσαῦ ἐκφύγη μανίας. ἀποδιδράσκων οὖν τὸν Ἡσαῦ ὁ Ἰακώβ ἐκοιμήθη καθ' ὁδὸν καὶ ἐνυπνιάσθη. καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῆ, ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτήν, ὁ δὲ κύριος ἐπεστήρικτο αὐτῆς, καὶ εἶπεν ἐγὼ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ μὴ φοβοῦ.» οἱ δὲ ἀνιόντες καὶ κατιόντες τὴν κλίμακα, καθὰ καὶ ὁ μέγας φησὶ Κύριλλος, τὴν θείαν ἐδήλουν διακονίαν· περὶ τούτων γὰρ καὶ ὁ Παῦλος ἔφη οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;» ἔδειξεν οὖν διὰ τούτων σαφῶς ὅτι δυνάμεσιν ἀγγελικαῖς τὰ πάντ' 260 τα οἰκονομεῖ καὶ ὡς οὐδὲν ἀπρονόητον τῶν τῆδε καὶ ὡς ἔτυχε φέρεται. καὶ μὴ μοι λέγε, τίνας ἕνεκεν ἡ ἀγία γραφὴ πρῶτον ἀνέρχεσθαι τοὺς ἀγγέλους εἶπεν, εἴθ' οὕτως κατέρχεσθαι; ἔχεις γὰρ αὐτὴν τὴν ἀγίαν γραφὴν καὶ τὸν περὶ τούτου λόγον διευκρινουσάν σοι. τῶν ἀνθρώπων ἕκαστος φύλακα τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς θεῖον ἄγγελον κέκτηται, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὴν καθ' ἡμῶν ὄρμην τῶν δαιμόνων ἀναχαιτίζεσθαι (παρεμβαλεῖ) γὰρ φησιν ἄγγελος κυρίου κύκλω τῶν φοβουμένων αὐτόν») καὶ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν ἀνάγεσθαι πρὸς τὸν θεὸν δι' αὐτῶν. καὶ πειθέτω ἡμᾶς αὐτὸς ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίῳ λέγων ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων· οἱ γὰρ ἄγγελοι αὐτῶν διηνεκῶς ὁρῶσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς,» οὐδὲν ἄλλο ποιοῦντες, ὡς ὁ ἐν πατριάρχαις ἀοίδιμος φησὶ Νικηφόρος, ἡ τὰς αἰτήσεις ἡμῶν εἰσάγοντες εἰς τὰ ὦτα τοῦ κυρίου σαβαώθ. ἐπιβεβαίωσθε ταῦτα καὶ ὁ θειότατος Ῥαφαήλ πρὸς τὸν Τωβίτη οὕτως εἰπὼν ὅτε προσήξω σὺ καὶ ἡ νύμφη σου, ἐγὼ προσήγαγον τὸ μνημόσυνον τῆς προσευχῆς σου ἐνώπιον τοῦ ἀγίου θεοῦ, καὶ νῦν ἀπέστειλέ με ἰάσασθαί σε καὶ τὴν νύμφην σου Σάρραν.» ἀλλὰ καὶ ὁ καταπεμφθεὶς ἐπὶ Κορνήλιον τὸν ἑκατοντάρχην θεῖος ἄγγελος οὕτως πρὸς αὐτὸν ἔλεγε Κορνήλιε, αἱ προσευχαὶ σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημό261 συνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. κάλεσαι ἐξ Ἰόππης τὸν Πέτρον.» εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, εἰ, καθὼς ἀποδέδεικται, τῶν ἀνθρώπων ἕκαστος ἄγγελον κέκτηται τὰς αἰτήσεις ἡμῶν εἰσάγοντα εἰς τὰ ὦτα κυρίου σαβαώθ, ἀνάγκη

πάσα τούς ἀγγέλους πρῶτον ἀνέρχεσθαι, καὶ δι' αὐτῶν τὰς αἰτήσεις ἡμῶν, εἶθ' οὕτως τὰς θείας ἄνωθεν δωρεὰς κατέρχεσθαι πρὸς ἡμᾶς. ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ ἀγγέλους εἶδεν ἀνερχομένους καὶ κατερχομένους ὁ μακάριος Ἰακώβ· διὰ γὰρ τούτων, ὡς εἴρηται, λειτουργικῶν ὄντων πνευμάτων, καὶ οἰκονομοῦνται τὰ τῆδε πάντα καὶ διεξάγονται. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Ἀνερχόμενον δὲ τὸν Ἰακώβ ἀπὸ τοῦ Λάβαν, καὶ τὸν Ἡσαῦ δεδιότα, παραθαρρύνει καὶ αὐθις ὁ θεὸς παλαιῶν μετ' αὐτοῦ ἕως πρῶτ' καὶ πείθων ἐντεῦθεν μὴ φοβεῖσθαι· εἰ γὰρ μετὰ θεοῦ δυνατός, πολλῶ μᾶλλον μετὰ ἀνθρώπων. τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἰακώβ ἐδήλωσεν εἰπὼν εἶδον τὸν θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχὴ,» τουτέστιν ἡ τεθνηκυῖα ὡσπερ ὑπὸ δέους θάρσους ἐνεπλήσθη. τῆνικαῦτα καὶ Ἰσραὴλ μετονομάζεται ὡς ἐν φαντασίᾳ θεοῦ γενόμενος. ὁ μὲντοι Ἰακώβ διυπνισθεὶς χωλεύων ἦν, ὡς ἡ ἱστορία δηλοῖ. ἵνα δὲ μὴ μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ δικαίου σβεσθῆ ἢ πρὸς αὐτὸν τοῦ θεοῦ κηδεμονία, σοφίζεται τὴν περὶ τούτου μνήμη 262 μην διηνεκῆ ὁ θεός, καὶ φησιν οὐ μὴ φάγωσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ νεῦρον τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ, ὃ ἐνάρκησε.» καὶ ἔστιν ἐνταῦθα μαθεῖν ὅτι ἡ αἰτία τῶν πλειόνων παρατηρήσεων τοῦτο ἔστι τὸ μὴ ἐπιλανθάνεσθαι αὐτοὺς τοῦ θεοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ εὐεργεσιῶν, καὶ ἅτε δὴ ὄντας ἀγνώμονας. ἀλλὰ καὶ χωριζόμενος τοῦ Λάβαν ὁ Ἰακώβ, καὶ μέλλων συναντᾶν τῷ Ἡσαῦ, παρεμβολὴν ἀγγέλων ὄρα ὡς ἐντεῦθεν θαρρεῖν καὶ μὴ τοὺς συνόντας τῷ Ἡσαῦ δεδιέναι. Ὁ Λάβαν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν εἴκοσι ἐνιαυτῶν, ὑποσχεθεὶς ἀποστεῖλαι τὸν Ἰακώβ μετὰ μισθοῦ, ἀνεβάλλετο, ὑπὸ τινων μεταβληθεὶς. ἐφ' ᾧ καὶ πρὸς Λεῖαν καὶ Ῥαχὴλ ἔφη ὁ Ἰακώβ ὁρῶ ἐγὼ τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὑμῶν ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς με ὡς χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. ὁ δὲ θεὸς τοῦ πατρὸς μου ἦν μετ' ἐμοῦ.» καὶ δηλὸν ὅτι τῷ Λάβαν καταδιώκοντι τὸν Ἰακώβ ἐπέστη ὄναρ λέγων φύλαξον σεαυτὸν μήποτε λαλήσαι μετὰ τοῦ Ἰακώβ πονηρά.» μέγα ὄφελος ἢ δίου τινὸς παρουσία. καὶ δηλὸν ἐξ ὧν ὁ Ἰακώβ πρὸς Λάβαν ἔλεγεν εὐλόγησέ σε ὁ θεὸς ἐπὶ τῷ ποδί μου.» ἀλλὰ τῶν γυναικῶν αὐτοῦ ἕνεκα τοιαύτην ἐποίει πρὸς αὐτὸν ἀπολογίαν· οὐκ ἐγώ, τὸ δὲ προσὸν φίλτρον ταῖς γαμεταῖς γυναιξὶ παρέπεισεν αὐτὰς ἐκ τῆς αὐτῶν ἀπᾶραι γῆς. κατὰ μὲντοι τὸν Γεώργιον ὁ Ἰακώβ ἀνερχόμενος ἀπὸ τοῦ Λάβαν 263 εἶδε πάλιν ὄρασιν ἐν Βεθὴλ, καὶ πάντα ἀποδεκατώσας ἄπερ ἐκέκτητο, τελευταίους ὑποβάλλει τοὺς παῖδας. καὶ ἀριθμήσας αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Βενιαμὶν ἀρξάμενος ἀνάπαλιν, καὶ ἐπὶ τὸν Λευὶ ἐλθὼν, ἐπεὶ δέκατον εὗρεν αὐτόν, τῷ θεῷ τοῦτον προσήγαγεν, ἀποδεκατώσας καὶ πάντα ὅσα φθάσας ἐκτίησας, καθὰ δὴ καὶ προὑποσχόμενος εἶπε τῷ θεῷ ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν πάντα ὅσα ἂν μοι δῶς, δεκάτη ἀποδεκατώσω αὐτά σοι.» καὶ εὐθὺς ἐνδύσας τὸν Λευὶ στολὴν ἱερατικὴν, δι' αὐτοῦ θυσίας τῷ θεῷ προσήνεγκεν ἐν Βεθὴλ. κἀντεῦθεν οἱ μὲν τῆς παλαιᾶς Λευῖται λέγονται, οἱ δὲ τῆς νέας κληρικοὶ διὰ τὸ γεγράφθαι οὐκ ἔσται τοῖς Λευῖταις κληρὸς ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ· ὁ γὰρ κύριος μερὶς αὐτῶν καὶ κληρὸς.»

Καὶ κατὰ μὲν τὴν τοῦ Μωσέως ἱστορίαν ὃ τε Ἡσαῦ καὶ Ἰακώβ πρὸς ἀλλήλους ἐσπέισαντο· ὁ δὲ Ἰωσήπος τῆ περὶ τούτων ἱστορίᾳ καὶ τάδε προστίθησιν. ὁ Ἰσαὰκ τελευταῖον περὶ ὁμονοίας τῷ Ἰακώβ καὶ τῷ Ἡσαῦ ὠμίλησε. τούτου δὲ τελευτήσαντος ὁ Ἡσαῦ ἐδίωκε τὸν Ἰακώβ. εἰσελθὼν δὲ ἐν τινὶ πόλει οὗτος, καὶ παρακύψας ἄνωθεν, ἀνεμίμησεν αὐτὸν τῶν πατρικῶν παραγγελιῶν. ὁ δ' οὐκ ἐπέιθετο. καὶ τείνας τόξον ἔβαλλε τὸν Ἡσαῦ κατὰ τοῦ μαζοῦ. τότε οὖν ἐπληρώθη ἡ τοῦ Ἰσαὰκ προφητεία ἡνίκα ἂν καθέλης τὸν 264 ζυγὸν τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τοῦ τραχήλου σου, πλημμέλειαν πλημμελήσεις θανάτου.» καὶ τὰ μὲν τοῦ Ἰωσήπου τοιαῦτα, προσέχειν δὲ τούτοις ὡς ἀληθῆσιν οὐκ ἄξιον. τὸ γὰρ πλημμέλειαν πλημμελήσεις θανάτου» προσθήκη ἐστὶ τοῦ

Ἰωσήπου· ἐν γὰρ τῇ προφητείᾳ τοιοῦτον ῥητὸν γεγραμμένον οὐχ εὔρηται. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Κρατεῖ δὲ μετὰ ταῦτα τῶν Ἀσσυρίων καὶ Σαρδανάπαλος, διάγων χαύνως πάντη καὶ τρυφηλῶς, εὐνούχοις ἔσω συγκεκλεισμένος καὶ γυναιξί, μὴ τινι τῶν ὑπ' αὐτὸν θεωρούμενος, χρώμασί τε καὶ βάμμασι καὶ τῇ τῶν γενεῶν ἐκκοπῇ θηλυδριαν ποιῶν ἑαυτὸν, ὡς ἐντεῦθεν μισητὸν τοῖς πᾶσι γενέσθαι. καὶ τις δὲ τῶν ὑπὸ χεῖρα θέλων ἰδεῖν αὐτὸν οὐκ ἐδύνατο. ποτὲ οὖν ἐπιτυχῶν τοῦ ποθουμένου ξίφος ὠθεῖ κατ' αὐτοῦ, καὶ τῆς ζωῆς αὐτὸν ἀθλίως ἀποστερεῖ. μετὰ δὲ Σαρδανάπαλον κρατεῖ τῶν Ἀσσυρίων ὁ υἱὸς Πίκου τοῦ καὶ Διὸς Περσεύς, ὃς νικήσας τοὺς Λυκάονας καὶ πόλιν κτίσας ἐκεῖ, καὶ τὴν ἑαυτοῦ στήλην στήσας, Ἰκόνιον αὐτὴν ἐκάλεσεν ἐκ τοῦ ἰδίου ἀπεικονίσματος. εἶτα πρὸς Ἰσαυρίαν καὶ Κιλικίαν ἐλθὼν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἵππου κατελθὼν καὶ πῆξας τὸν ταρσὸν τοῦ ποδὸς ἐν τῇ γῆ καὶ πόλιν ἐκεῖ κτίσας, ἐπωνόμασεν αὐτὴν Ταρσόν. ἐπ' ὀνόματι μὲν οὖν αὐτοῦ καὶ τοὺς Ἀσσυρίους Πέρσας ἐκάλεσεν. ἐφ' οὗ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσε, 265 καὶ κτίσας ἐπ' αὐτῷ ναὸν πυρσολατρεῖν ἐδίδαξεν. οὐκοῦν 265 πρώτη μὲν βασιλεία ἢ τῶν Ἀσσυρίων ἢ τοῖς Βαβυλωνίων, δευτέρα δὲ ἢ τῶν Περσῶν ὁμωνύμως καὶ αὐτῶν Βαβυλωνίων κληθέντων. Γίνωσκε δὲ ὅτι ἐπὶ τῆς τοῦ Φοίνικος βασιλείας ἤκμαζεν Ἡρακλῆς ὁ Τύριος καὶ φιλόσοφος, ὁ τῆς κογχύλης εὐρετής. τὸ γὰρ ἔριον τὸ ἀπὸ τοῦ ποιμενικοῦ κυνὸς ἀπομαχθὲν ἰδὼν, καὶ νοήσας ὡς οὐκ ἔστιν αἷμα ἀλλὰ βάμματος ὑπόθεσις (ἔτυχε γὰρ ὁ κύων οὗτος παρ' αἰγιαλῷ κογχύλην εὐρῶν καὶ φαγών), προσῆξεν ὡς δῶρον τῷ βασιλεῖ. πρῶτος οὖν ὁ Φοῖνιξ τὴν ἀλουργίδα ἐφόρεσε, κελεύσας μηδένα ἕτερον τὴν τοιαύτην χροιάν φορεῖν, καὶ οὕτως ἐκ τῆς ἀλουργίδος τὸν βασιλέα γνωρίζεσθαι· πρὸ δὲ τούτου κοινὸς ὁ βασιλεὺς ἐδόκει. ἐν δὲ Τύρῳ αὕτη εὐρέθη. Ὅτε ὁ Κροῖσος χρησμὸν λαβὼν τὸν Ἄλυν διεπέρασεν, εἰς φυγὴν ὁ Κῦρος ὤρμησεν, ἢ δὲ γυνὴ αὐτοῦ συνεκράτησεν αὐτὸν λέγουσα τὸν αἰχμάλωτον Δανιήλ ἀγαγεῖν καὶ δι' αὐτοῦ μαθεῖν τὸ πᾶν. ὃ δὴ καὶ γέγονεν. καὶ οὕτω θάρσος ἐκεῖνος ἔλαβε. μετακαλεσάμενος δὲ τὸν Δανιήλ μετὰ πάσης δορυφορίας, εἶπεν αὐτῷ τάδε λέγει κύριος περὶ τῷ χρηστῷ Κύρῳ· καὶ τὸν Κροῖσον νικήσεις.» ὃ καὶ γέγονε· καμήλους γὰρ ἔμπροσθεν τῆς παρατάξεως προτείναντος, καὶ τῶν 266 ἀντιθέτων ἵππων εἰς φυγὴν τραπέντων, κρατεῖται μὲν ὁ Κροῖσος, ἀπώλοντο δὲ χιλιάδες υ'. οὐδὲ γὰρ ἴσχυον ἀντιπερᾶσαι τὸν ποταμὸν πλημμυροῦντα. Μετὰ δὲ Κῦρον Δαρεῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, εἶτα Ἀρταξέρξης, ἐφ' οὗ ἦν τις ἐν Ἰταλίᾳ ὀνόματι Πάλας. οὗτος κτίσας οἶκον Παλάτιον ὠνόμασεν, ὅθεν τὸ βασιλικὸν κατοικητήριον παλάτιον λέγεται. καὶ ὁ μὲν Γεώργιος οὕτως, ὁ δὲ Ζωναρᾶς περὶ τούτου καὶ τάδε. ἢ δὲ τῶν αὐτοκρατόρων κατοικία παλάτιον ὠνομάσθη, ὅτι ἐν ὄρει τῷ καλουμένῳ Παλατίῳ, ἐν ᾧ Φαυστοῦλος διῆγεν ὁ τὸν Ῥωμύλον θρεψάμενος, ὁ Καῖσαρ ὤκει, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ ἀλλαχοῦ που καταλύη, τὴν τοῦ παλατίου κλησιν ἢ καταγωγὴ αὐτοῦ ἔχει.» μετὰ δὲ ταῦτα Ῥώμος ὁ κτίσας τὴν Ῥώμην καὶ Ῥῆμος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. οὗτοι κτίσαντες ναὸν τῷ Διὶ Καπετώλιον Ῥώμης ὠνόμασαν, τουτέστι κεφαλὴν τῆς πόλεως. ὁ μὲντοι Ῥώμος τὸν Ῥῆμον φονεύσας, καὶ τὸν δῆμον ὄρων στασιάζοντα, πρῶτος ἱππικὸν ἀπετέλεσεν εἰς τιμὴν τοῦ ἡλίου καὶ τῶν τεσσάρων στοιχείων. ἀλλὰ καὶ οὕτως ἢ πόλις ἐταράσσετο. ἐρωτήσας οὖν εἰς τὸ μαντεῖον διὰ τί ἐς τοσοῦτον ἢ πόλις σείεται, ἤκουσεν εἰ μὴ συγκαθίσει ὁ ἀδελφός σου μετὰ σοῦ, οὐκ ἂν ἢ πόλις ἡρεμήσει.» ἐντύπωμα ποιήσας τοῦ ἀδελφοῦ χρυσοῦν συνεκάθιζε μετ' αὐτοῦ καὶ συνέκρινεν. 267 Ὅτε ὁ τοῦ Ἀρταξέρξου υἱὸς Ὡχος τὴν Αἴγυπτον κατέσχεν, ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Νεκτεναβὼ ἀλλάξας τὴν ἐσθῆτα ἔφυγεν εἰς Μακεδονίαν, διὰ λεκανομαντείας προγνοὺς ἦν Αἰγύπτου κατάσχεσιν, καὶ διὰ τὰς αὐτοῦ μαγγανείας γνώριμος γίνεται Φιλίππῳ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Ὀλυμπιάδι, ἧ καὶ μιγνύμενος διὰ μηχανῶν ἔτεκε τὸν Ἀλέξανδρον. ὁ

μέντοι Φίλιππος Μακεδονίας βασιλεύσας καὶ Θεσσαλίαν ὑποτάξας πόλιν ἐν αὐτῇ κτίζει καὶ Θεσσαλονίκην καλεῖ. μετὰ τοῦτον Ἀλέξανδρος. ὅτε τοίνυν οὗτος κατὰ Περσῶν καὶ Μήδων ὤρμησε, συμμαχίαν τοὺς Ἰουδαίους ἐζήτησε. καὶ μὴ λαβὼν (συνθήκας γὰρ εἶχον πρὸς Δαρεῖον μὴ πολεμεῖν αὐτὸν) ἐπήει κατ' αὐτῶν. ὁ γοῦν ἀρχιερεὺς πρὸς ἐκπληξιν τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην στολὴν ἐνδυσάμενος τῷ Ἀλεξάνδρῳ ὑπήντησε. καὶ ὃς ἐκπλαγεῖς, κάντεῦθεν τοῦ ἵππου καταβάς, τῷ ἀρχιερεῖ προσέπεσε. τῶν γοῦν ἀλλοφύλων ἐκπλαγέντων ἔφη οὐ τὸν ἱερέα προσκυνῶ, ἀλλὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ τιμώμενον θεόν· τοιοῦτῳ γὰρ σχήματι καὶ τὸν θεὸν εἶδον κατὰ Περσῶν θαρρύναντά με.» ἐφ' ᾧ καὶ θυσίαν ἐκέισε τῷ θεῷ προσήνεγκεν. Οὗτος μὲν οὖν καὶ πάνυ σοφῶς καὶ εὐμηχάνως ἐχειροῦτο τὰ πάντα· μετενδύμενος γὰρ εἰσήρχετο πανταχοῦ, καὶ 268 κατασκοπεύων οὕτως ἐνίκα. τοῦτο ποιεῖ καὶ ἐπὶ τῇ χήρᾳ Κανδάκη. ἀλλ' ἐάλω· ἐκείνη γὰρ τὰ συστήματα αὐτοῦ μαθοῦσα (ἦν γὰρ τὸν μὲν τῶν ὀφθαλμῶν γλαυκὸς τὸν δὲ μέλας) ἅμα τῷ ἰδεῖν αὐτὸν εἶπε βασιλεῦ Ἀλέξανδρε, τὸν κόσμον ἔλαβες, καὶ γυνή σε παρέλαβεν.» ἦν καὶ λαβὼν εἰς γυναῖκα, καὶ εἰς Αἴγυπτον ἀπελθὼν, καὶ τὴν μεγάλην Ἀλεξάνδρειαν κτίσας, καὶ ὑποστρέψας εἰς Βαβυλῶνα, τελευτᾷ ἐτῶν λβ', δώδεκα καὶ μόνα κρατήσας ἔτη, φρονιμώτατος πάντων καὶ ἀνδρειότατος. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πτηνὴν αὐτὸν πάρδαλιν ὁ προφήτης προεῖδε, τὸ ῥαγδαῖον αὐτοῦ καὶ ὄξυ παριστῶσα καὶ τὸ ἄφνω διαπτήναι μετὰ τροπαίων τὴν οἰκουμένην. λέγεται δὲ ὅτι καὶ φιλοσόφου τινὸς ἤκουσεν εἰπόντος ἀπείρους εἶναι κόσμους, καὶ μέγα στενάξας ἔφη ἀπείρων ὄντων μηδενὸς ἐγὼ κεκράτηκα.» ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σωφροσύνῃ ἐθαυμάζετο· τὰς γὰρ Δαρείου θυγατέρας αἰχμαλώτους κρατήσας οὐδὲ ἰδεῖν ἠνέσχετο, ἀπρεπὲς εἶναι εἰπὼν τὸν ἄνδρα κρατήσαντα ὑπὸ γυναικῶν κρατηθῆναι. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ φιλοσοφίᾳ καὶ ἀγχινοίᾳ· τῷ γὰρ Ἀριστοτέλει παρηκολούθησε. πολεμικώτατος δὲ καὶ τολμηρότατος ὢν, καὶ ἰδὼν ὁμώνυμον αὐτῷ νεανίσκον τινὰ δειλῶς μαχόμενον, εἶπεν ἢ τὸν τρόπον ἄλλαξον ἢ τὴν κλῆσιν.» 269 Οὗτος μὲν οὖν Ἀλέξανδρος καὶ μέχρι τῶν ἐνδοτάτων Ἰνδῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῆς μεγίστης νήσου τῶν Βραχμάνων φθάσας, ὦν καὶ τὸν θαυμάσιον βίον θαυμάσας καὶ τὴν εἰς θεὸν εὐσέβειάν τε καὶ λατρείαν ἐξεπλάγη, ἐν ᾧ τόπῳ καὶ στήλην στήσας ὑπέγραψεν ἐγὼ μέγας Ἀλέξανδρος βασιλεὺς ἔφθασα μέχρι τούτου.» ἐν ἐκείνῃ τῇ νήσῳ κατοικοῦσιν οἱ λεγόμενοι Μακρόβιοι· ζῶσι γὰρ αὐτῶν οἱ πλείους περὶ τὰ ἑκατὸν πενήκοντα ἔτη διὰ τὴν τοῦ ἀέρος εὐκрасίαν καὶ τὰ ἀνεξερεύνητα τοῦ θεοῦ κρίματα. ἐκέισε ὁπώρα τὸν ἅπαντα χρόνον οὐ λείπει. ἐκεῖ τὰ μέγιστα κάρυα καὶ τὰ δυσπόριστα ἀρώματα καὶ ἡ Μαγνητικὸς λίθος· παρ' οἷς οὐκ ἔστι τετράποδον, οὐκ οἶνος, οὐκ ἄρτος, οὐχ ἰμάτιον. μικρᾶς δὲ ὁπώρας καὶ ὕδατος ἀπολαύουσι τὸν ποταμὸν παροικοῦντες καὶ τῷ θεῷ γνησίως λατρεύοντες, καὶ οἱ μὲν ἄνδρες εἰς ποταμὸν παροικοῦσιν, αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν ἐντεῦθεν εἰσι τοῦ ποταμοῦ Γάγγου τοῦ παραρρέοντος εἰς τὸν ὠκεανὸν ἐπὶ τὸ μέρος τῆς Ἰνδίας. καὶ οἱ μὲν ἄνδρες περῶσι πρὸς τὰς γυναῖκας Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον, παρ' οἷς ὑπάρχουσι ψυχρότεροι, τοῦ ἡλίου πρὸς ἡμᾶς ὑψωθέντος. τηνικαῦτα γὰρ εὐκρατοὶ γενόμενοι πρὸς οἶστρον κινεῖσθαι λέγονται. καὶ ποιήσαντες μετὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἡμέρας τεσσαράκοντα πάλιν ἀντιπερῶσι. μεθ' ὃ δὲ τέκη ἡ γυνὴ δύο παῖδας, οὐκέτι μίγνυνται. ἐὰν δὲ τις εὐρεθῇ στεῖρα μέχρι πενταετίας, ἔκτοτε ἀμιγῆς 270 ἔστι δι' εὐλάβειαν. ὁ μέντοι ποταμὸς ὢν δυσπέρατος διὰ τὸ ὀδοντοτύραννον ζῶον· καὶ γὰρ οὗτος ἀμφίβιον μέγιστον, ὥστε καὶ ἐλέφαντας καταπίνειν, εἰ καὶ τοὺς ἄνδρας τούτους οὐ βλάπτει διαπεραιουμένους. ἐν δὲ τοῖς ἐρημοτέροις τόποις δράκοντες εἰσιν ὡσεὶ πηχέων ἑβδομήκοντα, σκορπίοι δὲ πηχυαῖοι, μύρμηκες παλαιστιαῖοι· ἐφ' ᾧ καὶ ἀοίκητοι μένουσιν οἱ τόποι ἐκεῖνοι. ἀλλὰ καὶ ἐλέφαντες ἐκεῖσε ἀγελῆδον βόσκονται.

ένδοτερον δέ εἰσιν ἄνθρωποι ἀνθρώπους ἐσθίοντες. Χαλδαίοις νόμος μητρογαμεῖν καὶ ἀδελφοτεκνοφορεῖν. παρ' Ἀγίλαίοις αἱ γυναῖκες ἀθηντοῦσι τῶν ἀνδρῶν καὶ πορνεύουσιν ὡς βούλονται, μὴ ζηλοτυπούμεναι παρὰ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, γεωργίαν δὲ καὶ οἰκοδομίαν καὶ πάντα τὰ ἀνδρῶα πράττουσιν. ἐν δὲ Βρεττανία πλεῖστοι ἄνδρες μιᾷ συγκαθεύδουσι γυναικὶ καὶ πολλαὶ γυναῖκες ἐνὶ ἀνδρὶ. Ἀμαζόνες δὲ ἄνδρας οὐκ ἔχουσιν, ἀλλ' ὡς τὰ ἄλογα κατὰ τὸ ἔαρ τοῖς γειννῶσι μίγνυνται, καὶ μέγα πανηγυρίζουσαι οἴκαδε ἀποστρέφουσι, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κυήσεως τὸ μὲν ἄρρεν ἀναιροῦσι, τὸ δὲ θῆλυ ζωογονοῦσι.

Ταῦτα μὲν οὖν πάντα νόμος τοῖς κατὰ τόπους ἔθνεσιν ἐκ διαδοχῆς κατὰ τὸν μέγαν Καισαριον γέγονε. μετὰ μέντοι 271 τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν εἰς πολλὰς ἀρχὰς ἢ βασιλεία αὐτοῦ διηρέθη, καὶ οὐ διέλειπον αἰεὶ κατ' ἀλλήλων ἐπανιστάμενοι, ἕως οὗ ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ τὰς τοπαρχίας πάσας κατέλυσε. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Ὁ δὲ Ἰακῶβ γεννᾷ τοὺς δώδεκα πατριάρχας, τὸν Ῥου-βὶμ, τὸν Συμεῶν, τὸν Λευί, τὸν Ἰουδᾶν καὶ τοὺς λοιποὺς καθεξῆς. ἡγάπα δὲ τὸν Ἰωσήφ πλεον τῶν ἄλλων καὶ διὰ τὸ νεώτατον αὐτὸν εἶναι καὶ διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν. ἐφ' ᾧ καὶ φθονοῦσιν αὐτῷ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ. οὐ διὰ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ὀράσεις ὧν ἐκεῖνος γέγονε θεωρός. ἑώρα γὰρ ἀστέρας ἕνδεκα, σὺν αὐτοῖς τε τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, προσκυνοῦντας αὐτόν. καὶ οἱ μὲν ἀστέρες ἐδήλουν τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ, ὁ ἥλιος τὸν πατέρα, ἡ δὲ σελήνη τὴν μητέρα. εἰ δὲ λέγει τις, πῶς ἡ μήτηρ λέγεται προσκυνῆσαι, ἐπεὶ προαποθανεῖν ἔφθασεν, ἀκουέτω ὅτι τοῦ Ἰακῶβ κατελθόντος ἐν Αἰγύπτῳ καὶ προσκυνήσαντος συμπροσκυνῆσαι λέγεται καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, ὅτι καὶ σῶμα ἐν ἀμφοτέροι οὗτοι. οὐκοῦν ἐφθόνουν αὐτῷ διὰ τοῦτο οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ. καὶ φθονοῦντες εἰς ἐπιβουλήν προδήλως χωροῦσι, καὶ θανατώσαι θέλοντες αὐτόν ἐμβάλλουσι λάκκῳ δεινῷ. ἐνὸς δὲ τινος ὑποθήκαις, δηλαδὴ τοῦ Ῥουβὶμ ἅτε πρὸς αὐτόν φ1272 λίως διακειμένου, τοῦ λάκκου τε αὐτόν ἐξάγουσι, καὶ κατὰ τὴν τοῦ Ἰωσήπου ἱστορίαν εἴκοσι μνῶν τοῖς ἐμπόροις ἀποδιδόασιν. μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς τὸν πατέρα ἐπιστρέψαντες τὸν μὲν Ἰωσήφ ἔλεγον μὴ ἰδεῖν, χιτῶνα δὲ τούτου εὐρεῖν ἡμαγμένον καὶ λελακισμένον, ὡς ἐντεῦθεν ὑπόνοιαν τάχα διδόναι παρὰ θηρίων αὐτόν ἀπολέσθαι. κατάγεται οὖν παρὰ τῶν ἐμπόρων εἰς Αἴγυπτον, καὶ ὡς δοῦλος ἐκεῖσε πιπράσκειται. οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ εἰς ἔρωτας ἀσέμνους παρὰ τῆς κυρίας αὐτοῦ ἐφέλκεται. ὁ δὲ οὐκ ἐπέιθετο· εἰ γὰρ καὶ τὸ σῶμα δοῦλος, ἀλλὰ τὴν γνώμην ἐλεύθερος. ἐφ' ᾧ καὶ πρὸς ὀργὴν αὐτὴν κινεῖ. μελετᾷ κατ' αὐτοῦ, κατηγορεῖ, πείθει εἰς φυλακὴν αὐτόν ἐμβαλεῖν. γίνεται ταῦτα, καὶ τρισκαίδεκα ἔτεσιν κατάκλειστος ἦν· τῇ δὲ τοιαύτῃ φυλακῇ καὶ ἔτεροι δύο συνῆσαν, οἰνοχόος τε καὶ ἀρτοποιός· οἷς δὴ παραδόξως καὶ τὰ ἐσόμενα προηγόρευσε. καὶ τῷ μὲν οἰνοχόῳ ἐλευθερίαν προέλεγε διὰ τριῶν ἐμμένειν ἡμερῶν· ἑώρα γὰρ ἐκ τριῶν κλημάτων ἀποθλιβομένους βότρυας δι' αὐτοῦ εἰς φιάλην, καὶ τὸν βασιλέα χαριέντως ἐξ αὐτοῦ ταύτην λαμβάνοντα. ὅθεν καὶ πρὸς αὐτόν ἔλεγε μὴ ὑπερίδης ἡμᾶς δια ταῦτα ἀπερχόμενος· οὐδὲν γὰρ ἁμαρτόντες ἐν δεσμοῖς γεγόναμεν, ἀλλὰ σωφροσύνης ἕνεκα τὰ τῶν κακούργων ὑπομένειν κατεκρίθη273 μιν.» τῷ δὲ ἀρτοποιῷ λέγοντι τρία κανᾶ φέρειν ὑπὲρ κεφαλῆς ἑαυτοῦ, καὶ δύο μὲν ἄρτων πλέα, τὸ δὲ τρίτον ὄψων τε καὶ ποικίλων βρωμάτων, καταπατάμενους δὲ οἰωνοὺς ἅπαντα δαπανᾶν, κάντεῦθεν προσδοκῶντι ὁμοίαν τῷ οἰνοχόῳ τὴν πρόρρησιν ἔσεσθαι, δύο τὰς πάσας ἔτι τοῦ ζῆν ἔλεγεν ἔχειν ἡμέρας· τὰ γὰρ κανᾶ τοῦτο σημαίνειν, τῇ τρίτῃ δὲ αὐτόν σταυρωθέντα βορὰν ἔσεσθαι πετεινοῖς. γενέθλιον ἐπιτελεῖ ὁ βασιλεὺς, καὶ τῆνικαῦτα τὰ τῆς προρρήσεως γίνεται. ἐπιλανθάνεται τούτου ὁ οἰνοχόος. ἐνιαυτοὶ δύο παρέρχονται. ὀρᾷ

κατὰ νύκτα ὀράσεις δύο ὁ Φαραώ. ἀμηχανοῦσιν ἐπὶ τούτοις οἱ τῶν Αἰγυπτίων σοφοί. καλεῖται ὁ Ἴωσηφ, τοῦ οἰνοχόου τοῦτο προτρέψαντος. ἡ δὲ ὄρασις βόες εὐτραφεῖς ἑπτὰ ἀπὸ τοῦ νάματος ἐπὶ τὸ ἔλος ἐρχόμεναι· ἄλλαι ἰσάριθμοι ἐκ τοῦ ἔλους ὑπαντώσαι, λίαν κατισχνωμέναι, καὶ κατεσθίουσαι τὰς εὐτραφεῖς καὶ μεγάλας, κἂν οὐδὲν ἐκ τοῦ φαγεῖν ὠφελοῦντο. ἡ δὲ δευτέρα ὄρασις στάχυες εὐτραφεῖς ἑπτὰ ἀπὸ μιᾶς ρίζης, ὑφ' ἑτέρων ἑπτὰ διεφθαρμένων καὶ ἀσθενῶν δαπανώμενοι. ἔτος δὲ τριακοστὸν ὁ Ἴωσηφ τηνικαῦτα ἦνυεν. ἐφερμηνεύει τὰς ὀράσεις, τιμᾶται παρὰ τοῦ Φαραώ, ἄρχων Αἰγύπτου καθίσταται. πρὸς τούτοις δὲ καὶ 274 Ψομοθομφάνιχον αὐτὸν ὁ Φαραώ προσαγορεύει, τουτέστιν ἐφευρετὴν τῶν κρυπτῶν. τὸν δὲ λιμὸν ἐκείνον ἱστορεῖ γενέσθαι διὰ τὸ μῆτε τὸν Νεῖλον τότε ἀνελεθεῖν μῆτε δρόσον ἄνωθεν κατελεθεῖν. γεννᾷ δὲ Ἴωσηφ καὶ δύο υἱούς, Μανασσοῦν καὶ Ἐφραΐμ. καὶ τὸ μὲν Μανασσοῦς σημαίνει ἐπίληθον· εὐδαιμονήσας γὰρ λήθην τῶν ἀτυχημάτων ἔλαβε. τὸ δὲ Ἐφραΐμ ἀποδιδούς· αὐτὸς γὰρ τοῖς προγόνοις τὴν ἐλευθερίαν ἀπέδωκε. καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Οἱ δὲ γε τοῦ Ἰακώβ υἱοὶ ἀκούσαντες τὰ παρὰ Συχέμ τοῦ υἱοῦ Ἐμὼρ γεγενημένα ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ αὐτῶν Δινᾶ κατενύγησαν ἡγου νέλυπήθησαν, ἀσχημοσύνην τὸ πρᾶγμα ἐλογίσαντο. ἐφ' ᾧ καὶ τοὺς ἐκεῖσε παροικούντας ἔργον φόνου πεποιήκασιν. ὅθεν καὶ συγχωρεῖ αὐτοὺς ὁ θεὸς καιρὸν ἱκανὸν κακωθῆναι κατ' Αἴγυπτον. αὕτη οὖν ἡ αἰτία τῆς πολυετοῦς καὶ πρώτης αἰχμαλωσίας αὐτῶν. ὁ μὲντοι Ἰακώβ ζητηθεὶς παρὰ τοῦ Ἴωσηφ, ἠνίκα πρὸς αὐτὸν ἀπῆλθον οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ λιμοῦ, κατῆλθον εἰς Αἴγυπτον ἐν ὅ καὶ εἴ ψυχαῖς. τίθησι δὲ τὸν ἀριθμὸν ἢ γραφή, ἵνα μάθωμεν ἐκ πόσων πόσοι γεγόνασιν. ὁ δὲ γε Ἰακώβ μικροῦ δεῖν ἐξέλιπεν ἐκ τῆς ἀπροσδοκίτου χαρᾶς, ὡς φησιν Ἰώσηπος, εἰ μὴ ὁ Ἰω-σῆφ αὐτὸν ἀνεζωπύρησεν· εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ὑφ' ἡδονῆς ἦτ²⁷⁵ των τοῦ πάθους γέγονεν, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ Ἰακώβ. ὁ μὲντοι Φαραώ πολὺν ἰδὼν τὸν Ἰακώβ ἐρωτᾷ περὶ τῶν ἐτῶν αὐτοῦ. καὶ ὅς ἀπεκρίνατο λέγων αἰ ἡμέραι τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς μου ἄς παροικῶ, ρλ' ἔτη, μικραὶ καὶ πονηραὶ γεγόνασι.» ταῦτα δὲ ἔλεγε δι' οὐς ὑπέστη πειρασμούς. ἐπέζησε δὲ μετὰ ταῦτα ἔτη εἴς παράκλησιν ὧν ἔπαθε δεινῶν τὰ πρὸ τοῦ. καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ πολὺν χρόνον ἔζων, ὥστε αὐξηθῆναι τὸ γένος ἐν τῷ πλείονι χρόνῳ. διὰ τοῦτο καὶ πολλαῖς συνήπτοντο γυναιξίν. αὐτίκα γοῦν καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν μακρόβιοι ἦσαν. ἐπειδὴ δὲ τὴν οἰκουμένην ἐπλήρωσαν, ἠλαττώθη λοιπὸν ὁ τῶν ἐτῶν ἀριθμὸς. κατὰ δὲ τὸν θειότατον Κύριλλον, ἠλαττώθη τὰ ἔτη διὰ τὴν φύσιν αὐτὴν ἀδρανεστέραν τῷ χρόνῳ γενέσθαι καὶ μὴ ἐπὶ πλείοσιν ἰσχύειν ἔτεσι παρεκτείνεσθαι. καὶ πολυετεῖς μὲν ἦσαν οἱ παλαιοὶ δι' ἣν αἰτίαν ἔφθασεν ὁ λόγος εἰπεῖν· ὁ δὲ Ἰώσηπος τῇ παρευρισκομένῃ τότε τροφῇ μακροβίους γενέσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἔλεγε. Καὶ γεννᾷ μὲν, ὡς εἴρηται, τοὺς δώδεκα πατριάρχας ὁ Ἰακώβ, ἀφ' ὧν αἱ δώδεκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πατριάρχας ἐκεῖνος ὁ λόγος ἐκάλεσεν ὡς τῶν πα²⁷⁶ τριῶν ἦτοι τῶν φυλῶν ἄρχοντας. κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἐπιφάνιον δέκα καὶ τρεῖς αἱ φυλαί. εἰ γὰρ καὶ φυλὴ τις οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Ἴωσηφ, ἀλλ' αἱ ἀπὸ τῶν παίδων αὐτοῦ, τοῦ τε Μανασσοῦ καὶ τοῦ Ἐφραΐμ, δύο φυλαὶ τοῦ Ἴωσηφ γνωρίζονται. ὅμως μὲντοι τῆς Λευὶ φυλῆς ὑπεξαίρουμένης ὡ μὴδὲν ἐργαζομένης, δώδεκα πάλιν αἱ φυλαί. καὶ Ἰακώβ μὲν γεννᾷ τὸν Λευί, Λευὶ δὲ τὸν Καάθ, Καάθ δὲ τὸν Ἀμράμ, Ἀμράμ δὲ τὸν Μωσέα καὶ τὸν Ἀαρών. καὶ Μωσῆς μὲν ἔκτος ἀπὸ Ἀβραάμ. Ἐκεῖθεν γενεαλογούμενος ὁ Ἰώβ πέμπτος εὐρίσκεται. οὗτος ὁ Ἰώβ κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Κυρίλλου ἐξήγησιν ἐτῶν ὅ καὶ ἡ ἦν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πειρασμοῦ, ἐν δὲ τῇ πληγῇ διατελέσας ἔτη ἑπτὰ γέγονεν ἐτῶν πέ'. καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; ἐκ τῶν μετὰ τὴν πληγὴν δοθέντων αὐτῷ ρο' ἐτῶν. ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὸ διπλάσιον δέδωκε πάντα τῷ Ἰώβ ὕστερον ὁ θεός, ἐξ ἀνάγκης διπλᾶ καὶ τὰ ἔτη

αὐτῷ ἐχαρίσατο. οὐκοῦν τῶν ῥο' τὰ ἡμίση π' καὶ ε' τυγχάνουσιν. ἐντεῦθεν οὖν εὐρίσκονται τὰ πάντα ἔτη τοῦ Ἰὼβ σνέ'. εἰ δέ γε τὸν πάντα χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ σμῆ' ἔτη λέγει ἢ γραφή, μὴ ξενισθῆς· τὰ γὰρ ἑπτὰ ἔτη τῆ ζωῆ τῆς πληγῆς αὐτοῦ οὐ συνῆψεν ὁ συγγραφεύς, ἐπεὶ μὴ ζωῆς χρόνον τὸν τῆς πληγῆς 277 καιρὸν ἐλογίσατο διὰ τὴν ἐκ τοῦ πάθους νέκρωσιν. οὐκοῦν ἔοικεν ὁ μακάριος Ἰὼβ εἰς ἔνδειξιν τῶν θεόθεν αὐτῷ δοθέντων ἀγαθῶν ὕστερον ταῖς θυγατράσι τεθεικέναι τὰς προσηγορίας· τοῖς πράγμασι γὰρ ἀκολούθως ἐπήνεγκεν αὐταῖς καὶ τὰ ὀνόματα, καὶ τὴν μὲν πρώτην Ἡμέραν ἐκάλεσεν ὡς ἀπὸ τινος βαθείας νυκτὸς τῶν περιστοιχισάντων αὐτὸν χαλεπῶν ἡμέρας αὐτῷ φωτεινῆς ἐπιλαμψάσης, τὴν δὲ δευτέραν Κασίαν ὠνόμασεν ὡς ἤδη λοιπὸν ἐν εὐωδίᾳ τινὶ καὶ ἀπολαύσει τῶν ἀγαθῶν γενόμενος, τὴν δὲ τρίτην Ἀμαλθείας κέρας προσηγόρευσε ὡς ἅπασιν λοιπὸν τοῖς ἀγαθοῖς περιρρέομενος. Ἀμαλθείας γὰρ κέρας οἱ παλαιοὶ τὴν ἀφθονίαν ἐκάλουν· λέγεται γὰρ ὅτι ἦν αἰπόλῳ τινὶ αἰξ' Ἀμάλθεια καλουμένη, ἣτις ὀρύξασα τῷ κέρατι θησαυρὸν ἀνέδειξε τῷ δεσπότῃ. καὶ οὐχ εὐρέθησαν γὰρ, φησι, κατὰ τὰς θυγατέρας Ἰὼβ βελτίους αὐτῶν ἐν τῇ ὑπ' οὐρανόν. διὰ τί δὲ τοῦτο; ἵνα τῇ θεᾷ τούτων ἢ τοῦ πάθους ἀπαλειφθῆ μνήμη παντάπασιν. καὶ δέκα μὲν ἔλαβε παῖδας μετὰ τὴν πληγὴν ὁ Ἰὼβ, ὅτι καὶ δέκα τούτους ὄντας ἀπώλεσεν. εἰ δὲ διπλᾶ λέγει τὰ πάντα λαβεῖν τὸν Ἰὼβ ἢ γραφή, μὴ θαύμαζε. τὰ γὰρ λοιπὰ πάντα, καμήλους, ἡμιόνους, προβάτων ἀγέλας, καὶ ὅσα τοιαῦτα, διπλᾶ 278 κατὰ τὴν γραφὴν ἔλαβε· θνητὰ γὰρ ταῦτα πάντα, καὶ οὐκ ἀναστήσονται τότε. οἱ δὲ παῖδες ὁμολογουμένως ἀναστήσονται τότε. ἐφ' ᾧ δέκα καὶ μόνους ἐνταῦθα λαμβάνει μετὰ τὴν πληγὴν. ὁψὲ δὲ κάκεινους οὐς ἀπώλεσε λήψεται, ὡς ἐντεῦθεν δις δέκα παῖδας ἔχειν αὐτόν, τουτέστιν εἴκοσι. καλῶς οὖν ἢ γραφὴ διπλᾶ λαβεῖν ἔλεγε τὰ πάντα μετὰ τὴν πληγὴν τὸν Ἰὼβ. Καὶ γεννᾷ Ἀμράμ, ὡς εἴρηται, τὸν Μωσέα, καὶ παρευθὺς εἰς ποταμὸν ῥίπτουσιν αὐτόν, ἐν θίβῃ τινὶ πρότερον βαλόντες, διὰ γε τὸν φόβον τοῦ Φαραώ· τὰ γὰρ ἄρρενα τῶν Ἑβραίων παιδία θανατοῦσθαι ἐκέλευσε χάριν τοῦ μὴ καταδυναστεῦσαι διὰ τὸ πλῆθος αὐτούς. ἢ δὲ τοῦ Φαραώ θυγάτηρ περιπατοῦσα κατ' αἰγιαλόν, καὶ ἰδοῦσα τὴν θίβην, ἐκβληθῆναι τοῦ ποταμοῦ κελεύει αὐτήν. ἔνθεν τοι καὶ μαθοῦσα ὅθεν τὸ παιδίον καὶ ὅπως εἰς τὸν ποταμὸν ἐρρίφη, παρ' αὐτοῦ λαμβάνει αὐτὸ καὶ ἀνατρέφεσθαι δίδωσιν. εἶθ' οὕτως εἰς ἄνδρας ἔρχεται. ὁρᾷ Ἰουδαῖον ὑπὸ Αἰγυπτίου θλιβόμενον, οὐκ ἀνέχεται, κτείνει τὸν Αἰγύπτιον, παρὰ τῇ ἄμμῳ κρύπτει αὐτόν. μετὰ τοῦτο δύο Ἑβραίους ὁρᾷ πρὸς ἀλλήλους διαπληκτιζομένους, καὶ καταλλάσσειν ἐπεχείρει αὐτούς. οἱ δὲ πρὸς αὐτόν τίς σε κατέστησεν ἐφ' ἡμῖν ἄρχοντα; μὴ βούλει καὶ ἡμᾶς ἀνελεῖν, ὡς χθὲς τὸν Αἰγύπτιον;» ταῦτ' 279 οὖν ὁ Μωσῆς ἀκούσας, καὶ πτοηθεὶς μήποτε κατάδηλος γένηται, ἀπαίρει τῶν ὀρίων Αἰγύπτου καὶ δραπετεύει πρὸς ἔρημον. εἶτα θεὸν ὁρᾷ, κάκειθεν πρὸς Φαραώ στέλλεται τοῦ ἐξαγαγεῖν τὸν λαόν. καὶ ταῦτα μὲν ἢ Μωσαϊκῆ διεξιῖσιν ἱστορία. Ὁ δὲ Ἰώσηπος περὶ τούτου καὶ τάδε. τῶν ἱερογραμματέων τις (καὶ γὰρ εἰσι δεινοὶ περὶ τῶν μελλόντων τὴν ἀλήθειαν) ἀγγέλλει τῷ βασιλεῖ τεχθήσεσθαι τινα κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν τοῖς Ἰσραηλίταις, ὃς ταπεινώσει μὲν τὴν τῶν Αἰγυπτίων ἡγεμονίαν, αὐξήσει δὲ τοὺς Ἰσραηλίτας τραφεῖς, ἀρετὴν πάντας ὑπερβαλεῖ καὶ δόξαν ἀείμνηστον κτήσεται. δείσας δὲ ὁ βασιλεὺς κατὰ γνώμην τὴν ἐκείνου κελεύει πᾶν τὸ γεννηθὲν ἄρσεν παρ' Ἑβραίοις εἰς τὸν ποταμὸν ῥίπτοῦντας διαφθεῖρειν, παραφυλάσσειν τὰς ὠδῖνας τῶν Ἑβραίων γυναικῶν τὰς Αἰγυπτίας μαίας· ὑπὸ γὰρ τούτων αὐτὰς ἐκέλευσε μαιοῦσθαι. ἢ ἐπίνοια δὲ αὕτη πρὸς τὸ διαφθεῖρεσθαι ὑπ' αὐτῶν τὰ τικτόμενα. γεννᾶται οὖν κατὰ τὴν πρόρρησιν ὁ παῖς ἐκεῖνος, λαθὼν τοὺς φύλακας διὰ τὴν τῶν ὀδυνῶν ἐπιείκειαν καὶ διὰ τὸ μὴ βιαίως ἐν τοκετῷ περιπεσεῖν τῇ τικτούσῃ τὰς ἀλγηδόνας. καὶ τρεῖς μὲν μῆνας παρ'

ἑαυτοῖς τρέφουσι λανθάνοντες· εἶτα δείσας Ἀμράμ μὴ κατάφωρος γέννηται, πλέγμα τι βύβλινον ποιήσας καὶ ἀσφαλτώσας αὐτῷ τὸ παιδίον ἐντί280 θησι καὶ κατὰ ποταμοῦ βάλλει αὐτό. εἶτα Θερμουθὶς ἡ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ παρὰ τῷ ποταμῷ παίζουσα καὶ τὸ πλέγμα θεασαμένη κολυμβητὰς ἐπιπέμπει, καὶ ἄγουσιν αὐτό. καὶ ἰδοῦσα ὑπερηγάπησεν αὐτὸ τὸ παιδίον μεγέθους τε ἔνεκεν καὶ κάλλους, καὶ φροντίζει ὅπως αὐτὸ τρέφεται. τὸ δὲ οὐ προσίεται γυναῖκα Αἰγυπτίαν. ὅθεν καὶ παρατυχοῦσα ἡ Μαριάμ, καὶ εἰπούσα ὅτι τὸ συγγενὲς ἐπιζητεῖ, προτρέπεται γυναῖκα Ἑβραίαν ἀγαγεῖν. ὅθεν καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ εὐμεθόδως μετακαλεῖται. τὴν δὲ ἐπὶ κλησιν αὐτῷ κατὰ τὸ συμβεβηκὸς ἔθετο· τὸ γὰρ ὕδωρ μὴ καλοῦσιν Αἰγύπτιοι, ὑσεῖς δὲ τοὺς ἐξ ὕδατος σωθέντας. ἦν δὲ οὗτος ἔβδομος ἀπὸ Ἀβραάμ. καὶ τριετὴ μὲν αὐτὸν γεγεννημένον, θαυμαστὸν ὁ θεὸς τὸ τῆς ἡλικίας ἐξῆρην ἀνάστημα. πρὸς δὲ κάλλος οὐδεὶς ἀφιλότιμος ἦν οὕτως ὡς Μωϋσῆν θεασάμενος μὴ ἐκπλαγῆναι τῆς εὐμορφίας. ὅθεν ἡ Θερμουθὶς ἄγονος οὖσα ἰδιοποιεῖται αὐτόν. ἐφ' ᾧ καὶ προσάγει τῷ βασιλεῖ, πάντα τε ἀναγγέλλει, καὶ ὅτι διάδοχός σου γενήσεται, παιδὸς οἰκείου μὴ εὐποροῦντος. καὶ ταῦτα λέγουσα ταῖς τοῦ πατρὸς χερσὶν ἐντίθησι τὸ βρέφος. ὁ δ' ἐπιτίθησιν αὐτῷ τὸ διάδημα. ὁ δὲ Μωσῆς καταφέρει τε αὐτὸ καὶ τοῖς ποσὶν ἐπιβαίνει, κατὰ νηπιότητα δῆθεν. ταῦτ' οὖν ἰδὼν ὁ ἱερογραμματεὺς ἐκεῖνος ὥρμησεν ἀποκτεῖ281 ναι αὐτόν, παροτρύνων εἰς αὐτὸ τοῦτο καὶ τὸν Φαραῶ. φθάνει δ' αὐτόν ἡ Θερμουθὶς ἐξαρπάσασα. ἔκτοτε οὖν καλῶς ἀνετρέφετο. εἶτα δῆλη καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ γίνεται. Αἰθίοπες ἐκστρατεύουσι κατ' αὐτῶν. ἀντιστρατεύονται καὶ οὗτοι, ἐκατέρωθεν δὲ οὐκ ὀλίγοι πίπτουσιν. ὅθεν ὁ βασιλεὺς θεόθεν ὀδηγηθεὶς πείθει τὴν θυγατέρα τὸν Μωσέα παρασχεῖν στρατηγόν. δέχεται τὸ ἔργον, κατ' Αἰθίοπων ὁρμᾶ. καὶ διὰ γῆς μέλλων διελθεῖν ἐρήμου, ἔνθα ἐρπετὰ δεινὰ ἐτρέφοντο, τί μηχανᾶται; πλέγματά τινα ἐμπερῆ κίβωτοῖς ἐκ βίβλου κατασκευάζει, καὶ πληρώσας ἴβειων ἐκόμιζε. πολεμιώτατον δὲ ἐστὶ τοῖς ὄφεσι τοῦτο τὸ ζῶον· φεύγουσὶ τε γὰρ ἐπερχομένας, καὶ ἀνθιστάμενοι καθάπερ ὑπ' ἐλάφων ἀρπαζόμενοι καταπίνονται. χειροῆθεις δὲ εἰσὶν αἱ ἴβεις, καὶ πρὸς μόνον τὸ τῶν ὄφειν γένος ἄγριοι. παρέρχεται οὖν διὰ τούτων τὴν θηροτρόφον γῆν. συμβάλλει τοῖς Αἰθίοψι, κατὰ τινα νῆσον διάγουσι δυσπρόρητον οὖσαν διὰ τὸ ποταμοῖς περιρρέεσθαι. Θάρβις δὲ ἡ τοῦ βασιλέως θυγάτηρ δεξιῶς ἀπομαχόμενον ὄρῳσα τὸν Μωσέα εἰς ἔρωτα δεινὸν ὤλισθεν αὐτοῦ. καὶ περιόντος τοῦ πάθους πέμπει πρὸς αὐτὸν τῶν οἰκετῶν τοὺς πιστοτάτους, διαλεγομένη περὶ γάμων καὶ τὴν 282 πόλιν προδιδοῦσα. γίνεται ταῦτα, τελεῖται τὰ τοῦ γάμου. τοὺς Αἰθίοπας ἀναιρεῖ, καὶ τοὺς Αἰγυπτίους εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀπάγει γῆν. ἔκτοτε οὖν φθόνος κατὰ Μωσέως· ἐπτοοῦντο γὰρ μήποτε κατ' Αἰγυπτίων νεωτερίσῃ. μανθάνει ταῦτα, καὶ λαθῶν ἔξεισιν ἐκεῖθεν, καὶ τῶν ὁδῶν φυλασσομένων διὰ τῆς ἐρήμου ποιεῖται τὸν δρασμόν. ἐφίσταται τῷ φρέατι ἔνθα τοῦ Ῥαγουήλ αἱ θυγατέρες τὰ θρέμματα ἐπότιζον. ἀνήνεκται τῷ Ῥαγουήλ τὰ περὶ τοῦ Μωσέως, τίς τε ἦν καὶ ὅπως ταῖς αὐτοῦ θυγατράσιν ἐπαμῦναι οὐκ ὤκνησεν· ἐφ' ᾧ καὶ γαμβρὸν τὸν Μωσέα ποιεῖ. ὁ μέντοι Μωσῆς τοιοῦτων τυχῶν τῶν παρὰ τοῦ Ἰοθόρου (τοῦτο γὰρ ἦν ἐπὶ κλημα τῷ Ῥαγουή-λω) διῆγεν αὐτόθι ποιμαίνων τὰ βοσκήματα. τῆνικαῦτα καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Σίναιον περιάγει αὐτά, ἔνθα καὶ τὸν θεὸν ὄρᾳ ἐκ τῆς βάρου καλοῦντα αὐτόν. ὁ θεὸς ἀποστέλλων πρὸς Φαραῶ τὸν Μωσέα, καὶ ὑπισχνούμενος συμπαρεῖναι αὐτῷ, πρὸς πίστιν τοῦ λόγου εἰς δράκοντα μεταβάλλει τὴν ράβδον αὐτοῦ. ὁ μέντοι Μωσῆς παρρησιασάμενος πρὸς Φαραῶ, τὴν ράβδον αὐτοῦ κατὰ γῆς τε ρίπτει καὶ εἰς ὄφιν μεταβάλλει. οὐκοῦν περιοῦσα τὰς τῶν Αἰγυπτίων ράβδους, αἱ δράκοντες ἐδόκουν, κατήσθιε. καὶ οὕτω μὲν ὁ Ἰώσηπος, ὁ δὲ Νυσσαεὺς θεῖος Γρηγόριος φησὶν ὅτι διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν τῆς βάρου καὶ τοῦ 283 Ἰσραὴλ ὁ θεὸς τὴν ράβδον εἰς ὄφιν

μεταβάλλει, ἐπὶ δὲ τοῦ Φαραῶ εἰς δράκοντα, ἵνα τῷ μεγέθει καταπλήξη αὐτούς. δῆλον δὲ ὅτι ἀληθὲς τοῦτο τὸ σημεῖον ἦν, τὸ δὲ τῶν μάγων φαντασία· διὸ καὶ κατεπόθη ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἢ φαντασία. ἀλλ' οὐκ ἐντεῦθεν ὁ Φαραῶ πείθεται, μαίνεται δὲ μᾶλλον, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐπὶ πλεον ἐπιτίθεται. ὅθεν καὶ μαστίζει αὐτὸν ὁ θεός. ταῖς ἐπενεχθείσαις δὲ κατ' αὐτοῦ μαστιζι καὶ τοιαύτην λέγει προσεῖναι μαστιγα· φθειρῶν γὰρ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐξήνθησεν ἄπειρόν τι πλήθος ἔνδοθεν ἀναδιδομένων, ὑφ' ὧν ἐκεῖνοι κακῶς ἀπώλοντο, μήτε λουτροῖς μήτε χρίσει φαρμάκων διαφθεῖραι τὸ γένος αὐτῶν δυνάμενοι. καὶ οὕτω μὲν ὁ Ἰώσηπος. Αἱ πληγαὶ δέ, ἀγαπητέ, ἃς ὁ θεὸς ἐπήνεγκε τῷ Φαραῶ μὴ πειθομένῳ τὸν λαὸν ἀπολῦσαι, δέκα τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὸ ἐν ἐξόδῳ γεγραμμένον εἰσὶ· δέκα καὶ γὰρ κολάζει πληγαῖς διὰ γε τὸν τέλειον ἀριθμὸν τοὺς ἡμαρτηκότας τὰ τέλεια. καὶ πρώτη μὲν ἡ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ πάντων ὑδάτων εἰς αἷμα μεταβολή. διὰ τί δὲ καὶ τίνος ἔνεκεν ἐξ ὑδάτων αὐτοὺς τὰ πρῶτα κολάζει ὁ θεός; διότι τὸ ὕδωρ διαφερόντως ἐτίμων, ἀρχὴν τοῦτο τῆς τῶν ὄλων γενέσεως εἶναι οἰόμενοι. ἔνθεν τοι καὶ πολλοὶ τηνικαῦτα τῶν ἀνθρώπων ἐφθάρησαν· ἐπὶ 284 γὰρ ἑπτὰ ἡμέρας ἡ πάντων τῶν ὑδάτων ἐξαιμάτωσις ἐπεκράτησε, τοῦ Ἀαρὼν διὰ τῆς βακτηρίας, καθὼς ἐλάλησε Κύριος, τὸ τέρας τοῦτο τελέσαντος. ὅτι δὲ οὐ κατὰ φαντασίαν ἐρυθρὰ τὰ ὕδατα γέγονεν, ἀλλὰ καὶ ἡ γεῦσις αὐτῶν μετεβλήθη καὶ ἄλλη ἐξ ἄλλης ἐγένετο, ἡ τῶν ἰχθύων τελευτὴ τοῦτο δεδήλωκε· καὶ οἱ ἰχθύες» γὰρ φησιν οἱ ἐν τῷ ποταμῷ ἐτελεύτησαν, καὶ ἐπώζεσεν ὁ ποταμός, καὶ οὐκ ἠδύναντο οἱ Αἰγύπτιοι πιεῖν ὕδωρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἦν τὸ αἷμα ἐν πάσῃ γῆ Αἰγύπτου.» Δευτέρα πληγὴ ἡ ἐξ ὑδάτων τῶν βατράχων ἀνάδοσις, καὶ ἐξέτεινε» γὰρ φησιν ὁ Ἀαρὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ὕδατα Αἰγύπτου, καὶ ἀνήγαγε τοὺς βατράχους, καὶ ἐκάλυψε τὴν γῆν Αἰγύπτου, καὶ εἰσήρχοντο εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ εἰς τὰ ταμεῖα αὐτῶν.» ὡσαύτως καὶ οἱ ἐπαιδοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐποίησαν ταῖς φαρμακείαις αὐτῶν, καθὰ δὴ καὶ ἐπὶ τῇ ἐξαιματώσει τοῦ ὕδατος. ἀλλ' ἰκέτευε Φαραῶ τὸν Μωσέα δεηθῆναι τοῦ θεοῦ περὶ τοῦ δοῦναι αὐτῷ τῶν βατράχων ἀπαλλαγὴν· οἷον γὰρ κακὸν οἱ βάτραχοι τῶν ὑδάτων ἀποξενωθέντες καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἀποχερωθέντες, ἐρπετῶν ἰοβόλων κατ' οὐδὲν διαφέρουσι. γίνεται ταῦτα, δέεται τοῦ θεοῦ ὁ Μωσῆς, καὶ τελευτῶσιν αὐτίκα οἱ βάτραχοι, κἂν ὁ Φαραῶ 285 θεασάμενος ὅτι γέγονεν ἀνάψυξις, ἀπειθεία τῇ προτέρᾳ ἐνέμεινε. Τρίτη πληγὴ ἡ ἀπὸ τοῦ χοδὸς τῶν σκνιπῶν ἀνάδοσις, ἐξέτεινε» γὰρ φησιν Ἀαρὼν τῇ χειρὶ τὴν ράβδον, καθὼς ἐλάλησε κύριος, καὶ ἐπάταξε τὸ χῶμα τῆς γῆς, καὶ ἐγένοντο οἱ σκνίπες ἐν τε τοῖς ἀνθρώποις καὶ τοῖς τετράποσι.» γίνωσκε δὲ ὅτι τὸ ζῶον οἱ σκνίπες, εἰ καὶ βραχυτάτον ἐστιν, ἀλλ' ὅμως ἀργαλεώτατον· οὐ μόνον γὰρ λυμαίνεται τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος τοῖς ἀφανέσι δῆγμασι κνησμούς ἐμποιοῦν ἀηδεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐντὸς βιάζεται διὰ γε μυκτῆρων καὶ ὠτων. πρὸς τούτοις δὲ καὶ κόρας βλάπτει ὀφθαλμῶν εἰσπετόμενον. ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐπαιδοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐποίησαν τοῦ ἐξαγαγεῖν τὸν σκνίπα, καὶ οὐκ ἠδύναντο. εἶπον οὖν τῷ Φαραῶ ὅτι δάκτυλος θεοῦ ἐστὶ τοῦτο. Τετάρτη πληγὴ ἡ διὰ τῆς κυνομίας, καθὼς» γὰρ φησιν ἐποίησε κύριος, παρεγένετο ἡ κυνόμια πλῆθος εἰς τοὺς οἴκους Φαραῶ καὶ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν Αἰγύπτου. καὶ ἐξωλοθρεύθη ἡ γῆ ἀπὸ τῆς κυνομίας ὀδυνηρῶς.» καὶ γὰρ ἐμφύεται διὰ τοῦ δῆγματος τουτὶ τὸ ζῶον τοῖς σώμασι. κυνόμιαν δὲ ἀκούων τὸ αὐθαδὲς νόει τοῦ ζώου· καθάπερ γὰρ βέλος εἰσπετομένη, τῶν Αἰγυπτίων καὶ μόνων κατεπεμβαίνου286 σα ἦν. καὶ τοῦτο δηλοῦσα ἡ γραφή κατὰ λέξιν οὕτω φησὶ καὶ παραδοξάσομαι τὴν γῆν Γεσέμ, ἐφ' ἧς ὁ λαός μου ἐπ' αὐτῆς, ἐφ' ἧ οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ἡ κυνόμια, ἵνα ἴδῃς ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεός σου πάσης τῆς γῆς. καὶ διαστελῶ ἀναμέσον τοῦ ἐμοῦ λαοῦ καὶ ἀναμέσον τοῦ σοῦ λαοῦ.» δέεται οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ Μωσῆς τοῦ θεοῦ, καὶ

περιεΐλε τὴν κυνόμενιαν ἀπὸ τοῦ Φαραώ, καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἐξαποστεΐλαι αὐτούς. Πέμπτη πληγὴ ἢ τῶν τετραπόδων φθορά. ἰδοῦ» γάρ φησι πρὸς Φαραώ ὁ Μωσῆς, ὅτι χεῖρ κυρίου ἔσται ἐν πᾶσι τοῖς κτήνεσί σου, καὶ θάνατος μέγας σφόδρα. καὶ ἐποίησε κύριος τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ ἐτελεύτησαν πάντα τὰ κτήνη τῶν Αἰγυπτίων, ἀπὸ δὲ τῶν κτηνῶν τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ ἐτελεύτησεν οὐδὲ ἐν. ἐβαρύνθη οὖν ἡ καρδία Φαραώ, καὶ οὐκ ἀπέστειλε τον λαόν. Ἔκτη πληγὴ ἢ τῶν φλυκτίδων ἐπίθεσις, καθά φησιν ἐλάλησε κύριος καὶ ἔλαβε Μωσῆς τὴν αἰθάλην τῆς καμίνου ἐναντίον Φαραώ, καὶ ἔπασεν αὐτὴν εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ ἐγένετο ἔλκη, φλυκτίδες ἀναζέουσαι ἐν τε τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἐν τοῖς τετράποσι, καὶ οὐκ ἠδύναντο οἱ φαρμακοὶ στήναι ἐναντίον Μωσεῖ διὰ τὰ ἔλκη. εἶπε δὲ κύριος πρὸς Μωσῆν 287 ὄρθρισον τὸ πρωῖ, καὶ εἶπε πρὸς Φαραώ. εἰ μὴ ἐξαποστείλης τὸν λαόν μου, ἀποστείλας τὴν χεῖρά μου πατάξω σε καὶ τὸν λαόν σου θανατώσω. καὶ ἔνεκεν τούτου διετηρήθης, ἵνα ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελθῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ.» Ἐβδόμη πληγὴ ἢ διὰ χαλάζης καὶ πυρός. ἔβρεξε γάρ ὁ κύριος χάλαζαν ἐπὶ πᾶσαν γῆν Αἰγύπτου, καὶ διέτρεχε τὸ πῦρ ἐπὶ τῆς γῆς. ἐπάταξε δὲ ἡ χάλαζα πάντα ὅσα ἦν ἐν τῷ πεδίῳ, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους. πλὴν ἐν γῆ Γεσέμ, οὗ ἦσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ἐγένετο ἡ χάλαζα.» δέεται οὖν καὶ αὐθις ὁ Μωσῆς τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν λόγον Φαραώ, καὶ ἐπαύσαντο αἱ φωναὶ καὶ ἡ χάλαζα. γίνωσκε δὲ ὅτι τοὺς Αἰγυπτίους οὐ μόνον ἡ ἐξάσιος φορὰ χαλάζης τε ἅμα καὶ πυρός, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ πράγματος κατέπληττεν ἄηθες· οὐδὲ γὰρ τὴν χειμερινὴν ὥραν ἡ Αἴγυπτος παραδέχεται διὰ γε τὸ μὴ πόρρω τῆς κεκαυμένης εἶναι ζώνης· τοῦ γὰρ πυρώδους ἐκεῖθεν ῥέοντος ἀφανῶς τὰ κύκλω πάντα λεαίνεσθαι πέφυκεν. Ὀγδὴ πληγὴ ἢ διὰ τῶν ἀκρίδων. ἐπῆρε γὰρ ὁ Μωσῆς τὴν ῥάβδον εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ κύριος ἐπήγαγεν ἄνεμον νότον ὄλην τὴν ἡμέραν καὶ ὄλην τὴν νύκτα, καὶ ἀνέλαβε τὴν 288 ἀκρίδα, καὶ ἀνήγαγεν αὐτὴν ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰγύπτου. 288 ἐφ' ᾧ καὶ ἡμάρτηκα ἔλεγε τῷ θεῷ ὁ Φαραώ. δέεται οὖν αὐθις ὁ Μωσῆς τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξάγει ἄνεμον ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ πᾶσαν τὴν ἀκρίδα εἰς τὴν ἐρυθρὰν ἐνέβαλε θάλασσαν. περὶ δὲ αὐτῆς καὶ Δαβὶδ οὕτω φησὶν εἶπε, καὶ ἦλθεν ἀκρίς καὶ βροῦχος οὗ οὐκ ἦν ἀριθμός.» βροῦχος δὲ ἐστὶν ἡ νεογενὴς καὶ ἄπτερος ἀκρίς. Ἐνάτη πληγὴ ἢ διὰ τοῦ ψηλαφητοῦ σκότους. ἐξέτεινε γὰρ Μωσῆς τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐγένετο σκότος καὶ γνόφος καὶ θύελλα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν Αἰγύπτου τρεῖς ἡμέρας. οὐκ εἶδεν οὐδεὶς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐξανέστη οὐδεὶς ἐκ τῆς κοίτης αὐτοῦ τρεῖς ἡμέρας· πᾶσι δὲ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἦν φῶς ἐν πᾶσιν οἷς κατεγίνοντο.» ἐπειδὴ γὰρ ἀφέντες τὸν κτίστην τοῖς κτίσμασιν ἐλάτρευον, διὰ τῶν κτισμάτων αὐτοὺς καὶ μάλα δικαίως ἐπαίδευε. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων μερῶν καταλαμπομένων ἡ Αἴγυπτος μόνη τῷ ψηλαφητῷ περιεστοιχίζετο σκότει. καὶ γὰρ πρὸς ἀναγκαίαν ἔξοδον Αἰγύπτιος ἐβιάζετο, τὴν θύραν, καὶ πολλὰ ψηλαφῶν εὐρεῖν οὐκ ἐδύνατο. Δεκάτη πληγὴ ὁ τῶν πρωτοτόκων θάνατος. τελευταία μὲν ἡ τοιαύτη πληγὴ, τῇ δυνάμει δὲ καὶ τῷ πόνῳ, καθά φησι καὶ Δαβὶδ, ἀπαρχὴ καὶ πρώτη πασῶν. περὶ γὰρ μέ289 σας νύκτας καὶ ἀνευ νόσου ἀνηροῦντο τὰ τέκνα αὐτῶν. ἐγειρόμενοι δὲ τὸ πρωῖ, καὶ τὰ φίλτατα νεκρὰ ὀρῶντες, καὶ μηκέτι κατέχεσθαι δυνάμενοι, τῷ Φαραώ κατεβῶν, ἐφ' ᾧ καὶ τὸν λαόν ἄκων ἀπέλυσε. Πλὴν ἐπὶ τούτοις, ἀγαπητέ, μὴ ἀνθίστασο, μηδὲ λέγε ὅτι εἰ ὁ θεὸς σκληρύνει τὴν καρδίαν Φαραώ, τίνος ἔνεκεν ἐπιμέμφεται αὐτῷ σκληρυνομένῳ; γίνωσκε γὰρ ὅτι ἡ ἀνοχὴ τῶν μαστίγων αἰτία τῆς πωρώσεως αὐτῷ γέγονεν, ὡς ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος. οὐδὲ γὰρ εἴκουσαν τὴν ἐκείνου καρδίαν λαβῶν καὶ πειθομένην αὐτοῦ τοῖς προστάγμασι, πρὸς τὸ σκληρὸν καὶ ἀπειθὲς μετεπλάσατο. τῇ μακροθυμίᾳ λοιπὸν ἐπὶ πλεον ἐποίει ταύτην σκληρύνεσθαι. ὄρα γὰρ ὡς ἐπειδὴν ἐπῆγεν ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς,

ἀπολύειν τὸν λαὸν ἐπηγγέλλετο, ἡνίκα δὲ ἠφίει τῶν βασάνων αὐτόν, ἐσκληρύνετο. ὁ δὲ καὶ ἡ γραφή σημαίνουσα ἔλεγεν ἰδὼν δὲ Φαραῶ ὅτι γέγονεν ἀνάψυξις, ἐβάρυνε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἰσήκουσεν αὐτῶν.» ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ λέγοντος ἄκουσον τοῦ θεοῦ ὅτι εἰ αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελθῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ. μὴ 290 λέγε διαπορούμενος, ἵνα γνωρίζῃς τὴν δύναμίν σου, κολάζεις ἄνθρωπον; ἄφες αὐτά, καὶ πρόσχες τῷδε τῷ ὑποδείγματι. ἡ ἰατρικὴ τέχνη ὠφέλιμόν τι ποιῆσαι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει σπουδάζουσα ζῶντας ἀνθρώπους ἀνέτεμεν. ἀλλ' ἦν μὲν καὶ τοῦτο ἄδικον, τὸ διὰ τὴν ἐτέρων σωτηρίαν ζῶντας ἄλλους θύεσθαι. τί οὖν ἐποίουν οἱ ἀρχαῖοι; τὸν κατακριθέντα θανάτῳ ὑποπεσεῖν διὰ ληστείαν ἢ φαρμακείαν, τοῦτον λαμβάνοντες ἀνέτεμνον ζῶντα, οὔτε ἀδικούντες τὸν κολαζόμενον καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει βοήθειαν ἐφευρίσκοντες. ἀνέτεμνον οὖν ἐκεῖνον ζῶντα, ἵνα ἔτι σπαιρόντων τῶν σπλάγχχνων καταμάθωσι τὴν ἐνέργειαν. οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ ἀριστοτέχνης θεὸς διὰ τοῦ ἀνιάτως ἡμαρτηκόςτος Φαραῶ σημεῖα μεγάλα δείκνυσι, τὸν μὲν ἄξιον τιμωρίας κολάζων, τοὺς δὲ μετὰ ταῦτα γενομένους ἄριστα θεραπεύων, σωτηρίας ὑπόθεσιν τὴν ἐκείνου τιμωρίαν αὐτοῖς παρεχόμενος. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Μετὰ δὲ τὴν δεκάτην πληγὴν θύουσι τὸ πρόβατον οἱ Ἑβραῖοι καὶ οὕτω τῆς Αἰγύπτου ἐξίασι κατὰ τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην τῆς σελήνης. ἐφ' ᾧ καὶ νῦν ἔτι κατὰ τὸ ἔθος οὕτω θύουσι, τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα καλοῦντες· σημαίνει δὲ ὑπερβασίαν. ἀλλ' ὡς Ἰώσηπός φησι, διότι κατ' ἐκείνην τὴν ἑσπέραν ὁ θεὸς αὐτῶν ὑπερβὰς Αἰγυπτίους ἐναπέσκηψε τὴν νό291 σον. φεύγοντες δ' οὖν οἱ Ἑβραῖοι, καὶ μηδενὸς τῶν ἀπὸ τῆς γῆς εὐποροῦντες διὰ τὴν ἐρημίαν, πεφυραμένοις τοῖς ἀλεύροις καὶ πεπηγόσι μόνον ὑπὸ βραχείας θερμότητος τοῖς ἀπ' αὐτῶν ἄρτοις διετρέφοντο. καὶ τούτοις ἐπὶ τριάκοντα ἡμέραις ἐχρήσαντο· πρὸς πλείονα γὰρ οὐκ ἐξήρκεσαν χρόνον αὐτοῖς ὅσα ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐπεφέροντο. καὶ τὰ μὲν τοῦ Ἰωσήπου τοιαῦτα. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος καὶ τάδε περὶ τοῦ Μωσέως φησίν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ μαρτυρηθεὶς ἀστεῖος εἶναι παρὰ θεῷ ἔτι ὑπομάζιος ὢν· ὃν εἰσεποιήσατο μὲν ἡ θυγάτηρ Φαραῶ, ἐξέθρεψε δὲ βασιλικῶς, τοὺς σοφοὺς τῶν Αἰγυπτίων διδασκάλους αὐτῷ τῆς παιδείσεως ἐπιστήσασα· ὃς τὸν ὄγκον τῆς τυραννίδος μισήσας, καὶ πρὸς τὸ ταπεινὸν τῶν ὁμοφύλων ἀναδραμών, εἴλετο συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ· ὁ φυγαδευθεὶς παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων, κάντεϋθεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν καταλαβὼν, κάκει πᾶσαν σχολὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἄγων καὶ ἐν τεσσαράκοντα ὅλοις ἔτεσι τῇ θεωρίᾳ τῶν ὄντων ἀποσχολάσας· ὃς ὀγδοηκοστὸν ἤδη γεγωνὼς ἔτος εἶδε τὸν θεὸν ὡς ἀνθρώπῳ ἰδεῖν δυνατόν, μᾶλλον δὲ ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων ὑπῆρξε κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐὰν γένηται προφήτης ὑμῶν τῷ κυρίῳ, ἐν ὁράματι αὐτῷ γνωσθήσομαι καὶ ἐν ὕπνῳ λαλήσω αὐτῷ, οὐχ οὕτως ὡς ὁ θε292 ράπων μου Μωσῆς ἐν ὄλῳ τῷ οἴκῳ μου πιστός ἐστι, στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ, ἐν εἴδει καὶ δι' αἰνιγμάτων.» καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς Φαραῶ ἀποστέλλεται χάριν τοῦ ἐκεῖθεν ἐξαγαγεῖν τὸν λαόν. παραγενόμενος οὖν εἰς Αἴγυπτον ἔλαβε τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά αὐτοῦ, καὶ εἰσῆλθε. διὸ καὶ ἄγγελος φαίνεται φοβῶν αὐτόν· οὐ γὰρ οἰκῆσαι ἐκεῖ ἐπέμπετο, ἀλλ' ἐξαγαγεῖν τὸν Ἰσραήλ. ὅπερ καὶ αὐτὸς συνιδὼν ἀφήησι τὴν γυναῖκα. καὶ δῆλον ἐκ τοῦ Ἰοθὸρ μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ὑπαντῆσαι αὐτῷ ἐξερχομένῳ. τὸν μέντοι Φαραῶ μὴ πειθόμενον ἀποδοῦναι τὸν λαὸν ἀφορήτοις ὑποβάλλει μᾶστιξιν. Καὶ τί δὲ ποτε συνεχώρησεν ὁ θεὸς τοῖς φαρμακοῖς τὰ αὐτὰ δρᾶσαι τῷ Μωσῆ; ἵνα δειχθῆ τὸ διάφορον τοῦ τε ψεύδους καὶ τῆς ἀληθείας. μετέβαλλον γὰρ καὶ αὐτοὶ τὰς ράβδους εἰς ὄφεις, ἀλλ' ἡ Μωσέως ράβδος τὰς ἐκείνων κατέπιε. μετέβαλλον κάκεινοι τὸ ὕδωρ εἰς αἶμα, ἀλλ' εἰς τὴν προτέραν φύσιν ἐπαναγαγεῖν τὸ ὕδωρ οὐκ ἴσχυσαν. καὶ τοὺς

βατράχους ἐξήγαγον, οὐ μὴν καὶ ἀπαλλάξαι αὐτῶν τὰς τῶν Αἰγυπτίων ἠδυνήθησαν οἰκίας. καὶ εἰς μὲν τὸ παιδεύειν τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοῖς φαρμακοῖς ἐνεδίδοτο, εἰς τὸ παύειν τὴν τιμωρίαν οὐκέτι. μᾶλλον δὲ τὰς φλυκτίδας καὶ τοῖς ἐκείνων ἐπήνεγκε σώμασιν, ὡς ἐντεῦθεν δῆλον ὡς οὐ μόνον 293 ἐπέχειν οὐ δύνανται τὰς θεηλάτους ὀργάς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ συντιμωροῦνται τοῖς ἄλλοις, ὅθεν καὶ δακτύλῳ θεοῦ τὰ σημεῖα οἱ μάγοι ἔλεγον γίνεσθαι. μηδεὶς οὖν θαυμαζέτω, εἴπερ ἔλθων ὁ Ἀντίχριστος σημεῖα ποιήσει καὶ τέρατα· καὶ γὰρ οἱ μάγοι οὗτοι, ὃ τε Ζαμβρῆς καὶ Ἰαννῆς, τὰς ράβδους εἰς ὄφεις μετέβαλλον. ἀλλὰ καὶ Σίμων ὁ μάγος ἀνδριάντας ἐποίει περιπατεῖν, καὶ εἰς πῦρ κυλιόμενος οὐκ ἑκαίετο, καὶ εἰς ἀέρα ἵπτατο, καὶ ἐκ λίθων ἄρτους ἐποίει, μετεμορφούτο, διπρόσωπος ἐγίνετο, εἰς χρυσὸν μετεβάλλετο, θύρας κεκλεισμένας αὐτομάτως ἐποίει ἀνοίγεσθαι, τὰ ἐν οἰκίᾳ σκευὴ ὡς αὐτομάτως φερόμενα πρὸς ὑπηρεσίαν ἐποίει ὀραῖσθαι, σκιάς πολλὰς προηγείσθαι αὐτοῦ ἐποίει, ἄσπερ ψυχὰς τῶν τεθνεώτων εἶναι ἔφασκε. ζητούμενός ποτε ὑπὸ τοῦ Καίσαρος καὶ φοβηθεὶς ἀπέδρα, τὴν ἑαυτοῦ μορφήν ἐτέρῳ περιθείς. εἰ δὲ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα οὗτος ἐποίει τῇ συνεργίᾳ τοῦ Σατανᾶ, καινὸν πάντως οὐδὲν εἶγε κατὰ τὸν τῆς συντελείας καιρὸν ὄργανον καὶ αὐτοῦ τοῦ Σίμωνος ἐπιτηδειότερον εὐρών, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν Ἀντίχριστον, καὶ μείζονα δι' αὐτοῦ ποιήσει σημεῖα καὶ τέρατα. αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου διεξέειπε, λέγων οὐ ἡ παρουσία γενήσεται κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ, δυνάμει πολλῇ καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους.» 294 Ὁ μὲν οὖν Φαραὼ δέκα πληγαῖς ὑποβάλλεται. τίνος οὖν ἔνεκα; ὅτι τέλειος ὁ δέκατος ἀριθμὸς. ὁ γοῦν τελείως ἀμαρτήσας καὶ τελείως δικαίως μαστίζεται. μετὰ γὰρ τὸν θάνατον Ἰωσήφ καὶ τοῦ κρατοῦντος τῶν Αἰγυπτίων Φαραὼ ἕτερος ἄρχων ἀνίσταται τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ λίαν πικρὸς, Φαραὼ καὶ οὗτος καλούμενος. καὶ γὰρ καθάπερ οἱ τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖς Καίσαρας ἑαυτοὺς ἐπονομάζουν ἠθέλον ἄτε τὴν τοῦ μεμοναρχηκότος Ἰουλίου Καίσαρος εὐκλειαν ἑαυτοῖς περιποιούμενοι, οὕτω καὶ οἱ τῶν Αἰγυπτίων ἄρχοντες ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐκείνου Φαραὼ Φαραὼ καὶ οὗτοι κατονομάζεσθαι ἠθέλον. Ὁ μέντοι Μωσῆς μετὰ τὸ περᾶσαι τὴν ἐρυθρὰν φροντίζει τοῦ δοθῆναι νόμον τῷ λαῷ. ὅθεν καὶ περὶ τὸ Σίναιον ἄνεισιν. ὁ δὲ Γεώργιος λέγει ὅτι ὁ Μωϋσῆς ὀγδοήκοντα ἡμέρας νῆστις ἦν ἐν τῷ ὄρει. δις καὶ γὰρ εἰς τὸ ὄρος ἀνέβη, τὰς πλάκας συντρίψας ἃς ἔλαβε πρότερον ἐκ θεοῦ, ἐνδίκως κατ' ἐκείνων ὡς μοσχοποιησάντων θυμωθεὶς. κατελθὼν γὰρ ἀπὸ τοῦ ὄρους, καὶ τὰς πλάκας συντρίψας διὰ τὸ τὸν λαὸν ἰδεῖν ἀνομήσαντα, πῶς ἔμελλε βρώσεως μετασχεῖν, εἰ μὴ καὶ πάλιν ἀνῆλθεν εὐθὺς καὶ τὸν θεὸν ἐξιλεώσατο; ἐφ' ᾧ καὶ π' ἡμέρας ἐξ ἀνάγκης νηστεύει· δις γὰρ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος, ἐπειδὴ τὰς πρώτας συντρίψε πλάκας, ἀνάξιον κρί295 νας ἐκείνον τὸν ἀσεβῆ λαὸν καὶ παράνομον. καὶ τὰ μὲν τοῦ Γεωργίου τοιαῦτα, καὶ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· οὐκ οἶδα δὲ εἰ καὶ τὰ τοῦ πράγματος οὕτως ἔχει καθὼς ἐκείνος ὑπέλαβεν. εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ ἔλεγεν ὁ Μωσῆς ὅτι τεσσαράκοντα ἡμέρας ἄρτον οὐκ ἔφαγον καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιον. δις μὲν οὖν ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος, δις δὲ καὶ ἐνήστευσεν. ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τούτων τῶν ἡμερῶν καὶ φαγεῖν ἔοικεν ἄρτον καὶ ὕδωρ πιεῖν· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, ὀγδοήκοντα ἂν ἡμέρας ἐν τῷ Δευτερονομίῳ νηστεῦσαι ἔλεγεν, οὐ μὴν, ὡς εἴρηται, τεσσαράκοντα. τοῦτο μὲν οὖν ἐπιβεβαιοῖ ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς· ἐν γὰρ τῷ εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς λόγῳ αὐτοῦ καὶ τάδε φησὶν ἵνα γὰρ μὴ νομισθῇ ὁ κύριος ἀνεληφέναι δοκῆσει τὴν σάρκα, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπ' ἴσης τῷ Μωσῆ καὶ τῷ Ἠλίᾳ, καὶ οὐ πλέον, ἐνήστευσεν.» εἰ γὰρ ἡμέρας π' ἔφθασε νηστεῦσαι ὁ Μωσῆς, καθά φησιν ὁ Γεώργιος, μηδ' ὀπωσοῦν τῶν τοιούτων ἡμερῶν ἀψάμενος βρώσεως, οὐκ ἂν ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐπ' ἴσης τῷ Μωσῆ

νηστεύσαι τὸν κύριον ἔλεγεν. 296 Ἐπὶ τούτοις εἰδέναι σε χρὴ ὡς εἰ καὶ χάριν τινὸς δῆθεν συμφέροντος χρήσεται τις τῇ ἀμαρτίᾳ, οὐδὲ οὕτως ἀνεύθυνος. καὶ γὰρ Ἀαρὼν γλύψας τὸν μόσχον τῷ λαῷ ἐπὶ τῷ κατασχεῖν αὐτόν, οὐ παντάπασι συγγνώμης ἄξιος ἦν· ἐφ' ᾧ καὶ θείας ἐδεήθη φιλανθρωπίας ὥστε τὴν τιμωρίαν ἐκφυγεῖν. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ Μωσῆς ἔλεγεν ἐδεήθη τῷ κυρίου περὶ Ἀαρὼν τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ οὐκ ἀπέθανεν.» Οὗτος μὲν οὖν ὁ τῆς αὐτοπροσώπου θεάς τοῦ θεοῦ ἐξ ἴσου τοῖς ἀγγέλοις ἀξιωθεὶς, καθά φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, κελεύεται διὰ τὴν ἐν τῷ ὕδατι ἀντιλογίαν ἐλθεῖν εἰς τὸ ὄρος τὸ Ἀβαρίμ, ὃ καὶ Ναβαῦ ἐλέγετο, καὶ ἰδεῖν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ οὕτως ἐκεῖ τελευτῆσαι. οὐδὲ γὰρ συγχωρεῖ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ὁ θεὸς γενέσθαι κατάδηλον, ἵνα μὴ τὰ ὁστᾶ ἐκείνου λαβόντες οἱ τὸν μόσχον προσκυνήσαντες θεοποιήσωσιν αὐτά. τοῦτον μὲντοι τὸν θειότατον δηλαδὴ Μωσέα καὶ παρὰ θείων ἀγγέλων ἐνταφιασθῆναι ὁ μέγας φησὶν Ἐπιφάνιος. εἰ γὰρ καὶ ἐπέστη τῆνικαῦτα ὁ διάβολος, καθά φησιν Ἰούδας ἐν τῇ καθολικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ, ζητῶν τε αὐτόν ὡς φονέα καὶ ὡς ἀντιλογία θανόντα, ἀλλ' ἀνθίσταται ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαήλ, καὶ ἐπιτιμῆσαι σοι ὁ κύριος» λέγει 297 πρὸς αὐτόν. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, ποῦ θήσομεν τὰ τοῦ Ἰωσήπου, ἢ πῶς αὐτὰ παραδεξόμεθα; ὅμως μὲντοι προσθετέον τοῖς ἄνω καὶ ταῦτα δι' εἶδῃσιν. παράγει γὰρ τὸν Μωσέα κατὰ τὸν τοῦ θανάτου αὐτοῦ καιρὸν καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα πρὸς τὸν λαὸν λέγοντα ἄνδρες συστρατιῶται, ἐπεὶ τῷ θεῷ δοκοῦν ἤδη καὶ τῷ γήρᾳ, χρόνων ρκ' καὶ ε' ἠνυσμένων, δεῖ με τοῦ ζῆν ἀπελθεῖν, ὑποτίθημι καὶ νῦν τὰ δέοντα πρὸς ὑμᾶς, ἅπειμι δ' αὐτὸς χαίρων ἐπὶ τοῖς ὑμετέροις ἀγαθοῖς.» πορευομένῳ δὲ αὐτῷ οὐ ἔμελλεν ἀφανισθῆναι, πάντες εἶποντο δεδακρυμένοι. ἀσπαζομένου δὲ αὐτοῦ καὶ τὸν Ἐλεάζαρον καὶ Ἰησοῦν καὶ προσομιλοῦντος αὐτοῖς, ἔτι δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Ἀβαρίμ, νέφους αἰφνίδιον ὑπὲρ αὐτοῦ στάντος ἀφανίζεται κατὰ τινος φάραγγος. καὶ ὁ μὲν Ἰώσηπος ἔστιν ὅτε μυθολογῶν οὕτω φαίνεται. Ὁ δὲ γε Μωσῆς τελευτῶν ἐπιτίθησι τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ υἱόν, καίτοι γε προμαρτυρηθέντα πνεῦμα ἅγιον ἔχειν. ἀφ' οὗ δὴ καὶ νόμος κεκράτηκεν ὥστε τοὺς ἀρχιερεῖς χεῖρας ἐπιτιθέναι τοῖς χειροτονουμένοις, καὶ οὕτω θείας χάριτος μεταλαμβάνειν αὐτούς· καὶ θήσεις» γὰρ φησι τὰς χεῖράς σου ἐπ' αὐτόν.» τούτου δὲ τοῦ Ἰησοῦ συμμαχοῦντος τοῖς Γαβαωνίταις (ἐστράτευσαν γὰρ τινες κατ' αὐτῶν 298 τῶν ὡς δῆθεν αὐτομολησάντων τῷ Ἰησοῦ) θαῦμα περὶ τὸν ἥλιον γέγονεν ἐν τῷ μεσουρανήματι· καὶ γὰρ ἔστη τῆς πρόσω φοράς ἡμέρας ὀλοκλήρου διάστημα. εἰ δὲ καὶ σὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἀπορία κατέχει διὰ τί τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Ἑβραίων γένος ἐξιδὼν ἐξ Αἰγύπτου ἀνὰ τὴν ἔρημον ἐπλανᾶτο, ἄκουε· ἐν γὰρ τῇ βίβλῳ τῶν ἀριθμῶν σαφῆς ἡ αἰτία σοι πρόκειται. τῶν παρὰ Μωσέως ἀποσταλέντων εἰς κατασκοπὴν τῆς τῶν Χαναναίων γῆς ὑποστρεψάντων, καὶ τὸν λαὸν ἐκφοβησάντων ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καὶ πολλὰ κατὰ θεοῦ γογγύσαι, ἄνευ τοῦ Χάλεβ καὶ τοῦ Ἰησοῦ, εἶπεν ὁ θεὸς οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν ἐφ' ἣν ἐξέτεινα τὴν χεῖρά μου ἀλλ' ἢ Χάλεβ καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ καὶ τὰ παιδιά ἃ εἶπατε εἰς διαρπαγὴν ἔσεσθαι. ὑμῶν δὲ τὰ κῶλα πεσεῖται ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ. οἱ δὲ υἱοὶ ὑμῶν ἔσονται νεμόμενοι ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη, καὶ ἀνύσουσι τὴν πορείαν ὑμῶν, ἕως ἂν ἀναλωθῶσι τὰ κῶλα ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ὅσας κατεσκέψασθε τὴν γῆν, τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ γνώσεσθε τὸν θυμὸν μου.» μετὰ γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο εἶπον εἰς διαστροφὴν τοῦ λαοῦ ἐκεῖ εἶδομεν τὴν γενεάν τοῦ Ἐναάκ, ἄνδρας ὑπερμήκεις, γίγαντας, ὧν ἐνώπιον ἤμεν ὡσεὶ ἀκρίδες.» ἔφερον 299 δὲ καὶ βότρυν ἐκεῖθεν ὑπερμήκη τοσοῦτον ὡς ἐπ' ἀναφορεῦσιν αὐτὸν βαστάζεσθαι. ὅτι δὲ παιδευόμενος ὁ Ἰσραὴλ κατὰ θείαν ὀργὴν τοσοῦτον ἐν ἐρήμῳ διεβίβασε καιρὸν, καὶ τοῦ μεγάλου Κυρίλλου λέγοντος ἄκουε. ἐν γὰρ τῇ περὶ τῆς ἐν

πνεύματι λατρείας βίβλω αὐτοῦ καὶ τάδε φησίν, ὅτι προσκρούσας ὁ Ἰσραὴλ τεσσαρακοστὸν ἔτος ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον· ὄρκω γὰρ ὤμοσεν ὁ θεὸς μὴ εἰσάξειν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. καὶ τοῦτο διὰ τοῦ Δαβὶδ ἔδειξεν εἰπὼν ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. καὶ ἦν ὄρος αὐτοῖς τῆς ὀργῆς, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται. παρωχηκός δὲ τοῦ καιροῦ λέλυται μὲν ἡ ὀργή, διέβησαν δὲ τὸν Ἰορδάνην οἱ ἕξ αὐτῶν καὶ εἰσέβησαν εἰς τὴν γῆν, οὐχ ὑπερδραμούσης τῆς ἀγανακτήσεως τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος. τύπος ἄρα καὶ τοῦδε σαφῆς τὸ μέχρι πληγῶν τεσσαράκοντα καταπαίεσθαι τινὰς· ἀφέσεως γὰρ ὁ μετὰ τοῦτο καιρὸς, διάβασιν ἡμῖν εἰσφέρων Ἰορδάνου τὴν μυστικὴν. μετὰ γὰρ τεσσαράκοντα ἔτη κάκεινοι τὸν Ἰορδάνην διέβησαν. Οὗτος μὲν οὖν ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς Αὐσῆς πρότερον ἐκαλεῖτο, ὑποστρέψας δὲ ἀπὸ τῆς κατασκοπῆς παρὰ τοῦ Μωσέως μετονομάζεται. τούτῳ δὴ τῷ Ἰησοῦ μετὰ γε τεσσαράκοντα ἔτη ἃ διεβίβασεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, λέγει ὁ θεὸς καθίσας 300 περίτεμε τὸν λαὸν μαχαίραις πετρίναις, καὶ οὕτω τὸν Ἰορδάνην διάβηθι.» ὁ γὰρ Μωσῆς περᾶσαι οὐ συνεχωρήθη, καίτοι πολλὰ περὶ τούτου τοῦ θεοῦ δεηθείς. μετὰ γὰρ τὸ λαλήσαι τὰ τῆς ὁδοῦ τῷ λαῷ, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος Ἀβαρίμ. τοῦτο ὄρος Ναβαῦ κατὰ πρόσωπον Ἰεριχώ. καὶ ἴδε τὴν γῆν Χαναάν, καὶ τελεύτα, ὃν τρόπον ἀπέθανεν Ἀρὼν ὁ ἀδελφός σου ἐν ὄρει τῷ ὄρει, διότι ἠπειθήσατε τῷ ῥήματί μου ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας.» ὅτι δὲ ἐδέετο τοῦ θεοῦ περᾶσαι τὸν Ἰορδάνην, καὶ ὑπερεῖδε κύριος ἐμὲ ἐνεκεν ὑμῶν, καὶ οὐκ εἰσήκουσέ μου. καὶ εἶπε κύριος πρὸς με ἰκανούσθω σοι, μὴ προσθῆς ἔτι λαλήσαι τὸν λόγον τοῦτον. ἀνάβαινε γὰρ εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἴδε τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὅτι οὐ διαβήση τὸν Ἰορδάνην τοῦτον.» καὶ τί δήποτε διὰ μικρὰν πλημμέλειαν πόρρωθεν ἰδεῖν ὁ Μωσῆς προσετάχθη τὴν γῆν, τὸν δὲ λαὸν εἰσαγαγεῖν ἐκωλύθη; διδάσκει ἡμᾶς ὁ δεσπότης διὰ τούτων ὡς τοὺς ἐν ἀρετῇ τελείους τὴν ἄκραν ἀκρίβειαν ἀπαιτεῖ· ὁ μὲν γὰρ ἐλάχιστος» φησὶ σοφία Σολομῶντος σύγγνωστόν ἐστιν ἐλέους, δυνατοὶ δὲ δυνατῶς ἐτασθήσονται.» ὅτι δὲ μέγα ἔδοξε τὸ τοῦ Μωσέως ἀμάρτημα, δεδήλωκεν αὐτὸς ὁ θεὸς οὕτως εἰπὼν ἀνά301 βαινε, καὶ τελεύτα, διότι ἠπειθήσατε τῷ ῥήματί μου ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας.» πάντα ταῦτα πεποίηκεν ἡ θλίψις. ἐπιτιθέντες γὰρ Ἰουδαῖοι τῷ θεῷ Μωσεῖ, ὅτε ἀθυμῶν ἦν διὰ τὴν τῆς Μαριάμ τελευτήν, καὶ βιαζόμενοι χάριν ὕδατος, ὡς ἐν τῇ βίβλω τῶν ἀριθμῶν γέγραπται, ἠνάγκασαν τὴν ἀμφίβολον ἐκείνην προῖέναι φωνήν. ἄφες λοιπὸν τὰ τοῦ Ἰωσήπου, ὅτι καὶ κατὰ πάντα ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς ἐναντιούμενα φαίνονται· καὶ γὰρ διὰ θεῖαν ὀργὴν ἐτελεύτησεν, οὐ μὴν διὰ γῆρας, ὡς ἐκεῖνος φησίν. ὅτι δὲ τοῦ θεοῦ ὀργισθέντος ἐπὶ τοῖς κατασκόποις ἔτη τεσσαράκοντα διέτριψεν ὁ λαὸς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τοῦτο σαφῶς δεδήλωται. ἡνίκα γὰρ ὁ Μωσῆς τὰ τελευταῖα τῷ λαῷ διελέγετο, καὶ τάδε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγεν ἤλθομεν καὶ πρὶν εἰς τὸ περᾶσαι καὶ κατακληρονομησαι τὴν Χανανίτιδα γῆν.» ἀλλ' οἱ διάστροφοι ἐκεῖνοι κατάσκοποι καὶ ὁ τοῦ λαοῦ γογγυσμὸς ἔτη μ' περιπλανᾶσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ πεποίηκε. ταῦτα δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ὑποστροφῇ, τῶν μ' ἐτῶν δηλαδὴ συμπληρώσει. πρόσεχε λοιπόν· φαίνεται γὰρ ἐντεῦθεν ὅτι εἰ μὴ θεῖα ἦν ὀργὴ τῆς τῶν κατασκόπων διαστροφῆς ἔνεκεν, ἐν βραχεῖ διήλθον τὴν ἔρημον καὶ τὸν Ἰορδάνην ἐπέρασαν ἄν. Οὐκοῦν ἔτη μ' περιπατοῦντες κατὰ τὴν ἔρημον τὸ μάννα 302 ἦσθιον, τροφήν ἄσπαρτον καὶ ἀνήροτον. καθ' ἑκάστην γὰρ ἔβρεχεν ἡμέραν αὐτὸ ὁ θεός, ἄνευ μέντοι τοῦ σαββάτου, διδάσκων κἀντεῦθεν αὐτοὺς μηδὲν ἐν σαββάτῳ ποιεῖν. ἐφ' ᾧ καὶ τὸ ἐν παρασκευῇ κατερχόμενον μάννα διπλάσιον ἦν, ὡς ἔχειν αὐτοὺς καὶ τὴν ἐν σαββάτῳ τροφήν. εἰ δὲ ἐν δευτέρᾳ τυχὸν ἡμέρᾳ ἢ τρίτῃ λαβῶν ἐκ τοῦ μάννα ἐφύλαξέ τις, εἰς τὴν ὑστεραίαν διεφθαρμένον ἦν ἐξ ἀνάγκης τὸ

τοιούτον ἰδεῖν. τίνος ἔνεκεν; ἐπειδὴ νόμου παράβασις ἦν. διδάσκων γὰρ αὐτοὺς τῶν φροντίδων ἐλεύθερον βιοῦν, ὑπέσχετο καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρέχειν τὴν ἀναγκαίαν αὐτοῖς τροφήν. ἐκείνοι δὲ ἀπιστήσαντες μέρος τι τοῦ συλλεγέντος εἰς τὴν ὑστεραίαν ἐφύλαξαν. διὰ τοῦτο καὶ ἐπώζεσεν. ὅτι γὰρ οὐ τῆς τοῦ μάννα φύσεως ἦν τὸ πάθος, μαρτυρεῖ τὸ σάββατον, ἐν ᾧ ἀλώβητον διετηρεῖτο τὸ χάριν αὐτοῦ κατὰ τὴν παρασκευὴν συλλεγόμενον τε καὶ φυλασσόμενον. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ κιβωτῷ ἐπὶ πολλαῖς διαφυλαχθὲν γενεαῖς. τοῦτο δὲ τὸ μάννα κατὰ γε τὸ πρῶτ' καὶ μόνον συνήγετο· ἡλίου γὰρ ἀνατείλαντος ἐτήκετο. τοῦτο μέντοι τὸ μάννα, καθά φησιν ὁ θειότατος Νύσσης ἐκ τῆς σοφίας Σολομῶντος τὰς ἀφορμὰς λαβὼν, μονοειδὲς ἦν, ἡ δὲ ποιότης αὐτοῦ τὸ ποικίλον εἶχεν, ἐκάστῳ προσφόρως κατὰ τὸ εἶδος τῆς ἐπιθυμίας ἐγγινομένη. 303 οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τὸ νοητὸν δηλονότι μάννα, πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς ἐκάστου ψυχῆς διατίθεσθαι εἴωθε. τοῦτο δὲ τὸ μάννα εἶδος εἶχε κορίου, οὗ τὴν φύσιν ὅλην διόλου λόγον ἔχειν σπέρματος λέγουσιν, ὥστε μηδὲ ἐν τῷ κατακόπτεσθαι ἐξαφανίζεσθαι τὴν πρὸς τὸ σπεῖρεσθαι δύναμιν αὐτοῦ. οὕτω μὲν οὖν καὶ τὸ θεῖον μάννα καὶ πνευματικὸν πανταχοῦ σκεδαννύμενον τε καὶ κατακερματιζόμενον ὅλον διόλου ἐν ὅλοις εὐρίσκεται. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; ὥσπερ ἐπὶ τοῦ μάννα ἐκείνου κατερχομένου ἄνωθεν τὸ τῶν Ἑβραίων γένος ὑπερεκπληττόμενον ἔλεγε τί τοῦτό ἐστιν; οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ νοητοῦ μάννα τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς, αὐτοῦ δηλαδὴ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ καταβάλλοντος ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἐπὶ γῆς ὄφθέντος, ὑπερεκπληττόμενοι ἔλεγον ἅπαντες τί τοῦτό ἐστι; πῶς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ κατήλθεν εἰς τὴν γῆν; πῶς σὰρκα ἐφόρεσε; πῶς ἄνθρωπος γέγονε; καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Μωσέως τελευτὴν εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὁ θεὸς Μωσῆς ὁ θεράπων μου τετελεῦτηκεν· νῦν οὖν ἀναστάς διάβηθι τὸν Ἰορδάνην σὺ καὶ πᾶς ὁ λαὸς οὗτος.» καὶ ὡς ἤκουσαν οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀμορραίων, οἳ ἦσαν πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅτι ἀπεξήρανε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἰορδάνην ποταμόν, κατετάκησαν αὐτῶν αἱ διάνοιαι, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτοῖς φρόνησις οὐδεμία ἀπὸ προσώπου ὧν υἱῶν Ἰσραὴλ. 304 καὶ τοιοῦτόν τι πεπόνθησιν ὁποῖον ἀπὸ χαρᾶς ὁ Ἰακώβ, ἠνίκα κατελθὼν εἰς Αἴγυπτον τὸν Ἰωσήφ ἐθεάσατο· ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς χαρᾶς διάχυσις, ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου σύννευσις τῆς ζωογονούσης ἡμᾶς δυνάμεως γίνεται, καὶ οὕτως ἡ ἐκείνως ἔστιν ὅτε ὁ θάνατος ἐξ ἀνάγκης ἔπεται. μετὰ δὲ τὸ περᾶσαι τῆνικαῦτα χωρὶς ὄπλων τὴν Ἰεριχὼν κεκρατήκασιν· ἐφ' ᾧ καὶ ἀνεθεμάτισαν αὐτήν, τουτέστι τῷ θεῷ ἀφιέρωσαν. Ἄχαρ λοιπὸν ὁ τοῦ Χαρμηῆ ἀπὸ τῶν ἀναθεματισθέντων τῷ κυρίῳ στολήν τινα καὶ μᾶζαν χρυσοῦν ἀποσυλήσας τὸν θεὸν εἰς ὄργην ἤγειρε· δεηθεὶς οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῦ θεοῦ, καὶ μαθὼν τὸν τῆς ὄργης αἴτιον, λίθοις αὐτὸν πανοικὶ κατέχωσαν. ἐν τούτῳ δὲ τῷ κατὰ τῆς Ἰεριχὼν πολέμῳ ἀρχὴν ἔλαβε καταλύεσθαι τὸ σάββατον· ἐπτὰ γὰρ ἡμέρας αὐτὴν μετὰ σαλπίγγων περιεκύκλωσαν, ἐν αἷς καὶ τὸ σάββατον ἐξ ἀνάγκης συμπεριεῖληπται. ἀλλὰ καὶ μετὰ πέντε βασιλέων, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, τοῦ Ἰησοῦ μαχομένου ἔστη ὁ ἥλιος κατὰ τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ· οὐ προεπορεύετο εἰς δυσμὰς ἕως εἰς τέλος ἡμέρας μιᾶς. καὶ πάντα δὲ τὰ τῶν Χανααναίων ἔλαβεν ὁ Ἰσραὴλ ἐν πολέμῳ, ὅτι διὰ κυρίου ἐγένετο. ἀλλὰ καὶ Χάλεβ υἱὸς Ἐφωνῆ ἐξωλόθρευσε τοὺς τρεῖς υἱοὺς Ἐναάκ, τὸν Σουση, τὸν Θολμὲ καὶ τὸν Σχιμᾶν. γίγαντες δὲ καὶ οὗτοι 305 εὐμήκεις ἦσαν· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν υἱοὺς τοῦ 305 Ἐναάκ ἐκείνους ὠνόμασαν. Ἰστῦεν ὅτι πρῶτος νόμος παρ' Ἑβραίοις ἐν ἐξόδῳ γέγραπται οὗτος. οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδῶλον οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω. οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ταυτολογία τό τε

εἶδωλον καὶ τὸ ὁμοίωμα· τὸ γὰρ ὁμοίωμα τινός ἐστιν ὁμοίωμα εἴτε χερσαίου ζώου εἴτε θαλαττίου εἴτε πτηνοῦ, τὸ δὲ εἶδωλον κατὰ τὴν Ὀριγένους ἐξήγησιν ἀνάπλασμα διανοίας ἀνυπόστατόν ἐστιν, ὡς ὁ παρ' Αἰγυπτίους τιμώμενος κυνοκέφαλος καὶ ὁ παρ' Ἑλλήσιν ἵπποκένταυρος. Μετὰ μέντοι τὸν τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦν ὑπὸ κριτῶν ὁ λαὸς ἐκρίνετο. ὣν πρῶτος Ἰούδας ὁ τὸν Ἀδωνιβεζέκ χειρῶσάμε-νος καὶ ἀκρωτηριάσας αὐτοῦ χεῖράς τε καὶ πόδας, βασιλέα τῶν ἀλλοφύλων ὄντα. οἱ γὰρ Χαναναῖοι μετὰ θάνατον τοῦ Ἰησοῦ κρατῆσαι τῶν Ἰουδαίων θαρρήσαντες τῷ Ἀδωνιβεζέκτῃ ἡγεμονίαν ἐπιτρέπουσι, καὶ κατ' ἐκείνων χωροῦσιν. ἀλλ' ἐσφάλησαν τοῦ σκοποῦ· κτείνονται γὰρ ἐξ αὐτῶν οὐκ ὀλίγοι, κρατεῖται δὲ καὶ ὁ Ἀδωνιβεζέκ, καὶ χεῖρας καὶ πόδας ἀκρωτηριασθεὶς ἔλεγεν οἱ βασιλεῖς τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν ἀποκεκομμένοι ἦσαν συλλέγοντες τὰ ὑποκάτω 306 τῆς τραπέζης μου. καθὼς οὖν ἐποίησα, οὕτω καὶ ἀνταπέδωκέ μοι ὁ θεός.» Ἀλλὰ καὶ Βαράχ σὺν Δεβώρα τῇ προφητιδί διεκρίνε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη μ'. προφήτις δὲ ἦν ἡ Δεβώρα. αὕτη τοὺς Ἰουδαίους ἀναχωρεῖν βουλομένους διὰ τὸ πλῆθος τῶν κατ' αὐτῶν ἐπιστρατευομένων Χαναναίων καὶ κατέχει καὶ πείθει τοῖς πολεμίοις συμβαλεῖν· ὅθεν καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπέκτειναν. χειμῶν γὰρ βαρὺς γεγονὼς τοὺς μὲν Χαναναίους τὰ μέγιστα ἔβλαπτε, τοὺς δὲ Ἰουδαίους οὐδαμοῦ. τότε καὶ ὁ Σισάρας ἰδὼν τὴν γενομένην τροπὴν ἐκπηδᾷ τοῦ ἄρματος, καὶ πρὸς γυναῖκά τινα καταφεύγει λεγομένην Ἰαήλ τοῦ σωθῆναι παρ' αὐτῆς. τούτῳ δὲ τῷ Σισάρα καὶ ποτὸν αἰτήσαντι γάλα δίδωσιν ἤδη διεφθορός. καὶ ὃς πλέον τοῦ μέτρου πῖνὼν εἰς ὕπνον ἐτρέπη βαθύν. τότε γοῦν Ἰαήλ φονεύει αὐτόν, τὸν πάσσαλον τοῖς κροτάφοις ἐμπερονήσασα. καὶ οὕτως αὐτοῖς ἡ νίκη περίεστι κατὰ τὴν τῆς Δεβώρας προφητείαν. καλῶς οὖν ἡ γραφὴ τὸν Σουση, τὸν Θολμέ καὶ τὸν Σχιμᾶν υἱοὺς ἐκάλεσε τοῦ Ἐναάκ, γιγαντιαῖα φέροντας σώματα. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ Ἰώσηπος ὑπολελειφθαι λέγει τοῖς Χαναναίοις τὸ τῶν γιγάντων γένος, οἱ διὰ σωμάτων μεγέθη καὶ μορφὰς οὐδὲν τοῖς ἄλλοις παραπλησίας ἀνθρώποις παράδοξον ἦσαν 307 θέαμα καὶ δεινὸν ἄκουσμα. δείκνυται δὲ καὶ νῦν ἔτι τούτων ὅσα μὴδὲν τοῖς ὑπὸ πίστιν ἐρχομένοις εἰκότα. Ἐπὶ μὲν Βαράχ καὶ Δεβώρα Προμηθεὺς καὶ Ὀρφεὺς Θοράξ ἐγνωρίζοντο οἱ παρ' Ἑλλήσι σοφώτατοι, καὶ Ἀσκληπιὸς ὁ ἰατρός καὶ Λυκοῦργος ὁ νομοθέτης. τοσοῦτον δὲ λέγουσι τὸν Ἀσκληπιὸν ἠκριβωκέναι τὴν ἰατρικὴν τέχνην ὡς καὶ νεκροὺς ἀνίσταν, ἐφ' ᾧ χαλεπήναντα τὸν Δία κεραυνῷ βαλεῖν αὐτόν, καὶ οὕτω τῶν τῆδε ἐκστῆσαι. Δεῖξαι δὲ θέλων ὁ θεὸς ὅτι τῇ δυνάμει αὐτοῦ τὰ πάντα γίνονται καὶ οὐ πλήθει λαοῦ, συμβουλεύει τῷ Γεδεὼν, ἡνίκα κατὰ Μαδιηναίων ὁρμᾶν ἤθελε, περὶ μεσοῦσαν ἡμέραν ἐν ἀκμῇ τοῦ καύματος ὄντος, ἄγειν τὴν στρατιάν ἐπὶ τὸν ποταμόν, καὶ τοὺς μὲν κατακλιθέντας καὶ οὕτω πίνοντας εὐψύχους ὑπολαμβάνειν, ὅσοι δ' ἂν ἐσπουδασμένως καὶ μετὰ θορύβου πίνοντες τύχοιεν, τούτους δὴ νομίζειν ὑπὸ δειλίας τοῦτο πάσχειν. τοῦ μέντοι Γεδεὼν κατὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ θεοῦ ποιήσαντος τριακόσιοι ἄνδρες εὐρέθησαν ταῖς χερσὶ μετὰ τρομου προσενεγκάμενοι τὸ ὕδωρ, ὡς Ἰώσηπος ἱστορεῖ. ὅθεν καὶ διὰ τῶν τοιούτων ἔφη ὁ θεὸς τοῖς πολεμίοις ἐμβαλεῖν. νυκτὸς οὖν αὐτοῖς ἐπεμβαίνουσι, σάλπιγγας ταῖν χεροῖν φέροντες καὶ λαμπάδας ἀπτομένας ἐντὸς ἀγγείων τινῶν. 308 Καὶ ὁ μὲν Γεδεὼν γηραιὸς τελευτᾷ, παῖδες δὲ ἦσαν αὐτῷ γνήσιοι μὲν ὁ' (πολλὰς γὰρ ἔγημε γυναῖκας), νόθος δὲ εἷς ἐκ παλλακῆς. ἐξ ἐπαγγελίας τίκτει ὁ Μανωέ, τὸ δὲ γεννηθὲν παιδίον Σαμψῶνα καλοῦσιν· ἰσχυρὸν δὲ κατὰ τὸν Ἰώσηπον σημαίνει τὸ ὄνομα. τηνικαῦτα καὶ Ἡρακλῆς ἤκμαζε. τοσοῦτον δὲ ἦν ἀνδρείος ὁ Σαμψῶν ὅτι καὶ ἐπὶ Γάζαν εἰσελθὼν καὶ παρὰ πόρνην τινὴ καταχθεὶς, ἐπειδὴ παρετηρεῖτο παρὰ τῶν ἐκεῖσε, ἀνεμόχλευσε διὰ χειρῶν τὰς πύλας καὶ ἐξῆλθεν. ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου κατὰ Παλαιστίνων ἔχων ὁ Σαμψῶν τί ποιεῖ; θέρους ὄντος καὶ πρὸς ἀμητὸν ἤδη τῶν καρπῶν

ἀκμαζόντων συλλαβὼν τὰς ἀλώπεκας, καὶ τῶν οὐρῶν αὐτῶν ἐξάψας λαμπάδας ἡμμένας, ἀφήσιν εἰς τὰς ἀρούρας τῶν Παλαιστινῶν, καὶ οὕτω τοὺς καρπούς αὐτῶν διέφθειρεν. οἱ οὖν ἀλλόφυλοι μετὰ τὸ ἐμπρησθῆναι τὰς ἀρούρας αὐτῶν πόλεμον πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας συνάπτουσι, τὸν Σαμψῶν αἰτούμενοι ἔκδοτον. τί οὖν οἱ Ἰσραηλίται; τὴν τῶν πολεμίων δεδιότες ἔφοδον δέσμιον αὐτοῖς τὸν Σαμψῶν ἐκδιδόασιν. καὶ ὅς ἰδὼν ἐκείνους ὀρμήσαντας κατ' αὐτοῦ τὰ μὲν δεσμὰ διέρρηξε, σιαγόνα δὲ ὄνου λαβὼν χιλίους ἄνδρας τῶν ἀλλοφύλων ἀπέκτεινε. ὅθεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀγωνιζόμενος ὑπὸ δῖψους ἐφλέγετο. δέεται οὖν τοῦ θεοῦ, καὶ τηνικαῦτα παραμυθεῖται αὐτόν· ἡ γὰρ σιαγὼν παρ' αὐτοῦ ἐκθλιβεῖσα 309 ὕδωρ ἔβλυσε ἀφθονόν. ὅθεν ἡ τοιαύτη πηγὴ μέχρι καὶ τήμερον ἐν τοῖς προαστείοις Ἐλευθεροπόλεως φαίνεται, σιαγόνος ἐπονομαζομένη πηγὴ. ὁ μὲν οὖν Ἰώσηπός φησιν ὅτι τῇ οἰκείᾳ δυνάμει καὶ οὐ τῷ θεῷ τὴν νίκην ἐπιγραφάμενος διψῆσαι κατὰ πολὺ συγκεχώρηται. πλὴν ὁ τοσοῦτος τὴν ἰσχὺν ὑπὸ γυναικὸς κατέστη παίγνιον ὕστερον. μετὰ ταῦτα γὰρ ἠγάπησε τὴν ἐκ Παλαιστινῶν Δαλιλάν, ἣτις παρὰ τῶν ἀλλοφύλων δωροφορηθεῖσα ἠξίου αὐτόν ἐξαιρεῖν αὐτῇ ἐν τίνι τυγχάνει ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ. καὶ ὅς παρελογίζετο μὲν αὐτὴν τὰ πρῶτα, λέγων ἐὰν δήσωσί με ἐν ἑπτὰ κληματίσιν ὕγραῖς ἤγουν νευραῖς, ἀτονήσω, καὶ ἔσομαι ὡς εἷς τῶν ἀνθρώπων.» καὶ δὴ λαβοῦσα νευρὰς ἔδησεν αὐτόν, εἶθ' οὕτως ἐβόησεν ἀλλόφυλοι ἐπὶ σὲ Σαμψῶν.» καὶ ὅς ἀναστὰς διέρρηξεν αὐτάς. παραλογισθεῖσα οὖν ἐνέκειτο, καὶ αὐτὴς ἠξίου μαθεῖν ὅθεν ἡ ἰσχὺς αὐτῷ. καὶ ὅς ἀπατῶν αὐτὴν ἔλεγεν ἐὰν δήσωσί με ἐν ἑπτὰ καλωδίοις ἀθίκοις, ἐκλείψει ἡ ἰσχὺς μου.» ποιησάσης οὖν καὶ τοῦτο, καὶ βοησάσης ἀλλόφυλοι ἐπὶ σὲ Σαμψῶν,» διέρρηξεν αὐτὰ παραχρῆμα ἐκ τῶν βραχιόνων αὐτοῦ. πάλιν οὖν ἀξιούσης αὐτῆς ἔλεγεν ἐὰν τοὺς ἑπτὰ βοστρύχους τῆς κεφαλῆς μου διεστῶτας ἀπ' ἀλλήλων ἐπὶ πασσάλων ἐκδήσης καὶ ἐπὶ τοῦ τοίχου προσπήξης, ἀσθε310 νήσω καὶ ἔσομαι ὡς οἱ λοιποὶ κἀγώ.» ἀποτυχοῦσα οὖν κἀν τούτῳ ἐξελιπάρει αὐτόν αὐτὴς· ὅθεν ἀνακαλύπτει τὸ ἀπόρητον, καὶ οὕτω φησὶ πρὸς αὐτὴν ζυρὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἀνέβη, ὅτι Ναζαραῖος θεοῦ εἰμὶ ἐγὼ ἐκ κοιλίας μητρὸς μου. καὶ εἰ ζυρήσωμαι, ἀσθενήσω, καὶ ἀποστήσεται ἀπ' ἐμοῦ ἡ ἰσχὺς μου, καὶ ἔσομαι ὡς εἷς τῶν ἀνθρώπων.» κατακοιμίσασα οὖν αὐτόν ἡ Δαλιλὰ ἐξύρῃσε, καὶ τοῦτο ποιήσασα ἐβόησεν ἀλλόφυλοι ἐπὶ σὲ Σαμψῶν.» καὶ ὅς ἀναστὰς οὐκέτι ἐνεργεῖν ἴσχυεν, ὡς καὶ πρότερον. οὐκοῦν ἐμπίπτουσιν αὐτῷ οἱ ἀλλόφυλοι, καὶ κρατήσαντες ἐκπηρεοῦσιν αὐτόν. ἀλλὰ τί τὸ μετὰ ταῦτα; ἔκλαυσε Σαμψῶν πρὸς κύριον, καὶ εἶπεν Ἄδωναῖ κύριε τῶν δυνάμεων, μνήσθητί μου νῦν, καὶ ἴσχυσόν με ἔτι ἅπαξ τοῦτο, θεέ, καὶ ἀνταποδώσω ἀνταπόδοσιν μίαν περὶ τῶν δύο ὀφθαλμῶν μου τοῖς ἀλλοφύλοις.» ἐφ' ᾧ καὶ οὐ παρεῖδεν αὐτόν ἐπικερτομούμενον ὁ θεός· καὶ παιδαρίοις γὰρ εἰς γέλωτα μετὰ τὸ τυφλωθῆναι προύκειτο. παραδόξως οὖν ἐνισχύει αὐτόν. ἐφ' ᾧ καὶ καθημένων ἐκείνων καὶ μεθύντων (ἐπινικίων γὰρ ἕνεκεν τοῖς εἰδώλοις ἐπανηγύριζον) ἐπιδράσεται τῶν τοῦ οἴκου δύο κίωνων ἐν ᾧ ἦσαν καθημένοι, καὶ μετὰ τὸ κρατῆσαι αὐτοὺς εἶπεν ἀποθανέτω ἡ ψυχὴ μου μετὰ τῶν ἀλλοφύλων.» ὃ δὴ καὶ γέγονεν. ἀφ' 311 οὗ καὶ δείκνυσιν ὁ θεὸς ὡς οὐ παραβλέπει τοὺς ἀδικουμένους δεομένους αὐτοῦ· τοσαύτην γὰρ ἰσχὺν ἐχαρίσατο τῷ Σαμψῶν ὡς κλονῆσαι μὲν τοὺς φέροντας κίονας τὸν τῶν εἰδῶλων σηκόν, συγκατενεγκεῖν δὲ τούτοις τὸν ὄροφον, καὶ γ' ἄνδρας συγχῶσαι, καὶ γυναικῶν ὡσαύτως παραπλήσιον ἀριθμόν. Οὐ μικρῶς δὲ τὴν ἄρρητον τοῦ θεοῦ οἰκονομίαν καὶ φιλανθρωπίαν ἐπὶ τούτοις ἐκπλήττεται ὁ θειότατος Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης, ἐννοῶν ὅπως τῆς τῶν σεσωσμένων μοίρας ἠξίωσε τὸν Σαμψῶν, καὶ ταῦτα πρὸς φόνον ἑαυτοῦ ἐκδεδωκότα τῶν ἀδικησάντων αὐτόν ἕνεκεν. ἀλλὰ καὶ τίνος χάριν τοσαύτην ἰσχὺν ἐκ κοιλίας μητρὸς

ἐκτήσατο ὁ Σαμψών, οὐ παρελθεῖν ἄξιον. ἐπειδὴ γὰρ οἱ Ἰσραηλῖται τεσσαρακονταετὴ χρόνον τοῖς ἀλλοφύλοις δουλεύσαντες τοῦ θεοῦ τέλεον ἐπελάθοντο, δικαίου μηδενὸς ὄντος παρ' αὐτοῖς, τούτου χάριν ἐκ σπαργάνων αὐτὸν ὁ θεὸς δίκαιον ἄνδρα καὶ ἰσχυρὸν παρέσχεν αὐτοῖς, ὅπως διὰ τῆς ἐναρέτου πολιτείας καὶ παραδόξου ἀνδρείας παρεχομένην αὐτοῖς ὀρώντες τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῦς τε διορθώσωνται καὶ τὸν τῶν ὄλων θεὸν ἐκζητήσωσιν. ἀλλ' ἐκεῖνοι μᾶλλον καὶ τοῦ θεοῦ λήθην ἐλάμβανον, καὶ τὸν εὐεργέτην αὐτῶν εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων φέροντες ἔρριπτον. ὅθεν εὐλόγως ἢ τοῦ θεοῦ ἐξέλιπεν αὐτοὺς 312 ἐπισκοπή· μετὰ γὰρ τὸν Σαμψών οὐκέτι παρ' Ἑβραίοις κριτής. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο ζητεῖς, ἀγαπητέ, τίνας ἔνεκεν ὁ θεὸς τὴν τοῦ Ἰεφθάε θυγατέρα σφαγῆναι συνεχώρησε (κριτής δὲ καὶ οὗτος παρ' Ἑβραίοις ἦν), ἄκουε. ἀνόητος ἄγαν ἢ τοῦ Ἰεφθάε ὑπόσχεσις· ἔδει γὰρ αὐτὸν συνιδεῖν, ὡς εἰκός, κῦνα πρῶτον ἢ ὄνον συναντῆσαι, τὰ κατὰ νόμον ἀκάθαρτα. παιδεύων οὖν ὁ θεὸς δι' ἐκείνου τοὺς ἄλλους ὥστε μετὰ σκοποῦ ποιεῖσθαι τὰς ὑποσχέσεις (ὑπεσχέθη γὰρ ἐκεῖνος τὸ συναντῆσαν αὐτῷ ἐκ τῆς οἰκίας θύσαι τῷ θεῷ) οὐκ ἐκώλυσε τὴν σφαγῆν. ἢ δὲ θυγάτηρ πολλῶ κρείττων τοῦ Ἰεφθάε· ἰδοῦσα γὰρ αὐτὸν τὴν ἐσθῆτα ῥηγνύντα καὶ ὀλοφυρόμενον εἶπεν εἰ ἐν ἐμοὶ ἦνοιξας τὸ στόμα σου, ποίει μοι ὄν τρόπον ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ στόματός σου, ὑπὲρ ὧν ἐποίησέ σοι ὁ κύριος ἐκδίκησιν ἐκ τῶν ἐχθρῶν σου ἐκ τῶν υἰῶν Ἀμμών.» Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς εἰρημένοις, ὅτι μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Σαμψών ἢ φυλὴ τοῦ Βενιαμὴν τὴν παραφύσιν τῶν Σοδομιτῶν ἐνενόησεν ἡδονὴν καὶ τοῖς ἐπιξενουμένοις ἐπεμαίνοντο. Λευίτης δὲ τις ἐν Ἱερουδὶμ κατοικῶν γυναῖκα ἐκ Βηθλεὲμ ἄγεται παλλακίδα, ἣτις δι' ὀλιγοψυχίαν τινὰ πρὸς τοὺς πατέρας ὑπέστρεψε. παραγίνεται οὖν ἐκεῖσε 313 καὶ ὁ Λευίτης, καὶ φιλοτίμως δεξιωθείς παρὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ λαμβάνει τὴν γυναῖκα, καὶ παραγίνεται εἰς Γαβαὰ πόλιν τῆς φυλῆς Βενιαμὴν, καὶ κατάγεται παρὰ πρεσβύτη κατοικοῦντι τὴν πόλιν. γνόντες οὖν οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες Βενιαμὴν τοῦ πρεσβύτου τὸν οἶκον περιστοιχίζουσι καὶ τὰς θύρας συντριβούσιν, ἐμπαροινῆσαι τῷ ξένῳ ζητοῦντες. ὁ δὲ τὴν θυγατέρα ἔτι ἄγαμον οὔσαν καὶ τοῦ ξένου τὴν παλλακὴν εἰς παράχρησιν ἐδίδου αὐτοῖς, φείσασθαι τοῦ ξένου ἀξίων. οἱ δ' οὐκ ἠγέσχοντο. ἀλλὰ καὶ ὁ Λευίτης παρελθὼν τὴν παλλακὴν αὐτοῦ ἐκδίδωσι, κάκεῖνοι δι' ὅλης νυκτὸς αὐτῇ παραχρησάμενοι ἐξαπέστειλαν. ἐγγίσασα οὖν αὕτη τῇ θύρᾳ ἔνθα κατήγετο, εὐθέως ἐξέπνευσεν. ὁ γοῦν ἀνὴρ αὐτῆς νεκρὰν ἰδὼν αὐτὴν ἐπέθετο τῷ ὑποζυγίῳ αὐτοῦ καὶ οἶκαδε ἀπεκόμισε, καὶ διελὼν αὐτὴν εἰς ἰβ' τμήματα ἐκάστη φυλῇ πρὸς ἐν τεμάχιον ἐξαπέστειλε, τὴν παρανομίαν τῆς τοῦ Βενιαμὴν κηρύττων φυλῆς. σχετλιάζει οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ Ἰσραὴλ, δέονται τοῦ θεοῦ. ἐφ' ᾧ καὶ κατ' αὐτῶν ὀρμήσαντες, ἐπεὶ τοὺς ὑπαιτίους δοῦναι πρὸς τιμωρίαν οὐκ ἤθελον, αὐτοὺς μὲν κατασφάττουσι, τὴν δὲ πόλιν ἔργον ποιοῦσι πυρός. Τὸ μέντοι πρόβλημα ὅπερ ὁ Σαμψών προυβάλλετο, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τί βρωτὸν ἐξῆλθεν ἐκ βιβρώσκοντος καὶ ἀπὸ ἰσχυροῦ γλυκὺ βρωτόν; ἢδὲ τὸ μέλι καλεῖ, βιβρώσκον³¹⁴ τα δὲ ἰσχυρὸν τὸν λέοντα, ἐν ᾧ νεκρῷ ὄντι μέλι ἐξύφαναν μέλισσαι, ἀφ' οὗ λαβὼν ἔφαγεν ὁ Σαμψών. ἀλλ' ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, συνορᾶν ἄξιον ὅτι μάτην οἱ Ἰουδαῖοι ἀκαθάρτους καλοῦσιν ἡμᾶς. εἰ γὰρ ἀκάθαρτοι ἦμεν ἡμεῖς ἄτε δὴ τὸν λαγῶν, τὸν χοῖρον, καὶ ὅσα τοιαῦτα, μὴ κατὰ νόμον ταῦτα ἐσθίοντες, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸν ἐν προφήταις μέγιστον Ἥλιαν τοῖς αὐτοῖς ἐγκλήμασι καθυποβάλλεσθαι. τίνας ἔνεκεν; ὅτι τὸν ἄρτον ἐξ ἀκαθάρτου ζώου τοῦ κόρακος δεχόμενος ἦσθιε. διὰ τί δὲ ταῦτα συνέβαινε, καὶ τίνας ἔνεκεν; ἴνα μάθωμεν ὅτι καὶ πρὸ τῆς χάριτος ἢ παλαιὰ τὰ τοῦ νόμου ἀνέτρεπεν. εἰ γὰρ ἀκάθαρτος ἦν ὁ κόραξ, πῶς ἐξ αὐτοῦ τὴν βρῶσιν ὁ τοσοῦτος Ἥλιος ἐδέξατο; πῶς δὲ καὶ ὁ Σαμψών Ναζαραῖος ὢν καὶ ὑπὸ νόμου τελῶν τὸ κηρίον τοῦ

μέλιτος ἔφαγεν, ὅπερ ἐν νεκρῷ λέοντι ἐξύφαναν μέλισσαι; πῶς δὲ καὶ διψήσαντα διὰ τῆς ἀκαθάρτου καὶ μαιφόνου σιαγόνος παρεμυθήσατο ὁ θεός, ἐὰν ὁ κόραξ, ὁ νεκρὸς λέων καὶ ἡ σιαγὼν τοῦ ὄνου ἀκάθαρτα; πῶς διὰ τῶν τοιούτων ὁ θεὸς τοὺς ἑαυτοῦ θεράποντας ἐθεράπευε; πῶς δὲ καὶ ἀκάθαρτα ὄντα κοινήν ἀρχῆθεν τὴν εὐφημίαν ἐδέξαντο; εἶδε» γὰρ φησιν ὁ θεὸς αὐτά, καὶ εἶπεν ὅτι καλά.» εἰ οὖν ὁ χοῖρος καλὸς ὡς κτίσμα θεοῦ, πῶς ὁ ἀύ315 τος ἀκάθαρτος ὕστερον; εὐδὴλον οὖν ὅτι τὸ τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς κακίαν ὀξύρροπον διορθούμενος ὁ θεὸς τοιούτους ἔθετο νόμους καὶ τοιαῖσδε θεραπείαις ἐχρήσατο. οὕτω μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ Νῶε διαίρεσιν τεχνᾶται τῶν ζώων. ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα τοὺς ἀνθρώπους εἰς εἰδωλομανίαν ἐκκλίνοντας, εὐμεθόδως, ὡς ἔφημεν, εἰς καθαρὰ ταῦτα διστᾶ καὶ ἀκάθαρτα. τίνος ἔνεκεν; ἵνα τὰ μὲν αὐτῶν ἐσθίοντες ὡς καθαρὰ, τὰ δὲ πάλιν ὡς ἀκάθαρτα φεύγοντες μηδὲν ἐξ αὐτῶν ὡς θεὸν προσκυνήσωσιν. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐκάλει ἀκάθαρτα τὰ κοινῶς ἀρχῆθεν παρ' αὐτοῦ τὴν εὐφημίαν δεξάμενα. ὅτι δὲ συγκαταβάσεως ἦν ἡ γεγонуῖα τότε τῶν ζώων διαίρεσις, καὶ ὁ μακάριος ἔδειξε Παῦλος οὕτως εἰπὼν οὐδὲν κτίσμα θεοῦ ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον.» ἐπιβεβαιοῖ ταῦτα καὶ μᾶλλον ἡ γεγонуῖα θεία φωνὴ πρὸς τὸν κορυφαῖον Πέτρον, ἡνίκα τὴν ἐξ οὐρανοῦ κατενεχθεῖσαν ὀθόνην ἑώρακεν· ἀναστάς» γὰρ φησι, Πέτρε, θῦσον καὶ φάγε, καὶ ἃ ὁ θεὸς ἐκάθηρε, σὺ μὴ κοίνου.» εἰ δὲ καὶ νῦν ἀκαθαρτὰ τινα παρ' ἡμῖν, ὡς ὁ λύκος ὁ λέων καὶ ἡ πάρδαλις, μὴ θαύμαζε τούτου ἔνεκεν. ἔχεις γὰρ τὸν μέγαν Βασίλειον ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ τὰ περὶ τούτων οὕτω διευκρινουῦντά σοι. ὡς ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν, 316 οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι τοῦ χρησίμου τὸ βλαβερὸν διακρίνομεν, ἐπεὶ λάχανόν ἐστι καὶ τὸ κώνειον, ὥπερ κρέας ἐστὶ καὶ τὸ γύπειον· ἀλλ' ὅμως οὔτε ὑοσκύαμον φάγοι ἂν τις νοῦν ἔχων, οὔτε κυνὸς ἄψαιτο μὴ μεγάλης ἀνάγκης κατεπειγούσης, ὡς ὁ γε φαγὼν οὐκ ἠνόμησε.» μάνθανε οὖν ὅτι τὸ βλαβερὸν ἐκφεύγοντες τὰ μὲν τῶν ζώων ἐσθίομεν, ὅσα καὶ μᾶλλον εὐχυμά τε καὶ τρόφιμα, τὰ δὲ μυσαττόμεθα, καχεξίας καὶ ἴσως καὶ ἀηδίας ὄντα παρεκτικά. ταύτη τοι καὶ ὄρους οἱ πατέρες ἐπὶ τούτοις τεθείκασι, τὸ λίχνον κάντεῦθεν ἡμῶν ἀναστέλλοντες, καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἄξιον δὲ καὶ τινῶν ἱστοριῶν ἐπιμνησθῆναι φιλομαθείας χάριν τῆς σῆς ἐκ τῆς Ἰουδήθ. ὁ Ναβουχοδονόσορ διὰ τὸ μὴ ἐπικουρῆσαι αὐτῷ πάντας ὅτε ἐπολέμει μετὰ τοῦ Ἀρφαξᾶ, ἐπέστειλε τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Ὀλοφέρνην κατὰ πάσης τῆς γῆς, εἰπὼν πρὸς αὐτόν τάδε λέγει βασιλεὺς ὁ μέγας, ὁ κύριος πάσης τῆς γῆς.» ἐφ' ᾧ καὶ κατὰ ταύτην τὴν κέλευσιν ἀπαίροντι τῷ Ὀλοφέρνῃ κατὰ Ἰουδαίων, ἔφη καὶ τάδε ὁ Ἀμμανίτης Ἀχιώρ εἰ μὲν ἔστιν ἀγνόημα ἐν τῷ λαῷ τούτῳ καὶ ἀμαρτάνουσιν εἰς τὸν θεὸν αὐτῶν, ἀναβησώμεθα καὶ ἐκπολεμήσωμεν αὐτούς· εἰ δὲ μὴ γε, παρελθέτω ὁ κύ317 ριός μου.» καὶ ὁ Ὀλοφέρνης πρὸς Ἀχιώρ καὶ τίς ὁ θεός, εἰ μὴ Ναβουχοδονόσορ; οὗτος ἀποστελεῖ τὸ κράτος αὐτοῦ, καὶ ἐξολεθρεύσει αὐτούς ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.» ἐφ' ᾧ καὶ ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ σοφῶς τῷ ὄντι καὶ εὐμεθόδως παρὰ γυναικὸς τῆς Ἰουδήθ, πάντα τε τὰ ἐκείνου παρὰ Ἰουδαίων ἐσκυλεύθησαν. τότε δὴ τότε καὶ Ἀχιώρ πιστεύσας τῷ θεῷ καὶ περιτέμνεται. Ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν κριτῶν λιμοῦ γεγονότος ἀπῆρεν ἐκ Βηθλεὲμ ἡ Νοεμὶν σὺν τοῖς παισὶν αὐτῆς ἐν ἀγρῷ Μωάβ κάκεισε νύμφας ἔλαβον Ὀρφανὴν καὶ Ῥούθ. μετὰ δέκα δὲ ἔτη τῶν ἀνδρῶν θανόντων ὑπέστρεψεν ἡ Νοεμὶν. ἠκολούθουν αὐτῇ καὶ αἱ δύο νύμφαι. καὶ ἡ μὲν Ὀρφανὴ πεισθεῖσα τοῖς λόγοις Νοεμὶν ὑπέστρεψεν, ἡ δὲ θαυμασία Ῥούθ οὐκ ἐπέισθη, λέγουσα ὁ λαός σου λαός μου, καὶ ὁ θεός σου θεός μου.» καὶ συνελθοῦσα ἐμίγη τῷ Βοῶς, καὶ τέτοκε τὸν Ὀβῆδ τὸν πατέρα Ἰεσσαί, ἀφ' οὗ Δαβίδ. Ἀπὸ Ναβουχοδονόσορ αἰχμάλωτοι Μαρδοχαῖος, γυνὴ Ἐσθήρ, καὶ λοιποὶ, οἳ ἦσαν ἐπὶ

Ἄρταξέρξου. οὗτος ὁ Μαρδοχαῖος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως ἀκούσας δύο εὐνούχων μελετώντων κατὰ τοῦ βασιλέως ἀνέφερε περὶ τούτων αὐτῶ· οἱ καὶ ἀπώλοντο. τούτων οὖν ἕνεκεν ὁ παρὰ τῷ βασιλεῖ μέγι³¹⁸στος Ἄμμάν λυπηθεὶς ἔπεισε τὸν βασιλέα κατὰ Ἰουδαίων ἐπεξελεθεῖν, καὶ γράμματα στείλαι τοῖς τῶν εἴκοσι καὶ ἑπτὰ χωρῶν ἄρχουσιν, ἀπὸ Ἰνδικῆς ἕως Αἰθιοπίας, τοὺς ὅπουδῆποτε παρευρισκομένους Ἰουδαίους τελείως κατασφάττειν κατὰ τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην τοῦ δωδεκάτου μηνός. μανθάνει ταῦτα ἡ βασιλὶς Ἑσθήρ, καὶ νηστεύσασα τρεῖς ἡμέρας δέεται πρῶτον τοῦ θεοῦ, εἶτα καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἄρταξέρξου, λέγουσα εἰδόν σε κύριε ὡς ἄγγελον θεοῦ, καὶ ἐταράχθη ἡ καρδία μου ἀπὸ φόβου τῆς δόξης σου,» καὶ ἔπεσεν ἐκλυθεῖσα. ὁ δὲ πρῶτρεπεν αἰτῆσαι ὃ θέλει. ὁ δὲ Ἄμμάν ἰδὼν τὸν Μαρδοχαῖον ἐπὶ τῆς αὐλῆς παρασκευάζει κρεμασθῆναι αὐτὸν ἐπὶ ξύλου. ὁ δὲ θεὸς τοῦτον ἐκώλυσεν, τὸν τοῦ βασιλέως ἀφελόμενος ὕπνον· ἀκηδιῶν γὰρ νυκτὸς εἰς ἀνάγνωσιν ἦλθεν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐμνήσθη ὧν ἐποίησεν εἰς αὐτὸν ὁ Μαρδοχαῖος. ὅθεν καὶ μὴ βουλομένου τοῦ Ἄμμάν ἐτιμήθη τὰ μέγιστα. ὁ δὲ Ἄμμάν καθ' ἑαυτοῦ τὴν κακίαν ἔφευγεν· ἐκρεμάσθη γὰρ ἐπὶ ξύλου τῇ δεήσει καὶ κατασκευῇ τῆς Ἑσθήρ. καὶ γράμματα δὲ ἕτερα ἐστάλησαν οὐ μόνον εἰς σωτηρίαν αὐτῶν, ἀλλ' ἵνα καὶ τοὺς ἀντικειμένους ἀμύνωνται· καὶ γὰρ ἄνδρας φ' ἀπέκτειναν, καὶ ἑτέρους πλείονας. ἐκρεμάσθησαν δὲ καὶ οἱ δέκα υἱοὶ τοῦ Ἄμμάν. κατὰ τοῦτο καὶ ἡ γραφή 319 φησιν ἔσονται δὲ ἡ ιγ' καὶ ἡ ιδ' τοῦ Ἀδὰρ ἡμέρα ἐόρτιος εἰς γενεὰς αὐτῶν.» Ὁ Τωβὴτ ἠχμαλωτίσθη ἐν ἡμέραις Ἐνεμεσάρου βασιλέως Ἀσσυρίων. ἐγὼ Τωβὴτ ὁδοῖς ἀληθείας ἐπορευόμην καὶ δικαιοσύνης πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου. καὶ ὅτε μετὰ Σάρρας καὶ Τωβίου ἠχμαλωτίσθη ἐν Νινευί, πάντες οἱ ἐκ τοῦ γένους μου ἦσθιον ἄρτους τῶν ἐθνῶν, ἐγὼ δὲ οὐ. καὶ εἴ τινας ἀπέκτεινε Σεναχηρείμ ὁ βασιλεὺς, ὅτε ἦλθε φεύγων ἐκ τῆς Ἰουδαίας, ἔθαψα αὐτοὺς κλέπτων· πολλοὺς γὰρ ἀπέκτεινεν ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ. καὶ νυκτὸς διὰ φόβου πολλοὺς ἔθαπτον. ὅθεν καὶ ἐκοιμήθη παρὰ τὸ τεῖχος τῆς αὐλῆς ἀκαλύπτω προσώπῳ· καὶ οὐκ ᾔδειν ὅτι στρουθία ἐν τῷ τοίχῳ ἐστί. καὶ ἀφοδεύσαντα θερμὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἐγενήθη λευκώματα ἐν αὐτοῖς. ἡ δὲ γυνὴ μου προσήγαγέ μοι ἔριφον, ὃν εἰς μισθὸν τοῦ κόπου ἔλαβεν. ἐγὼ δὲ δοκῶν κλεψιμαῖον εἶναι οὐκ ἔφαγον, καὶ ὠνειδίσθη παρ' αὐτῆς ὡς δῆθεν μηδὲν ὠφελούμενος ἐξ ἀρετῆς. καὶ ἔκλαυσα πρὸς κύριον "Ὡς οὐκ ἐπιτελεῖ μοι ἀποθανεῖν ἢ ζῆν, ὅτι ὄνειδισμοὺς ψευδεῖς ἤκουσα."³ τότε δὲ καὶ Σάρρα ἡ τοῦ Ῥαγουήλ ὠνειδίσθη ὡς δῆθεν ἀποπνίξασα οὐς ἔλαβεν ἄνδρας ἑπτὰ· τούτους δὲ Ἀσμοδαῖος τὸ πονηρὸν δαιμόνιον ἀπέκτεινε πρὶν ἢ γενέσθαι μετ' αὐτῆς, ὡς καὶ βουληθῆναι αὐτὴν ἐντεῦθεν 3 ἀπάγξασθαι. ἀλλ' ὁ θεὸς οὔτε Τωβὴτ οὔτε Σάρρας παρεῖδε τὸν ὄνειδισμόν. ἀποστελλομένου γὰρ τοῦ Τωβίου ἐπὶ τῷ τὰ εἰς παρακαταθήκην κείμενα πατρῶα ἀργύρια λαβεῖν, ὁ τοῦ κυρίου ἄγγελος Ῥαφαήλ συνηκολούθησε. καὶ καθ' ὁδὸν ἰχθύος φανέντος παρὰ ποταμὸν ἐπτοήθη ὁ παῖς. ὁ δὲ ἄγγελος ἐπέτρεψε λαβεῖν αὐτὸν καὶ φαγεῖν, τὴν δὲ καρδίαν καὶ τὸ ἦπαρ φυλάσσειν, τὸ μὲν ἦπαρ εἰς θυμίαςιν τοῦ Ἀσμοδαίου, τὴν δὲ καρδίαν εἰς χρίσιν τῶν πατρικῶν ὀφθαλμῶν. ἀπήγαγε δὲ αὐτὸν εἰς τὸν Ῥαγουήλ οἶκον, ὅθεν καὶ λαμβάνει μὲν εἰς γυναῖκα τὴν Σάρραν, τὸν δὲ φιλοῦντα αὐτὴν Ἀσμοδαῖον ἐκεῖθεν διώκει. ἀναλαβόμενος δὲ τὸ ἀργύριον καὶ τὴν Σάρραν ὑπέστρεψε. ταύτη τοι καὶ τῶν τοῦ Τωβὴτ ὀφθαλμῶν χρισθέντων θαῦμα ἐγένετο. μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τάδε πρὸς αὐτοὺς ὁ ἅγιος ἄγγελος ἔλεγεν ἐλεημοσύνη ἐκ θανάτου ρύεται, καὶ αὐτὴ ἀποκαθαριεῖ πᾶσαν ἁμαρτίαν. καὶ νῦν ὅτε προσηύξω σὺ καὶ ἡ νύμφη σου Σάρρα, ἐγὼ προσήγαγον τὸ μνημόσυνον τῆς προσευχῆς ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ ἁγίου θεοῦ. καὶ ὅτε ἔθαπτες τοὺς νεκρούς, συμπαρήμην σοι. καὶ ὅτε οὐκ ὤκνησας ἀναστήναι καὶ καταλιπεῖν τὸ ἄριστόν σου, ὅπως ἀπελθὼν περιστείλῃς τὸν

νεκρόν, οὐκ ἔλαθές με ἀγαθοποιῶν, ἀλλὰ σὺν σοι ἤμην. καὶ νῦν ἀπέστειλέ με ὁ θεὸς ἰάσασθαι 321 σε καὶ τὴν νύμφην σου Σάρραν. ἐγὼ εἶμι Ῥαφαήλ εἷς τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων, οἱ προσαναφέρουσι τὰς εὐχὰς τῶν ἁγίων.» καὶ ταῦτα παραινέσας ἀνέβη πρὸς τὸν ἀποστείλαντα. καὶ τοῦτο μὲν τὸ Ῥαφαήλ ὄνομα ἔμαθες ἤδη ἐκ τοῦ Τωβήτ· τὸ δὲ Οὐριήλ, καθά φησι τῷ ὄντι Ψελλός, οὔτε τὰ τῆς παλαιᾶς οὔτε τὰ τῆς νέας ἡμῖν ἐγνώρισεν. ἔστι δὲ τι βιβλίον Ἑβραϊκὸν ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς, προσευχὴ δὲ Ἰωσήφ ἐπι-γεγραμμένον, ἔνθα δὴ ὁ ἐκείνου πατήρ Ἰακώβ εἰσηκται τούτῳ δὴ τῷ ἀγγέλῳ Ῥαφαήλ διαλεγόμενος, εἰ καὶ ἄρτι τοῖς Ἑβραίοις, ὡς καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἀποκρύφων, ἀπῶσταί τε καὶ ἠθέτηται. ὁ μέντοι Τωβήτ ρν' ἔτη ἔζησεν, ὁ δὲ Τωβίας ρκζ'. μετὰ δὲ τὸ θάψαι τοὺς γονεῖς αὐτοῦ ἀπῆλθεν πρὸς Ῥαγουήλ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ, καὶ ἤκουσε πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν τὴν ἀπώλειαν Νινευί, ἣν ἠχμαλώτευσεν Ναβουχοδονόσορ κατὰ τὴν Τωβήτ πρόρρησιν. Μετὰ μέντοι τὸν Σαμψὼν ἕως Ἡλεὶ τοῦ ἱερέως ἀναρχία ἦν παρ' αὐτοῖς ἔτη μ', καὶ ἀλλήλοις ἐπανιστάμενοι συνωλοθρεύοντο. ὅσον μὲν οὖν κακὸν ἐστὶ τὸ περιορᾶν τοὺς ὑπὸ χεῖρα ἀμαρτάνοντας καὶ μὴ σφοδρῶς ἐπιστύπτειν αὐτούς, ἔδειξε τὰ κατὰ τὸν Ἡλεὶ, τὴν κιβωτὸν καὶ τὸν λαὸν συμβάντα. τηνικαῦτα γὰρ ὁ μὲν Ἡλεὶ θανάτῳ οἰκτρῶ περιπίπτει, ἢ κιβω322 τὸς αἰχμαλωτίζεται, καὶ ὁ λαὸς ἀναιρεῖται μαχαίρᾳ. Παλαιστινοὶ καὶ γὰρ κατὰ Ἰουδαίων ὁρμῶσι, συμπλέκονται ἀλλήλοις, καὶ πίπτουσι Ἑβραῖοι ὡσεὶ τετρακισχίλιοι. εἶτα τὴν κιβωτὸν ἀράμενοι σὺν αὐτῇ κατὰ τῶν πολεμίων ὁρμῶσι, κρατῆσαι συνήθως θαρρήσαντες. συμβάλλουσι ἀλλήλοις, καὶ πίπτουσι μὲν ἐκ τῶν Ἑβραίων οὐκ ὀλίγοι, αἰχμαλωτίζεται δὲ καὶ αὐτὴ ἡ κιβωτός. οὐκ ἀγαθὴ λοιπὸν ἀγγελία καταλαμβάνει τὸν Ἡλεὶ· καὶ τὴν μὲν τῶν αὐτοῦ παίδων ἀπώλειαν φέρει γενναίως, καὶ ὅτι καὶ σφάλματα προσῆσαν αὐτοῖς, πορνεία καὶ γαστριμαργία (γάμους γὰρ ἀλλοτρίους ἐξώρυττον καὶ τὰ κρέα πρὸ τοῦ ἁγιασθῆναι ἥσθιον), τὴν δὲ τῆς κιβωτοῦ αἰχμαλωσίαν οὐκ ἐνεγκῶν καταπίπτει τοῦ θρόνου καὶ τελευτᾷ· ἔτυχε γὰρ τότε κατὰ γε τὰς πύλας τοῦ ἱεροῦ καθήμενος ἐπὶ δίφρου, ὀκτὼ καὶ ς' βιώσας ἔτη. Τὴν μέντοι κιβωτὸν οἱ Παλαιστινοὶ λαβόντες εἰς πόλιν Ἀζωτον αἰχμαλώτων ἤγαγον. τότε καὶ Δαγῶν συνετρίβη τῆς οἰκείας ἐκστάς ἔδρας καὶ ὡς ἐν σχήματι προσκυνοῦντος πεσών. ἔδειξε γὰρ ὁ θεὸς ἐνταῦθα ὅτι οὐχ ὡς ἀσθενὴς ἠχμαλωτίσθη ἡ κιβωτός (εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τῇ παρουσίᾳ αὐτῆς ὁ θεὸς αὐτῶν Δαγῶν συνετρίβη, [ὥστε] εἰ μὴ θεία χάρις προσῆν αὐτῇ), αἰχμαλωτισθῆναι δὲ συνεχωρήθη διὰ 323 τὴν τῶν Ἰουδαίων κακίαν. τότε δὴ τότε καὶ ὑπὸ δυσεντερίας ἀπέθνησκον οἱ αἰχμαλωτίσαντες αὐτήν, τὰ ἐντὸς ἐξεμῶντες διεφθαρμένα. ἀλλὰ καὶ μυῶν πλῆθος ἀνελθὸν τὰ τῆς χώρας κατέβλαπτε. μόλις οὖν οἱ Ἀζώτιοι συνῆκαν ὡς ἐκ τῆς κιβωτοῦ τὰ τοιαῦτα προσγίνονται αὐτοῖς· ἀξιοῦσι λοιπὸν τοὺς Ἀσκαλωνίτας. καὶ ταύτην προσδεξάμενοι ἐν τοῖς ὁμοίοις γίνονται κακοῖς. οἱ δὲ Ἀσκαλωνῖται πρὸς ἐτέρους πέμπουσι, κάκεῖνοι πρὸς ἄλλους. καὶ πάντες τὰ αὐτὰ πάσχουσι. συνέρχονται οὖν οἱ τῶν παθουσῶν πέντε πόλεων ἄρχοντες, Ἀκαρῶν Γάζης Ἀζώτου καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ περὶ τούτου σκοποῦσιν. ὅθεν καὶ βόας ὑποζεύξαντες ἀρτιτόκους, καὶ τὴν κιβωτὸν αὐτοῖς ἐπιτιθέασι, καὶ ἐπὶ τριόδου καταλιπόντες ἐπιτρέπουσι αὐτοῖς ἦν βούλονται ὁδὸν ἀπελθεῖν· κἂν μὲν τὴν Ἑβραίων ἀπίωσι, ὑπολαμβάνειν τὴν κιβωτὸν αἰτίαν εἶναι τῶν τοιούτων κακῶν, ἂν δὲ ἄλλην τράπωνται, καταδιώξωμεν αὐτήν ἔφασαν ἅτε μὴ τοιαύτην ἔχουσαν δύναμιν. γίνεται ταῦτα, καὶ θεῖαν τῇ κιβωτῷ προσεῖναι διέγνωσαν δύναμιν. Οἱ μὲν οὖν Ἑβραῖοι τοιαῦτα πάσχοντες ζητοῦσι βασιλέα, καὶ λαμβάνουσι τὸν Σαοῦλ, εἰ καὶ μὴ πράως ἔφερον ὁ θεὸς τοῦ τοιούτου χάριν ζητήματος, ἐφ' ᾧ καὶ πρὸς τὸν Σαμουήλ 324 ἔλεγεν οὐ σὲ ἐξουθενήκασι ἀλλ' ἐμέ, τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐν αὐτοῖς.» οὗτος μὲν οὖν ὁ Σαοῦλ ἐκ τῆς Βενιαμίτιδος

ὑπῆρχε φυλῆς, υἱὸς τοῦ Κίς, ὁ καὶ τὴν μορφήν ἄριστος καὶ τὸ σῶμα μέγας. τὰς ὄνους τοῦ πατρὸς ἀπώλεσε, καὶ πρὸς τὸν προφήτην Σαμουὴλ ἔρχεται περὶ ἐκείνων ἐρωτήσεων. ὁ δὲ προφήτης λαβὼν τὸ ἅγιον ἔλαιον τῆς τοῦ νεανίσκου καταχεῖ κεφαλῆς, καὶ κατασπασάμενος αὐτόν ἴσθι» φησὶ βασιλεύς· ὑπὸ θεοῦ κεχειροτόνησαι σήμερον.» ἀλλὰ καὶ τὰ συμβησόμενα καθ' ὁδὸν αὐτῷ ἔλεγεν, ἐντυχεῖν τε προφήταις, καὶ σὺν αὐτοῖς προφητεῦσαι γενόμενον ἔνθεον. χρεῖε δὲ αὐτόν καὶ τοῦ πλήθους ὀρώντος. καὶ οὕτως ἢ τῶν Ἑβραίων πολιτεία εἰς βασιλείαν μετέπεσεν. ἔλεγε δὲ πρὸς αὐτούς ὅτι πολλὰ παρωργίσατε τὸν θεόν, βασιλέα αἰτησάμενοι. καὶ δῆλον ἐντεῦθεν· ὁ γὰρ οὐδέποτε τις εἶδεν ἐν θέρους ἀκμῇ χειμῶνα, τοῦτο γεγενημένον θεάσασθε. καὶ ταῦτα εἰπόντος τοῦ προφήτου ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ χάλαζαι καταφέρονται, ὡς ἐντεῦθεν τὸν λαὸν ἀμαρτεῖν εἰς θεὸν ἔλεγεν. Ὁ μέντοι Σαοὺλ μέλλων κατὰ Παλαιστικῶν ὀρμησαί, κελεύει τὸν ἀρχιερέα λαβόντα τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν προφητεῦειν αὐτῷ περὶ τῶν μελλόντων. τοῦ δὲ προτρέψαντος ἐξέρχεται κατὰ Παλαιστικῶν. ὁ μέντοι Σαοὺλ τῇ νίκῃ ἐπαρθεὶς ἐπαρᾶται τοῖς Ἑβραίοις· ἦν τις ἀποσχόμενος τοῦ φο325 νεύειν τοὺς ἐχθροὺς φάγη, καὶ μὴ μέχρις οὗ νύξ ἐπελθοῦσα τῆς ἀναιρέσεως αὐτοὺς ἀποπαύσῃ τῶν πολεμίων, ἐπικατάρατος εἴη. οὕτω τοίνυν τοῦ Σαοὺλ φήσαντος, ἐπεὶ κατὰ τινα δρυμὸν ἐγένοντο μελισσῶν γέμοντα, ὁ τοῦ Σαοὺλ παῖς οὐκ ἀκηκῶς τῆς τοῦ πατρὸς ἀρᾶς ἀποθλίψας τι κηρίον τοῦ μέλιτος ἤσθιεν. εἶτα γνοὺς τὸ γεγονός οὐκ ὀρθῶς ἔφη τὸν πατέρα τοιαύτην ἀρὰν θεῖναι· εὐψυχότατα γὰρ κατατρέχει τῆς τῶν ἐναντίων, εἴ γε τροφῆς ἐν τῷ μέσῳ φθάσει μεταλαβεῖν. ὁ δὲ Σαοὺλ μετὰ τὸ νικῆσαι καὶ θῦσαι τῷ θεῷ κελεύει τὸν ἀρχιερέα καὶ αὐθις γνῶναι εἰ δίδωσιν αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν ἐλθεῖν καὶ διαφθεῖραι αὐτούς. εἰπόντος δὲ τοῦ ἀρχιερέως μὴ ἀποκρίνεσθαι τὸν θεόν, ὁ Σαοὺλ ἔφη μὴ ἄνευ αἰτίας τοῦτο γίνεσθαι· ἀλλ' ἔστι τι λανθάνον ἐξ ἡμῶν ἀμάρτημα τῆς τοῦ θεοῦ σιωπῆς αἴτιον, καὶ ὄμνυμι, κἂν ὁ παῖς ὁ ἐμὸς Ἰωνάθαν εἴη ὁ τὸ ἀμάρτημα τοῦτο ποιήσας, ἀποκτείνειν αὐτόν καὶ τὸν θεὸν οὕτως ἰλεώσασθαι. πίπτει οὖν ὁ κληρὸς ἐπὶ τὸν Ἰωνάθαν, καὶ τοῦ πατρὸς ἐρωτῶντος αὐτόν τί τε πεποίηκε καὶ ὅπως εἰς θεὸν ἐξήμαρτε, μηδὲν ἕτερον ἔλεγεν συνιδεῖν ἢ μέλιτος χθὲς ἀπογεύσασθαι, τὴν ἀρὰν ἀγνοῶν. διομνύεται οὖν ὁ Σαοὺλ ἀπο326 κτεῖναι αὐτόν. οὐκ ἀνθίσταται ὁ παῖς, τὰ τοῦ ὄρκου βιάζει προβῆναι. ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἀλγεῖ, καὶ τὸν Ἰωνάθαν ἐξαιρεῖ τῆς χειρὸς Σαοὺλ, καὶ ἰκετεύει τὸν θεόν, ἴλεον ἐπὶ τούτῳ ποιεῖ. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Εἰπεῖν δὲ τὸν θεὸν ἔλεγεν ὁ Σαμουὴλ ὡς ἐπεὶ πολλὰ κακὰ τοὺς Ἑβραίους οἱ Ἀμαληκῖται κατὰ γε τὴν ἔρημον διέ-θηκαν, ἠνίκα τῆς Αἰγύπτου ἐξεπορεύοντο, κελεύειν πολέμῳ τιμωρησασθαι αὐτούς τὸν Σαοὺλ καὶ μηδενὸς αὐτῶν φείσασθαι. νικᾷ τοίνυν αὐτούς κατὰ κράτος, λαμβάνει δὲ τὸν αὐτῶν βασιλέα Ἀγάγ αἰχμάλωτον, οὗ θαυμάσας τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, ὡς Ἰώσηπός φησι, σωτηρίας ἄξιον ἔκρινε. καὶ θυσίας ἀπὸ τῶν λαφύρων ἐκείνων ἀνήνεγκε τῷ θεῷ. ἐφ' ᾧ καὶ πρὸς τὸν Σαμουὴλ ἔφη ὁ θεὸς μεταμεμέλημαι ὅτι ἔχρισα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα, κἀγὼ ἐξουδένωκα αὐτόν τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐν Ἰσραὴλ.» ὅθεν καὶ πρὸς τὸν Σαοὺλ οὕτως ἔλεγεν ὁ Σαμουὴλ, ἠνίκα τὸν Ἀγάγ ἐζωογόνησε τῶν Ἀμαληκτικῶν βασιλέα, μεματαίωσαι σύ, ὅτι οὐκ ἐφύλαξας τὴν ἐντολὴν ἣν ἐνετείλατό σοι ὁ κύριος. ὅθεν καὶ οὐ στήσεται σοι ἡ βασιλεία, καὶ ζητήσῃ κύριος ἄνθρωπον κατὰ καρδίαν αὐτοῦ εἰς ἄρχοντα ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ.» πρὸς τούτοις δὲ καὶ τάδε πρὸς αὐτόν ἔλεγεν, ἠνίκα τὴν θυσίαν ἔφερες, οὐ θέλει κύριος ὀλοκαυτώσεις καὶ θυσίας ὡς τὸ ἀκού327σαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ,» καὶ αὐθις διέρρηξε κύριος τὴν βασιλείαν Ἰσραὴλ ἐκ χειρὸς σου σήμερον, καὶ δώσει αὐτὴν τῷ πλησίον σου τῷ ἀγαθῷ ὑπὲρ σέ.» ὅθεν τοῦ προφήτου πολλὰ φροντίζοντος περὶ τοῦ Σαοὺλ, παῦσαι» πρὸς αὐτόν

ἔφη ὁ θεός, καὶ λαβὼν τὸ ἅγιον ἔλαιον εἰς Βηθλεὲμ ἄπελθε πρὸς Ἰεσσαί, καὶ χρίσαι εἰς βασιλέα ἓνα τῶν υἰῶν αὐτοῦ.» ἔρχεται οὖν, καὶ πάντων ἄλλων ἀποδοκιμασθέντων τῶν υἰῶν Ἰεσσαί (οὐδὲ γὰρ εἰς αὐτούς τὸ ἅγιον ἔβλυσεν ἔλαιον) χρίεται ὁ πάντων ὑστατος Δαβίδ. ἐφ' ᾧ καὶ πνεῦμα ἅγιον ἔκτοτε ἦν ἐν αὐτῷ, τὸν δὲ Σαούλ πνεῦμα πονηρὸν ἐπέρχεται. πνιγομένου τοίνυν αὐτοῦ ἔλεγον οἱ ἰατροί, καθά φησιν Ἰώσηπος, ὅτι μὴ ἄλλως τὸ τοιοῦτον καταπαύσεται πάθος, εἰ μὴ τις οἶδε διὰ κιννύρας ἄδειν. ὅθεν καὶ ζητηθεὶς εἶ που τοιοῦτός τις ἐστίν, ἄγεται ὁ Δαβίδ. ποιεῖ οὖν αὐτὸν ὄπλοφόρον, καὶ διὰ τιμῆς ἄγει. καὶ ὁ μὲν Ἰώσηπος οὕτως. τὸ δὲ δαιμόνιον τὸ συμπνίγον τὸν Σαούλ ἢ μὲν τοῦ Δαβίδ κιννύρα κατέπαυε, πλὴν ὡς τῷ παναγίῳ πνεύματι κινουμένη· τούτου γὰρ ἐπάδοντας ἐκεῖνο καὶ ἄκον ἠσύχαζε. Μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ Ἰουδαίων ἐκστρατεύουσι Παλαιστινοί. ἀφ' ὧν καταβάς ἀνὴρ τις Γωλιάτ τούνομα παμμεγέθης (ἦν γὰρ πῆχων τεσσάρων καὶ σπιθαμῆς), ἐνδεδυμένος 328 θώρακα σταθμὸν ἄγοντα πέντε χιλιάδας σίκλων καὶ τὰ λοιπὰ ὄπλα ἀναλόγως, φωνὴν μεγάλην ἀφήσει καὶ μονομαχεῖν ἐζήτει. καὶ πάντων ἐξαπορουμένων εἰσάγεται ὁ Δαβίδ, καὶ τὸν Σαούλ παραμυθησάμενος, μόλις δὲ καὶ πείσας αὐτόν (οὐδὲ γὰρ ὁ Σαούλ ἐθάρρει, πρὸς τὴν τοῦ Δαβίδ ἡλικίαν ἀφορῶν) ὀρμᾶ κατὰ Γωλιάτ καὶ διὰ σφενδόνης αὐτὸν ἀναιρεῖ. ἔκτοτε οὖν τῶν γυναικῶν λεγουσῶν ὅτι Σαούλ μὲν χιλιάδας Παλαιστινῶν κατηκόντισε Δαβίδ δὲ μυριάδας, πτοεῖται καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ὁ Σαούλ· ἐφ' ᾧ καὶ ὑποπτον εἶχεν ἔκτοτε τὸν Δαβίδ, καὶ φθόνον ἔτρεφεν οὐ μικρόν. ὅθεν καὶ εἰς ἐκστρατείας αὐτὸν ἀπέστειλεν ὡς ἐντεῦθεν τῷ πολέμῳ ἀναιρεθῆναι. ὁ δὲ Δαβίδ τὸν θεὸν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἠρίστευε πανταχοῦ, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὴν θυγατέρα Σαούλ παρθένον οὔσαν ἔρωτα σχεῖν αὐτοῦ. δῆλα γίνεται ταῦτα καὶ τῷ Σαούλ. καὶ ὃς δραζάμενος ἀφορμῆς πρὸς τὴν κατ' ἐκείνου ἐπιβουλήν, ὡς Ἰώσηπος ἱστορεῖ, ἀποδοῦναι τὴν θυγατέρα ἔλεγεν, ἂν χιλίας μοι κεφαλὰς κομίση τῶν πολεμίων. γίνεται ταῦτα, καὶ εἰς γυναῖκα λαμβάνει τὴν Μελχῶ. οὐ φέρει ταῦτα Σαούλ, ἀλλ' ἐπὶ πλέον φθονεῖ ἅτε καὶ περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ δεδιώς. ἀποκτεῖναι λοιπὸν αὐτὸν μελετᾷ. ἀνατίθησι ταῦτα τῷ υἱῷ τε Ἰωνάθαν καὶ τοῖς πιστοτάτοις τῶν οἰκετῶν. ὁ δὲ μηνύει τῷ Δαβίδ τὰ τῆς βουλῆς, καὶ 329 ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ πατρὶ διαλέγεται. μετὰ δὲ ταῦτα διώκει τὸν Δαβίδ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις. τηνικαῦτα τῷ ἀρχιερεῖ Ἀβιάθαρ προσέρχεται· τότε καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν. ἐκεῖθεν αὐθις φεύγει πρὸς Ἀβιμέλεχ· τότε δὲ καὶ τὰ τῶν ἐπιληπτικῶν ὑποκρίνεται. ἐπὶ τούτοις δὲ ὁ Δαβίδ εὐρὼν τὸν Σαούλ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς, καὶ ἀποκτεῖναι αὐτὸν εὐχερῶς ἔχων, ποιῆσαι τοῦτο οὐκ ἤθελε, τῷ θεῷ πάντα τὰ κατ' αὐτὸν ἀνατιθεῖς. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Παλαιστινοί δ' αὐθις κατὰ Ἰουδαίων στρατεύονται, ἐφ' ᾧ καὶ τοὺς αὐτοὺς συμμάχους ὁ Ἀγχοὺς καλεῖ. ὄρει δὲ τῷ Γελβουὲ προσβάλλει καὶ ὁ Σαούλ, καὶ πολυπληθῆ τὴν παρεμβολὴν τῶν ἄλλοφύλων ἰδὼν ἐταράχθη, καὶ ἐξέστη ἢ καρδία αὐτοῦ. καὶ ἐπηρώτησε τὸν κύριον διὰ τοῦ Ἐφούθ, καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ· καὶ γὰρ εἰ μὴ εὐδοκίμουν παρ' αὐτῷ, οὐκ εἰσήκουσεν αὐτῶν. ἐφ' ᾧ καὶ ζητεῖ ἐγγαστρίμυθον, εἰ καὶ τὸ γένος αὐτῶν ἔφθασεν ἐκ τῆς πόλεως αὐτοῦ ἐκβαλεῖν ἅτε πρὸς θεὸν πρότερον εὐσεβῶν. ἐγγαστρίμυθοι δὲ ἐλέγοντο διὰ τὸ δαίμονα ἔχειν ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῶν ἐγκαθήμενον καὶ τὰ μέλλοντα μυθεύομενον εἶτ' οὖν μαντευόμενον. τὸ μέντοι γύναιον ἐκεῖνο πείθεται μόλις, καὶ τὴν τοῦ Σαμουὴλ ψυχὴν ἐξ ἄδου ἀνάγει, ὡς Ἰώσηπος ἱστορεῖ. ὁ γὰρ τὰ θεῖα σοφὸς 330 Θεοδώρητος δυσσεβῆ λέγει τὸν λόγον τουτονὶ καὶ ἀνόσιον· οὐδὲ γὰρ πείθεται νέκκος ψυχὴν ἐξ ἄδου καὶ τὴν τυχοῦσαν ἀνάγειν, μήτοι γε τοσοῦτου προφήτου. ἄλλοι δὲ τὸν λόγον τοῦτον μὴ θέλοντες ἀνόσιον δέξασθαι, λαοπλάνον τινὰ λέγουσι δαίμονα τὰ κατὰ τὸν Σαούλ ἀναγγεῖλαι τῇ ἐγγαστριμύθῳ. ὁ μὲν Θεοδώρητος

οὔτε τὸ πρῶτον ὡς δυσσεβὲς καταδέχεται οὔτε πάλιν τὸ δεύτερον· εἰ γὰρ δαίμων ἦν ὁ φανείς, οὐκ ἂν ἀληθῆ ἐφθέγγετο ῥήματα. οὐκοῦν αὐτὸς ὁ θεὸς τὸ εἶδος, φησί, τοῦ Σαμουὴλ σχηματίσας ἠβουλήθη, ἐξενήνοχε τὴν ἀπόφασιν· ἔφη καὶ γὰρ διὰ τοῦ τῶν προφητῶν ἔαν ἀπέλθῃτε πρὸς τὸν ψευδοπροφήτην, ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ἀποκριθήσομαι δι' αὐτοῦ.» οὕτω διὰ τοῦ Βαλαάμ ἠυλόγησε τὸν λαόν, καὶ διὰ δυσσεβοῦς μάντεως προηγγέλθησαν τὰ ἐσόμενα. γίνεται ταῦτα, καὶ οἱ Παλαιστινοὶ τοῖς Ἑβραίοις προσβάλλουσι. πίπτει λοιπὸν ὁ Σαοὺλ καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ. ὁ μέντοι Σαοὺλ πολλὰς δεξάμενος πληγὰς, καὶ μὴ φέρειν δυνάμενος, κελεύει τινὲ τῶν αὐτοῦ τὸ ξίφος αὐτοῦ ἐπενεγκεῖν, ἵνα μὴ ταῖς ἐχθρῶν χερσὶ παραδοθῆ. ὁ δ' οὐκ ἐπέιθετο. ἐπιπίπτει λοιπὸν αὐτὸς τῇ μαχαίρᾳ, καὶ μηδὲ οὕτως ἰσχύων ἑαυτῷ τὸ τέλος ἐπενεγκεῖν πείθει τινὰ τῶν Ἀμαληκίτων, καὶ τελειοῖ αὐτόν. οἱ δὲ Παλαιστινοὶ σκυλεύοντες τοὺς πολεμίους ἐντυγχάνουσι τῷ Σαοὺλ τε καὶ τοῖς παισὶν αὐτοῦ, καὶ κόψαντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν περιῆγον διὰ πάσης τῆς χώρας, τὰ δὲ σώματα αὐτῶν ἀνασταυροῦσιν ἔξω τοῦ τείχους, ὡς Ἰώσηπος ἱστορεῖ. Οὕτω κατέστρεψε τὸν βίον ὁ Σαοὺλ διὰ τὸ ἐπὶ τοῖς Ἀμαληκίταις παρακοῦσαι τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τὸ τῶν ἱερέων γένος ἀπωλεία παραδοῦναι· διὰ γὰρ τοῦ Σύρου Δωὴκ ὡσεὶ τν' ἱερεῖς ἀπέκτεινεν αἴροντας τὸ ἐφούθ. ἐκράτησε δὲ τὸν Ἰσραὴλ ὁ Σαοὺλ ἔτη μ', ὑπερωμίας ὧν παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ. τοῖς Ἑβραίοις ὁ θεὸς χαριζόμενος τοιοῦτον ἄνδρα βασιλεύειν ἐν αὐτοῖς ἐξελέξατο· ἀνδραγαθίας γὰρ τῆς ἐν πολέμοις ἔνεκεν, οὐ μὴν εὐσεβείας ἠτήσαντο βασιλέα. ταύτη τοι καὶ τὸν μέγιστον πάντων ἐκλέγεται, ἐπειδὴ περ οὐ ψυχῆς ἀρετὴν ἀλλὰ σώματος θαυμάζομεν μέγεθος. Μετὰ δὲ θάνατον τοῦ Σαοὺλ ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μεμφοστὲ, ἐν Ἰουδα δὲ ὁ Δαβίδ· παρὰ Σαμουὴλ καὶ γὰρ χρισθῆναι προέφθασεν. εἶτα Ῥιχαῦ καὶ Βανέας λάθρα τὸν Μεμφοστὲ ἀνελόντες ἦλθον πρὸς τὸν Δαβίδ ὡς δῆθεν εὐδοκιμήσαντες διὰ τὸν φόνον. ὁ δὲ ἀνείλεν αὐτοὺς κατὰ δὴ καὶ τὸν Ἀμαληκίτην ἐκεῖνον, δι' οὗ ὁ Σαοὺλ τὸ τέλος ἐδέξατο. τῆνικαῦτα παντὸς τοῦ λαοῦ καθίσταται βασιλεὺς ὁ Δαβίδ. τὴν δὲ θυγατέρα τοῦ Σαοὺλ, εἰ μὴ ὡς 332 Ἰώσηπος ἱστορεῖ, ἀλλ' οὖν ἔπαθλον ἔλαβεν, ἠνίκα τὸν Γολιάθ ἐσφενδόνησεν· οὕτω γὰρ ἀναμέσον αὐτῶν συμπεφώνητο. ὁ γοῦν Δαβίδ μετὰ τὸ ἀναγορευθῆναι βασιλεὺς ἐφίσταται τῇ Ἱεροσόλυμα, καὶ τοὺς ἐκεῖσε κατοικοῦντας Ἰεβουσαίους τρο-πωσάμενος βασιλείαν ἑαυτοῦ ποιεῖται τὰ Ἱεροσόλυμα. πρῶτος μὲν οὖν Δαβίδ, ὡς Ἰώσηπος ἱστορεῖ, τοὺς Ἰεβουσαίους ἐκεῖθεν ἐκβαλὼν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν πόλιν προσαγορεύει· Σόλυμα καὶ γὰρ ἐπὶ Ἀβραὰμ ἐκαλεῖτο. Μετὰ δὲ ταῦτα ὄρα τὴν Βηρσαβεὲ λουομένην ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς, ὅθεν καὶ ταύτης ἐρᾷ. μίγνυται λοιπὸν αὐτῇ, καὶ τὸν Οὐρίαν οἰκονομεῖ θανάτῳ περιπεσεῖν, ὃς ἀνὴρ αὐτῆς ἦν. οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ διὰ Νάθαν ἐλέγχεται. εἶτα φεύγει διὰ τὴν τοῦ Ἀβεσσαλῶμ ἐπανάστασιν, καταλείψας τὰς αὐτοῦ δέκα παλλακὰς φυλάσσειν τὸν οἶκον αὐτοῦ. ἡ δὲ αἰτία τοῦ Ἀβεσσαλῶμ πατραλοῖαν γενέσθαι αὐτῆ. τῷ Δαβίδ θυγάτηρ ἦν σφόδρα περικαλλῆς, τῷ Ἀβεσσαλῶμ ὁμομήτριος. ταύτης ὁ Ἀμνὼν ἐρᾷ τῶν ἀδελφῶν ὁ πρεσβύτατος. καὶ μὴ ἔχων τὰ τῆς ἐπιθυμίας πληρῶσαι σφόδρα κατετήκετο. ἐφ' ᾧ καὶ νοσεῖν ὑποκρίνεται. ἰκετεύει τὸν πατέρα συμπαραμένειν αὐτῷ τὴν ἀδελφὴν δουλείας ἔνεκεν. γίνεται ταῦτα. ἀποκαλύπτει τὸ πάθος αὐτῆ, ἡ δ' οὐκ ἐπέιθετο. βιάζεται αὐτὴν, ἐφ' ᾧ καταπειθῆς ὄραται. παραχρῆμα μῖσος τίκτεται κατ' αὐτῆς τῷ Ἀμνῶν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκβάλλει αὐτήν. θλίβεται οὐ μικρῶς αὕτη, ἀποκαλύπτει ταῦτα τῷ Ἀβεσσαλῶμ. παρατηρεῖται καιρόν, ἐξέρχεται εἰς κουρὰν τῶν θρεμμάτων αὐτοῦ, συλλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἀδελφούς. τελεῖται συμπόσιον, καὶ καρωθέντα τὸν Ἀμνῶν κτείνουσι οἱ οἰκέται αὐτοῦ. ἐντεῦθεν οὖν ὁ Ἀβεσσαλῶμ πτοηθεὶς φρονεῖν ἤρξατο κατὰ πατρός. καὶ πρῶτον μὲν

πείθει αὐτὸν ὁ Ἀχιτόφελ εἰς τὰς παλλακὰς εἰσελθεῖν τοῦ πατρός, ἔπειτα συμβουλεύει αὐτῷ μετὰ στρατιᾶς ὀρμηῆσαι κατὰ τοῦ Δαβίδ. μὴ εἰσακουσθεὶς δὲ διὰ τὸ ἀγαθὴν δόξαν τὴν τοῦ Χουσί συμβουλήν (ἔτυχε γὰρ φίλος εἶναι τῷ Δαβίδ ὁ Χουσί) ἀγχόνη ἐχρήσατο. ἐπὶ δὲ τούτῳ διώκεται μᾶλλον ὁ Ἀβεσσαλώμ, καὶ δὴ καταλαμβάνεται. ἀλλ' ὡς Δαβιδικῆς ψυχῆς. καὶ τοσαῦτα γὰρ παθὼν παρὰ τοῦ πατραλοῖα ἔλεγε φείσασθε τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ.» ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἰωάβ κατὰ καρδίας βαλόντος τὸν Ἀβεσσαλώμ, ἠνίκα τῷ δένδρῳ ἀπηωρήθη τῶν τριχῶν, ἐθρήνησεν ἄμετρα. Τῷ μέντοι Δαβίδ μελετῶντι ναὸν οἰκοδομῆσαι τῷ κυρίῳ εἶπεν ὁ Νάθαν πάντα ὅσα ἐν τῇ καρδίᾳ σου βᾶδιζε καὶ ποίει, ὅτι θεὸς μετὰ σοῦ.» ἠγνόησε γὰρ καὶ οὗτος τὸ μέλλον, ὡς ὁ Σαμουὴλ τὸν χρισθησόμενον υἱὸν τοῦ Ἰεσσαί, καὶ 334 ὡς ὁ Ἐλισσαῖος τὸ τῆς Σομανίτιδος πάθος. νύκτωρ δὲ ἐπιφανεὶς αὐτῷ ὁ κύριος ἔφη πορεύου, καὶ εἶπε τῷ δούλῳ μου τῷ Δαβίδ ὅτι οὐ σὺ οἰκοδομήσεις μου οἶκον, ὅτι αἵματα πολλὰ ἐξέχεας ἐπὶ τῆς γῆς ἐναντίον μου.» τοῦτο δὲ εἰρησθαι δοκεῖ εἰς ὠφέλειαν τῶν τὰς μισοφονίας ἐργαζομένων· οὐδὲ γὰρ ἂν δίκαιον φόνον ἐμέμψατο τῷ βασιλεῖ ὁ τοῦ Φινεὲς τὸν δίκαιον φόνον θυσίας προσαγορεύσας. ἐφ' ᾧ καὶ δίδωσι Δαβίδ Σολομῶντι τῷ υἱῷ αὐτοῦ τὸ παράδειγμα τοῦ ναοῦ καὶ τῶν οἴκων αὐτοῦ. πάντα ἐν γραφῇ ἐκ χειρὸς κυρίου δέδωκεν αὐτῷ. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Νάθαν ἠνίκα πρὸς αὐτὸν ἀπεστάλη παρὰ θεοῦ, εἶπε καλὸν τοῦτο ἐποίησας, ὅτι ἐγενήθη ἐν τῇ καρδίᾳ σου περὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι οἶκον· ἀλλ' οὐ σύ, οἰκοδομήσει ὁ ἐκ σοῦ δέ.» Εἰ καὶ μακροθυμεῖ ὁ θεὸς τῆς ἀμαρτίας τολμωμένης, ἀλλ' ὁψέ ποτε κολάζει. ἴδε γὰρ ὅτι μετὰ τῶν Γαβαωνιτῶν οἱ Ἰσραηλιταὶ συνέθεντο μὴ φονεῦσαι αὐτούς, ὁ δὲ Σαοὺλ σὺν τοῖς ἄλλοις ἀλλοφύλοις καὶ αὐτούς ἀπέκτεινε. τὰς μέντοι τοῦ τοιοῦτου τολμῆματος δίκας ἐπὶ τοῦ Δαβίδ εἰσέπραξε, λοιμὸν ἐπενεγκῶν. καὶ εἰ μὴ τοὺς τοῦ Σαοὺλ ἑπτὰ παῖδας ἐφόνευσαν, οὐκ ἂν ἡ θεία ὀργὴ ἔπαυε. μανθάνομεν οὖν ἐκ τούτου ὡς γένους ὁ δεσπότης οὐκ οἶδε διαφορὰν, ἀλλὰ τοῖς 335 ἠδικημένοις, κἂν ἀλλογενεῖς ὦσιν, ἐπαμύνει δικαίως θεός. καὶ αὐτὸς ὁ Δαβίδ τὸν Οὐρίαν ἀδικήσας ἀλλόφυλον ὄντα (Χετταῖος γάρ) οὐκ ἀτιμώρητος ἔμεινε. τὸ δὲ μοιχίδιον βρέφος, ὃ πρῶτον τῇ Βηρσαβεὲ γέγονε μοιχευθεῖση τῷ Δαβίδ, ἐπάταξεν ὁ θεός. ζῶν γὰρ ἔμελλεν εἶναι τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως ὄνειδος καὶ τῆς αὐτοῦ παρανομίας ἔλεγχος. κηδόμενος οὖν αὐτοῦ ζῆν τὸ τοιοῦτον ὁ δεσπότης οὐκ εἶασεν. Ἡ δὲ πρώτη βίβλος τῶν Παραλειπομένων αἰνίττεται ὡς τοῦ Δαβίδ εἶσιν ἅπαντες οἱ ψαλμοί, καθά φησι Θεοδώρητος. λέγει γὰρ ὅτι ἔταξε Δαβίδ ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰνεῖν τὸν κύριον ἐν χειρὶ Ἀσαφὰ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. ὁ μέντοι Δαβίδ ἐτῶν τριάκοντα βασιλεύσας, ὡς φησι Θεοδώρητος, περὶ τὰ ἑβδομήκοντα τὸ τοῦ βίου τέλος ἐδέξατο. προσθετέον δὲ τοῖς ἄνω καὶ τάδε καθ' ἰστορίαν ὄντα τοῦ Ἰωσήπου. κατὰ Παλαιστινῶν ἐκστρατεύει ὁ Δαβίδ, καὶ διώξας ἐπὶ πολὺ διέστη τῶν αὐτοῦ πάντων. καὶ ἰδὼν αὐτὸν μεμονωμένον καὶ ὑπὸ κόπου ἔκλυτον τις τῶν ἐναντίων, ὃς καὶ ἀπόγονος τῶν Γιγάντων ἦν, ἠπείγετο θανατῶσαι αὐτόν. καὶ τοῦτο ἂν ἐγεγόνει, εἰ μὴ Ἀβεσαῖος ὁ ἀδελφὸς Ἰωάβ παρευθὺς εὐρε-θεὶς ἐκεῖσε ἀπέκτεινε τὸν πολέμιον, ἐκεῖνον δὲ σῶον ἐπανεσώσατο. ὅθεν καὶ ὥρκωσεν αὐτὸν ὁ λαὸς ἅπας ὡς μὴ τοῦ 336 λοιποῦ σὺν αὐτοῖς ἀπαντᾶν εἰς πόλεμον. στρατοπεδεύουσι καὶ αὐθις κατὰ τῶν Ἑβραίων οἱ Παλαιστινοί, ἐν οἷς ἦν ἀνὴρ τὸ μὲν ὕψος ἐξ πήχεων, δακτύλους δὲ ἐν ἑκατέρᾳ τῶν βάσεων καὶ τῶν χειρῶν περισσοτέρους εἶχε τῶν κατὰ φύσιν· ἀπόγονος γὰρ τῶν Γιγάντων ἦν. τοῦτον ἀποκτείνει μονομαχήσας Ἰωνάθαν τις Σουβαῖος, ὅθεν καὶ νίκης αἴτιος γίνεται. ἔκτοτε οὖν παύονται οἱ Παλαιστινοὶ τοῦ πρὸς Ἑβραίους μάχεσθαι. ἐφ' ᾧ λαβὼν ἄδειαν ὁ Δαβίδ ὑμνεῖν ἤρξατο τὸν θεὸν καὶ τὰς ὠδὰς ἐπλεκεν. Ἰστέον δὲ ὅτι στρατιώτας ἀμάχους μὲν τὴν ἰσχὺν πολλοὺς ὁ Δαβίδ ἐκτήσατο, ἐξαιρέτως δὲ πέντε. ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν χ' ἀνεῖλεν ἐν μιᾷ

ἡμέρα, ὁ δὲ κατ' ἐχθρῶν ἐκπηδήσας οὐκ ἂν ἐπαύετο εἰ μὴ ἐννακοσίους ἀνεΐλε. τοσοῦτον γὰρ τολμηροὶ ἦσαν ὡς καὶ τρεῖς ἐξ αὐτῶν πρὸς Βηθλεὲμ ἀπελθεῖν καὶ ἀγαγεῖν ὕδωρ τῷ Δαβίδ ἐντὸς ὄντι Ἱεροσολύμων, εἰσελθόντας αὐτοὺς καὶ ἐξελθόντας διὰ μέσων τῶν Παλαιστινῶν ἕξω παρακαθημένων καὶ μὴ τολμησάντων αὐτοῖς ἀντιπεσεῖν διὰ τοσοῦτον θράσος αὐτῶν. ὁ ὕδωρ οὐκ ἠθέλησε πιεῖν ὁ Δαβίδ, ἀλλ' ἔσπεισε τῷ θεῷ, καὶ τοὺς στρατιώτας ἐθαύμασε. Μετὰ δὲ ταῦτα χειροτονηθεὶς παρὰ τοῦ Δαβίδ ὁ Σολομῶν ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου κυρίου εἰς βασιλείαν, τουτέστιν εἰς 337 τὸν δοθέντα θρόνον αὐτῷ παρὰ κυρίου. τῆς δὲ πρώτης βίβλου τῶν Παραλειπομένων τὸ τέλος δηλοῖ ὅτι καὶ Σαμουὴλ ὁ ὄρῶν καὶ Νάθαν ὁ προφήτης καὶ Γὰδ ὁ ὄρῶν βίβλους εἶχον συγγεγραμμένας. ἰστέον ὅτι Ὁρνίας καὶ Ἀδωνίας ὁ αὐ-τὸς ἦν, υἱὸς δὲ Δαβίδ· διώνυμος γάρ. οὗτος δεῖπνοκλήτορας ἔχων τὸν Ἰωάβ καὶ τὸν Ἀβιάθαρ περὶ τῆς βασιλείας ἐμελέτα. ὁ δὲ Νάθαν μηνύει τὰ περὶ τούτων τῇ Βερσαβεέ (οἶδε γὰρ τὸν σκοπὸν τοῦ θεοῦ), αὕτη δὲ μηνύει τῷ Δαβίδ. ὁ μέντοι Δαβίδ δι' ἑαυτοῦ μὲν τὸν Ἰωάβ τιμωρῆσαι μὴ θελήσας ἄτε ὑπὲρ αὐτοῦ πολλὰ κοπιάσαντα, τῷ Σολομῶντι παραινεῖ ἀποκτεῖναι αὐτόν, ἵνα μὴ τῆς νεότητος αὐτοῦ καταφρονήσῃ. τὰ αὐτὰ δὲ συμβουλεύει αὐτῷ καὶ περὶ τοῦ Σεμεὶ ὡς ἀρχηγοῦ ὄντος, εἰ καὶ αὐτὸς ἐκαρτέρει πολλὰ καὶ πολλακίς ὑβριζόμενος παρ' αὐτοῦ. κρατεῖ ὁ Σολομῶν, καὶ τῆνικαῦτα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ὁρνίαν φονεύει. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ Ἰωάβ ὡσαύτως ποιεῖ, κὰν τῷ θεῷ προσέφυγεν· ὁ γὰρ θεῖος νόμος τὸν προσπεφυγότα τῷ ναῷ ἀνδροφόνον ἀναιρεῖσθαι προσέταξεν. Ὁ Σολομῶν ἐν χιλιόμβοις ἱερατεύσας ἰκέτευε τὸν θεόν, καὶ σοφίας τυχεῖν ἤτησε καὶ συνέσεως. ὥφθη δὲ αὐτῷ κύριος ἐν ὕπνῳ καὶ εἶπεν αἴτησαι τὸ αἴτημα σεαυτῷ.» ὁ δὲ εἶπε σὺ ἔδωκας τὸν δούλόν σου ἀντὶ Δαβίδ τοῦ πατρός μου, 338 καὶ ἐγὼ εἶμι παιδάριον μικρόν, καὶ ἐγὼ οὐκ οἶδα τὴν εἴσοδόν μου καὶ τὴν ἐξοδόν μου, καὶ δώσεις τῷ δούλῳ σου καρδίαν ἀκούειν καὶ διακρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ.» καὶ εἶπε κύριος πρὸς αὐτόν ἀνθ' ὧν ἠτήσω παρ' ἐμοῦ τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ οὐχ ἡμέρας πολλὰς οὐδὲ πλοῦτον οὐδὲ ψυχὰς ἐχθρῶν σου, ἀλλ' ἠτήσω σεαυτῷ σύνεσιν τοῦ εἰσακούειν ῥῆμα, ἰδοὺ πεποίηκα κατὰ τὸ ῥῆμά σου. ἰδοὺ δέδωκά σοι καρδίαν φρονίμην καὶ σοφὴν, ὅση οὐ γέγονεν ἔμπροσθέν σου, καὶ μετὰ σὲ οὐ γενήσεται ὅμοιός σοι ἐν βασιλεῦσι. καὶ ἐὰν πορευθῆς ἐν τῇ ὁδῷ μου ὡς Δαβίδ ὁ πατήρ σου, πληθυνῶ τὰς ἡμέρας σου.» μετὰ ταῦτα οἰκοδομεῖ ναὸν τῷ θεῷ, καὶ αἰτεῖ εἶναι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἀνεωγμένους ἐπὶ τὸν θεῖον οἶκον καὶ εἰσακούειν αὐτῶν. καὶ ὥφθη κύριος τῷ Σολομῶντι δεύτερον, καθὼς ὥφθη ἐν Γαβαώ, καὶ εἶπεν ἤκουσα τῆς φωνῆς τῆς προσευχῆς σου, καὶ ἡγίασα τὸν ναὸν τοῦτον· καὶ ἔσονται οἱ ὀφθαλμοί μου ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία μου πάσας τὰς ἡμέρας. ἐὰν δὲ ἀποστραφῆτε ἀπ' ἐμοῦ, ἐξαρῶ τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς γῆς ταύτης, καὶ τὸν οἶκον τοῦτον ὃν ἡγίασα τῷ ὀνόματι, ἀπορρίψω αὐτόν ἐκ προσώπου μου.» τοῦ μέντοι Σολομῶντος προσευξαμένου πῦρ οὐρανόθεν κατηνέχθη καὶ τὰς προσενηχθείσας. θυσίας ἠγάλωσεν. ὅρα λοιπὸν ὅση πρότερον ἢ τοῦ Σολομῶντος εὐσέβεια, εἶγε καὶ πῦρ ἐπὶ ταῖς 339 θυσίαις αὐτοῦ κατεφέρετο. καὶ τὸν μὲν ναὸν λίθοις ἀπελεκήτοις οἰκοδομεῖ (αὐτοφυεῖς γὰρ εὐρέθησαν θεῖα προνοία, ὥστε μηδενὸς ἀρμονίαν δεηθῆναι σιδήρου, ὡς φησι Θεοδώρητος), τὸν δὲ τοῦ ἱεροῦ περίβολον τμητοῖς λίθοις ἐδομήσατο, κάκεῖ καὶ λατόμων δέεται. τὸ μέντοι μῆκος τοῦ ναοῦ ἐξήκοντα πηχέων ἦν, καὶ εἴκοσι τὸ εὖρος. κύκλω τοῦ ναοῦ οἰκίσκοι ὠκοδομήθησαν χάριν τῶν Λευιτῶν καὶ τῆς τῶν σκευῶν ἀποθέσεως· τὰ γὰρ ἅγια μόνοις τοῖς ἱερεῦσιν ἦσαν βατά. τὸ δὲ τοῦ ναοῦ ὕψος ρκ' πήχεων ἦν. πάντα δὲ τὸν ναὸν χρυσοῦς συνεκάλυπτε. ταῦτα δὲ πάντα τὰ τοῦ ναοῦ ἢ μὲν χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑπέδειξε τῷ Δαβίδ, αὐτὸς δὲ τῷ Σολομῶντι. οἰκοδομεῖ δὲ τὸν θεῖον οἶκον ἐκεῖνον μετὰ τλ' ἔτη τῆς ἐξόδου. παρήλθον δὲ

τοσαῦτα ἔτη, ὅπως ἀποκαμόντες τῇ εἰς τὰ ὄρη περιπλανήσῃ τὸν ἕνα τόπον τὴν Ἱερουσαλήμ ἀγαπήσωσι. Ταῦτα δὲ τὸ κατά γε τὸν παλαιὸν ναόν, ὃς εἰς τρία διήρηται, εἰς τε τὴν τῶν λαϊκῶν δηλαδὴ στάσιν, τὴν τῶν ἱερέων καὶ τῶν Λευιτῶν, ὃς δὴ καὶ τόπος ἅγιος ἐλέγετο, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄδυστα, ἃ δὴ καὶ ἅγια τῶν ἁγίων ἐκαλεῖτο, ἐν οἷς οὐδεὶς εἰσῆρχετο εἰ μὴ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, κάκεινος ἅπαξ 340 τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ ταῦτα οὐ χωρὶς αἵματος, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς οὐρανοῖς εὐρήσεις. ἐν γὰρ τῷ πρὸς ἡμᾶς οὐρανῷ, τῷ ἀέρι δηλονότι, πάντα δὴ τὰ ἀγελαῖα ζῶα, ἐσώτερον δὲ τοῦ φαινομένου στερεώματος, ὡς φησὶν ὁ Σιναΐτης θεῖος Ἀναστάσιος, τὰς οὐρανίας διαγούσας δυνάμεις, ἴσως δε καὶ αὐτὰς τὰς τῶν ἁγίων ψυχάς. ἀνώτερον δὲ τοῦ δευτέρου καὶ ἀοράτου οὐρανοῦ οὐδεὶς εἰσελήλυθεν εἰ μὴ μόνος ὁ ἀληθὴς ἀρχιερεὺς Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν. ὅτι δὲ τὰ τοῦ ἐπιγείου οὐδε ναοῦ κατ' εἰκόνα τῶν ἐπουρανίων ἔκτισται, καὶ αὐτὸς ὁ πάμμεγας Παῦλος ἐδήλωσεν οὕτως εἰπὼν οὐδὲ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν.» ὅρα γὰρ νουνεχῶς ὅτι καὶ τὰ φαινόμενα τοῦ ναοῦ τοῦδε κάλλη τῆς ἀφανοῦς ἐκείνης εὐπρεπείας εἰσὶν ἀπεικονίσματα, αἱ δ' οὖν αἰσθηταὶ εὐωδία τῆς νοητῆς διαδόσεως ἐκτυπώματα. τὰ δὲ ὑλικά φῶτα τῆς αὐλοῦ φωτοδοσίας εἰκόνες τυγχάνουσι· καὶ γὰρ διὰ τῶνδε τῶν ὑλαίων πρὸς τὴν ἄρρητον ἐκείνην θεωρίαν, καθὰ δήπου καὶ τῷ μεγάλῳ δοκεῖ Διονυσίῳ, χειραγωγούμεθα. Ὅτι δὲ πάντας ὑπερβαίνων ἦν ἐπὶ πᾶσιν ὁ Σολομών, ἡ γραφὴ διδασκέτω σε λέγουσα καὶ ἐμεγαλύνθη Σολομῶν ὑπὲρ 341 πάντας τοὺς βασιλεῖς Αἰγύπτου πλούτῳ καὶ φρονήσει, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἐζήτουν τὸ πρόσωπον Σολομῶντος τοῦ ἀκοῦσαι τῆς φρονήσεως αὐτοῦ. ἐπληθύνθη γὰρ ἡ σοφία αὐτοῦ ὑπὲρ πάντα φρόνιμον Αἰγύπτου.» τὰς τοῦ Σολομῶντος βίβλους, ἀφ' ὧν καὶ οἱ τῶν ἰατρῶν παῖδες τὰς ἀφορμὰς ἔλαβον. μετὰ γὰρ τὸ λαβεῖν ἐκ θεοῦ τὴν σοφίαν τρισχιλίας μὲν παραβολὰς καὶ πεντακισχιλίας ὠδὰς ἐλάλησε περὶ πάντων τῶν τε ἐκ γῆς φουομένων καὶ πάντων τῶν ζῶων. ἐπὶ γὰρ τούτῳ καὶ ὁ συγγραφεὺς φησὶν ὅτι ἐλάλησεν περὶ τῶν ξύλων ἀπὸ τῆς κέδρου τῆς ἐν τῷ Λιβάνῳ καὶ ἕως τῆς ὑσσώπου τῆς ἐκπορευομένης ἐκ τοῦ τοίχου. παρὰ δὲ Ἐζεκίου κεκαῦθαί φησὶν ὁ πολυμαθὴς καὶ πολυῖστωρ Εὐσέβιος. ὅσα καὶ γὰρ ἐν γῆ καὶ θαλάσῃ, ἐν ἀέρι, ἀφορμαὶ τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας ἐγένοντο. οὕτω μὲν οὖν ὁ Ἐζεκίας καὶ ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ ἐποίησε ψαλμοῖς. τούτων καὶ γὰρ ἐν ταῖς αἰχμαλωσίαις ἀπολωλότων, Ἔσδρας τις ἀνὴρ εἰς ἄκρον τῆς Ἑβραϊδος δια-λέκτου ἐληλακῶς τ' ὄλους ἀπηριθμήσατο ἢ καὶ πλείους συλλέξας. ἀλλ' ὁ Ἐζεκίας τοὺς πλείους τῶν ψαλμῶν ἀθετήσας ὡς μὴ τοῦ Δαβὶδ εἶναι ὠμολογημένους, τοὺς ρν' καὶ μόνους ἀπέκρινεν, ὡς ὁ σοφώτατος Ψελλὸς ἱστορεῖ. ἐφυσιολόγησε δὲ Σολομῶν καὶ περὶ λίθων, οὐχ ὅπως ἐχρώσθησαν μόνον ἢ 342 συνεπάγησαν, ἀλλὰ καὶ οπου ἐκάστη συντελεῖ. τὴν μὲν σωφροσύνης ἔφησε φυλακτήριον, τὴν δὲ πρὸς τὰ θειώδη ἀντέχειν πυρσά, ἑτέραν δὲ φυγαδεύειν πνεύματα πονηρά. ἀλλὰ καὶ περὶ δαιμόνων ἐτέθη βιβλίον αὐτοῦ, ὅπως τε κατάγοντα καὶ ἐν οἷσι εἶδеси φαίνονται. φύσεις δὲ τούτων καὶ ιδιότητας ἔγραψε, πῶς τε δεσμοῦνται καὶ πῶς ἐμφιλοχωροῦντες ἀπολύονται. ὅθεν ἔργα τούτοις ἀχθοφόρα ἐπέταττεν, ὑλοτομεῖν τε, ὡς λόγος, ἠνάγκαζε, καὶ κατωμαδὸν τὰ ἄχθη φέρειν παρεβιάζετο. ὠδηκότα τε σπλάγχνα ἢ ἐπωδαῖς ἢ βοτάναις περιτιθεὶς ἐθεράπευεν. ἀλλ' ὅ γε θεῖος Ἐζεκίας θεῶ ἑαυτὸν ἀνατιθεὶς, καὶ πάντα τῆς ἐκεῖθεν προνοίας ἐξαρτήσας, τῶν ὑπὲρ φύσιν τῷ Σολομῶντι φιλοσοφηθέντων ὠλιγώρησεν. ὧν δὲ ἱστόρησεν ὁ Ψελλός, καὶ ὁ Ἰώσηπος μάρτυς ἐστὶ λέγων καὶ ἐπωδὰς κατὰ δαιμόνων καὶ ἐξορκισμοὺς ἐπενόησεν, αἷς» φησὶν οἶδα χρώμενον Ἐλεάζαρ τὸν Ἰουδαῖον, δακτύλιον ἐντιθέντα τῇ ρινὶ τοῦ πάσχοντος, καθὰ Σολομῶν ὑπέδειξε· καὶ ὁσφραϊνόμενον τὸ δαιμόνιον εὐθέως

ἐκεῖθεν ἠλαύνετο. δῆλον δὲ τοῦτο γίνεσθαι διὰ τινος ὑποτεθέντος ἀγγείου μεστοῦ ὕδατος· συνεταράσσετο γὰρ τὸ τοιοῦτον ὕδωρ ἐκείνου ἐξερχομένου.» ταῦτα δὲ πάντα τὰ περὶ Σολομῶντος ἱστορούμενα καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐπιβεβαίωσεν ἐν τῇ βίβλῳ αὐτοῦ 343 τῇ λεγομένῃ Σοφία Σολομῶντος, καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα διεξιὼν ὁ θεὸς ἔδωκέ μοι τῶν ὄντων γνῶσιν ἀψευδῆ, εἰδέναι τε σύστασιν κόσμου, θέσεις ἀστέρων καὶ φύσεις ζῶων, διαφορὰς φυτῶν καὶ δυνάμεις ῥιζῶν, καὶ γνῶσιν τὴν ἐν κρυπτῶ.» οὐκοῦν ἀξιόπιστα πάντα τὰ περὶ Σολομῶντος λεγόμενα. Σοβὰ ἔθνος Αἰθιοπικόν. τούτων ἐβασίλευσεν ἡ θαυμαστὴ ἐκείνη Σίβυλλα. μήτε γὰρ νόμον εἰδυῖα μήτε προφητῶν ἀκούσασα διὰ τοῦ Σολομῶντος τὸν τῆς σοφίας ὕμνησε χορηγόν· γένοιτο» γὰρ ἔφη κύριος ὁ θεὸς σου εὐλόγημένος, ὃς ἠθέλησεν ἐν σοὶ δοῦναί σε ἐπὶ θρόνου Ἰσραὴλ.» ἐν οἷς δὲ τὸν Σολομῶντα ἐπέειπε αὕτη, καὶ τοῦτο ἐπενόησεν. εὐόπτους παῖδας ἄρρενάς τε καὶ θηλείας ὁμοτρόπῳ στολῇ καὶ κουρᾷ τῇ αὐτῇ καλλωπίσασα παρέστησεν αὐτῶ, ζητοῦσα ἐκατέρου γένους αὐτὴν διάκρισιν ποιήσασθαι. ὁ δὲ νίψασθαι τούτους προστάξας τὸ πρόσωπον, ἐκατέρων τὴν φύσιν διέγνωκε, τῶν μὲν ἀρρένων ἀνδρικῶς τὰς ὄψεις καταψώντων, τῶν δὲ θηλειῶν ἀπαλῶς. ἡ δὲ ἐκπλαγεῖσα εἶπεν ὅτι πλείονα ἐώρακα ὑπὲρ ὃ ἤκουσα. καὶ δοῦσα αὐτῶ χρυσοῦ τάλαντα ρκ καὶ ἠδύσματα καὶ λίθους τιμίους καὶ δὴ καὶ τὴν τοῦ ὀποβαλάμου ῥίζαν, ἀφ' οὗ ἡ Παλαιστίνη τοῦτο γεώργιον ἔσχεν, ὡς φησὶν Ἰώσηπος, ὑπέστρεψε. τὸ δὲ τάλαντον ἔχε λίτρας 344 ρκ' καὶ ε', ὡς ἐντεῦθεν λαβεῖν αὐτὸν ἐξ ἐκείνης χρυσοῦ ρ'. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἕως ἠδύσει, πάντας τοὺς ἀπ' Εὐφράτου μέχρι Νείλου δασμοφοροῦντας εἶχεν. ἔκτοτε δὲ τοῖς δυσμενεῖσιν εὐεπεχείρητος γέγονε. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Σολομῶν ἐθανυμάζετο, τὰς παροιμίας γράφων καὶ τὸν ναὸν ἀνιστῶν, ὡς φησὶν ὁ μέγας Κύριλλος, ἠνίκα καὶ Ὀμηρος τὰς τῶν Τρώων ἐτραγῶδει συμφοράς, μετὰ ρξ' ἔτη τῆς Ἰλίου ἀλώσεως. ὕστερον δὲ ἀσεβεία περιέπεσε. δῆλον δὲ τοῦτο καὶ ἐξ ὧν ἡ θεία γραφὴ διέξεισι περὶ αὐτοῦ λέγουσα καὶ ἐξέκλιναν αἱ ἀλλότριαι τὴν καρδίαν Σολομῶντος ὀπίσω θεῶν ἐτέρων.» οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἐξ ὧν ὁ προφήτης Ἀχίας ἔφη πρὸς τὸν ἐκείνου δοῦλον Ἱεροβοάμ, μανθάνομεν ὅτι τοῖς εἰδώλοις λελάτρευκεν ὁ Σολομῶν. ἔφη δὲ οὕτως τάδε λέγει κύριος. ἰδοὺ ἐγὼ ρήσω τὴν βασιλείαν ἐκ χειρὸς Σολομῶντος, καὶ δώσω σοὶ τὰ δέκα σκῆπτρα, καὶ δύο σκῆπτρα δώσω αὐτῶ διὰ Δαβὶδ τὸν δοῦλόν μου καὶ διὰ Ἱερουσαλήμ τὴν πόλιν μου, ἀφ' ὧν ἐγκατέλιπέ με καὶ ἐδούλευσε τῇ Ἀστάρτῃ βδελύγματι Σιδωνίων, καὶ τῷ Χαμῶς εἰδῶλῳ Μωάβ, καὶ τῷ Μελχῶ προσοχθίσματι υἱῶν Ἀμμῶν.» καὶ Ἀστάρτην μὲν αὐτὸν εἶναι τὸν Ἐωσφόρον μυθολογοῦσι, τὴν καὶ Ἀφρο345 δίτην. βδελύγμα καὶ προσόχθισμα τὰ εἶδωλα καλεῖ ἡ γραφή. καὶ πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν Σολομῶντα οὕτω φαίνεται λέγων ὁ θεὸς ἀνθ' ὧν ἐγένετο ταῦτα μετὰ σοῦ, καὶ οὐκ ἐφύλαξας τὴν ἐντολήν μου καὶ τὰ προστάγματά μου, ἃ ἐνετείλάμην σοὶ, διαρρήσων διαρρήξω τὴν βασιλείαν σου ἐκ χειρὸς σου, καὶ δώσω ταύτην τῷ δούλῳ σου.» ἐπειδὴ γάρ, φησὶ, τὴν πρέπουσαν ἐμοὶ τῷ κτίστη τιμῇ καὶ δόξαν τῇ δούλῳ κτίσει ἀπένειμας, δώσω καγὼ τὴν δόξαν σου τῷ δούλῳ σου. ὅθεν καὶ ἐπαρθεῖς ὁ Ἱεροβοάμ ἤρξατο ἀπὸ Σολομῶντος τὸν λαὸν ἀφιστᾶν. τοῦτο μαθὼν ὁ Σολομῶν ἐζήτησε τὸν Ἱεροβοάμ συλλαβεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ φεύγει πρὸς Αἴγυπτον, τὴν τελευταίαν Σολομῶντος καρτερῶν. καὶ κατὰ μὲν τὴν θείαν γραφὴν ἐβασίλευσε Σολομῶν ἔτη μ', κατὰ δὲ τὸν Ἰώσηπον ἔτη ὀγδοήκοντα. ἐτελεύτησε δέ, ὡς ἐκεῖνος ἔφησεν, ἐτῶν ἐνενήκοντα καὶ τεσσάρων. Πλὴν ἡ γραφὴ καὶ τάδε περὶ αὐτοῦ διέξεισι. καὶ ὁ βασιλεὺς Σολομῶν ἦν φιλογύναιος, καὶ ἔλαβε γυναῖκας ἀλλοτρίας πολλὰς, καὶ τὴν θυγατέρα Φαραῶ, Μωαβίτιδας, Ἀμμανίτιδας, Σύρας καὶ Ἰδουμαίας, Χετταίας καὶ Ἀμορραίας· καὶ ἦσαν αὐτῶ γυναῖκες ἄρχουσαι ψ' καὶ παλλακαὶ τ'. τότε ὠκοδόμησεν ὑψηλὰ τοῖς

εἰδώλοισ πασῶν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ. ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὸν παραβάτην Ἰουλιανὸν ὀρμηθῆναι 346 καὶ εἰπεῖν ὅτι τὸν Σολομῶντα σοφὸν μὴ λέγετε, καθάπερ ὁ μέγας διέξεισι Κύριλλος· εἰ δὲ πεπιστεύκατε εἶναι σοφόν, μήτοι παρὰ γυναικὸς ἐξηπατήσθαι νομίζετε, κρίσει δὲ οἰκεία καὶ παρὰ τοῦ φανέντος αὐτῷ θεοῦ πειθόμενον λελατρευκένας τοῖς ἄλλοις θεοῖς. πρὸς οὖν ταῦτα ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἀνταποκρινόμενος καὶ τάδε προστίθεισιν ἀπὸ μὲν ὧν ἔγραφε, σοφὸς ἂν λέγοιτο παρ' ἡμῶν δὴ καὶ νοοῖτο κατὰ ἀλήθειαν ὁ Σολομῶν· ὅτι δὲ πεπλημμέληκεν ὁμολογουμένως τοῖς ψευδωνύμοις λατρεύσας θεοῖς, ἀρνήσασθαι ἂν οὐδεὶς, ὅθεν οὔτε προφήταις ἀγίοις οὔτε μὴν ἀποστόλοις ποιοῦμεν αὐτὸν ἐναρίθμιον, εἶγε καὶ μᾶλλον κατὰ μὲν τὴν νεότητα τὰ πρὸς δόξαν θεοῦ πληροῦν ἠπέιγετο, κατὰ δὲ τὸν τοῦ γήρους καιρὸν πάγην αὐτῷ τὴν ἀπὸ γυναικὸς ὁ Σατανᾶς κατεσκεύασε.» τούτοις μὲν οὖν καὶ Ἰώσηπος συμφωνεῖ διεξιῶν οὕτως ἄλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ Σολομῶν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ γήρους, ὁποῖος ἄρα καὶ ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ ἦν. προβαινούσης γὰρ τῆς ἡβης, καὶ τοῦ λογισμοῦ διὰ τὸν χρόνον ἀσθενοῦντος ἀντέχειν πρὸς τὴν μνήμην τῶν θείων ἐντολῶν, τοῦ ἰδίου τε θεοῦ κατωλιγώρησε καὶ εἰς γυναῖκας ἀλλοφύλους ἐξώκειλε, τοῖς θεοῖς αὐτῶν πρότερον καταθύσας. καὶ πρὸ τούτων δὲ εἰς τὴν φυλακὴν τῶν νομίμων ἐξήμαρτεν, ὅτε τὰ τῶν χαλκῶν βοῶν ὁμοιώματα κατεσκεύασεν καὶ τῶν λεόντων τῶν περὶ τὸν θρῶν 347 νον τον ἴδιον, καὶ ταῦτα δις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ καθ' ὕπνου φανέντος. ὅθεν καὶ Ἄδερ τὸν Ἰδουμαῖον ἐγείρει κατ' αὐτοῦ ὁ θεός.» ὁ μὲντοι θρόνος τοῦ Σολομῶντος ἐλεφάντινος ἦν, ἀναβαθμίδας ἔχων ἕξ. καὶ ἐν μιᾷ ἐκάστη αὐτῶν λέοντες εἰστήκεισαν ἐκατέρωθεν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁμοίωμα μόσχου ἦν παρ' αὐτῷ. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, καθὼς ἄνωθεν εἴρηται, προσέχειν ἄξιον, ἀγαπητέ, καὶ μὴ συναρπάζεσθαι τοῖς λέγουσιν ὅτι μετανοία περὶ τὸ γῆρας ὁ Σολομῶν ἐχρήσατο. εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, προφήταις ἂν ἀγίοις ἐναρίθμιος ἦν, καὶ οὐκ ἂν αὐτὸν ὁ θεῖος Κύριλλος τῆς τῶν προφητῶν ἐποίει μερίδος ἀλλότριον. Μετὰ δὲ ταῦτα κρατεῖ ὁ τοῦ Σολομῶντος υἱὸς Ῥοβοάμ, ἐφ' οὗ καὶ διασχίζεται ὁ λαὸς ἅτε μὴ θελήσαντος ἀναπαῦσαι αὐτοὺς βεβαρημένους ἤδη ὄντας τῷ τοῦ Σολομῶντος ζυγῷ. καὶ δύο μὲν φυλαί, ἡ τε τοῦ Ἰούδα καὶ ἡ τοῦ Βενιαμίν, αὐτῷ ἐναπέμειναν, αἱ δὲ λοιπαὶ δέκα ὑπετάγησαν τῷ Ἱεροβοάμ ἐν Σαμαρείᾳ διάγοντι. διὰ γὰρ τὸν φόβον τοῦ Σολομῶντος ἐν Αἰγύπτῳ διέτριβεν, ἐκείνου δὲ παρελθόντος εἰς Σαμαρείαν ἔρχεται. καὶ ὁ μὲν ὑπ' αὐτὸν λαὸς καὶ Ἰσραὴλ ἐλέγετο· ἀπὸ γὰρ τοῦ Ἐφραΐμ υἱοῦ Ἰωσήφ ὁ Ἱεροβοάμ κατήγετο. τοῦτον δὲ τὸν λαὸν ἠχμαλώτευσεν ὁ πρὸ τοῦ Σενναχηρείμ κρατῶν τῶν Ἀσσυρίων Σαλμανασάρ, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ δίκαιος Τωβίτ. ἀφ' ὧν πολλοὺς ἔργον φόνου πεποίηκεν ὁ 348 Σενναχηρείμ, ὅτε μετ' αἰσχύνης ἕξ Ἱερουσαλὴμ ὑποστρέφει, εἰ καὶ τὸ τέλος οὐκ εἰς καλὸν ἀπέβη αὐτῷ· εἰς γὰρ τὸν θεὸν βλασφημήσας ὑπὸ τῶν ἰδίων τέκνων ἀνήρητο τὴν ζωὴν. Ὁ Ἱεροβοάμ, ἵνα μὴ ἀποσχίζηται ὁ λαὸς θέλων εἰς Ἱε-ροσόλυμα ἔρχεσθαι διὰ τὸν ναόν, τῆς ἀσεβείας κατάρχεται πρῶτος καὶ τὰς χρυσᾶς δαμάλεις ἴστησι. τῆνικαῦτα καὶ ὁ προφήτης Ἰωήλ, ὁ καὶ ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ, ἐξ Ἰούδα πα-ρεγένετο εἰς Βαιθήλ ἐν λόγῳ κυρίου, καὶ εἶπε θυσιαστήριον, θυσιαστήριον, ἰδοὺ τίκτεται τῷ οἴκῳ Δαβίδ, Ἰωσίας ὄνομα αὐτῷ, καὶ θύσει ἐπὶ σὲ τοὺς ἱερεῖς τῶν ὑψηλῶν, καὶ ὅσα ἄνθρώπων ἐπὶ σὲ κατακαύσει.» τότε δὴ τότε καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Ἱεροβοάμ ξηρανθεῖσαν διὰ τὸ κινήθηναι κατὰ τοῦ προφήτου αὐτὸς ὁ προφήτης ἴασατο. προφήτης δὲ τις ὧν ἐκεῖσε ἐβιάσατο τὸν ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ φαγεῖν ἄρτον μετ' αὐτοῦ, καὶ ταῦτα τοῦ θεοῦ πρὸς αὐτὸν εἰπόντος ἀπελθεῖν μὲν εἰς Βαιθήλ, καὶ μήτε ἄρτον φαγόντα μήτε ὕδωρ πίνοντα ὑποστρέψαι. ἐφ' ᾧ καὶ καθημένων ἐπὶ τραπέζης λόγος κυρίου ἐγένετο πρὸς τὸν προφήτην ἐκείνον, ἵνα εἴπῃ πρὸς τὸν ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ ἀνθ' ὧν ἐπέστρεψας καὶ ἔφαγες ἄρτον καὶ ἔπιες ὕδωρ

ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, οὐ μὴ εἰσέλθῃ τὸ σῶμά σου εἰς τὸν τάφον τῶν πατέρων σου.» ἐφ' ᾧ καὶ ὑποστρέφων ὑπὸ λέοντος κατὰ τὴν ὁδὸν θανατοῦται. καὶ ὁ μὲν θῆρ 349 ἀπέπνιξε μόνον αὐτόν, ἐπὶ πλεόν δὲ χωρήσαι οὐκ ἐτόλμησε· τὸ γὰρ σῶμα τοῦ προφήτου δίκας εἰσπραχθὲν διὰ τὴν παρακοήν, αὐτὴν δηλαδὴ τὴν πνιγμονήν, ἐδικαιώθη ἔκτοτε, καὶ οὐκέτι βορὰ τῷ λέοντι προύκειτο. καὶ τὸν μὲν προφήτην ἐκεῖνον ψευδοπροφήτην εἶναι λέγει καὶ πονηρὸν καὶ ἀπατεῶνα τοῦ Ἱεροβοὰμ ὁ Ἰώσηπος. ὁ δὲ Θεοδώρητος ἀληθῆ προ-φήτην τὸν τοιοῦτον εἶναι λέγει, παράγων καὶ τὴν γραφὴν οὕτω λέγουσαν διεσώθη τὰ ὀσᾶ τοῦ προφήτου τοῦ πρεσβύτου τοῦ κατοικοῦντος ἐν Βαιθήλ, μετὰ τῶν ὀσῶν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ θεοῦ τοῦ ἤκοντος ἐξ Ἰούδα καὶ λελαληκότος πάντα τὰ ἔργα ἃ ἐποίησεν Ἰωσίας.» ὡσαύτως καὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ ὁ μὲν Ἰώσηπος Ἰαδὼν αὐτὸν ὀνομάζει, ἢ δὲ βίβλος τῶν Παραλειπομένων Ἰωὴλ αὐτὸν ἡμᾶς καλεῖσθαι ἐδίδασκεν. Ἐπαινεῖ ἡ γραφὴ καὶ τοῦ Ἀσᾶ τὴν προτέραν εὐσέβειαν· ἐποίησε» γάρ φησιν Ἀσᾶ τὸ εὐθὺ ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ αὐτοῦ.» ὅθεν καὶ τοὺς ὁμόρους πάντας ὑπέταξε. ἀλλὰ καὶ ἐορτὴν ἐπινίκιον ἐκτελέσας ὁμοῖα παρεσκεύασεν ἅπαντας ὡς τῆς ἐννόμου πολιτείας οὐκ ἀποστήσονται. ἀλλὰ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ τῇ Ἀστάρτῃ λατρεῦσαι προελομένην τῆς βασιλείας ἐγύμνωσεν. οὐκ ἐν πᾶσι δὲ τέλειος ἦν· οὐδὲ γὰρ ἐξῆρε τὰ ὑψηλά. καὶ τοῦ Βασᾶ δὲ στρατεύσαντος κατ' αὐτὸν 350 τοῦ, οὐ τὸν θεὸν εἰς συμμαχίαν ἐκάλεσεν ἀλλὰ τὸν βασιλέα 350 Συρίας. ἐφ' ᾧ καὶ δι' Ἀνανῆ τοῦ προφήτου τὴν ἀπιστίαν διήλεγξεν ὁ θεὸς εἰπὼν ἐν τῷ πεποιθέναι σε βασιλεῖ Συρίας, καὶ μὴ ἐπὶ κύριον τὸν θεόν σου, ἦτοι ὁ Βασᾶν κατὰ σοῦ, διὰ τοῦτο ἐσώθη ἡ δύναμις βασιλείας Ἰσραὴλ.» ὁ δὲ Ἀσᾶ μὴ θρηνήσας ἐπὶ τούτοις, ὡς δέον ἦν, τὸν προφήτην ἐφυλάκισε, καὶ νοσήσας ὕστερον οὐ τὸν κύριον ἐζήτησεν ἀλλὰ τοὺς ἰατρούς, ἴσως δὲ τοὺς φαρμακοὺς. Ἐπαινεῖ δὲ καὶ τὸν Ἰωσαφὰτ ὡς τὴν ἀρετὴν ἐζηλωκότα κατ' ἀρχὰς τοῦ Δαβίδ. τὸ γὰρ. ὑψώθη αὐτοῦ ἡ καρδιά» οὐ κατηγορία ἀλλ' ἔπαινος· ἐπήγαγε γὰρ ἐν ὁδοῖς κυρίου.» ἐπιμέμφεται δὲ αὐτῷ τὴν γαμικὴν ἐπιμιξίαν ἣν πρὸς τὸν Ἀχαάβ ἐποίησατο· Γοθολίαν γὰρ τοῦ Ἀχαάβ τὴν θυγατέ-ρα κατεγγύησε τῷ παιδί αὐτοῦ. ὅπερ δὲ ἀφῆκεν ἡ τῶν βασιλειῶν ἱστορία, ἐνταῦθα ῥηθήσεται. ἐπανιώντι γὰρ αὐτῷ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀχαάβ παρατάξεως τῷ Ἰωσαφὰτ ἀπήντησεν Ἰηοῦ προφήτης ὁ τοῦ Ἀνανῆ, καὶ εἶπεν αὐτῷ βασιλεῦ Ἰωσαφὰτ, εἰ ἁμαρτωλῶ σὺ βοηθεῖς; εἰ μισουμένῳ ὑπὸ κυρίου σὺ φιλιάζῃ; διὰ τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ σὲ ὀργὴ παρὰ κυρίου. ἀλλ' οἱ ὀλίγοι ἀγαθοὶ εὐρέθησαν ἐν σοί, ὅτι ἐξῆρας τὰ ἄλλα ἀπὸ τῆς γῆς Ἰούδα.» ἐντεῦθεν οὖν μανθάνομεν ὡς ἐλαττοῖ τὰς 351 ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τιμωρίας τὰ πρῶτα κατορθώματα. ὁ τοίνυν Ἰωσαφὰτ δεξάμενος τὸν ἔλεγχον διωρθώσατο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κριτὰς τῇ πόλει ἐπέστησεν, ἵνα δικαίως πάντα πράττειντο. ἀλλὰ καὶ πολεμίων ἐπιστάντων πρὸς θεὸν κατέφυγεν, ὃς καὶ παρεθάρρυνεν αὐτὸν διὰ τοῦ Ἰεζεκιὴλ λέγων μὴ φοβηθῆτε τὸ πολὺ πλῆθος, ἀλλ' αὔριον ἐξέλθετε.» πρῶτους δὲ τοὺς Λευίτας ὁ βασιλεὺς ἐξήγαγεν· ὅθεν καὶ οἱ πολέμιοι ἀλλήλους κατέκοψαν. ὅρα δὲ καὶ ἑτέραν βίβλον προφητικὴν· λέγει γὰρ ἡ ἱστορία καὶ οἱ πολλοὶ λόγοι Ἰωσαφὰτ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ ἔσχατοι οὐκ ἰδοὺ γεγραμμένοι εἰσὶν ἐν λόγοις Ἰηοῦ υἱοῦ Ἀνανῆ.» Καλῶς δὲ ὁ θεῖος ψάλλει Δαβίδ λύτρωσαί με ἀπὸ συκοφαντίας ἀνθρώπων.» ἠύλογησε» γάρ φησιν Ναβουθαὶ θεὸν καὶ βασιλέα», τουτέστιν ἐβλασφήμησε, κατὰ τὸ ἐν Ἰὼ γεγραμμένον ἢ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογήσει,» ἐφ' ᾧ καὶ τὸν βίον ἐξέλιπεν, τῆς Ἰεζάβελ τοῦτο οἰκονομησάσης. ἐφ' ᾧ καὶ παρρησιάζεται ὁ μέγας Ἥλιος πρὸς Ἀχαάβ λέγων τάδε λέγει κύριος· ὡς σὺ ἐφόνευσας καὶ ἐκληρονόμησας, διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος, ἐν παντὶ τόπῳ ᾧ ἔλειξαν αἱ ὕες καὶ 352 οἱ κύνες τὸ αἷμα Ναβουθαί, ἐκεῖ λείξουσιν οἱ κύνες τὸ αἷμά σου, καὶ αἱ πόρνοι λούσονται ἐν τῷ αἵματί σου.» σφόδρα δὲ κατακυγεῖς ἐπὶ τούτοις

ὁ Ἀχαάβ οὐκ εὐθὺς ἐτιμωρήθη διὰ τὴν κατάνυξιν. ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν Ἀδὲρ τὴν Σαμάρειαν παρακαθίσαντα μετὰ τριάκοντα καὶ δύο βασιλέων εἰς χεῖρας αὐτοῦ τοῦ Ἀχαάβ ἔδωκεν ὁ θεός. διότι δὲ ζωογονήσας αὐτὸν παρὰ τὴν κέλευσιν ἀπέστειλε μετὰ δορυφορίας, ὠργίσθη ὁ θεός, καὶ διὰ τοῦ προφήτου (Μιχαίας δὲ οὗτος, ὡς φησιν Ἰώσηπος) τοῦ παταχθέντος τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὑπὸ τινος ὀδίτου εἶπε πρὸς αὐτόν διότι ἐξήνεγκας σὺ ἄνδρα ὀλέθριον ἐκ τῆς χειρός σου, καὶ ἔσται ἡ ψυχὴ σου ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ λαός σου ἀντὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.» καὶ μετὰ τρία ἔτη λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Ἰωσαφάτ βασιλέα Ἰού-δα, ἠρώτησε τετρακοσίους προφήτας αὐτοῦ λέγων εἰ πορευθῶ εἰς Ῥεμὰ Γαλαάθ εἰς πόλεμον ἢ ἐπίσχω.» καὶ εἶπον ἀνάβαινε» οἱ ψευδοπροφήται τοῦ Βάαλ. ἐπὶ τούτοις τοῦ Ἰωσαφάτ εἰπόντος, εἰ ἔστιν ἐνταῦθα προφήτης κυρίου, ἐρωτήσωμεν τὸν κύριον δι' αὐτοῦ, ἔστι μὲν» ἔφη ὁ Ἀχαάβ, καὶ Μιχαίας καλεῖται, οὐ ποτε δὲ προφητεύει τὰ θυμήρη.» καλεῖται λοιπὸν, καὶ πρῶτα μὲν ἔλεγε πρὸς αὐτόν ἀνάβαινε, καὶ 353 ος εὐδοῶσει ἐν χειρὶ βασιλέως,» εἶτα ὀρκωθεὶς τὰ θεῖα προεμήνυε. τοῦ γοῦν Ἀχαάβ πρὸς τὸν Ἰωσαφάτ εἰπόντος οὐκ εἶπόν σοι ὅτι οὐ προλέγει μοι καλὰ ἀλλ' ἢ κακά;» ὁ προφήτης ἔφη οὐκ ἐγώ. ἄκουσον τὸν λόγον κυρίου. εἶδον κύριον τὸν θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ στρατιὰ τοῦ οὐρανοῦ παρειστήκει αὐτῷ, καὶ εἶπε "3τίς ἀπατήσει τὸν Ἀχαάβ βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἀναβήσεται εἰς Ῥεμὰ Γαλαάθ, καὶ πεσεῖται ἐκεῖ;"3 καὶ ἐξῆλθε πνεῦμα, καὶ ἔστη ἐνώπιον κυρίου, καὶ εἶπεν "3ἐγὼ ἀπατήσω αὐτόν."3 καὶ εἶπε κύριος πρὸς αὐτό "3ἐν τίνι;"3 καὶ εἶπεν "3ἐξελεύσομαι, καὶ ἔσομαι πνεῦμα ψευδὲς ἐν τῷ στόματι πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπατήσω αὐτόν."3 καὶ εἶπε; "3δυνήση ἐξελθεῖν, καὶ ποιήσον."3» ταῦτα δὲ πάντα, καθά φησι Θεοδώρητος, προσωποποιία ἐστὶ διδάσκουσα ἡμᾶς τὴν θεϊαν συγχώρησιν. οὕτω μὲν οὖν καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἰώβ, ἐν οἷς ἡ γραφὴ φησι τοὺς ἀγγέλους ἐνώπιον παραστήναι τοῦ θεοῦ καὶ τὸν διάβολον ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ οὕτω διαλεχθῆναι πρὸς τὸν κύριον, προσωποποιίαν εἶναί φησιν ὁ θεῖος Χρυσόστομος. τὸν μέντοι Βάαλ θεὸν εἶναι λέγει Τυρίων ὁ Ἰώσηπος, τὴν δὲ Ἀστάρτην Σιδωνίων, Βααλήμ δὲ τὸν τοῦ Βάαλ σηκόν. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως, ὁ δὲ Ἰωσαφάτ καὶ προφήτην ζητήσας καὶ 354 τοιαῦτα μαθὼν ὅμως συναπῆρεν εἰς πόλεμον μετὰ τοῦ Ἀχαάβ· πλὴν διὰ τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἀρετὴν, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, διεφυλάχθη. ὁ μέντοι Μιχαίας φυλακῆ ἐμβληθεὶς παρὰ τοῦ Ἀχαάβ ἔλεγε μετὰ παρρησίας ἐὰν ἐπιστρέφων ἐπιστρέψῃς ἐν εἰρήνῃ, οὐ λελάληκεν ἐν ἡμῖν ὁ κύριος.» ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀχαάβ διὰ τοῦ Ἡλίου θεῖα πρόρρησις πέρας ἔσχε. τρωθεὶς ἐπὶ πολὺ τῷ ἄρματι ἴστατο, ἵνα μὴ τροπὴν ἐργάσῃται τῇ φυγῇ. τὸ δὲ αἷμα φερόμενον ἐνεπάγη τῷ ἄρματι. τοῦτο παρὰ κρήνη ὁ ἡνίοχος ἔπλυνεν, οἱ δὲ κύνες ἐξέλειχον. αἱ δὲ πόρνοι περὶ τὴν ἔω κατὰ τὸ ἔθος ἐλούσαντο· πηγυμαῖον γὰρ ἦν τὸ ὕδωρ, κεχρωσμένον δὲ τῷ αἵματι. Ἰωράμ δὲ τοῦ κηδεστοῦ Ἀχαάβ ζηλώσας τὴν ἀσέβειαν ἀξίαν τὴν τιμωρίαν εὔρατο. ὁ γὰρ μέγας Ἡλίας διὰ γραμμάτων μεμήνυκε τὴν ἀπόφασιν τάδε λέγει κύριος· ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπορευθήσῃς ἐν ὁδῷ Ἰωσαφάτ τοῦ πατρός σου, ἀπέκτεινας δὲ τοὺς ἀδελφούς σου, ἰδοὺ κύριος πατάσσει πληγὴν μεγάλην ἐν τῷ οἴκῳ σου, καὶ σὺ ἔση ἐν ἀρρωστίαις πονηραῖς, ἐν ἀρρωστίᾳ κοιλίας, ἕως ἂν ἐξέλθῃ τὰ ἔντερα σου.» ἐπεστράφησαν τοίνυν ἀλλόφυλοι κατ' αὐτοῦ, καὶ πάντας ἐξηνδραπόδισαν, καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ πάντα κατέκτειναν ἀνευ τοῦ Ὄχοζίου. ἐπέσκηψε καὶ ἡ νόσος, καὶ οὐδὲ μετὰ θάνατον βασιλικῆς ἠξιώθη ταφῆς. ἀληθῶς φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος. Μετὰ τοῦτον Ὄχοζίας ζηλωτῆς καὶ αὐτὸς τῆς πατρικῆς ἀσεβείας, ἀποστέλλονται τοίνυν πρὸς τὸν μέγαν Ἡλίαν δύο πεντηκόνταρχοι μετὰ σοβαρότητος καλοῦντες αὐτὸν ἐπὶ τῷ ἐρωτηθῆναι τῆς νόσου τοῦ βασιλέως ἕνεκεν' ἔφ' ᾧ καὶ πῦρ

καταγαγὼν ἄνωθεν κατέκαυσεν αὐτούς. ἀλλ' ἐνταῦθα οἱ ὠμότητα τοῦ προφήτου κατηγοροῦντες αὐτοῦ κατηγοροῦσι τοῦ θεοῦ· δι' αὐτοῦ γὰρ τὰ πάντα. στέλλεται οὖν τρίτος πεντηκόνταρχος, καὶ ἥπιοις λόγοις χρησάμενος τὴν τιμωρίαν διέφυγεν. κατερχόμενος οὖν καὶ συναντήσας τοῖς ἀποσταλεῖσιν ἐπὶ τὰ εἶδωλα εἶπε παρὰ τὸ μὴ εἶναι θεὸν ἐν Ἰσραὴλ, πορευή ζητῆσαι μυῖαν θεὸν Ἀκαρῶν; ἢ κλίνη ἐφ' ἧς ἀνέβης, οὐ καταβήση.» ἴστωσαν οὖν ἐντεῦθεν οἷω κρίματι περιπίπτουσι, καὶ ὅπως ἀγανακτεῖν παρασκευάζουσι τὸν θεόν, οἱ τὰς ἐλπίδας αὐτῶν ἀστρολόγοις καὶ μάντεσιν ἀναθέμενοι. ἄξιον δὲ θρηνηῖσαι τῶν δυσσεβῶν τὴν ἀλογίαν. οὐ γὰρ μόνον τὰ μέγιστα τῶν ζῶων ἐθεοποίησαν, ἀλλὰ καὶ τὰ σμικρότατα καὶ μύσους μεστά. τί γὰρ μυσαρῶτερον μυίας; ἀλλ' ὅμως καὶ τὴν εἰκόνα ταύτης θεὸν ἀνηγόρευσαν, καὶ ἦν ζῶσαν ταῖς ῥιπίσιν ἐλαύνουσι, ταύτης τὸν τύπον θεὸν ὠνομάκασιν. 356 Ὁ δὲ γε τῶν προφητῶν κορυφαῖος Ἥλιος, ὁ παρρησίαν ἔχων τοσαύτην ὥστε καὶ πρὸς Ἀχαάβ οὕτως εἰπεῖν ζῆ κύριος ὁ θεός μου, εἰ ἔσται τὰ ἔτη ταῦτα δρόσος ἢ ὑετός εἰ μὴ διὰ λόγου στόματός μου,» ὁ τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βάαλ ἐπὶ τοσοῦτον καταισχύνας ὥστε καὶ πάντας αὐτοὺς τῇ προτροπῇ αὐτοῦ παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀποκτανθῆναι, ἵνα μήτι πάθῃ ὑπέρογκον, τοσοῦτον παρὰ τῆς Ἰεζάβελ συγχωρεῖται διώκεσθαι ὡς καὶ πρὸς τὸν θεὸν εἰπεῖν ἱκανούσθω δὴ, λάβε τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ. μὴ κρείσσων ἐγὼ ὑπὲρ τοὺς πατέρας μου;» ἀπορήσειε δ' ἂν τις πῶς ἅγιος ὢν ὁ προφήτης καὶ κατὰ νόμον πολιτευόμενος ἦσθι τὴν διὰ κοράκων τροφήν. αὐτὸς ὁ νομοθέτης ταύτην αὐτῷ διὰ τῶν κοράκων προσέφερε, καὶ ἄρτον μὲν ἔωθεν, δείλης δὲ κρέα. οἱ γὰρ νόμοι οὗτοι διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀσθένειαν ἐτέθησαν. καὶ γὰρ καὶ Σαμψὼν διὰ μὲν τὴν μέθην καὶ τὴν λαγνεῖαν ἐγυμνώθη τῆς χάριτος, φαγὼν δὲ τὸ κηρίον τοῦ μέλιτος, ὃ ἐν νεκρῷ λέοντι ἐξύφαναν μέλισσαι, κατηγορίαν οὐδεμίαν ἐδέξατο. Πρόσεχε δέ, ἀγαπητέ. ἠνίκα προσῆλθε τῇ Σαραφθία ὁ προφήτης καὶ ἄρτω ἐδεξιώθη αὐτοσχεδίῳ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ λιμοῦ, τοῖς ἀγγείοις ἐκείνοις ἐπηύξατο οὕτως εἰπὼν ἢ ὑδρία τοῦ ἀλούρου οὐκ ἐκλείψει, καὶ ὁ καμψάκης τοῦ ἐλαίου οὐκ 357 ἐλαττονήσει.» ἀλλ' ἐνταῦθα ζητῆσαι ἄξιον εἶπερ ἀληθῶς ἐν τῷ καμψάκῃ ἐκείνῳ ἔλαιον ἦν. ἔγωγε γὰρ τοῦ προφήτου ἀκούων λέγοντος καὶ ὁ καμψάκης τοῦ ἐλαίου οὐκ ἐλαττονήσει, ἕως οὗ δώσει τὸν ὑετὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς» οὐκ οἶμαι τὸν προφήτην περὶ ἐλαίου εὔξασθαι. τοσοῦτου γὰρ ὄντος ἀύχμοῦ, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκλειπόντων τῆνικαῦτα τῇ ἀνυδρία, τίς ἢ ὠφέλεια εἶπερ ὁ καμψάκης ἐπήγαγεν ἔλαιον; οὐκ ἦν λοιπὸν ὁ καμψάκης ἐκεῖνος ἐλαίου καμψάκης, ὅτι μὴδὲ χρεια ἐλαίου τοῖς ἔνεκεν ὕδατος κάμνουσιν. ἐπεὶ δὲ τὸ ἔλαιον ἀγαλλίασιν ὑπεμφαίνει παρὰ τῇ γραφῇ, διὰ τοῦτο καμψάκην ἐλαίου τὸν καμψάκην ἐκείνον ὁ προφήτης ἐκάλεσεν. οὐδὲ γὰρ ἕτερον ἀγαλλίασιν ἐπὶ τοσοῦτον εἰσφέρει ὡς αὐτὸ τὸ ὕδωρ ἐν ἀυχμῶδει καιρῷ. καὶ πειθέτω σε ἡ ἀγία γραφή μέλι τὸ ὕδωρ καλέσασα. οἱ γὰρ Ἑβραῖοι δίψει συσχεθέντες ἀφορήτω κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ ὕδωρ εὐρόντες, μέλιτος ἐδόκουν ἐμπίμπλασθαι. πρὸς γοῦν τὴν διάθεσιν τῶν πινόντων ἀφορῶσα ἡ γραφή μέλι ὕδωρ ἐκάλεσεν. Μετὰ δὲ ταῦτα κρατεῖ Ἰωᾶς, ὃς ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πάσας τὰς ἡμέρας Ἰωδάε τοῦ ἀρχιερέως. οὗτος ζήσας ἔτη ρλ' καὶ θανὼν θήκης ἠξιώθη βασιλικῆς. αὐτοῦ δὲ θανόντος ἐξέκλινεν Ἰωᾶς εἰς ἀσέβειαν. ἐφ' ᾧ καὶ στέλλονται προφήται πρὸς αὐτὸν τὸν Ἰωᾶν, μεθ' ὧν καὶ ὁ 358 τοῦ Ἰωδάε Ζαχαρίας, ὃν καὶ κατέλευσαν ἔνδον τοῦ ὑπαίθρου ἐν τῷ ναῷ. καὶ ἀποθνήσκων εἶπεν ἴδε, κύριε, καὶ κρίνε.» καὶ οὐ διήμαρτε τῆς αἰτήσεως· ἀρρωστίᾳ γὰρ περιπεσὼν ὑπὸ τῶν ὑπηκόων ἐσφάγη. ὁ δὲ τούτου υἱὸς Ἀμασίας βασιλεύσας καὶ τῇ θεῖα συμμαχίᾳ τοὺς Ἰδουμαίους νικήσας καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν ἀνδραποδίσας ὕστερον ἱερούργει αὐτοὺς ὁ ἀνόητος ἐτίμησε, τὴν νίκην αὐτοῖς λογισάμενος. πρὸς ὃν ὁ προφήτης ἔγνω ὅτι

ἐβουλεύσατο κύριος τοῦ διαφθεῖραι σε·» ὁμοίως γὰρ πατρὶ ἐτελειώθη. Ἐπαινεῖ δὲ τὸν Ὀζιαν ἢ θεία γραφή· ἦν» γάρ φησιν ἐκζητῶν τὸν κύριον ἐν φόβῳ κυρίου ἐν ταῖς ἡμέραις Ζαχαρίου.» μετὰ δὲ ταῦτα ἐπιθυμήσας εἰσελθεῖν εἰς τὰ ἄδυτα καὶ θυμιᾶσαι, καὶ ἐλεγχθεῖς ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν ὀγδοήκοντα ἱερέων. εἶπον γὰρ πρὸς αὐτόν οὐκ ἔξεστί σοι, Ὀζία, θυμιᾶν, ἀλλὰ τοῖς ἱερεῦσι τοῖς υἱοῖς Ἀαρών·» ὁ δὲ οὐχὶ βασιλεύς εἰμι καὶ ἀλουργίδα βασιλικὴν περιβέβλημαι;» ἐλεπρώθη οὖν ἐπὶ τούτῳ. ἐντὸς δὲ τούτου καθημένου διὰ τὴν λέπραν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωαθάμ τὴν βασιλείαν διιθύνων ἦν. ἕτερος δὲ Ζαχαρίας ἦν ὁ τοῦ Ἰωδάε, ὃν Ἰωᾶς κατέλευσε, καὶ ἕτερος δὲ ἐπὶ τοῦ Ὀζίου. οἶμαι δὲ τοῦτον εἶναι, φησὶ Θεοδώρητος, περὶ οὗ πρὸς Ἡσαΐαν ἔφη ὁ κύριος ποιήσόν μοι μάρτυρας 359 πιστοὺς ἀνθρώπους, τὸν Οὐρίαν τὸν ἱερέα καὶ Ζαχαρίαν υἱὸν Βαραχίου.» Ἄχατζ δὲ ὁ τοῦ Ἰωάθαμ πάντας ὑπερῆκε τῇ ἀσεβείᾳ, ἐφ' ᾧ καὶ πολλὰ κακὰ εὔρατο. καὶ οὐδὲ οὕτω συνῆκεν, ἀλλὰ ζητήσω» ἔλεγεν τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τοὺς τύποντάς με, καὶ θύσω αὐτοῖς, καὶ ἀντιλήψονται μου.» ἀλλὰ καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ διῆγεν ἐν πυρὶ. τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ὡς μὲν Ἰώσηπος ἱστορεῖ, ἓνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὠλοκαύτωσε τῷ Βάαλ. ἐγὼ οἶμαι, φησὶ Θεοδώρητος, τὸ μέχρις ἡμῶν φθάσαν τῆς πλάνης εἶδος ἐντεῦθεν αἰνίττεσθαι. ἅπαξ γὰρ τοῦ ἔτους πυρὰς ὀρώμεν ἀναπτομένας, καὶ ταύταις τινὰς ὑπεραλλομένους παῖδας τε καὶ ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ βρέφη παραφερόμενα διὰ τῆς φλογὸς ὑπὸ τῶν μητέρων αὐτῶν. ἐδόκει δὲ τοῦτο ἀποτροπιασμός τις εἶναι καὶ κάθαρσις. ταύτην οἶμαι κατὰ τοῦ Ἄχατζ γεγενῆσθαι τὴν κατηγορίαν, ὃν καὶ ἀποθανόντα τιμῆς βασιλικῆς οὐκ ἠξίωσαν. Ἐζεκίας δὲ ὁ τούτου υἱὸς τὴν ἀκροτάτην κατώρθωσεν ἀρετὴν, καὶ πάντα ὅσα ἐποίησε Δαβὶδ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν χαλκοῦν ὄφιν συνέτριψεν, ὃν ἐποίησε Μωσῆς· ἕως γὰρ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἦσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ θυμιῶντες αὐτῷ. καὶ ἄλλην πᾶσαν ἐπιμέλειαν ποιεῖται τοῦ 360 ναοῦ. τότε δὲ τῶν ἱερέων μὴ ἔξαρκούντων εἰς τὰς θυσίας, ὡς ἢ τῶν Παραλειπομένων βίβλος φησὶ, συνεβοήθησαν καὶ οἱ Λευῖται. ὅπερ καὶ νῦν ἔστιν ἰδεῖν· πρεσβυτέρου γὰρ μὴ παρόντος καὶ τῆς χρείας κατεπειγούσης ἀναγκάζεται καὶ διάκονος προσφέρειν τῷ δεομένῳ τὸ βάπτισμα. τοῦ Συναχηρεῖμ στρατεύσαντος κατ' αὐτοῦ, ἀπέστειλε πρὸς Ἡσαΐαν λέγων ἡμέρα θλίψεως καὶ ἐλεγμοῦ καὶ παροργισμοῦ ἢ ἡμέρα αὕτη, ὅτι ἦλθον οἱ υἱοὶ ἕως ὠδίνων, καὶ ἰσχύς οὐκ ἔστι τῇ τικτούσῃ.» ἐμπιπράμεθα, φησὶ, καὶ ἐξαπτόμεθα τῷ θυμῷ τῶν τοῦ Ῥαψάκου βλασφημιῶν ἀκούσαντες· κολάσαι δὲ τοὺς δυσσεβεῖς οὐ δυνάμεθα. ἔλεγε γὰρ ὁ Συναχηρεῖμ διὰ τοῦ Ῥαψάκου μὴ ἀπατάτω σε ὁ θεὸς σου ἐφ' ᾧ πέποιθας.» ἀλλ' ὁ θεὸς ἀνελθόντι τῷ βασιλεῖ εἰς τὸν ναὸν καὶ εὐξαμένῳ αὐτίκα στέλλει τὸν Ἡσαΐαν, μηνύων τὰ ἐσόμενα αὐτῷ χρηστά. τῆνικαῦτα καὶ γὰρ ἔλεγεν ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου.» ἵνα γὰρ μὴ νομίση Ἐζεκίας ὅτι διὰ τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην ἢ δέησις αὐτοῦ εἰσηκούσθη, ταῦτα λέγει κύριος. ἐμάθομεν οὖν ἐντεῦθεν ὅτι καὶ τεθνηκότες οἱ δίκαιοι τῶν ζώντων προΐστανται. ὁ μέντοι Ἐζεκίας καὶ τῷ θεῷ ἐθάρρει καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισέφερε. καὶ πρῶτον τὰς πρὸ τῆς πόλεως πηγὰς ἐνέφραξεν, ἔπειτα τοὺς πύργους ἀνέστησεν εἰς ὕψος, καὶ προτείχισμα προσωκοδόμησεν 361 ἕτερον. τότε συνέβη καὶ τὰ πρὸς θάνατον μαλακισθῆναι αὐτόν, ὥστε ταπεινωθέντα ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον, ὡς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Παραλειπομένων ἱστόρηται· καὶ ἐταπεινώθη» γάρ φησιν Ἐζεκίας ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς καρδίας αὐτοῦ.» τοῦ γὰρ πατρὸς αὐτοῦ Ἄχατζ τὴν προφητείαν δεξαμένου ἰδοὺ ἢ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει» αὐτὸς τε ἐνόμισεν εἶναι ὁ Ἐμμανουὴλ, καὶ ὡς εἰς αὐτόν τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐκβήσεται· ἐφ' ᾧ παρθενίαν ἀσκῶν γάμοις ὁμιλῆσαι οὐκ ἠθέλην. ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἀλλοφύλων ἰδῶν ἀπώλειαν (ὑπ' ἀγγέλου καὶ γὰρ ἐν μέσῃ νυκτὶ τε' χιλιάδες ἀνηρέθησαν) ἐπηύξαν

μαλλον την αυτου απονοιαν. εφ' ω̄ συνετιζεται παρα κυριου, σηψει ποδος υποβληθεις· σημειον τε διδωσιν αυτω̄ ως ουκ αποθανειται ουτως εχων. ιδου εγω̄ στρεφω την σκιαν των αναβαθμων ους κατεβη ο ηλιος τους δεκα αναβαθμους του οικου του πατρος σου.» φασι γαρ τον Αχατζ εκ μηχανης τινος εν τω οικω αυτου αναβαθμους κατασκευασαι τινας οιον ωρολογουντας και τον του ηλιου δρομον εκμετρουντας. τότε λοιπον ο θεος εις πιστιν των λεγομενων (προσετιθη γαρ αυτω̄ και ετερα ζωης ετη πεντεκαιδεκα) ανοπιν ιεναι ποιει την του ηλιου σκιαν, επειδη και ο Εζεκιας απο δυσμων του βιου επι δευτεραν αρχην επαλινδρομει ζωης· εφ' ω̄ το του ηλιου σημειον, και ουχ ετερον, διδωσιν ο θεος. γινεται ουν η 362 ημερα εκεινη κατα τον Ιπολυτον τριακοντα και δυο ωρων· τους γαρ δεκα αναβαθμους διαδραμων ο ηλιος τους αυτους παλιν ανεδραμεν, ειτα τη ιδια διαταξει χρησαμενος επι δυσμας ηλθε τους δωδεκα παλιν διαδραμων. και ουτω μεν ο Ιπολυτος, ο δε πατριάρχης Αντιοχειας Ευσταθιος εικοσι και δυο λεγει γενεσθαι την ημεραν εκεινην ωρων· εν ριπη γαρ οφθαλμου λεγειν εοικεν, ου μην εν ωραις δεκα τον του ηλιου γενεσθαι αναποδισμον. ουτω μεν ουν κδ' ωρων η ημερα εκεινη γεγνε, καθ' ην ο του Ναυη Ιησους εν αυτω̄ τω μεσουρανηματι τον ηλιον εστησεν ημερας ολης διαστημα· δια γαρ εξ ανηλθεν ωρων, και δι' ομοιων αυθις μεσον του ουρανου. γινωσκε δε, αγαπητε, οτι ουτε προηγουμενως εστη ο ηλιος, ουτε το θαυμα περι μονον τον ηλιον γεγονεν αλλα περι αυτον τον πρωτον ουρανον· αυτου γαρ κωλυθεντος της προσω φορας τω̄ θειω̄ προσταγματι, αναγκη πασα στηναι και τον αυτω̄ συγκινουμενον ηλιον. και πειθου τω̄ μεγαλω̄ Μαξιμω̄ εν τοις προς Θαλασσιον ουτω̄ κατα ρημα διεξιοντι περι τουτου. ηλιου δε και σεληνης δρομον ακωλυτον επεσχε παραδοξως ο θεος, την αεικίνητον του παντος φύσιν στήσας ακίνητον. ταυτα δε ο των όλων θαυματουργει θεος, 363 ιν' εντευθεν δειξη σαφως ως ουτε ορος ουτε αναγκη τοις αστροις επικειται, καθαπερ ω̄ηθησαν οι πολλοι, βλεποντες ωσαυτως αει κινουμενους αυτους. ιστησι λοιπον αυτους, την επι πασι προσουσαν αυτω̄ παριστων εξουσιαν, και φερεσθαι αυθις εᾱ κατα τον αρχηθεν αυτοις επιτεθεντα θεσμον.» Ουκουν αποστελλει προς Εζεκιαν Μαροδαχ ο βασιλευς Βαβυλωνος της νόσου τε ενεκα και του περι τον ηλιον θαυματος. αλλ' εκεινος ταλλα παντα παρεασας τον πλουτον αυτου τοις πρεσβεσιν εδειξεν. εφ' ω̄ και ταδε παρα Ησαϊου του προφητου προς αυτον ελαληθη ιδου ερχονται ημεραι, και ληφθησονται παντα τα εν τω οικω σου και εις Βαβυλωνα απελευσονται. και οι υιοι σου, ους γεννησεις, εσονται ευνουχοι εν τω οικω βασιλεως Βαβυλωνος.» υιους δε λεγει τους τρεις παιδας συν τω̄ προφητη Δανιηλ· απογονοι γαρ ουτοι του Εζεκιου γεγονασιν. ειωθεν ουν η γραφη τους απογονους επονομαζειν υιους, καθᾱ δη και τον Δαβιδ πατερα του Εζεκιου καλει· ουδε γαρ υιος του Δαβιδ ο Εζεκιας, αλλ' απογονος παντως αυτου. ο μεντοι Μαροδαχ, ως ανωθεν ειρηται, του περι τον ηλιον χαριν θαυματος προς Εζεκιαν απεστειλε· τον γαρ αναποδισμον αυτου τοσουτον εινα λεγει 364 παραδοξοτατον ο Αρεοπαγιτης θειος Διονυσιος, ωστε καθ' υπερβολην εκπληξαι τους Βαβυλωνιους και ως ισοθεω̄ τινι τω̄ Εζεκιᾱ καθυποταξαι αυτους. Μετα δε Εζεκιαν κρατει Μανασσης ο υιος αυτου. ουτος συν τᾱις λοιπᾱις αυτου κακιᾱις προσεκυνησε και παση τη στρατιᾱ του ουρανου, τουτεστι τοις αστρασι, και εκληδονιζετο, ηγουν δια λογων παρετηρειτο τα εκβησομενα, ει και τινες ετεροι κληδονα λεγουσι την δια τινων επωδων ολκην των δαιμωνων και καταφοραν· εφ' ω̄ και κληδων̄ ετυμολογειται παρ' αυτοις παρα το κλω̄ το καλω̄. και οιωνιζετο δε προς τοις αλλοις ο Μανασσης, ηγουν τας των ορνενων πτησεις παρετηρειτο καντευθεν του μελλοντος καταστοχαζομενος η̄ν. και τουτο εστιν οπερ ο ποιητης Ομηρος ελεγεν αλλ' αγε̄ δη τινα μαντιν ερειομεν η̄ ιερηᾱ η̄

καὶ ὄνειροπόλον· καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.» πρόσεχε οὖν ὅτι καὶ διὰ τῆς τοιαύτης πτήσεως τῶν ὄρνέων καὶ δι' ἥπατος προβάτων καὶ δι' ὄνείρων αὐτῶν ἐδόκουν οἱ παλαιοὶ τὸ μέλλον προορᾶν. καὶ οἱ μὲν ἀρχαιότεροι ἐκεῖνοι, καθάπερ εἴρηται, καὶ πτήσεσιν ὄρνέων καὶ ἄλλοις τοιοῦτοις, κατὰ γε δοκοῦν αὐτοῖς, τοῦ μέλλοντος ἐστοχάζοντο. Ὅτι δὲ τὸ παρατηρεῖσθαι τοιῶσδε ἢ τοιῶσδε κεκώλυται, δῆλον μὲν καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἐξ ὧν ὁ 365 μέγας διείληφε Βασιλεῖος, ἐπεξηγούμενος γὰρ τὸ ἐν τῇ κατὰ τῆς Ἰουδαίας δευτέρᾳ ὁράσει τοῦ προφήτου Ἡσαΐου ῥητὸν τὸ κατὰ λέξιν οὕτως διαλαμβάνον ὅτι ἐνεπλήσθη ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἡ χώρα αὐτῶν κληδονισμῶν, ὡς ἡ τῶν ἀλλοφύλων, καὶ τάδε διέξεισιν. ὄρᾳς ἡλίκον κακὸν τὸ κληδονίζεσθαι. ἔξω τῆς παρὰ θεοῦ ἐπιμελείας ποιεῖ τὸν προσέχοντα αὐτῷ. πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν ἀδιαφόρως ὠτακουστοῦσι καὶ φήμας θηρῶνται καὶ συμβόλοις προσέχουσιν. ἀλλ' ἄκουε ὅτι ἀπερρίφη ὁ λαὸς ὁ ταῦτα περιεργαζόμενος. πολλὰ γὰρ ἐκ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου μαντεῖα καὶ κληδόνες καὶ οἰωνισμοὶ καὶ ὄρνιθοσκοπία διαβέβληνται ὡς δαιμόνων εὐρέματα. "3οὺκ οἰωνιεῖσθε"3 γάρ φησιν, "3οὺδὲ ὄρνιθοσκοπεῖσθε. τὰ γὰρ ἔθνη, οὐς κύριος ὁ θεὸς ἐξολοθρεύει ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, οὗτοι κληδόνων καὶ μαντεῶν ἀκούσονται. σοὶ δὲ οὐχ οὕτως δέδωκε κύριος ὁ θεὸς σου."3 ἄτοπον γὰρ τὸν ἔχοντα τὴν ἐκ τῶν δικαιωμάτων τοῦ θεοῦ συμβουλήν πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν πρακτέων σκέψιν συμβούλους ἑαυτοῦ παραλαμβάνειν τὰ ἄλογα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ συμβούλους, ἀλλὰ διδασκάλοις χρῆσθαι καὶ νομοθέταις. καὶ τὸν μὲν ἑαυτοῦ κίνδυνον παρακείμενον καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντα οὐκ οἶδεν ἢ ὄρνις, σοὶ δὲ τὸ μέλλον προαγορεύσει; εἰ δὲ ἀπὸ δαιμόνων ἐνεργείας ἀπατηλῶς περιπέτον366 ται, μή μοι καθέζου δεσποτῶν ἀπάταις προσκεχηνῶς, μηδὲ γίνου διαβολικαῖς ἔκδοτος ἐνεργείαις, ὅς ἐπειδὰν ἄπαξ λάβῃ ψυχὴν εὐάγωγον εἰς ἀπώλειαν, πάντα τρόπον αὐτῇ καταχρῶμενος οὐκ ἀνίησιν. ἀλλὰ καὶ κράζοντες κόρακες καὶ ἀετοὶ ἀλύοντες δι' ἀπορίαν θήρας τὴν δεισιδαίμονα καρδίαν πτήσουσι. καὶ τοσαύτη τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὕβρις, ὥστε καὶ γαλῆ παραφανεῖσα καὶ κύων διακόψας καὶ ἄνθρωπος ἐπιφανεῖς ἔωθεν τοὺς ἐντυγχάνοντας πάντη ποιοῦσιν ἐκπλήττεσθαι. τί ἐλεεινότερον τοῦ τοιοῦτου βίου, πάντα ὑποπτεύειν, ὑπὸ πάντων ἐμποδίζεσθαι, δέον πανταχόθεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν θεὸν ἐπανάγειν; ὅταν ἴδῃς ὄρνιθας διαπετομένους τὸν ἀέρα, μὴ τὰ σχήματα τῶν πτήσεων περιεργάζου, ἀλλὰ ταῦτα καταλιπὼν τοῦ δημιουργοῦ τὴν ἐπ' αὐτοῖς σοφίαν καὶ διακόσμησιν θαύμαζε, πῶς βάρως τοσοῦτον δι' ἀέρος φέρεται, πῶς ἡ ἀπαλὴ τοῦ ἀέρος φύσις ὄχημα γίνεται τῷ πτερῷ, πῶς τῇ μὲν ἐκτάσει τῶν πτερῶν ἐπινήχονται τῷ ἀέρι, τῇ δὲ οὐρᾷ οἷον πηδαλίῳ τὴν πτήσιν ἑαυτῶν ἀπευθύνουσι. καὶ τοιαύτη μὲν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ· ὁ δὲ μικρόψυχος καὶ ταπεινὰ φρονῶν τὰς τῶν ἀλόγων κινήσεις τῷ ἰδίῳ σκοπῷ συναρμόζειν ἐπιχειρεῖ, καὶ καταλιπὼν τὸν θεὸν δαίμοσιν ἐπιβούλοις ἐκδέδωκεν ἑαυτόν. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. 367 Ὁ δὲ γε διαληφθεὶς βασιλεὺς καὶ ἐγγαστριμύθους ἐποίησε, καὶ γνώστας ἦτοι μάντις ἐπλήθυνε, καὶ τὸ πάντων ἀνοσιώτερον, ἐν τῷ θείῳ νεῶ τὸ τῆς ἀκολάστου δαίμονος ἔστησεν ἄγαλμα. οὐ μόνον δὲ εἰδώλοις ἐλάτρευεν ἐν ἔτεσι πενήκοντα καὶ δύο, ἀλλὰ καὶ αἷμα ἀθῶον ἐξέχεεν, εἴτε προφητῶν εἴτε καὶ ἄλλων τινῶν εὐσεβῶν. καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Ἡσαΐαν ξυλίνῳ λέγουσι πρῖσαι πρίονι. πλην ὡς φησι Γεώργιος, Μαροδᾶχ βασιλεὺς Ἀσσυρίων δεσμώτην ἤγαγε τὸν Μανασσην, καὶ βαλὼν ἐν φυλακῇ ἄρτω πιτυρίνῳ καὶ ὕδατι σὺν ὄξει ἔτρεφεν. ὡς δὲ καὶ ὁ θειότατός φησιν Ἀναστάσιος ἐξ ἱστορικῶν τινῶν τοῦτο μαθὼν, καὶ ζωδίῳ χαλκῷ παρὰ τοῦ βασιλέως Βαβυλῶνος ἐμβάλλεται· ἀλλ' ἔνδον τοῦ ζωδίου ὧν ἐπέγνω τε τὸν θεὸν καὶ τὴν ὥδην ἔψαλλεν. ἐφ' ᾧ καὶ δυνάμει θείᾳ διερράγη τὸ εἶδωλον, καὶ ἄγγελος κυρίου κατήγαγεν αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ ἔζησε

τὸ λοιπὸν ἐν μετανοίᾳ, καὶ τὰ προλαβόντα διωρθώσατο. τσαῦτα δὲ εἰς θεὸν ἐπλημμέλησεν ὡς καὶ τὸν θειότατον Ἀναστάσιον οὕτως εἶπεῖν εἰ Μανασσῆν ἔσωσεν ὁ θεός, τολμῶ εἶπεῖν ὡς καὶ τὸν διάβολον ἔσωσεν ἄν, εἴπερ ἐπιστρέψαι ἠθέλησεν.» Μετὰ δὲ Μανασσῆν ἐβασίλευσεν Ἀμμῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ. οὗτος τὴν μὲν πατρικὴν ἀσέβειαν ἐμιμήσατο, οὐ μὴν δὲ τὴν 368 μετάνοιαν. ἄξιον δὲ ζητῆσαι διὰ τί τοῦ μὲν Μανασσῆ τὴν ἐπιστροφὴν ἀνέμεινεν ὁ θεός, τοῦ δὲ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀμμῶς οὐχί, ἀλλ' ἐθέρισεν αὐτὸν ἔτη δύο βασιλεύσαντα. φησὶ γὰρ ἡ γραφὴ καὶ παρελογίσατο Ἀμμῶς λογισμὸν πονηρὸν, καὶ εἶπεν· ὁ πατήρ μου πολλὰ ἐκ νεότητος παρηνόμησε, καὶ ἐν γήρει μετενόησε. καὶ νῦν ἐγὼ πορεύσομαι καθὼς ἐπιθυμῶ ἢ ψυχὴ μου, καὶ ὕστερον ἐπιστρέψω πρὸς κύριον.» διὰ τοῦτο οὐκ ἀνέμεινεν ὁ θεός, διότι οὐκ ἐσωφρονίσθη ἀφ' ὧν ὁ πατήρ αὐτοῦ πέπονθεν. Μετὰ τοῦτον Ἰωσίας ὁ ἔγγονος αὐτοῦ. οὗτος τοῦ προγόνου Δαβὶδ ἐκτίσατο τὴν εὐσέβειαν. καὶ πρῶτον μὲν ἐπεμελήθη τοῦ ναοῦ, κατασκάψας πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν οἶκον ὃν ὠκοδόμησε Σολομῶν τῇ Ἀστάρτῃ προσοχθίσματι Σιδονίων· ἔπειτα δὲ τῶν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ θείων λόγων ἀκούσας καὶ τὴν ἐσθῆτα διέρρηξε καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἐθρήνησε. διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς κατὰ μὲν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ναοῦ τὴν ψῆφον ἐξήνεγκε, τῷ δὲ βασιλεῖ χρηστὰ προηγόρευσε· ἀνθ' ὧν» γάρ φησιν ἤκουσας τῶν λόγων μου καὶ ἠπαλύνθη ἡ καρδιά σου καὶ διέρρηξας τὰ ἱμάτιά σου καὶ ἔκλαυσας ἐνώπιόν μου, οὐκ ὄψοντα οἱ ὀφθαλμοί σου πάντα τὰ κακὰ ἃ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦτον.» καὶ τὰ μὲν σκευὴ τῶν 369 εἰδώλων ἐν τῷ χειμάρρῳ τῶν Κέδρων συνέτριψεν, ἐν δὲ τῇ Βαιθήλ τοὺς τῶν εἰδώλων ἱερέας κατέκαυσε, κατὰ τὴν προφητείαν Ἰωὴλ ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ θεοῦ. ἐπὶ μέντοι τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Ἰωσίου, ὡς φησι Γεώργιος, ἐκτίσθη τὸ Βυζάντιον ὑπὸ Βύζου βασιλέως Θράκης. Ἰστέον ὅτι τρίτον ἐπόρθησε τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ Ναβουχοδονόσορ, ἐπὶ Ἰωακείμ Ἰεχονίου, καὶ ὕστερον ἐπὶ Σεδεκίου, ὡς φησι Γεώργιος. ὁ δὲ Θεοδώρητος Ἰωακείμ καὶ Ἰεχονίαν τὸν αὐτὸν εἶναι λέγει, τῷ θειοτάτῳ Ἱερεμῖα ἐπόμενος. ὁ δὲ Σεδεκίας κατὰ τὸν μέγαν Ἐπιφάνιον τυφλωθεὶς καὶ εἰς Βα-βυλῶνα ἀπαχθεὶς ἐνεβλήθη μύλωνι ἐπὶ ἔτεσιν εἴκοσι καὶ ἕξ, εἰ καὶ ὕστερον ἐτιμήθη. γίνονται οὖν ὁμοῦ τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ βασιλευσάντων ἀπὸ Δαβὶδ ἄχρι Σεδεκίου τὰ ἔτη 54 καὶ ἡ', οἱ δὲ βασιλεῖς εἴκοσι καὶ δύο πάντες ἐξ ἑνὸς γένους τοῦ Δαβίδ. οἱ δὲ ἐν Σαμαρείᾳ βασιλεύσαντες ἡ', ἀπὸ Ἱεροβοὰμ ἕως Ὡσηέ, ἐφ' οὓς πέπαυται καὶ ἀπώλετο Σαμάρεια ὑπὸ Σαλμανασάρ. ἀντὶ δὲ τῶν Σαμαρειτῶν Ἀσσύριοι ἐκεῖσε κατώκησαν, ἐξ ὧν οἱ αἰρετικοὶ Σαμαρεῖται καὶ Σαδδουκαῖοι. οὗτοι μὲν οὖν ὑπὸ λεόντων βιβρωσκόμενοι ἐξαπίνης αὐτοῖς ἐπιπτόντων, καὶ μαθόντες ἀπὸ γερόντων ἀρχαίων τὸν τιμώμενον ἐκεῖσε θεόν, καὶ ὅτι παρ' ἐκείνου τὰ τοιαῦτα πάσχουσι, τὴν τοῦ Μωσέως ἐπικτῶνται πεντάτευχον· καὶ 370 οὕτω τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἐπιγνόντες ἀβλαβεῖς τοῦ λοιποῦ διειρηθήσαν, εἰ καὶ εἰς αἰρέσεις ἐντεῦθεν ἐξώκειλαν ἅτε μὴ κατ' ὀρθὸν λόγον ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἐγκύπτοντες. τὰ δὲ ἔτη τῶν βασιλευσάντων ἐν Σαμαρείᾳ σ' καὶ γ', ἐκ διαφόρων μὲν γεγονότων, πάντων δὲ πεποικηκότων τὸ πονηρὸν κατὰ τὴν ἁμαρτίαν Ἱεροβοὰμ. τὴν μὲν οὖν ἀπὸ Περσίδος τῶν Ἰουδαίων ἐπάνοδον ἐξηγήσατό τε ὁ Ἔσδρας καὶ συνεγράψατο. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπανόδου κατὰ τὸν Ἰώσηπον αὕτη. τρεῖς στρατιῶται φυλάσσοντες τὸν βασιλέα, ἐν οἷς ἦν καὶ Ζοροβάβελ, ἤρισαν ἐν προβλήματι τεθείσης συμφωνίας αἰτῆσαι τὸν νικῶντα ἅπερ ἂν ἐθελήσει παρὰ τοῦ βασιλέως. τοῦ τοίνυν ἐνὸς εἰπόντος νικᾶν τὸν οἶνον, καὶ τοῦ ἐτέρου τὸν βασιλέα, ὁ Ζοροβάβελ εἶπε νικᾶν τὰς γυναῖκας, καὶ ὑπὲρ πάντα τὴν ἀλήθειαν. καὶ ἐπεὶ ταῦτα εἰρηκῶς νενίκηκε, καὶ ἤκουσεν αἰτήσασθαι ἃ βούλεται, ἠξίωσεν αὐτὸν ἀφεθῆναι τὴν αἰχμαλωσίαν. ὁ δὲ καὶ γέγονε· τῆνικαῦτα καὶ γὰρ ἐπληροῦντο τὰ ὅ' ἔτη τῆς θείας ὀργῆς. καὶ οἱ μὲν

οικοδομοῦντες τὸν ναὸν ἦσαν Ζοροβάβελ καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδέκ, οἰκοδομηθῆναι δὲ ὁ τοιοῦτος ἔφθασε ναὸς τὴν δευτέραν ταύτην οἰκοδομὴν ἐν χρόνοις μὲν διὰ τὸ παρὰ τῶν γειτονούντων ταύτην κωλύεσθαι· ἡ γὰρ πρώτη ἐν χρόνοις εἴκοσι ἐγένετο παρὰ Σολομῶντος, ὡς Ἔσδρας 371 ἱστορεῖ. καὶ τὴν μέντοι ἀπὸ Βαβυλῶνος τῶν Ἰουδαίων ἐπάνοδον, ναὶ μὴν καὶ τὴν τῶν νεκρῶν παγκόσμιον ἀνάστασιν αἰνιττόμενος ὁ θεὸς ὑπέδειξε τῷ Ἰεζεκιήλ πεδίον πλήρες ὄστων νεκρῶν, ἃ παραδόξως ἐζωογονήθησαν. ὁ μὲν οὖν Ἔσδρας εὐφυῆς ὢν προεκόμισε τότε τὸν νόμον, καὶ ἀνέγνω, καὶ ὑπετύπωσε πάντα τὰ κατὰ τὸ ἱερόν, καὶ τοὺς λαβόντας ἀλλογενεῖς γυναῖκας ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας ἐκβαλεῖν πεποίηκε. καὶ οὕτω πάντες καθαρισθέντες ἐποίησαν τὸ πάσχα. ἀλλὰ καὶ αὐθις γυναῖκας ἑωρακῶς Ἀζωτίους Ἑβραίους ἐπιμιγείσας, καὶ θρηνήσας, ἔπεισε τὸν λαὸν ταύτας ἐκβαλεῖν ὡς γάμον παράνομον. λέγεται δὲ καὶ τοῦτο, ὡς εἰ μὴ ἦν ὁ Ἔσδρας, οὐκ ἂν οὐδὲ ἐν βιβλίῳ διὰ γε τὴν τῶν Ἰουδαίων ῥαθυμίαν καὶ τὴν πολυχρόνιον αἰχμαλωσίαν μέχρι τοῦ νῦν διεσώζετο. προσσχεῖν δὲ ἄξιον καὶ τῷ μεγάλῳ Κυρίλλῳ ἐν τοῖς κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ τάδε περὶ τούτου διεληφότι. ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀπεκομίζοντο οἱ Ἰουδαῖοι καὶ νόμῳ τῷ διὰ Μωσέως παιδαγωγεῖσθαι πάλιν ἐσπούδαζον, τότε δὴ τότε παρ' αὐτοῖς ἐδέχετο σκῆπτρον Ζοροβάβελ ὁ τοῦ Σαλαθιήλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ὥστε εἰ καὶ καταλήξαι φησὶν ὁ παράφρων εἰς Σεδεκίαν τὴν τοῦ Δαβὶδ βασιλείαν, ματαιάζειν ἔοικε προφανῶς, εἶγε μετὰ τὸν τῆς αἰχμαλωσίας καιρὸν τοῖς τῆς βασιλείας θῶκοις ὁ Ζοροβάβελ ἐνιδρυμένος ἐφαίνετο. οὗτος μὲν 372 οὖν παρέπεμψε τὸ σκῆπτρον διὰ τῶν ἐφεξῆς μέχρι τῆς Ἡρώδου βασιλείας, ὃς μητρὸς μὲν γέγονεν Ἰουδαίας, ἀλλογενοῦς δὲ πατρός. ἐκλελοιπότην γὰρ οὕτω τῶν ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς τὸ ἄρχειν λαχόντων ἐγεννήθη ὁ Χριστός· ὃς καὶ γέγονεν ἔθνῶν προσδοκία. οὗτος μὲν οὖν, ὁ διαληφθεὶς δηλονότι Ἡρώδης, τῷ Αὐγουστῷ συμμαχήσας Καίσαρι μετὰ τῶν οἰκείων ἀναλωμάτων, ἠνίκα κατὰ Κλεοπάτρας ὥρμησε, τὸ βασιλεύειν ἐν Ἰουδαίᾳ ὡσπερ τι παρ' ἐκείνου φιλοτίμημα ἔλαβε. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Τοῦ Ναβουχοδονόσορ δὲ μεγαλαυχούντος καὶ μεγαλορρημονούντος ἐφ' ἧ πόλει παγκάλῳ ἔκτισε, φωνὴ γέγονεν ἐξ οὐρανοῦ λέγουσα Ναβουχοδονόσορ, ἡ βασιλεία σου παρήλθεν ἀπὸ σοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐκδιώξουσὶ σε, καὶ μετὰ θηρίων ἢ κατοικήσῃς σου, καὶ χόρτον ἀγροῦ ψωμοῦσί σε. καὶ ἐπτὰ καιροὶ ἀλλαγῆσονται ἐπὶ σέ, ἕως οὗ γνῶς ὅτι κυριεύει ὁ ὕψιστος τῆς βασιλείας τῶν ἀνθρώπων. καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ταῦτα συνετελέσθησαν, καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις ἐμεγαλύνθησαν αἱ τρίχες αὐτοῦ ὡς λέοντος καὶ οἱ ὄνυχες ὡς ὄρνέου.» ταῦτα δὲ πέπονθεν ἄτε μεγαλαυχήσας ἐπὶ τῷ τῆς εἰκόνης ὀράματι· θεὸν γὰρ ἐντεῦθεν ἑαυτὸν ὑπέλαβεν. ὅθεν καὶ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἴστησι τοῦ προσκυνεῖσθαι ἔνεκεν, καὶ τὴν κάμινον ἐκείνην ἀνήψεν. μετὰ δὲ 373 ταῦτα ὄρα δεύτερον ὄνειρον, δένδρον εἰς οὐρανὸν φθάνον παντοίως πετεινοῖς περιηχούμενον. φωνὴ ἄνωθεν τομὴν ἀπειλοῦσα τοῦ δένδρου, ἄνευ μέντοι τῆς ρίζης. σαφηνίζει καὶ τοῦτο τὸ ὄραμα ὁ Δανιήλ, καὶ ἐπταετίαν λέγει αὐτὸν συναγελάζεσθαι τοῖς ἐν ὄρεσι θηρίοις, εἶτα πρὸς τὴν βασιλείαν ἐπανελθεῖν. ὃ τι δὴ καὶ γέγονε. Μετὰ τοῦτον κρατεῖ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, εἶτα ὁ ἕτερος υἱὸς αὐτοῦ Βαλθάσαρ. οὗτος συμπόσιον ποιήσας καὶ τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ συγκαλεσάμενος ἐκάθητο μεθῶν καὶ γαστριζόμενος, ὑπηρετούμενα ἔχων τῷ τοιοῦτῳ συμποσίῳ τὰ ἱερὰ σκεύη ἐκεῖνα ἅπερ ὁ Ναβουχοδονόσορ ἀφείλετο τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις θείου ναοῦ. ἐπὶ τούτοις ὀργίζεται ὁ θεός. ἐφ' ᾧ καὶ παντελῆ καταψηφίζεται τῶν αὐτοῦ καταφρονούντων ἀπώλειαν. ὄρα λοιπὸν ὁ Βαλθάσαρ ἐπὶ τῷ κονιάματι τοῦ οἴκου, ἐν ᾧ ἐκάθητο, ἀστράγαλον χειρὸς καὶ γράμματα οὕτω διαγορεύοντα μανῆ θεκέλ φαρές.» ὅθεν καὶ οὐ μικρῶς ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τούτοις ἀπορεῖ. ἐρωτᾷ περὶ τούτων τοὺς ἑαυτοῦ

σοφούς· οί δὲ μηδὲν εἰδέναι ὄμνουνται. μετακαλεῖται καὶ ὁ προφήτης Δανιήλ· ἔφθασε γὰρ ἡ ἐν αὐτῷ προφητικῇ δύνამις γενέσθαι κατάδηλος, ἡνίκα τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην τοῦ Ναβουχοδονόσορ ὄρασιν καὶ εἶπεν καὶ διεσάφησεν. εἰκόνα 374 γὰρ εἶδε κατ' ὄναρ πολύχρουν καὶ λίθον ἄνευ χειρὸς ἐξ ὄρους τμηθέντα καὶ τὴν εἰκόνα συντρίψαντα. ἀλλ' ἐπελάθετο τοῦ ὁράματος. ἔξυπνος γεγωνὼς μαθεῖν ἐζήτει τὴν ὄρασιν. καὶ πάντων ἀπορούντων τῶν αὐτοῦ σοφῶν τε καὶ ἐπαιδῶν (θεοῦ γὰρ ἔλεγον τὰ τοιαῦτα πράγματα) ὁ προφήτης μετεκλήθη Δανιήλ, καὶ ὡς εἶχε τὰ τῆς ὁράσεως τῷ βασιλεῖ διεσάφησε. μανθάνει ταῦτα καὶ Βαλθάσαρ, καὶ τὸν προφήτην οὐ μικρῶς αἰτεῖ περὶ τῆς ἐπιλύσεως τῶν ὁραθέντων ἐκείνῳ γραμμάτων. πείθεται οὖν καὶ φησι πρὸς αὐτὸν μανή, ἠρίθμησεν ὁ θεὸς τὴν βασιλείαν σου καὶ ἐπλήρωσε· τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύει ἡ Σύρα γλώττα καὶ Ἑβραΐς. θεκέλ, ἐστάθμησεν ὁ θεὸς τὴν βασιλείαν σου, καὶ εὐρέθη ὑστεροῦσα. φαρές, διήρηται καὶ ἡ βασιλεία σου καὶ ἐδόθη Πέρσαις καὶ Μήδοις.» τότε καὶ γὰρ μόνον ἦν ἡ βασιλεία τῶν Βαβυλωνίων. ὁ τοίνυν Βαλθάσαρ τὰ συμβησόμενα αὐτῷ δεῖνὰ μεμαθηκῶς οὐ μόνον οὐκ ἐδυσχέρανε κατὰ τοῦ Δανιήλ, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπέσχετο, δωρεαῖς αὐτὸν μεγίσταις ἡμείψατο, πορφύραν ἐνδύσας καὶ χρυσοῦν μανιάκιον. ἀλλὰ καὶ ἐρωτήσας αὐτὸν ὅπως ἐξευμενίσαι δυνηθεῖ τὸ θεῖον, ἤκουσεν ἐν ἐλεημοσύναις τὰς ἀμαρτίας σου λύτρωσαι, καὶ ἀσέβειάν σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων.» 375 Μετὰ δὲ ταῦτα στρατεύει κατὰ Βαβυλωνίων ὁ Δαρεῖος κατὰ τὴν τοῦ Δανιήλ πρόρρησιν, καὶ ἄγει σὺν τοῖς λοιποῖς αἰχμαλώτοις καὶ αὐτὸν τὸν Δανιήλ, ὃν καὶ διὰ τιμῆς εἶχε πολλῆς. φθονοῦσιν αὐτῷ οἱ σατράπαι. πείθουσι τὸν βασιλέα τοιάνδε θέσθαι κέλευσιν, ὃς ἂν εὐρεθεῖ εὐξάμενος εἰς θεόν, τῷ τῶν λεόντων ἐμβληθῆναι λάκκῳ. ὁ γοῦν Δανιήλ μηδὲν τούτων φροντίσας ἠὔχετο εἰς θεόν. ἐφ' ᾧ καὶ τοῖς λέουσι παραδίδονται. ἀλλὰ σώος τῇ ἐπαύριον τοῦ λάκκου ἐξέρχεται. τῶν δὲ εἰπόντων μὴ ἄλλως τὸν Δανιήλ σωθῆναι, εἰ μὴ κατακορεῖς ἦσαν οἱ λέοντες, τί γίνεται; τοῖς λέουσι καὶ αὐτοὶ παρατίθενται, καὶ εὐθέως βορὰ τούτοις γίνονται. μετὰ ταῦτα, ἤγουν μετὰ τοὺς λέοντας, τὰ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀνερχόμενα τέσσαρα θηρία ὄρα· καὶ ὁ Γαβριήλ δὲ ἐν πεδίῳ τινὶ διαλέγεται αὐτῷ καὶ τὰ μέλλοντα διδάσκει. Μετὰ ταῦτα κρατεῖ Κῦρος ὁ Πέρσης τὸν τοῦ Ἀστυάγου Δαρεῖον ἀνελὼν καὶ τὸν Κροῖσον ἀφανίσας. τότε δὴ τότε ὁ Δανιήλ καὶ τὸ τῶν Βαβυλωνίων εἶδωλον, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν Βήλ, ἐκ μέσου πεποίηκε, καὶ τὴν τῶν ἱερέων κακουργίαν διὰ τῆς αἰθάλης ἀπήλεγε. ἀναιρεῖ δὲ καὶ τὸν παρ' ἐκείνοις τιμώμενον δράκοντα. εἶτα τί; ἐπανίστανται κατὰ τοῦ Κύρου ὡς δῆθεν ἰουδαίζοντος οἱ ἱερεῖς, ἔκδοτον λαμβάνουσι τὸν Δανιήλ, καὶ ἐν ἑξ ἡμέραις λάκκῳ κατακλείουσιν, ἐπτὰ λέουσι παραδόντες αὐτόν. ἀλλὰ βληθεὶς καὶ τότε ἀβλαβῆς δια376 μένει. τῆνικαῦτα καὶ ὁ Ἀβακούμ ἐν ἀκαρεῖ τῷ Δανιήλ ἐφίσταται, καὶ ταῦτα τοῦ λάκκου ἐσφραγισμένου ὄντος, τὸ τῶν θεριστῶν ἐξ Ἰουδαίας βρῶμα κομίζων αὐτῷ· τοιαῦτα καὶ γὰρ τὰ τοῦ θεοῦ θαυμάσια. καὶ τῷ Δανιήλ ἐπέστη, καὶ τῶν θεριστῶν οὐκ ἀπελιμπάνετο. Μετὰ δὲ Κῦρον Καμβύσης ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ Ναβουχοδονόσορ ἐπικληθεὶς, οὗ στρατηγὸς Ὀλοφέρνης, ὃν ἡ Ἰουδῆθ πανσόφως ἀποκτείνασα καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ λαβοῦσα οὐχ ὑψώθη τὴν καρδίαν, ἀλλὰ ταῦτα πάντα τῷ κυρίῳ ἀναθεμένη τῇ χηρείᾳ ἐδούλευσε μετὰ τῆς συνήθους ἐγκρατείας ζήσασα ἔτη ρέ'. μετὰ τοῦτον Σμέρδιος ὁ Μάγος, εἶτα Δαρεῖος ὁ τοῦ Ὑστάσπου, ἐφ' οὗ πάλιν ὁ Ζοροβάβελ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐτελείωσαν τὸν ναὸν ἀμεληθέντα ἔτη μ'.

Μετὰ Δαρεῖον Ἀρταβάνης, μετὰ τοῦτον Ἀρταξέρξης ὁ μακρόχειρ, ἐφ' οὗ Σοφοκλῆς καὶ Ἡράκλειτος, Ἀναξαγόρας καὶ Πυθαγόρας καὶ Θουκυδίδης καὶ Εὐριπίδης καὶ Ἡρόδοτος καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Διογένης καὶ Ἴπποκράτης, Πλάτων καὶ Ἀριστο-

τέλης ἐγνωρίζοντο. μετὰ δὲ Ἀρταξέρξην ἕτερος Ἀρταξέρξης, καὶ ἕως Δαρείου τοῦ Ἀρσάμου, ὃν καθελὼν Ἀλέξανδρος τὴν βασιλείαν τῶν Περσῶν κατέλυσε καὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἐκράτησε. 377 Μάνθανε οὖν ἐντεῦθεν ὅτι πρώτη βασιλεία ἢ τῶν Ἀσσυρίων ἢ τοῦ Βαβυλωνίων, δευτέρα ἢ τῶν Μήδων ὡς ἐκείνην καθελοῦσα, μετὰ ταῦτα ἢ τῶν Περσῶν ὡς ἐκείνην διαδεξαμένη, ἔπειτα ἢ τῶν Μακεδόνων ὡς καταγωνισαμένη τοὺς Πέρσας, καὶ τέλος ἢ τῶν Ῥωμαίων. Μετὰ μέντοι τὸν Ἀλέξανδρον οἱ παῖδες αὐτοῦ καὶ μεγιστάνες τὴν βασιλείαν διεῖλον, καὶ τῆς μὲν Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ὁ Λαγῶς καὶ οἱ καθεξῆς Πτολεμαῖοι δέκα τὸν ἀριθμὸν ὄντες καὶ τρεῖς ἕως Κλεοπάτρας, τῆς δὲ Ἀσίας Ἀντίγονος, τῆς δὲ Συρίας καὶ Παλαιστίνης Σέλευκος ὁ Νικάνωρ, ὃς καὶ πόλεις δύο κτίσας εἰς τὰ μέρη Κιλικίας καὶ ἑτέραν ἐν Συρίᾳ τὴν μὲν Σελεύκειαν ἐκάλεσε, τὴν δὲ Ἀντιόχειαν, τὴν δὲ Λαοδίκειαν, εἰς ὄνομα ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ. ἐφ' οὗ Ῥόδιοι θαλασσοκρατήσαντες ἀνέστησαν ἐν τῇ νήσῳ χαλκοῦν ἀνδριάντα εἰς τιμὴν τοῦ ἡλίου, ὃν διὰ τὸ μέγεθος ἐκάλεσαν κολοσσόν, ἀφ' οὗ καὶ αὐτοὶ Κολοσσεῖς ὠνομάσθησαν. μετὰ δὲ Σέλευκον Ἀντίοχος ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ ἕτεροι πέντε. εἶτα Ἀντίοχος ὁ ἐπιφανῆς υἱὸς Σελεύκου τοῦ φιλοπάτορος· ἐφ' οὗ ἡ δευτέρα ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ. οὗτος γὰρ τὴν Αἴγυπτον πᾶσαν χειρωσάμενος ὡς ἄρπαξ καὶ ἄδικος ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ θυμοῦ ὑπέστρεψε 378 ψεν, ἔνθεν τοι καὶ ἀνηρέθησαν μυριάδες ἡ'. μετὰ δὲ δύο ἔτη ἀπέστειλε στρατηγόν, ὃς πολλὰ κακὰ τῇ πόλει τῇ ἀγίᾳ ἐνεδείξατο καὶ τὸν λαὸν ἐλληνίζειν ἠνάγκαζε. Ματθαῖος δὲ τις ἔχων υἱοὺς πέντε, ἀφ' ὧν Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος, ὃς ζήλω θείῳ κινηθεὶς τὸν στρατηγὸν ἀπέκτεινε τοῦ Ἀντιόχου καὶ μυρία ἄλλα εἰργάσατο. ὁ δὲ Ἀντίοχος κατὰ Περσίδος μὲν ὀρμήσας, ἀτίμως δὲ ὑποστρέφων μετὰ καὶ νόσου βαρυτάτης, συνῆκε καθ' ἑαυτὸν λέγων ἄξια πάσχω ὧν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ πέπραχα.» καὶ σκώληκας ἐκβράσας τὴν ψυχὴν ἀπερρήξατο. μετὰ δὲ τοῦτον Ἀντίοχος εὐπάτωρ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐφ' οὗ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος τοὺς φρουράρχους Ἀντιόχου τροπώσάμενος ἤγειρε καθ' ἑαυτοῦ τὸν Ἀντιόχον μετὰ πλήθους ἀπείρου καὶ ἐλεφάντων ν' καὶ ε', ἐφ' ὧν πύργοι ξύλινοι, ἔχοντες ὁ καθ' ἓνα ἀνά στρατιώτας ἐνόπλους λβ'. τότε δὴ τότε μεγάλα εἰργάσατο ὁ Ἰούδας, ὡς καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην λαβεῖν παρὰ τοῦ λαοῦ. ἐφ' οὗ ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιράχ τὴν πανάρετον συντάξας Ἰουδαίοις ἐγνωρίζετο.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ

Τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων πράγματα διωκεῖτο πρώην ὑπὸ ὑπά-των ἐπὶ ἔτη τξ' καὶ δ' ἕως Ἰουλίου Καίσαρος τοῦ μὴ γεννηθέντος· τῆς γὰρ μητρὸς αὐτοῦ θανούσης ἐν τῷ ἐννάτῳ μηνὶ τῆς ἐγκυμονίας αὐτῆς, τὴν κοιλίαν αὐτῆς ἀνατέμνουσι καὶ σῶον αὐτὸν ἐκεῖθεν ἐκβάλλουσιν, ὅθεν Καῖσαρ ἐλέγετο, ἀφ' οὗ καὶ πάντες οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς Καῖσαρες προσηγορεύθησαν· κατὰ γὰρ τὴν Ῥωμαίων γλώτταν ἀνατομὴ τὸ Καῖσαρ λέγεται. οὗτος ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ δικτάτωρ ἐκαλεῖτο, τουτέστι μονάρχης· αὐτὸς γὰρ μόνος καὶ πρῶτος τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐκράτησε σκῆπτρον ἔτη ἡ'. ὃς καὶ νόμους Ῥωμαίοις ἔδωκε, καὶ τὰς ἰνδίκτους καὶ τὸν βίσεκτον ἔφερε, καὶ τὸν μῆνα Ἰούλιον ὠνόμασε πρότερον Κιντίλιον λεγόμενον. Μετὰ δὲ Ἰούλιον ἐβασίλευσεν ὁ ἐκ βρέφους μὲν Ὀκτάβιος, Αὐγούστος δὲ διὰ τὴν λαμπρότητα ὕστερον, εἰ καὶ τινες αὐτὸν ἕτεροι λέγουσιν Ὀκταβίου υἱόν, ἔτη ν' καὶ ς'. ἀφ' οὗ καὶ σεβαστοὶ καὶ Αὐγούστοι οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς, καὶ ὁ 380 μὴν Αὐγούστος ἐκλήθη ὁ καὶ πρότερον Σεκστίλιος. Αὐγούστος δὲ ὁ Καῖσαρ καλεῖται παρὰ Ῥωμαίοις ὡς καὶ πλείον τι ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὑπάρχων· πάντα γὰρ τὰ ἱερώτατα καὶ σεβάσματα Αὐγούστα προσαγορεύονται. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ σεβαστὸν

εἶπον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σεβάζεσθαι, ὥσπερ τινὰ σεπτόν. ὁ Καῖσαρ μετὰ τὸ τοὺς ἀντικειμένους αὐτῷ νικῆσαι, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Ἀντώνιον ναυμαχοῦντα, τὸ κράτος ἅπαν ἔσχε καὶ μονάρχης γέγονεν. ἐν δὲ τῷ τοῦ στρατοπεδίου τόπῳ κτίσας πόλιν Νικόπολιν ταύτην ὠνόμασεν. ἔστησε δὲ καὶ στήλας χαλκᾶς ἀνθρώπου καὶ ὄνου. λέγεται γὰρ νυκτὸς ἔτι οὐσης, καθ' ἣν ἡμέραν ἡ ναυμαχία συνέστη, ἀνθρώπῳ συναντῆσαι ὄνον ἐλαύνοντι· καὶ ὃς ἐρωτηθεὶς ἐμοὶ μὲν» ἔφη Εὐτυχῆς ὄνομα, τῷ δὲ ὄνῳ Νίκων.» αἱ δὲ στήλαι αὗται ὕστερον ἀνεκομίσθησαν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔστησαν ἐν τῷ Ἱπποδρομίῳ. ἀλλὰ καὶ Κλεοπάτραν χειρωσάμενος καὶ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον ὑποτάξας, καθείλε τὴν βασιλείαν Πτολεμαίων διαρκέσασαν ἔτεσι διακοσίοις καὶ ἐννεήκοντα. καὶ πάσης δὲ τῆς γῆς κυριεύσας καὶ τοὺς τοπάρχας καταλύσας, ἀνεῖλε τοὺς φονεύσαντας τὸν θεῖον αὐτοῦ Ἰούλιον. τότε δὴ τότε καὶ τὰ τοῦ Ἡσαίου πέρας εἴληφεν μὴ λήψεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος μάχαιραν.» κατελύθησαν γὰρ αἱ κατὰ τόπους τοπαρχίαι καὶ 381 βασιλείαι καὶ οἱ ἀνὰ μέσον αὐτῶν πόλεμοι. ἢ οὐκ οἶδας; ὀπηνίκα ταῦτα ἐπροφητεύετο, ἄλλος μὲν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκράτει, ἄλλος δὲ τῆς Σαμαρείας, καὶ ἕτερος Μωαβιτῶν. τοῦ δὲ Χριστοῦ κατὰ σάρκα γεννηθέντος ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν αἱ ἐθναρχίαι πᾶσαι γεγόνασιν. οὐκοῦν ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς Ἱερουσαλήμ, ἣτις ἐγένετο ἐπὶ Νεεμίου καὶ Ἐσδρα, μέχρις Ἰρκανοῦ τελευταίου ἀρχιερέως, ὃν Ἡρώδης ἀνεῖλεν, ὁ τῶν ξβ' ἐτῶν ἀριθμὸς συμπληροῦται. ἔκτοτε δὲ καὶ μέχρι τῆς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἐπιφανείας τοῦ κυρίου αἱ λοιπαὶ ἑπτὰ ἑβδομάδες κατὰ τὴν τοῦ Δαυιδ πύργου τὴν οὕτω λέγουσαν ὅτι ἑβδομάδες συνετημήθησαν τοῦ καταλυθῆναι ὄρασιν καὶ προφήτην καὶ τοῦ χρισθῆναι ἅγιον ἄγιον,» τουτέστιν αὐτὸν τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεόν. μετὰ μέντοι τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Ἰρκανοῦ παρανόμως οἱ ἀρχιερεῖς ἐγένοντο· οὐδὲ γὰρ ἐξ ἐκείνου κατήγοντο.

Λέγεται δὲ καὶ τοῦτο περὶ τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος, ὅτι ὀξύχολος μὲν ἦν, μετεβάλλετο δὲ τάχιστα. οὗτος κατὰ πολλῶν τε ἀνθρώπων ἀπεφάνετο θάνατον· σοφὸς δὲ τις κατ' ἐκείνο καιροῦ χάρτη γράψας ἐνώπιον ἀκοντίζει τοῦ Καίσαρος. τὰ δὲ γράμματα ἔλεγε δήμιοι, παῦσαι κρίνων.» ταῦτα οὖν ὁ Καῖσαρ ἀναγνοὺς ἐξίσταται τοῦ θρόνου, καὶ ἀκούσας πάντα τὰ ψηφισθέντα τίθησιν. οὗτος πολὺς ἦν εἰς γυναῖκας, καὶ μάλιστα τὰς ὑπάνδρους· καὶ δὴ τὸ χεῖρον, προσέταττε τοῖς ἀνδράσι καὶ μὴ βουλομένοις τοιοῦτου μύσουσιν ὑπηρετάς γίνεσθαι. σοφὸς δὲ τις Ἀλεξανδρεὺς Ἀθηνόδωρος τοῦνομα πολλὰ μὲν παρήνει τῷ Καίσαρι τῶν τοιούτων ἕνεκα, πείθειν δὲ ὄλως μὴ ἔχων ἄλλην ὁδὸν μετέρχεται. ἄνθρωπον γὰρ τινὰ τὰ πρῶτα ἐν τῇ συγκλήτῳ φέροντα ὀλοφυρόμενον ἰδὼν (ἠναγκάζετο γὰρ τὴν αὐτοῦ γαμετὴν ἐγκλεῖσαι φορεῖω καταστέγω καὶ πρὸς τὸν Καίσαρα πέμψαι) παρεγγυᾶται αὐτῷ μηκέτι πενθεῖν, αὐτὸν δὲ τῷ φορεῖω ἐγκλεῖσαι ἀντὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ στείλαι πρὸς τὸν Καίσαρα. πείθεται οὖν, εἰ καὶ μόλις, ὁ ἀνὴρ. καὶ τίνα τὰ μετὰ ταῦτα; εἴσεισιν ὁ Ἀθηνόδωρος ζῆφος ἐπιφερόμενος, καὶ οὕτω διὰ τοῦ φορεῖου πρὸς τὸν Καίσαρα πέμπεται. δέχεται ὁ Καῖσαρ, ῥήγνυσι τὰς σφραγίδας. ἔξεισιν ὁ Ἀθηνόδωρος, ἐπισειεῖ τὸ ζῆφος. πτοεῖται ὁ Καῖσαρ, ὑπισχνεῖται δι' ὄρκων μηκέτι κοίταις ἄλλοτρίαις χρᾶσθαι. μετὰ ταῦτα ὁ Ἀθηνόδωρος πρὸς τὴν ἐνεγκαμένην ἀπαίρων, καὶ εἰδὼς τὸν Καίσαρα ὀξὺ μὲν θυμούμενον ταχὺ δὲ μεταβαλλόμενον, κύπτει πρὸς οὓς ὡς δῆθεν καταφιλήσων αὐτόν, καὶ οὕτως ἔφη σεβαστὲ Καῖσαρ, τοῦτό σοι λείπει μόνον, μὴ τὰς ψήφους ἐξενεγκεῖν πρὶν ἂν ἐν ἑαυτῷ λαλήσης τὰ κδ' γράμματα.» τοῦτον δὲ παρὰ τοῖς ὑπηκόοις ἀγαπώμενος ἦν ὥστε Ῥωμαῖος ἀνὴρ τὸν βίον ἐκλιπεῖν μέλλων ἐπέτρεπε τοῖς ἑαυτοῦ παισὶ χαριστήριους θυσίας ἐνεγκεῖν τοῖς θεοῖς, ὅτι ζῶντα καταλιμπάνει τὸν σεβαστόν. ἐπεὶ δὲ ὁ Καῖσαρ ἐξίστατο τοῦ βίου, πηλίνην» ἔφησε τὴν πόλιν εὐρὼν καλλιπυργον ταύτην καὶ

στερεμνίαν πεποίηκα. πρὸς τούτοις δὲ καὶ πολλοὺς ἐν τῇ τελευτῇ μου βούλομαι κροτῆσαι χεῖρας, ὡς ἐπὶ μίμου τελευτῇ καὶ παίκτου τινός.» ταῦτα δὲ καταπαίζων τοῦ βίου πάντως ἔλεγε. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι ἐν τῷ μβ' ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ μνημονευθέντος ἄνωθεν Καίσαρος γεννᾶται τὸ κατὰ σάρκα ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας. ἡ γὰρ ἄμωμος αὕτη γεννᾶται μὲν ἐξ ἐπαγγελίας, τριετίζουσα δὲ προσάγεται τῷ ναῶ, καιρὸν ἰκανὸν ἐν τοῖς αὐτοῦ διάγει ἀδύτοις, ὑπ' ἀγγέλου κομίζεται τὴν τροφήν, ὡσεὶ δέκα γίνεται καὶ τεσσάρων ἐτῶν. σκέπτονται περὶ τούτου οἱ ἀρχιερεῖς, ὡς εἰκός· δεήσεις προσάγουσι τῷ θεῷ. μνηστεύεται τῆνικαῦτα τῷ Ἰωσήφ, τοῦ θεοῦ καὶ τοῦτο διὰ τῆς βλαστησάσης ῥάβδου προτρέψαντος. τότε δὴ τότε καὶ πέρας λαμβάνει προφητικὴ ῥῆσις ἢ λέγουσα ἰδοὺ δίδοται βιβλίον ἐσφραγισμένον ἀνδρὶ εἰδότη γράμματα,» τουτέστι γάμοις προσ384 ωμιληκότι καὶ ἐρεῖ, οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι αὐτ, ὅτι ἐσφραγισμένον ἐστίν.» οὐ πολὺς παρήλθε καιρὸς, καὶ θεῖος ἄγγελος πρὸς αὐτὴν καταπέμπεται, χαῖρε κεχαριτωμένη» λέγων· ὁ κύριος μετὰ σοῦ.» ἔκθαμβος οὖν ἐπὶ τῷ ῥήματι γεγонуῖα, καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο» εἰποῦσα, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;» παρὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀκούει καὶ τάδε πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι.» πρόσεχε δὲ ὅτι νεῦμα ἅγιον εἰπὼν καὶ δύναμιν ὑψίστου, ὃ σημαίνει τὸν Χριστόν (Χριστὸς γὰρ θεοῦ δύναμις) ὅλην ἐν τούτῳ τὴν ἁγίαν τριάδα ἐνέφηεν. εἰ γὰρ καὶ μόνος ὁ υἱὸς ἐσαρκώθη, ἀλλὰ καὶ ὁ πατήρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον συμπαρήσαν αὐτῷ σαρκουμένῳ κατὰ τὸ ἀδιαίρετον τῆς ὁμοουσιότητος, ὡς ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν ὁ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, τουτέστιν οὐσιωδῶς. Ἐγκυμονεῖ τῆνικαῦτα λοιπὸν, ὀγκοῦται ἢ παρθενικὴ γαστήρ αὐτῆς. οὐ μικρῶς ἐπὶ τούτοις ὁ Ἰωσήφ ταρασσεται, λαθραίως ἀπολῦσαι τὴν ἐγκύμονα μελετᾷ. θεῖος αὐτῷ ἐφίσταται ἄγγελος κατ' ὄναρ, μὴ φοβηθῆς» λέγων παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου.» ἔξυπνος οὖν γεγονὼς παρέλαβε ἡν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν 385 υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον. ὁ μὲν οὖν μέγας Βασιλείος φησὶν ὅτι οὔτε πρὸ τοῦ τόκου οὔτε μετὰ τὸν τόκον ἔγνω τὴν πάναγον ὁ Ἰωσήφ. τὸ γὰρ ἕως οὗ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς ἀόριστον εὔρηται, ὡς ὅταν λέγει καὶ οὐχ ὑπέστρεψεν ὁ κόραξ ἕως οὗ ἐξηράνθη ἢ γῆ» καὶ γὰρ ὁ κόραξ οὐδὲ μετὰ τὸ ξηρανθῆναι τὴν γῆν ὑπέστρεψε. καὶ ἀλλαχοῦ εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.» εἶπερ οὐκ ἦν ἀόριστον τὸ ἕως, ἐγερθῆναι λοιπὸν εἶπαμεν τὸν κύριον μετὰ τὸ τεθῆναι τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ὁ σωτὴρ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἔλεγε καὶ ἔσομαι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας.» εἰ οὖν οὐκ ἦν ἀόριστον τὸ ἕως, μετὰ τὴν συντέλειαν λοιπὸν οὐ συνέσεται τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστὸς. καὶ μὴν ὁ Παῦλος οὕτω φησὶν ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα.» καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος φησὶν ὅτι οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἀληθῶς ἕως οὗ ἔτεκε τὸν κύριον. οὐκ ἤδει τί τὸ ἐν αὐτῇ. μόνον ὅτε ἔτεκε, τότε δὴ καὶ ἐγνώρισε. τότε ἔγνω ὁ Ἰωσήφ τίς ἢ δύναμις τῆς παρθένου. τότε ἔγνω, ὅτε ἐξελόχευσε καὶ τὰ τῶν λεχῶν οὐ κατενόησεν, ὅτε γάλα 386 παρείχε ξενορρυές καὶ θηλὴν τῆς φυσικῆς νομῆς ἀλλοτρίαν, ὅτε μαζὸν ἔδωκε καὶ φλεβοσυλίαν οὐχ ὑπέμεινεν. ἀλλὰ μὴ ξένον τὸ πρᾶγμα ἡγοῦ. ἐπειδὴ γὰρ θεὸς ἦν καὶ ἄνθρωπος τὸ τικτόμενον, ἐξ ἀνάγκης ἑαυτῷ συνέζευξε τὰ τε θεῖα τὰ τε ἀνθρώπινα. καὶ ἀνθρώπινα μὲν ὁ ὄγκος τῆς γαστρὸς, ὁ τῆς κυοφορίας ἐνναμηνιαῖος καιρὸς, ἢ τοῦ τικτομένου συνήθης ἕξοδος, ἢ

γαλακτοτροφία και ή από του μικρού επί τὸ καθήκον αὐτοῦ σώματος αὔξησης· κατὰ γὰρ τὸν μακάριον Παῦλον πάντων πεπειράται τῶν ἡμετέρων ἄνευ μόνης τῆς ἁμαρτίας, θεῖα δὲ πάλιν ή ἄσπορος σύλληψις, ή παράδοξος κύησις και ἄρρῦπαντος γέννησις. και τοῦτο ἔστιν ὅπερ ή θεολόγος ἔλεγε γλῶττα νόμοι φύσεως καταλύονται.» πρὸς τοῖς ἄλλοις γὰρ και μητρικῶν ὠδένων ἄνευθεν Χριστὸν ή πάναγνος ἔτεκε· κατὰ γὰρ τὸν Δαμασκηνόν, ἔνθα ήδονή οὐ προηγῆσατο, εἰκότως οὐδὲ ὀδύνη ἐπηκολούθησεν. ὅτι δὲ τὰ τῆς κυοφορίας παράδοξα ήσαν, και ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος ἔδειξεν, οὕτως εἰπὼν περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὸ μὲν ἀνδρικῶς οὐσιωθῆναι αὐτὸν ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων ἐμάθομεν, ἀγνοοῦμεν δὲ ὅπως ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων ἐτέρω παρὰ τὴν φύσιν θεσμῶ διεπλάττετο. καλῶς οὖν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἔφησεν ὅτε ἐξελόχευσε, και τὰ τῶν λεχῶν οὐ κατενόησεν.» εἰ μὴ 387 γὰρ τοῦτο ήν, οὐκ ἂν ή αὐτή και τίκτουσα και σπαργανοῦσα και τῆ φάτνη τὸ παιδίον ἐπανακλίνουσα. και οὕτω μὲν οἱ διαληφθέντες θεῖοι πατέρες περὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ τοῦ λέγοντος και οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον.» οἱ δὲ τοῦ Μάνεντος κληρονόμοι Παυλικιανοὶ τὸ τοιοῦτον ῥητὸν πρὸς ἴδιον ἐκλαμβάνοντες θέλημα, τὴν ἄσπιλον τοῦ κυρίου μητέρα τερατολογοῦσι μετὰ τὸν σωτήριον τόκον ἐτέρους υἱοὺς ἐκ τοῦ Ἰωσήφ παιδοποιῆσαι. Γεννᾶται οὖν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, και Μάγοι ἐκ Περσίδος ἐγείρονται τὸν καινότερον ἐκεῖνον ἀστέρα θεασάμενοι, και εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ παραγίνονται, προηγούμενον ἔχοντες τὸν τοιοῦτον ἀστέρα και τὴν ὁδὸν οἷον ὑποδεικνύοντα. πρόσεχε δέ, ἀγαπητέ· διαφωνία γὰρ οὐ μικρὰ παρὰ τοῖς ἀγίοις γίνεται τῆς παρὰ τῶν Μάγων ενεκα προσκυνήσεως, πρῶτον γὰρ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος ἐν τῆ βίβλῳ 388 Παναρίῳ διετῆ λέγει και ἐν οἰκίᾳ παρὰ τῶν Μάγων προσκυνηθῆναι τὸν Χριστόν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν φανεῖς ἀστήρ τὴν κατὰ σάρκα ἐμήνυσε τοῦ Χριστοῦ γέννησιν, προέφθασε δὲ δι' ὀλίγου τοὺς Μάγους ἀγαγεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα (κατὰ γὰρ τοῦτο και ὁ Ἡρώδης ἀπὸ διετοῦς ἀναιρεῖσθαι τὰ βρέφη προσέταξε, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ήκρίβωσε παρὰ τῶν Μάγων), τούτου χάριν ἀναμνησθεῖς ὁ θεῖος ἀνὴρ διετῆ παρὰ τῶν Μάγων ἔφη προσκυνηθῆναι τὸν Χριστόν. ἀλλ' ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης οὐχ οὕτως· οὐδὲ γὰρ ἅμα τῷ γεννηθῆναι τὸν Χριστὸν τηνικαῦτα και τὸν ἀστέρα φησὶ τοῖς Μάγοις ὀφθῆναι. και ἄκουε τί· κατὰ ῥῆμα διέξεισιν ἐν τῆ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐρμηνείᾳ. ὁ ἀστήρ δὲ πρὸ πολλοῦ τῆς γεννήσεως ἐφάνη τοῖς Μάγοις, ἴν' ἐν σπαργάνοις τὸν Χριστὸν προσκυνήσωσι. πολὺν γὰρ ἔμελλον ἐν τῆ ὁδῷ ἀναλίσκειν τὸν χρόνον. συνεμέτρησε γάρ» φησὶ τὸν χρόνον ὁ θεός, ὃν ἔμελλον ἐν τῆ ὁδῷ ἀναλῶσαι οἱ Μάγοι· και οὕτω κατ' ἐκεῖνον προέφθασεν αὐτοῖς τὸν ἀστέρα, ὡς ἐντεῦθεν ἐν σπαργάνοις προσκυνῆσαι τὸν κύριον. ἀλλὰ και ὁ μέγας Ἀθανάσιος, αὐτός τε ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης, ἐν σπηλαίῳ λέγοντες παρὰ τῶν Μάγων προσκυνηθῆναι τὸν Χριστόν, τὴν τοῦ χρυσορρήμονος ἐπιβεβαιοῦσι πάντως ἐξήγησιν. Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι και ἐπὶ τοῖς λοιποῖς τοῦ τοιοῦτου 389 τοῦ ἀστέρος οὐ μικρῶς ἀμφιβάλλεις, τῆ παραδόξῳ τε κινήσει, τῆ στάσει, τῆ ἀποκρυβῆ, τῆ ἀφ' ὕψους συγκαταβάσει, και πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς τοιοῦτοις. ἀλλὰ μὴ ἐπὶ πλέον ἀμφίβαλλε· οὐδὲ γὰρ ὁ τοιοῦτος ἀστήρ εἰς ἐτύγχανε τῶν πολλῶν, οὐς ὁ θεός ἐν τῷ στερεώματι κατ' ἀρχὰς ἔθετο, ἀλλὰ δύναμὶς τις ἀόρατος ήν, εἰς ταύτην μετασχηματισθεῖσα τὴν ὄψιν, ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησὶν. ἔδει γὰρ και ἐπὶ παραδόξῳ τοιαύτη γεννήσει και παράδοξον ἀστέρα γενέσθαι μηνυτὴν και προάγγελον, ὡς ὁ θεοτάτος φησὶ Κύριλλος· εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ήν, οὐκ ἂν ἐπὶ τοσοῦτον ἔφαινε, οὐκ ἂν ἐν ἡμέρᾳ μέση τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ὑπερηκόντιζεν. εἰ μὴ τοῦτο ήν, οὐκ ἂν ἔπεισε τοὺς Μάγους ἐκεῖθεν ἐγερθῆναι και τοσαύτην ὁδὸν στείλασθαι, οὐκ ἂν οὕτω θαυμασίως εἰς

Ἱεροσόλυμα ἤγαγεν, οὐκ ἂν ἐξ ὕψους συγκαταβάς ἐπάνω τοῦ τεχθέντος ἔστη παιδίου, οὐκ ἂν ἄφαντος μετὰ ταῦτα ἐγένετο. ἐπειδὴ γὰρ ὀδηγούμενοι παρ' αὐτοῦ προσεληλύθασι τῷ Χριστῷ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἀπλανεῖ πίστει γεγόνασι κάτοχοι, χειραγωγίας οὐκέτι τοιαύτης ἐδέοντο. ἔνθεν τοι καὶ κατ' ὄναρ χρηματισθέντες δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. Πρὸς τούτοις δέ, ἀγαπητέ, τὴν τοῦ ἐν Βουλγαρία ἀρχιεπισκόπου ἐξήγησιν ἐπὶ μέσου παράγεις, κἀντεῦθεν δισχυρίζη μὴ ἐν αὐτῷ τῷ σπηλαίῳ ἀλλ' ἐν οἰκίᾳ γενέσθαι τινὲ τὴν 390 παρὰ τῶν Μάγων προσκύνησιν. ὁ γὰρ θεῖος οὗτος ἀνὴρ ἐκ τῶν τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, ὡς ἔοικεν, ὀρμώμενος, τῶν οὕτω περὶ τῶν Μάγων λεγόντων καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ,» καὶ τάδε φησὶν, ὅτι μετὰ τὸ γεννηθῆναι τὸν κύριον καὶ ἐν τῇ φάτνῃ ἀνακλιθῆναι εἰκὸς ἦν εὐρεθῆναι καὶ οἰκίαν τινά, ἐν ἣ παρὰ τῶν Μάγων τὴν προσκύνησιν δέξασθαι. καὶ ὁ μὲν διαληφθεὶς ἀνὴρ ἔοικε προφανῶς λέγειν μὴ ἐν τῷ σπηλαίῳ, ἐν ᾧ καὶ ἡ φάτνη, τοὺς Μάγους ἰδεῖν τὸν Χριστόν· ὁ δὲ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς τὰ τε τῆς οἰκίας συμβιβάζων καὶ τὰ τῆς φάτνης αὐτῆς οὕτω φησὶν, ὅτι τεκοῦσα μὲν εὐθέως κατέκλινεν· ἐκεῖ πολλῶν καὶ γὰρ συνιόντων διὰ τὴν ἀπογραφὴν οὐκ ἦν οἰκίαν εὐρεῖν. παράγει δὲ καὶ τὸν θειότατον Λουκᾶν ἐπισημαίνοντα τοῦτο καὶ λέγοντα ὅτι διὰ τὸ μὴ εἶναι τόπον ἐν τῷ καταλύματι, ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, μετὰ δὲ τοῦτο ἀνείλετο καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων εἶχεν. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἕκτη ὁμιλίᾳ περὶ τῶν Μάγων οὕτω φησὶ τί δὲ ὄλως καὶ βασιλείας σύμβολον εἶδον, καλύβην καὶ φάτνην καὶ παιδίον ἐν σπαργάνοις καὶ μητέρα πτωχὴν ἰδόντες;» καὶ μετ' ὀλίγα πῶς δὲ καὶ ὁ ἀστήρ, εἶπέ μοι, τόπον οὕτω στενὸν φάτνης καὶ καλύβην ἐδείκνυεν, εἰ μὴ τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο ἀφείς κάτω κατέβη καὶ ὑπὲρ αὐτῆς 391 ἔστη τῆς κεφαλῆς τοῦ παιδίου;» καὶ μετὰ ταῦτα ἐπεὶ οὖν ἤγαγε καὶ ἐχειραγώγησε, καὶ πρὸς τὴν φάτνην ἔστησεν, οὐκέτι δι' ἀστέρος ἀλλὰ δι' ἀγγέλου λοιπὸν αὐτοῖς διαλέγεται.» καὶ ἐν τῇ ὀγδόῃ δὲ ὁμιλίᾳ κατὰ λέξιν οὕτω φησὶ περὶ τῶν Μάγων ἀλλὰ τί τὸ πείσαν αὐτοὺς προσκυνῆσαι; οὔτε γὰρ ἡ παρθένος ἐπίσημος ἦν οὔτε ἡ οἰκία περιφανής.» καὶ μετ' ὀλίγα οὐδὲν τι τῶν αἰσθητῶν μέγα ἐκεῖ, ἀλλὰ φάτνη καὶ καλύβη καὶ μήτηρ πτωχή, ἵνα γυμνήν τῶν Μάγων ἴδῃς τὴν φιλοσοφίαν.» μάνθανε οὖν ἐντεῦθεν ὅτι καὶ οἰκίαν καὶ καλύβην τὸ σπήλαιον ὁ χρυσορρήμων ἐκάλεσεν, ἔνθα καὶ ἡ φάτνη. μὴ οὖν ἔνθεν κάκειθεν περιπλανάσθω σου ἡ διάνοια, τῷ χρυσορρήμονι δὲ πρόσεχε μᾶλλον, ὅτι καὶ σάλπιξ οὗτος χρυσήλατος τοῦ παναγίου κεχηματίκε πνεύματος.

Γεννᾶται οὖν, ὡς εἴρηται, ὁ Χριστός, κἀντεῦθεν ὀκταήμερος περιτέμνεται, ἐν τῷ ναῷ προσάγεται μεθ' ἡμέρας μ'. καὶ ἐπλήσθησαν» γὰρ φησὶν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ κατὰ τὸν νόμον Μωσέως, καὶ ἀνήγαγον τὸ παιδίον εἰς Ἱεροσόλυμα,» κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα νόμον ἐὰν σπερματισθῇ γυνὴ ἀπὸ ἀνδρὸς καὶ τέκη παιδίον ἄρρεν, ἀκάθαρτος αὕτη μενέτω ἡμέρας μ', ἐὰν δὲ θῆλυ τέκη παιδίον, ἡμέρας π'.» διὰ τί δὲ καὶ τίνος ἔνεκεν ταῦτα; ὁ ἐμπρόθεσμος οὗτος τῆς ἀκαθαρσίας καιρὸς διπλασίῳ ἐδόθη τῇ μητρὶ τοῦ θήλεως; 392 ὁ μὲν οὖν Θεοδώρητος οὕτως εὕρηται περὶ τούτων διεξιῶν, ὅτι τὰ τῆς τοιαύτης ἀκαθαρσίας ἀναπαύσεως χάριν ἐνομοθετήθη ταῖς γυναιξί, βαρυνόμεναι δῆθεν τῷ τῆς ἐγκυμονίας καιρῷ· διὰ γὰρ τοῦ φόβου τῆς ἀκαθαρσίας ἀναχαιτίζει τοὺς ὁμοζύγους ὁ νόμος, καὶ πείθει τῆνικαῦτα ταῖς γαμεταῖς αὐτῶν μὴ προσέρχεσθαι. καὶ ἐπειδὴ τὸ θῆλυ μείζονι καθυποβάλλει ἀχθηδόνι τὴν αὐτὸ φέρουσαν (λέγεται γὰρ ὅτι τάχιον ἐν τῇ γαστρὶ σκαίρει τὸ τοιοῦτον ἢ τὸ ἄρρεν), τούτου χάριν ὁ τῆς ἀκαθαρσίας καιρὸς διπλασίῳ ἐδόθη ταῖς τικτούσαις τὰ θήλεα, ὡς ἐντεῦθεν αὐτὰς διπλασίῳ κεκτῆσθαι καὶ τὴν ἀνάπαυσιν. καὶ τὰ μὲν τοῦ Θεοδωρήτου τοιαῦτα· ὁ δὲ θειότατος

Κύριλλος ἐν ἡμέραις μὲν εἰδοποιεῖσθαι τὸ ἄρρεν φησὶ μ', τὸ θῆλυ δ' αὖ ἡμερῶν π' δέεσθαι πρὸς γε τὴν εἰς εἶδος τὸ ἀνθρώπινον πάροδον. καὶ ἐπειδὴ τὸ μὲν ἄρρεν καθαρισμοῦ χάριν ἐν ἡμέρᾳ τῇ τεσσαρακοστῇ τὸ δὲ θῆλυ τῇ ὀγδοηκοστῇ προσεφέρετο τῷ ναῶ, φαίνεται πάντως ὅτι καθάρσεως ἢ τοιαύτη πλάσις δέεται παρὰ θεοῦ. καὶ οὕτω μὲν οἱ θεῖοι περὶ τούτου πατέρες· ἡ δὲ λεγομένη Λεπτὴ Γένεσις, οὐκ οἶδ' ὅθεν συγγραφεῖσα καὶ ὅπως, φησὶν ὅτι μεθ' ἡμέρας μ' εἰσῆλθεν ὁ Ἀδάμ εἰς τὸν παράδεισον, ἡ δὲ Εὗα μεθ' ἡμέρας π', καὶ τούτου χάριν ἐν ἡμέραις τοσαύταις προσάγονται τῷ ναῶ τό τε ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ, ἀναλόγως τάχα τῷ Ἀδάμ καὶ τῇ Εὗα. ἀλλ' ἄφες αὐτήν· ἡ γὰρ 393 τοῦ Μωσέως ἀληθῆς ἱστορία δείκνυσιν ὅτι τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τὸν Ἀδάμ ἔπλασεν ὁ θεός, καὶ ἔθετο αὐτὸν εὐθέως ἐν τῷ παραδείσῳ· καὶ τὴν Εὗαν ὡσαύτως ἐν αὐτῷ πλάττει τῷ παραδείσῳ ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, μίαν τῶν πλευρῶν λαβῶν τοῦ Ἀδάμ· μετὰ γὰρ τὴν ἕκτην ἐποίησεν οὐδέν. Ἀνήγαγον οὖν εἰς Ἱεροσόλυμα τὸν Ἰησοῦν, ὡς προεῖρηται, τῷ Μωσαϊκῷ νομῷ καὶ αὐτὸν ὑποκείμενον. μετὰ μέντοι τὸ ἀναχθῆναι τὸν Ἰησοῦν εἰς Ἱεροσόλυμα, καθά φησιν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, φεύγει πρὸς Αἴγυπτον. ἐκεῖθεν εἰς Ναζαρεθ ἔρχεται, κάκεῖ τὴν σωματικὴν αὐξῆσιν δέχεται. ὡσεὶ ἐτῶν λ' γίνεται, καθά φησιν ὁ θεηγόρος Λουκᾶς, πρὸς Ἰορδάνην πορεύεται, παρὰ Ἰωάννου τὸ βάπτισμα δέχεται. τότε δὴ τότε καὶ τοῖς ἀγνοοῦσι γνώριμος γίνεται· εἰ μὴ γὰρ ἄγνωστος παντάπασιν ἦν, οὐκ ἂν ὁ πρόδρομος τοῖς ἀπεσταλμένοις πρὸς αὐτὸν ἱερεῦσι καὶ Λευίταις ἔλεγεν ἰδοὺ μέσος ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.» ὁ πατὴρ ἄνωθεν διὰ τοῦ παναγίου πνεύματος αὐτὸν ὑποδείκνυσι. καὶ πρόσχευς τῷ βαπτιστῇ λέγοντι ἐγὼ οὐκ ἤδιδον αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐκεῖνός μοι εἶπεν "ζέφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα κατερχόμενον, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός."3» εὐδελον οὖν ἐντεῦθεν ὅτι πρὸ τῆς ἐν Ἰορδάνῃ ἐπιφανείας αὐτοῦ κατάδηλος οὐκ ἦν οὐδενί· εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν αὐτὸς ὁ πρόδρομος ἔλεγεν ἐγὼ διὰ τοῦτο ἦλθον βαπτίζων ἐν ὕδασι, ἵνα φανερωθῇ 394 τῷ Ἰσραὴλ,» καὶ αὐθις κἀγὼ ἐώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι αὐτὸς ἐστιν ὁ υἱός τοῦ θεοῦ.» ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀγαπητέ, διὰ τοῦτο κατῆλθεν ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν, ἵνα μὴ τις νομίση ὅτι χάριν τοῦ βαπτιστοῦ κατηνέχθη ἄνωθεν ἢ πατρικὴ καὶ θεία φωνή, εἶγε καὶ μᾶλλον ἐκεῖνος μεῖζων ἐδόκει τοῦ βαπτιζομένου· καὶ ἀρχιερέως γὰρ ἦν υἱός καὶ ἐκ στεῖρας γεγέννηται, καὶ μᾶλλον ὅτι τὸν Ἰησοῦν αὐτὸς ἐβάπτιζεν ὡς ἓνα τῶν πολλῶν ἐκεῖσε παραγενόμενον. οὐδέπω καὶ γὰρ δήλα γενέσθαι τὰ κατ' αὐτὸν ἔφθασεν, ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἐν τῇ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον δωδεκάτῃ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ φησὶν. Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, εἰ πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι παντάπασιν ἄγνωστος ἦν, τὰς εὐρισκομένας ὁποῦδήποτε λοιπὸν ἱστορίας, περὶ τε τοῦ ὕδατος δηλαδὴ τοῦ ἐλεγμοῦ καὶ περὶ τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτῆς, ἦν λέγουσι παρὰ τῶν Ἰουδαίων δέξασθαι τὸν Χριστόν, ὡς οὐδὲν ἡγοῦ καὶ ἀπόρριπτε. εἰ γὰρ τοιοῦτόν τι γενέσθαι προέφθασεν, οὐκ ἂν ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔλεγε ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς αὐτόν.» εἰ γὰρ καὶ περὶ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς κατὰ σάρκα ἡλικίας αὐτοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐνεφάνισε δῆθεν ἑαυτόν, ἀλλ' οὐ τὴν 395 οἰκείαν θεότητα κατάδηλον ἐντεῦθεν ἐποίησεν, ὅτι μηδὲ σημεῖον ἐκεῖσε τηλικαῦτα εἰργάσατο, μόνην δὲ τὴν ἐπικαθημένην τοῖς αὐτοῦ χεῖλεσι χάριν ὑπέδειξε καὶ ἔκτοτε πάλιν ἑαυτῷ συνεσκίασεν, ὡς ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν ἐν τῇ κατὰ Ἰωάννην ἐρμηνείᾳ φησὶν.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἦγουν μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὸ ἐν Κανᾷ σημεῖον, ἐκλέγεται μαθητὰς δυοκαίδεκα τὸν ἀριθμόν, ἀπόρους δὲ πάντας καὶ ἰδιώτας, ἀλιεῖς, ἀγραμμάτους καὶ τῆς μερίδος ὄντας τῶν ἀφανῶν. διὰ τί δὲ ταῦτα καὶ τίνοσ ἔνεκεν; ἵνα τὸ δι' αὐτῶν

κατορθούμενον τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καὶ σοφίᾳ λογίζηται. καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ ἔλεγε πρὸς Παῦλον ὁ κύριος ἄρκεῖ σοι ἢ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.» καὶ ὁ μὲν ἀληθὴς λόγος πτωχείαν καὶ ιδιωτείαν λέγει προσεῖναι τοῖς μαθηταῖς τοῦ Χριστοῦ· Ἐπι396 φάνιος δέ τις πρεσβύτερος ἐν λόγῳ αὐτοῦ, ὃν ἐπὶ τῷ γενεθλίῳ δῆθεν τῆς παναμώμου μητρὸς τοῦ κυρίου ἐξέδωκε, καὶ τάδε φησίν, ὅτι ὁ υἱὸς Ζεβεδαίου Ἰωάννης μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐπώλησε πᾶσαν τὴν αὐτοῦ κτῆσιν τὴν ἐν Ζεβεδῇ καὶ ἐλθὼν εἰς Ἱερουσαλήμ ἠγόρασε τὴν ἀγίαν Σιών· ὅθεν ὡς τοῦ Καϊάφα καταμένοντος ἐν τῇ ἀγορασίᾳ Ἰωάννου, κατὰ τοῦτο λέγεται οὗτος εἶναι γνώριμος τῷ ἀρχιερεῖ· καὶ τὰ μὲν ἡμίση ἔδωκε τῷ ἀρχιερεῖ, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἡμίση ἠτοίμασε τὸ πάσχα ἡγουν τὸ μυστικὸν δεῖπνον τοῦ Χριστοῦ. ἡνίκα καὶ γὰρ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν ὁ Χριστὸς ὑπάγετε πρὸς τὸν δεῖνα,» Ἰωάννην ἐδήλου τὸν θεολόγον. ἐκεῖ λοιπὸν ἐτέλεσαν τὸ μυστικὸν δεῖπνον, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν· καὶ ὡς οὐκ ἦμην ἐκεῖ, μηδὲ πιστεύσης μοι. ὁ γὰρ χρυσορρήμων Ἰωάννης τοσαύτην ἔλεγε πτωχείαν ἔχειν τὸν τε Ζεβεδαιὸν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ὥστε καθῆσθαι παρὰ τῷ πλοίῳ καὶ δίκτυα ράπτειν διερρωγότα καὶ παλαιά. πῶς δὲ καὶ παρὰ τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἰωάννου τὸ μυστικὸν δεῖπνον ὁ διαληφθεὶς ἀνὴρ ἐτοιμασθῆναι λέγει, τὸν δεῖνά τε αὐτὸν εἶναι πρὸς ὃν οἱ μαθηταὶ παρὰ τοῦ κυρίου ἐστάλησαν; εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης συνάμα τῷ Πέτρῳ ἀπεστάλη πρὸς τὸν δεῖνα τῆς τοῦ πάσχα χάριν ἐτοιμασίας κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἱστο397 ρίαν, φαίνεται προφανῶς ὅτι ὁ πρεσβύτερος οὗτος εὐαγγέλιον οὐκ ἀνέγνω ποτέ. εἰ γὰρ ἀναγνῶναι ἔφθασεν, ἔγνω ἂν ὅτι ὁ Ἰωάννης ἀπεστάλη πρὸς τὸν δεῖνα, οὐ μὴν αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἦν ὁ δεῖνα ἐκεῖνος πρὸς ὃν ἀπεστάλησαν οἱ μαθηταὶ παρὰ τοῦ κυρίου. Περὶ δὲ τοῦ Παύλου τί χρῆ καὶ λέγειν, εἶγε καὶ τοῦτον εἶναι νομίζεις ἓνα τῶν δώδεκα κατὰ τὴν πλειόνων ὑπόληψιν; ἄφες τοὺς τῶν πολλῶν λόγους, καὶ τοῖς ἱεροῖς πρόσεχε γράμμασι. δώδεκα μὲν οὖν ἐξελέξατο μαθητὰς ὁ Χριστὸς, οἷς οὐκ ἔστι συνηριθμημένος ὁ Παῦλος. πῶς καὶ γὰρ, εἶγε μετὰ τὴν τοῦ παναγίου πνεύματος κάθοδον προσελήλυθε τῷ Χριστῷ; δώδεκα μὲν οὖν οἱ μαθηταί, ἐφ' ὧν ὁ Ἰούδας τῆ τῆς φιλαργυρίας νόσω κάτοχος γεγὼς τοῦ τῶν μαθητῶν ἐκπίπτει χοροῦ. εἰσάγεται δὲ ἀντ' αὐτοῦ μετὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀνάληψιν ὁ Ματθίας, ὡς ἡ βίβλος διαγορεύει τῶν πράξεων. οὐκοῦν οἱ τὸν Παῦλον ἓνα λέγουσιν εἶναι τῶν δώδεκα, ἢ τὸν ἐκπεσόντα τοῦ χοροῦ δεῖξάτωσαν ἡμῖν (εἰ μὴ γὰρ ἐξέπεσε τις, οὐκ ἂν ὁ Παῦλος εἰσῆλθεν) ἢ τὸν Παῦλον ἓνα εἶναι τῶν δώδεκα μὴ λεγέτωσαν. πλὴν εἰ καὶ μὴ τῷ χορῷ τῶν ἰβ' συνηριθμημένος ἐστίν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπάνω στήσεται Παύλου, καθά φησιν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς. εἰ γὰρ ἕκαστος κατὰ τὸν ἴδιον κόπον καὶ τὸν μισθὸν λήψεται, Παύλου δὲ πλεῖον οὐδεὶς ἐκοπίασε, τί χρῆ καὶ λέγειν; εὐδηλον 398 γὰρ ἐντεῦθεν ὡς οὐκ ἔστιν αὐτοῦ μείζων οὐδεὶς. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Ὁ δὲ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὸ βαπτισθῆναι καὶ τοῦ θαυματουργεῖν, ὡς προεῖρηται, καὶ τοῦ διδάσκειν ἀπάρχεται, ἐφ' ᾧ καὶ λαὸν οὐκ ὀλίγον ἐφέλκεται. ταύτη τοι καὶ φθονοῦσιν αὐτῷ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς· ὅθεν ὕβρεσι πλύνουσι καὶ μώμους αὐτῷ προσεπιτίβουσι, Σαμαρείτην ἀποκαλοῦντες καὶ δαιμονῶντα φάγον τε καὶ οἰνοπότην αὐτόν. ἀλλὰ καὶ λίθοις βάλλουσι, καὶ μᾶλλον ἡνίκα τετραήμερον ἤγειρε τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν. οὐκέτι λοιπὸν παρρησία περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλ' ἀπῆλθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου εἰς Ἐφραῖμ λεγομένην πόλιν, κάκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὡς Ἰωάννης φησί. μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς ἐκεῖθεν ἔρχεται, καὶ μετὰ βαΐων προσπαντῶσιν αὐτῷ τοῦ κατὰ τὸν Λάζαρον ἕνεκα θαύματος, ἐν δὲ γε τῇ μεγάλῃ τετράδι παρὰ Σίμωνι ἐστιᾶται τῷ πατρὶ τοῦ Λαζάρου, ὃν αὐτὸς τῆς λέπρας ἰάσατο. τότε δὴ τότε ἡ γυνὴ πόρνη τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ μύρον ἐπιχέει πολύτιμον. ὄρα δὲ νουνεχῶς ὅτι

αί γυναῖκες αἰ τὸ μύρον ἀλείψασαι τὸν κύριον τρεῖς αἰ πᾶσαι εἰσίν. ἄλλη μὲν γάρ ἐστιν ἡ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ· τιμία δὲ αὕτη, καὶ ἡ ἀδελφὴ 399 τοῦ Λαζάρου. ἄλλη δὲ ἡ παρὰ τῆς οἰκίας Σίμωνος τοῦ λεπροῦ· πόρνη δὲ αὕτη προσελθοῦσα τῷ Χριστῷ, καθὼς ὁ Ματθαῖος ἱστορεῖ. καὶ ἕτερα πόρνη πάλιν, ὡς φησιν ὁ Λουκᾶς, ἡ προσελθοῦσα παρὰ τῆς οἰκίας Σίμωνος τοῦ Φαρισαίου, τοῦ καὶ σκανδαλισθέντος ἐπ' αὐτῷ τῷ Χριστῷ καὶ οὕτως εἰπόντος εἰ προφήτης ἦν, ἔγνω ἂν ὅποια τίς ἐστιν ἡ ἀψαμένη αὐτοῦ.» Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς μεγάλης τετράδι γενέσθαι τινὲς ἀπομάχονται. πλὴν ὁ λόγος αὐτῶν, ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, καὶ λίαν ἐστὶν ἀναπόδεικτος. εἰ γὰρ τὸ θαῦμα τοῦτο κατὰ τὸ Θαβώριον ὄρος ἐγένετο, ἐν Ἱεροσολύμοις δὲ ὁ κύριος κατὰ γε τὴν μεγάλην τετράδα παρὰ τῆς οἰκίας Σίμωνος τοῦ λεπροῦ ἐσιώμενος ἦν, φαίνεται προφανῶς ὡς ἐν ἄλλῃ γέγονεν ἡμέρα τὸ τῆς μεταμορφώσεως θαῦμα καὶ οὐ κατὰ τὴν τετράδα πάντως αὐτήν. εἰ γὰρ ἀναμέσον τοῦ τε Θαβώρ καὶ τῶν Ἱεροσολύμων ὡσεὶ δύο ἡμερῶν ὑπάρχει τὸ διάστημα, πῶς λοιπὸν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς λέγουσιν ἐν τε Θαβώρ εὔρεθῆναι καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν Χριστόν; ἡδύ-νατο μὲν οὖν ὡς θεὸς ὧδε κάκεισε κατ' αὐτὸν εὔρεθῆναι, ἀλλ' ἵνα μὴ φαντασία νομισθῆι τὸ πρᾶγμα, πρὸ τοῦ πάθους τοῦτο ποιῆσαι οὐκ ἤθελεν. ἔνθεν τοι καὶ κατὰ τὴν κοίτην τῶν σωμάτων φύσιν τὰς τοπικὰς αὐτοῦ μεταβάσεις ποιούμενος ἦν. Μετὰ δὲ ταῦτα δύο τῶν μαθητῶν ἀποστέλλει πρὸς τὸν δεῖνα τῆς τοῦ νομικοῦ πάσχα χάριν ἐτοιμασίας· ὁ δὲ καὶ προλαβὼν ἔφαγε κατὰ τὴν τῆς μεγάλης πέμπτης ἐσπέραν, ὡς ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησίν. εἶθ' οὕτως ἀναπεσὼν δι' ἄρτου καὶ οἴνου τὸ οἰκεῖον πάσχα τοῖς μαθηταῖς παρέδωκε· λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ πίετε πάντες, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου.» πρὸ μέντοι τῶν μαθητῶν αὐτὸς τοῦ οἰκεῖου μετέλαβε σώματός τε καὶ αἵματος. τίνας ἔνεκεν; ἵνα μὴ καὶ πάλιν οἱ μαθηταὶ θορυβηθῶσι, καθάπερ καὶ πρότερον. ἡνίκα καὶ γὰρ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος ἤκουσαν ἂν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς,» ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι περιεπάτουν μετ' αὐτοῦ, λέγοντες ὁ λόγος οὗτος σκληρὸς ἐστὶ· τίς δύναται ἀκούειν αὐτοῦ;» ἵνα γοῦν μὴ καὶ πάλιν τοιοῦτόν τι πάθωσιν ἄτε σάρκα ἐσθίειν καὶ αἷμα πίνειν μέλλοντες, πρῶτος αὐτὸς τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς ἀπεγεύσατο, θέλων ἀνεκδοιάστως τῶν τοιούτων ἐμφορηθῆναι καὶ αὐτούς. τὸ δὲ τοιοῦτον ἐτοιμάζει δεῖπνον ὁ σωτὴρ εἰς παράκλησιν τῶν μαθητῶν· ἑώρα γὰρ αὐτοὺς οὐ μικρῶς 401 ἀδημονοῦντας ἐπὶ τῷ χωρισμῷ αὐτοῦ. μεταδίδωσι λοιπὸν αὐτοῖς, ὡς προεῖρηται, τοῦ οἰκεῖου σώματος καὶ αἵματος, τοῦτο ποιεῖτε» εἰπὼν εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.» μεταλαμβάνει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Ἰούδας, καὶ τῆνικαὶ πρὸς Ἰουδαίους ἀπέρχεται, τὰ πεπραγμένα παρὰ τοῦ κυρίου καταμηνύων αὐτοῖς. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν ὅτι καὶ λαβὼν τὸ ψωμίον ἐξῆλθεν, ἦν δὲ νύξ. ἀπέρχεται οὖν πρὸς οὓς συνεφώνησε παραδοῦναι τὸν κύριον.

Καὶ ὁ μὲν κύριος τὰ τελευταῖα τοῖς μαθηταῖς διατίθεται· εἶθ' οὕτως εἰς τόπον ἔρχεται ὃν ἤδει καὶ ὁ προδότης, ὃς αὐτίκα καὶ λαβὼν τὴν σπεῖραν ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων. ἐπερωτᾷ λοιπὸν αὐτούς· πίπτουσι χαμαί. ἀποκόπτει τὸ ὠτίον τοῦ Μάλχου ὁ Πέτρος, εἰ καὶ τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν ἀποτεμεῖν οὐκ ἴσχυσε· τοῦτο καὶ γὰρ ἦν αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον. τότε δὲ τότε καὶ πρὸς αὐτὸν ἔφη ὁ κύριος ἡ δοκεῖ σοι ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαί, ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι;» ταῦτα δὲ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν ὁ σωτὴρ ἐκφοβῶν αὐτούς καὶ πείθων ἐντεῦθεν μηδὲν τι τῶν γινομένων πολυπραγμονεῖν. εἰ γὰρ ταῖς γραφαῖς, φησὶ, τοῦτο δοκεῖ, τὸ παθεῖν ἐμὲ δηλονότι 402 ὅτι, πῶς ὑμεῖς ἐναντιοῦσθε μαχαίραις χρώμενοι; τὸ

ποτήριον ὃ δέδωκέ μοι ὁ πατήρ, οὐ μὴ πίνω αὐτό; Δήσαντες οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Ἄνναν πρῶτον, κάκεισε κρίνεται. περὶ τῆς αὐτοῦ διδαχῆς καὶ τῶν μαθητῶν ἐρωτᾶται. ἀποκρίνεται ὡς εἰκός. ῥάπισμα δέχεται, καὶ φησιν εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα» καὶ τα ἐξῆς. ἐκεῖθεν οὖν ἄγεται πρὸς Καϊάφαν, ἔπειτα πρὸς Πιλάτον πρῶτας οὔσης· πρὶν ἢ μὲν ἀλέκτορα φωνῆσαι πρὸς Καϊάφαν ἄγεται, πρῶτῃ δὲ πρὸς Πιλάτον. δείκνυσιν ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι τὸ ἥμισυ τῆς νυκτὸς ἅπαν ὑπὸ Καϊάφα ἐρωτώμενος οὐδὲν ἐξηλέγχετο, διὸ καὶ παρέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. καὶ ὁ μὲν Μάρκος περὶ τῆς ἀλεκτοροφωνίας διεξιῶν οὕτω φησὶν πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δὶς, τρίς ἀπαρνήθη με» (ὅτε γὰρ ἅπαξ ἠρνήσατο, ἐφώνησεν ὁ ἀλεκτροφῶν τὸ πρῶτον, ὅτε δὲ τρίτον ἠρνήσατο, τὸ δεύτερον ἐφώνησεν), ἀκριβέστερον ἐξηγούμενος τὴν τοῦ Πέτρου ἀσθένειαν παρ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου μαθῶν, ὅτι καὶ φοιτητῆς ἐκείνου ἦν. ὁ δὲ Ματθαῖος εἰπὼν ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς ἀπαρνήθη με, τὴν ὅλην ἀλεκτοροφωνίαν ἐνέφηνε, τοῦτ' ἔστι τὴν πρώτην, ἣτις διὰ διαφορῶν ἐκφωνήσεων γίνεται, ὡσπερ οὖν καὶ ἡ δευτέρα ἀλεκτοροφωνία καὶ ἡ τρίτη. πρὶν οὖν ἀλέκτορα φωνῆσαι ὁ Ματθαῖος εἰπὼν τρίς ἀπαρνήθη με, τοῦτο ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ 403 φθάσαι τὴν πρώτην παρελθεῖν ἀλεκτοροφωνίαν τρίς ἀπαρνήθη με. Μετὰ μέντοι τὸ κριθῆναι τὸν κύριον ὑπὸ τοῦ Πιλάτου μαστίζεται τὸν νῶτον λῶροις πλεκτοῖς τοιοῦτον καὶ γὰρ τὸ φραγγέλλιον. εἴθ' οὕτως εἰς τὸ σταυρωθῆναι παραδίδοται. ταῦτα δὲ πάντα πεποίηκεν ἡ ἄκαιρος ἀνανδρία τοῦ Πιλάτου· τοὺς γὰρ Ἰουδαίους δυσωπῆσαι θέλων ἐφ' οἷς ἐνεκάλουν, ἀντάρτην αὐτὸν ἀποδεικνύοντες, εἰς τὸ σταυρωθῆναι παραδίδωσι, φραγγελλίοις πρότερον μαστίξας αὐτόν. διὰ τοῦτο καὶ κολάσεως ὁ Πιλάτος ἄξιός, ὅτι καὶ δυνάμενος ἀπολύσαι αὐτόν (ἐξουσίαν» γὰρ φησὶν ἔχω ἀπολύσαι σε, καὶ ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαι σε») τοῦτο οὐκ ἐποίησε, τοὺς Ἰουδαίους καὶ μάλιστα πτοούμενος λέγοντας ἐὰν τοῦτον ἀπολύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος.» ἐφ' ᾧ καὶ κατακρίνεται· καὶ δῆλον ἐξ ὧν ὁ κύριος ἔλεγε πρὸς αὐτόν ὁ παραδιδούς μέ σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει.» Τὸν μέντοι καιρὸν ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης παριστῶν, ἠνίκα ὁ Πιλάτος ἐκάθισεν εἰς τόπον λεγόμενον Λιθόστρωτον, ἵνα κρίνη τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν, ἔλεγεν ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη.» διὰ τί δὲ ἡ ἕκτη τῆς ἐβδομάδος ἡμέρα παρασκευὴ τοῦ πάσχα λέγεται παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ; σαφῆς ἡ αἰτία σοι πρόκειται. καθάπερ 404 γὰρ τὸ σάββατον ἐβδόμη μὲν ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος ἐστὶ, λέγεται δὲ ὅμως σάββατον ἦτοι κατάπαυσις διὰ τὴν ἐν αὐτῷ γενομένην ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων κατάπαυσις (τότε γὰρ ἀργεῖ ὁ δοῦλος, τὸ κτῆνος καὶ τὰ λοιπὰ πάντα), οὕτω καὶ ἡ παρασκευὴ ἕκτη μὲν ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος ἐστὶ, λέγεται δὲ παρασκευὴ διὰ τὸ παρασκευάζειν καὶ οἶον εἰπεῖν ἐτοιμάζειν τοὺς Ἰουδαίους ἐν αὐτῇ τὰ τοῦ σαββάτου. ἐν αὐτῷ γὰρ οὔτε πῦρ ἄψαι συγχωροῦνται οὔτε ξύλα συναῖσαι οὔτε τὰ πρὸς τροφήν ἀπλῶς ἐτοιμάσαι. ταῦτα λοιπὸν ἡ ἕκτη παρασκευάζουσα παρασκευὴ κατωνόμασται. ὁ τοίνυν εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης παρασκευὴν τοῦ πάσχα τὴν τοιαύτην ἡμέραν καλέσας ἔδειξε προφανῶς ὅτι πρώτην τοῦ πάσχα τῆνικαῦτα παρεσκευάζοντο ἑορτὴν οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὴν τοῦ νόμου διάταξιν· ἀπὸ γὰρ ἕκτης ὥρας τῆς τεσσαρεσκαδεκάτης τῆς σελήνης ἡμέρας πᾶς μὲν ζυμωτὸς ἄρτος πυρὶ καιόμενος ἠφανίζετο, τὰ δὲ γε ἄζυμα κατὰ τὸ εἰωθὸς ἠτοίμαζον. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, φαίνεται προφανῶς ὅτι τὸ δοθὲν δι' ἄρτου καὶ οἴνου παρὰ Χριστοῦ κατὰ τὴν τῆς μεγάλης πέμπτῃς ἑσπέραν ἔνζυμον ἦν, ὅτι μηδὲ καιρὸς ἀζύμων ἐτύγχανε τότε κατὰ τὴν τῶν πλειόνων ὑπόληψιν. ἄφες λοιπὸν τοὺς τῶν πολλῶν λόγους, καὶ τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν ἱερῶν λογίων πρόσεχε. ὅτι μὲν γὰρ κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς μεγάλης παρασκευῆς, οὐ μὴν ἐν τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ τυθῆναι ὁ ἀμνὸς ἔμελλε, 405 δῆλον μὲν καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν, οὐχ

ἦττον δὲ καὶ ἐκ τῶν ἤδη ρηθησομένων σοι. τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἣς τῇ ἐσπέρα τὸ πάσχα ἐθύετο, καὶ ἀζύμων ἡμέραν καὶ πάσχα ὁμοίως καλεῖν εἰώθασιν ἀπὸ τῆς ἐσπέρας πάντως αὐτῆς· καὶ γὰρ διὰ τὸν ἀμνὸν θύεσθαι καὶ τὰ ἄζυμα ἐσθίεσθαι τῇ ἐσπέρα τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης, κατὰ τοῦτο καὶ ἡ ἰδ' αὕτη καὶ πάσχα καὶ ἀζύμων ἡμέρα ἐλέγετο. ταῦτα δὲ τὰ ὀνόματα καὶ τὴν μεγάλην παρασκευὴν κεκτημένην εὐρίσκομεν. καὶ πρόσχες, εἰ βούλει, τοῖς λεγομένοις. πρώτη τῶν ἀζύμων λέγεται ἡ μεγάλη πέμπτη ὡς πρὸ τῶν ἀζύμων οὕσα· καθάπερ γὰρ ὁ Μάρκος τὴν παρασκευὴν προσάββατον ἔλεγεν ὡς οὕσαν πρὸ τοῦ σαββάτου, οὕτω καὶ τὴν μεγάλην πέμπτην πρώτην τῶν ἀζύμων λέγει ὁ Ματθαῖος ὡς πρὸ τῶν ἀζύμων οὕσαν, καθά φησιν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς τὴν μεγάλην ἐνέφηνε πάντως παρασκευὴν.» ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Λουκᾶς, ἐλθεῖν λέγων, τουτέστιν ἠγγικέναι, τὴν τῶν ἀζύμων ἡμέραν, τὰ αὐτὰ τῷ Ματθαίῳ ἠνίξατο. ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα γενέσθαι λέγων τὸ δεῖπνον αὐτὴν εἶπε τὴν παρασκευὴν, καὶ δηλοῦσι τὰ μετὰ ταῦτα· λέγει γὰρ καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσηλθόν ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα,» καὶ αὐθις ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν ἵνα ἕνα ὑμῖν 406 ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχατι,» τῷ ἐνισταμένῳ δηλαδή. ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν παριστῶν ἠνίκα ὁ Πιλᾶτος ἐκάθισεν εἰς τόπον τινὰ λιθόστρωτον λεγόμενον οὕτω φησὶν ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἔκτη.» καὶ παρακατιῶν ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου.» μεγάλην δὲ αὐτὴν οὐκ ἂν ἄλλως ἐκάλεσεν εἰ μὴ που συνέπιπτε τῷ σαββάτῳ ἐκείνῳ ἢ πρώτη τῶν ἀζύμων ἡμέρα ἢ καὶ ἀγία παρὰ τῷ νόμῳ καλουμένη. ταῦτα δὲ πάντα σαφῶς ὑπεμφαίνουσιν ὅτι κατὰ τὴν παρασκευὴν ἐκείνην ἐσπέρας ὁμολογουμένως τὸ πάσχα ἐθύετο· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ παρασκευὴν τοῦ πάσχα εἶπεν αὐτὴν ὡς παρασκευάζουσαν τὰ τοῦ ἐνισταμένου πάντως πάσχα. χωρὶς οὖν ἀντιλογίας ἐν τῇ ἐσπέρα φαίνεται τῆς παρασκευῆς τὸ πάσχα γίνεσθαι. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης τοῦτο ἔλεγε, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσηλθόν εἰς τὸ πραιτώριον ἵνα μὴ μιανθῶσιν ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα.» καὶ πρόσχες, εἰ βούλει, τῷ μεγάλῳ Κυρίλλῳ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπισφραγίζοντι τὰ τοιαῦτα καὶ λέγοντι ὅτι τὸν τύπον τιμῶντες ἦτοι τὸ πρόβατον, κἀντεῦθεν εἰσελθεῖν εἰς τὸ πραιτώριον οὐ προαιρούμενοι, τὴν ἀλήθειαν αὐτὸν τὸν Χριστὸν ὑβρίζον· ἔμελλον γὰρ θύειν τὸ πάσχα κατὰ τὸν νόμον τὸν μηδὲν παρ' αὐτοῖς ἰσχύοντα. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, ματαιάζουσι προφανῶς οἱ λέγοντες ὅτι κατὰ 407 τὴν ἐσπέραν τῆς μεγάλης πέμπτης τὸ τυπικὸν ἐσθίεται πρόβατον· τὰ γὰρ ἄζυμα συστήσαι φιλονεικοῦντες παραχαράττειν ἐπιχειροῦσι κακοθελῶς τὴν ἀλήθειαν. καὶ μὴ μοι τὸν χρυσορρήμονα παρείσαγε Ἰωάννην ἐν τῇ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον πδ' ὁμιλίᾳ λέγοντα ὅτι τὸν Χριστὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπροσδοκῆτως κρατήσαντες καὶ τὴν τοῦ πάσχα παριδεῖν εἶλοντο ἑορτὴν τῆνικαυτα συμπίπτουσαν. ἔχεις γὰρ αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἐρμηνείᾳ, ἠνίκα λέγεται καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσηλθόν ἵνα μὴ μιανθῶσιν ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα,» τέλος ἀναιροῦντα τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν. ἔνθεν τοι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ κατεξετάζειν ἀνδρός, ἠνίκα καὶ μᾶλλον ἐναντιοῦται πρὸς ἄλληλα, μὴ πρὸς ἰσχύος ἔχοντες, σιωπῇ καὶ μάλιστα τιμᾶσθαι τὰ τοιαῦτα δέον κρίνομεν, εἶγε καὶ μᾶλλον εὐλόγον τὰ ὕστατα κατέχειν, ὅτι καὶ σύμφωνα ταῦτα ταῖς τῶν λοιπῶν πατέρων ἐπεξηγήσει φαίνονται. λέγει καὶ γὰρ ὅτι ὁ Χριστὸς πρὸ μιᾶς ἔφαγε τὸ πάσχα, τῆρῶν τὴν ἑαυτοῦ σφαγὴν τῇ παρασκευῇ, ὅτε καὶ τὸ νομικὸν πάσχα ἐθύετο. ὅτι δὲ τὸ παρὰ κυρίου τοῖς ἀποστόλοις ἐν τῷ δεῖπνῳ δοθὲν ἔνζυμος ἄρτος ἦν, οὐ μὴν ἄζυμος, ὡς ἐκεῖνοι δισχυρίζονται, ὁ θεϊότατος οὗτος ἀνὴρ σαφέστατά σοι παρίστησι. περὶ γὰρ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας τὸν λόγον ποιούμενος καὶ τάδε 408 κατὰ ῥῆμα διέξεισιν ἐκεῖ τὸ γράμμα, ὧδε τὸ πνεῦμα· ἐκεῖ ἡ κιβωτός, ὧδε ἡ παρθένος· ἐκεῖ ἡ ῥάβδος Ἀαρῶν, ὧδε ὁ

σταυρός· ἐκεῖ ὁ ἀμνός, ὧδε ὁ Χριστός· ἐκεῖ τὰ ἄζυμα, ὧδε ὁ ἄρτος.» ταῦτα μὲν ἐνεχαράχθη σοι κατ' ἐπιτομήν, ὡς ὄραξ· οὐδὲ γὰρ ἐγχωρεῖ τὰ τοῦ καιροῦ πλεῖον ἐνδιατρίψαι τοῖς περὶ τούτων λόγοις. Ὁ δὲ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός εἰς τὸ σταυρωθῆναι παραδίδοται· καὶ ὄρα τὰ μετὰ ταῦτα. ἀπὸ γὰρ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης, ἀγανακτοῦντος ἐπὶ τοῖς τολμωμένοις, οἷα εἰκός, τοῦ θεοῦ. ὅτι γὰρ οὐκ ἦν ἔκλειψις, καθά φησιν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, ἀλλ' ὄργη καὶ ἀγανάκτησις, καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ δῆλον· τρεῖς γὰρ ὥρας παρέμεινεν ἡ ἔκλειψις, ἥτις ἐν μιᾷ γίνεται καιροῦ ῥοπή. καὶ τὰ μὲν τοῦ Χρυσοστόμου τοιαῦτα· ὁ δὲ θειότατος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης οὐχ ἀπλῶς οὕτω, κατὰ δὲ ἀντίφραξιν τῆς σελήνης τὸ σκότος ἐκεῖνο λέγει γενέσθαι καινοπρεπῶς τὸ παγκόσμιον. ἐπιστέλλων γὰρ ἱεράρχῃ τῷ Πολυκάρπῳ διὰ τὸν σοφιστὴν Ἀπολλοφάνην μὴ καταδεχόμενον τὰ Χριστιανῶν καὶ τάδε φησὶ κατὰ ῥῆμα πρὸς αὐτόν. εἰπέ δὲ αὐτῷ τῷ Ἀπολλοφάνει, τί λέγεις περὶ τῆς ἐν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ γεγονυίας ἐκλείψεως; ἀμφοτέροι γὰρ τότε κατὰ τὴν Ἡλίου πόλιν ἅμα παρόντες καὶ συνεστῶτες 409 παραδόξως τῷ ἡλίῳ τὴν σελήνην ἐμπίπτουσαν ἐωρῶμεν (οὐ γὰρ ἦν συνόδου καιρὸς) αὐθίς τε αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐνάτης ὥρας ἄχρι τῆς ἐσπέρας εἰς τὸ τοῦ ἡλίου διάμετρον ὑπερφυῶς ἀντικαταστάσαν. τοσοῦτον δὲ καὶ αὐτὸς ἐξεπλάγη τότε ὡς οὕτω πρὸς με εἰπεῖν "3ταῦτα, ὦ Διονύσιε, θείων ἀμοιβαῖ πράγματων εἰσί."3» καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, περὶ δὲ τοῦ σκοτασμοῦ ἐκείνου τοῦ κατὰ τὸ σωτήριον πάθος γεγονότος θαυμασίως πως καὶ τῷ προφήτῃ Ζαχαρίᾳ διείληπται· λέγει γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἔσται φῶς» (ἡνίκα δηλαδὴ σταυρωθῆσεται ὁ Χριστός), ἀλλὰ ψῦχος καὶ πάγος ἔσται μίαν ἡμέραν· καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ.» ἄνω γὰρ ἅπαντα προεγίνωσκεν ὁ θεός. καὶ γὰρ οὐχ ἡμέρα καὶ οὐ νύξ. οὔτε γὰρ ἡμέρα κυρίως ἦν διὰ τὸ τρίωρον ἐκεῖνο σκότος, οὔτε νύξ ἀληθῶς διὰ τε τὸ μέχρις ἕκτης ὥρας καὶ μετὰ τὴν ἐνάτην γενόμενον φῶς. ὃ δὴ καὶ δηλῶν ὁ προφήτης ἔλεγε καὶ πρὸς ἐσπέραν ἔσται φῶς.» ταῦτα δέ, ἀγαπητέ, οὐ μόνον προφήται προεῖπον, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς Ἑλληνικοῖς ὑπομνήμασιν εὐρηναί· καὶ σεισμὸν γὰρ μέγαν τηνικαῦτα λέγουσι γενέσθαι, καὶ σκότος τοσοῦτον ὥστε ἀστέρας φανῆναι. 410 Τότε δὴ τότε καὶ προφητικὴν ἐπιφέρει ῥῆσιν ἐπὶ σταυροῦ τὴν οὕτω λέγουσαν θεέ μου, θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;» Ἑβραῖστί δὲ ταῦτα ἔλεγεν ἡλί ἡλί, λαμμᾶ σαβαχθανί. τίνος ἔνεκεν; ἵνα καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ταῦτα κατάδηλα γένηται. ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ἀκόλαστοι καὶ ἀσελγεῖς ὄντες ἐκεῖνοι, καθά φησιν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, ἐνόμισαν Ἥλιαν καλεῖν. καὶ οὗτοι μὲν οὕτως. ἀλλ' ἡ φωνὴ ἐκείνη καὶ τὸ καταπέτασμα ἔσχισε καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέωξεν. ἀλλ' οἱ μάταιοι καὶ τοιαῦτα βλέποντες συνιέναι ὄλως οὐκ ἤθελον. μᾶλλον μὲν οὖν καταβάτω ἐκ τοῦ σταυροῦ» ἔλεγον ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν.» ἀλλ' ἐκεῖνος ἐν τῷ σταυρῷ μένων, ὡς ὁ χρυσορρήμων φησίν, ἐν τοῖς τῶν δούλων σώμασιν ἐκ περιουσίας ἐδείκνυε τοῦτο πολλῆς· εἰ γὰρ τὸ τεταρταῖον ἐξελθεῖν τὸν Λάζαρον μέγα, πολλῷ μᾶλλον τὸ πολλοὺς τῶν πάλαι κοιμηθέντων φανῆναι ζῶντας ἀθρόον. καὶ πρόσχες τῷ θειοτάτῳ Ματθαίῳ περὶ τούτων οὕτω λέγοντι πολλὰ δὲ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἠγέρθησαν, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ.» ἀλλ' ἐνταῦθα προσέχειν σε ἄξιον. εἰ γὰρ κατὰ τὸν χρυσορρήμονα Ἰωάννην ἐπὶ σταυροῦ ἔτι ὄντος τοῦ Χριστοῦ τὰ τοιαῦτα ἠγέρθησαν σώματα, πῶς ἐμφανισθῆναι ταῦτα μετὰ τὴν τοῦ 411 Χριστοῦ ἔγερσιν ὁ εὐαγγελιστὴς ἱστορεῖ; ἐγὼ δέδοικα μήποτε τὸ αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ αὐτῶν ὀφείλει ἀναγινώσκεσθαι· τὰ γὰρ σώματα ἐκεῖνα μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν αὐτῶν καὶ εἰσῆλθουσαν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. τότε δὴ τότε καὶ ἡ προφητικὴ ῥῆσις ἔλαβε πέρας ἢ λέγουσα

τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε καὶ τοῖς ἐν τῷ σκοτει ἀνακαλύπτεσθε. καὶ κατὰ μὲν τὴν ἔκτην ὥραν, ὡς φασιν αἱ γραφαί, σταυροῦται ὁ κύριος, κατὰ δὲ τὴν ἐννάτην τὸ πνεῦμα ταῖς πατρικαῖς χερσὶ παρατίθησιν.

Εἰ δὲ καὶ πρὸς ἄδην ἀκούεις τὴν αὐτοῦ κατιέναι ἀγίαν ψυχὴν, μὴ θαύμαζε τούτου ἕνεκεν, ἀδύνατον εἶναι λέγων καὶ πρὸς ἄδην αὐτὴν κατελθεῖν καὶ ταῖς τοῦ πατρὸς παρατεθῆναι χερσίν. ἢ γὰρ τοῦ θεοῦ χεῖρ, ἢ τὰ πάντα δηλαδὴ συγκρατοῦσα δύναμις, καὶ ἄνω ἐστὶν ἐν οὐρανῷ καὶ κάτω ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τῶν τοῦ ἄδου μυχῶν οὐ διαλείπει ποτέ. ὥστε εἰ καὶ πρὸς ἄδην ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ ψυχὴ τληκαῦτα κατήρχετο, ἀλλὰ τῆς τὰ πάντα συγκρατοῦσης δυνάμεως, καθάπερ εἶπομεν, οὐ κατελιμπάνετο, εἶγε καὶ μᾶλλον δύναμις τοῦ πατρὸς αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός, ὡς ὁ Παῦλός φησι. παρατίθησι μὲν οὖν ταῖς πατρικαῖς χερσὶ τὴν ψυχὴν, ὡς ἐντεῦθεν καὶ πάσαις ταῖς τῶν δικαίων ψυχαῖς τὴν ἐπὶ τὰ ἄνω πορείαν χαρίσασθαι (οὐδὲ γὰρ ἀπέθανε δωρεὰν ὑπὲρ αὐτῶν), 412 κάτεισι δὲ πρὸς τὸν ἄδην, ἵνα καὶ τοῖς ἐκεῖσε κατεχομένοις κηρύξη καὶ διδάξη πάντας ἢν ἡγνοήκασιν θεοσέβειαν. καὶ πείθου τῷ κορυφαίῳ Πέτρῳ περὶ τούτων οὕτω διεξιόντι καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν ἀπειθήσασί ποτε.» ἀλλὰ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐντεῦθεν ὀρμώμενος περὶ τούτων οὕτω φησὶν ἄρα πάντας ἔσωσεν ἐπιφανεῖς ἐν ἄδῃ ὁ κύριος, ἢ κάκει τοὺς πιστεύσαντας;» μὴ οὖν ἀμφίβαλλε· καθάπερ γὰρ τοῖς ἐν γῆ εὐαγγελίστατο εἰρήνην, καὶ τοῖς μὲν πιστεύσασιν σωτηρίας γέγονε πρόξενος τοῖς δὲ ἀπειθήσασιν ἀπιστίας ἔλεγχος, ὡς ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης φησὶν, οὕτω καὶ τοῖς ἐν ἄδῃ. μὴ θαύμαζε δέ, ἀγαπητέ, εἶγε καὶ ψυχαὶ τινες ἐν ἄδῃ κατεχόμεναι τὸ κατὰ Χριστὸν οὐκ ἠθέλησαν δέξασθαι κήρυγμα· καθάπερ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Παύλου, ἠνίκα τὰ τῆς φυλακῆς ἔσεισε θεμέλια, ὁ μὲν δεσμοφύλαξ εὐθέως ἐπίστευσεν, οἱ δὲ δεσμῶται τῇ ἀπιστίᾳ ἐναπέμειναν, καὶ ταῦτα τὰς σιδηρὰς αὐτῷ χειροπέδας ἐωρακότες ἄφνω διαρραγείσας, οὕτω κἂν τοῖς ἐν ἄδου γενήσεσθαι πίστευε. Εἰ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν βούλει μαθεῖν δι' ἢν ἐκήρυξε καὶ ταῖς ἐν ἄδου ψυχαῖς ὁ σωτήρ, αὕτη ἐστίν. ἐν τῷ εφ' ἔτει γέγονεν ἡ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐνανθρώπησις. τίνας ἕνεκεν; 413 ὅτι κατ' ἐκεῖνον καιρὸν προήχθη εἰς φῶς ἡ τῷ κατὰ Χριστὸν μυστηρίῳ ὑπηρετοῦσα, ὡς ὁ μέγας ἔφη Βασίλειος, ὅτι τῆς κακίας ἢ νόσου, ὡς ὁ Νυσσαεὺς ἔφη θεῖος Γρηγόριος, τληκαῦτα παρήκμαζεν, ἢ ἀρχῆθεν ἐνσκήψασα τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι τὰ ἔθνη καλούμενα τότε πείθεσθαι ἔμελλον· καὶ τοῦτο ἐστὶν ὅπερ ὁ πάμμεγας ἔλεγε Παῦλος ὅτι ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ. καλῶς οὖν ἐν τῷ διαληφθέντι ἔτει σαρκοῦται ὁ κύριος, ὅτι καὶ κατὰ πάντα τὸ τοιοῦτον εὐθετον ἦν. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τινες τῶν ἐν ἀσεβείᾳ τὴν ζωὴν καταλυσάντων ἀγαθῆς τοσοῦτον ὑπῆρχον ψυχῆς ὥστε καὶ προσελθεῖν καλουμένους αὐτοὺς καὶ τὸ κατὰ Χριστὸν ἐτοίμως εὐαγγέλιον δέξασθαι, εἶπερ εἶδον αὐτὸν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις μετὰ σαρκὸς ἐπὶ γῆς διατρίβοντα, τούτου χάριν οὐ παραιτεῖται καὶ πρὸς ἄδην αὐτὸν κατελθεῖν καὶ ταῖς ἐκεῖσε κηρύξαι ψυχαῖς, ὡς ἐντεῦθεν ἀναπολογήτους εἶναι ἅπαντας, καὶ μῆτε τοὺς ἀγαθοὺς ἀπολέσαι τὴν ἑαυτῶν ἀγαθότητα, μῆτε τοὺς οὐκ ἀγαθοὺς ἀντιλέγειν δύνασθαι ὡς εἶπερ εἶδομεν ἐπιστεύσαμεν ἄν. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν σαββάτῳ, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν (ἦν γὰρ μεγάλη ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου), ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον, καὶ τὰ ἐξῆς. 414 κατάγουσιν οὖν ἀπὸ τοῦ ξύλου τὸν Ἰησοῦν, καὶ μνήματι καινῷ κατατίθενται. ἀλλ' ὅρα κἂνταῦθ' τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν, ἀγαπητέ, ἵνα μὴ τὸν σταυρὸν αὐτὸν ζημιωθῶμεν, ἵνα μὴ τὸ πανάγιον τοῦ κυρίου σῶμα πυρὸς ἢ θαλάσσης ἔργον ποιήσωσι, τῇ συνήθει κἂν τούτῳ μανίᾳ χρησάμενοι, τὸν Αὐγουστον ἡγείρε Καίσαρα τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀπογράψασθαι. γίνεται ταῦτα, καὶ τὸ τῶν Ἑβραίων

γένος τῆ τῶν Ῥω-μαίων ὑποπίπτει ἀρχῆ. ταύτη τοι καὶ τῷ λαχόντι Πιλάτῳ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῶν παριστῶσι τὸν κύριον, μὴ συγχωρούμενοι τὸ βουλευτὸν αὐτοῖς ἐπ' αὐτῷ διαπράξασθαι. καὶ γὰρ εἰ συνεχωρήθησαν, λίθοις ἂν τὸν Χριστὸν ἐθανάτωσαν ἢ ξυλίνῳ κατέπρισαν πρίονι, κἀντεῦθεν ἡμεῖς τὸν φύλακα ἡμῶν ἐζημιούμεθα σταυρόν. εἰ γὰρ τὸν φιλόθεον Ἱερεμίαν βορβόρου λάκκῳ ἐνέβαλον, τί οὐκ ἂν εἰς τὸ τοῦ κυρίου σῶμα ἐποίησαν, εἰ μὴ γε τὸν Ῥωμαϊκὸν εἶχον νόμον αὐτοὺς ἀναστέλλοντα; γίνεται λοιπὸν ἡ ἀπογραφή, τὰ τῆς εὐταξίας εἰσάγεται, κἀντεῦθεν τὸ τοῦ κυρίου σῶμα τελεία ταφῆ παραδίδοται. Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ περὶ τῆς τριήμερου ταφῆς τοῦ κυρίου πολλὴν ἐποίησω συζήτησιν, ἡμέρας ἐκμετρῆσαι δῆθεν ἐπὶ ταύτης τρεῖς μὴ δυνάμενος. ἀλλ' ἄφες, εἰ βούλει, τῶν πολλῶν, ὅτι καὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων εἰσὶν ἐφευρέματα. πείθου δὲ μᾶλλον Ἰσιδώρῳ τῷ Πηλουσιώτῃ λέγοντι 415 ὅτι καθάπερ ἐπὶ τῶν τελευτώντων ποιεῖν εἰώθαμεν, ὁποῖα δ' ἂν ὥρα τελευτήσῃ τις, τὴν ἐξῆς μόνην ὑπεριθέμεθα, τῆ δὲ ἐτέρα ἔωθεν τριταίαν ἄγομεν ἡμέραν αὐτοῦ· καὶ οὕτω καὶ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ διανοεῖσθαι σε χρή. καὶ γὰρ κατὰ τὴν παρασκευὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα· τοῦτο μία ἡμέρα. τὸ σάββατον ὅλον ἐν τῷ τάφῳ ἐποίησεν· ἰδοὺ δύο ἡμέραι. μετὰ δὲ τοῦτο τῆς κυριακῆς ἐπιφωσκούσης ἐκ τάφου ἐγήγερται· ἰδοὺ καὶ τρίτην ἔχεις ἡμέραν. καὶ πείθου τοῖς περὶ Λουκᾶν καὶ Κλεόπαν οὕτω λέγουσι πρὸς αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἀλλὰ γε σὺν πᾶσι τούτοις τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο». εἰ δὲ καὶ τάχιον ἐκ τάφου ἐγήγερται, οὐ κατὰ τοῦτο πάντως αἰτιασθήσεται, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσκυνηθήσεται παρὰ πάντων, ὅτι μὲν τὴν ἐμπρόθεσμον καρτερήσας ὑπόσχεσιν τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ τάχιον ἐποίησατο ἔγερσιν. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως ὁ διαληφθεὶς θεῖος ἀνὴρ, ὁ δὲ χρυσορρήμων Ἰωάννης φησὶν ὅτι καὶ λίαν ἐποίησε καλῶς ὁ Χριστὸς πρὸ τῆς τῶν τριῶν ἡμερῶν συμπληρώσεως ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν. εἰ μὴ γὰρ τότε ἀνέστη καθημένων αὐτόθι τῶν στρατιωτῶν καὶ φυλασσόντων, ἀλλ' ἀναχωρησάντων μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, εἶχον ἂν τι καὶ λέγειν οἱ κάκιστοι. προέφθασε λοιπὸν ἀναστάς. ἔδει γὰρ παρα416 καθημένων αὐτῶν γενέσθαι τὴν ἀνάστασιν. οὐκοῦν ἠναγκάζετο καὶ τῶν τριῶν ἡμερῶν ἐντὸς ἐκ νεκρῶν ἐγερθῆναι, ὡς εἶγε παρελθουσῶν αὐτῶν κάκείνων ἀναχωρησάντων ἢ ἀνάστασις γέγονεν, ὑποπτον ἂν εἶναι τὸ πρᾶγμα ἔμελλε· διὸ καὶ σφραγίσαι τὸν τάφον, ὡς ἐβούλοντο, συνεχώρησεν ὁ Πιλάτος. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, μὴ ἐπὶ πλέον τὰ θεῖα περιεργάζου ρητά, μηδὲ ζητεῖ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐπὶ τῇ ταφῇ τοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ὅπου γε καὶ ταύτας, εἰ βούλει, τὸν θειότατον ἔχεις Ἰσιδώρον ἐκμετροῦντά σοι. ἔκτη ὥρα τῆς παρασκευῆς ἐσταυρώθη ὁ κύριος. ἀπὸ ταύτης ἕως ὥρας ἐνάτης σκότος ἐγένετο· τοῦτο μοι νύκτα νόησον. πάλιν ἀπὸ ἐνάτης ἕως ἐσπέρας αὐτῆς φῶς· τοῦτο νόησον αὐθις ἡμέραν. ἔχεις ἰδοὺ νυχθήμερον ἓν. πάλιν ἢ νύξ τῆς παρασκευῆς καὶ ἢ τοῦ σαββάτου ἡμέρα νυχθήμερον· ἔχεις ἰδοὺ νυχθήμερα δύο. πάλιν ἢ τοῦ σαββάτου νύξ καὶ ὁ τῆς κυριακῆς ὄρθρος νυχθήμερον· ἔχεις ἰδοὺ νυχθήμερον τρίτον, ἐν ᾧ καὶ ἀνέστη ὁ κύριος, εἶγε καὶ ἄδηλος ἦν ἢ ὥρα τῆς ἀναστάσεως, καθὰ δὴ καὶ ἢ τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ. Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις ζητοῦντά σε, τίνας ἔνεκεν ἢ τοῦ κυρίου ταφῆς τριήμερος καὶ οὐ πλείων ἢ ἐλάσσων αὕτη ἐγένετο. ὑπὲρ πάσης ἔπρεπε τῆς τῶν ἀν417 θρώπων φύσεως ἀποθανεῖν τὸν Χριστὸν, ὑπὲρ τε δηλαδὴ τῶν προαποθανόντων τῶν τε περιόντων καὶ τῶν μελλόντων γενέσθαι, ἐπειδὴ καὶ τρεῖς εἰσὶ καιροί, παρεληλυθῶς ἐνεστῶς μέλλων. καὶ τοὺς μὲν προαποθανόντας ἔσωσε κατελθὼν ἐν τῷ ἄδη, τοὺς δὲ τότε περιόντας ἔσωσεν ὡς πιστεύσαντας εἰς αὐτόν, τοὺς δὲ μετὰ ταῦτα γενησομένους ὡς πιστεύσαντας εἰς τὸ τῶν ἀποστόλων κήρυγμα καὶ

βαπτισθέντας. εἰ οὖν τὴν ὅλην ἡμῶν φύσιν ἔλαβε, δῆλον ὅτι καὶ τὴν ὅλην ἡμῶν φύσιν ἀνέπλασε. καλῶς οὖν ἡ τοῦ κυρίου ταφή τριήμερος γέγονεν.

Ἄνίσταται οὖν ὁ κύριος ἐκ νεκρῶν, ἀλλ' οὐκ αὐτίκα πρὸς οὐρανοὺς ἀνάγεται. κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, τοὺς μαθητὰς ἐπιστηρίζαι βουλόμενος ἡμέρας ἐνταῦθα ποιεῖ μ', ὀπτανόμενος αὐτοῖς ἔστιν ὅτε καὶ τὰ πρὸς εἰρήνην διαλεγόμενος, ὡτεῖλας ἐν τῷ θεοειδεῖ δεικνύων ἐκείνῳ σώματι, συνεσθίων αὐτοῖς ἅμα καὶ πίνων, οὐχ ὡς τροφῆς δεόμενος ἀλλὰ πιστούμενος, καὶ τᾶλλα πάντα ποιῶν ὅσαπερ εἴωθε τοὺς ἀσθενεῖς ἀσφαλίζεσθαι. καὶ πρῶτα μὲν ὤφθη δυσὶ γυναιξίν, ἡνίκα καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ κρατήσασαι κατησπάζοντο. ἔπειτα τῇ Μαγδαληνῇ μόνῃ ὀπτάνεται, μετὰ δὲ ταῦτα τῷ κορυφαίῳ Πέτρῳ, καθὰ καὶ Παῦλος φησὶν ὁ κύριος ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν ὤφθη πρῶτον Κηφᾶ». ὤφθη τοῖς περὶ Λουκᾶν καὶ 418 Κλεόπαν, ὤφθη τοῖς δέκα, εἶτα τοῖς ἔνδεκα ὤφθη κατὰ τὴν Γαλιλαίαν αὐτοῖς, ὁμοίως ἐν τῇ Τιβεριάδι· ὤφθη Ἰακώβῳ τῷ ἀδελφοθεῷ· ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίων ἀνδρῶν. καὶ τελευταῖον ἐφάνη αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει τῶν ἐλαιῶν, ἐν ᾧ καὶ τὴν χαμόθεν ἐποίησατο ἔπαρσιν μεθ' ἡμέρας, ὡς εἴρηται, μ'. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο βούλει μαθεῖν, τίνας ἔνεκεν μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἔγερσιν ἡμέρας ἐπὶ γῆς ἐποίησε μ' καὶ οὐ πλεῖον ἢ ἔλασσον, ὁ μέγας ἰδοὺ Ἐπιφάνιος δι' ὀλίγων ἐπιλύσει σοι τὸ τοιοῦτον ἀπόρητον. ὄν γὰρ τρόπον» φησὶ μετὰ τὸ γεννηθῆναι ὁ Χριστὸς ἀνεκλίθη ἐν φάτνῃ, ἐσπαργανώθη, καὶ μεθ' ἡμέρας μ' προσήχθη τῷ θεῷ ναῶ καὶ κατὰ τὸν τοῦ Μωσέως νόμον παρέστη τῷ θεῷ, οὕτω καὶ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν γεγονὼς ἡμέρας ἐνταῦθα ποιεῖ μ', εἶθ' οὕτως πρὸς τὸ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐπανάγεται, τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ἐμφανισθόσμενος ὑπὲρ ἡμῶν». καὶ πείθου τῷ μεγάλῳ Παύλῳ λέγοντι οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια ἐσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν.» Οὐκοῦν ἀνελήφθη ὁ κύριος. ἡμέραι μετὰ ταῦτα διέρχονται δέκα, καὶ ἡ τοῦ παναγίου πνεύματος γίνεται κάθοδος. μετὰ δέκα δὲ συμπλήρωσιν ἡμερῶν ἡ τοιαύτη γίνεται κάθοδος, διότι τέλειος ὁ δέκατος ἀριθμὸς. ἐπειδὴ τοίνυν τὸ πνεῦμα 419 μα τὸ ἅγιον ἐπὶ τοῦτο κατερχόμενον, ἵνα καὶ τοὺς ἀτελεῖς μαθητὰς τελείους ἀπεργάσῃται, τούτου χάριν ἐν ἀριθμῷ τελείῳ, τουτέστιν ἐν ἡμέρᾳ δεκάτῃ, πρὸς αὐτοὺς ἐπεφοίτησεν. ὅτι δὲ τελείους ἔδειξε τοὺς ἀτελεῖς μαθητὰς, ὁ κορυφαῖος Πέτρος τοῦτο παρέστησεν. ὅρα γὰρ νουνεχῶς ὅτι παιδίσκη τινὶ πρότερον οἰκτρᾶ θρονηθεὶς τὸν διδάσκαλον τρίτον ἠρνήσατο, τῷ παναγίῳ δὲ πνεύματι στομωθεὶς ὕστερον μετὰ παρρησίας ὅτι πολλῆς ἐδημηγόρει μέσον λαοῦ κάντεῦθεν ἔπειθεν ἅπαντας ἀνενδοιάστως προσέρχεσθαι τῷ Χριστῷ. Μεθ' ἡμέρας οὖν, ὡς εἴρηται, πενήκοντα τῆς ἐκ νεκρῶν ἐγέρσεως τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῦ παναγίου πνεύματος γίνεται κάθοδος. τίνας ἔνεκεν; ὅτι καὶ ὁ παλαιὸς νόμος ἐν ἡμέρᾳ πεντηκοστῇ θεοῦ φανέντος ἐδίδοτο. κατὰ γὰρ τὸν χρυσορρήμονα καὶ θεῖον Ἰωάννην, μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν τοῦ θεόπτου Μωσέως ἱστορίαν, πενήκοντα διηλθον ἡμέραι μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου τῶν Ἰουδαίων ἔξοδον, καὶ τηνικαῦτα τὰς θεοχα-ράκτους ὁ Μωσῆς πλάκας ἔλαβεν. εἰ τοίνυν ἐν ἡμέραις πενήκοντα ὁ παλαιὸς ἐδίδοτο νόμος, ἔδει πάντως κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν δοθῆναι καὶ τὴν τοῦ παναγίου πνεύματος χάριν, ὡς ἐντεῦθεν, ἀγαπητέ, κατὰ γε τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν, ἀδιάριτον δειχθῆναι τὴν φύσιν τῆς θεότητος, καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνομοθέτει καὶ τότε καὶ νῦν.

4 Καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός. διὰ τί γλῶσσαι; ἐπειδὴ κηρύγματος χρεία, καὶ ἵνα τὸ σχῆμα τὴν ἐνέργειαν ἐρμηνεύσῃ, καθὰ φησὶν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς. ἀλιεῖς γὰρ ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ πρὸς τὸ κήρυγμα λόγου ἐδέοντο.

μεριζόμενοι δὲ εἶπεν, ὅτι πῦρ ἐφάνη κατερχόμενον μονοειδές, εἶτα τοῖς ἀποστόλοις ἐμερίζετο. τὸ δὲ πῦρ ἐκεῖνο οὐκ αὐτὸ ἦν τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ δύναμις πνεύματος. οὐκ ἐν τῷ στόματι δὲ αὐτῶν ἐβλήθησαν αἱ γλῶσσαι, ἀλλ' ἐπὶ κεφαλῆς ἐκάθισαν· ἄρχοντες γὰρ τῆς οἰκουμένης ἐχειροτονοῦντο καὶ κήρυκες. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ἕως ἄρτι τοῦτο κρατεῖ· ἐπιτίθεται γὰρ τῇ κεφαλῇ τοῦ μέλλοντος χειροτονηθῆναι ἀρχιερέως τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ὅταν ἐπιτεθῇ, οὐδὲ ἄλλο ἔστιν ἰδεῖν ἢ γλῶσσαν προσεπικειμένην τῇ κεφαλῇ. ἐν εἴδει δὲ πυρὸς διὰ τὸν εἶποντα πῦρ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον βαλεῖν» χάριν τῶν ὑλομανούντων παθῶν. Καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον αὐτῶν. πᾶς οὖν ὁ διακονῶν τῷ θεῷ θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐκάθισεν εἶπε. Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἐτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι. ἐφ' ᾧ καὶ οἱ παρεστῶτες ἔλεγον οὐκ ἰδοὺ 421 πάντες οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι οὗτοί εἰσι; καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν διαλέκτῳ, Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλαμίται καὶ οἱ λοιποί; ἰε' δὲ γλωσσῶν τέως ἔλαβον χαρίσματα, καθά φησιν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, ὅσον πρὸς τοὺς παρόντας. τίς γὰρ ἦν ἡ χρεία Περσικῆς γλώττης μὴ παρόντων Περσῶν; δεκαπέντε δὲ γλῶσσαι ἐφάνησαν καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς τριάδος φανῇ καὶ ὑπηρετῆται οἱ δώδεκα. καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν Γαλιλαῖον Πέτρον Ῥωμαῖστὶ λαλοῦντα, γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔμαθεν, ὡσπερ δὴ καὶ ἓνα ἕκαστον τῶν λοιπῶν ἰδίαν γλῶσσαν λαλοῦντα. οἰκονομεῖ γὰρ τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα μὴ στάσις ἦ ἐν τοῖς ἀποστόλοις περὶ τοῦ ποῦ δεῖ ἕκαστον ἀπελθεῖν. ἐφ' ᾧ καὶ δίδοται ἐκάστῳ ἰδίᾳ γλῶσσα ὡσπερ κανῶν. ἤγουν, Ῥωμαῖστὶ λαλεῖς; ἀπελθε εἰς τὴν Ῥώμην. Περσιστὶ λαλεῖς; ἀπελθε εἰς τὴν Περσίαν. καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ μὲν, ὡς εἴρηται, ἔλαβον τὸν κανόνα· ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν ἐχρῆν αὐτοὺς ἀπερχομένους εἰς Ῥώμην διέρχεσθαι διὰ πολλῶν ἐθνῶν, ἐλάμβανον ὡσπερ παραβοηθούς ἐτέρας γλώσσας, τὴν πρώτην ἀντὶ χειροτονίας ἔχοντες. εὐρίσκεται γὰρ ἕκαστος τῶν ἀποστόλων καὶ διαφόροις γλώσσαις λαλῶν, ἐπειδὴ καὶ διὰ πολλῶν παρήεσαν ἐθνῶν. 422 δῆλον ἐξ ὧν ὁ Παῦλος φησὶν εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, πάντων ὑμῶν γλώσσαις λαλῶ». Τότε δὴ τότε καὶ ἡ τοῦ θειοτάτου Ἰωὴλ προφητεία πέρας ἐλάμβανεν ἢ οὕτω λέγουσα ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα», πιστεύσασαν δηλαδή. οὐ μόνον γὰρ οἱ ἀπόστολοι γλώσσαις ἐλάλουν, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ παρ' αὐτῶν βαπτιζόμενοι τὸ τοιοῦτον ἐδέχοντο χάρισμα. καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ ὁ κύριος ἔλεγε σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασιν ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι, γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς.» καὶ ὅρα δώδεκα ἐν Ἐφέσῳ ἄνδρας, ὡς ὁ Λουκᾶς ἱστορεῖ, προβαπτισθέντας μὲν εἰς τὸ τοῦ Ἰωάννου βάπτισμα, πνεῦμα δὲ μὴ εἰδέναι τί ποτέ ἐστι λέγοντας· ἀλλ' ἠνίκα τὰς χεῖρας ὁ Παῦλος ἐπέθηκε, τηνικαῦτα τὸ τῶν γλωσσῶν ἐδέχοντο χάρισμα. ἐπειδὴ γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἄρατον ἦν, ἔδει πάντως τῆς ἐκείνου παρουσίας αἰσθητὸν τινα γίνεσθαι ἔλεγχον, ὡς ἐντεῦθεν ἀδιστακτικῶς ἐπὶ τὸ θεῖον λουτρὸν ἅπαντας ἔρχεσθαι. τοῦτο μέντοι τὸ χάρισμα ἠρέθισε καὶ τὸν Σίμωνα τοῖς ἀποστόλοις τε προσελθεῖν καὶ τὸ βάπτισμα αἰτήσασθαι· εἰ μὴ γὰρ αἰσθητὴν ἐώρα τὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν, οὐκ ἂν ἐκεῖνος τοῖς Χριστοῦ προσήρχετο μαθηταῖς, οὐκ ἂν ἐπιδεῆς αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον ἐφαίνετο. καὶ 423 τότε μὲν οἱ βαπτιζόμενοι τῇ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐπιφοιτήσῃ τὸ τῶν γλωσσῶν ἐδέχοντο χάρισμα· ἐπὶ δὲ γε τοὺς περὶ τὸν Κορνήλιον καὶ πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐλάλουν γλώσσαις. διὰ τί δὲ καὶ πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι τὴν τοῦ παναγίου πνεύματος ἐνέργειαν ἐδέχοντο; διὰ τὴν πολλὴν τῶν ἐκ περιτομῆς πιστευσάντων διάκρισιν. διεκρίνοντο γὰρ οὗτοι μὴ θέλοντες καὶ βαπτιζομένοις τοῖς ἐθνικοῖς ἀναμίγνυσθαι. Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ τὸν καιρὸν ἐκβιάζῃ μαθεῖν καθ' ὃν ἡ τοῦ μακαρίου Παύλου γέγονε κλήσις. καὶ κατὰ

τινάς μὲν ἱστορικοὺς, καὶ μᾶλλον Ἰππόλυτον τὸν Θηβαῖον, ἐνιαυτοὶ διήλθον ζ' μετὰ τὴν τοῦ κυρίου ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο· μετὰ δὲ ταῦτα ὡσεὶ μῆνες διήλθον ἕξ, καὶ ἡ τοῦ Παύλου γέγονε κλήσις. ἀλλ' ἡ Εὐσεβίου τοῦ Παμφύλου ἱστορία διέξεισιν ὡς οὕτω εἰς ἐνιαυτὸς ἐπεπλήρωτο μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν, καὶ ταῦτα πάντα ἐγένετο, οἱ ἄθλοί τε τοῦ πρωτομάρτυρος καὶ ἡ τοῦ μακαρίου Παύλου προσέλευσις. ἀλλ' ἦν ἰδεῖν ἐπ' αὐτῶ τῆνικαῦτα πληρούμενον τὸ λόγιον τὸ λέγον ποῦ ὑπάγεις, οἶδας· τί δὲ μέλλεις παθεῖν, οὐκ οἶδας». ἐπιστολὰς γὰρ ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων λαβὼν ὥστε ἀπελθεῖν καὶ τοὺς ὀπουδήποτε παρευρισκομένους Χριστιανούς ἀναιρεῖν, πηροῦται τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καθ' ὁδόν· πε424 ρηίστραψε γὰρ ἄνωθεν αὐτὸν ἄρρητον φῶς, καὶ οὕτως οἱ τοῦ σώματος αὐτοῦ λύχνοι παραχρῆμα ἐσβέσθησαν. ἀλλὰ καὶ φωνῆς ἄνωθεν ἤκουσε πρὸς αὐτὸν οὕτω λεγοῦσης Σαοῦλ Σαοῦλ» (τουτέστιν ἀδελφὲ ἀδελφέ) τί με διώκεις;» στέλλε. ται λοιπὸν πρὸς Ἀνανίαν, καὶ βάπτισμα δέχεται, κἀντεῦθεν φωτίζεται τοὺς τε ψυχικοὺς καὶ σωματικοὺς ὀφθαλμούς. κηρύσσει λοιπὸν ὁ πάμμεγας Παῦλος ἔτη λέ. ἐν γὰρ τῷ δεκάτῳ ὀγδῶ ἔτει Τιβερίου Καίσαρος τὸ σωτήριον πάθος γέγονε τοῦ Χριστοῦ. οὕτω τὸ τοιοῦτον ἡ ἔτος πεπλήρωται, καὶ τὰ διαληφθέντα τῆνικαῦτα γεγόνασιν. τρέχειν ἤρξατο τὸ ἰθ' ἔτος τῆς βασιλείας Τιβερίου Καίσαρος, καὶ κηρύσσειν ὁ Παῦλος ἄρχεται, ὡς ἱστορία φησί. διέρχονται τοίνυν ἔτη δ' τὰ ἐπίλοιπα τῆς βασιλείας Τιβερίου· καὶ γὰρ εἴκοσι καὶ δύο ἔτη τὰ πάντα κρατήσας εὐρίσκεται. διέρχονται δὲ ὁμοίως καὶ τὰ τῆς βασιλείας Γαίου ἔτη δ', καὶ Κλαυδίου δὲ ὁμοίως διέρχονται ἔτη ὡσεὶ ιδ'. τοῦτον ὁ Νέρων διαδέχεται, καὶ τῷ ιγ' ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀναιρεῖ τὸν ἀπόστολον. τριάκοντα λοιπὸν καὶ πέντε εὐρίσκονται τὰ ἔτη ἐν οἷς ὁ Παῦλος ἐκήρυξε. τοσοῦτον δὲ τὰ τῆς αὐτοῦ μετεχειρίζετο διακονίας, ὡς καὶ πρὸς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεν εἰσελθεῖν καὶ συμβουλήν ἐξ ἐκείνου δεξασθαι ξυρηθῆναι καὶ ἀγνισθῆναι τῶν Ἰουδαίων ἔνεκεν.

425 Οὕτως ὁ Ἰάκωβος ἀρχιερεὺς Ἱεροσολύμων πρῶτος ἐχρη-μάτισε· προείλοντο γὰρ αὐτὸν ὥστε μὴ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον δόξης ἔνεκεν ἐπιδικάζεσθαι, καθὰ Κλήμης ὁ στρωματεὺς ἱστορεῖ. τοῦτον μέντοι τὸν Ἰάκωβον καὶ δίκαιον ἐκάλουν διὰ τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν. οὗτός ἐστιν ὁ κατὰ τοῦ πτερυγίου βληθεὶς καὶ παρὰ τοῦ κναφέως ξύλω πληγεὶς κατὰ κεφαλῆς εἰς θάνατον. Ἰουδαῖοι γὰρ τοῦ Παύλου Καίσαρα ἐπικαλουμένου καὶ ὑπὸ Φήστου πεμφθέντος, τῆς ἐλπίδος καθ' ἣν ἐξήρτυον αὐτῶ τὴν ἐπιβουλήν ἐκπεσόντες, ἐπ' αὐτὸν τρέπονται, καὶ λέγουσιν ἐπίσχεσ τὸν λαόν, ἐπεὶ ἐπλανήθη εἰς Ἰησοῦν· ἡμεῖς γὰρ μαρτυροῦμέν σοι, καὶ πᾶς ὁ λαός, ὅτι δίκαιος εἶ». ἦν δὲ πάσχα. καὶ στήσαντες αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον εἶπον δίκαιε, σοὶ πάντες πειθόμεθα. ἐπεὶ δὲ ὁ λαὸς πλανᾶται ὀπίσω Ἰησοῦ τοῦ σταυρωθέντος, ἀπάγγειλον ἡμῖν τίς ἡ θύρα τοῦ θεοῦ». ἐκείνου δὲ ἀποκριθέντος ὅτι Ἰησοῦς κάθηται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐκ δεξιῶν τῆς μεγάλης δυναμέως, καὶ μέλλει ἔρχεσθαι ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἔκραξαν ὦ ὦ, καὶ ὁ δίκαιος ἐπλανήθη». κατέβαλλον οὖν αὐτὸν ἀναβάντες, καὶ ἔβαλλον λίθοις. καὶ εὐθύς Οὐεσπασιανὸς πολιορκεῖ αὐτούς. τοσοῦτον δὲ ἦν δίκαιος ὡς τοὺς ἔμφρονας τῶν Ἰουδαίων νομίζειν δι' αὐτὸν ταῦτα γενέσθαι. γράφει δὲ καὶ Ἰώσηπος ταῦτα δὲ συμβέβηκεν Ἰου426 δαίοις κατ' ἐκδίκησιν Ἰακώβου τοῦ δικαίου, ὃς ἦν ἀδελφὸς Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ». τὸν μὲν οὖν τρόπον τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, ἡγουν τὸ κρημισθῆναι καὶ λιθασθῆναι καὶ γονυπετῆσαι καὶ εὐξασθαι ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ξύλω πληγέντα τελειωθῆναι, ὁ Κλήμης ἱστορήσεν, ὁ δὲ Ἰώσηπος ταῦτα· οἶνον καὶ σίκερα οὐκ ἔπιεν, ἔμψυχον οὐκ ἔφαγεν, ξυρὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ οὐκ ἀνέβη, ἔλαιον οὐκ

ήλειψατο, καὶ βαλανείῳ οὐκ ἐχρήσατο. τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι καὶ δέεσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ὡς ἐντεῦθεν ἀπεσκληρέναι τὰ γόνατα αὐτοῦ δίκην καμήλου, γονυπετοῦντος καὶ δεομένου ἄφεισιν τῷ λαῷ. ἀπέκτειναν δὲ αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν τελευταίαν Φήστου ἀναρχίαν εὐρόντες. Καὶ ὁ μὲν Ἰάκωβος οὗτος, ὁ ἀδελφός τοῦ δηλαδὴ, τῆς δωδεκάδι τῶν μαθητῶν οὐκ ἦν ἐναρίθμιος, τὰ πρῶτα δὲ ὅμως παρ' αὐτοῖς ἔφερε. καὶ γὰρ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ὁ κύριος, ὡς ὁ Κλήμης φησί, Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ καὶ Ἰακώβῳ τῷ ἀδελφῷ-φοθῆ τὴν γνῶσιν ἔδωκεν, οὗτοι δὲ τοῖς λοιποῖς. πρὸ γὰρ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἐνεκότουν τῷ κυρίῳ καὶ ἠπίσταν αὐτῷ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης φησί. πρόσχε δέ, ἀγαπητέ. εἰ γὰρ καὶ πρῶτους ἐκείνους ὁ κύριος 427 τοὺς δώδεκα ἐξελέξατο, εἰ καὶ τιμῆς ἠξίωσε πλείονος, εἰ καὶ ἐπὶ ἰβ' θρόνων ὑπέσχετο καθίσει αὐτοὺς τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ κρίνοντας, εἰ καὶ σύνδειπνοι αὐτῷ ἔσονται κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐπειδὴ μεμενήκασι μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἔχομεν ἀλλαχοῦ τὸν κύριον αὐτὸν πρὸς τοὺς ἐκ Ζεβεδαίου, ἠνίκα δεξιὰν ἠτήσαντο καὶ ἀριστερὰν καθέδραν, οὕτω λέγοντα οὐκ ἐμὸν ἐστὶ τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοίμασται παρὰ τοῦ πατρός μου». οὐκοῦν εἰ τὰ τῆς τιμῆς ἐκείνης οὐ δίδονται κατὰ χάριν ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἀγῶνας οὓς ὁ καθ' ἓνα ἐνδείξεται, μὴ θαύμαζε εἶγε καὶ οἱ κατὰ τὸν Παῦλον, ναὶ μὴν καὶ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸς τοῦ ἀγωνισάμενοι κοινωνοὶ καὶ συμμετοχοὶ τῆς τῶν δώδεκα τιμῆς εὐρεθήσονται. καὶ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς ἔλεγε, Παύλου μείζονα στήναι τότε μηδέτερον. Ὅτι δὲ οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ δώδεκα τὸν ἀριθμὸν καὶ οὐ πλείους ἢ ἐλάσσους εἶναι ἔμελλον, ἀρχῆθεν τοῦτο δεδήλωται. καὶ πρόσχε, εἰ βούλει, τοῖς λεγομένοις. ὄν γὰρ τρόπον ὁ αἰσθητὸς οὗτος ἥλιος ἀπὸ τοῦ πρώτου σημείου ἀρξάμενος, καὶ διὰ τῶν ἰβ' ζωδίων τὴν αὐτοῦ ποιήσας περίοδον, κὰν τούτοις τὰ αὐτοῦ πάντα πληρώσας, ἐκεῖσε πάλιν ὑποστρέφει ὅθεν τοῦ δρόμου κατήρξατο, οὕτω καὶ ὁ νοητὸς ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ θεός, ἐξανατείλας τῷ κόσμῳ καθὼς αὐτὸς ἠδὲ 428 κησε, καὶ διὰ τῶν ἰβ' μαθητῶν τὴν ὑπ' οὐρανὸν διαδραμῶν, πᾶσαν τὴν αὐτοῦ βούλησιν δι' αὐτῶν ἐκτελέσας ἐκεῖσε πάλιν ὅθεν ἦλθεν ὑπέστρεψεν. ὅτι δὲ οἱ παρὰ κυρίου ἐκλεγέντες ἰβ' μαθηταί, ναὶ μὴν καὶ οἱ κατ' αὐτοὺς ἀγωνισάμενοι κρείττονα τόπον ἐσχίκασι τῶν προπατόρων ἐκείνων, ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ἀριδηλότερον ἔδειξεν. ἐπὶ ἰβ' γὰρ ἔφη θρόνων καθίσει αὐτοὺς, καὶ κρίναι τὰς ἰβ' φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ, ἦν δὴ τιμὴν οὐκ ἔδωκε τοῖς προπάτορσι. καὶ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἐλεύσονται, καὶ μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ ἀνακλιθήσονται· τοῖς δὲ γε ἀποστόλοις οὐδεὶς ἕτερος ἐσεῖται συγκάθεδρος. καὶ ὅτι ὑπὸ σκιὰν ἐκεῖνοι τότε φανέντες ἐλάττονές εἰσι τῶν ἐνακμασάντων τῇ ἀληθείᾳ. καὶ ταῦτα μὲν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς, ὁ δὲ Θεοδώρητος σφάλλεσθαι λέγει τοὺς οὕτω περὶ τῶν προπατόρων καὶ φρονούντας καὶ λέγοντας. εἰ γὰρ καὶ μὴ αἰσθητῶς ἐκεῖνοι τὸν κύριον εἶδον, ἀλλὰ νοητῶς εἶδον αὐτόν. πῶς δὲ καὶ ἐλάσσων ὁ τοὺς ἀγίους εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ δεχόμενος, καὶ ὁ τῆς τοῦ κυρίου μεταμορφώσεως συμμεταμορφωθεὶς Μωϋσῆς ἅμα τῷ Ἡλίᾳ μετὰ τσαύτης δόξης ὥστε συλλαβεῖν αὐτῷ περὶ τε σταυροῦ καὶ θανάτου; καὶ ὁ μὲν Θεοδώρητος οὕτω· σὺ δέ, ἀγαπητέ, τοῖς τοῦ χρυσορρήμονος ἐπὶ πλέον πρόσκεισο. τίνας 429 ἔνεκεν; ὅτι τοῖς τοῦ κυρίου λόγοις τὰ τοιαῦτα συνάδουσιν. ἐπὶ γὰρ τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ καὶ τάδε τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγε μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφητῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκούσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν.» τίνα δὲ ταῦτα; τὰ κατὰ τὴν ἔνσαρκον πάντως οἰκονομίαν, ὧν οἱ ἀπόστολοι μόνον κατηξιώθησαν. κατὰ δύο λοιπὸν ὑπερέχουσι τῶν προφητῶν οἱ ἀπόστολοι, καὶ κατὰ τὸ σωματικῶς ἰδεῖν καὶ

κατὰ τὸ πνευματικῶς μνηθῆναι τὰ θεῖα. Ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκ νεκρῶν ἐγέρσεις εἶγε μαθεῖν ἐπιζητεῖς, πόσαι εἰσὶν αὐταὶ καὶ τίνων εἰσὶν, ἰδοὺ σοὶ ταύτας ἀπαριθμήσασθαι οὐκ ὀκνήσομεν. ὀκτῶ μὲν οὖν εἰσὶ τὸν ἀριθμὸν, τοῦ τῆς Σαραφθίας υἱοῦ ὃν ὁ Ἥλιος ἤγειρε, τοῦ τῆς Σωμανίτιδος υἱοῦ ὃν ὁ Ἐλισσαῖος ἤγειρε, καὶ τοῦ στρατιώτου ἐκείνου ὃς ἐγγίσας τοῖς τοῦ Ἐλισσαίου λειψάνοις ὡς ἀπὸ πυρὸς ἐξεπήδησε, τῆς τοῦ Ἀρχισυναγῶγου θυγατρὸς, τοῦ τῆς χήρας υἱοῦ, τοῦ Λαζάρου, τῶν πολλῶν σωμάτων, καὶ αὐτοῦ τοῦ παναγίου καὶ κυριακοῦ σώματος, εἰ καὶ μανέντες οἱ Ἀπελλιανοὶ ἔλεγον ἐν τῷ τάφῳ διαλυθῆναι τὸ σῶμα τοῦ κυρίου εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐξ ὧν καὶ συνέστηκε. τὰ μέντοι 430 πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἀνέστησαν ὡς ἐντεῦθεν θεὸν ἀνακηρυχθῆναι τὸν πάσχοντα, πιστωθῆναι τε τῆς τελευταίας καὶ κοινῆς ἀναστάσεως τὸ μυστήριον καὶ τῶν κατεχομένων ἐν ἄδου ψυχῶν τὴν ἐλευθερίαν ὁμοῦ καὶ ἐπάνοδον. καὶ γὰρ αἱ πιστεύσασαι ψυχαὶ τῷ Χριστῷ καταβάντι πρὸς ἄδην εὐθὺς ἀπελύθησαν. καὶ ἐπεὶ ἀδύνατον ἦν ψυχὰς οὕτω γυμνὰς αἰσθητοῖς ὁραθῆναι ὀφθαλμοῖς, οἰκονομία θεῖα πρὸς πίστιν μετὰ σωμάτων ἐφάνησαν αἱ τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ψυχαί, εἶθ' οὕτως εἰς τοὺς ἀνήκοντας αὐταῖς τόπους ἀπέπτησαν. Ὅρα δέ, ἀγαπητέ, μήτε τοῖς ὧδε κάκεισε μυθολογουμένοις καὶ ἡ σὴ διάνοια περιτραπήσεται. ὅτι μὲν γὰρ φημίζεται παρὰ τοῖς πολλοῖς τῇ Μαγδαληνῇ ἐκείνη ἐντυχεῖν τὸν Γαληνὸν ἰατρόν, καὶ ἀκοῦσαι παρ' αὐτῆς ὅτι τυφλὸν ἐκ γενετῆς ὁ Χριστὸς ἰάσατο, κἀντεῦθεν εἰπεῖν πρὸς αὐτὴν καλῶς ἐκείνον εἰδέναι τὰ τῆς γῆς μέταλλα (εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τὸν τυφλὸν ἐκείνον ὠμμάτωσε), οἶδαμεν τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ τὴν τοιαύτην φήμην μετὰ τῶν μύθων ἐτάξαμεν. ἀδύνατον γὰρ τῇ Μαγδαληνῇ ἐντυχόντα Γαληνόν, ὡς ἐκεῖ 431 νοί φασι, Μάρκου μὲν βασιλέως ἐν τοῖς πρὸς Πίσωνα μεμνησθαι, Κομμόδου δὲ πάλιν ἐν τῷ περὶ ἠθῶν πρώτῳ βιβλίῳ αὐτοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἕως αὐτῆς τῆς βασιλείας Κομμόδου ὡσεὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἔτη εὐρίσκονται. καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις ἠπόρηκας, ἴνα τί» λέγων οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπόστολοι τὰ λοιπὰ συγγραψάμενοι, τὰ κατὰ τὴν κοίμησιν τῆς ἀειπαρθένου παντάπασι σεσιγήκασι;» καὶ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι τὰ τῆς ἐνσάρκου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας οἱ εὐαγγελισταὶ διηγούμενοι μέχρι καὶ αὐτῆς κατηντήκασι τῆς ἀπὸ γῆς αὐτοῦ ἀναλήψεως. ἡ δὲ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πανάμωμος μήτηρ εἰς γῆρας λέγεται ἐφθακέναι βαθύ, καθὰ φησιν ὁ θεϊότατος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης. οὐκοῦν ἀδύνατον ἦν τῇ εὐαγγελικῇ παραμεμῖχθαι ἱστορίᾳ καὶ τῆς ἀειπαρθένου τὴν κοίμησιν, ἅτε πολλῶ τῷ χρόνῳ γεγονυῖαν, ὡς ἔφημεν, ὕστερον. ἰδίᾳ δὲ πάλιν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ διαλαβέσθαι περὶ ταύτης οὐκ ἔφθασαν, ὅτι περὶ τὸν τῆς οἰκονομίας ἀσχολούμενοι λόγον, καὶ διὰ φροντίδος ἔχοντες ὅτι πολλῆς πῶς τε πιστοὺς τοὺς ἀπίστους ποιήσαιεν καὶ ὅπως τῇ κατὰ Χριστὸν ἀμωμήτῳ πίστει πάντες προσέλθοιεν, τὰ λοιπὰ παρεβλέποντο, καὶ μάλιστα ταῦτα τῷ θεῷ κηρύγματι μὴ συντεῖ 432 νοντα. πλὴν οὐ πάντῃ σεσίγηται τὰ τῆς θείας ἐκείνης κοιμήσεως· ὁ γὰρ θεοφάντωρ καὶ μέγας Διονύσιος θαυμαστά τινα περὶ ταύτης ἐν τοῖς πρὸς Τιμόθεον γράφων εὐρίσκεται. καὶ πρόσχες, εἰ βούλει, τοῖς λεγομένοις. ὁ γὰρ θεῖος οὗτος ἀνὴρ καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα περὶ τούτου διέξεισι καὶ ἡμεῖς μὲν οὖν, ὡς οἴσθα, καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος συνελήλυθαμεν, παρῆν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος καὶ Πέτρος ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης.» πρὸς τούτους δὲ καὶ τὸν τοῦ θεοῦ ἐκείνου ὕμνου παράγει προεξάρχοντα, θεόληπτον γεγονότα ἐξιστάμενον καὶ οἶον ἐκδημοῦντα πρὸς τὴν ὕμνωδιαν μεταποιούμενον. καὶ τί χρὴ πολλὰ λέγειν; δείκνυσι διὰ τῶν αὐτοῦ λόγων ὁ θεσπέσιος Διονύσιος ὡς ἅπας σχεδὸν τῶν ἀποστόλων ὁ θίασος καὶ

αὐτῶν δὴ τῶν ἑβδομήκοντα περὶ τὸ σεπτὸν ἐκεῖνο τῆς θεομήτορος συνήθροιστο θέατρον, καὶ ὅτι κατ' αὐτὸν πάντες συνήλθοσαν οἱ ἀνὰ πᾶσαν ἔσκορπισμένοι τὴν γῆν μαθηταί, ὧν εἷς ἐτύγχανε καὶ αὐτὸς συνάμα Τιμοθέω καὶ Ἱεροθέω. καὶ δῆλον ἐξ ὧν αὐτὸς ἔγραφε πρὸς Τιμόθεον· ἡνίκα» γάρ φησι καὶ ἡμεῖς, ὡς οἴσθα καὶ αὐτός, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ σώματος συνεληλύθαμεν.» καὶ οὕτω μὲν ὁ διαληφθεὶς θεῖος Διονύσιος.

433 Πλὴν εἰ τοῖς τῆς φύσεως νόμοις ὑπέπεσεν, εἰ καὶ θάνατον ἐγεύσατο, εἰ καὶ μνήματι κατετέθη ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ τοὺς ὄρους νενίκηκε τῆς φύσεως, ἀλλὰ τάφος καὶ νέκρωσις αὐτὴν οὐ κεκράτηκε· τοῦ γὰρ μνήματος ἐξανέστη καὶ αὕτη παραπλησίως τῷ υἱῷ αὐτῆς καὶ θεῷ, μόνα παρὰ τῷ τάφῳ καταλείψασα τὰ ἐντάφια. καὶ πιστοῦται τὸν λόγον Ἱουβενάλιος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων χρηματίσας θεῖος ἐπίσκοπος, τὴν τε τοῦ Θωμᾶ διηγησάμενος ἀπόλειψιν, τὴν ἐσύτερον αὐτοῦ παρὰ τῷ τάφῳ προσέλευσιν καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῷ τάφῳ γεγυῖαν παρ' αὐτοῦ κατεξέτασιν. οἱ γὰρ ἀπόστολοι τῆνικαῦτα διανοιγῆναι τὸν τάφον κελεύουσιν ἅτε τὸν Θωμᾶν ὀρῶντες ἐπὶ τῇ ἀπολείψει πολλὰ δυσχεραίνοντα, καὶ ὁ μὲν τάφος ἠνοιγέτο, ὁ δὲ θησαυρὸς ἐντὸς ἦν οὐδαμῶς, μόνα δὲ κείμενα, καθάπερ εἴρηται, τὰ ἐντάφια. ὅτι δὲ ἡ αὕτη καὶ ἡ ἐπὶ τῆς θεομήτορος ἔμελλε γενέσθαι ἀνάστασις, καὶ ταύτην ἐκ νεκρῶν ἐγερθῆναι καθὰ δὴ καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, ὁ μακάριος Δαβὶδ προφθάσας ἐδήλωσεν οὕτως εἰπὼν ἀνάστηθι, κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἀγιασμάτος σου.» ἐπειδὴ γὰρ τὴν ἐν γαστρὶ βαστάσασαν αὐτὸν κἀντεῦθεν κιβωτὸν ἀγιασμάτος χρηματίσασαν, οὕτως ἐγγεγεμένην ἐκ τάφου προέγνωκεν ὁ Δαβὶδ καθὰ δὴ καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεόν, εἰκό434 τως ἄρα καὶ ἐπὶ ταύτῃ τὴν ὁμοίαν προέγραψεν ἔγερσιν. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἐκεῖνος εἰπὼν ἀνάστηθι κύριε σὺ,» τῆνικαῦτα ἐπήγαγε καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἀγιασμάτος σου.» μὴ οὖν ἀμφίβαλλε. ἐπειδὴ γὰρ τὰ δύο τῶν πρωτοπλάστων σώματα τῇ λύμῃ τῆς φθορᾶς ὑπέπεσε διὰ τὴν παράβασιν, κἀντεῦθεν τὸ τοιοῦτον ὑφέρπον κακὸν διαδοσίμον ἐφ' ἅπαν γέγονε τὸ ἀνθρώπινον, διὰ τοῦτο καὶ νῦν πρῶτως δύο σώματα ἀποτιναζάμενα ἀπαρχὴ τοῖς ἐλπίζομένοις ἀφθαρσίας γεγόνασι. καὶ μὴ μῦθον ἡγοῦ τὰ λεγόμενα. ὄρα γὰρ νουνεχῶς ὅτι καὶ ὁ ἐν πατριάρχαις ἀγιώτατος Γερμανὸς τὰς ἀφορμὰς ἐκεῖθεν λαβὼν ἐν τῷ εἰς τὴν κοίμησιν λόγῳ αὐτοῦ καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα διέξεισιν ὅτι ζῆ σου τὸ πνεῦμα διὰ παντός, καὶ ἡ σὰρξ σου διαφθορὰν οὐχ ὑπέμεινε τάφου. πάντα ἐπισκέπτη, καὶ ἡ ἐπισκοπὴ σου πρὸς πάντα, ὥστε κὰν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν κεκράτηνται μὴ βλέπειν σε, ἀλλὰ σὺ παναγία τοῖς ἀξίοις ἐαυτὴν ἐμφανίζεις· ἡ γὰρ σὰρξ οὐκ ἐμποδίζει τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ πνεύματός σου.» καὶ αὕθις τὸ μὲν σῶμά σου τὸ παρθενικὸν ὅλον ἅγιόν ἐστιν, ἀλλαγὴν μὲν ὡς ἀνθρώπινον πρὸς ἄκραν ἀφθαρσίαν ζωῆς, σῶον δὲ ὁ τοῦτο 435 ζωοτελὲς καὶ ἀκοίμητον ὡς σκεῦος ὑπάρχον θεοδόχον. ἐρρέτω τάφος, ἐρρέτω χοῦς ἐπὶ σοί, θεοτόκε.» πρὸς τούτοις δὲ ὁ ἀγιώτατος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης αὐτὴν ταύτην εἰσάγει λέγουσαν ὅτι τῇ μὲν ψυχῇ μεγαλύνω τὸν κύριον καὶ ἀγαλλιωμαι τῷ πνεύματι, τῷ σώματι δὲ μεταλλάττομαι καὶ μορφοῦμαι τὴν ἐν χάριτι θέωσιν. καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον. Μετὰ δὲ Αὐγουστον Καίσαρα κρατεῖ Τιβέριος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κγ'. οὕτως κτίσας πόλιν παρὰ τῇ λίμνῃ Τιβεριάδα ταύτην ὠνόμασεν. ἐφ' οὗ σεισμὸς γεγονὼς ἰ' καὶ γ' πόλεις κατέχωσεν. ὁ Τιβέριος οὗτος τοὺς βαρεῖς καὶ δεινοὺς φορολόγους αἰκίζων δεινῶς ἔλεγε κειρέσθωσαν μὲν τὰ πρόβατα, πλὴν οὐ μέχρις αὐτῆς ἐπιδερμίδος.» ἐφ' ᾧ καὶ τοὺς εἰς ἀξίαν παρ' αὐτοῦ προαγομένους θάττον οὐκ ἤμειβεν. ἐρωτηθεὶς πῶς τοῦτο ποιεῖ, ἔφη διὰ τὴν τῶν ἀγομένων ἀνάπαυσιν. ἐπὶ τούτοις δ' ἔφερε

καὶ παράδειγμα. τραυματίας τις ἔκειτο, καὶ τὰ ἔλκη αὐτοῦ πλήθος μυιῶν ἀνιμώμενον ἦν. παριῶν δέ τις ἐπεχείρει ταύτας ἀποσοβεῖν. ὁ δὲ εἶπεν ἄφες αὐτάς, κορεσθεῖσαι γὰρ οὐ τοσοῦτον ὀδύνας μοι παρέχουσιν. ἐὰν ἔλθωσιν ἄλλαι λιμώττουςαι, σφόδρα με ἐπιπλήξουσι.» λέγεται δὲ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία μέχρι καὶ Ῥώμης τρέχει, πολλὰ καταβοῶσα τῶν 436 παρηνομηκότων εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν. τοσοῦτον δὲ Τιβέριος τὸν θυμὸν ἀνήψεν ὥστε θανάτῳ καταδικάσαι τοὺς ἱερεῖς καὶ γραμματεῖς σὺν αὐτῷ τῷ Πιλάτῳ, εἰ καὶ τινες ἕτεροι αὐτόχειρα λέγουσι τὸν Πιλάτον ἑαυτοῦ γενέσθαι. Μετὰ τοῦτον κρατεῖ Γαῖος ἔτη δ΄. οὗτος πάμπολλα δεινὰ ποιήσας ἀναιρεῖται ὑπὸ στρατιωτῶν ἐν τῷ λουτρῷ· οὐ γὰρ ἔφερον αὐτὸν ὄραν τὴν ἰδίαν θυγατέρα προσάγοντα τῷ εἰδώλῳ αὐτοῦ, καὶ λέγοντα σὺ ταύτης πατήρ, καὶ σὺ ταύτην γεγένηκας.» οὗτος ὁ Γαῖος ὀλονύκτως κυβεύειν ἤθελεν. ὅθεν ἐπὶ τούτῳ δυσθυμίας ὁ βασιλεύς, ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἐξεκεκένωτο τὸ χρυσίον ἅπαν, ὥστε καὶ τὸν θησαυροφύλακα δυσθυμοῦντα ὀρῶν τοὺς ὀπουδήποτε πλουσίους ἀναιρεθῆναι κελεύει καὶ τὰς αὐτῶν περιουσίας λαβεῖν. οὗτος ἐν στενωπῷ τῆς Ῥώμης πηλὸν θεασάμενος κόλποις Οὐεσπασιανοῦ τοῦ στρατηγικωτάτου βληθῆναι προσέταξε. Τότε δὴ τότε Φίλων ὁ σοφὸς καὶ Ἰώσηπος ἦκμαζον. οὗτος δὴ φιλαλήθης ἐλέγετο διὰ γε τὸ τὸν βαπτιστὴν τοῦ κυρίου ἐπαινεῖν, καὶ διὰ τὸ τὸν Χριστὸν ὁμοίως ἄνδρα σοφὸν μαρτυρεῖν καὶ μεγάλων σημείων ἐργάτην, σταυρωθέντα δὲ ζῶντα φανῆναι μετὰ τρίτην ἡμέραν. σὺ δὲ ἀγαπητέ, μὴ θαύμαζε εἶγε καὶ βάρβαροί τινες προείλοντο τὰ καλά· ὃν 437 γὰρ ἄνθρωπον πλάττων ὁ θεὸς ἐντέθεικεν αὐτῷ τὴν τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ διάγνωσιν. διόπερ οὐ μόνον οἱ περὶ τὸν Πλάτωνα τὸν ἄδικον βίον ἐμίσησαν, ἀλλὰ καὶ τῶν βαρβάρων οὐκ ὀλίγοι. καὶ γὰρ τοὺς ὑπερβορέους οἰκεῖν μὲν ὑπὲρ τὰ Ῥίπαια ὄρη φασίν, ἀσκεῖν δὲ δικαιοσύνην, ἀκροδρύοις καὶ ὕδασι ζῶντας. ἀλλὰ καὶ τοὺς Βραχμᾶνας ὑπὲρ ἄνθρωπον ἀσκεῖν, φύλλοις τὸ σῶμα σκεπομένους καὶ ἐν ὕλαις διάγοντας. καὶ Ἀνάχαρσιν δὲ τὸν Σκύθην τοσοῦτον ὁ τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἀσκήσεως ἔρωσ κατέσχεν ὡς καὶ κοιμώμενον τὰ χεῖλη αὐτοῦ καὶ τὰ αἰδοῖα κρατεῖν δι' οἰκείων χειρῶν· οὐ μόνον γὰρ γρηγορῶν ἀλλὰ καὶ ὑπνώτων ἐδείκνυε πόσης ἀσφαλείας τὰ τοιαῦτα δέονται μόρια. Μετὰ δὲ Γαῖον κρατεῖ ὁ Κλαύδιος ἔτη ιγ΄. οὗτος ὁ Κλαύδιος τοσοῦτον λέγεται εἶναι δειλὸς ὥστε τοὺς παρισταμένους ἐρευνᾶν, μὴ ποτε ζήφος ἐν κόλποις φέροιεν. μετὰ δὲ τοῦτον Νέρων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιδ΄. οὗτος ὁ παμμίαιρος ἐτῶν ὡσεὶ ι΄ καὶ ζ΄ ὢν πρῶτος τοῦ διωγμοῦ ἤρξατο, καὶ τοὺς κορυφαίους ἀναιρεῖ, ὡς μὲν ἱστορικοὶ τινες ἕτεροι λέγουσιν, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ, ἐν ἄλλῳ δὲ καὶ ἄλλῳ ἔτει, ὡς δὲ Εὐσέβιος ὁ τοῦ Παμφίλου, καὶ ἔτει τῷ αὐτῷ καὶ ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ. ἀλλὰ Τερτουλλιανὸς τις ἀνὴρ τῶν ἐπὶ Ῥώμῃ λαμπρῶν καὶ Γαῖος ἀνὴρ ἐκκλησιαστικὸς καὶ Διονύσιος 438 ἐπίσκοπος Κορίνθου γράφουσι καθ' ἓνα καιρὸν καὶ ὁμοῦ μαρτυρῆσαι Πέτρον καὶ Παῦλον, τρισκαιδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Νέρωνος. καὶ Πέτρον μὲν ἀναιρεῖ δι' αἰτίαν τοιαύτην. ἐπὶ τοῦ Νέρωνος ὁ Σίμων ὁ μάγος ἦν, πρὸς ὃν ὁ κορυφαῖος ἐλθὼν εὔρε κύνα δεδεμένον ἀλύσει ἐν τῷ πυλῶνι αὐτοῦ, κατεσθίοντα τοὺς ἄνευ προτροπῆς ἐπιχειροῦντας εἰσελθεῖν ἐπὶ τὸν Σίμωνα. ᾧ δὴ καὶ ἐκέλευσεν εἰσελθεῖν, καὶ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ περὶ Πέτρου ἀναγγεῖλαι. καὶ τῆνικαῦτα τοῦτο ἐποίησε, καὶ πάντες οἱ ὄντες ἐντὸς ἐξεπλάγησαν. αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Σίμων ἐποίησε, καὶ τὸν Πέτρον ἐκάλεσεν. ὁ μέντοι Σίμων καὶ τάδε πρὸς τοῖς ἄλλοις τῷ κορυφαίῳ διαλεγόμενος ἔλεγεν. εἰ πρόγνωσιν εἶχεν ὁ Ἀδάμ, διὰ τί οὐ προέγνω τὴν τοῦ ὄφεως ἀπάτην;» καὶ ὁ Πέτρος εἰ πρόγνωσιν οὐκ εἶχε, πῶς τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐσομένας πράξεις ἅμα τῷ γεννηθῆναι ἐπέθηκεν ὀνόματα; τὸν μὲν γὰρ Καῖν ὠνόμασεν, ὃ ἔστι ζῆλος· ζῆλώσας γὰρ ἀνείλε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. τὸν δὲ Ἀβὲλ ἐκάλεσεν, ὃ ἔστι

πένθος· ἐπ' αὐτῷ γὰρ φονευθέντι ἐπένησαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ.» εἰ δὲ ὁ πλάσμα προεγίνωσκε, πολλῶ μᾶλλον ὁ πλάστης αὐτός, εἰ καὶ ὁ παράφρων ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν τὴν γραφὴν ὅτι ἐπείραζεν ὁ θεὸς τὸν Ἀβραάμ καὶ ὅτι καταβάς ἐπὶ Σόδομα ὄψομαι» ἔλεγεν 439 ἄγνοιαν ἔχειν τὸν θεόν. πρὸς μέντοι ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ φαντασίαις καὶ εἰς ἄερα ἐπήρθη ὁ Σίμων, ἐπαγγειλάμενος ἐκεῖθεν ἀγαθὰ καταβιβάσαι τῷ λαῷ. ἐγὼ δὲ ὁ Πέτρος ἠύχόμην καθ' ἑαυτόν, καὶ εἶπον ἐνατενίσας αὐτῷ εἰ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰμὶ ἐγὼ καὶ οὐ πλάνος, ὡς φησι Σίμων, προστάσσω ταῖς πονηραῖς δυνάμεσιν ἀφεῖναι τῆς κρατήσεως αὐτόν.» καὶ παραχρῆμα εἰς γῆν κατηνέχθη καὶ συνετρίβη. διὸ δὴ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπίσημον ἄγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι· σάββατον γὰρ ἦν, ἐν ᾧ καὶ προσευχὴ καὶ νηστεία τοῖς πιστοῖς, καὶ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου. τοῦτο δὲ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐκεῖσε κρατεῖ. ταῦτα δὲ μαθὼν ὁ Νέρων τὸν Πέτρον ἐσταύρωσε. τὸν δὲ Παῦλον, καθά φησιν ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς ἐν τῷ πρὸς τοὺς κωλύοντας μονάζειν λόγῳ αὐτοῦ, διὰ ξίφους ἐτελείωσεν ἅτε κατηχήσαντα Ἐπέραστον αὐτοῦ παλλακίην. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸν διωγμὸν ἤγειρε· λάγνος γὰρ ὢν οὐκ ἠνέσχετο τὰς αὐτοῦ παλλακάς ἐπιστρέφειν πρὸς κύριον. ὁ μέντοι θεῖος Ἰωάννης καὶ τάδε πρὸς Παῦλον εὔρηται λέγων ποῖος τόπος τὸ σὸν ἐδέξατο αἷμα, τὸ γαλακτοειδὲς ὄραθ' ἐν τῷ χιτῶνι τοῦ σε ἀνασκολοπίσαντος; ὁ δὴ καὶ τὴν βάρβαρον αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ μέλι γλυκᾶναν πιστὸν ἐποίησε 440 τηνικαῦτα τὸν ἄπιστον.» κεκοίμηται δέ, ὡς ἐκεῖνοί φασι, καὶ ἀμφοτέρω ἐν τῇ πόλει Ῥώμῃ, μηνὶ Ἰουνίῳ κθ', ἐπὶ Νέρωνος βασιλείῳς.

Οἶδα δέ, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ τὴν τοῦ θεηγόρου Λουκᾶ περὶ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων ἐπελθὼν ἱστορίαν εὐλόγως ἠπόρηκας, εἶγε τὰ λοιπὰ Παύλου διηγησάμενος ὁ Λουκᾶς τὸ μακάριον αὐτοῦ τέλος σεσίγηκε. καὶ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι μέχρι τῆς εἰς Ῥώμην πρώτης ἀφίξεως τοῦ μεγάλου Παύλου καταλύει τὴν ἱστορίαν ὁ Λουκᾶς. καὶ ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι διασχισθεὶς ὁ Λουκᾶς Παύλου τὸ τῶν πράξεων τηνικαῦτα συνεγράφατο βιβλίον, ὅθεν τὰ λοιπὰ μὲν Παύλου διηγήσατο, τὸ δὲ μαρτύριον ὡς μήπω γεγονὸς εἰκότως παρέδραμεν. ὁ γὰρ Παῦλος διετίαν ὅλην ἐν Ῥώμῃ ἄνετος ὢν ἐκήρυσσε· μέχρι γὰρ τοῦδε καὶ ὁ Λουκᾶς αὐτῷ συνῆν. εἴθ' οὕτως ἀπολογησάμενος εἰς τὸ κήρυγμα πάλιν ἐπέλετο καὶ τοῖς ἐκεῖσε κηρύσσων ἦν. ἐκ δευτέρου δὲ τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημήσας, καὶ κατηχήσας τὸν οἰνοχόον Νέρωνος καὶ παλλακίην αὐτοῦ Ἐπέραστον, τὸ μακάριον τέλος ἐδέξατο. ὅτι δὲ οὐκ ἦν ὁ Λουκᾶς μετὰ Παύλου τὸ πρότερον, αὐτός φησι πρὸς Τιμόθεον ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν δευτέρᾳ ἐπιστολῇ, ἣν ἔγραψε δέσμιος ὢν ὑπὸ Νέρωνος· ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογία πάντες με ἐγκατέλιπον. μὴ αὐτοῖς λογισθεῖη. ὁ δὲ κύριός μου 441 παρέστη καὶ ἐνεδυνάμωσέ με.» κατὰ δέ γε τὸ τέλος μόνος παρῆν ὁ Λουκᾶς. Μετὰ μέντοι τὴν πρώτην ἀπολογίαν εἰς Ἰσπανίαν ὁ Παῦλος παραγίνεται. γύναιον οὖν τι τῶν ἐπισήμων ἐκ πρὸ πολλοῦ θέλον τὸν Παῦλον ἰδεῖν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐνηχηθῆναι, παρακύψαι λέγεται κατὰ τὴν ἀγορὰν καὶ ἰδεῖν αὐτὸν διερχόμενον, καὶ πείσαι τὸν αὐτῆς ἄνδρα Πρόβον ἐντὸς τοῦ οἴκου δέξασθαι αὐτόν. εἰσελθόντος οὖν θαῦμα παράδοξον γίνεται· τὸ γὰρ γύναιον ἀνακαλυφθέντων τῶν τοῦ νοδὸς ὀφθαλμῶν ἑώρα ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ ἀποστόλου ἐπίχρυσά γραμματα Παῦλος ὁ τοῦ Χριστοῦ κήρυξ» διαγορεύοντα. καὶ προσπεσοῦσα τοῖς ποσὶν αὐτοῦ ἡ τοιαύτη γυνὴ κατηχήθη καὶ ἐβαπτίσθη. ὁμοίως καὶ Πρόβος ὁ ἀνὴρ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ καθεξῆς. Τοῦ μέντοι Νέρωνος Ἀνίκητόν τινα στείλαντος ἐπὶ τῷ τὴν μητέρα αὐτοῦ Ἀγριππίναν ἀποκτεῖναι, τί ποιεῖ αὕτη; τὴν ἑαυτῆς γαστέρα γυμνώσασα παῖε Ἀνίκητε» ἔφη, παῖε, ὅτι Νέρωνα ἐγέννησεν.» οὗτος ὁ Νέρων πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κακοῖς καὶ κιθαρῳδοῖς καὶ μίμοις ἐπέχαιρεν, ἀκρατοποτῶν ἑσαεῖ

κάντεϋθεν τούς αναιτίους αποστερών τῆς ζωῆς. τοσοῦτον δὲ Ῥωμαῖοι ἀπεστράφησαν αὐτὸν ὡς ἐπιστῆναι καὶ ποτε τοῦτον ἀναιρήσοντες, τοῦτο δὲ γνοὺς ὁ Νέρων ἑαυτὸν 442 διεχειρίσατο, μηδὲν ἄλλο εἰπὼν ἢ τοῦτο καὶ μόνον οἶον, ὦ Ζεῦ, κιθαρωδὸν ὁ βίος ζημιούται.» λέγεται δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι Λουκάς ὁ ἀπόστολος ἐπὶ καρποφόρου ἐλαίας ἐσταυρώθη. ἄδηλον δὲ ἦν τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον διὰ τὸ μέσον πολλῶν σκηνωμάτων ῥιφῆναι· διὰ προσευχῆς δὲ ἔπεμψεν ὁ θεὸς κουλούρια ἱατρικὰ σύμβολα τῆς τέχνης αὐτοῦ, καὶ οὕτω φανερωθὲν ἐνταῦθα ἐπανεσώθη. Οὐ πολὺς μετὰ ταῦτα παρερρῆη καιρός, καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων ἐφθάκει ἀπώλεια. οὐκ ἐν ἄλλῳ δὲ καιρῷ ἦλθεν, ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς. καὶ εἰκότως· ἐχρῆν γὰρ αὐτοὺς ἐν αἷς εἰς τὸν κύριον ἐξήμαρτον, ἐν αὐταῖς καὶ τὰ ἐπίχειρα εὐρεῖν, καίτοι γε πολλὰ τοῦ θεοῦ ποιήσαντος ἵνα διορθωθῶσι. καὶ γὰρ ἄνθρωπός τις Ἰησοῦς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας ἐλθὼν ἐν τῷ ἱερῷ ἀνέκραξε φωνῇ ἀπὸ τῶν τεσσάρων μερῶν ἐπὶ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν πᾶσαν περιερχόμενος καὶ τυπτόμενος ἔλεγεν οὐαὶ οὐαὶ, Ἱεροσόλυμα.» δύο καὶ γὰρ ἔτη περικυκλωθέντες καὶ ἀπορήσαντες τοὺς ζωστήρας καὶ τὰ δέρματα τῶν θυρεῶν ἐμασῶντο. γυνὴ δὲ τις Μαρία τοῦνομα, πλουσία οὔσα σφόδρα, ἐκ τῆς χώρας πρὸς τὴν πόλιν εἰσηλθε, καὶ τὰ προσόντα αὐτῇ σκυλευθεῖσα ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ἔχουσα ζῆσαι, ὑπομάζιον αὐτῆς παῖδα ὀπτῆσασα ἔφαγε. τοῦτο οὖν ἰδόντες ἠῦχοντο τὰ 443 χιόν ἀποθανεῖν. καὶ θύελλα τότε ἔπνευσε, καὶ τὰ μὲν βέλη τῶν πολεμίων ὄρθια ἔφερε, τὰ δὲ τῶν Ἰουδαίων πλάγια, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὴν Ἱερεμίου προφητείαν πέρας λαβεῖν τὴν οὕτω λέγουσαν καὶ καταβαλῶ αὐτοὺς ἐν μαχαίρᾳ ἐνώπιον τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, καὶ τάξω τὴν πόλιν ταύτην εἰς ἀφανισμόν καὶ εἰς συρρηγμὸν αἰώνιον. καὶ ἔδονται τὰς σάρκας τῶν οἰῶν καὶ τῶν θυγατέρων αὐτῶν. καὶ συντρίψω τὴν πόλιν ταύτην ὡς ἄγγος ὀστράκινον; ὃ οὐ δυνήσεται ἰαθῆναι ἔτι.» τί τούτου σαφέστερον; πάντα γὰρ πεπλήρωται κατὰ τὴν ἱστορίαν Ἰωσήπου. ἵνα γὰρ μηδεὶς Ἰουδαῖος ἀπιστήσειεν, οὐκ ἀλλόφυλόν τινα ἀλλ' ὁμόφυλον καὶ ζηλωτὴν παρεσκεύασεν ἡ ἀλήθεια τὰ δυσεξήγητα ἐκτραγωδήσαι πάθη αὐτῶν. τοιαύτην γὰρ θεήλατον ὀργὴν οὐδεὶς εἶδε ποτε. ὁ μέντοι Ἰώσηπος ἐν Ἱερουσαλήμ παρὼν τῷ πολέμῳ συνέγραψε τρια-κοσίας ἀνδρῶν μυριάδας ἀπολέσθαι λιμῷ μαχαίρᾳ πυρὶ καὶ τοῖς τοιοῦτοις, ναὶ μὴν καὶ τῇ κατὰ Ῥώμην θηριομαχίᾳ. γέγονε δὲ ταῦτα ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις τοῦ Τίτου μετὰ μ' ἢ καὶ πλείονα ἔτη τῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι τρεῖς δουλείας ὑπέστησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ λίαν δεινάς, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, τὴν ἐν Βαβυ 444 λῶνι καὶ τὴν ὑπ' Ἀντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς. ἀλλ' ἐπὶ τούτοις καὶ αἱ αἰχμαλωσίαι προηγορεύοντο καὶ ἡ ἐπάνοδος, ἐπὶ δὲ τῆς ἐσχάτης αἰχμαλωσίας τοῦτο οὐ γέγονε. καὶ ὅρα τὸ τοῦ Ἰωσήπου φιλάληθες· ὅτι μὲν γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων ἐρημωθῆ-σεται τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔγραφε, παράγων καὶ τὸν προφήτην Δανιὴλ μάρτυρα τοῦ λόγου αὐτοῦ, ὅτι δὲ στήσεται τῆς ἐρημώσεως, οὐκ ἔγραφεν, ἐπεὶ μηδὲ τὸν προφήτην εὔρε τοιοῦτόν τι προειπόντα. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Μετὰ δὲ Νέρωνα κρατεῖ Γάλβας μῆνας ζ', μετὰ δὲ Γάλβαν Ὅθων μῆνας γ', μετὰ δὲ τοῦτον Βιτέλλιος μῆνας η'. οὗτος κηρύγματα τοῖς ἀστρολέσχαις προτέθεικε φεύγειν ἐξ Ἰταλίας. οἱ δ' ἀντιπροτεθείκασι φεῦγε τοῦ βίου, Καῖσαρ,» καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν καθ' ἣν ἀποκτανθεῖη γράψαντες. μετὰ δὲ τοῦτον Οὐεσπασιανὸς ἔτη θ', καὶ μετὰ τοῦτον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Τίτος ἔτη β', ἐφ' οὗ καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων ἄλωσις γέγονε. ταύτης μὲν πρῶτος Οὐεσπασιανὸς κατήρξατο· ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀπάρας πρὸς Ῥώμην ἀφήκε τὸν γενναιότατον Τίτον τὴν πόλιν πολιορκεῖν. οὗτος δὲ ὁ Τίτος τοσοῦτον ἦν θαυμαστός ὥστε καὶ θρηνησαὶ διὰ τὴν κατὰ τῶν Ἰουδαίων θεήλατον ὀργὴν, καὶ μᾶλλον ἠνίκα τὸν ναὸν ἑώρα πυρπολούμενον. ἀλλὰ καὶ τοῦ θεοῦ δεόμενος ἔλεγεν οὐκ ἐγὼ ἀλλὰ σὺ τούτου αἴτιος.» 445 ἀλλὰ καὶ εἴ τις

νικητήν αὐτὸν ἀνηγόρευσεν, ὠργίζετο κατ' ἐκείνου. τοσοῦτον δὲ ἦν ὁ Τίτος οὗτος φιλότιμος ὥστε καὶ λέγειν οὐ δεῖ τινὰ βλέποντα βασιλέα ὑποστρέφειν λυπούμενον.» λέγεται δὲ καὶ τοῦτο τοῦτον εἰπεῖν σήμερον οὐκ ἐβασιλεύσαμεν, ἐπειδὴ τινὰ οὐκ εὐεργετήσαμεν.» ἤχημαλώτευσεν δὲ οὗτος ὁ Τίτος μυριάδας ρ', καὶ ἀνείλε καὶ ὄ, ὡς φησι Γεώργιος, μετὰ δὲ ταῦτα ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δομετιανοῦ, λαγῶν αὐτῷ παραθέντος θαλάσσιον. Μετὰ δὲ Τίτον κρατεῖ Δομετιανὸς ἔτη ιε', ὑφ' οὗ ὁ θεολόγος εἰς Πάτμον ἐξορίζεται, ἔνθα καὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἔγραψε. τότε δὴ καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς ἀπανταχοῦ περιπατῶν καὶ εἰς Βυζάντιον ἔρχεται, ὅθεν καὶ παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐποίκων τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς σκορπίους ἐκ τῆς πόλεως ἐφυγάδευσε, καὶ τῶν ἵππων τὴν ἀταξίαν ἐχαλίνωσε. καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ ὡσαύτως ἐποίησεν ἐπὶ τε τοῖς σκορπίοις καὶ κώνωψι (πολλὰ γὰρ ὑπὸ τῶν τοιούτων ἐβλάπτοντο), χαλκοῦν μὲν σκορπίον χώσας ἐν γῆ, ὑπὸ καλάμων δὲ σειομένων διωχθῆναι παρασκευάσας τοὺς κώνωπας. ὁ μέντοι Δομετιανὸς Τίτου μὲν ἦν ἀδελφός, μηδὲν δὲ ἀδελφοῦ πρὸς αὐτὸν ἔχων, ὡς εἶναι τὸ θρυλλούμενον ἐκεῖνο πανάληθες ἀμὶς καὶ ποτιστήριον ἐκ τῆς αὐτῆς ὑέλου.» ἦν γὰρ ἐρασιχρήματος, αἵμασι χαίρων ἀνθρώπων. τούτῳ προ446 εἶπέ τις ἀστρονόμος καὶ τὸ τέλος καὶ τὸν διάδοχον αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐπήνεγκε πρὸς αὐτόν ἢ δὲ σὴ ζωὴ πόση ἐστί, καὶ ποῖον τὸ τέλος αὐτῆς;» καὶ ὅς ἀπεκρίνατο φιλαλήθως κατὰ τοὺς δρόμους τῶν ἀστέρων. ὁ δὲ Δομετιανὸς θέλων ἀπελέγξει φενακιστὴν τὸν ἀστρονόμον, κελεύει πῦρ ἀναφθῆναι καὶ δεδεμένον αὐτὸν ἐμβληθῆναι τῇ πυρᾷ. γίνεται ταῦτα. ἀλλὰ τὸ ἐγχείρημα τοῦτο τέλος οὐ δέχεται· ὑέτος γὰρ ἄνωθεν καταρρήγνυται, καὶ σβέννυται ἢ πυρὰ, λύεται ὁ δεσμώτης, καὶ ὁ βασιλεὺς ὄναρ ἑώρα. ἵππῳ μελαντέρῳ ἐπεκάθητο κατάφρακτος ὄπλοις. τούτων γοῦν ἀπορρυέντων αὐτομάτως εἰς χάσμα γῆς ἐδόκει καταπίπτειν, καὶ σὺν ἵππῳ καὶ στολῇ ἄφαντος γέγονεν. ὅθεν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ βιαίως ἐκρήξαντος εἰς Νερούαν τὸ σκῆπτρον ἔρχεται. κρατεῖ τοίνυν μετὰ Δομετιανὸν Νερούας ἔτος ἐν μῆνας δ'. ἐφ' οὗ ἐπανεκλήθη τῆς ἐξορίας ὁ θεολόγος, ὡς φησιν Ἰππόλυτος. εἶτα τελευτᾷ, καὶ ζητηθεὶς, τὸ λείψανον αὐτοῦ οὐχ εὐρέθη. Μετὰ δὲ Νερούαν κρατεῖ Τραϊανὸς ἔτη ιθ' μῆνας ζ', ὃς τοσοῦτον ἦν φιλοδίκαιος ὡς γυμνῶσαι σπάθην καὶ ἐπιδοῦναι τῷ ἐπάρχῳ, καὶ οὕτως εἰπεῖν εἰ μὲν καλῶς ἄρχω, ὑπὲρ ἐμοῦ ἔσο κεχηρημένος αὐτῇ, εἰ δὲ κακῶς ἄρχω, κατ' ἐμοῦ.» οὗτος καὶ τὰς ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ γεφύρας ἐποίησεν, ὧν ἕνεκα καὶ σωτη447 ρίας ἔτυχεν, εἰ καὶ ἐν ἀσεβείᾳ τὸν βίον κατέλυσεν. ὁ δὲ καὶ παράδοξον. ὁ γὰρ διάλογος μέγας Γρηγόριος, ὁ τῆς τοιαύτης Ῥώμης χρηματίσας ἐπίσκοπος, ἀνὰ τὴν λιθίνην πορείαν γενόμενος ἦν ὁ Τραϊανὸς οὗτος ὠκοδόμησεν, εὐχὴν κραταίαν, ὡς ὁ θειότατος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἀφηγούμενος εὐρηται, πρὸς τὸν φιλόψυχον κύριον ὑπὲρ συγχωρήσεως ἁμαρτιῶν τοῦ τοιούτου βασιλέως πεποίηκε. καὶ ὅς αὐτίκα φωνῆς θεόθεν ἐνεχθείσης αὐτῷ ἐπακήκοε τάδε φησάσης τῆς εὐχῆς ὑπήκουσα, καὶ τῷ Τραϊανῷ συγγνώμην δίδωμι. σὺ δὲ μηκέτι προσθῆς ὑπὲρ ἀσεβῶν εὐχὰς προσενέγκαι μοι.» ὁ μέντοι Τραϊανὸς μετὰ τοῦ συγκάμπτεσθαι ξένοις καὶ παραμυθεῖσθαι φίλους ἀνεξικακῶς ἄπασαν ἔφερε λοιδορίαν, δεῖν ἐξισοῦσθαι τῷ θεῷ λέγων τὸν βασιλέα καὶ πάσης ἀνέχεσθαι ὕβρεως. Μετὰ δὲ τοῦτον ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀδριανὸς ἔτη κδ', ὃς συγκροτήσας πόλεμον κατὰ Ἰουδαίων στασιασάντων, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, ἀνείλεν ἐξ αὐτῶν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ μυριάδας ἀνδρῶν νη'· συστάντες καὶ γὰρ τηνικαῦτα ἐπὶ τὴν παλαιὰν ἐσπούδαζον πολιτείαν ἐπανελθεῖν. ἀλλ' αὐτὸς χειρωσάμενος αὐτοὺς κατέστρεψε τὴν πόλιν καὶ παντελῶς ἐξηδάφισε. τότε δὴ τότε πέρας ἐλάμβανε καὶ ἡ κυριακὴ φωνὴ οὐ μὴ 448 μείνη λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ μὴ καταλυθῆσεται.» καὶ ἐν τοῖς ἀδύτοις δὲ τοῦ ναοῦ τὸ εἶδωλον αὐτοῦ ἔστησε, καὶ Αἴλιος

χρηματίζων Αιλίαν καὶ τὴν πόλιν καλεῖσθαι παρεσκεύασεν ἕκτοτε· ὁ μέντοι Ἀδριανὸς καὶ τοὺς θεραπευτὰς τοῦ λόγου μεγάλως ἐδεξιοῦτο, συνεπομένους ἔχων αὐτῶ καὶ οὐς ἦδει ἄνδρας σοφούς. καὶ τοὺς μὲν Ἰουδαίους ἐκοτῆναι σπεύδοντας τῆς Ῥωμαϊκῆς ἰσχύος ἄρδην ἀπώλεσεν, αὐτὸς δὲ τὸν βίον ὑδέρῳ καταστρέφει. ἡ μέντοι πόλις Ἱεροσόλυμα Αἰλία κεχρημάτικε τρόπῳ τοιῶδε. ὁ Ἀδριανὸς οὗτος φιλί-στωρ ἐγένετο, ἐφ' ᾧ καὶ τὴν ἐπ' αὐτὸν ἐπικράτειαν ἰδεῖν ἐπεθύμησε. φθάσας οὖν ἕως Ἱεροσολύμων, καὶ τὴν πόλιν ἰδὼν εἰς τοσοῦτον ἠρημωμένην, κακῶς τοὺς Ἰουδαίους διέθετο· καταγαγὼν γὰρ αὐτοὺς ἐν τῇ πανηγύρει ἐκέλευσεν ἀπεμπολεῖσθαι τῶ θέλοντι τέσσαρας Ἰουδαίους ἐνὶ μοδίῳ τῆς κριθῆς· αὐτὸς δὲ ἤρξατο κτίζειν τὴν πόλιν καὶ τὰ τεῖχη, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν ναὸν αὐτόν. καθίστησι δὲ τῶ ἔργῳ ἐπιστάτην τὸν Ἀκύλαν ἐκεῖνον Ἑλληνα ἔτι ὄντα. ἦν δὲ ὁ Ἀκύλας θεωρῶν τοὺς Χριστιανούς προστρέχοντας καθ' ἑκάστην τῇ πίστει, καὶ τὸν θεὸν δὲ σημεῖα πολλὰ ποιοῦντα καὶ τέρατα. κατενύγη τηνικαῦτα, καὶ Χριστιανοῖς ἐναριθμῖος γέγονεν. ἦν δὲ ὁ Ἀκύλας οὗτος ἀστρονόμος ἀκρότατος, ὅθεν καὶ Χριστιανὸς γεγωνῶς τῶν προτέρων ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ παύσα449 σθαι οὐκ ἠθέλησεν. οἱ οὖν ἱερεῖς τῶν Χριστιανῶν ὡς ἐώρων αὐτὸν μετὰ πολλὰς παραινέσεις τοῦ ἀστρονομεῖσθαι μὴ παραιτούμενον παύσασθαι, τῆς ἐκκλησίας πόρρω που βάλλουσι, τοῖς ἐπιτιμίοις αὐτὸν διορθωθῆναι νομίζοντες. ἀλλὰ θυμοῦ μᾶλλον ἐκεῖνος ἐντεῦθεν πλησθεὶς τοῖς τῶν Ἰουδαίων ἱερεῦσι προσέρχεται, καὶ τὸν χριστιανισμὸν ἀναθεματίσας περιτομὴν καταδέχεται. ταύτη τοι καὶ τὴν Ἑβραΐδα γλῶτταν ἐκπαιδευθεὶς δευτέραν ἔκδοσιν τῶν γραφῶν ἐποίησατο, τὰς περὶ Χριστοῦ μαρτυρίας ἐπικαλύψαι τέλεον μηχανώμενος. ἔχεις ἰδοὺ καὶ τὴν αἰτίαν, ἀγαπητέ, δι' ἣν ὁ Ἀκύλας ἐκεῖνος ἐνόθευσε τὰς γραφάς. Μετὰ δὲ Ἀδριανὸν Ἀντωνῖνος ὁ διὰ χρηστὸν τρόπον λεγόμενος εὐσεβῆς ἔτη κβ', ἐφ' οὗ καὶ Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ Διονύσιος ὁ ἐπίσκοπος Κορίνθου τὸ διὰ μαρτυρίου τέλος ἐδέξαντο. μετὰ δὲ τοῦτον Μάρκος ὁ Ἀντωνῖνος μετὰ Σεβήρου γαμβροῦ ἔτη ιθ', ἐφ' οὗ πῦρ ἐξ οὐρανοῦ φερόμενον ὤφθη. οὗτος ὁ Μάρκος σοφία καὶ λόγοις ἐντεθραμμένος τοὺς μετόχους σοφίας καὶ γνώσεως διὰ τιμῆς εἶχεν ὅτι πολλῆς. οὗτος περιστάντων αὐτόν ποτε πολεμίων, ἐπειδὴ χρημάτων ἐσπάνιζεν εἰς τὸ συλλέξαι στρατόν, τὸν κόσμον, ὡς φασί, τὸν βασιλεῖον εἰς ἀγορὰν προέθετο, κηρύξας ἀνυποστό450 λως τὸν βουλόμενον ἐξωνεῖθαι λίθους μαργάρους καὶ ὅσα τοιαῦτα. γίνεται ταῦτα· συνήκτο χρήματα. σκορπίζει ταῦτα τῶ στρατῶ, ὁρμᾶ κατὰ τῶν ἐναντίων, τροποῦται, σκυλεύει, νικητῆς ὑποστρέφει. τίθησι λοιπὸν χρήματα τῇ ἀγορᾷ. τίνας ἔνεκεν; ὥστε καὶ πάλιν τὸν θέλοντα τὰ ἐξωνηθέντα διδόναι καὶ τὸ τίμημα λαβεῖν. Μετὰ τοῦτον Κόμμοδος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιβ'. οὗτος γυναιξὶ μὲν καὶ μίμοις συνέχαιρε, τοὺς δυνατοὺς καὶ προύχοντας διὰ ξίφους ἐθανάτου, ἐφ' ᾧ καὶ διὰ φαρμάκου τῆς ζωῆς ἐξίστατο. οὗτος ὁ Κόμμοδος θηλυμανῆς ἐγένετο τρόπῳ τοιούτῳ. κατ' ἐκεῖνο καιροῦ νόσημα τῇ πόλει λοιμῶδες ἐπέσκηψε. πτοηθεὶς οὖν μή ποτε καὶ αὐτὸς τῶ τοιούτῳ φθοροποιῶ διαφθαρεῖη νοσήματι, μύροις πολυτιμήτοις κατεχρίσατο. καὶ τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ νοσήματος βλάβην ἐξέφυγεν, ἀλλὰ κατωφερῆς ἐντεῦθεν εἰς ἀφροδίσια γέγονε. Μετὰ τοῦτον Περτίναξ μῆνας β'. μετὰ τοῦτον Σεβήρος ἔτη ιζ', ἐφ' οὗ Κλήμης ὁ στρωματεὺς καὶ Σύμμαχος καὶ Ὀριγένης. οὗτος τὸ Ζεύξιππον λουτρὸν ἔκτισεν ἐν Βυζαντίῳ, καὶ τὸ πρῶτον κτίσμα τῶ ἵπποδρομίῳ παρέδωκεν. ὁ μέντοι Ὀριγένης ἀκμάζων τότε τοῖς θείοις λόγοις πολλοὺς ἐχειραγῶγει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πιστοὺς τε καὶ ἀπίστους· ἀφ' ὧν καὶ 451 Ἀμβρόσιός τις ἀνήρ ἐπίσημος καὶ φιλολόγος ἐκ τῆς Οὐαλεντίνου αἰρέσεως ἐκστάς. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔξωθεν μέγας ἐγνωρίζετο, γεωμετρίας καὶ τὰ λοιπὰ παραδιδούς αὐτοῖς· εὐφυῆς γὰρ ἦν ἐκ βρέφους, καὶ ἐπέπληττεν αὐτὸν ὁ πατὴρ ὡς παρ' ἡλικίαν τὰ θεῖα καὶ μεγάλα

ζητούντα. πολλάκις δὲ καὶ καθεύδοντας αὐτοῦ τὰ στέρνα τοῦ Ὠριγένους ὁ πατὴρ κατεφίλει ὡς θείου πνεύματος μεστά, καὶ τῆς εὐτεκνίας ἑαυτὸν ἑμακάριζε· θεῖος γὰρ ὁ ἀνὴρ, ἐπειδὴ καὶ μάρτυς γέγονεν. ὁ δὲ Ὠριγένης τοσοῦτον ἦν ἐγκρατὴς ὡς ὀβολοῖς τέσσαρσι καθ' ἑκάστην ἀρκεῖσθαι, οἴνου καὶ ἐλαίου ἀπεχόμενος, κατεσκληκῶς τε ἦν καὶ ψιαθίῳ κείμενος, ἐν ἔργον ἔχων τὴν θεῖαν μελέτην. ἐφ' ᾧ καὶ πολλοὺς Ἑλληνας τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδήσασθαι πεποίηκεν. ὁ μὲντοι Ἀμβρόσιος τὰ πρὸς χρείαν αὐτῷ παρέχων ἐν ἔτεσιν ἡ' τὴν γραφὴν ἐρμηνεύσαι ἠνάγκασε. λέγεται δὲ ὅτι καὶ 5 βίβλους συνεγράψατο. τελευτᾷ δὲ ἐτῶν ξθ', εἰ καὶ δι' αἰτίαν τινὰ τὸ κλέος αὐτοῦ μέχρι τέλους οὐ διέμεινεν ἄσβεστον· ἐξ αὐτοῦ γὰρ καὶ Ἀρειανοὶ καὶ Ἀνόμοιοι τὰς ἀφορμὰς ἔσχον. τῶν σωμάτων ἀθε-τεῖ τὴν ἀνάστασιν· τέλος δοξάζει τῆς κολάσεως καὶ τῶν δαιμόνων ἀποκατάστασιν. τοσαύτην δὲ μετήρχετο ἄσκησιν ὡς καὶ 452 τὸν αὐτοῦ ἀνατραπῆναι θώρακα. καὶ φάρμακον δὲ λέγουσιν ἐπιθεῖναι τοῖς γεννητικοῖς αὐτοῦ μορίοις ὥστε καταξηρᾶναι αὐτά, καὶ βοτάνην δὲ εὐρεῖν μνήμης ἕνεκεν. μετὰ ταῦτα φθόνῳ διαβληθεὶς πρὸς γε τοὺς τῆς ἐξουσίας ἄρχοντας συνεργεῖα Σατανικῆ τῆς πίστεως ἐξίσταται· ἐκεῖνοι γὰρ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ σωφροσύνην εἰδότες προσάγουσιν αὐτῷ Αἰθίοπα, καὶ ἢ πείθεται τοῖς λόγοις ἐκείνων ἢ τῷ Αἰθίοπι καταχραίνεται. ἐκεῖνος οὖν μηδὲ ἄκροισ ὡσὶν ἀνεχόμενος τοιαύτην ἄθεσμον ἀκοὴν ἐνωτίσασθαι, αὐτοχειρῶ θυσίᾳ διὰ λιβανωτοῦ περιέπεσεν. ὅθεν τὴν Ἀλεξάνδρειαν τοῦ μὴ ὀνειδίξασθαι χάριν καταλιπὼν εἰς Ἱεροσόλυμα ἔρχεται. ἐφ' ᾧ καὶ ἀναγκασθεὶς ἐπ' ἐκκλησίας λόγον εἰπεῖν (πρεσβύτερος γὰρ ἦν) ἐκ τοῦ παρατυχόντος εἶπε καὶ τάδε τῷ δὲ ἀμαρτωλῷ εἶπεν ὁ θεός "3ίνα τί σὺ ἐκδιηγῆ τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου;"3» καὶ πτύξας τὸ βιβλίον ἐδάκρυσε σὺν ἅπασιν. μανεῖς οὖν ἔκτοτε τὴν ἀγίαν πᾶσαν γραφὴν ἀνατρέψαι ἐσπούδασεν, ὅθεν καὶ ἀναθεματίζεται μέχρι τῆς σήμερον. Μετὰ δὲ τοῦτον Ἀντωνῖνος ὁ Καράκαλλος ἔτη 5' καὶ μῆνας β'. ἐφ' οὗ Σαραπίων τις μαθηματικὸς ἦν, ὃς ὑπέδει453 ξεν Ἀντωνίνῳ Μακρίνον τινὰ τὸν μετ' οὐ πολὺ διαδεξόμενον αὐτὸν ἐπὶ συγκλήτου. καὶ ὁ Ἀντωνῖνος παριδὼν ἄλλον ἀντὶ Μακρίνου φονευθῆναι ἐκέλευσε· μετὰ δὲ Ἀντωνῖνον Μακρί-νος ἔτος ἐν καὶ μῆνας β'. μετὰ δὲ τοῦτον Ἀντωνῖνος ὁ Ἡλιογάβαλος ἔτη γ' καὶ μῆνας θ', ὃς τοσοῦτον ἦν ἀσελγὴς ὡς καὶ τὸν Ἱεροκλέα ἕννομον αὐτοῦ ἄνδρα ποιῆσαι. ὡς δὲ λέγουσι, καὶ τινὰς τῶν ἰατρῶν ἠντιβόλει διφυῆ αὐτὸν δι' ἐντομῆς ἐμπροσθίου ποιῆσαι. μετὰ δὲ τοῦτον Ἀλέξανδρος ὁ τῆς Μαμαίας ἔτη ιγ' μῆνας η'. αὕτη θεοσεβῆς οὔσα τὸν Ὠριγένην ἐξ Ἀντιοχείας ἐκάλεσεν ὥστε τὸ κατὰ Χριστὸν διδασκῆναι μυστήριον. μετὰ τοῦτον Μαξιμῖνος ἔτη 35'. μετὰ τοῦτον Μάξιμος καὶ Βαλβῖνος ἡμέρας κβ'. μετὰ τούτους Γορδιανός, εἶτα Φίλιππος ἔτη ε'. οὗτος σπονδὰς ἐποίησε μετὰ Σαβῶρου βασιλέως Περσῶν, ὃς ἐθαυμάζετο ἐπὶ μεγέθει σώματος· μέχρι γὰρ ἐκείνου τοῦ χρόνου τηλικούτος οὐκ ὤφθη ἄνθρωπος. ἐπὶ τούτου τοῦ Φιλίππου δὲ καὶ Σαβέλλιος ἦν. τότε δὴ καὶ καθ' ὁδὸν Ἰου-δαῖος ἔκειτο νοσῶν· ἀλλὰ βαπτισθεὶς ὑπὸ Χριστιανοῦ, καὶ ταῦτα λαϊκοῦ, ὑγιῆς αὐτίκα ἐγένετο. τούτου δὲ Διονυσίῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ἀνενεχθέντος τὸ θεῖον καὶ αὐθις ἐδέξατο φῶτισμα· κατὰ γὰρ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας οὐκ ἔξεστι 454 τῷ λαϊκῷ μεταχειρίζεσθαι τι τῶν ἱερατικῶν, κἂν περίστασις ἦ. καὶ οὗτοι μὲν οὕτω διετάξαντο, ὥστε μηδὲν τῆς τάξεως ἀνατραπῆναι. ὄρα γὰρ νουνεχῶς ὅτι καὶ ἐν τῷ βίῳ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου τοιοῦτόν τι γέγραπται. ὁ μέγας Ἀθανάσιος οὗτος ἔτι παιδίον ὢν ἔρχεται ποτε μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν ἐπὶ τινὰ τῆς θαλάσσης ἀκτὴν. καὶ συμπαίζει μὲν αὐτοῖς παρὰ ταῖς ὄχθαις ἐώκει, τύπος δὲ τῶν μελλόντων τὸ πᾶν ἦν· ὑποκρινάμενοι γὰρ ἐν τῇ παιδιᾷ τὰ τῶν ἱερέων οἱ παῖδες Ἀθανάσιον μὲν ἐπίσκοπον χειροτονοῦσιν, αὐτοὶ δὲ εἰς

πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἀφορισθέντες προσῆγον ἑτέρους παῖδας αὐτῶ ἀσφραγίστους, κάκεῖνος τῷ θαλαττίῳ ὕδατι τοὺς παῖδας ἐβάπτιζεν. ὁ γοῦν τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος παρ' αἰγιαλὸν παρερχόμενος, καὶ ταῦτα ἰδὼν καὶ θαυμάσας, ἐπιχρῖει αὐτοὺς καὶ τελειοῖ διὰ τοῦ βαπτίσματος. ἀλλὰ καὶ ὁ ναΰ κανὼν τοῦ ἐν πατριάρχαις Κωνσταντινουπόλεως ἀγιωτάτου Νικηφόρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀγίων πατέρων τάδε διορίζεται τὰ ἀβάπτιστα νήπια, μὴ ὄντος ἱερέως, καὶ πατὴρ αὐτὰ βαπτίσει, καὶ οἷος ἕτερος τύχη, μόνον ἔστω ὀρθόδοξος.».

Μετὰ τοῦτον Δέκιος ἔτη β', ἐφ' οὗ Ναυᾶτος. μετὰ τοῦτον Γάλλος καὶ Βολουσιανὸς ἔτη β', μῆνας ἦ'. μετὰ τοῦ455 τον Αἰμιλιανὸς μῆνας δ'. μετὰ τοῦτον Οὐαλεριανὸς ἔτη ιε', ἐφ' οὗ λιμὸς γέγονεν οἷος οὐ γέγονε πώποτε, καὶ φθορὰ ἀνθρώπων ἄρρητος· ἀπὸ γὰρ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης ἀτμοὶ τινες ἀνήεσαν, ἐκ ποταμῶν τε καὶ λιμνῶν, τοσοῦτον φθοροποιοὶ ὡς νομίζειν ἰχῶρας νεκρῶν εἶναι τὰς δρόσους. ἐφ' ᾧ καὶ οὐκ ἦν οἰκία ἐν ἧ οὐκ ἦν τεθνηκῶς καὶ ἀπόζων· ἀναρίθμητος γὰρ τηνικαῦτα τῶν ἀνθρώπων ὁ ὄλεθρος. Μετὰ τοῦτον Κλαύδιος ἔτος ἐν, ὁ καὶ πρόπαππος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. μετὰ τοῦτον Κιντίλιος ὀλίγας ἡμέρας· τὸν γὰρ Αὐρηλιανὸν ὄρων τῆς βασιλείας κατεπεμβαίνοντα τὴν τῆς χειρὸς φλέβα τέμνει, καὶ ἀφήσιν αὐτὴν ἕως οὗ λειποψυχῆσας ἀπέθανε. μετὰ τοῦτον Αὐρηλιανός, ἐφ' οὗ Μάνης ὁ κατάρατος ἦν, ὁ καὶ τὸ γένος Βραχμάν, καὶ ὁ Σαμοσατεὺς Παῦλος. ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς καὶ Ἀπολινάριος ὁ τῆς Λαοδικείας ἐπίσκοπος, ὃς τῶν Ἀρειανῶν λεγόντων ἄψυχον εἶναι τὴν τοῦ κυρίου σάρκα, ἔλεγε σάρκα μὲν ἐψυχωμένην λαβεῖν τὸν κύριον, οὐ μὴν δὲ καὶ νοῦν τὸν ἡμέτερον· ἦρκει γὰρ ἡ θεότης τῆς σαρκὸς ἐκείνης ἡγεμονεύειν. μετὰ τούτους Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας πόλεως οὔσης ἐν Κιλικίᾳ τὴν ἡγεμονίαν λαχὼν, δυσφημῶν τὸν κύριον ἕνα τὸν καθ' ἡμᾶς καὶ κοινὸν εἶναι, κατὰ προκοπὴν τὴν χάριν δεχόμενον, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ 456 βαπτίσματι τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος δωρεᾶς γενόμενον μέτοχον. ὁ δὲ γε Νεστόριος ἀπὸ Γερμανικείας τῆς Συρίας ὥρμητο. ἦν δὲ καὶ τις Ἰουλιανὸς ἐπίσκοπος μὲν Ἀλικαρνασσοῦ τῆς Ἀσίας, αἰρεσιάρχης δέ· τὴν γὰρ ἀγίαν σάρκα τοῦ Χριστοῦ πρὸ τοῦ παθεῖν ἄφθαρτον ἔλεγεν εἶναι. Μετὰ δὲ Αὐρηλιανὸν Τάκιτος ἔτη β'. μετὰ τοῦτον Πρόβος καὶ Φλωριανὸς ἔτη β' μῆνας δ'. τοῦτον δὴ τὸν Φλωριανὸν ἀνεῖλεν ὁ Πρόβος, παράφρονα ποιήσας ἑαυτόν. τότε δὴ καὶ βροχῆς γεγονυίας σίτος μεμιγμένος τῷ ὕδατι πολὺς ἄνωθεν κατηνέχθη. τοῦτον συναγόντες σωροὺς μεγάλους ἐποίησαν. ὡσαύτως καὶ ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ ψεκάδας ἀργύρου κατενεχθῆναι φασί. Μετὰ δὲ τούτους Κᾶρος καὶ Καρῖνος ἀνά ἔτη β'. μετὰ δὲ τουτούς Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς ὁ Ἐρκούλιος ἔτη κβ'. οὗτοι τὴν βασιλείαν ἐξ ἀπονοίας ἀφέντες ἰδιωτικὸν ἀνελάβοντο σχῆμα. κατὰ γὰρ τὸν μεταφραστὴν κύριν Συμεῶν πολλὴν ἔθεντο σπουδὴν οὗτοι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καταγωνίσασθαι, ἦν κραταιοτέραν μεῖναι καὶ ἄδου πυλῶν αὐτὸς ἀπεφήνατο. ἀλλ' ἐπειδήπερ ἔγνωσαν ἀδυνάτους ἐπιχειροῦντες, ἐκάτερος αὐτῶν τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τὴν βασιλείαν ἀπεσκευάσαντο, πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους κόρον τῆς τύχης καὶ μεταβολῆς ἔρωτα προφασισάμενοι· οἷς δὲ τῶν ἀπορρή457 των κοινωνεῖν εἶχον καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἐξεκάλυπτον, τοῦ Χριστοῦ τὴν ἰσχὺν ἔλεγον καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων πειθῶ καταναγκάσαι αὐτοὺς ἐκστῆναι τῆς βασιλείας. ἐφ' ᾧ κατέστησαν ἀνθ' ἑαυτῶν βασιλεῖς τῆς μὲν ἐώας Γαλέριον Μαξιμιανόν, τῶν δὲ ἐσπερίων μερῶν Κώνσταντα τὸν πατέρα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, κρατήσαντα ἔτη δ'. οὗτος τελευτᾷ ἐν Βρετανίαις καὶ πάνυ εὐσεβῆς ὢν, ἀναγορεύει δὲ ἀνθ' ἑαυτοῦ Κωνσταντῖνον υἱὸν αὐτοῦ. ὁ μέντοι Μαξιμιανὸς ὁ Γαλέριος θεία ψήφω λέγεται ἐξενεγκεῖν τραῦμα ἐν τοῖς γεννητικοῖς αὐτοῦ μορίοις δι' ἦν εἶχεν ἀσέλγειαν, καὶ οὕτω κατασκωληκιάσας τὴν δυσώδη αὐτοῦ παρέδωκε ψυχὴν.

Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι, καθά φησιν ὁ χρονογράφος Ἰωάννης ὁ Σκυλίτζης, τῆς χρονογραφίας μὲν κατήρξατο Γεώργιος ὁ καὶ σύγκελλος χρηματίσας Ταρασίου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου, ἀπὸ καταβολῆς δὲ κόσμου, καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν τυράννων κατέληξε, Μαξιμιανοῦ δηλονότι καὶ Μαξιμίνου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. μετὰ δὲ γε τὸν Γεώργιον ὁ ὁμολογητὴς Θεοφάνης, καὶ τοῦ Ἀγροῦ ἠγούμενος, τὰ ἐπίλοιπα συνετάξατο ἕως τελευτῆς βασιλέως Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ γενικῶν. ἐφ' ᾧ καὶ ἀπὸ Μιχαήλ τοῦ Ῥαγγαβέ τῆς χρονογραφίας ὁ Σκυλίτζης κατήρξατο.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἠνίκα κατὰ Μαξεντίου ἐστράτευσε, τότε εἶδεν ἐν οὐρανῷ τὸν τίμιον σταυρόν, ἐφ' ᾧ νενίκηκεν. εἶτα ῥαθυμίας καὶ κατ' ἐχθρῶν ὀρμίας ἠττάται, καὶ ἀθυμίας ὑπνώσε, καὶ κατ' ὄναρ ὑπὸ ῥάβδου πλήττεται τοὺς μυκτῆρας, κάκειθεν αἷμα ἐξιὸν τὸν σταυρόν ἐν ὀθόνη ἐχάραξε. ταῦτα δὲ ἰδὼν, καὶ μετάμελος ἐπὶ τῷ πράγματι γεγονώς, νικᾷ καὶ αὐθις τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ. μετὰ δὲ ταῦτα ὑπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Φαύστας εἰς εἰδωλομανίαν ἐκκλίνει. ἀλλ' ὁ θεὸς ἔλκει πάλιν αὐτὸν διὰ τῆς λέπρας· κατασχοῦσα γὰρ αὐτὸν μέγαν ἐστενοχῶρει παντοίως καὶ ἔθλιβε. καθὰ δὲ συνεβούλευσαν οἱ ἱερεῖς τοῦ Καπετωλίου Διός, βρέφη συνελέγησαν ὥστε σφαγιασθῆναι ταῦτα καὶ τῷ αἵματι αὐτῶν ἐμβληθῆναι καὶ οὕτω δῆθεν αὐτὸν ἀπαλλαγῆναι τῆς νόσου. διερχόμενος οὖν καὶ τῶν μητέρων αὐτῶν ἀκούσας θρηνουσῶν, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θρήνου μαθὼν, εἶπε κρεῖσσον πάσχειν 461 ἐμὲ ἢ τοσοῦτων βρεφῶν καταψηφίσασθαι θάνατον.» ἐφ' ᾧ καὶ νυκτὸς ἐφίστανται αὐτῷ οἱ ἀπόστολοι λέγοντες τὸν ἐπίσκοπον Σίλβεστρον καλέσαι. καλεῖται οὖν ὁ ἅγιος, καὶ βαπτίσας αὐτὸν τῆς λέπρας ἐλευθεροῖ. ὁ δὲ μέγας ὕστερον τοσοῦτον ὑπὲρ πίστεως ἠγωνίατο ὡς καὶ πάντα μεταποιῆσαι τὰ ἔθιμα, τετράδα καὶ παρασκευὴν νηστεύειν καὶ κυριακὴν ἀργεῖν, τοὺς Ἰουδαίους οἰκέτας μὴ ὠνεῖσθαι, καὶ σταυρῷ μηκέτι καταδικάζεσθαι τινα διὰ τὸ πρὸς τὸν τίμιον σταυρόν τοῦ Χριστοῦ σέβας. μετὰ τῶν ἄλλων δὲ καὶ τὰς τῆς ἐβδομάδος ἡμέρας μετονομάζει, ἀπὸ Κρόνου καὶ Ἄρεος καὶ τῶν λοιπῶν ἀστερῶν ὀνομαζομένας τὸ πρότερον. Ἡ μέντοι τοῦ μεγάλου σύζυγος Φαῦστα θυγάτηρ Μαξιμιανοῦ, ἦν ἐν λουτρῷ πυρώδει τὴν ψυχὴν ἀπορρηξάει ποιεῖ· τὸ δὲ αἴτιον ὁ πρόγονος αὐτῆς Κρίσπος, ὃν ἐκ παλλακῆς ἔσχεν ὁ μέγας. τὸν μέντοι Κωνσταντῖνον Κώνσταντα καὶ Κωνσταντίον ἐκ Μαξιμίνας ἔσχε θυγατρὸς Διοκλητιανοῦ. ἐν δὲ γε τῷ Καπετωλίῳ Ῥώμης ἐν τινι καταδύσει βαθμοὺς ἐχούση τξέ' δράκων ἦν πολλοὺς βλάπτων τῷ φυσήματι, ὅτε τῆς καταδύσεως παρέκυπτεν· ὃν ὁ μέγας Σίλβεστρος ἔκλεισεν ἐκεῖσε παρακληθεῖς. μετὰ δὲ γε τὸ θαῦμα ἐκεῖνο ὅπερ ἐπὶ τῷ ἀγρίῳ ταύρῳ πεποίηκεν ὁ Σίλβεστρος, ἠνίκα μετὰ 462 τοῦ Ζαμβρῆ ἐκείνου τοῦ μάγου περὶ τε τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων διελέγετο ἐνώπιον τοῦ τε μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ αὐτῆς τῆς ἀγίας Ἐλένης, ἔτι τῷ Ἰουδαίων μέ-ρει προσκειμένης, πόλιν εἰς ὄνομα αὐτοῦ κτίσαι βούλεται ὁ θειότατος βασιλεὺς. καὶ δὴ προθυμούμενος τούτου χάριν ἀπελθεῖν ἐπὶ τὰ ἐσπέρια, κατ' ὄναρ ἐπετράπη ὁδεῦσαι τὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον φέρουσαν. ὅθεν ἔσπευδε καὶ περὶ τὴν Χαλκηδόνα τὴν πόλιν οἰκοδομῆσαι. ἀλλ' ἐκωλύετο ἄνωθεν· ἀετοὺς γὰρ φασι τὰ τῶν τεχνιτῶν ἐργαλεῖα ἀφαρπάζειν ἀπὸ Χαλκηδόνας καὶ ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ταῦτα διαπερᾶν, ὅπερ ἐπισκοπὴ πρότερον ἦν τῆς κατὰ Θράκην Ἡρακλείας. ὑπέπεσε δὲ τῇ Ἡρακλείᾳ τὸ Βυζάντιον τρόπῳ τοιῶδε. ἀρχαία πόλις τὸ Βυζάντιον ἦν, καὶ καθ' ἑαυτὸ διοικούμενον. ἐπὶ Σεβήρου δὲ τοῦ Ῥωμαίων

αὐτοκράτορος πολιορκηθὲν παρὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐπὶ τρεῖς ἔνιαυτους τὸν πόλεμον ὑποστὰν ὕστερον ἐάλω, τῶν ἀναγκαίων ἐπιλειψάντων τοῖς ἐποίκοις αὐτοῦ. καὶ καθηρέθη μὲν καὶ τὰ τεῖχη αὐτοῦ, ἀφηρέθη δὲ καὶ τὰ πολιτικὰ δίκαια, καὶ οὕτως ὑπετέθη Πειρινθίοις· Πείρινθος δὲ ἐστὶν ἡ Ἡράκλεια. ὅθεν καὶ τῷ Ἡρακλείας ἡ χειροτονία τοῦ πατριάρχου ἀπονενέμηται, ὡς παρ' αὐτοῦ χειροθετουμένου τοῦ ἐπισκόπου Βυζαντίου.

463 Ἄνανεώσας οὖν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τὸ ὑπὸ Βύζου βασιλέως Θράκης κτισθὲν τεῖχος προσέθετο καὶ ἕτερον διάστημα, καὶ νέαν οὕτω Ῥώμην τὴν πόλιν ταύτην ὠνόμασεν. ἀπαρτίζεται δέ, ναὶ μὴν καὶ ἐγκαινίζεται ἡ μεγαλόπολις αὕτη κατὰ τὴν ἰα' τοῦ Μαΐου μηνὸς ἔτους ἐνισταμένου εωλή'. τηνικαῦτα κληθεὶς ὁ τῶν ἀστρονόμων δῆθεν ἀκριβέστατος Οὐάλης ποιεῖ θεμάτιον δι' οὗ εἰς **χϚς'** ἔνιαυτους διαμεῖναι τὴν πόλιν ταύτην ἐφοίβασεν. ἐντεῦθεν οὖν διεψευμένη ἡ τοῦ Οὐάλεντος πρόρρησις καὶ διημαρτημένη προφανῶς ἡ τέχνη ἐλέγχεται. Ὁρῶν δὲ τὴν αὐτοῦ πόλιν ὁ μέγας ὀλιγάνθρωπον, τοὺς ἀξιολογωτέρους Ῥώμης ἐκείθεν παρήγαγεν· ἀφ' ὧν εἰσὶ καὶ οὗτοι, Ὀλύβριος, Βῆρος, Οὐρβίκιος, Καλλίστρατος, Ζωτικός, Εὐγένειος, Εὐβουλος, Στούδιος, Φλωρέντιος, Μαυριανός, Σεβῆρος καὶ Ἰσιδωρος, οἵτινες οἴκους ναοὺς καὶ ξενῶνας ἀνήγειραν. τούτους μὲν τοὺς διαληφθέντας Ῥωμαίους ἀνδρας τοιουτοτρόπως ἐνταῦθα μετοικίζει ὁ μέγας Κωνσταντῖνος. λαβὼν γὰρ τοὺς δακτυλίους αὐτῶν ἀποστέλλει αὐτοὺς εἰς τὸν βασιλέα Περσῶν Σάρβαρον, ὃν καὶ νικήσαντες ὑπέστρεψαν· ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ἐκδημίας αὐτῶν ἀποστείλας τοὺς δακτυλίους εἰς Ῥώμην ἄγει τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἐνταυθοῖ. κτίζει 464 δὲ καὶ οἴκους κατὰ γε τὸ μῆκος καὶ σχῆμα τοιούτους οἴους εἶχον ἐν Ῥώμῃ. ὑποστρέψαντες οὖν ἐκεῖνοι καὶ τὸ δρᾶμα μαθόντες ἐξέστησαν. τούτων οἱ μὲν τέσσαρες μάγιστροι, οἱ δὲ ὀκτῶ πατρίκιοι. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι τῆς πόλεως ἐξισουμένης καθ' ὃν ἐκτίζετο καιρὸν λίθοι παρὰ λιθοξῶν ἐτμήθησαν, οὓς προτείχιμα διὰ τὴν τῆς θαλάσσης βίαν ἔθεντο, ἀπὸ τῆς Βαρβάρας σχεδὸν ἕως αὐτῆς τῆς χρυσῆς πόρτης ἐντὸς τὸ τεῖχος φυλάσσοντας. ὁμοίως δὲ μετεκόμισεν ἐνταῦθα καὶ τὸν ἐν τῷ φόρῳ κίονα μονόλιθον ὄντα, καὶ ἴδρυσεν ἐπάνω αὐτοῦ τὸν ἀνδριάντα ἐκεῖνον ὃν ἤνεγκεν ἀπὸ Ἡλιουπόλεως τῆς Φρυγίας. ὁ δὲ τοιοῦτος λίθος ἔτη τρία διεπλωΐζετο, ἔνιαυτὸν δὲ ὅλον ἀνεβιβάζετο ἔνθα καὶ ἴσταται. μετὰ δὲ ταῦτα ποιήσας Καίσαρας Κώνσταντα μὲν ἐνταῦθα Λικίνιον δὲ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ ἐν Νικομηδείᾳ, κατὰ Περσῶν ἐστράτευσεν. οὗτος δὲ ὁ Λικίνιος κατὰ Χριστιανῶν ἤρξατο διωγμὸν κινεῖν. τότε δὴ τότε καὶ τὸν Ἀμασειᾶς ἐπίσκοπον Βασιλέα οὕτω καλούμενον ἀνεῖλε. τότε δὴ τότε καὶ ὄφεις ἐν Μελιτηνῇ τοσοῦτον ἐπολέμησαν κατ' ἀλλήλων ὥστε καὶ τὴν χώραν ἐποζέσαι τῷ φόνῳ αὐτῶν. τότε καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος γέγονεν, ἐν ἣ τὸν ἄμαχον Εὐλόγιον Ἕλληνα ὁ μέγας καὶ ἀπλοῦς τῷ λόγῳ Σπυρίδων ἐχειρώσατο. ἡ τοιαύτη σύνοδος καὶ τὸ πάσχα διωρί465 σατο ἐορτάζειν ἡμᾶς κατὰ τὴν νῦν κρατοῦσαν συνήθειαν· πρότερον γὰρ κατὰ τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην τῆς σελήνης ἐτελεῖτο τὸ πάσχα, ὅθεν καὶ τοὺς οὕτως ἐορτάζοντας ἡ ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ δευτέρα σύνοδος ἐν τῷ ἑβδόμῳ κανόνι αὐτῆς τεσσαρεσκαίδεκάτις καὶ τετραδίτας καλεῖ. οὐ γὰρ ἐν κυριακῇ τὸ πάσχα ἐώρταζον, ἀλλ' ὅτε τεσσαρεσκαίδεκαταῖα ἡ σελήνη γένηται, ἐν ἣ ἂν ἡμέρα τύχη πλήρη ταύτην γενέσθαι. ἐορτάζουσι δὲ τότε νηστεύοντες καὶ ἀγρυπνοῦντες. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἀρειανίσας τὴν πρώτην ἀνατρέψαι σύνοδον ἔσπευδε. τοῦτο μαθὼν ὁ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπας ἀνήνεγκε Κώνσταντι τῷ τοῦ Κωνσταντίου ἀδελφῷ, καὶ ὃς πόλεμον ἠπέιλησε τῷ ἀδελφῷ διὰ γραμμάτων, εἰ μὴ παύσαιτο τὴν ὀρθὴν πίστιν σαλεύων. ἐφ' ᾧ καὶ βουλῇ τῶν βασιλέων σύνοδος ἐν

Σαρδικῇ συγκροτεῖται ὑπὸ πατέρων τμα΄, βεβαιοῦσα τὸ ἅγιον σύμβολον· Σαρδικῇ δέ ἐστιν ἡ νῦν λεγομένη Τριάδιτζα. ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἀπέστειλε τὸν Ἄρειον ὕστερον πρὸς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ὥστε συγκοινωνεῖν αὐτόν· διεβεβαιοῦτο γὰρ δι' ὄρκου φρονεῖν καλῶς. ὁ δὲ μέγας οὐκ ἐδέξατο αὐτόν· ἐφ' ᾧ καὶ τοῦ θρόνου ἐξιστῶσιν αὐτόν· προκατέλαβον γὰρ τὰς βασιλικὰς ἀκοὰς οἱ ἀρειανίζοντες, καὶ πολλὰ τοῦ ἁγίου κατεῖπον. ὅσον οὖν κακὸν 466 τὸ ἀπεντεῦθεν τοὺς κατηγόρους παραδέχεσθαι καὶ τὰς ἀποφάσεις ποιεῖν κατὰ τῶν κατηγορουμένων, ἔδειξε τὰ μεταξὺ τε τοῦ ἁγίου βασιλέως καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου συμβάντα. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Κωνσταντίου τὰ αὐτὰ πέπονθεν, ἐφ' ᾧ καὶ προσφυγῶν παρά τινα παρθένον διετέλεσε παρ' αὐτῇ κρυπτόμενος ἔτη ἕξ, μετὰ δὲ μόρον αὐτοῦ αὐθις ἐπανῆλθε. τοῦ δὲ κατὰ πόδας Ἰουλιανοῦ πάντα ταραξάντος πάλιν ὑπέδρα ὁ ἅγιος περὶ τὸν τοῦ Σαράπιδος ναδὸν. κορῶναί ἔκραζον. καὶ ἐρωτηθεὶς παρὰ τῶν Ἑλλήνων τί βοῶσιν αὗται, κακόγηρε;» εἶπε τὸ κρᾶ τῇ Σύρων φωνῇ αὐριον δηλοῖ· αὐριον καὶ γὰρ ὄψεσθε τὴν τοῦ θεοῦ πρόνοιαν.» ἐφ' ᾧ καὶ ἠγγέλθη τοῦ ἀλιτηρίου ὁ θάνατος.

Ὁ μέντοι μέγας Κωνσταντῖνος ἐν Ῥώμῃ ἐκράτησεν ἔτη ιβ΄, ἐνταῦθα εἴκοσι, καὶ ἐν Νικομηδεῖα ἀπέθανε κατὰ Περσῶν ἀπαίρων. τελευτᾶ δὲ τὸν βίον ἐξ ἐπιβουλῆς τῶν ἑτεροθαλούντων αὐτῷ ἀδελφῶν, φάρμακον αὐτῷ δηλητήριον ἐγχεαμένων, ἀστέρος, ὡς φασι, κομήτου τὸν θάνατον αὐτοῦ προμηνύσαντος· εἶωθε γὰρ ἐν τοιοῦτοις κομήτας ἐν οὐρανῷ πολλάκις φαίνεσθαι, καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ μέγας Βασίλειος ἔλεγε συνίστανται δὲ κομηται σημεῖα διαδοχῆς βασιλέων φέροντες.» καὶ ὁ μὲν μοναχὸς Ἀλέξανδρος ἐν τῇ διὰ τὴν τοῦ τιμίου σταυροῦ εὐρεσιν ἰστο467 ρία λέγει μὲν ἐν Νικομηδεῖα τελευτῆσαι τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον νόσῳ θανασίμῳ συσχεθέντα, τῆνικαῦτα δὲ καὶ βαπτισθῆναι· ἀνεβάλλετο γὰρ, ὡς ἐκεῖνός φησιν, ἕως θέλων ἐν Ἰορδάνῃ τυχεῖν τοῦ θείου λουτροῦ. ἀπίθανον δὲ τοῦτο τῷ ὄντι δοκεῖ. ἀληθέστερον γὰρ φαίνεται εἶναι τὸ ἐν Ῥώμῃ τῇ πρεσβυτέρᾳ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Σιλβέστρου βεβαπίσθαι αὐτόν. εἰ γὰρ καὶ Ἀρειανοὶ τινες διισχυρίζονται ὅτι ὑπὸ Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδεῖας ἐβαπτίσθη διὰ τὸ καὶ συμβῆναι αὐτόν ἐκεῖσε κοιμηθῆναι, ἀλλὰ κατὰ τὴν Ῥώμην βαπτιστῆρ τοῦ μεγάλου λαμπρῶς παριστᾶ τὴν ἀλήθειαν, εἶγε καὶ μᾶλλον ἀδύνατον ἢ ἀκοινωνήτον εἶναι αὐτόν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ· πῶς γὰρ ἡδύνατο ἢ συνεύχεσθαι ἢ συλλειτουργεῖν αὐτοῖς οὕτως ἔχων αὐτός; τὸ λέγειν οὖν καὶ φρονεῖν οὕτω περὶ τοῦ μεγάλου καὶ λίαν ἐστὶν ἀτοπώτατον. Ὅσον δὲ ἡ ἀγία ψυχὴ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου συγκαταβαίνουσά τε καὶ συγγνωμονοῦσα ταῖς τῶν πολλῶν ἀσθενείαις ἐτύγχανε, δῆλον κἀντεῦθεν. αἰτιάματα ἔγγραφα προσεκομίσθησαν αὐτῷ κατ' ἐπισκόπων· καὶ ὅς τοὺς μὲν χάρτας αὐτίκα κατέκαυσε, ἔλεγε δὲ εἰ εἶδον ἀμαρτάνοντα ἱερέα, διὰ τῆς χλαμύδος ἐσκεπάσα ἂν αὐτόν, ἵνα καὶ ὁ θεὸς σκεπάσῃ τὰ ἐμὰ ἀμαρτήματα.» καὶ Σεβῆρος μὲν, ὡς ἄνωθεν 468 εἴρηται, τὸ πρῶτον κτίσμα δέδωκε τῷ ἱπποδρομίῳ, ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος τοὺς περιπάτους, τὰς βαθμίδας καὶ τὸν λοιπὸν αὐτῷ καλλωπισμὸν ἔφερεν. ἀπὸ τε Νικομηδεῖας Ἀντιοχείας καὶ λοιπῶν πόλεων τὰ ἐν αὐτῷ ἀγάλματα ἤχθησαν· τῆνικαῦτα καὶ γὰρ τὸ σέβας αὐτῶν καταλέλυται. ἐν οἷς καὶ πολλὰ περὶ τῶν μελλόντων ἐγγέγραπται. καὶ αὐτὰ δὲ τὰ Μάγγανα παρὰ τοῦ μεγάλου κτίζονται Κωνσταντίνου· ἀπέκειντο γὰρ ἐκεῖσε πάντα τὰ πολεμικὰ ὄργανα καὶ αἱ μηχανικαὶ βίβλοι. ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐν τῷ στρατηγίῳ εὐρῶν τὰς φυλακὰς τοῦ Βυζαντίου ἐκεῖσε καὶ αὐτὸς ἐφυλάκιζε, καὶ διήρκεσε τοῦτο ἄχρι Φωκᾶ. χήρα δὲ τις πατρικία, Μάρη τοῦνομα, ἐλεήσασα τοὺς φυλακιζομένους δι' ἣν εἶχον δυσωδίαν, τὸν ἑαυτῆς οἶκον δέδωκε τῷ βασιλεῖ χάριν μισθοῦ, καὶ γέγονε τὸ νῦν καλούμενον Πραιτώριον. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. Κρατεῖ δὲ μετὰ ταῦτα

Κωνσταντῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κγ'. οὗτος ἠνάγκαζε τὸν πατριάρχην Ἀλέξανδρον δέξασθαι εἰς κοινωνίαν τὸν Ἄρειον. ὃ δὴ καὶ γέγονεν ἄν, εἰ μὴ τὰ τῆς θείας δίκης προέφθασεν. ὅπισθεν γὰρ τοῦ φόρου τὸν βίον κατέστρεψεν· ἔνυξε γὰρ αὐτὸν ἡ γαστήρ ἐκεῖσε διερχόμενον, ἐφ' ᾧ καὶ καθίσας τὰ ἔγκατα αὐτοῦ κάτω διεβίβα⁴⁶⁹ σεν. οἱ μέντοι ἀνεψιοὶ τοῦ μεγάλου, Γάλλος καὶ Ἰουλιανὸς ἀναγνώσται γεγόνασιν ἐν Ἀντιοχείᾳ. ἀλλὰ καὶ ἐκκλησίαν τῷ μάρτυρι Μάμαντι ἔκτιζον. τὸ μὲν παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ κτιζόμενον μέρος ἡδαφισμένον πρῶϊας ἠύρισκετο. ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ Κωνσταντίου Φλαβιανὸς Ἀντιοχείας διχῆ τούς ψάλλοντας διελὼν τὰ τοῦ Δαβὶδ ψάλλειν ἐκ διαδοχῆς ἐνομοθέτησεν. Ὁ Κωνσταντῖος οὗτος παρὰ τῶν ἀσεβούντων ἀναγκαζόμενος μετακαλεῖται τούς ἐπισκόπους ὥστε σύνοδον συγκροτῆσαι κατὰ τῆς ὁμοουσίου τριάδος, ἀλλ' ἄργεῖ τὸ ἐγχείρημα· νόσω γὰρ περιπίπτει δεινῆ, καὶ τὸ ζῆν ἀπογνοὺς Εὐζώϊον μετακαλεῖται τὸν Ἀντιοχείας, καὶ διὰ τάχους τὸ θεῖον δεξάμενος φῶτισμα, ὡς ὁ μεταφραστὴς ἱστορεῖ, τηνικαῦτα τοῦ ζῆν ἀπαλλάττεται. κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀρχιερεὺς Ἱεροσολύμων ὁ μέγας Κύριλλος ἦν, ὃς δὴ καὶ γράφει τῷ Κωνσταντίῳ ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ σοῦ πατρὸς ἐπὶ γῆς εὔρηται ὁ σταυρός, ἐπὶ δὲ σοῦ πάλιν ἐξ οὐρανοῦ πεφανέρωται. κατὰ γὰρ τὸν τοῦ Γολγοθᾶ τόπον περὶ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, κατ' αὐτὴν δὲ τὴν Πεντηκοστην, ὥφθη τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐκ φωτὸς ὑπερλάμπρου κατεσκευασμένον. ὥφθη δὲ οὐχ ἐνὶ καὶ κατὰ φαντασίαν, ἀλλὰ περὶ ὥρας ἰκανὰς καὶ πᾶσι. Μετὰ δὲ Κωνσταντίον κρατεῖ Ἰουλιανὸς ἔτη β' μηνᾶς ζ'. 470 οὗτος ὁ κάκιστος πρό γε τῶν τῆς βασιλείας καιρῶν, καθὼς ὁ μέγας διαλαμβάνει Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, τοῖς πιστεύουσιν ἐναριθμῖος ἦν, ἠξιώθη δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ θείου βαπτίσματος, εἰ καὶ ὕστερον ἀπεδύσατο αὐτὸ δι' αἵματος μιαιροῦ, ἐνήσητο δὲ ταῖς ἱεραῖς βίβλοις. ἀλλ' ἄνδρες ὕστερον αὐτὸν δεισιδαίμονες γεγονότες γνώριμοι τούς ὑπὲρ γε τῆς ἀποστασίας καθῆκαν λόγους, καὶ λάτρην ἀπέφηναν δαιμονίων ἀκαθάρτων τὸν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις καὶ μοναστηρίοις ἐντεθραμμένον. ἔχων τοίνυν εὐφυᾶ τὴν γλῶτταν κατέθηξεν αὐτὴν τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ δὴ τρία συγγέγραφε βιβλία κατὰ τῆς εὐαγοῦς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας. τοσοῦτον δὲ μέμηνε κατὰ τῶν ἀγίων, ἠνίκα καὶ μάλιστα πῦρ ἄνωθεν καταρραγὲν τὸ περικαλλὲς ἐκεῖνο προάστειον, τὴν Δάφνην δηλονότι, σὺν αὐτοῖς τοῖς εἰδώλοις κατέκαυσεν, ὡς καὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ χαλκοῦν ἀνδριάντα τὸν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Φιλίππου τῆ νῦν Πανεαδί, ὃν ἡ αἰμορροοῦσα ἤγειρεν, ἀπανθρώπως συντρίψαι, καὶ τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου κατακαῦσαι ἅγια λείψανα, ὁστέοις ἀλόγων παραμιξᾶς αὐτά. ἀλλὰ καὶ τούς Ἰουδαίους κατὰ Χριστιανῶν ὥπλιζε, συνήργει δὲ αὐτοῖς εἰς τὴν τοῦ ναοῦ οἰκοδομήν, εἰ καὶ ἐκωλύθησαν ὑπὸ λαίλαπος σεισμοῦ καὶ τελευταῖον πυρός· πῦρ γὰρ 471 ἐξ αὐτῶν ἐκπηδῆσαν τῶν θεμελίων τῆς ὀρμῆς αὐτοῦς ἀνεχαίτιζε. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι ὁ ἀκοντίσας αὐτὸν ἐν Πέρσαις διάγοντα μέχρι καὶ τήμερον οὐχ εὐρίσκεται. εἰ γὰρ καὶ κατὰ κέλευσιν τῆς ἀειπαρθένου θεοτόκου διὰ τοῦ ἀγίου Μερκουρίου, δεηθέντος τάχα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἀκοντισθῆναι τὸν παραβάτην εὐρίσκομεν ἐν τοῖς τοῦ ἀγίου Βασιλείου θαύμασιν, ἅπερ ὁ μέγας Ἀμφιλόχιος γραφῆ παραδοῦναι λέγεται, ἀλλ' οὐκ εὐθέως πείθεσθαι ἄξιόν. τίνας ἔνεκεν; ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης γραφῆς καὶ ἀρχιερέα τῆς Καισαρέων μανθάνομεν χρηματίζειν τὸν μέγαν Βασίλειον, ἠνίκα διερχόμενος ἦν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη ὁ κάκιστος κατὰ Περσῶν τὴν ἐκστρατεῖαν ποιούμενος. ἀλλ' οὐ δοκεῖ ταῦτα καὶ τῷ μεγάλῳ Γρηγορίῳ τῷ θεολόγῳ· εἰ γὰρ ἐν τοῖς προοιμίοις, καθὼς οὗτός φησι, τοῦ μετὰ ταῦτα κρατήσαντος Οὐάλεντος εἰς Πόντον ἐκάθητο ὁ μέγας Βασίλειος, τοῦ Εὐσεβείου τηνικαῦτα τῆς Καισαρέων χρηματίζοντος ἀρχιερέως, πολλῶ μᾶλλον οὐκ ἦν ἐκεῖνος ἀρχιερεὺς ἐν τοῖς χρόνοις

Ἰουλιανοῦ. φαίνεται οὖν ἐντεῦθεν ὡς οὔτε τὸν μέγαν Βασίλειον εὗρεν ἀρχιερέα διερχόμενος ὁ Ἰουλιανός, οὔτε ἠπέιλησεν αὐτῷ καὶ 472 τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ. ἀλλ' οὔτε δέησιν ἐκεῖνος τούτου ἔνεκεν ἐποίησατο, οὔτε μὴν εἰς ἀναίρεσιν ἀπεστάλη τοῦ παραβάτου ὁ Χριστοῦ μάρτυς Μερκούριος· εἰ γὰρ ταῦθ' οὕτω γέγονεν, οὐκ ἂν ὁ ἀκοντίσας αὐτὸν ἄδηλος ἦν μέχρι καὶ τήμερον. ἀκοντίῳ τοίνυν ὁ ἄθλιος βάλλεται, κἂν ὁ ἀκοντίσας ἄδηλος. ὡς δὲ ἐγὼ τινος ἤκουσα, φησὶν ὁ θεόλογος, μηδὲ τῷ τάφῳ προσλαμβάνεσθαι αὐτόν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς σεισθείσης δι' αὐτὸν γῆς ἀποσειεσθαι τε καὶ ἀναβράζεσθαι, προοίμιον, οἶμαι, τῆς ἐκεῖθεν κολάσεως. πολλὰ γὰρ μιὰ ποιήσας ὡσεὶ ἐτῶν λ' τελευτᾷ. ἀλλὰ καὶ ἐκ Περσίδος δαιμόνιον στείλας πρὸς δύσιν ἐπὶ τῷ ταχέως ἀγαγεῖν ἀπόκρισιν, ἐσφάλλετο κἀνταῦθα τοῦ σκοποῦ· τὸ γὰρ δαιμόνιον ὃ στείλας ἐντυχὸν μοναχῷ τινὶ Πουπλίῳ τοῦνομα προσευχομένῳ ἡμέρας δέκα διελθεῖν οὐκ ἠδυνήθη, καὶ ὑποστρέψαν ἄπρακτον τὴν αἰτίαν ἐβόα καὶ πόρρωθεν. καὶ γυναῖκας δὲ ἀνατέμνων ὁ ἄσπλαγχνος δι' αὐτῶν ἐμαντεύετο. Μετὰ δὲ Ἰουλιανὸν ἐβασίλευσεν ἄριστα Ἰοβιανὸς ἔτος ἕν, ὃς ἐκλεγόμενος ὑπὸ πάντων εἶπεν οὐ δύναμαι βασιλεὺς εἶναι προμεμολυσμένων ἀνθρώπων,» ἐφ' ᾧ πάντες τὸ Χριστιανοὶ ἔσμεν» ἔκραξαν. μετὰ μέντοι μῆνας ἢ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐν Κιλικίᾳ ἐτελεύτησεν, μέγα πένθος πᾶσιν ἀφείξ. μετὰ δὲ τοῦτον Οὐαλεντινιανὸς ἔτη ιβ', μισθὸν παρὰ θεοῦ τὴν βασιλείαν λαβὼν διὰ τὸ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ἐκβληθῆναι 473 παρὰ Ἰουλιανοῦ τῆς εἰς Χριστὸν ἔνεκεν ὁμολογίας. εἶχε δὲ συμβασιλεύοντα κατὰ γε τὴν ἀνατολήν τὸν αἰσχιστὸν Οὐάλεντα. καὶ πῶς γὰρ οὐ κάκιστος, εἴ γε τοὺς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως σταλέντας πρὸς αὐτὸν π' ἱερατικούς ἀνδρας πρεσβείας ἔνεκεν ἐπὶ πλοίου κατέκαυσεν; οὗτος ὑπὸ Γότθων πολεμούμενος ἐζήτησε τὸν θειότατον ἀδελφὸν αὐτοῦ συμμαχίαν. ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ ὠνείδισεν, οὕτως εἰπὼν οὐ χρὴ ἀνδρὶ βοθηεῖν πολεμοῦντι θεόν.» καὶ ὁ μὲν Οὐάλης ἔτη ι' καὶ δ' βασιλεύσας ἀνοσίως ὑπὸ πολεμίων ἐν ἀχυρῶνι πυρὶ παραδίδοται· ὁ δὲ μοναχὸς ἐκεῖνος Ἰσαάκιος ἐλέγχων μὲν αὐτόν, δεσμοθεὶς δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ εἰρκτῆ παραδοθεὶς, ὠσφράνθη ἐν τῇ φυλακῇ τῆς δυσωδίας ἐκκαυθέντος ἐκεῖσε, ὡς εἴρηται. ὁ μὲντοι Οὐαλεντινιανὸς καὶ τὸν ἀγωγὸν ὠκοδόμησε καὶ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν εἰσήγαγεν. οὗτος καὶ πραιπόσιτόν τινα διὰ τὴν τῆς γυναικὸς Βερονίκης ἀδικίαν ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ κατέκαυσε. τῆνικαῦτα ὁ μέγας Μακάριος σκύλακας ὑαίνης τυφλοῦς ἐθεράπευσεν. ἢ γοῦν μήτηρ αὐτῶν δέρμα προβάτου ἤνεγκε τῷ ἀγίῳ δῶρον ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων ἰάσεως. Μετὰ δὲ Οὐάλεντα Γρατιανὸς ὁ υἱὸς Οὐαλεντινιανοῦ ἔτη γ'. τῆνικαῦτα καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρᾶγμα ἐξαισίον γέγονεν· ἢ γὰρ θάλασσα ἐντὸς εἰσῆλθε τοσοῦτον ὡς καὶ τὰ 474 πλοῖα μεῖναι ἐν ξηρᾷ. συρρεῦσαντος δὲ τοῦ λαοῦ τὸ θαῦμα ἰδεῖν, ἀνέδραμεν αὐθις ἢ θάλασσα καὶ τοῦ ὠρισμένου τότε ὑπερθεν, ὡς ἐντεῦθεν ὑποπνιγῆναι μυριάδας ε'. ἀλλὰ καὶ τὰ μέρη Κρήτης καὶ Σικελίας πάντα σχεδὸν κατεκλύσθησαν, τῆς θαλάσσης ἐπαναδραμούσης καὶ ἐξελθούσης ὡσεὶ στάδια ρ'. καὶ πελάγη τὰ μεγάλα διχῆ τότε διέστησαν, ὡς ἐπὶ βυθοῦ τὰ πλοῖα καθίσει καὶ αὐθις ἀνελθεῖν ἀποκαταστάτος τοῦ ὕδατος. μετὰ τῶν ἄλλων δὲ καὶ ἡ κατὰ Βιθυνίαν Νίκαια ὑπὸ σεισμοῦ κατέπεσεν ἅπασα. τοσοῦτος δὲ φόβος ἦν ὥστε τοὺς ἀνθρώπους ἐν ὄρεσι φεύγειν. τοσοῦτον δὲ ὁ Γρατιανὸς τοξότης εὐστοχος ἦν ὡς ἄδεσθαι πανταχοῦ Γρατιανοῦ βέλη φρένας ἔχειν. οὗτος ὁ βασιλεὺς γυναικὸς αὐτῷ προσελθούσης ποτέ, καὶ τοῦ ὁμοζύγου καταβώσης ὅτι πληγὰς ἐπάγει καὶ ῥαβδισμοὺς αὐτῇ, οὐδὲν ὦ γύναι τοῦτο πρὸς με» ἔφησεν. ἀλλὰ καὶ τὸν ὁμόζυγον αὐτῆς βουλεύεσθαι κατ' αὐτοῦ προσεπειπούσης τοῦ Γρατιανοῦ, πάλιν ἀνταπεκρίνατο τί σοι πρὸς τοῦτο, γύναι;»

Μετὰ δὲ τοῦτον κρατεῖ ὁ μέγας Θεοδόσιος ἔτη ιζ'. ὄρα δὲ νουνεχῶς ὅτι

νικήσαντα τούς Γότθους θέλων ὁ Γρατιανὸς αὐτὸν ἐνδῦσαι πορφύραν, οὐχ εὔρισκεν ἰσομήκη αὐτοῦ διὰ τὸ ὑπερωμίαν εἶναι, εἰ μὴ τὴν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου· 475 οὗτος ἠνίκα τὴν βασιλείαν παρὰ τοῦ θεοῦ ἐνεχειρίσθη, ἠγάγετο Γάλλαν τὴν γυναῖκα τοῦ πρὸ αὐτοῦ βασιλέως, ἅτε Πλακίλλης θανούσης, ἀφ' ἧς ἔτεκεν Ἀρκαδίον καὶ Ὀνώριον. θέλων δὲ τὰ ἱερά τούτους διδάξαι γράμματα, καὶ μὴ εὐρίσκων τινὰ φιλόσοφον ὁμοῦ καὶ φιλόθεον, πέμπει πρέσβεις πρὸς γε τὸν ἐν Ῥώμῃ συμβασιλεύοντα, εἴ που τοιοῦτον ἔχει τινά. καὶ ὃς συνάμα τῷ πάπα πολλὴν περὶ τούτου ποιησάμενος ἔρευναν οὐχ ἕτερον εὔρέ τινα εἰ μὴ τὸν μέγαν Ἀρσένιον διάκονον τηνικαῦτα ὄντα. πέμπουσι λοιπὸν αὐτὸν πρὸς τὸν μέγαν Θεοδόσιον, εἰ καὶ πολλὰ δυσχεραίνων ἦν διὰ τὸ τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν ἅμα τῷ χειροτονηθῆναι κατὰ τὸν νῶτον ποιήσασθαι. ὄν καὶ ἀσμένως ἐδέξατο, καὶ παρέδωκεν αὐτῷ ὡς τέκνα καὶ μαθητάς, οὐ μὴν ὡς βασιλεῖς, τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. ποτὲ γοῦν ἑωρακῶς τοὺς μὲν παῖδας καθημένους μετὰ διαδημάτων, τὸν δὲ Ἀρσένιον ἰστάμενον καὶ διδάσκοντα, μετ' ὀργῆς εἶπεν οὕτω σοι παρήγγειλα; σὺ αὐτοὺς ποιεῖς βασιλεῖς. ὁ θεὸς ἔχει τὴν περὶ τούτων ἐξουσίαν.» καὶ ρίψας τὰ διαδήματα εἶπε κρεῖσσόν ἐστι τεθνάναι θεοσεβῶς ἢ βασιλεύειν ἀσεβῶς.» μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Ἀρσενίου μελετῶντος ἀποδρᾶσαι, ἐπεὶ συνέβη καὶ μᾶλλον ἢ τοῦ Ἀρκαδίου πληγὴ 476 καὶ ἡ διὰ ταῦτα ἐπιβουλή, φωνὴ πρὸς αὐτὸν γέγονεν Ἀρσένιε, φεῦγε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σώζη.» φυγὼν δὲ καὶ ἀπελθὼν ἐν Σκίττει πάλιν ἤκουσε φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε.» οἱ γοῦν παῖδες βασιλεύσαντες ἔγραψαν αὐτῷ συγχωρῆσαι αὐτοῖς, καὶ μάλιστα τῷ Ἀρκαδίῳ, ὑπὲρ οὗ ἐβούλετο ἀποκτεῖναι διὰ σπαθαρίου αὐτόν. ὁ μέντοι μέγας ἀκούσας καὶ τοῦτο, λάβε δημόσια Αἰγύπτου, καὶ διάνειμαι ὅπου θέλεις.» εἶπεν ἐγὼ τῷ κόσμῳ ἀπέθανον, καὶ οὐκέτι ζῶ· πλὴν ὁ θεὸς συγχωρήσαι ὑμῖν.» Ἡ δευτέρα σύνοδος καὶ ὁ μέγας Θεοδόσιος ἐνίδρυσαν τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως τὸν μέγαν Γρηγόριον, κἂν ἐξ Αἰγύπτου τινὲς ὑπὸ φθόνου ἐταράχθησαν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκὼν ἐξέστη. ἀντεισάγεται δὲ Νεκτάριος, τὸ μὲν γένος Ταρσεύς, τὴν δὲ τοῦ πραιτῶρος ἀρχὴν διέπων, ὃς τὸν μὲν βίον θαυμαστός, ἀβάπτιστος δὲ μέχρι τότε. καὶ ὁ μὲν συγκλητικὸς Νεκτάριος προχειρίζετο, ὁ δὲ Μακεδόσιος ἀναθεματίζετο. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἀπαίροντος ἐπὶ τὰ κάτω μέρη, στρατιῶται ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰσελθόντες διὰ τινὰ χρεῖαν ἀνταρσίαν ἐποίησαν, ἐφ' ᾧ ἀντέστησαν οἱ τῆς πόλεως καὶ λίθοις ἔβαλον. τοῦ γοῦν βασιλέως 477 ζέσαντος ἐπὶ τούτοις τῷ θυμῷ, καὶ τῷ ἐκεῖσε ἐπαρχεῦοντι τὰ περὶ τούτων ἐπιτρέψαντος, χιλιάδες ζ' ἀνηρέθησαν. διερχόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Μεδιολάνων (πόλις δὲ Ἰταλίας τὰ Μεδιόλανα) οὐ συνεχωρήθη παρὰ τοῦ θειοτάτου Ἀμβροσίου τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπιβῆναι, ἀλλ' ἔμεινεν ἀφωρισμένος μῆνας ἧ', καὶ μόλις διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ἐλύθη τε τῶν δεσμῶν καὶ εἰς κοινωνίαν ἐδέχθη, πρότερον τὰ τοῦ λιβέλλου νομοθετήσας. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ μετὰ ταῦτα οὔμενον εἰσελθεῖν ἐνεχωρεῖτο· ἡ γὰρ ἀλουργίς» ἔφη βασιλεῖς, οὐ μὴν ἱερεῖς ποιεῖ.» ὅθεν ἐπανελθὼν ὁ βασιλεὺς καὶ παρὰ τοῦ Νεκταρίου ἐρωτηθεὶς δι' ἣν αἰτίαν οὐκ εἰσέρχεται ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, εἶπεν εἰς ἐπίσκοπος ὁ Ἀμβρόσιος.» Ὅτε ἡ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀνδριάντων καταστροφὴ γέγονε, τότε οἱ τὰς ἀκρωρείας τῶν ὀρέων οἰκοῦντες μοναχοὶ τὴν οἰκείαν ἐπεδείξαντο φιλοσοφίαν. κατῆλθον γὰρ καὶ τοῦ θεοῦ ἀντελάβοντο, λέγοντες οὕτω πρὸς γε τοὺς ὑπηρέτας τοῦ βασιλέως εἶπατε τῷ κυρίῳ ἡμῶν βασιλεῖ. εἶπερ τοσοῦτον σὺ ἐπὶ τῇ χαλκῇ εἰκόνι καταστραφείση ἐδυσχέρανας, πῶς οἶει τὸν θεὸν ἀρτίως ἔχειν τὴν αὐτοῦ ὀρῶντα εἰκόνα κακῶς οὕτω παρὰ σοῦ πάσχουσας;» τηνικαῦτα καὶ ἡ τιμία κεφαλὴ τοῦ βαπτί478 στοῦ Ἰωάννου ἐν Κωνσταντινουπόλει διεκομίσθη. ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κτισθέντα ναὸν τοῦ Σαράπιδος καθεῖλε Θεόφιλος. ἐν

τούτω δὲ τῷ ναῶ ξόανον ἦν ἀσχέτως ἀπῆρωρημένον· διὰ γὰρ τοὺς κύκλω αὐτοῦ, τοῦ ξόανου δηλαδή, πεπηγμένους σιδήρους καὶ τοὺς καταντικρὺ τούτων ἐγκεκολαμμένους μαγνήτας μέσον ἐδάφους καὶ ὀρόφου ἐκρέματο. ἰσοδυνάμως γὰρ τετραμερόθεν ἐλκόμενον, καὶ μὴ ἔχον ὅπου καὶ νεύσειε, μέσον ἐξ ἀνάγκης ἀπῆρωρητο. Ἔθνη ποθὲν ἄπειρα κατὰ τοῦ μεγάλου ἐγείρονται Θεοδοσίου. τί τὸ ἐπὶ τούτοις; γράφει τῆνικαῦτα ὁ βασιλεὺς τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας προέδρῳ ἵνα τὸν κατ' Αἴγυπτον μέγαν Σενούφιον ποιήσῃ πρὸς συμμαχίαν τοῦ βασιλέως ἐλθεῖν. ὁ δ' οὐ πείθεται, στέλλει δὲ τῷ βασιλεῖ ράβδον καὶ μικρὸν αὐτοῦ τριβώνιον, οἷς δὴ καὶ χρησάμενος ὁ βασιλεὺς ἀντὶ κράνους καὶ δόρατος κατὰ τῶν πολεμίων ὀρμᾶ, καὶ διὰ χειρῶν αὐτοῦ κατατροποῦται αὐτούς· τοιαῦτα καὶ γὰρ τὰ τῆς εἰλικρινοῦς πίστεως κατορθώματα.

Μετὰ δὲ Θεοδοσίον Ἀρκάδιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ιγ', ὃς τὸν κίονα τοῦ Ξηρολόφου στήσας ἐν αὐτῷ τὸν ἑαυτοῦ καθίδρυσεν ἀνδριάντα. ἐφ' οὗ ἡ γῆ ἐμυκήσατο ἡμέρας ζ', καὶ σεισμὸς γέγονε μέγας τε καὶ πάγκοσμος. μετὰ μέντοι τὸν 479 Νεκτάριον τοὺς τῆς ἐκκλησίας οἵακας ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης καὶ λίαν καλῶς ἀναδέχεται. οὗτος πολὺς ἦν περὶ τὸ λέγειν. ᾧ καὶ Λιβάνιος ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ προσεμαρτύρησεν· ἐρωτηθεὶς γὰρ ἀνθ' ἑαυτοῦ τίνα προβάλλεται διδάσκαλον, Ἰωάννην εἶπεν, εἰ μὴ πως οἱ Χριστιανοὶ τοῦτον ἀφ' ἡμῶν ἀπεσύλησαν. ὀκτωκαιδέκατον γὰρ ἔτος ἄγων ἀφηνίασεν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ὑπὸ Μελετίου βαπτισθεὶς καὶ χειροτονηθεὶς ἀναγνώστης ἀνεχώρησε καὶ ἀπεκάρη, καὶ τὰ θεῖα διδαχθεὶς ἐκεῖσε πάλιν ὑπέστρεψε. γίνεται διάκονος, παρὰ δὲ Φλαβιανοῦ πρεσβύτερος. διεβάλλετο δὲ ὁ μέγας ὡς ὀφρυΐ κατὰ τῶν ὑπηκόων μείζονι χρώμενος. ὅθεν ὁ Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος καὶ μαθητῆς αὐτοῦ ὑπεραπολογούμενος τοῦ μεγάλου, τὸν ἄρχοντα ἔλεγε ὅτι καὶ ἀγαθὸν εἶναι δεῖ καὶ φοβερόν. τίνος ἔνεκεν; ὅτι καὶ ἀγαθοὶ καὶ πονηροὶ ἐν τοῖς ἀρχομένοις ὑπάρχουσι. μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς γε τὴν μεγαλόπολιν ἔρχεται, καὶ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνάγεται. ἀνθίσταται τῇ βασιλίῳ Εὐδοξία, πάσχει πολλὰ διὰ τοῦτο δεινά. ὄρα γὰρ ὅτι καὶ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος ἐν τῷ ἑβδόμῳ ἐλθὼν χειροτονίας καὶ συν-ἄξεις παρὰ τὴν Ἰωάννου ἐποίησε γνώμην· καὶ οὗτος γὰρ ταῖς ὑπὸ Θεοφίλου κατὰ τοῦ ἀγίου μελετηθείσαις διαβολαῖς προκατείληπτο. ἡ μέντοι Εὐδοξία τὸν μέγαν Ἐπιφάνιον ἠρέ480 θισε κατὰ τοῦ χρυσορρήμονος καὶ τάδε εἰποῦσα πάντα μὲν τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν ἐστίν, ὁ δὲ Ἰωάννης οὗτος δι' ἔχθρας τέ μοί ἐστι καὶ τὰ ἔσχατα εἰς ἡμᾶς ἐξυβρίζει. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ δόξαν τινὰ πρεσβεύει τῆς ἐκκλησίας ἀπάδουσαν. ἐφ' ᾧ καὶ δίδωμί σοι πᾶσαν ἐξουσίαν, ὥστε σύνοδον ἀθροῖσαι καὶ τοῦ θρόνου δικαίως αὐτὸν καθελεῖν.» τούτων ἀκούσας Ἐπιφάνιος εἶπεν εἰ μὲν οὖν αἵρεσιν ἔχει τινά, ἄλλου τοῦτο λόγου ἐστίν· εἰ δὲ ὅτι κακῶς ὑμᾶς ἔλεξε, παρὰ ταύτην δὴ μόνον αἰτίαν Ἰωάννην ἐκκήρυκτον δέδοκται γενέσθαι τῆς ἐκκλησίας, Ἐπιφάνιον ὑμῖν οὐχ ἔξετε συναينوῦντα.» ταῦτα δὲ ἡ Εὐδοξία πρὸς τὸν διαληφθέντα ἔλεγε ἅγιον, ἐπειδὴ διαφορὰν ἔμαθέ τινα συμβῆναι ἀνά μέσον αὐτῶν. ὁ μέντοι θεϊότατος Ἰωάννης ἐκ δευτέρου ἐξορισθεὶς καὶ ἀπαχθεὶς εἰς Κουκουσὸν κάκεισε τρία ἔτη καὶ μῆνας β' ποιήσας ἀπηνέχθη εἰς Ποτιούς, κάκειθεν ἀπαίρει πρὸς κύριον, ἐπισκοπεύσας ἐνταῦθα ἔτη ε' καὶ μῆνας ς'. ἐπὶ τούτοις δὲ ὁ πάπας Ῥώμης Ἰννοκέντιος γρά-φει πρὸς Ἀρκάδιον καὶ τάδε. φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἰωάννου βοᾷ πρὸς τὸν θεὸν κατὰ σοῦ, βασιλεῦ, ὡς ποτε Ἄβελ τοῦ δικαίου κατὰ τοῦ ἀδελφοκτόνου Κάϊν, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐκδικηθήσεται. οὐ μόνον δὲ τοῦτο πέπραχας, 481 ἀλλὰ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης διωγμὸν κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν ἱερέων αὐτοῦ συνεστήσω, ἐξεώσας τὸν μέγαν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον τοῦ θώκου τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ

ἀκρίτως, συνδιώξας αὐτῶ τὸν Χριστόν. ἀλλ' ὁ μακάριος Ἰωάννης τὸν βίον κατέλιπε, τὴν πίστιν τηρήσας καὶ στηρίξας τοὺς σαλευομένους. ἀλλ' εἰς ἀλήκτους αἰῶνας τὴν ἀδάπανον τρυφήν καὶ ἀθάνατον ζωὴν ἐκληρονόμησεν. ἡ δὲ νέα Δαλιλά, ἡ κατὰ μικρὸν τῷ ξυρῷ τῆς πλάνης δεσμεύσασα φορτίον ἀμαρτημάτων βαρὺ καὶ δυσβάστακτον. διὸ ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος, ὁ πιστευθεὶς τὸν θρόνον τοῦ μεγάλου ἀποστόλου Πέτρου, ἀφορίζω σέ τε κάκεινὴν τῆς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων μυστηρίων Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν. ἀλλὰ καὶ πάντα κληρικὸν τολμήσαντα μεταδοῦναι ὑμῖν, ἀφ' ἧς ἀναγνώτέ μου τὸν πεμφθέντα σύνδεσμον, ὑπὸ καθάρσει εἶναι. Ἀρσάκιον δέ, ὃν εἰσάγετε εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς ἀντὶ τοῦ μεγάλου Ἰωάννου, καὶ μετὰ θάνατον καθαιροῦμεν σὺν πᾶσι τοῖς κοινωνήσασιν αὐτῷ. ἀλλ' οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γραφήσεται ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις· ἀνάξιος γάρ ἐστιν ὡς μοιχεύσας τὴν ἐπισκοπὴν. προστιθέαμεν δὲ τῇ καθάρσει Θεοφίλου ἀφορισμὸν 482 καὶ ἀναθεματισμὸν καὶ τελείαν ἀλλοτρίωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ.» τούτων ἀκούσας Ἀρκάδιος ἀντιγράφει πρὸς Ἰννοκέντιον πάντες ἄνθρωποι ἴσασιν οἱ εὖ φρονοῦντες ὅτι περ τὰ κατὰ ἄγνοιαν γινόμενα οὔτε θεὸς οὔτε νόμοι κολάζουσιν· ἀλλ' οὐδέ τις ὑπὲρ ἑτέρου δίκην εἰσπράττεται. ὅθεν ταῦτα γέγραφα πληροφωρῶν τὴν ὑμετέραν πραότητα ὡς ἐπιμαρτυροῦντος τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ οὐκ ἔγνω τι τῶν συμβάντων τοῖς ἡμετέροις ἐπισκόποις καὶ κληρικοῖς, ἀλλ' ἀθῶός εἰμι τοῦ κρίματος αὐτῶν· εἰ γὰρ ἤμην συμμέτοχος αὐτῶν εἰς τοῦτο, οὐκ εἶχον τούτους κακῶσαι. περὶ δὲ τῆς σῆς θυγατρὸς Εὐδοξίας γινώθι ὅτι καὶ αὐτῇ ἀνταπέδωκα κατὰ τὸ σφάλμα αὐτῆς οὐ μετρίως, ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης λύπης καὶ θλίψεως ἐν ἀρρωστία βαρυτάτη κατακεῖσθαι αὐτήν. παρακαλῶ λοιπὸν ἵνα τοῦ ἀφορισμοῦ λύσης ἡμᾶς καὶ μὴ ἐκδικήσης πολλαχῶς· οὐ γὰρ πατάξει κύριος δις ἐπὶ τὸ αὐτό.» πρὸς ταῦτα καὶ πάλιν Ἰννοκέντιος ἀπεδεξάμην ὑμῶν τὴν κατὰ θεὸν σπουδήν, ἥνπερ διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀνεδείξασθε. ὅθεν τῶν ἱερῶν δεσμῶν ἀνεθέντες ἐν τοῖς δεσποτικοῖς συμβόλοις προσέλθετε ἐρρωμένοι.» ταύτη τοι καὶ διὰ φροντίδος ὁ Ἀρκάδιος ποιεῖται τὴν τοῦ ἀγίου πρὸς τὴν μεγαλόπολιν ἐπάνοδον.

483 Μετὰ δὲ Ἀρκάδιον ἐβασίλευσε Θεοδόσιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ καλλιγράφος, ἔτη μβ'. οὗτος ἐξελθὼν ἵπασθη καὶ συμπεσὼν τῷ ἵππῳ τὸν βίον τελευτᾷ. οὗτος τὸν ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις τῆς θεοτόκου ναὸν ἔκτισε, πρότερον ὄντα συναγωγὴν Ἰουδαίων. ἀλλὰ καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως παρεξέβαλεν. ἐφ' οὗ σεισμὸς μέγας ἐγένετο, ὥστε πεσεῖν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ πολὺ μέρος αὐτῆς. ἐπεκράτει δὲ ὁ σεισμὸς καὶ κατὰ πᾶσαν χώραν μῆνας τρεῖς. τότε δὴ τότε τοῦ πατριάρχου Πρόκλου καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἀνυποδέτων λιτανευόντων, συνέβη παιδίον ἀρπαγῆναι καὶ τὸν τρισάγιον ὕμνον μνηθῆναι, καὶ οὕτω τὴν θεῖαν στήναι ὀργήν. τότε καὶ Ἰουδαῖος παράλυτος βαπτισθεὶς ὑγιῆς εὐρέθη. ὁ μέντοι διαληφθεὶς πατριάρχης Πρόκλος ἐν Κυζίκῳ χειροτονεῖται πρότερον καὶ μὴ δεχθεὶς παρὰ τῶν ἐκεῖσε χειροτονεῖται ἐνταῦθα. ὁ δὲ δυσσεβὴς Νεστόριος σὺν ἕξ ὁμόφροσιν αὐτοῦ ἔλεγεν ὅτι διμνηαῖον καὶ τριμνηαῖον οὐ δύναμαι λέγειν θεόν. Ἰωάννης δὲ ὁ Ἀντιοχείας μετὰ τὴν τοῦ Νεστορίου καθάρσειν καταλαβὼν, καὶ λυπηθεὶς ὅτι χωρὶς αὐτοῦ καθηρέθη Νεστόριος, παραλαβὼν τοὺς σὺν αὐτῷ ἐπισκόπους, ἐν οἷς καὶ Θεοδώρητος Κύρου καὶ Ἰβας ὁ Ἐδέσης, καθάρσειν ὑπαγορεύει τοῦ μεγάλου Κυρίλλου. 484 Ἡ τοῦ βασιλέως ἀδελφὴ Πουλχερία λαβεῖν ἄνδρα οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῆς παρθεναίαν τῇ θεοτόκῳ ἀνέθετο. αὕτη καὶ τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς θεοτόκου ἐδείματο. γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι ἡ τοῦ βασιλέως κυρὰ Εὐδοκία θυγάτηρ ἐγένετο φιλοσόφου τινὸς ἐξ Ἑλλάδος ὄντος. οὗτος δὲ τελευτῶν τοῖς

μὲν τρισὶν υἱοῖς ἀφῆκε πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, περὶ δὲ ταύτης εἶπεν Ἀθηναῖδι τῇ ποθεινοτάτῃ μου θυγατρὶ ἀφίημι νομίματα ῥ' ἄρκεϊ γὰρ αὐτῇ ἡ τύχη αὐτῆς.» ἡ μὲντοι Ἀθηναῖς μηδὲ ταῦτα τὰ ῥ' λαμβάνουσα καταλαμβάνει τὴν μεγαλόπολιν, ἐκδίκησιν ὥστε λαβεῖν. καὶ οὕτω διὰ τὴν αὐτῇ παροῦσαν εὐπρέπειαν τοῦ βασιλέως γυνὴ ἐχρημάτισεν. ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς αὐτῆς, ἐλθόντας ὕστερον πρὸς αὐτήν, εἶπεν εἰ μὴ ὑμεῖς ἡδίκησατέ με, οὐκ ἠναγκαζόμεν ἐλθεῖν ἐνταῦθα καὶ βασιλεῦσαι.» μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ βασιλέως σκανδαλισθέντος ἐπ' αὐτῇ διὰ τὸν Παυλῖνον (ἐώρακε γὰρ εἰς αὐτὸν τὸ πάμμεγα μῆλον ἐκεῖνο, ὅπερ πένης μὲν αὐτῶ τῷ βασιλεῖ δῶρον ἔφερον, ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς τὴν δέσποιναν αὐτὴ μετεκόμισεν) ἐξήτησεν αὐτὴ ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ δὴ καὶ ἀπῆλθε καὶ ἐξαίσιά τινα ἐποίησε καὶ τὰ ἐκεῖσε τείχη ἔκτισεν, ὡς ἐν αὐτῇ πέρασ λαβεῖν τὸ Δαυιτικὸν ἐκεῖνο ῥητὸν τὸ λέγον ἀγάθυνον κύριε ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών, καὶ οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσα485 λήν.» ἀλλὰ καὶ τελευτῶσα ἔλεγεν μηδὲν τῷ Παυλῖνῳ συνιδεῖν, εἰ καὶ φιλοτίμως εἶχε πρὸς αὐτὸν οὐ μικρῶς ἅτε συνεργήσαντα, ἠνίκα Πουλχερίᾳ τῷ Θεοδοσίῳ δοῦναι ταύτην πρὸς λέχους κοινωνίαν ἐφρόντιζεν. Ὅσῃ δὲ ὁ Θεοδόσιος οὗτος κεκρυμμένην ἀρετὴν ἐκέκτητο, δῆλον ἐντεῦθεν. μοναχὸς τις ἔτη μ' δουλεύσας ὡς δεῖ τῷ θεῷ υπέλαβέ τι μέγα περὶ ἑαυτοῦ, καὶ ζητεῖ μαθεῖν ἐν ποίᾳ τάξει κέκτηται αὐτὸν ὁ θεός, καὶ μανθάνει ὅμοιος εἶναι Θεοδοσίῳ τῷ βασιλεῖ. ἀπαίρει λοιπὸν πρὸς αὐτόν, καὶ ζητεῖ μαθεῖν τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ. καὶ ὁ βασιλεὺς πολλὰ μὲν αὐτῷ ἀπεκάλυψεν ἕτερα, οἷον ξηροκοιτίαν, ἐνδυμενίαν τρίχινον, ἀποχὴν γυναικός, νηστείαν, ἐλεημοσύνην, δικαιοπραγίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ὁ δὲ μοναχὸς ἀπαρεσκόμενος δῆθεν τοῖς ἀπαριθμηθεῖσιν, ἐβιάζετο τὸν βασιλέα εἰπεῖν καὶ εἶπερ τι ἕτερον μεῖζον τῶν εἰρημένων κέκτηται. καὶ ὅς ἔλεγεν ἐν ἡμέρᾳ ἵππικου θεάτρου καθῆσθαι μὲν ἐν τῷ συνήθει τόπῳ αὐτοῦ, μὴ ἐνατενίζειν δὲ τῷ θεάτρῳ, καλλιγραφεῖν δὲ πρὸς τούτοις, καὶ οὕτω τὴν ζωὴν αὐτοῦ ταῖς ἰδίαις χερσὶ συγκρατεῖν. τούτων ἀκούσας ὁ μοναχὸς τοσαύτην ἐδέξατο ἔκπληξιν 486 ὡς καὶ ἑαυτὸν ἀγαπήσαι ὅτι τοσοῦτῳ τὴν ἀρετὴν ἀνθρώπῳ συντέτακται. Ὁ μὲντοι Θεοδόσιος οὗτος τοσοῦτον ἦν ἀπόνηρός τε καὶ ἄπλαστος, ὡς εἴ τις χάρτην αὐτῷ γεγραμμένον ἔφερε, γράμμασιν αὐτὸν ἐρυθροῖς εὐθέως ἐσημειοῦτο, μὴ κατεξετάζων ὅποια δὴ τὰ γεγραμμένα καὶ τίνος εἰσὶ δυνάμεως. ἡ οὖν θαυμαστὴ Πουλχερίᾳ θελήσασα κἄν τούτῳ διορθώσασθαι τὸν ἄνακτα, πλάττεται χάρτην ὡς αὐτοῦ δῆθεν βασιλέως οἰκέτιν αὐτῇ τὴν βασιλίδα χαριζομένου, εἶτα δίδωσιν αὐτὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ δέεται γράμμασιν ἐρυθροῖς τὸν τοιοῦτον ἐνσημανθῆναι. γίνεται ταῦτα· λαμβάνει τὸν χάρτην, κἀντεῦθεν ἔλκει τὴν βασιλίδα καθάπερ δούλην τινά. δυσχεράναντος οὖν ἐπὶ τούτῳ τοῦ βασιλέως ἐκεῖνη τὸ γράμμα προύφερε τὸ βασιλεῖον, κἀκεῖθεν ἔλεγεν αὐτὴν ἐπὶ τούτῳ δικαιοῦσθαι. συνῆκε τὸ δρᾶμα ὁ βασιλεὺς, κἀντεῦθεν οὐ μικρὰν ἐπὶ τῷ σφάλματι δέχεται τὴν διόρθωσιν. Μετὰ δὲ Θεοδόσιον Μαρκιανὸς ἔτη ἕξ, οἰκονομία καὶ σπουδῇ Πουλχερίας τῆς ἀδελφῆς Θεοδοσίου· ἡ γὰρ θαυμαστὴ αὐτῇ γυνὴ τὰ τῆς βασιλείας σκῆπτρα μετὰ τὸν τοῦ Θεοδοσίου θάνατον δεξαμένη, καὶ γνοῦσα ὅτι βασιλέως τὰ τῶν Ῥωμαίων χρῆζουσι πράγματα, τὸν εὐσεβῆ μετακαλεῖται 487 Μαρκιανὸν καὶ τὸ τῆς βασιλείας στέφος αὐτῷ περιτίθησι, φρικτοῖς αὐτὸν πρότερον ὄρκους καταδεσμήσασα τοῦ φυλάξαι αὐτῇ τὴν ἀγνεῖαν ἀδιαλώβητον. οὗτος μὲν οὖν ὁ Μαρκιανὸς πένης ἦν, ἀλλὰ χρηστὸς τοὺς τρόπους. οὗτος στρατιώτης ὢν εἰς ἐκστρατείαν ἀπῆρέ ποτε, καὶ καθ' ὁδὸν ὑπνώσαντα τοῦτον εἶδον οἱ συγκοιμώμενοι αὐτῷ πρότερον ἀναστάντες ὑπὸ πτερύγων αὐτοῦ σκεπόμενον. ἀλλὰ καὶ κατὰ Γιζερίχου τοῦ τῶν Λιβύων ἄρχοντος ἐκστρατεία γίνεται, ἐν ἣ καὶ ὁ Μαρκιανὸς συνὼν αἰχμάλωτος ἄγεται. ὁ γοῦν Γιζερίχος ἰδεῖν τοὺς αἰχμαλώτους θελήσας ἀφ' ὑψηλοῦ τούτοις ἐπεσκόπηκε, καὶ δὴ τὸν

Μαρκιανὸν ὑπνοῦντα ὄρα καὶ σκιας ὑπὸ ἀετοῦ ἀπολαύοντα. θαυμάζει τὸ πρᾶγμα, θεῖον εἶναι κρίνει τὸν ἄνδρα καὶ τοῦ τῶν Ῥωμαίων κράτους ἄξιον. ὅθεν καὶ οὐχ ὄσιον ἔκρινε τοιοῦτον ἄνδρα κτεῖναι, προβεβλημένον εἰς βασιλείας ὕψος ἄνωθεν, ἀλλὰ καὶ τιμᾶ καὶ ἰκετεύει, εἶγε κρατήσῃς, μὴ μάχην συγκροτῆσαι τοῖς Λίβυσιν. ἀπολύεται οὖν ἐκεῖθεν καὶ πρὸς γε τὴν μεγαλόπολιν ἔρχεται. τελευτᾶ τὸν βίον ὁ Θεοδόσιος, καὶ κρίσει τῆς Πουλχερίας βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται. τότε δὴ τότε καὶ λίθοι τρεῖς ἔπεσον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ παμμεγέθεις. οὗτος ἐκέλευσε μὴ γίνεσθαι ἄρχοντας ἐπὶ δόσει νομισμάτων. 488 Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι ἡ δ' σύνοδος ἐδέξατο Θεοδώρητον καὶ Ἴβαν ὡς ἀναθεματίσαντας Νεστόριον. ὁ μέντοι αἰρεσιάρχης Εὐτυχῆς ἀρχιμανδρίτης ἦν, ὁ δὲ Διόσκορος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. οὗτος ὁ Εὐτυχῆς μετὰ δέκα ἐνιαυτοὺς ἀνεφάνη τῆς τρίτης συνόδου. ἑτεροῦσιον ἡμῶν εἶναι ἔλεγεν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ μίαν φύσιν αὐτὸν ὅλον εἶναι. καθ' οὗ πεποίηκε τοπικὴν σύνοδον ὁ μακάριος Φλαβιανὸς ἐπίσκοπος ὢν Κωνσταντίνου πόλεως, καθελὼν αὐτὸν καὶ ὀρίσας ὁμοούσιον ἡμῖν εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. εἶτα δέησιν ὁ Εὐτυχῆς ἐπιδεδωκῶς τῷ βασιλεῖ μετέπεισεν αὐτόν, καὶ μεταστειλόμενος Διόσκορον τὸν τοῦ μεγάλου Κυρίλλου διάδοχον ἐποίησε τὴν ἐν Ἐφέσῳ τὸ δεύτερον σύνοδον κατὰ Φλαβιανοῦ τὴν λεγομένην ληστρικὴν, ἐν ἣ κυλλωθεὶς ἀπὸ πληγῶν ὁ Φλαβιανὸς ἀπέθανεν ἐξ αὐτῶν. ἐφ' ᾧ καὶ γέγονεν ἡ ἐν Χαλκηδόνι τετάρτη σύνοδος κατὰ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου, εἰποῦσα καὶ τοῦτο Κυρίλλου αἰωνία ἡ μνημη.» διὰ μέντοι τὸ καθαιρεθῆναι τὸν Διόσκορον διεσχίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων ἡ τε Κωνσταντίνου πόλις καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια. Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην τετάρτην σύνοδον ἔσπευδον αὐθις τινες ἱερεῖς τε καὶ μοναχοὶ τὸ τοῦ Εὐτυχοῦς δόγμα συνιστᾶν· ὅθεν ὁ τηνικαῦτα χρηματίζων πατριάρχης Ἀνατόλιος συμβουλεύει γραφῆναι δυσὶ χάρταις καὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τὰ δόγματα, καὶ τῇ λάρνακι τῆς μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας ἐμβληθῆναι, καὶ οὕτω δηλωθῆναι τὴν ἀλήθειαν. γίνεται ταῦτα, καὶ θαῦμα παράδοξον ἦν ἰδεῖν· παρὰ γὰρ τοὺς πόδας τῆς ἀγίας ἔρριμμένος εὐρέθη ὁ τῶν ἀντιδικούντων τῇ ἀληθείᾳ χάρτης, ὁ δὲ ἕτερος παρὰ τῇ χειρὶ αὐτῆς. Ἐπὶ μέντοι τούτου τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ Συμεῶν ὁ μέγας ἐπέβη τοῦ στόλου· ἀκοινώνητος γὰρ μέχρι πολλοῦ ἔμενε διὰ τὸ καταρχὴν τοιαύτην ἐνδείξασθαι· πολλοὶ γὰρ οἱ μεμψίμοιροι. Μετὰ δὲ Μαρκιανὸν Λέων ὁ μέγας ἔτη ιη' κρατήσας τελευτᾶ δυσεντερικός· ἐφ' οὗ σημεῖον ἐφάνη ἐν τῷ οὐρανῷ, νεφέλη σαλπιγγοειδῆς ἐπὶ ἡμέρας μ', καὶ ἔβρεξε σποδὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, σπιθαμὴν τὸ πάχος ἔχουσαν. καὶ πάντες ἐλιτάνευον, λέγοντες ὅτι πῦρ ἦν καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ θεοῦ ἐσβέσθη. τότε καὶ Δανιὴλ ὁ μέγας ἐπέβη τοῦ στόλου ἐν τῷ Ἀνάπλω. τότε καὶ ἡ θεία ἐσθῆς τῆς τοῦ κυρίου μητρὸς ἀνεκομίσθη. οὗτος ὁ μέγας Λέων ἐκέλευσε τὰς κυριακὰς ἀπράκτους εἶναι καὶ μήτε ἵππικὸν τελεῖσθαι μήτε μουσικὰ ἤχεῖν ὄργανα, ἀλλὰ πάντας τοῖς θείοις ἐνασχολεῖσθαι ναοῖς. τότε δὴ τότε καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων παύεται βασιλεία. σημειῶσαι δὲ ὅτι ἀπὸ Ῥωμύλου ἤρξατο αὕτη, καὶ μετὰ α' καὶ γ' ἔτη ἐν Ῥωμύλῳ πάλιν πέπαιται, κρατούντων ἐκεῖσε μετὰ ταῦτα ρηγῶν μεγιστάνων καὶ ὄσοι τοιοῦτοι χωράρχαι βάρβαροι. Μετὰ δὲ τοῦτον κρατεῖ Λέων ὁ ἔγγονος αὐτοῦ καὶ υἱὸς Ζήνωνος τοῦ ἐξ Ἰσαυρίας ἔτη β'. τὸν γὰρ ἐπὶ θυγατρὶ αὐτοῦ Ἀριάδνῃ γαμβρὸν Ζήνωνα παριδὼν ὁ μέγας Λέων τῷ ἐγγόνῳ αὐτοῦ τὰ τῆς βασιλείας ἐνεχείρισε σκῆπτρα. μετὰ δὲ τὸν τοιοῦτον Λέοντα Ζήνων ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ Ἰσαυρος ἔτη ις'. οὗτος μετὰ τὸ βασιλεῦσαι ὑπὸ πενθερᾶς αὐτοῦ Βερίνης ἐπιβουλευθεὶς ὡς παρὰ γνώμην αὐτῆς βασιλεύσας, πρὸς τὴν αὐτοῦ φεύγει πατρίδα. κρατεῖ λοιπὸν ὁ τῆς Βερίνης ἀδελφὸς Βασιλίσκος ἔτη β'. οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει κτίσας παλάτιον ἐκάλεσεν αὐτὸ τὰ Βασιλίσκου. ὁ μέντοι Βασιλίσκος οὗτος βραχὺ τοῦ κράτους γευσάμενος

χειροῦται ὑπὸ Ζήνωνος ἐξ Ἰσαυρίας αὐ̄ ὑποστρέψαντος, πυργίσκῳ δὲ στερρῶ σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ κατακλεισθεὶς καὶ μείνας ἀπρόιτος λιμῶ̄ θανατοῦται. ὁ μέντοι Ζήνων ὑποστρέψας ἐκεῖθεν, ὡς εἴρηται, τὸν μὲν Ἀρμάτιον, ὃς αὐτῶ̄ κατὰ Βασιλίσκου συνήργησε, θανάτῳ παραδίδωσιν ὡς τοῦ οἰκείου δεσπότου προδότην, τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ, καθὼς ὑπέσχετο, Καίσαρα 491 προβάλλεται· μετὰ δὲ μικρὸν καὶ τὰς αὐτοῦ τρίχας ἐκκόψας ἀρχιερέα Κυζικηνοῖς καὶ ἄκοντα ἐφίστησι. τούτῳ ποτὲ τῶ̄ βασιλεῖ προεῖπεν ἀστρονόμος τις ὅτι μετὰ βραχὺ τελευτᾶς, καὶ αὐτοῦ τὴν βασιλείαν, ναὶ μὴν καὶ τὴν σύνοικον ἀνὴρ ἐκ τῆς συγκλήτου λήψεται. τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς τοὺς πλείους ἀπώλεσεν, ὅσοι τε λαμπροὶ καὶ ὅσοι τὸν βίον εὐτυχέστεροι. ἀλλ' ἔλαθεν ἑαυτὸν τῶ̄ θεῶ̄ πάντων καὶ τῇ αὐτοῦ προνοίᾳ μαχόμενος· ὡς γὰρ ὁ Ζήνων ἔλιπε τὸν βίον καὶ τὸ κράτος, μεταπίπτει τὰ τῆς βασιλείας εἰς Ἀναστάσιον. κρατεῖ τοίνυν ὁ Δυρραχηνὸς Ἀναστάσιος οὗτος ἔτη κζ'. οὗτος μὲν οὖν καὶ δίκωρος ἐλέγετο· τὴν γὰρ ἐτέραν κόρην ἔτυχεν ἔχων μέλαιναν, γλαυκόχρουν δὲ τὴν ἄλλην. τότε δὴ τότε περὶ τὸ παλάτιον ἀστραπαὶ καὶ βρονταί. καὶ ὁ βασιλεὺς ἔνθεν κάκειθεν διὰ φόβον περιειλούμενος ἐν ἐνὶ τῶν κοιτωνίσκων τῇ θείᾳ περιπίπτει ὀργῇ· καταπεσὼν γὰρ οὗτος νεκρὸν ἐκεῖνον εἰργάσατο. ἐφ' οὗ πῦρ ἐφάνη ἐν τῶ̄ οὐρανῶ̄, σημαῖνον, ὡς ἔοικε, τὴν γεγонуῖαν ἀντίστασιν. ὁ γὰρ λογοθέτης καὶ ὁ ἔπαρχος ἀναβάντες ἐν τῶ̄ ἄμβωνι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐξ ἐπιτροπῆς τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῶ̄ ἐκφωνῆσαι τὸ τρισάγιον μετὰ τοῦ ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς» ἔλεγον ἡμᾶς, ἀντιστῆναι κατ' αὐτῶν ἐποίησαν τὸν λαόν. καὶ τοσαύτη γέ492 γονεν ἀνάγκη ὡς καὶ οἴκους ἐμπρῆσαι, καὶ ἠγούμενόν τινα καὶ στυλίτην τῶ̄ βασιλέως μέρει προσκειμένους φονεῦσαι, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν κατακαῦσαι· ἀλλὰ καὶ τὸν βασιλέα εἰς πρόσωπον ὕβριζον. οὗτος ἀνθρωπον εἶδε κατ' ὄναρ κρατοῦντα κώδικα, καὶ πρὸς αὐτὸν λέγοντα ἰδοὺ διὰ τὴν κακοπιστίαν σου ἀπαλείφω ἔτη ιδ' τῆς ζωῆς σου.» ὁ δὴ καὶ γέγονε, καὶ ἀστραπόβλητος γεγονὼς θνήσκει, ἐτῶν ς' καὶ η'. οὗτος ἔκτισε τὴν κινστέρναν Μωκησίαν. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τινὲς μὲν τουτονὶ τὸν Ἀναστάσιον, ἕτεροι δὲ Ζήνονα κατόχῳ συσχεθῆναι νοσήματι λέγουσι, καὶ οὕτω ταφῆναι, καὶ μετὰ ταῦτα φωνὴν ἐκ τοῦ τάφου προῖέναι, εἶθ' οὕτως ἀνοιγέντος τοῦ μνήματος εὑρεθῆναι τοὺς βραχίονας αὐτοῦ βεβρωμένους ὑπὸ πείνης παρ' αὐτοῦ. ἐν τῶ̄ κατ' ἀκρόπολιν ἀγίῳ Μηνᾶ̄ εὐρέθη ὄρυγμα ἐν ᾧ̄ ὅσα γιγάντων πολλά· ταῦτα ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος χάριν θαύματος ἐν τῶ̄ παλατίῳ̄ κατέθετο. οὕτω μὲν οὖν κατὰ τὸν ἅγιον Μάμαντα γέφυρα ἦν ἐπὶ μεγάλῳ̄ ποταμῶ̄. ἐκεῖσε οὖν διὰ τὸ οἶσθαι δράκοντα κατοικεῖν, ἐν τῇ γεφύρᾱͅ δηλονότι, παρθένους καὶ θυσίας προσέφερον. ταῦτα δὲ Ζήνων κατέστρεψε. Γίνωσκε δὲ ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος καὶ τι κάλλιστον εἶχε τοῖς αὐτοῦ παραμειγμένον κακοῖς· καὶ εἰ μὴ περὶ τὸ 493 θεῖον σέβας ἐσφάλλετο, ἴσχυσεν ἂν τὸ τοιοῦτον καλὸν πάντων περιγενέσθαι τῶν ἐκείνου κακῶν. πρόρριζον γὰρ ἀνέσπασε τὴν κακίστην ταύτην εἴσπραξιν, ἣν ἰστορῆσαι ὁ λόγος ἐπέιγεται. ἅπας ἀνὴρ καὶ γυνή, κόρη παῖς καὶ βρέφος, πτωχὸς ἐλεύθερος καὶ δούλος ὑπὲρ σκυβάλων κοπρηνῶν, προσέτι δὲ καὶ οὔρων, ἀργυροῦν τῶ̄ ταμείῳ̄ προσέφερον νόμισμα. τουτὶ δὲ τὸ βάρος καὶ τοῖς κτήνεσιν αὐτοῖς ἐπέκειτο· ὑπὲρ γὰρ ἐκάστου κτήνους φόλλεις ἐξ ὁ δεσπόζων κατεβάλλετο. ὁ τοίνυν Ἀναστάσιος μοναχοὺς ἀνδρας εὐλαβηθεὶς ἐντεύξεις ποιησαμένους πρὸς αὐτὸν τὸ βάρος τοῦτο παντάπασιν ἐντεῦθεν ἀπήλασε. Κοάδης δὲ ὁ Περσῶν βασιλεὺς ἐν τινὶ φρουρίῳ̄ λίθους τιμίους μαθὼν ἀποκεῖσθαι, καὶ κωλυόμενος παρὰ τῶν ἐν αὐτῶ̄ κατοικούντων δαιμόνων ἀναλαβέσθαι αὐτούς, πάση μαγγανείᾱͅ ἐχρήσατο, Ἰουδαίους τε καὶ πάντας ἄλλους προσκαλεσάμενος, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθη ποιῆσαι τι, μόνος δὲ ὁ ἐκεῖσε ἐπισκοπεύων, τῶ̄ σημείῳ̄ τοῦ σταυροῦ ἐκδιώξας αὐτούς. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως.

Μετὰ δὲ Ἀναστάσιον Ἰουστῖνος ὁ Θραξ ἔτη θ'. ἐφ' οὗ ἀστὴρ ἐφάνη ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπάνω τῆς χαλκῆς πύλης τοῦ παλατίου, ἐπὶ ἡμέρας κς', καὶ γέγονε σεισμὸς φοβερῶτατος. καὶ ἡ μὲν Κωνσταντινούπολις ἐν διαφόροις τόποις συμπτώσεις ὑπέμεινεν, ἡ δὲ μεγάλη Ἀντιόχεια πᾶσα σχεδὸν κατε494 πόθη καὶ τάφος τῶν οἰκητόρων ἐγένετο· τοὺς δὲ ἔτι ζῶντας πῦρ κάτωθεν ἀνερχόμενον κατέφλεγεν. ἡ δὲ Πομπηϊούπολις μέσον ἐρράγη, καὶ τὸ ἡμισυ αὐτῆς κατεπόθη μετὰ τῶν οἰκητόρων. ἐσείετο δὲ ἡ γῆ ἐνιαυτὸν ὅλον. καὶ γυνὴ δὲ ἐφάνη ἀπὸ Κιλικίας γιγαντογενής, ὑπερέχουσα πάντα ἄνθρωπον μακρὸν πῆχυν ἕνα· ἦν δὲ καὶ πλατεῖα σφόδρα. Μετὰ δὲ τοῦτον Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας ἔτη λθ'. οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸ τῆς βασιλείας αὐτοῦ φιλίως διέκειτο πρὸς Ἰνδέρικον ῥῆγα τῶν Οὐανδάλων. βασιλεύσας οὖν, καὶ γράμματα δεξάμενος ὅτι κατ' αὐτοῦ ὁ Γελίμερ ἐπανέστη καὶ κατασχὼν αὐτὸν σὺν γαμετῇ καὶ τέκνοις ἐν φυλακῇ κατέκλεισε, πόλεμον συνεκρότησε κατὰ τῶν Οὐανδάλων καὶ τοῦ ῥηγὸς αὐτῶν Γελίμερος, στόλον ἐκπέμψας ἐκεῖσε μυριάνδρον, τῷ στρατηγικωτάτῳ Βελισαρίῳ παραδοὺς αὐτόν. ἀπέρχεται οὖν ἐκεῖσε, καὶ πᾶσαν Λιβύων φυλαρχίαν τροποῦται, καὶ τοὺς ὑψάχενας Οὐανδάλους καὶ λίαν ἐπικλινεῖς δείκνυσιν. ἡ τε τῶν Καρχηδονίων πόλις τὰς πύλας αὐτῷ ἀνεπέτασεν· ὡς γὰρ πατέρα παῖδες, οὕτως ἐφίλουν ἅπαντες Βελισάριον. ἐν δέ γε τοῖς βασιλείοις Γελίμερος πλοῦτον εὐρῶν ὅτι πολὺν τῷ στρατῷ φιλοτίμως δένειμε. τὸν μέντοι Γελίμερα σὺν γαμετῇ καὶ τέκνοις λαβῶν δορυαλῶτους μυριόνικος ὑποστρέφει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. ἔνθεν τοι καὶ 495 ἀξίως αὐτὸν ἀμειβόμενος ὁ βασιλεὺς ἰδίους ἐν νομίσμασι, χρυσέοις ἀργυρέοις, ὀπλίτην ἐνεχάραξε ῥομφαίαν ἐσπασμένον. ἀλλὰ καὶ θρίαμβον αὐτῷ λαμπρὸν ἠτοίμασεν, ἐν ᾧ προπορευόμενος ἦν αὐτοῦ καὶ Γελίμερ. ἔτι δὲ καὶ Ῥώμην τὴν παλαιτάτην ὑπὸ Γότθων ἀλοῦσαν Ῥωμαίοις ἐπανεσώσατο. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα κινδυνεύοντα καθ' ἡν ἡμέραν ἵππικὸν ἐκτελεῖται θέατρον, ὁ Βελισάριος συνάμα τῷ Ναρσῆ τοῦ προκειμένου κινδύνου ἐξείλετο. καὶ οὕτω μὲν ὁ Βελισάριος. ἀλλ' οὐκ ἀνεκτὰ καὶ τῷ φθόνῳ δοκεῖ τὰ κατ' ἐκεῖνον. ἐντεῦθεν ὁ τὸν Χοσρόην ἐκφοβῶν, ὁ τόσα Λιβύων ἔθνη χειρωσάμενος πτώμα πέπτωκεν ἔλεεινόν, πολλῶν δακρύων ἄξιον· ἐκάθητο γὰρ ἀναμένων τὸν δήμιον ἀποκόψαι τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι τὴν τοῦ θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν, ξυλότρουλον καὶ δρομικὴν πρότερον κτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς εἰς ὃ νῦν ἔχει κάλλος τε καὶ μέγεθος ἤγειρε. διηγέρθη δὲ εἰς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ἔργον διὰ τὸν πολυπληθῆ φόνον ἐκεῖνον, ὃν ἡ ἀντιστασία τοῦ Ὑπατίου προυξένησεν. εἰ γὰρ καὶ εἰς φυγὴν ἐτράπη πρότερον ὁ βασιλεὺς οὗτος, ἡνίκα οἱ τοῦ πρασίνου δήμου τὸν Ὑπάτιον ἀνηγόρευον, ἀλλ' ἡ γυνὴ αὐτοῦ Θεοδώρα 496 ἐκράτησεν αὐτόν, καλόν» εἰποῦσα ἐντάφιον ἢ βασιλεία.» ὅθεν καὶ πολέμου συγκροτηθέντος λ' καὶ ε' πίπτουσιν, ὡς φασι, χιλιάδες, καὶ αὐτὸς ὁ Ὑπάτιος, τοῦ Βελισαρίου καὶ αὐτοῦ τοῦ Ναρσῆ, καθάπερ ἔφημεν, ἀριστευσάντων ἐπὶ τούτοις τὰ μέγιστα. ἔκτοτε γὰρ καὶ τὸ ἡμισυ μέρος τοῦ ἵππικοῦ, τὸ καταντικρὺ τοῦ βασιλικοῦ καθίσματος, νεκρὰ προσηγορεύθη διὰ τὸ τὰ νεκρὰ σώματα ἐκεῖσε κατατεθῆναι. ὅθεν καὶ τὸν θεὸν τούτου ἔνεκεν ἐξιλεούμενος ὁ Ἰουστινιανὸς τὸ θαυμαστὸν τοῦτο ἔργον ἀνωκοδόμησε, γράψας πανταχοῦ γῆς, ὅπου δ' ἂν εὐρεθῆ λίθος ἢ κίων ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον λαμπρὸν, ἐνταῦθα μετακομίσεσθαι. ἐπτὰ ἔτη συνήγετο ἡ ὕλη ἀπὸ Κυζίκου ἢ πλειῶν. ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκήματα τὰ τῆ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ πλησιάζοντα καὶ πάνυ δικαίως ἐπιπράσκετο. ἰδοὺ γὰρ γυνὴ τις Ἄννα τοῦνομα, οἴκημά τι ἔχουσα, οὐκ ἐβούλετο πωλῆσαι αὐτό, πρὸς ἣν ὁ βασιλεὺς ἀφικνεῖται αὐτός. ἥτις αὐτὸν ἰδοῦσα ἔφη κατὰ

δωρεάν αὐτὸ βούλομαι δοῦναι μισθοῦ καὶ μνήμης ἔνεκεν, ἄλλως δὲ οὐχί.» καὶ ἔστιν αὐτὸ τὸ σκευοφυλάκιον σὺν τῷ ἀγίῳ Πέτρῳ· οἶκος ἕτερος Ἀντιόχου ὀστιαρίου ἀπετιμήθη λίτρας λη', ἀλλ' αὐτὸς οὐκ ἐβούλετο πωλῆσαι αὐτό. ἠθύμει ὁ βασιλεύς, ἐφ' ᾧ καὶ μάγιστρος τις τὸ πρᾶγμα μεταχειρίζεται. τελεῖται ἵππικόν, φρουρεῖται ὁ Ἀντίοχος· μέγα βοᾷ εἰ θεάσομαι τὸ ἵππικόν» (σφόδρα καὶ 497 ἐφίλει αὐτό, καὶ ταῦτα φιλοβένετος ὢν), τὸ τοῦ βασιλέως ποιήσω θέλημα.» γίνεται ταῦτα, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ βασιλικῷ καθίσματι τοῦ διαληφθέντος οἴκου ἡ διάπρασις γέγονεν. ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μὴ βλασφημεῖν τοὺς ἐκεῖσε κάμνοντας νουμία πρὸς ἐσπέραν ἐμίγνυε τῷ χῶματι, καὶ εὐρίσκοντες αὐτὰ μετὰ χαρᾶς ὑπεχώρουν. Ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου πρὸς τὸ ἄριστον ἀπῆλθον διὰ τάχους οἱ κάμνοντες, τὸν τοῦ πρωτομαϊστόρου υἱὸν ἀφέντες εἰς φυλακὴν τὴν ἐργαλείων. εὐθὺς ἐφίσταται ἄγγελος, χολοῦται, πέμπει πρὸς ἐκείνους αὐτόν· ὁ δ' οὐ πείθεται. ὄμνυσιν ὁ ἄγγελος μὰ τὴν ἀγίαν σοφίαν τὴν νῦν κτιζομένην, ἥτις ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, οὐκ ἀφίσταμαι τῶν ὧδε, εἰ μὴ λαλήσας ἐκείνους ὑποστρέψεις.» μηνύεται ταῦτα τῷ βασιλεῖ. στέλλεται ἀλλαχοῦ ὁ τῶν ἐργαλείων φύλαξ χάριν τοῦ μὴ τὸν θεῖον ἐκεῖθεν ἀναχωρῆσαι ἄγγελον. καὶ αὐθις περὶ τὰ τέλη τοῦ κτίσματος, ἀθυμοῦντος τοῦ βασιλέως χρυσίου ἔνεκεν, ἐφίσταται τις εὐνοῦχος λέγων αὐτῷ δός μοι ἀνθρώπους, καὶ παρέξω σοι χρυσίον ἱκανόν.» καὶ ὁ μὲν ἀπέρχεται, οἱ δὲ ἀκολουθοῦσιν. ὀρῶσιν οἰκήματα λαμπρά, χρυσίον ἐπ' ἔδαφος πολὺ. λαμβάνουσιν ὡσεὶ κεντηνάρια π', καὶ ὑποστρέφου 498 σιν. ἀπαρτίζεται ὁ τροῦλος μετὰ βησάλων κούφων πάντη, οὐ μὴν κισσηροειδῶν, καθὰ τινές φασι. τελεῖται τὸ ἔδαφος διὰ μαργάρων ποικιλοχρῶν, ὡς ὀρᾶσθαι θάλασσαν ἀντικρυς. τὸν δὲ γε βασιλέα βουλόμενον τὸ ἔδαφος, καὶ αὐτὰ τὰ πλάγια καταχρυσῶσαι κωλύουσί τινες μαθηματικοί, λέγοντες ὅτι ἐπ' ἐσχάτων βασιλεῖς ἐλεύσονται πένητες καὶ ἐκδαφιούσιν αὐτά. ὁ δὲ γε ἄμβων καὶ ἡ σωλαία πάνυ λαμπρῶς κατεσκευάστο· χρόνου γὰρ πάκτον τῆς Αἰγύπτου εἰς αὐτὰ καταβάλλουσιν ἤγουν ρ' ρ' τ' ξ' καὶ ε'. ὁ δὲ ναὸς ἀπαρτίζεται ἅπας ἐν χρόνοις ἑπτακαίδεκα. μετὰ δὲ ταῦτα λέγεται τὸν Ἰουστινιανὸν ἀνελθεῖν ἀπὸ τοῦ παλατίου ἄχρι τοῦ Αὐγουστιῶνος ἐν ἄρματι τεθρίπῳ καὶ εἰσοδεῦσαι μετὰ τοῦ πατριάρχου Εὐτυχίου, καὶ εὐχαριστῆσαι τῷ θεῷ, δι' οὗ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐτέλεσε πρὸς τοῖς ἄλλοις. εἶπεν δὲ καὶ τοῦτο ἐνίκησά σε, Σολομών.» ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κιστέρνῃ τῇ λεγομένη βασιλικῇ στήλην ἔστησε τοῦ Σολομώντος ὁ διαληφθεὶς βασιλεὺς ἀφορῶσαν πρὸς γε τὴν οἰκοδομηθεῖσαν μεγάλην ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ κρατοῦσαν τὴν σιαγόνα αὐτῆς, ὡς δῆθεν ἠττηθέντος τοῦ Σολομώντος ἐπὶ τῷ κτίσματι τῆς νέας Ἰερουσαλήμ. καὶ περὶ μὲν τοῦτο οὕτως. Ἡ δὲ τῶν ἀγίων ἀποστόλων ἐκκλησία δρομικὴ ξυλότρου 499 λος ἐκτίσθη τὸ πρότερον παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐμεγαλύνθη δὲ καὶ ὡς ἔχει νῦν κατεσκευάσθη παρὰ Θεοδώρας, γυναικὸς Ἰουστινιανοῦ. τὸ δὲ ἅγιον βῆμα ἐκεῖσε εἰάθη διὰ τὰ ἐν αὐτῷ κείμενα τίμια λείψανα πατριαρχῶν τε καὶ ἀποστόλων. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ ἡ ὑπαπαντὴ ἐορτάζεσθαι ἤρξατο, ἥτις κατὰ τὸν χρυσορρήμονα Ἰωάννην οὐκ ἔστιν ἐναρίθμιος ταῖς δεσποτικαῖς ἐορταῖς. ὡς γὰρ ἐν ἕξ ἡμέραις τὰ πάντα ἐποίησεν, οὕτω καὶ ἐν ἕξ ἐορταῖς τὰ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ἐπλήρωσε, τῷ γεννήσει, τῷ βαπτίσματι, τῷ σταυρῷ, τῇ ἀναστάσει, τῇ ἀναλήψει καὶ τῇ πεντηκοστῇ. λείπεται οὖν ἡ ἑβδόμη, ἐν ἣ ἅπαντα κατάπαυσις. Τότε καὶ ἡ θάλασσα ἐξελθοῦσα τῶν ὀρίων αὐτῆς ἐπὶ μίλια τρία πρὸς τὰ μέρη τῆς Θράκης, καὶ πολλὰς χώρας καὶ ἀνθρώπους ἀποπνίξασα ὑπέστρεψε. τότε δὲ καὶ θανατικὸν ἀνθρώπων ἐν Κωνσταντινουπόλει γέγονε. τοσοῦτον δὲ ἦν ὥστε μένειν ἀτάφους τοὺς ἀποθνήσκοντας ἡμέρας γ'· οὐδὲ γὰρ ἦν ὁδὸς διὰ τὸ πλῆθος θάπτεσθαι. ἐπεκράτει δὲ μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον. ἐντεῦθεν καὶ πᾶσα ἡ γῆ ἐπώλεσε διὰ τὰ

πτώματα. τοσοῦτον δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀποθνησκόντων ἦν ὥστε χιλίους κραββάτους τὸν βασιλέα ποιῆσαι 500 χάριν τοῦ ἀποκομίζεσθαι αὐτούς, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀμάξας πλείστας καὶ ἡμιόνους ὡσαύτως ἐκέλευσεν ἐπὶ τῇ μετακομιδῇ αὐτῶν ὑπηρετεῖν. ἐπιτεινομένης δὲ τῆς θνήσεως εἰς τὸν αἰγιαλὸν τοὺς πλείους ἔρριπτον. καὶ ἀπλῶς εἶπεῖν, τόπος οὐκ ἦν ἐν ᾧ οὐκ ἔκειντο νεκροὶ ἀπόζοντες, βρονταὶ δὲ καὶ ἀστραπαὶ τοσοῦτον γεγόνασι φοβεραὶ ὥστε καὶ καθεύδοντάς τινας καυθῆναι. γέγονε καὶ σεισμὸς παγκόσμιος· πᾶσαι γὰρ πόλεις καὶ χῶραι καταποθῆναι ἐκινδύνευον. καὶ ἡ θάλασσα μίλια β' παρεξέβη. δεύτερος αὐθις σεισμὸς ἡμέρας δέκα, δι' ὅλου σείων, ὡς καὶ τὸν βασιλέα χωρὶς στέμματος διελθεῖν τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννων ἡμέραν. ἕτερον θανατικὸν ἐκ βουβῶνος διαφθεῖρον ἅπαντας, οὐχ ἦττον τοῦ προτέρου, μῆνας δ'. καὶ πάλιν ἐν Ἀντιοχείᾳ σεισμὸς ἐπὶ ὥραν μίαν, καὶ χιλιάδες ε' συνεπόθησαν. καὶ εἰ μὴ κατὰ τὸν ὄνειρον ὃν εἶδε τις, ἔγραψαν ἐν τοῖς προθύροις Χριστὸς μεθ' ἡμῶν, στήτε,» πᾶσα ἡ πόλις συνεχώθη. Ἐφάνη καὶ κομήτης ἡμέρας κ', καὶ μετὰ χρόνον τινὰ γέγονεν ἀστέρων δρόμος ἀφ' ἑσπέρας ἕως πρωῆ, ὡς πάντας λέγειν ὅτι πίπτουσιν οἱ ἀστέρες. εἶτα ὁ ἥλιος ἔλαμψε χωρὶς ἀκτίνων, ὡσπερ καὶ ἡ σελήνη. τότε δὴ καὶ ἄνθρωπος ἦλθεν ἀπὸ δύσεως κωμοδρόμος, ἔχων κύνα ξανθὸν καὶ τυφλόν, ὃς 501 παρὰ τοῦ κωμοδρόμου κελευόμενος ἐποίει θαυμάσιά τινα. καὶ ἀθεσμοκοῖται τινες εὐρεθέντες ἐθριαμβεύθησαν καυλοτομηθέντες, μεγιστᾶνες ὁμοῦ καὶ ἀρχιερεῖς, καὶ οὕτω περιαγόμενοι οἰκτρῶς ἐτελεύτησαν. κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ καὶ τὸ μέγα κῆτος ἐάλω τὸ εἰς ἐνιαυτοὺς τὴν Βυζαντίδα κατατρῦχον πενήκοντα· τὰς νῆάς τε γὰρ κατεβύθιζε καὶ τοὺς ἀνθρώπους διέφθειρεν, ᾧ ὄνομα Πορφύριος. ποτὲ γοῦν δελφίνας διώκων ἐν παραλίῳ κατεσχέθη τέλματι, τῶν δελφίνων περὶ τὴν γῆν ἐκπηδησάντων. καὶ οὕτως ἀλώσιμος γίνεται ὁ πάσης ἀνώτερος μηχανῆς ὀρώμενος τὸ πρὸ τοῦ. μήκος μὲν πήχεις τριάκοντα, εὖρος δὲ πήχεις δέκα κατὰ τὸν Καισαρέα Προκόπιον. Τότε δὴ καὶ τὰ τῶν Σηρῶν νήματα, τοῦτ' ἔστιν ἡ μετὰξά, παρὰ Ῥωμαίοις ἤρξατο γίνεσθαι. κατὰ γὰρ τὸν διαληφθέντα Προκόπιον ἦγετο μὲν ἡ μετὰξά δι' ἐμπόρων ἐνταῦθα, οὐκ ἐγινώσκετο δὲ οὐθ' ὅπως γίνεται οὐθ' ὅτι Σηρῶν νήματά ἐστι. μοναχοὶ δὲ δύο τινὲς ἐξ Ἰνδίας ἐλθόντες τὴν γένεσιν αὐτῆς διηγήσαντο, καὶ ὑπισχνοῦντο κομίσει τὸν τῶν σκωλήκων ἐκείνων γόνον, ᾧ ὄντα καὶ πάνυ σμικρά, δεῖξαί τε Ῥωμαίοις ὅπως ἐκεῖνα ζωογονοῦνται θαλπόμενα καὶ εἰς σκώληκας μεταβάλλονται, καὶ ὅπως δημιουργοῦσι τὴν με502 τάξαν. ὃ δὴ καὶ πεποιήκασιν, πολλὰ παρὰ τοῦ βασιλέως εὐεργετηθέντες. Ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλείας καὶ ἡ πέμπτη σύνοδος γέγονεν, ἀναθεματίσασα τὸν Ὀριγένην, εἰ καὶ πάλαι ἠκμαζε τὰ ἀσεβῆ τούτου δόγματα, προσέτι δὲ καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ Νεστορίου τοῦ Θεοδωρήτου συνηγορίας, καὶ τὴν τοῦ Ἰβᾶ ἐπιστολήν, ἣν πρὸς Μάρην τὸν Πέρσην ἔγραψε λέγουσαν μὴ τὸν θεὸν λόγον ἐκ τῆς ἀειπαρθένου γεννηθῆναι. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι τῷ εἰκοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου γέγονεν ἡ ἐν Νικαίᾳ πρώτη σύνοδος, ὑπὸ πατρῶν ἁγίων τη'. ὑπῆρχον δὲ προεξάρχοντες τῆς συνόδου ταύτης Σίλβεστρος πάπας Ῥώμης, Μητροφάνης Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας, Εὐστάθιος Ἀντιοχείας καὶ Μακάριος Ἱεροσολύμων. συνῆλθον δὲ κατὰ Ἀρείου βλασφημοῦντος τὸν θεὸν λόγον, καὶ κτίσμα λέγοντος αὐτὸν καὶ ἑτερούσιον τοῦ πατρός, καὶ ὅτι ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν. ὃν καθελοῦσα ἡ ἁγία σύνοδος τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐκράτυεν. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου γέγονεν ἡ δευτέρα σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ πατρῶν ἁγίων ρν', κατὰ Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, ὅτε καὶ Γρηγόριος ὁ θεολόγος τῆς ἐκκλησίας ἐξεβλήθη. ὑπῆρ503 χον δὲ προεξάρχοντες τῆς συνόδου ταύτης Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας, Μελέτιος Ἀντιοχείας, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος ὁ

θεολόγος Κωνσταντινουπόλεως καὶ Δάμασος πάπας Ῥώμης, οἵτινες ἀνεθεμάτισαν Μακεδόνιον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημοῦντα, καὶ σὺν αὐτῷ Σαβέλλιον καὶ Ἀπολινάριον τὸν τῆς Λαοδικείας πρόεδρον. Ἐν δὲ τῷ ἰγ' ἔτει τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ γέγονεν ἡ ἐν Ἐφέσῳ τρίτη σύνοδος. ὑπῆρχον δὲ οἱ τῆς συνόδου ταύτης προκαθήμενοι Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Κελεστίνος πάπας Ῥώμης, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων. συνῆλθον δέκατὰ Νεστορίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, παρόντος καὶ αὐτοῦ ἐν Ἐφέσῳ καὶ λέγοντος μὴ θεοτόκον ἀληθῶς τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι. τότε καὶ οἱ ζ' παῖδες ἀνέστησαν οἱ ἐπὶ Δεκίου κοιμηθέντες. Ἐπὶ δὲ Μαρκιανοῦ βασιλέως γέγονεν ἡ τετάρτη ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος, ὑπὸ πατρῶν ἑξακοσίων τριάκοντα, ἧς ἡγοῦντο Λέων πάπας Ῥώμης, Ἀνατόλιος Κωνσταντινουπόλεως, Ἰουβενάλιος Ἱεροσολύμων. συνῆλθον δὲ κατὰ Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου, λεγόντων μὴ εἶναι τὴν σάρκα τοῦ κυρίου ὁμούσιον ἡμῖν, ἀλλ' ἐκ δύο μὲν φύσεων τὴν ἔνωσιν γενέσθαι, μίαν δὲ ἀποτελεσθῆναι μετὰ τὴν ἔνωσιν, μυθολογούντων δὲ καὶ φαντασίᾳ φορῆσαι τὴν σάρκα τὸν κύριον, καὶ τῇ θεότητι 504 πάθημα προσνεμόντων. οὓς καθελόντες ὡς βλασφήμους ἀνεθεμάτισαν, καὶ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ ἀφθάρτους καὶ ἀτρέπτους σαφῶς ἐθεολόγησαν. Ἐν δὲ τῷ ιδ' ἔτει τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ μεγάλου ἐν Κωνσταντινουπόλει γέγονεν ἡ πέμπτη σύνοδος ὑπὸ πατρῶν ρξέ'. ἡγοῦντο δὲ ταύτης Εὐτύχιος Κωνσταντινουπόλεως, Ἀπολινάριος Ἀλεξανδρείας, Δόμνος Ἀντιοχείας, Βιγίλιος πάπας Ῥώμης. συνῆλθον δὲ κατὰ Σεβήρου τοῦ ἀκεφάλου καὶ τοῦ ματαιόφρονος Ὠριγένους· ἐληρώδει καὶ γὰρ τὰς ψυχὰς προϋπάρχειν τῶν σωμάτων, τὴν τε μετεμψύχωσιν ἐδόξαζε, καὶ τέλος εἶναι τῆς κολάσεως ἔλεγε, καὶ τὴν τῶν δαιμόνων εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν, καὶ τὰ σώματα δὲ ἡμῶν μὴ ἀνίστασθαι ταῦτ' ἐν τῇ ἀναστάσει. τὸν παράδεισον ἠλληγόρει· μήτε γὰρ αἰσθητὸν αὐτὸν ἔλεγεν εἶναι, μήτε μὴν ἐν σαρκὶ πλασθῆναι τὸν Ἀδάμ. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου γέγονε σύνοδος ἡ ζ', ὑπὸ σπ' πατρῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, βεβαιωσάντων μὲν καὶ τὰ δόγματα τῶν προλαβουσῶν ἁγίων πέντε συνόδων, ἀναθεματισάντων δὲ καὶ τὴν τῶν Μονοθελητῶν αἵρεσιν καὶ δύο θελήσεις φυσικὰς καὶ ἐνεργείας ἐν Χριστῷ βεβαιωσάντων, καὶ καθελόντων Σέργιον καὶ Πύρρον, ὡσαύτως δὲ καὶ Ὀνώριον Ῥώμης.

505 Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου ἐγγόνου Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, καὶ Εἰρήνης τῆς μητρὸς αὐτοῦ, γέγονεν ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον σύνοδος, ὑπὸ πατρῶν τη', ἐπὶ ἀναστηλώσει τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ καθαιρέσει τῶν Χριστιανοκατηγόρων, οἱ διέσυρον τοὺς Χριστιανούς ὡς εἰδῶλα τάχα προσκυνοῦντας τὰς ἁγίας εἰκόνας. διωρίσαντο λοιπὸν οἱ πατέρες οὗτοι τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὰς σεπτὰς εἰκόνας προσκυνεῖσθαι, τοὺς δὲ εἰκονομάχους ἢ χριστομάχους ἐκ μέσου ποιήσαντες. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι τὴν τοῦ θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνεγείρας ἔστησε καὶ τὴν στήλην αὐτοῦ ἐν ὑψηλῷ κίονι, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ κρατοῦσαν σφαῖραν μετὰ σταυροῦ, ἀφ' οὔ δηλοῦται ὅτι διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐγκρατῆς γέγονε τῆς γῆς (σφαιροειδῆς καὶ γὰρ ἡ γῆ), τὴν δὲ δεξιὰν χεῖρα κατὰ ἀνατολὴν ἀνατεταμένην ἔχουσαν, καὶ ἐπαπειλοῦσαν ὡσπερ τοῖς Πέρσαις καὶ παρεγγυῶσαν ἡσυχῇ μένειν καὶ μὴ χωρεῖν ὄλως ἐνταῦθα· οὐδὲ γὰρ συμφέρει αὐτοῖς. ἐν δὲ τῷ λη' ἐνιαυτῷ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς οὗτος ἄφθαρτον τὸ τοῦ κυρίου σῶμα ἔλεγεν εἶναι καὶ τῶν φυσικῶν παθῶν ἀνεπίδεκτον, καὶ οὕτως ἐσθίειν πρὸ τοῦ πάθους καὶ πίνειν καθὰ δὴ καὶ μετὰ τὸ πάθος. ἀλλὰ καὶ τὸν πατριάρχην Εὐτύχιον μὴ καταδεχόμενον ταῦτα ἐξορίζει ἐν Ἀμασειᾷ, ὅθεν καὶ ὠρητο. 506 Μετὰ δὲ

Ἰουστινιανὸν Ἰουστίνος ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἔτη ιγ'. οὗτος κτίσας παλάτιον ἔξω τῆς πόλεως καὶ λιμένα ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, τὰ μὲν Σοφίας ἐκάλεσε τὰ δὲ Σοφιανάς, εἰς ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σοφίας. ἡ θαυμαστὴ αὕτη Σοφία ἐπισυνάξασα εἶπου ἦσαν ἐνέχυρα κείμενα τοῖς δεσπótαις ταῦτα δέδωκε, τὰ δὲ δάνεια τοῖς δανείσασιν ἐπανεσώσατο οἴκοθεν. κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀνεφάνη καὶ ὁ ὑελεψὸς Ἰουδαῖος ὁ τὸ παιδίον αὐτοῦ διὰ τὸ ἐνωθῆναι Χριστιανοῖς παιδίοις καὶ φαγεῖν ἀπὸ τῆς μυστικῆς τραπέζης βαλὼν εἰς τὸν κάμινον, εἰ καὶ οὐκ ἐφλέχθη τῆς θεοτόκου φυλαξάσης αὐτό, καθὰ δὴ τὸ παιδίον διεβεβαιοῦτο. ταύτη τοι καὶ τοῦ τοιοῦτου θαύματος διὰ τοῦ πατριάρχου Μηναῦ γνωρισθέντος τῷ βασιλεῖ, μετακαλεῖται ὁ Ἰουδαῖος. πολλὰ τοίνυν παραινέθεις καὶ μὴ πεισθεὶς τῆς οἰκείας ἀποστερεῖται ζωῆς ὡς φονεὺς τοῦ ἰδίου παιδός. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ διαληφθέντος βασιλέως Ἰουστίνου δὴ τοῦ Θρακός, ἡμέρα γ' ὥρα ε', πίπτει ὁ τροῦλος τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ συνετρίβη ὁ ἀξιοθαύματος ἄμβων, ἡ πολύτιμος σωλαία καὶ τὸ πολυποίκιον ἔδαφος. ζητεῖ τὴν αἰτίαν ὁ βασιλεὺς. μανθάνει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο, ὅτι διὰ τὸ ὑπερμῆκη γενέσθαι τὸν τροῦλον ἐπὶ τὸ πανταχοῦ ὄρα507 σθαι αὐτὸς ἑαυτὸν βαστάζειν οὐκ ἠδύνατο. ὅθεν ἀνεγείρεται αὐθις, πεδινὸς δὲ λειπόμενος πρὸς τὸ πρῶην ὕψος, ὄργυιων ιε'. Μετὰ δὲ Ἰουστίνον Τιβέριος ὁ Θραξ ἔτη δ', μετὰ δὲ τοῦτον Μαυρίκιος ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ καὶ Καῖσαρ ἔτη κ'. οὗτος ἔκτισε τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸν τῶν ἀγίων μ'. ἐφ' οὗ παιδίον ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει χωρὶς ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν· πρὸς δὲ τῷ ἰσχύῳ ἰχθύος οὐρὰ προσφυῆς αὐτῷ ὑπῆρχε. καὶ κύων ὡσαύτως ἐξάπους λεοντοκέφαλος. καὶ ἐν τῇ Θράκη δύο παιδία ἐγεννήθησαν, ὧν τὸ μὲν τετράπουν τὸ δὲ δικέφαλον. λέγουσι δὲ μὴ προσημαίνειν ἀγαθὰ ταῖς πόλεσιν ἐν αἷς τὰ τοιαῦτα τίκτονται. ἐφάνησαν δὲ καὶ ἐν τῷ Νείλῳ ποταμῷ, ἡλίου ἀνατέλλοντος, ἀνθρωπόμορφα δύο ζῶα, ἀνὴρ τε καὶ γυνή, ἅπερ καὶ Σειρήνες προσαγορεύονται, ἠδύφθογα πάνυ καὶ θανατηφόρα, ἀνθρωποπετεινόμορφα. ὁ δὲ λαὸς μετὰ τοῦ ἐπάρχου θαυμάζοντες ὠρκίζον αὐτὰ μὴ ἀναχωρῆσαι, πρὶν ἂν ἅπαντες ἐμφορηθῶσι τῆς παραδόξου θέας αὐτῶν. ὅθεν καὶ μείναντα μέχρις ὥρας θ' κατέδυσαν εἰς τὸν ποταμόν. ἐκεῖθεν δὲ κροκόδειλοι ἐξῆλθον, καὶ πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων διέφθειραν. ὁ δὲ κροκόδειλος 508 ἰχθυόθηρ μέγας ἐστὶ τετράπους, τὴν μὲν ῥάχιν μέλας τὴν δὲ γαστέρα λευκός, τὸ στόμα φθάνον ἄχρι τῶν ὠμων, τὴν ἄνω γένυν κινῶν, καὶ τὴν οὐρὰν τραχύς. ἀναιρεῖ δὲ τοῦτον πολλακίς ἢ ἰδρὺς λεγομένη, ἐν τῷ αὐτῷ ποταμῷ τυγχάνουσα καὶ μορφήν ἔχουσα κυνός, τοιουτοτρόπως δέ. τὸ στόμα διανοίγων ὁ κροκόδειλος οὕτω καθεύδει. ἡ γοῦν ἰδρὺς ἐγκυλισαμένη πηλῷ καὶ διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ πρὸς τὴν γαστέρα χωρήσασα καὶ ταύτην διαρρήξασα διὰ τῆς ἔδρας ἐξέρχεται, νεκρὸν αὐτὸν ἐντεῦθεν καταλιμπάνουσα. Οὗτος ὁ Μαυρίκιος διετάξατο τὴν Βλαχερνίτισαν λιτανεῦειν κατὰ παρασκευὴν καὶ εἰς τὰ Χαλκοπρατεῖα ἔρχεσθαι. ὁ τοῦ Μαυρικίου στρατηγὸς παρέδωκε τὸ Ῥωμαϊκὸν φοσσάτον τοῖς βαρβάροις διὰ τὴν ἀνταρσίαν δῆθεν αὐτῶν, ὡσεὶ χιλιάδας ιβ'. καὶ ζητηθεὶς ὁ Μαυρίκιος ὑπὲρ μιᾶς ἐκάστης ψυχῆς παρὰ Χαγάνου τοῦ τῶν προσακτίων Σκυθῶν βασιλέως ἀνά νομίσματος τὸ ἡμισυ, δοῦναι οὐκ ἐπέισθη, καὶ οὕτω πάντες ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπεκτάνθησαν. ἐφ' ᾧ τῶν κατὰ τόπους μοναχῶν ὁ βασιλεὺς ἐδέετο διὰ τὸ ἀμάρτημα. ἀκεῖθεν οὖν ἐλθόντος τοῦ Μαγιστριανοῦ ἔμαθεν ὅτι ἡ μὲν ψυχὴ αὐτοῦ σώζεται, μετὰ πόνου δὲ καὶ θλίψεως τῆς βασιλείας ἐκπίπτει. οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὄναρ ὄρα φρίκης μεστόν. 509 αὐτὸν ὄρα τὸν κύριον ἐπὶ θρόνου καθήμενον, καὶ οὕτω λέγοντα πρὸς αὐτόν ποῦ θέλεις τιμωρηθῆναι, ὧδε ἢ ἐκεῖ;» καὶ ὅς ὧδε βούλομαι τιμωρηθῆναι» εἰπὼν ἀκούει τῆνικαῦτα παράδοτε αὐτὸν Φωκᾷ τῷ τυράννῳ.» καὶ ὁ Μαυρίκιος ἀφυπνισθεὶς, καὶ μαθὼν εἶναι

Φωκᾶν τὸν ἐν Δυρραχίῳ φυλάσσοντα, ἐλθόντα δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν βασιλέα χάριν τοῦ λαβεῖν τὰ μηναιορόγια τῶν συστρατιωτῶν αὐτοῦ καὶ τυφθέντα δεινῶς καὶ οὕτως ὅθεν ἦλθεν ὑποστρέψαντα, ἀξίαν ἔγνω τηνικαῦτα τὴν δίκην δοῦναι, εἶγε τοιούτῳ ὑπὸ κυρίου παρεδόθη ἀνδρὶ. ἐπὶ τούτοις οὖν μεταστέλλεται διὰ τοῦ παρακοιμωμένου τὸν Φιλιππικόν· ἔφθασε γὰρ πολλῶν αὐτὸν ἀξιῶσαι δεινῶν. γυναικάδελφος ἦν τοῦ Μαυρικίου ὁ Φιλιππικὸς οὗτος εἰς ἐκστρατείαν ἐκπεμφθεὶς, καὶ νικητὴς ἐπαναζεύξας φθόνου πυρκαϊᾶν ἤγειρε καθ' ἑαυτοῦ, εἶγε καὶ μᾶλλον ἔφθασε μαθεῖν ὁ Μαυρίκιος ὅτι διαδέξεται τις αὐτὸν ἔχων τὸ Φ στοιχεῖον ἐν ἀρχῇ τῆς αὐτοῦ κλήσεως, ὡς ἐντεῦθεν εἶπεῖν τὸν Μαυρίκιον, ὡς φασι, μετὰ τὸ ὄραμα, ὅτι καὶ τὸν Φιλιππικὸν ἀπεκτεῖναμεν, καὶ τὸν θεὸν Φ οὐκ ἔλειψε. μεταστελλόμενος οὖν ὁ Φιλιππικὸς τοσοῦτον ἐπτοήθη ὥστε καὶ κοινωνίας μετασχεῖν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπὶ σποδοῦ καὶ σάκκου καθημένους καταλιπεῖν. καταλλάσσειται οὖν ὁ βασιλεὺς αὐτῷ, καὶ συγγνώμην ἐφ' οἷς ἐκάκωσεν αὐτὸν ἐξαίτεϊ. τούτῳ 510 τῶν οὕτως ἐχόντων ἐπανερχεται ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου ὁ διαληφθεὶς Φωκᾶς, καὶ τῶν πολιτῶν ἐν τῷ ἑβδόμῳ συναχθέντων βασιλεὺς ἀναγορεύεται. κρατεῖ οὖν ὁ Καππαδόκης οὗτος Φωκᾶς ἔτη ἡ'. μετὰ δὲ ταῦτα τῶν δήμων στασιασάντων καὶ λεγόντων ὅτι Μαυρίκιος οὐκ ἀπέθανεν, ἐπὶ τὸν αὐτοῦ φόνον ὁ Φωκᾶς κινεῖται. καὶ δὴ ἐν τῷ τοῦ Εὐτροπίου λιμένι πρῶτα μὲν ἀναιροῦσι τοὺς εἴ παῖδας αὐτοῦ, μηδὲν ἄλλο τηνικαῦτα λέγοντος ἢ τοῦτο δίκαιος εἶ, κύριε, καὶ δικαία ἡ κρίσις σου,» τελευταῖον δὲ καὶ αὐτὸν ἀναιροῦσι. τὴν μέντοι γυναῖκα αὐτοῦ σὺν ταῖς θυγατράσιν ἐν μοναστηρίῳ κατακλείει. καλλιγράφος οὖν ἀπὸ παννυχίδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ στρεφόμενος ἐσπέρας καθ' ἣν ἦν ἀνηρέθη Μαυρίκιος, ἤκουσε τοὺς ἀνδριάντας ἐκ τῶν βωμῶν λέγοντας τὴν ἐκείνου ἀναίρεσιν, καὶ σημειωσάμενος τὸν καιρὸν εὕρισκει τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχον. τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ συγγενέσιν ὁ Φωκᾶς διεπράξατο. Τότε τοίνυν Χοσρόης ὁ Περσῶν βασιλεὺς ὠρμησε κατὰ Ῥωμαίων, ὁμοίως καὶ Ἄβαρας, διὰ τὸ τὸν ἀνόσιον προκρί-ναι τοῦ ἐννόμου βασιλέως. ἔτι δὲ καὶ θνήσκει ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν γέγονε καὶ ἀφορία γῆς καὶ χειμῶν βαρύτατος, ὡς καὶ παγήναι τὴν θάλασσαν καὶ πολλοὺς ἰχθύας τεθνάναι. τότε καὶ ἐν ἡμέρᾳ τοῦ ἰππικοῦ ἀτακτήσας ὑβρίσθη παρὰ τῶν 511 δημοτῶν, λεγόντων πάλιν εἰς τὸν καῦκον ἔπιες, πάλιν τὸν νοῦν ἀπώλεσας,» ἐφ' ᾧ καὶ πολλοὺς ἐθανάτωσε. βλέποντες οὖν οἱ ἐν τέλει τὸ τῶν ἀνθρώπων πλῆθος πολλὰ πάσχον κακὰ· δημεύομενον, τὰς κεφαλὰς ἀφαιρούμενον, γράφουσι πρὸς τὸν τῆς Ἀφρικῆς στρατηγὸν Ἡράκλειον, καὶ ὅς αὐτίκα κινηθεὶς στόλον ἐτοιμάζει καὶ κατὰ τοῦ Φωκᾶ ἔρχεται, φέρων καὶ τὴν ἀχειροποίητον εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. ἐφ' ᾧ καὶ νενίκηκε τὸν Φωκᾶν. καὶ τούτου γεγονότος Φωτεινὸς τις ἐκ τῶν μεγιστάνων προεπιβουλευθεὶς παρὰ τοῦ Φωκᾶ εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ εἰσηλθὲν ἀθρόον εἰς τὸ παλάτιον, καὶ τὸν βασιλέα Φωκᾶν μέλανα χιτωνίσκον ἐνδύσας αὐτίκα τῷ Ἡρακλείῳ προσάγει. καὶ ὅς ἔφη πρὸς αὐτόν οὕτως ἄθλιε τὴν πόλιν διώκησας;» καὶ ὁ Φωκᾶς σὺ κάλλιον διοικῆσαι ἔχεις.» ἐφ' ᾧ καὶ χεῖρας εὐθέως τέμνεται καὶ πόδας, τὸ δέρμα τῆς ῥάχεως, τὰ αἰδοῖα, καὶ κοντῷ ἀναρτᾶται, καὶ τελευταῖον τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται μαχαίρᾳ. τὸ μέντοι σῶμα αὐτοῦ συρόμενον κατὰ τὴν τοῦ βοδὸς ἀγορὰν πυρὶ παραδίδεται. Κρατεῖ οὖν ὁ Ἡράκλειος μετὰ Φωκᾶν ἔτη λ'. οὗτος ὁ Ἡράκλειος πρὸς γε τὸν τοῦ Φωκᾶ γαμβρὸν Κρίσπον, πρότερον μὲν τοῖς κατὰ τοῦ Φωκᾶ συνευδοκοῦντα ὕστερον δὲ Ἡράκλειον κλειον λοιδороῦντα, εἶπεν γαμβρὸν οὐκ ἐποίησας, ταλαίπωρε, καὶ φίλον πῶς ἂν ποιήσης;» καὶ περιώρισεν αὐτὸν ἐν τῇ χώρᾳ. τότε ὁ Χοσρόης μετὰ πλῆθους πολλοῦ τὸν Σαΐτον ἀπέστειλεν. ἐκάθισεν οὖν ἐν Χαλκηδόνι, καὶ μεθ' ὑποκρίσεως εἰρηνεύσας μετὰ τοῦ Ἡρακλείου ἔλαβε πρέσβεις μεγιστάνων ο', καὶ

ἀπῆλθεν. ὅτι δὲ τὸν Ἡράκλειον αὐτὸν οὐκ ἀπεκόμισε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐκεῖσε, τὴν αὐτοῦ δορὰν ἐκδύεται. οἱ δὲ πρέσβεις δειναῖς εἰρκταῖς ἀσφαλίζονται. τότε δὴ καὶ λοιμὸς μέγας καὶ θανατικόν, καὶ ὁ ἥλιος ἡμαυρώθη, καὶ κόνιν ἔβρεξεν. ὁ δὲ Χοσρόης τὸν Σάρβαρον ἀποστείλας τὰ τῆς ἀνατολῆς πάντα ἠφάνιζεν. ἐφ' ᾧ καὶ κατὰ Περσίδος ἐκστρατεύει Ἡράκλειος, καὶ ἐν ἕξ ἔτεσι πᾶσαν καθελὼν τὴν Περσίδα καὶ αὐτὸν τὸν Χοσρόην, ὃς ἑαυτὸν ἀπεθέωσε, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸ τίμιον ξύλον ἐπανασώσας (ἔτυχε γὰρ ἀπὸ Ἱεροσολύμων σκυλευθῆναι) λαμπρῶς ἐπανέζηυξε. μετὰ δὲ ταῦτα ὑπὸ Ἀθανασίου τοῦ τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ Σεργίου Κων-σταντινουπόλεως πατριάρχου ἀπατηθεὶς εἰς τὴν τῶν Μονοθελητῶν ἐξεκυλίσθη αἴρεσιν. καὶ δὴ νόσω μετὰ ταῦτα περιπεσὼν (ὑδερὸς δὲ αὕτη) δι' ἧς καὶ τέθνηκε, δεινῶς ἐτιμωρεῖτο· ἠνίκα γὰρ οὐρῆσαι ἔμελλε, σανίδα κατὰ τοῦ ἡτροῦ ἐτίθει. τίνος ἔνεκεν; ὅτι τοῦ αἰδοίου τηνικαῦτα στρεφομένου τὰ οὖρα κατὰ τοῦ προσώπου ἐφέροντο. ἔλεγχος δὲ τούτου 513 προφανῆς τῆς αὐτοῦ παρανομίας ἦν, ἣν ἐποίει τῇ ἰδίᾳ συνευαζόμενος ἀνεψιᾷ.

Μετὰ δὲ τοῦτον Κωνσταντῖνος υἱὸς αὐτοῦ ἔτος ἕν· ἡ γὰρ αὐτοῦ μητριὰ Μαρτίνα σὺν αὐτῷ τῷ Πύρρῳ θανατηφόρον αὐτῷ κεραννύουσι φάρμακον. ὅθεν τοῦ Κωνσταντίνου τὸν βίον, ὡς εἴρηται, καταλιμπάνοντος τῆς βασιλείας αὐτίκα ἡ Μαρτίνα ἐπιδράσεται, καὶ μετ' αὐτῆς Ἡρακλωνᾶς ὁ παῖς αὐτῆς, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον τοῦ κράτους ἀπογευσάμενοι τῇ θείᾳ δίκῃ περιπίπτουσιν, ἄλλο κερδάναντες μηδὲν ἢ τὸ κακοὶ φανῆναι· ῥίνα μὲν γὰρ Ἡρακλωνᾶς, ἡ δὲ Μαρτίνα γλώτταν ζημιωθέντες εἰς τὴν ὑπερορίαν ἤχθησαν. κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ ἐν Καθαργένη τῇ πόλει λοιμικῆς νόσου συμβάσης καὶ πολλῶν θνησκόντων, στρατιώτης τις ἄσωτος λαβὼν τὴν ἰδίαν γυναῖκα ἐξῆλθεν ἐν προαστείῳ, κάκεισε τῇ τοῦ γεωργοῦ γυνῇ περιπεσὼν ἐτελεύτησε. τῇ δὲ ἐπαύριον ψαλλόμενος φωνῇ μεγάλη ἐκράξεν ἐλεήσατέ με,» καὶ ἀναστάς διηγήσατο πῶς τε ὑπ' ἀγγέλων μέχρι τοῦ τῆς πορνείας τελωνίου ἐφέρετο, καὶ ὅπως ἐκεῖθεν ὑπὸ δαιμόνων κατηνέχθη εἰς τὸν ἄδην, καὶ τίνων ἐκεῖσε γέγονε θεατῆς. κάντευθεν ἑαυτὸν καὶ πολλοὺς ὠφελήσας ἀπέθανε. Μετὰ δὲ Ἡρακλωνᾶν Κώνστας ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου καὶ ἕγγονος Ἡρακλείου ἔτη κζ'. τότε καὶ ὁ ψευδοπροφήτης Μωά514 μεθ' ἐφάνη. οἱ γὰρ Ἰσμαηλίται μέχρις Ἡρακλείου εἰδωλολά-τρουν, τὴν Ἀστάρτην ἡγουν τὴν σελήνην προσκυνοῦντες· ἦν καὶ Χαβὲρ ὠνόμαζον, τοῦτ' ἔστι μεγάλην. τηνικαῦτα δὲ ἀνέστη αὐτοῖς Μωάμεθ. οὗτος θητεύων γυναικί τινη πλουσία ὕστερον ἔλαβεν αὐτὴν εἰς γυναῖκα. εἶχε δὲ καὶ ἐπίληψιν, καὶ θέλων κρύπτειν τὸ πάθος ἔλεγε τὸν Γαβριὴλ ὁρᾶν ἄγγελον καὶ μὴ φέρων αὐτοῦ τὴν θεᾶν ὀλιγωρεῖν καὶ πίπτειν. ἀξιόπιστα δὲ τὰ κατ' αὐτὸν ἔδοξεν ἀπὸ μοναχοῦ τινὸς Ἀρειανοῦ ψευδομαρτυροῦντος αὐτῷ δι' αἰσχροκέρδειαν. οὗτος ὁ Μωάμεθ εἰς Παλαιστίνην ἐλθὼν, καὶ ἐντυχὼν Ἰουδαίοις, Ἀρειανοῖς, πρὸς δὲ καὶ Νεστοριανοῖς, ἀπὸ πάντων ἠράνικε, καὶ θρησκείαν ἰδίαν παρέδωκεν. οὐ παντάπασι δὲ χράται τῷ νόμῳ· περιτομὴν γὰρ ἐδίδασκεν, οὐ μὴν δὲ καὶ σαββατίζειν. λέγει δὲ καὶ ἑαυτὸν κλειδοῦχον εἶναι τοῦ παραδείσου, τρεῖς δὲ ποταμοὺς φέρεσθαι ἐν αὐτῷ, μέλιτος οἴνου καὶ γάλακτος. λέγει καὶ αὐτὴν σκιὰν τοῦ Χριστοῦ σταυρωθῆναι διὰ φθόνον παρὰ τῶν Ἰουδαίων· αὐτὸν γὰρ ἀνελάβετο διὰ τὸ φιλεῖν ὁ θεός. οὗ καὶ εἰπόντος σὺ ὁ Ἰησοῦς ἔλεγες ἑαυτὸν θεόν» ἀπεκρίνατο ὡς οὐκ αὐτὸς ἑαυτὸν ὠνόμασε θεὸν ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι. ἐδίδαξε δὲ τὰ πάντα ὠρισμένα καὶ ἀπὸ θεοῦ γενέσθαι τοῖς ἀνθρώποις. τὸν δὲ Μωσέα καὶ Ἀαρὼν 515 παραστήναι μὲν ἐν τῇ κρίσει τοῦ Χριστοῦ, παραπεμφθῆναι δὲ τῇ κολάσει ὡς ἀνθρώπους ἀπατηλοῦς. ἔλεγε καὶ τὴν ζωὴν ἔχειν ἐκεῖσε διὰ φθαρτῆς βρώσεώς τε καὶ πόσεως. ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀφροδίτην

κεκρυμμένως σέβονται. καὶ δῆλον ἐκ τῆς προσευχῆς αὐτῶν· λέγουσι γὰρ οὕτως ἀλὰ ἀλὰ οὐὰ κουβάρ ἀλά,» τοῦτ' ἔστιν, ὁ θεὸς ὁ θεὸς μείζων, καὶ ἡ μεγάλη, ἦτοι σελήνη, Ἀφροδίτη θεός. Μετὰ μέντοι τοῦ θεηλάτου Μωάμεθ θάνατον ἐφάνη ἀστήρ ἐπὶ μεσημβρίαν δοκίτης, ἐπὶ ἡμέρας λ', σημαίνων τὴν τῶν Ἀράβων ἔφοδον· τότε γὰρ κατέσχον τὴν Δαμασκὸν καὶ ἄλλα πολλά. ἐπαινεῖται δὲ ἡ γῆ αὐτῶν· σφόδρα γὰρ πολύκαρπός ἐστι δι' εὐκρατον ἀέρα. ἀλλὰ καὶ τὸ πήγανον οὐδὲν διαφέρει τῆς συκῆς κατὰ τὸ μῆκος. καὶ ἐν Παλαιστίνῃ δὲ πηγὴ ἰάσεις παρέχουσα, ἐν ἣ τὸν κύριον ὁδοιποροῦντα λέγουσι νίψασθαι. καὶ δένδρον ἴσταται πᾶσης ἀρρωστίας ἀλεξίκακον, ὃ δένδρον εἰς γῆν ἐκλίθη καὶ προσεκύνησε δῆθεν τὸν κύριον εἰς Αἴγυπτον φεύγοντα, σώζει δὲ καὶ εἰσέτι τὸ σχῆμα τῆς προσκυνήσεως. ἐκεῖ ἐστὶ καὶ ἡ βαταρίτις ρίζα ἡ φλογοειδής, ἣ προσεγγίσει τις οὐ τολμᾷ, ἀνασπᾶται δὲ κυνὸς τῆς τοιαύτης ρίζης πλησίον δεθέντος· ἡ μέντοι ρίζα περιαιπτομένη δαιμονιζομένῳ φυγαδεύει τὸν δαίμονα. γεωργεῖται 516 δὲ καὶ ὀποβάλαμον ἐκεῖσε πολύ. ταύτη τοι καὶ τὴν γῆν ταύτην ὡς ἐξαιρετον τῷ ἡγαπημένῳ δέδωκεν ὁ θεὸς Ἰσραήλ. ἐν αὐτῇ καὶ ὁ κύριος τὰ πάντα εἰργάσατο. ταύτην οὖν καὶ οἱ ἐξηγηταὶ τῆς γῆς ὀφθαλμὸν προσηγόρευσαν. Ὁ μέντοι Κώνστας θέλων συνάψαι ναυμαχικὸν πόλεμον μετὰ τῶν Ἀράβων ἔδοξε κατ' ὄναρ διάγειν ἐν Θεσσαλονίκῃ. ὅπερ ἀποκαλύψας τινὶ γνωστικῷ ἤκουσεν ὅτι κακὸν ἐνύπνιον· καὶ γὰρ θὲς ἄλλῳ τὴν νίκην» σημαίνει. τῇ γοῦν ἐπαύριον συγκροτήσας πόλεμον καὶ ἡττηθεὶς ἐνέδυσσε μὲν τὴν ἀλουργίδα τινὰ τῶν οἰκείων αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ λάθρα ἔφυγεν. ἐπ' ἐκείνῳ λοιπὸν σφαγέντι κατὰ τὸν πόλεμον πεπλήρωται μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θήσῃ ὑπὲρ τοῦ φίλου αὐτοῦ.» ὁ δὲ Κώνστας κατῆλθεν εἰς Σικελίαν, βουλόμενος ἐν Ῥώμῃ καταστῆσαι τὸ βασίλειον· σφόδρα γὰρ ὑπὸ τῶν Βυζαντίων ἐμισεῖτο, ὅτι τε Μαρτίνον τὸν Πάπαν Ῥώμης ἀγαγὼν ἀτίμως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξώρισεν εἰς Χερσῶνα, χεῖράς τε καὶ γλῶτταν τοῦ μεγάλου Μαζίμου ἀπέτεμε μὴ συντιθεμένου τοῖς Μονοθελήταις. ἔξ οὖν ποιήσας ἔτη ἐν Σικελίᾳ (ἀνέμενε γὰρ τοὺς αὐτοῦ παῖδας ἐλθεῖν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως) ἀνηρέθη ἐν βαλανείῳ. κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ ἐφάνη Κωνσταντίνος ὁ καὶ Σιλουανὸς λεγόμενος 517 μενος, ὁ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως διάδοχος, ὃς ἐδίδασκε μόνοις τοῖς εὐαγγελισταῖς καὶ τῷ ἀποστόλῳ προσέχειν, καὶ τούτοις διεστραμμένως. Μετὰ δὲ Κώνσταντα Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Πωγωνᾶτος ἔτη ιζ'. Πωγωνᾶτος δὲ ἐλέγετο δι' αἰτίαν τοιαύτην. τὸν ἐν Σικελίᾳ μαθὼν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κώνσταντος ἐκεῖσε κατάγει. πάλιν οὖν ἀνέρχεται. ἐφ' ᾧ καὶ Πωγωνᾶτος λέγεται· ἀγένειος γὰρ ἐκεῖσε κατελθὼν τελειοπύγων ὑπέστρεψε. τελευτᾷ δὲ τὸν βίον δυσεντερικός. Καὶ κρατεῖ μετὰ τοῦτον Ἰουστινιανὸς ὁ Ῥινότμητος ἔτη ις'. οὗτος ὁ βασιλεὺς καθ' ὑπερβολὴν ἐμισεῖτο παρὰ παντὸς λαοῦ, σκληρὸς ὢν καὶ ὑπερόπτης καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν ἔχειν δοκῶν. ὅθεν Λεόντιος πατρίκιος στασιάσας ἀναγορευέται νυκτὸς ὑπὸ δήμου τῶν Βενέτων βασιλεὺς, ἡμέρας δὲ γενομένης κρατεῖ τὸν Ἰουστινιανόν, καὶ ῥινοτομήσας αὐτὸν εἰς Χερσῶνα ἐξώρισε. κρατεῖ λοιπὸν ὁ Λεόντιος ἔτη τρία, καὶ πάσχει τῆνικαῦτα τὰ ἴσα τῷ Ἰουστινιανῷ· ὁ γὰρ παρ' αὐτοῦ κατὰ Ἀράβων σταλεὶς μυριάνδρος στόλος καὶ ἄπαξ καὶ δις μὴ φέροντες τὴν ἐντεῦθεν κακοπάθειαν, Ἀψίμαρόν τινα προϊστῶσιν ἑαυτῶν καὶ κατὰ τῆς Βυζαντίδος χωροῦσιν. Ἀψίμαρος οὖν ὁ καὶ Τιβέριος μετονομασθεὶς κρατεῖ Λεόντιον καὶ 518 ῥινοτομεῖ αὐτὸν καὶ φρουρᾷ καθείργνυσι. κρατεῖ οὖν Ἀψίμαρος μετ' αὐτὸν ἔτη ζ'. τὸν μέντοι Λεόντιον αἰ τὸν ἀστρολεσχούντων προρρήσεις ἐτάραττον. ὅθεν καὶ πᾶσαν ἐκίνει κατὰ Ἰουστινιανοῦ μηχανήν. γράφει γὰρ Χαγάνῳ τῷ τῶν Χαζάρων ἄρχοντι, χρήματα ὑπισχνεῖται εἰ τὸν Ἰουστινιανὸν κρατήσας ἢ ὡς τρίδουλον ἀπεμπολήσει ἢ τὴν κεφαλὴν

ἐκκόψει αὐτοῦ. μανθάνει ταῦτα Ἰουστινιανός, δραπετεύει ἐκεῖθεν, τοῖς Βουλγάροις προσέρχεται, ἀδραῖς αὐτοὺς ὑποσχέσει καταδεσμεῖ. ὅθεν καὶ μετὰ πλήθους ἀπείρου πρὸς τὴν Βυζαντίδα ἔρχεται, καὶ διὰ σωλῆνος ὑδροφόρου κλέπτει τὴν εἴσοδον, καὶ οὕτω τῆς βασιλείας αὐτῆς ἐπιδράζεται, τοῦ Ἀψιμάρου εἰς Ἀπολλωνίδα φυγόντος. ἔτη οὖν ἑπτὰ κρατήσας τὸν μὲν Ἀψίμαρον μέση τῇ πόλει θριαμβεύσας ἀνείλεν, ὡσαύτως καὶ Λεόντιον· τὸν δὲ πατριάρχην Καλλίνικον, ἐπειδήπερ ἀντέστη προλαβὼν αὐτῷ πειρωμένῳ ἐκκλησίαν χαλάσαι, τυφλώσας ἐξώριζεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἀντ' αὐτοῦ προβάλλεται Κυριακὸν τὸν ἐν τῇ νήσῳ Ἀμάστριδι ἔγκλειστον ὄντα· προη-γόρευσε γὰρ αὐτῷ τὴν τῆς βασιλείας ἀποκατάστασιν. καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, δίκην βοσκημάτων πάντας ἀπέκτεινε· μαινόμενος γὰρ ἦν. ὅθεν καὶ διὰ μικροῦ σκάφους ἀπὸ Χερσῶνος ἐπανερχόμενος καὶ κλύδωνι περιπεσὼν τὴν ἐνδομυχοῦσαν 519 αὐτῷ κακίαν δῆλην καθίστησιν. ἐπειδὴ γὰρ τῶν οἰκείων τις αὐτῷ ἔλεγεν ἰδοὺ ἀποθνήσκεις, δέσποτα, καὶ ὑπόσχου τῷ θεῷ, ἐάν σοι δώσῃ τὴν βασιλείαν, μηδένα τῶν ἐχθρῶν σου λυπήσῃ,» ἔφη ἐνταῦθά με καταποντισάτω κύριος, εἰ φείσομαί τινος ἐξ αὐτῶν.» πρὸς τούτοις δὲ καὶ βαλὼν ὁ τύραννος οὗτος κατὰ νοῦν ὅσα οἱ Χερσωνῖται κατ' αὐτοῦ ἐμελέτων τῷ Ἀψιμάρῳ χαριζόμενοι, πέμπει στρατὸν κατ' αὐτῶν. καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἐλεεινόν. πᾶσαν ἡλικίαν ἐκέλευσεν ἀνηλεῶς ἀποσφάττεσθαι. καὶ δὴ καὶ ἀποσφάττονται γέροντες νέοι γυναῖκες παῖδες καὶ πάντες ἀπλῶς. εἶτά τι μαθὼν Ἰουστινιανὸς ὅτι τῶν νεογνῶν πάντη βρεφῶν οἱ σταλέντες ἐκεῖνοι ἐφείδοντο, καχλάζει ἐπὶ πλέον τῷ θυμῷ καὶ στόλον ἕτερον ἐκπέμπει, ὡς κολασθῆναι μὲν καὶ τοὺς προαποσταλέντας, ἀναιρεθῆναι δὲ καὶ πᾶσαν βρεφικὴν ἡλικίαν. καθίστησι δὲ τοῦ στόλου ἡγεμόνα Φιλιππικὸν τὸν καὶ Βαρδάνην λεγόμενον. ἀπῆλθον ἐκεῖσε λοιπόν, καὶ τὴν τοῦ κρατοῦντος μυσαχθέντες ἀπανθρωπίαν, καὶ μὴ φέροντες αἵμασιν ἀδίκους καταχρανθῆναι, εἰς στάσιν χωροῦσιν, ἄνακτα δὲ καὶ κράτορα Φιλιππικὸν ποιοῦσι. καιρὸς διήλθεν ἐπὶ τούτοις ἰκανός. θροεῖται ὁ βασιλεὺς, μανθάνει ἐκεῖθεν οὐδέν, ἐξέρχεται στρατὸν οὐκ ὀλίγον ἐπισυρόμενος. φθάνει ἕως Σινώπης αὐτῆς, ὅρᾳ διὰ θαλάττης ἐρχόμενα πλοῖα. εὐθύς ἀνθυποστρέφει καὶ αὐτός. 5 ἀλλὰ πρῶτος ὁ Φιλιππικὸς τὰ βασιλεία καταλαμβάνει. ὅθεν καὶ ὑστερήσας ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τοῖς τοῦ Δαμάτρου ὄρεσι σὺν αὐτῷ συνάγεται τῷ στρατῷ. ἀποστέλλει πρὸς αὐτὸν ὁ Φιλιππικὸς ἀντιπαρατάξιν. πλανῶσιν αὐτόν, κρατοῦσι, καὶ τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν ἀποτέμνουσι. κρατεῖ λοιπόν ὁ Φιλιππικὸς ἔτη δύο. ἀλλὰ καὶ τοῦτον πάλιν εἰσελθόντες τινὲς ἀπὸ Θράκης ἐκτυφλοῦσι. Καὶ βασιλεύει Ἀρτέμιος ὁ καὶ Ἀναστάσιος ἔτη δύο, καὶ μετὰ τοῦτον Θεοδόσιος τῶν κάτω ἔτη δύο. οὗτος καὶ ἄκων ἐξέστη τῆς βασιλείας καὶ ἀντὶ πορφύρας τὸ μέλαν ἡμφιάσατο. ὁ γὰρ ἐξ Ἰσαυρίας Λέων, πατρίκιος τηνικαῦτα ὢν καὶ στρατάρχης τῆς ἕως, μελετᾷ κατὰ Θεοδοσίου ἀποστασίαν, ἔχων εἰς τοῦτο συμπράκτορα καὶ ἄνδρα τινὰ τῶν περιδόξων, ᾧ ἦν ὄνομα Ἀρτάβασδος. ᾧ δὴ καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα χάριν ἀνταμοιβῆς μετὰ τὸ κρατῆσαι δίδωσιν, εἰ καὶ βάνουσος πρότερον ἦν. ἡνίκα γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκεῖνος ἐνέτυχε παρὰ πηγῆ, κατάφορτον ἐλαύνων ὄναριον ἦν. ἀλλὰ τοῖς χωράρχαις γνωρισθεῖς, κάντεῦθεν τὸ τολμηροκάρδιον ἐκφήνας, κατὰ μικρὸν πατρίκιος καθίσταται κάντεῦθεν βασιλεὺς ἀναγορευέται. κρατεῖ τοίνυν ὁ Λέων οὗτος ὁ καὶ Κώνων ἔτη κγ'. οὗτος ἐξ Ἰσαυρίας μὲν ὥρμητο, τὸ ἐπιτήδευμα δὲ βάνουσος ἦν, Κώνων δὲ παρὰ τῆς μητρὸς 521 αὐτοῦ παιδόμενος ἐλέγετο. ὅθεν καὶ τοῦ ἀγίου τηνικαῦτα Γερμανοῦ πρὸς αὐτόν, ἡνίκα τὸν τῆς εἰκονομαχίας κόνιν εἰς ὕψος πάντων κατέχεεν, εἰπόντος μὴ ταῦτα, ᾧ βασιλεῦ· τὴν γὰρ εἰκονομαχίαν Κώνων ἐγεῖραι λέγεται,» ἔφη ἐγὼ εἶμι ὁ Κώνων.» Τούτῳ τῷ βασιλεῖ πενιχρῷ ὄντι περὶ βασιλείας προεῖπον Ἰουδαῖοι μάντιες τινὲς ἐνωθέντες αὐτῷ κατὰ

τύχην ἔν τινι πηγῇ ἀναψύξεως χάριν· ἔφ' ᾧ καὶ ὑπέσχετο μεθ' ὄρκου ἀμείψασθαι αὐτούς. ὅθεν καὶ βασιλεύοντι αὐτῷ ἐπέστησαν οὗτοι, λέγοντες ὅτι ἐὰν τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἐκ μέσου ποιήσῃ, ἔσται τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ διαρκοῦν κατὰ γενεὰν εἰς ἑνιαυτούς ρ'. οὗτος τοσοῦτον ἐμηχανήσατο κατὰ τῶν εἰκόνων, ὡς καὶ τὸν μέγαν Γερμανὸν πολλὰ διαλεξάμενον ἐκδιώξαι τοῦ θρόνου. προὔβάλλετο δὲ ὁ πατριάρχης τὴν διὰ Θαδδαίου κυριακὴν ἐκτύπωσιν πρὸς Αὐγαρον σταλεῖσαν καὶ τῇ Ἐδέσσει ἑναποκειμένην. εἰς μέσον δὲ ἔφερε καὶ τὴν παρὰ Λουκᾶ μὲν τοῦ ἀποστόλου ἱστορηθεῖσαν εἰκόνα, ἐν Ῥώμῃ δὲ πρὸς Θεόφιλον σταλεῖσαν, ὡσαύτως καὶ τὰ δύο χαλκᾶ ἐκτυπώματα, ἅπερ ἡ αἰμορροῦσα ἐκ πόθου ἀνεστηλώσατο, ὧν τὸ ἔν ἐπικλινὲς πρὸς γῆν εἰς τύπον αὐτῆς καὶ τὴν εὐλογίαν παρὰ θατέρου δεχόμενον· τοῦ Χριστοῦ γὰρ 522 ἦν. τότε καὶ Γρηγόριος ὁ πάπας Ῥώμης γράφει πρὸς τὸν βασιλέα Λέοντα περὶ τῶν εἰκόνων. ἀλλὰ τὸν Αἰθίοπα σηῆξαι μὴ δυνηθεὶς τοὺς φόρους τῆς Ἰταλίας καὶ Ῥώμης ἐκώ-λυσσε τελεῖσθαι πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ τὴν ὅλην δὲ χώραν αὐτῶν τῆς ἐξουσίας ταύτης ἀπέστησε. Δεῖγμα δὲ τῆς τοῦ Λέοντος κακοπραγίας πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο. ἐγγὺς τοῦ τεμένου τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ σοφίας οἶκος δεδόμητο λαμπρός, ἐν ᾧ βίβλοι τεθησαυρισμέναι ἦσαν, τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ τρισμύρια ἑξακισχίλια πρὸς ἄλλαις πεντακοσίαις, ἔχουσαι φύλακά τε καὶ προϊστάμενον ἄνδρα τίμιον καὶ σοφόν. ἦσαν δὲ καὶ ὑπ' αὐτὸν ἕτεροι ἄνδρες θαυμαστοί, ὡσεὶ ἰβ', ἀμισθὶ τοὺς θέλοντας ἐκπαιδεύοντες· τοσοῦτον δὲ τὴν ἀρετὴν ἦσαν περιώνυμοι ὡς καὶ τοὺς βασιλεῖς μηδὲν τι πράττειν ἄνευ αὐτῶν. ὁ γοῦν κάκιστος κοινοῦται καὶ τούτοις τὰ τῆς ἀθέου γνώμης αὐτοῦ, καὶ μὴ ἔχων καταπειθεὶς εὐρεῖν αὐτούς ὕλην περισωρεῖ εὐέξαπτον κύκλω τοῦ θείου ναοῦ, καὶ πῦρ ὑφάπτει λιπαρόν, καὶ πάντα ὁμοῦ καταφλέγει, τούς τε θεῖους ἐκείνους ἄνδρας καὶ σὺν αὐτοῖς τὰς βίβλους. Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ καὶ πλούσιός τις ἦν ἐλεημοσύναις ὁμοῦ καὶ πορνείαις συζῶν, καὶ οὕτω καταγηράσας ἀπέθανε. 523 γίνεται οὖν στάσις περὶ τοῦ ποῦ ὁ τοιοῦτος τέτακται· οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον ἄμωμον εἶναι δεῖ τὴν ἐλεημοσύνην, οἱ δὲ ταύτη καθαίρεσθαι τὰ ἀμαρτήματα δισχυρίζοντο. δεηθέντων οὖν τοῦ πατριάρχου τε Ῥωμανοῦ καὶ τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων τοῦ θεοῦ περὶ τούτου, ἀπεκαλύφθη τινὶ ἐγκλειστῷ. ἑώρα γὰρ ἐντεῦθεν μὲν παράδεισον, ἐκεῖθεν δὲ φλόγα πυρὸς μεγίστην, μέσον δὲ τὸν τελευτήσαντα ἐστῶτα καὶ μέγα στενάζοντα· πρὸς ὃν ἄγγελος ἐλθὼν εἶπε τί μέγα στενάξεις; ἡ ἐλεημοσύνη σου ἐρρύσατό σε τῆς φλογός.» μανθάνομεν οὖν ἐντεῦθεν ὅτι οὐ τοσοῦτον ὠφελήσει τὸ ἀργύριον ἐκ ῥυπαρᾶς χειρὸς διδόμενον. ἀλλὰ καὶ Ζήνων ὁ βασιλεύς, ὡς πού φησιν, ἐμίγη γυναικὶ παρθένῳ, ἧς ἡ μήτηρ μὴ φέρουσα τὸ συμβὰν τὴν ἀειπαρθένον ἰκέτευε θεοτόκον ἐκτενῶς ὥστε λαβεῖν ἐκδίκησιν. καὶ ἤκουσε θείας ἐκεῖθεν φωνῆς οὕτω λεγούσης πρὸς αὐτὴν θέλομεν ἐκδικησαί σε, ᾧ γύναι· ἀλλ' ἡ δεξιὰ ἐκείνου ποιῆσαί με οὕτως οὐκ ἀφήσι.» ὁ δὲ θεολόγος Γρηγόριος πρὸς ἀκρίβειαν νομοθετῶν οὕτως εὐρηται λέγων μίσθωμα πόρνης ἀγνός οὐ μερίζεται.» Ἐγένετο δὲ καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ τοιοῦτόν τι. μοναχός τις ἀφορισθεὶς ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ πάπα ὡς παρὰ γνώμην τοῦ 524 ἡγουμένου αὐτοῦ καὶ παρὰ τὸν θεσμὸν τοῦ μοναστηρίου τοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου ποιήσας τι, μετ' ὀλίγας ἐτελεύτησεν ἡμέρας. ὅπερ ἀκούσας ὁ πάπας μεγάλως ἐλυπήθη, διότι ἀπῆλθεν ὁ ἀδελφὸς ἐξαίφνης δεδεμένος ὢν. καὶ γράψας ἐν χάρτῃ εὐχὴν λύουσας τῶν δεσμῶν τὸν τεθνεῶτα ἔδωκε τινὶ διακόνῳ εἰπὼν ἄπελθε ἐπὶ τὸν τάφον τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ ἀνάγνωθι αὐτήν.» καὶ τούτου γενομένου θεωρεῖ ὁ ἡγούμενος κατ' ὄναρ τὸν ἀδελφόν, καὶ λέγει αὐτῷ λύπην ἔχομεν, ἀδελφέ, περὶ σοῦ, ὅτι δεδεμένος ἐτελεύτησας· εἶπε οὖν ἡμῖν πῶς ἔχει τὰ κατὰ σε;» καὶ ὃς ἀποκριθεὶς εἶπεν ὄντως, πάτερ, εἰς φυλακὴν ἤμην ἕως χθές· σήμερον δὲ ἀπολέλυμαι.» καὶ ἐγνώσθη πᾶσιν ὅτι καθ' ἣν

ώραν ἀνέγνω ὁ διάκονος τὴν εὐχὴν ἐπὶ τοῦ τάφου, τοῦ δεσμοῦ παραδόξως ὁ ἀδελφὸς ἤλευθέρωτο. ὅσα δὲ δύναται ὁ παρὰ τῶν ἱερέων ἐπαγόμενος δεσμός, δῆλον ἐντεῦθεν. ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ Φίλωνος τοῦ φιλοσόφου εὕρηται ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῶν διωγμῶν ἐπίσκοπός τις ἀφώρισε πρεσβύτερον, ὃς ἀπελθὼν που διὰ τινα χρεῖαν κρατεῖται ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ μαρτυρεῖ. ναὸς ἐκεῖσε αὐτῷ ἐγείρεται, τελεῖται τὰ ἐγκαίνια. καὶ ἅμα τῷ τὸν ἐπίσκοπον εἰπεῖν εἰρήνη πᾶσι,» τηνικαῦτα ἢ λάρναξ τοῦ 525 ναοῦ ἐξεπορεύετο. γίνεται τοῦτο δις καὶ πολλάκις. ὁπτάνεται ὁ μάρτυρ τῷ ἐπισκόπῳ, λέγων ἄπελθε, καὶ πείσον τὸν ἐπίσκοπόν μου ἐλθεῖν καὶ λῦσαί με. ἀφώρισέ με γὰρ τῆς λειτουργίας, καὶ συλλειτουργῆσαι ὑμῖν οὐ δύναμαι. καὶ τὸν μὲν στέφανον τοῦ μαρτυρίου ἔλαβον, τὸ δὲ πρόσωπον τοῦ θεοῦ οὐκ ἐθεασάμην. καὶ εἰ μὴ ὁ δῆσας λύσει με, λῦσαι ἄλλος οὐ δύναται.» γίνεται ταῦτα, καὶ ἡ λάρναξ οὐκέτι τοῦ ναοῦ ἐξέρχεται. ὅθεν καὶ πάντες τῷ θεῷ δόξαν δεδώκασι τῷ διδόντι τοιαύτην ἐξουσίαν τοῖς δούλοις αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσορρήμων οὕτω φησὶν ἡμεῖς μὲν οὖν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμόν τὰ δεσμὰ περιβάλλομεν. εἰ δὲ τις τούτων καταφρονεῖ, ἐπιστήσεται ὁ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κρίσεως καιρὸς, διδάσκων αὐτὸν ὡς ἀψευδῆς ὁ λόγος τοῦ κυρίου καὶ ὁ νόμος τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ.»

Μετὰ δὲ Λέοντα ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος ἔτη λδ', ἐκ δεινοτάτου λέοντος ποικιλότροπος πάρδαλις. οὗτος πᾶσαν κακίαν μετήρχετο, τοὺς ἀγίους τε μὴ λέγειν ἀγίους ἐθέσπιζε, τὰ λείψανα διαπτύειν αὐτῶν, καὶ πρεσβείαν ἐκεῖθεν μὴ ἐκκαλεῖσθαι· οὐ δύναται γάρ. καὶ τὸ πάσης βλασφημίας μεῖζον, ὅτι τοιαῦτα καὶ περὶ τῆς θεομήτορος ἐφρόνει· ἔλεγε γὰρ ὅτι ἕως οὗ εἶχεν ἐν ἑαυτῇ 526 τὸν Χριστόν, τετιμημένη ἐτύγχανε, ἀφ' οὗ δὲ τοῦτον ἀπέτεκεν, ὡς τῆς ἀνοχῆς σου Χριστέ οὐδὲν τῶν λοιπῶν γυναικῶν διενήνοχε, κατὰ τὴν εἰκόνα δῆθεν τοῦ βαλαντίου· πλήρες μὲν νομισμάτων ὄν διὰ τιμῆς ἐστί, κενωθὲν δὲ οὐδενὸς λογίζεται ἄξιον. ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς ἀνιέρους ἔσπευδε ποιεῖν· τὰς γὰρ ἱεράς μορφώσεις ἀπέιληφεν, ἰππηλασίας δὲ ἀντ' αὐτῶν ὑπεζωγράφει καὶ κυνηγέσια. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μοναχοὺς ἐδίωκε καὶ ὡς ἄρνας κατέσφαττε. Ταῦτα δὲ βλέπων ὁ προρρηθεὶς Ἀρτάβασδος συνάπτει πόλεμον αὐτῷ, καὶ τῆς βασιλείας ἐξώσας κράτωρ αὐτὸς ἀναγορεύεται. ἐντεῦθεν ἀνθεῖται τὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν τὸ πρῶην κάλλος ἐλάμβανον. ἀλλ' ὁ Βελιάρ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἔφερεν. ὑπέρχεται τὸ στρατιωτικόν, κολακείαις θερμαίνει. ἀθροίζει δύναμιν, τῷ Ἀρταβάσδῳ συνάπτει πόλεμον, νικᾷ κατὰ κράτος. χειροῦται αὐτὸν ζῶντα καὶ ὀφθαλμοὺς ἐξορύττει, καὶ κράτωρ αὐθις ἀποκαθίσταται ὁ δευτέρως ὄντως Ἰουλιανός· ἀνθρώπους καὶ γὰρ ἔθυε τῇ Ἀφροδίτῃ. ὅθεν καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ νοσήματα χαλεπὰ κατὰ θεομηνίαν συνέβαινον, κἀντεῦθεν θανατικὸν γέγονεν ἄρρητον. φθορὰ γὰρ ἀνθρώπων τηνικαῦτα ἐπέπεσεν ὅποια δὴ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰουστινιανοῦ· ὀλόκληροι γὰρ ἐκλείσθησαν οἴκοι. ἀλλὰ καὶ δείματα φοβερὰ ἐώρων οἱ ἄν527 θρωποι· ὡς ἐν ἐκστάσει καὶ γὰρ γινόμενοι ἐδόκουν ἐντυγχάνειν ἀνδράσι τισὶ βριαροῖς. τότε καὶ ψῦχος γίνεται μέγα καὶ πικρόν, ὥστε καὶ τὴν ἀρκτώαν τοῦ Πόντου παράλιον ἐπὶ μίλια ρ' ἀπολιθωθῆναι τὸ πέλαγος ἐκ τοῦ κρύους, εἰς δὲ βάθος ἐπὶ πήχεσι λ', ὃ καὶ ἐπιχιονισθὲν ἠϋξήθη πήχεις ἐτέρους κ'. κατὰ δὲ μῆνα Φεβρουάριον εἰς διάφορα τμήματα διαιρεθὲν ἐπὶ τὴν πόλιν αὐτὴν καὶ μέχρι τῆς Ἀβύδου κατῆλθεν, ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ ζῶα πάμπολλα πεπηγμένα. τότε ὁ θέλων πεζοπορῆσαι ἀπὸ ἀκροπόλεως εἰς Χρυσούπολιν οὐκ ἐκωλύετο. τότε ὑπ' αὐτῶν συντριβόμενα τὰ τεῖχη μεγάλως ἐδονήθησαν. τότε ἰβ' νομίσματα ἐπράθη ὁ μόδιος ἢ

κριθή. τότε τῆς κατὰ Μεσοποταμίαν γῆς σχισθείσης ἡμίονος ἀνεδόθη πολεμίων ἔφοδον ἀνθρωπίνῃ φωνῇ προσημαίνουσα. καὶ τότε Νικήτας τις εὐνοῦχος, τὰ πρῶτα φέρων παρὰ τῷ Κοπρωνύμῳ, μηδὲν ἄλλο εἰδὼς ἢ ἐσθίειν καὶ πίνειν, χειροτονεῖται πατριάρχης. οὗτός ποτε τὸ εὐαγγέλιον ἀναγινώσκων ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον» ἐξεφώνησεν. ἐφ' ᾧ καὶ τις τῶν παρισταμένων εἶπε μὴ διαίρει τὴν αἰ δίφθογγον.» πρὸς ὃν ἐκεῖνος ἔφη μετὰ θυμοῦ φλυαρεῖς· τὰ γὰρ δίφθογγα καὶ 528 τρίφθογγα πολλὰ μισεῖ ἢ ψυχὴ μου.» ὁ δὲ τύραννος ἀπὸ ἐκστρατείας ὑποστρέφων ἀνθρακοῦται τὰ σκέλη, καὶ περὶ τὸ στρογγύλον θνήσκει λάβρω πυρετῷ συσχεθεῖς, τοῦτο καὶ μόνον ἐπὶ τούτοις εἰπὼν, ὅτι ζῶν ἀσβέστῳ πυρὶ παραδίδομαι διὰ τὴν Μαρίαν· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ νῦν τιμάσθω. γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι πολλὰ καὶ πολλάκις ζητήσαντες ὅθεν ἐκεῖνος ἐκλήθη Κοπρώνυμος, οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦτο μόνον εὑρομεν. χώρα τις ἐστὶ Κάβαλα οὕτω λεγομένη. οἱ οὖν ἐκεῖθεν ὀρμώμενοι Καβαλίνοι πάντως ἐλέγοντο. ἐκεῖθεν οὖν καὶ αὐτὸς τὴν γέννησιν ἔσχηκε, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τινα συνήθειαν Καβαλίνα ἢ κοπρία λέγεται, δικαίως ὁ κάκιστος ἐκεῖνος ἐπεκλήθη Κοπρώνυμος, ὡς ὄνομα κοπρίας ἐν ἑαυτῷ δῆθεν ἐπιφερόμενος. Μετὰ δὲ τοῦτον κρατεῖ ὁ ἐκ τῆς Χαζάρας υἱὸς αὐτοῦ Λέων ἔτη ε', εὐσεβῆς μὲν ὢν κατ' ἀρχάς. ἔπειτα δὲ τὸ τῆς ἐκκλησίας στέμμα φορεῖ, ὅθεν ἀπανθρακωθεὶς ὥσπερ ὑπὸ λαβροῦ πυρετοῦ τελευτᾷ. τότε καὶ ὁ κύων ἐκεῖνος ἦν ὁ τὸν φονέα τοῦ κυρίου αὐτοῦ γνωρίσας ἐν καπηλείῳ εἰσελθόντα τοῦ πιεῖν οἶνον. ὁ γὰρ κύων μετὰ τὸ φονευθῆναι τὸν κύριον συνοδεύοντά τινα κακούργῳ καθ' ὁδὸν προσήλυτος ἐν πανδοχείῳ γέγονεν. ἐκεῖσε γοῦν τυχαίως εἰσελθὼν ὁ φονεὺς ἐγνωρίσθη 529 παρὰ τοῦ κυνός, καὶ τοσοῦτον ἦν ἐκεῖνος ὑπ' αὐτῷ ὑλακτῶν ὥστε ὑποψίαν οὐκ ἀγαθὴν δοῦναι περὶ αὐτοῦ. κρατεῖται λοιπὸν ὁ φονεὺς, προσάγεται τῷ ἄρχοντι, ἐτάζεται ἀκριβῶς, ὁμολογεῖ καὶ ἄκων, καὶ τελευταῖον ὡς κακούργος ἀναιρεῖται. Μετὰ δὲ τοῦτον κρατεῖ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος σὺν τῇ αὐτοῦ μητρὶ Εἰρήνῃ ἔτη ιζ', ὑφ' οὗ ἡ εὐσεβία κρατύνεται καὶ τὰ μοναστήρια πλατύνονται. τότε καὶ ἐν τῇ Θράκῃ ὀρυσσῶν τις εὔρε λάρνακα ἐν ἣ γεγραμμένον ἦν Χριστὸς γεννᾶσθαι μέλλει ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ πιστεύω εἰς αὐτόν. ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῶν εὐσεβῶν βασιλέων ὄψει με πάλιν, ᾧ ἤλιε.» ἡ Εἰρήνη αὕτη τῷ υἱῷ αὐτῆς Κωνσταντίνῳ συμβασιλεύουσα, καὶ μὴ ἀνεχομένη τῶν παρὰ αὐτοῦ γινομένων (αὐτὴν τε γὰρ τῆς βασιλείας ἐποίησεν ἔκπτωτον, εἰ καὶ μεταμεληθεὶς πάλιν ἐπὶ τὰ βασίλεια ταύτην ἀνήγαγε, καὶ τὴν ὁμόζυγον αὐτοῦ σῶφρονα καὶ λίαν οὔσαν ἐξάγει, μῖξιν δὲ γυναικὸς ἄλλης ἀντεισάγει), τούτου χάριν ἐκτυφλοῖ αὐτὸν ὑπνώττοντα, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ πλείστας ἡμέρας μὴ δοῦναι καθαρὰς τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ. ἀλλ' ἡ βασίλισ Εἰρήνη μετὰ μελόν ἐφ' οἷς δέδρακε σχοῦσα, καὶ θέλουσα τοῦ μίσους ἑαυτὴν ἀποπλῦναι, χρημάτων 530 θησαυροὺς τῇ πόλει ἐκκενοῖ καὶ λύει τὰ χρέα. πλὴν οὐκ ἐπενύσταξεν ὁ παντεπόπτης ὀφθαλμός· πρὸς βραχὺ καὶ γὰρ τῆς ἡδονῆς τοῦ κράτους αὕτη γευσαμένη ἀψιθιάζοντα πίνει κρατῆρα. ἐπανέστη καὶ γὰρ τις τῶν συγκλήτου, τοῦνομα Νικηφόρος, τὴν ἀξίαν πατρίκιος ἀπὸ γενικῶν, καὶ τῆς βασιλείας αὐτὴν ἀτίμως ἐξίστησι. κρατεῖ τοίνυν ὁ Νικηφόρος οὗτος ἔτη θ', ἄνθρωπος φονικώτατος, δοῦλος χρυσοῦ, Μίδαξ ἄλλος ἄντικρυς, ὠνίους τὰς ἀρχὰς ποιούμενος. οὗτος πᾶσι μὲν ἐώκει κατηφῆς εἶναι, τὸν δὲ χρυσὸν αὐτῷ προσάγουσι καὶ πάνυ χαρίεις ἐφαίνετο. ἀλλὰ καὶ βαρὺ τοῖς Βυζαντίοις ἄχθος ἐπέθηκε, χάριν τῶν γηρασάντων τειχῶν ἀπαιτεῖσθαι τὸ λεγόμενον δικέρατον ἐκέλευσε. πρὸς τούτοις δὲ ἐπεκράτει καὶ τὰ τῷ στρατῷ ἐποφειλόμενα. Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ καὶ τὸ τῆς ἀγίας Εὐφημίας λείψανον κατὰ θαλάττης ῥιφέν παρὰ τοῦ Κοπρωνύμου ἐν Λέσβῳ τῇ νήσῳ ἐπανεσώθη. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως. ὁ δὲ Ζωναρᾶς

ἐν τῷ χρονικῷ αὐτοῦ συντάγματι καὶ τάδε περὶ τούτου φησί. δύο λόγοι φέρονται· ὁ μὲν γὰρ λέγει πυρὶ παραδοθῆναι παρὰ τοῦ Κοπρωνύμου τὴν ἀγίαν Εὐφημίαν, εἰ καὶ τῆς ἐλπίδος ἐκεῖνος διήμαρτεν (ἀντ' αὐτῆς γὰρ ἕτερον 531 ἐκαύθη σῶμα), ὁ δὲ λέγει κατὰ βυθοῦ ριφήναι αὐτήν, θεία χάριτι περὶ τὴν Λέσβον νῆσον ἐπανασωθῆναι. Τότε δὴ τότε κακῶς οὕτω τοῦ Νικηφόρου τὰ τῆς βασιλείας διέποντος θρόος ἄτακτος παρὰ τῷ λαῷ καὶ στάσις ὅτι πολλή. τότε καὶ Βαρδάνην τὸν στρατάρχην τὸ τῆς βασιλείας κράτος ἐκβιάζουσιν ἀναδήσασθαι. ὅθεν καὶ τὸ τῆς τύχης οὗτος ἄδηλον δεδιῶς διορατικῶ τινὶ προσέρχεται ἀνδρὶ τὰ μέλλοντα μαθησόμενος, καὶ δὴ καὶ μεμάθηκεν ἀπλανῶς πάντα τὰ συμβησόμενα. τὸν μέντοι Νικηφόρον, διάγε τὸν μέγαν Θεόδωρον τὸν Στουδίτην ὑπερόριον ποιῆσαι τοῦ δικαίου καὶ τῶν κανόνων ὑπερλαλοῦντα, ἢ θεία δίκη μετέρχεται· κατὰ Βουλγάρων γὰρ ἐκστρατεύσας ἐν τῷ πολέμῳ πίπτει καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεῖται. τῷ παιδί Σταυρακίῳ τὰ σκῆπτρα καταλιμπάνει. ἀλλὰ καὶ Σταυράκιος ἐκ μέσου τάχιον γίνεται κατὰ ταύτην τὴν μάχην δορατότρωτος γεγωνῶς, κρατήσας μῆνας δύο. Μετὰ δὲ τοῦτον κρατεῖ Μιχαὴλ ὁ Ῥαγγαβὲ ὁ ἐπὶ θυγατρὶ Προκοπίᾳ τοῦ Νικηφόρου γαμβρός, ἔτη δ' μῆνας θ', ὁ καὶ βασιλείας ἄξιος· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ τοὺς ἐν ἐξορίᾳ ὄντας ἀγίους ἐπανεσώσατο. τοῦτον μέντοι τὸν Μιχαὴλ ἀρχὴν ὁ Σκυλίτζης τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ ποιεῖται συντάγματος. ὁ 532 διαληφθεὶς Βαρδάνης, ἠνίκα προσῆλθε τῷ κατὰ γε τὸ Φιλομίλιον διορατικῶ μοναχῷ, συνεφεπομένους εἶχε Λέοντα τὸν Ἀρμένιον, Μιχαὴλ τὸν τραυλὸν καὶ Θωμᾶν τινά. καὶ ὁ μὲν Βαρδάνης κατὰ τὴν τοῦ μοναχοῦ πρόρρησιν ἐκτυφλοῦται τυραννίδος ἐφιέμενος, ὁ δὲ Λέων ὕστερον καὶ ὁ Μιχαὴλ ἐγκρατεῖς τῆς βασιλείας γίνονται. τῷ μέντοι Μιχαὴλ τῷ Ῥαγγαβὲ ἢ τῆς βασιλείας ἀποβολὴ καὶ οὕτω δεδήλωται. παιδίσκη τις οἰκογενὴς ἦν τῷ Μιχαήλ· αὕτη κατὰ γε τὰς σεληνικὰς συνόδους πάθει μανίας ἠλίσκετο. ἠνίκα γοῦν τῷ πάθει συνείχετο, κατὰ γε τὸν Βουκολέοντα ἤρχετο, καὶ γεγωνότερον ἐβόα πρὸς τὸν βασιλέα κάτελθε, κάτελθε· ὑποχώρει τῶν ἀλλοτρίων.» γίνεται τοῦτο πολλάκις. ἐκπλήττεται ὁ βασιλεὺς. κοινολογεῖται τὰ περὶ τούτου οἰκείῳ τινὶ Θεοδότῳ τοῦνομα. καὶ ὅς ἅμα τῷ γενέσθαι τὸ κοράσιον τῷ δαίμονι κάτοχον διερωτᾷ τε αὐτὸ καὶ μανθάνει τίνι προσήκει τὸ παλάτιον καὶ ὅποια τὰ τούτου γνωρίσματα. ὁ δὲ ἦν Λέων ὁ Ἀρμένιος. πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ παρὰ Μιχαὴλ πέμπεται πρὸς τῆς ἕω στρατηγὸς ὁ Ἀρμένιος. εἶτα μετέρχεται τὸ στρατιωτικόν, ἀνταίρει κατὰ Μιχαήλ. τρίχινον λοιπὸν οὗτος ἐνδύεται, καὶ τῆς βασιλείας ἐκὼν ὑπεξίσταται. 533 Κρατεῖ οὖν μετὰ τὸν Ῥαγγαβὲ ὁ Ἀρμένιος, ἔτη ζ' μῆνας ε'. καὶ τηνικαῦτα τὸ γένος φιλονεικῶν ἐκτρίψαι τοῦ Μιχαήλ, τὰ παιδογόνα τοῦ παιδὸς αὐτοῦ μόρια, ᾧ ὄνομα Νικήτας, ἐκτέμνει, μὴ ποτε τεκνώσας ἀμύνηται αὐτόν. εἰς ἄνδρας οὖν ὁ παῖς οὗτος ἔρχεται, καὶ τῆς νέας ταυτησὶ Ῥώμης ἀρχιερεὺς χρηματίζει, μετακληθεὶς Ἰγνάτιος ἐν μετα-θέσει βίου. ὁ δὲ Λέων κατὰ τῶν ἀγίων εἰκόνων ὀπλίζεται. ἢ δὲ αἰτία τοιαύτη. ὁ προορατικὸς ἐκεῖνος τελευτᾷ μοναχός. διαδέχεται τὸ κελλίον αὐτοῦ μοναχὸς ἄλλος, Σαββάτιος τοῦνομα, ὃς καὶ πείθει τὸν Λέοντα ἐκ μέσου ποιῆσαι τὰς ἀγίας εἰκόνας. ὁ γὰρ Λέων τῆς βασιλείας ἐπιβὰς καὶ τῆς τοῦ μοναχοῦ προρρήσεως ἐπιμνησθεὶς στέλλει τάχα πρὸς ἐκεῖνόν τινας ἀμοιβάς· εὐρεθεὶς δὲ ὁ Σαββάτιος οὗτος καταπλήττει τε διὰ γραφῆς, καὶ ἔκπτωσιν τῆς βασιλείας ἀπειλεῖ εἰ μὴ τὰς εἰκόνας αὐτὰς καταστρέψειεν. ἐντεῦθεν ἢ τῆς εἰκονομαχίας πυρκαϊὰ τῷ βασιλεῖ Λέοντι ὑπανάπτεται. τηνικαῦτα καὶ ὁ ἐν πατριάρχαις ἀοίδιμος Νικηφόρος μὴ πεισθεὶς τῇ εἰκονομαχίᾳ συνθέσθαι ἐξόριστος εἰς Προικόνησον γίνεται, καὶ πρὸ πολλοῦ τοῦτο εἰδῶς, καὶ ὅτι ταραξεί τὴν ἐκκλησίαν ὁ Λέων· ἔδοξε γὰρ τῷ μακαρίτῃ, ὀπηνίκα τὸ διάδημα τῇ τοῦ Λέοντος ἐπέθη κεφαλῇ, ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις τὴν χεῖρα περιπαρῆναι. οὗτος οὖν ὁ μακάριος διὰ νηὸς εἰς τὴν

534 ὑπερορίαν στελλόμενος ὄρθιος ἵστατο καὶ πρὸς τινὰ τὸν ἀσπασμὸν ἐποιεῖτο. καὶ τί τοῦτο ἐρωτηθεὶς, καὶ πρὸς τίνα ποιεῖται τὸν ἀσπασμὸν, πρὸς Θεοφάνην τὸν ὁμολογητὴν ἔλεγε, τὸν τοῦ Ἄγρου καθηγητὴν, ἅτε κηροῖς καὶ θυμιάμασιν ἡμᾶς δεξιούμενον. ἐπὶ τούτοις ὁ Λέων τὴν τοῦ μοναχοῦ καθ' ἑαυτὸν στρέφων πρόρρησιν δέσμιον εἶχε τὸν Μιχαήλ, εἶγε καὶ μᾶλλον ὁ τοιοῦτος θρασύς καὶ ἀναίσχυντος ἦν. ἐφ' ᾧ καὶ παρὰ τῆ συγκλήτῳ ψῆφος γίνεται πυρὸς γενέσθαι τὸν Μιχαήλ παρανάλωμα. ὃ καὶ γενέσθαι ἔφθασεν ἄν, εἰ μὴ πως ἡ δέσποινα τὸ τοιοῦτον ἐκώλυσε, εἰς μεσιτείαν τάχα προβαλλομένη τὴν ἐνεστῶσαν ἀγίαν τηνικαῦτα Χριστοῦ γέννησιν. ὁ μέντοι Λέων ἀπὸ τε ὄνειράτων καὶ χρησμοφδημάτων καὶ ἐτέρων τοιούτων τινῶν ἔντρομος ὢν τὴν ἀναίρεσιν ἐκείνου κατέσπευδεν· ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ὁμόζυγον αὐτοῦ ἔλεγεν ὁ μὲν Μιχαήλ ἤδη ἀνύεται διὰ σέ, σὺ δὲ καὶ οἱ ἕκ σου μετ' ὀλίγον μαθήσεσθε.» οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ Μιχαήλ τῆ τοῦ προρρηθέντος μοναχοῦ προρρήσει θαρρῶν κατὰ Λέοντος μελετᾷ τὴν ἐπιβουλήν, ταύτην καὶ τῷ κατέχοντι αὐτὸν ἀποκαλύψας παππία. ταύτη τοι καὶ νυκτὸς εἰσάγεται σὺν τοῖς ψαλμωδοῦσι στρατιώτας ἐνόπλους. καὶ ὁ μὲν Μιχαήλ εἰς τὸν βασιλικὸν ἀνάγεται θρόνον, δεσμῷ τοὺς 535 πόδας κατεχόμενος σιδηρῷ· τὸν δὲ Λέοντα καὶ προσπεφυγὸτα τῷ θεῷ νῶ ἀνηλεῶς ἐκτέμνει τοῖς ξίφεσι. Κρατεῖ τοίνυν μετὰ τὸν Λέοντα ὁ τραυλὸς Μιχαήλ, ἔτη ἡ', ὁ καὶ ἐξ Ἀμορίου ὀρμώμενος, δυσσεβῆς μὲν ὢν, οὐ μὴν δὲ καὶ ἀσεβεῖν ἀναγκάζων τοὺς εὐσεβεῖς. ἐφ' ᾧ καὶ ἀνιένται τηνικαῦτα οἱ ἄγιοι, ὁ μέγας τε Θεόδωρος ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἀνάγεται· προέφθασε γὰρ αὐτὸν ἐξορίσας ὁ Ἀρμένιος καὶ πολλὰ κακὰ ποιήσας ἅτε τῶν ἀγίων εἰκόνων ὑπερμαχόμενον. τούτου μέντοι τοῦ Μιχαήλ βασιλεύοντος Θωμᾶς τις χεῖρα βαρεῖαν συλλέξας ἐξ ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως, τριήρεις τε οὐκ ὀλίγας ποιήσας, κατὰ τῆς βασιλίδος ἐκστρατεύει τῶν πόλεων. τοσαύτη δὲ δύναμις ἦν ὥστε καὶ τὴν ἀπαιωρηθεῖσαν ἐν ἀκροπόλει ἄλυσιν διακλάσαι καὶ πρὸς Βλαχέρνας ἀπελθεῖν. ἐν ὅλοις λοιπὸν τρισὶν ἔτεσι τὰ τοῦ πολέμου κεκρότητα. εἶτα ὁ Θωμᾶς ἠττᾶται, φεύγει, εἰς Ἀδριανούπολιν ἔρχεται. καιρὸν ἰκανὸν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ Μιχαήλ κύκλῳ τετήρηται. προδίδωσι καὶ ἄκων, κρατεῖται, χεῖρας καὶ πόδας τέμνεται, ἐπ' ὄνου κάθηται, τοῦτο καὶ μόνον λέγων ἐλέησόν με, ἀληθῶς βασιλεῦ.» Μετὰ δὲ τὸν Μιχαήλ Θεόφιλος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη ἰβ' μῆνας γ'. καὶ τηνικαῦτα ἐκλογὴν ποιεῖται κορασίῳ, ὢν μία 536 καὶ ἡ Κασία, ἦν δὴ καὶ ἀποπέμπεται διὰ τὴν πλήρη συνέσεως ἀπόκρισιν αὐτῆς· μῆλον γὰρ ἐπιδεδωκὼς αὐτῇ ὡς ἐρασθεὶς δῆθεν ἐπὶ τῷ κάλλει αὐτῆς, καὶ εἰπὼν ἐκ γυναικὸς ἐρρῦη τὰ φαῦλα,» ἤκουσεν ἐξ αὐτῆς ὅτι καὶ ἀπὸ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρεῖττονα. ἐφ' ᾧ καὶ τὴν Παφλαγὸνα Θεοδώραν ἠγάγετο. οὗτος καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα διὰ τῆς ἀγορᾶς ἔφιππος εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν ἀπήρχετο· εἰ γὰρ καὶ τιμὴν ταῖς ἀγίαις εἰκόσιν οὐκ ἔνεμεν, ἀλλὰ τῷ σωτῆρι καὶ αὐτῇ τῇ θεομήτορι πίστιν ἐτήρει, ὡς ἔλεγεν. οὗτος καὶ περὶ τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ προκειμένων ὠνίων ἠρώτα, καὶ εἰ πολλοῦ ἐπιπράσκοντο, κατὰ τοῦ ἐπάρχου ὠργίζετο. τούτῳ προσῆλθέ τις γυνὴ παρὰ τοῦ τῆς Αὐγούστας συγγόνου Πετρωνᾶ ἀδικουμένη· οἴκημα καὶ γὰρ τι ὑψώσας ἔβλαπτε γειτονοῦσαν αὐτήν. ὁ γοῦν Πετρωνᾶς ἐπεφωνήθη μὲν, οὐ διωρθώσατο δέ. ἐφ' ᾧ αἰκίζεται δεινῶς, καὶ τοῦ οἰκήματος ἀνατραπέντος ἡ ὕλη πᾶσα τῇ γυναικὶ δίδεται. ἠνίκα δὲ καὶ προκύψας τὸ τῆς δεσποίνης εἶδεν ἔγγομον πλοῖον, πυρίκαυστον κελεύει γενέσθαι, λέγων βασιλέα με τοῦ θεοῦ ἀναδειξαντος, σὺ βιάζεις ποιῆσαί με ναύκληρον. ἄλλως τε εἰ μετὰ τῆς βασιλικῆς εὐετηρίας καὶ τὰ ἐξ ἐμπορίας ἑαυτοῖς περιποιεῖσθαι σπεύδομεν, πόθεν ἂν τὰ πρὸς ζωὴν οἱ ἰδιῶ537 ται πορίζοντο;» τοσοῦτον δὲ μεγαλοπρεπῆς βασιλεὺς ὁ Θεόφιλος ἦν ὥστε καὶ θαυμαστά τινα φιλοτεχνήσασθαι ὄργανα. πνεῦμα καὶ γὰρ ἐκεῖθεν ἐν μηχανῇ τινὶ ἀναπεμπόμενον μελωδίαν ἀπήχει

τερπνὴν καὶ εὐκέλαδον. ἀλλὰ καὶ χρυσᾶ κατεσκεύασε δένδρα, ἐν οἷς παντοδαποὶ στρουθοὶ καθήμενοι μελώδημα μελιτόεν ἐξέχεον. Ἀνθρώπιόν τι ἐν ἀνακτόροις περιεστρέφετο, παρακοπὴν φρενῶν ἔχον, Δένδερεις καλούμενον. ποτὲ γοῦν ὁ βασιλεὺς ἐρωτήσας αὐτὸ πόθεν ἦκει, παρὰ τῆς Μάννας πορευθῆναι ἔλεγεν· οὕτω γὰρ ἐκάλει τὴν δέσποιναν. ἀλλὰ καὶ νινία καλὰ διεβεβαιοῦτο ἔχειν αὐτήν. εἰκόνας οὖν ὁ βασιλεὺς ὑποτοπάσας εἶναι τὰ νινία κατὰ τῆς βασιλίδος ἐξώργιστο. ἡ δὲ σοφῶς τὸν ἄνδρα κατεσοφίσατο· οὐδὲ γὰρ εἰκόνας εἶδεν ὁ Δένδερεις» ἔλεγεν, ἀλλ' ἐνατενιζούσης μου τῷ κατόπτρῳ τὰς ἐκεῖθεν ἀντανακλωμένας ἐώρα μορφάς, ἃς δὴ καὶ νινία ὠνόμασεν.» ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀπεστρέφετο τὰς εἰκόνας ὁ Θεόφιλος ὥστε καὶ τὸν ἱερὸν Μεθόδιον, ἅτε τῶν εἰκόνων ὑπερμαχόμενον, ἐν σπηλαίῳ τινὶ κατέκλεισεν ὥσπερ νεκρὸν ἐν μνημείῳ. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ δύο ληστὰς σὺν αὐτῷ. τότε δὴ τότε καὶ τελευτήσας ὁ εἷς πόσης δυσσομίας αἴτιον τῷ μακαρίῳ γέγονε; τηνικαῦτα καὶ οἱ κεντηθέντες τὰ μέτωπα 538 πρὸς τὴν ὑπερορίαν στελλόμενοι γραφὴν ἐγχαράττουσι τῷ Μεθοδίῳ διὰ τινος ἰχθυοθήρα ἐν μέτρῳ ἰαμβείῳ κατὰ λέξιν ἔχουσαν οὕτως. τῷ ζῶντι νεκρῷ καὶ νεκρῷ ζωηφόρῳ, ναίοντι τὴν γῆν καὶ πολοῦντι τὸν πόλον, γραπτοὶ γράφουσι δέσμοιοι τῷ δεσμίῳ. ἀντιγράφει δὲ καὶ αὐτὸς πρὸς αὐτοὺς τοὺς ταῖς βίβλοισιν οὐρανῶν κλησιγράφους καὶ πρὸς μέτωπα σωφρόνως ἐστιγμένους προσεῖπεν ὁ ζῶθαπτος ὡς συνδεσμίους. τὸν μέντοι Μεθόδιον παραδόξως ὁ θεὸς ἐκεῖθεν ἐξήγαγεν. ὁ γὰρ Θεόφιλος φιλολόγος ὢν γραφαῖς τισὶ δυσνοήτοις ἐνέτυχεν, ὧν τὴν λέξιν οὐχ εὔρισκεν. ἀκούσας οὖν παρὰ τινος ὡς οὐδεὶς ἕτερος τὰς τοιαύτας σαφηνίσει γραφὰς εἰ μὴ ὁ ἐν μνήματι Μεθόδιος, ἐκεῖθεν αὐτὸν αὐτίκα μετεκαλέσατο καὶ διὰ τιμῆς εἶχεν ὅτι πολλῆς, αἱ μέντοι σιαγόνες αὐτοῦ παραλυθεῖσαι ὑπὸ Θεοφίλου διὰ τὸ τῶν ἁγίων εἰκόνων ὑπερλαλεῖν (μετὰ γὰρ τὴν ζ' σύνοδον ὁ βασιλεὺς οὗτος τὴν εἰκονομαχίαν ἀνενέωσεν) ὀθόνῃ λεπτῇ ἐδέδεντο. ταύτη τοι καὶ συνήθεια μέχρι τοῦ νῦν, ὡς οἶμαι, κεκράτηκεν ἐν ἀρχιερεῦσι τὸ καὶ τοῖς ἐμπροσθίοις μέρεσι δεδεμένας ἔχειν ὀθόνας. 539 Ἀλλὰ καὶ τελευτῶν ὁ Θεόφιλος ἡξίου μῆτε τὰς ἁγίας εἰκόνας ἀναστηλωθῆναι μῆτε τὸν πατριάρχην Ἰωάννην τὸν καὶ γόητα καθελεῖν. ἀλλὰ μετὰ θάνατον ἐκείνου καθελοῦσα τοῦτον ἡ Θεοδώρα τὸν ἱερὸν ἀντεισηῆξε Μεθόδιον, εἰ καὶ γύναιόν τι πορνίδιον οἱ ἐξ ἐναντίας ὑπελθόντες διαβάλλουσι τὸν Μεθόδιον. κρίσις οὖν ἐπὶ τούτοις προβαίνει, καὶ τὸ κράσπεδον ἄρας ἀπογυμνοῖ τὴν αἰδῶ. ἡ δὲ ἦν κατεψυγμένη πάντη καὶ μεμαρασμένη. καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτηθεὶς δι' ἣν ὁ τοσοῦτος γέγονε μαρασμός, ἔλεγεν ὅτι ποτὲ κατὰ χρεῖαν εἰς Ῥώμην σταλείς, κάκεισε πύρωσιν παθῶν σαρκικῆν, δέομαι τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. ἐφ' ᾧ καὶ δοκῶ κατ' ὄναρ ἰδεῖν τὸν κορυφαῖον Πέτρον, καὶ οὗ τῆς αἰδοῦς ἀψαμένου μου πῦρ ἐδόκουν αὐτὴν περιβόσκεισθαι. ἔκτοτε οὖν τὰ μόρια ταῦτα νενέκρωται, καὶ πύρωσις οὐκέτι μοι παρηνώχλησε. καὶ ἡ μὲν πρώτη γυνὴ τὸν Ἀδὰμ ἐξάγει τοῦ παραδείσου, ἡ δὲ κυρὰ Θεοδώρα εἰσάγει τὸν ὁμόζυγον αὐτῆς εἰς τὸν παράδεισον. ὡς οὖν ἔλαβε πληροφορίαν τοῦ πράγματος, φιλοφρονεῖται τοὺς ἁγίους τούτους πατέρας, δι' ὧν ἄρα καὶ ἡ πρὸς θεὸν γέγονε δέησις. ἡνίκα γοῦν ἐφιλοφρόνει αὐτούς, συμπαρήν καὶ ὁ γραπτὸς Θεοφάνης Νικαίας. ταύτης οὖν ἐνατενιζούσης αὐτῷ καὶ τὰ στίγματα θαυμαζούσης ἔλεγε τί με 540 συχνῶς ὄρας; τότε διαδικάσομαι περὶ τούτου τῷ ἀνδρί σου.» ἦν δὴ καὶ πολλὰ δυσχεράνασαν τούτου ἔνεκεν ὁ πατριάρχης παρεμυθεῖτο Μεθόδιος. Γίνωσκε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοφίλου βασιλείας Λέων ὁ φιλόσοφος ἦν, κεκρυμμένος μὲν τοῦ πρώτου καὶ πάντη ἄγνωστος ὢν, τούτῳ δὲ γεγονῶς τῷ τρόπῳ κατάδηλος. νεανίας τις γεωμετρικῆς ἐπιστήμης ἔμπειρος ὢν αἰχμάλωτος ἄγεται. εἶτα παρὰ τοῦ κατέχοντος αὐτὸν Ἀρμεμουμνῆ ζήτησις γίνεται γεωμετρικῶν θεωρημάτων.

παρίσταται καὶ ὁ νεανίας, τὴν αὐτοῦ σοφίαν δείκνυσι, θαυμάζεται. ἐρωτᾶται εἰ καὶ τινες ἕτεροι τοιοῦτοι παρὰ τῆ βασιλευούσῃ εὐρίσκονται. καὶ ὁ Ἀρμεμούμνης μαθὼν περὶ τοῦ σοφοῦ Λέοντος, τίς τε ἦν καὶ ὅπως εἰς ἄκρον ἐληλάκει πάσης σοφίας καὶ ἐπιστήμης, γράφει πρὸς τὸν βασιλέα Θεόφιλον ὡς ἂν ἀποστελεῖ τὸν φιλόσοφον πρὸς αὐτόν· ἀντὶ δὲ τούτου δοθήσεται χάρις χρυσοῦ κεντηνάρια ρ' καὶ φιλία αἰώνιος. καὶ ὁ Θεόφιλος ἄτοπον κρίνας εἰ τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν, δι' ἣν τὸ τῶν Ῥωμαίων γένος θαυμάζεται, ἔκδοτον ποιήσει τοῖς ἔθνεσι, πρὸς τὰ αἰτηθέντα οὐκ ἐπένευσε. γνωρίζεται οὖν ἐντεῦθεν ὁ τὰ πάντα σοφώτατος Λέων, διδάσκαλος προχειρίζεται, τελευταῖον εἰς τὸν τῆς Θεσσαλονίκης θρόνον ἀνάγεσθαι παρὰ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ μεγάλου. τῶν εἰκονομάχων τῆνικαῦτα καθαιρεθέντων συγκαθηρέθη καὶ αὐτός. μεγίστην δὲ τιμὴν παρά γε τοῖς Θεσσαλονικεῦσιν ἔφερε καὶ δι' ἄλλα μὲν πολλά, μάλιστα δὲ δι' ἣν ἐπήνεγκε τοῦ λιμοῦ λύσιν, τὴν τῶν ἀστέρων ἐπιτολὴν διασκεψάμενος κάκείνους ἀναπέσας τὰ σπέρματα τῆνικαῦτα καταβαλεῖν. Ὁ μὲντοι Θεόφιλος γαμβρὸν εἶχεν Ἀλέξιον, οὗ Μωσηλὲ τὸ ἐπώνυμον· καὶ Μανουήλ τις ἐν αὐτῷ παραδυναστεύων ἦν. ὁμοίως καὶ Θεόφοβός τις, ὃν δὴ καὶ θανάτῳ καθυποβληθῆναι κελεύει, μὴ ποτε νεώτερόν τι εἰργάσεται. ἀφαιρεῖται οὖν ἡ ἐκείνου κεφαλὴ καὶ τῷ Θεοφίλῳ προσάγεται. τῶν οὖν τριχῶν αὐτῆς ἀψάμενος ἔφη οὗτ' ἐγὼ Θεόφιλος οὔτε σὺ Θεόφοβος.» ἐπὶ τούτοις οὖν ἐξηρεύζατο τὴν ψυχὴν δυσεντερία πρότερον συσχεθείς· τὸ δὲ ταύτης αἴτιον ψυχροποσία. Μετὰ δὲ τοῦτον κρατεῖ Μιχαὴλ ὁ μεθυστῆς σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Θεοδώρα ἔτη ιδ', καὶ μόνος ἔτη ια'. κατάγει δὲ αὐτὴν καὶ ἀποκείρει· μόνος γὰρ ἤθελε σκῆπτρα τὰ Ῥωμαίων ἰθύνειν, εἰ καὶ μὴ πρὸς καλὸν ἀπέβλεπε τὰ ἐκείνου. τί γὰρ οὐκ ἔλεγε; τί δὲ οὐκ ἔπραττε; πολλάκις καὶ μηδέ τις χρείας κατεπειγούσης, χωρὶς φυλάκων καὶ φρουρᾶς, ἄτερ δορυφορούντων, ἐπὶ μέσων ἐκείνος τριόδων παρῶδευε. καὶ τί χρῆ 542 πολλά λέγειν; ἐπὶ χείρονα καθ' ἐκάστην προκόπτων ζωὴν, καὶ κατ' αὐτῶν ἐλύττησε τῶν μυστηρίων ὁ κάκιστος. βαλὼν γὰρ εἰς κρατῆρα δριμύτατον σίνηπι τὴν ἀγιστεῖαν ἐκείθεν ἐτέλει τὴν μυστικὴν, παίζων ὁ τάλας ἐν οὐ παικτοῖς καὶ γελῶν ἐν ἀγελάστοις ὁ δειλαιοσ. ἡ μὲντοι Θεοδώρα παραδίδωσι πρὸς αὐτὸν χρυσοῦ κεντηνάρια ς' καὶ ἀργυρίου ὡσεὶ γ'. ἀλλ' ὁ Μιχαὴλ τρία καὶ μόνα τελευτῶν ἀφῆκε, κρατήσας ἔτη ια' μετὰ τὴν Θεοδώρας διάζευξιν· περὶ γὰρ μέθας καὶ ἵπποδρομίας κατήγετο. τοσοῦτον δὲ τῶν τοιούτων ἐξείχετο θεάτρων ὡς αὐτὸς μὲν φορεῖν τὸ Βένετον καὶ ἱππηλατεῖν, ὁ δὲ λογοθέτης τὸ Πράσινον. καὶ ποτε γοῦν τοῦ ἱππικοῦ ἐνστάντος ἀγῶνος ὁ τοῦ δρόμου πρωτονοτάριος ἐφίσταται λέγων ὅτι ἐν τοῖς Μελαγγείοις, ἅτινα Μελάγυνα ἰδιωτικῶς λέγονται, Σαρακηνοὶ προσέβαλον· καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν τοιούτῳ μοι» ἔφη ἀγῶνι, καὶ τὸν μέσον εὐώνυμον καταστῆσαι σπεύδοντι, αὐτός, μάταιε, περὶ Σαρακηνῶν ἐπιδρομῆς ἀγγελίαν ἐπάγεις μοι;» τοιούτοις οὖν ὁ Μιχαὴλ ἐνασχολούμενος τοὺς βασιλικούς ἐκένωσεν, ὡς εἴρηται, θησαυρούς· καὶ αὐτούς γὰρ τοὺς ἠνιόχων παῖδας ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας ἀναλαμβάνόμενος ἐδίδου ἐκάστῳ αὐτῶν ἀνά χρυσοῦ λίτρας ρ'. Πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο τὴν τοῦ Μιχαὴλ ἀβελτηρίαν 543 παρίστησιν. ἀπὸ Ταρσοῦ μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ παλατίου φρυκτοὶ κατὰ τινὰς τόπους ἀνεφλέγοντο κατὰ διάδοσιν τὰς τῶν Σαρακηνῶν ἐπιδρομὰς προμηνύοντες. ἠνιοχείας οὖν τελουμένης κατὰ γε τὸν ἐν τῷ στενῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος ναὸν Μάμαντος, καὶ τὸ Βένετον ἐνδεδυμένου τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, ἀγγελία γέγονεν ἀπὸ γε τοῦ κατὰ τὸν Φάρον φρυκτοῦ. ἀνία γοῦν ἐπὶ τούτῳ συσχεθείς ὁ βασιλεὺς ἐκ μέσου ποιεῖ τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους φρυκτούς, ὡς μηκέτι τοιαύταις ἀγγελίαις οἱ θεαταὶ δειλαινόμενοι τὸ θέατρον καταλύωσιν. Οὗτος ὁ Μιχαὴλ χρημάτων ἀπορήσας καὶ τὰς χρυσᾶς ἐκείνας πλατάνους, ἃς ὁ φιλόσοφος κατεσκεύασε

Λέων, ὡς ἄνωθεν ἔφημεν, ἐν αἷς στρουθοὶ καθήμενοι διὰ μηχανῆς ἐκελάδουν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς λέοντας, ἃ πρὸς ἔκπληξιν τῶν ἔθνῶν μεμηχάνηται (καὶ οὗτοι γὰρ ἔστιν ὅτε βρυχώμενοι ἐθαυμάζοντο), κατακόψας ἀνάλωσεν. Ἐπὶ τούτοις οὖν ἡ Θεοδώρα πολλὰ παραινοῦσα τὸν Μιχαὴλ τῶν βασιλείων ἔκπτωτος γίνεται· ὁ γὰρ ἐκ μητρὸς αὐτῷ θεῖος, ᾧ Βάρδας ὄνομα, πάντα κάλων κινήσας καὶ παντοίως ὑπελθὼν αὐτόν, τὴν μὲν βασιλίσαν πόρρω γενέσθαι τῶν βασιλείων οἰκονομεῖ, ἑαυτὸν δὲ προχειρισθῆναι Καίσαρα. ἔκτοτε οὖν πάντα ποιῶν ὡς ἀντάναξ οὐ διέλιπε. 544 πρὸς τούτοις δὲ καὶ παρανομίαν ἐτόλμα, υἱοῦ γνησίου γαμετῆ συνεφθείρετο. μανθάνει ταῦτα καὶ ὁ τότε πατριάρχης Ἰγνάτιος· ἐφ' ᾧ νουθετεῖ, παραινεῖ, καὶ τελευταῖον ἐκδιώκει τῶν ἀγιασμάτων αὐτόν. μαίνεται ὁ Βάρδας, καὶ τὸν μὲν Ἰγνάτιον τῆς ποιμνῆς ἐξίστησιν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ προχειρίζεται Φώτιον. ἀλλ' ἐντεῦθεν οἷσι καὶ ὅσοις ἐβλήθη δεινοῖς παρὰ Φωτίου ὁ Ἰγνάτιος, ἴν' ἐκὼν φανείη παραιτούμενος, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἀπορριζοῦσι γὰρ αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας, προσεφαπλοῦσι γυμνὸν κοπροφέρτῳ τινὶ λάρνακι τὸν τοῦ καταπτύστου Κοπρωνύμου φεροῦση νεκρόν. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πλέον ἀνέχεται ὁ θεός· ὁ μὲν γὰρ Φώτιος αὐτίκα τοῦ θρόνου ἐκβάλλεται, ὁ δὲ Βάρδας κακῶς τῶν ὧδε μεθίσταται. κατὰ γὰρ τοῦτο καὶ σημειῖα τινὰ τὸν ὄλεθρον αὐτοῦ κατεμήνυον, ἐπιτολαὶ κομητῶν, ὄψεις ὄνειράτων ἀλλόκοτοι. ἐδόκει γὰρ ὁ Βάρδας πρὸς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἀπελθεῖν, καὶ τῷ τοῦ πατριάρχου θρόνῳ τὸν κορυφαῖον Πέτρον ἰδεῖν ἐγκαθήμενον, καὶ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ τὸν ἀγιώτατον Ἰγνάτιον ἐγκυλινδούμενον, κάκειθεν ὧν ἔπαθε παρὰ τοῦ Καίσαρος αἰτοῦντα ἐκδίκησιν. καὶ ὁ Βάρδας εὐθέως ἑώρα ῥομφαίαν διδομένην ὡς ὑπ' αὐτῆς αὐτόν μεληδὸν διατμηθῆναι. οὐ πολὺς διήλθε καιρός, καὶ κατὰ τοῦ Βάρδα θάνατος μελετᾶται παρὰ Μιχαὴλ τὴν 545 ἐκείνου δυναστείαν δεδοικότος. ξιφήρεις οὖν τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐπιόντας ὁ Βάρδας ἰδὼν τοῖς τοῦ βασιλέως ἑαυτὸν ἐπιρρίπτει ποσίν. ἀλλ' ἀποσπῶσι τοῦτον ἐκεῖθεν καὶ μεληδὸν κατατέμνουσι. τὰ δὲ παιδογόνα αὐτοῦ μόρια κοντῷ ἀπαιωροῦσι καὶ τῷ λαῷ παραδειγματίζουσι. Μετὰ δὲ ταῦτα φυσικῆς γονῆς ὁ Μιχαὴλ ἀπορῶν, ὡς φησὶν ὁ Σκυλίτζης, καὶ τὰ κοινὰ διεξάγειν οὐχ οἴος τε ὦν ἄτε τοῦ Βάρδα ἐξ ἀνθρώπων γενομένου, εἰσποιεῖται τὸν Βασίλειον εἰς υἱόν, καὶ τῇ τῶν μαγίστρων ἀξία τιμήσας διάδημα μετὰ μικρὸν αὐτῷ παρατίθησιν. εἶθ' οὗτος ὁ Μιχαὴλ παρὰ Βασιλείου ἐλεγχόμενος ἐφ' οἷς ἔπραττε, ποιῆσαι τοῦτον ἐκ μέσου ἐφρόντιζε. τί γοῦν ποιεῖ; Βασιλίσκον τινὰ (φιλοτιμησασθαι γὰρ ἤθελεν αὐτόν, ὅτι προφθάσας ὕμνησε τὸ κράτος αὐτοῦ διὰ τὸ καλῶς δῆθεν ἠνιοστροφηῆσαι) εἰς μέσον ἀγαγὼν τὴν πορφύραν αὐτόν ἐνδύει καὶ τὸ διάδημα, πρὸς τὴν γερουσίαν εἰπὼν πάλαι μὲν οὖν ἔδει τουτονὶ τὸν ἄνδρα, ᾧ φίλοι, εἰς τὸν περίβλεπτον κόσμον τῆς βασιλείας ἀναγαγεῖν, ἢ τὸν Βασίλειον ἐφ' ᾧ καὶ μεταμεμέλημαι.» ἀλλ' ἐντεῦθεν ἡ τοῦ Μιχαὴλ κατάλυσις λαμβάνει ἀρχήν, εἰ καὶ μᾶλλον ἀκρατοποτῶν οὐ διέλιπε τοῖς ὑπ' αὐτόν πολλὰ κακὰ προξενῶν, ἄλλου μὲν ὧτα κελεύων ἀφαιρεῖσθαι, ἑτέρου δὲ 546 ῥῖνα καὶ κεφαλὴν ἄλλου. ἀλλ' ἐν τούτοις ἐμποδίζοντα τὸν 546 Βασίλειον εἶχεν. ἐφ' ᾧ δόλον μελετᾶ κατ' αὐτοῦ· ἐνέσκηψε γὰρ τινὶ βέλος ἀφιέναι τῷ δοκεῖν μὲν κατα θηρίου τῇ δὲ ἀληθείᾳ κατὰ Βασιλείου. καὶ ὃς πάντα ἐννοήσας ἔδρασε μᾶλλον ἐπὶ Μιχαὴλ ὅπερ αὐτὸς ἔμελλε ἀπ' αὐτοῦ παθεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ φονεύει αὐτόν κατὰ τὸν ἅγιον Μάμαντα. Κρατεῖ οὖν μετὰ Μιχαὴλ τὸν μεθυστὴν Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἔτη κ'. οὗτος βρεφύλλιον ὦν, καθά φησι Ζωναρᾶς, ἔκειτο τῷ ἡλίῳ θαλπόμενος ἄτε δὴ τῶν αὐτοῦ γονέων περὶ τὸ θέρος ἀσχολουμένων· πάνυ καὶ γὰρ ἦσαν πτωχοί. ἀετὸς δὲ τῆνικαῦτα καταπτὰς ἐσκίαζεν αὐτόν ταῖς πτέρυξιν. ἡ γοῦν μήτηρ αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἀποσοβῆσαι ἐπιχειρήσασα τοῦτον, καὶ μὴ δυνηθεῖσα, ἀγαθὸν οἰώνισμα τὸ τοιοῦτον ἔκρινε δρᾶμα. ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κώμης ὁ Βασίλειος οὗτος ὥρμητο

γειτονοῦσης τῇ μεγαλοπόλει Ἀδριανουπόλεως, καὶ ἀνδράποδον δὲ τοῖς Βουλγάροις συναπήχθη ποτέ. φυγὼν οὖν ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Βυζαντίδα ἔρχεται, καὶ τῷ τοῦ ἀγίου Διομήδους προσπελάζει ναῶ, κακεῖσε ὑπνώττει ἐν κλίνῃ λιθοπλινθίνῃ. τηνικαῦτα ὁ ἐκεῖσε νεωκόρος τρίτον ἀφυπνίζεται δι' ἀγγέλου λέγοντος ἔσω τὸν βασιλέα εἰσάγαγε.» πείθεται ὁ νεωκόρος, θεραπείας ἀξιοῖ τὸν βασιλέα. εἶτα τί; διὰ τὴν 547 αὐτοῦ ἀνδρείαν τῷ Μιχαήλ γνωρίζεται, τῶν ἵππων φροντιστὴς καθίσταται, μετὰ ταῦτα παράκοιτος καὶ τελευταῖον κράτωρ ἀναγορεύεται, τοῦ θεοῦ τὰ τοιαῦτα καὶ πρὸ πολλοῦ πάντως δεικνύοντος. ὅρα γὰρ ὅτι καὶ ποτε μετὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ τοῦ Θεοφιλίτζη ἐν τινι τόπῳ ἀπῆλθεν ἔνθα διορατικὸς τις ἐτύγχανε μοναχός, ὃς τὸν μὲν Θεοφιλίτζην παρεώρα, τὸν δὲ Βασίλειον διὰ τιμῆς ἐποιεῖτο πολλῆς, καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος ἔλεγε βασιλέα ἰδεῖν αὐτὸν ἄντικρυς. κρατεῖ οὖν, ὡς εἴρηται, μετὰ τὸν Μιχαήλ ὁ Βασίλειος. καὶ τῆς ἐκκλησίας εὐθέως τὸν Φῶτιον ἐξωθεῖ, καὶ πάλιν Ἰγνατίῳ τὸν θρόνον ἀποδίδωσιν. ἀλλὰ καὶ τὴν γερουσίαν τηνικαῦτα μετακαλεσάμενος τοὺς βασιλικοὺς ὑπανοίγει θησαυρούς, ὡς φησιν ὁ Σκυλίτζης· καὶ ἀπὸ γε τῶν τοσοῦτων χρημάτων οὐδὲν ἄλλο εὕρηται ἢ χρυσοῦ κεντηνάρια τρία. ποῦ δὲ ταῦτα κεντομηθῆναι ἔφθασε μαθὼν Βασίλειος οἰκονομεῖ καὶ πάλιν πρὸς τὸν δημόσιον ἀντιστραφεῖναι. τὰ ἡμίση λοιπὸν ἀφ' ὧν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Μιχαήλ ἕκαστος ἀφαιρούμενος ἐπισυνάγει χρυσοῦ κεντηνάρια τ'. Τοσοῦτον δὲ καλῶς ὁ Βασίλειος ἦρχε καὶ τοσοῦτον δικαιοτάτος ἦν, ὡς καὶ δικαστὰς τάξει καὶ τὰς ὑποθέσεις ποιεῖν ἐν τε τῇ Μανναύρᾳ καθημένους καὶ τῷ ἵπποδρόμῳ. 548 ἐτύπωσε δὲ καὶ σιτηρέσια λαμβάνειν αὐτούς, ὥστε μὴ τῶν ὑποθέσεων καταφρονεῖν. ἔταξε δὲ καὶ τροφὴν τοῖς πενεστέροις τῶν τὰς δίκας ἐχόντων, ὡς μὴ τῷ λιμῷ τηκόμενοι τὰς δίκας ἀπαγορεύοιεν. λέγεται δὲ ὅτι καὶ κατιῶν ἐνταῦθά ποτε ὁ βασιλεὺς καὶ μηδέ τινα εὐρῶν ἐγκαλοῦντα, καὶ ὑποπτέυσας μὴ πως ἐμποδίζονται τοῦ πρὸς αὐτὸν εἰσερχεσθαι οἱ ἀδικούμενοι, δορυφόρους ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔπεμψε, ὧν δὴ καὶ ὑποστρεψάντων, καὶ μηδέ τινα τοιοῦτον λεγόντων εὐρεῖν, μεθ' ἡδονῆς ἀπέσταξε δάκρυον καὶ τῷ θεῷ χάριτας ὠμολόγει, εἶγε κατὰ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν οὐκ ἔστιν ὁ ἀδικούμενος. Ὁ εἰς ἀδοξίαν ἀπὸ δόξης περιπεσὼν παραμυθίας ἀπολαυέτω, τὴν ἄνω καὶ κάτω φορὰν τῶν τῆς ἀμάξης τροχῶν συστρέφων καθ' ἑαυτόν· τῆς γὰρ ἀστάτου τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονίας εἰκὼν αὕτη ἐστὶ προφανής. ὁποῖον δὴ πάλαι πεποίηκε καὶ ὁ σουλδάνος ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος. οὗτος γὰρ ὑπὸ τοῦ τῆς Φραγγίας ἄρχοντος κατασχεθεὶς καὶ διετίαν ἐν τῇ φρουρᾷ ποιήσας οὐκ ὤφθη γελάσας ποτέ. μετὰ δὲ ταῦτα γελάσαι τοῦτον ὁ Φράγγος μεμαθηκῶς ἐρωτᾷ τὴν αἰτίαν. καὶ 549 ὃς ἔλεγε τροχὸν ἰδεῖν ἀμάξης ποτὲ ἄνω ποτὲ δὲ κάτω φερόμενον, καὶ τούτῳ τὰ κατ' αὐτὸν παρεικάσας τὸ τοῦ βίου γελάσαι ἀνώμαλον. τῷ Φράγγῳ λοιπὸν ὠκείωτο ἔκτοτε, καὶ σύμβουλος ἦν ἐκείνῳ διὰ τὴν αὐτοῦ σύνεσιν. Ὁ Βασίλειος δὲ μετὰ τὸ κρατῆσαι κατὰ Συρίαν ὥρμησε· καὶ Γερμανικόπολιν δὲ τινα λεγομένην Ἄδατα πολιορκῶν, καὶ ταύτην ὀρῶν τῆς πολιορκίας ὀλιγωροῦσαν ἔφη ἔφ' ὅτῳ πεποιθότες ἀμερίμνως οὕτως ἔχουσι;» γέρων δὲ τις ἐκεῖθεν ἀπεκρίνατο οὐ παρά σου, ὦ βασιλεῦ, ἢ πόλις ἡμῶν ἀλῶναι νυνὶ πέπρωται, παρὰ δέ του τῶν σῶν ᾧ Κωνσταντῖνος ὄνομα.» καὶ ὃς ὑποδείξας τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, ἤκουσεν ὡς οὐκ ἔστιν αὐτός, ἀλλ' ἕτερός τις μετὰ χρόνον συχνὸν ἔκ σου ἀναφύς. καὶ ὁ Βασίλειος ἵνα τὴν πρόρρησιν διημαρτημένην ἐλέγξει, ἐπὶ πλέον τῇ πολιορκίᾳ προσέκειτο. ἀλλὰ μηδὲν ἀνύσας κενὸς ἐκεῖθεν ὑπέστρεψεν. Οὗτος ὁ Βασίλειος, ὅτι Μιχαήλ ἀνεῖλε τὸν μεθυστήν, οἷον ἐξίλασκόμενος τὸν θεόν, πολλαχοῦ τῆς πόλεως τῷ ἀρχιστρατήγῳ Μιχαήλ ναοὺς ἐδεῖματο ἐκ καινῆς, ὧν εἷς καὶ ἡ ἐν τῷ παλατίῳ λεγομένη νέα. ἐδεῖματο δὲ κἂν τῷ φόρῳ ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς θεοτόκου, ὡς ἂν ἔχοιεν οἱ

πραγματευόμενοι οἶκον προσευχῆς. πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα καινουργήσας ὁ Βασίλειος καὶ κινστέρναν ἀπεκάθηρέ τινα, ἦν ὁ βασιλεὺς Ἡράκλειος ἀπέχωσε, κῆπον αὐτὴν ποιήσας λαχάνων. τοῦτο δὲ ἐποίησε καὶ ἐν ταῖς οὔσαις ἐντὸς τοῦ παλατίου, τῇ τε πρὸς τῆς Μανναύρας καὶ τῇ μεταξὺ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Λαυσακοῦ. ὁ γὰρ Ἡράκλειος παρὰ Στεφάνου τοῦ φιλοσόφου τὴν γένεσιν αὐτοῦ πολυπραγμονήσαντος μαθὼν ὡς ἐξ ὕδατος αὐτὸν ἀνάγκη τελευτᾶν, τὰς τῶν κινστερνῶν, ὡς εἴρηται, προσχώσεις ἐποίησεν. Ὁ μὲντοι τοῦ βασιλέως υἱὸς Κωνσταντῖνος νοσήσας ἀπέθανε. καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τὸν αὐτοῦ θάνατον οὐ φέρων ἐζήτηε ζῶντα τοῦτον ἐμφανισθῆναι αὐτῷ. μοναχὸς δὲ τις Εὐχαϊτῶν πρόεδρος, ὃς Σανταβαρηνὸς τὸ ἐπώνυμον, δεῖξαι λέγεται τῷ βασιλεῖ τεθηκότα υἱὸν αὐτοῦ καθάπερ ζῶντά τινα· κατὰ γὰρ λόχμην τινὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἔφιππον συναντῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ κατὰ φαντασίαν ἐποίησεν, ὃς δὴ καὶ περιπλακῆναι δόξας ὁ βασιλεὺς καὶ καταφιλήσας οὐκέτι τοῦτον ἐώρα. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς μεγάλως περὶ τὸν μοναχὸν ἐφαντάζετο, ὁ δὲ ἕτερος υἱὸς αὐτοῦ Λέων ὁ φιλόσοφος φαρμακὸν ἐκάλει τὸν μοναχὸν καὶ ἀπατῶντα τὸν αὐτοκράτορα. πληγεῖς οὖν 551 ἐπὶ τούτοις τὴν ψυχὴν ὁ Σανταβαρηνὸς τοιοῦτόν τι ἐπινοεῖται. πείθει τὸν Λέοντα, καὶ ξιφίδιον ἐντὸς τοῦ ὑποδήματος φέρειν παρασκευάζει ὀπηνίκα τῷ πατρὶ συνθηρεύων ἦν. οὐδὲ γὰρ τὸν δόλον ἐνόησεν. ἐφ' ᾧ καὶ ἐπίβουλον προσαγγέλλει αὐτόν. δεσμεῖται λοιπόν, καὶ ἐν ἐνὶ τῶν βασιλικῶν κατακλείεται θαλάμῳ, καὶ τὰ τοῦ κράτους ἀφαιρεῖται παράσημα. μετὰ δὲ ταῦτα συμπόσιον μετὰ τῶν ἐν τέλει ποιεῖται ὁ κρατῶν κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν. ψιττακὸς οὖν ἐκεῖσε ἀπηλωρμένος Λέων Λέον ἐβόα πυκνά· ὄδυρομένου καὶ γὰρ τινος τὸν Λέοντα τὴν φωνὴν ἐμιμήσατο. ἀφορμῆς οὖν ἐντεῦθεν δραξάμενοι δέονται τοῦ βασιλέως περὶ τοῦ Λέοντος, λέγοντες ὡς εἰς κατηγορίαν ἡμῶν ἔσται τουτὶ τὸ ζῶν, εἴπερ αὐτὸ μὲν τὸν οἰκεῖον ἀνεκαλεῖτο δεσπότην, ἡμεῖς δὲ ἀμνημονοῦμεν ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦ. ταύτη τοι καὶ οὐκ ἀποτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ. Πρόσεχε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι διαφωνοῦσιν ἐνταῦθα πρὸς ἀλλήλους οἱ χρονογράφοι. ὁ γὰρ Σκυλίτζης φησὶν ὅτι γονῆς ἠπόρει φυσικῆς ὁ Μιχαήλ· οἱ γὰρ μέθαις ἀεὶ ἐνασχολούμενοι, καθὰ φασιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοί, γόνιμον οὔμενον ἔχουσι τὸ σπέρμα πρὸς γε τὰ τῆς Ἀφροδίτης μυστήρια. εἰ δὲ τοῦτο, πῶς λοιπὸν ὁ Λέων υἱὸς τοῦ Μιχαήλ; ὁ δὲ Ζωναρᾶς φησὶν ὅτι τῇ μὲν ἀληθείᾳ υἱὸς τοῦ Μιχαήλ 552 ἦν, τοῦ Βασιλείου δὲ τῷ δοκεῖν· ἢ γὰρ μήτηρ τοῦ Λέοντος (Εὐδοκία δὲ ἦν αὕτη, τοῦ Ἰγνηρος θυγάτηρ) συμφθειρομένη πρότερον τῷ Μιχαήλ, ἔγκυος τῷ Βασιλείῳ παρ' αὐτοῦ συνεζεύγνυτο. τοσοῦτον γὰρ αὐτὸν ὁ Μιχαήλ ὠκειώσατο ὥστε καὶ διάδημα περιθεῖναι, τὴν ἀφορμὴν ἐκ τοῦ θρασέος ἵππου λαβῶν, ὃ οὐδεὶς ἐπιβῆναι ἐτόλμα· θαυμαστὸς γὰρ ἦν Βασίλειος κατὰ γε εἶδος καὶ τόλμαν. Ὁ βασιλεὺς οὗτος Βασίλειός ποτε κυνηγετῶν εὐμεγέθει ἐντυγχάνει ἐλάφῳ. ἠνίκα γοῦν χεῖρα ξιφήρη κατὰ τῆς ἐλάφου ἤρεν, ἀντέστη τὸ ζῶν καὶ τοῖς κέρασιν ἡμύνατο τὸν διώκοντα. καὶ τῇ ζώνῃ δὲ τοῦ βασιλέως ἐμπαρέντος τινὸς τῶν παραφουμένων κεράτων μετέωρος ἐκεῖνος τοῖς κέρασιν ἐφέρετο· καὶ τάχα ἂν ἠνάλωτο εἰ μὴ τις ξίφει τεμῶν τὴν ζώνην αὐτὸν διεσώσατο. ὃς δὴ καὶ σῶστρα καλὰ δέδωκεν ὁ ὑπ' ἐκείνου σωθεὶς, τὴν τῆς κεφαλῆς ἐκτομήν, λέγων ὅτι κατὰ βασιλέως ξίφος ἐγύμνωσεν. Ἐπὶ τούτοις οὖν ὁ θεῖος Ἰγνάτιος τῶν ὧδε μεθίσταται. ὁ μὲντοι Φώτιος ἀεὶ διψῶν τοῦ θρόνου, καὶ σπουδεῶν ἐπιτεύξασθαι πάλιν τῆς ἐκκλησίας, τοιόνδε τι βαθύτροπον καὶ σκολιὸν τεχνᾶται. τῶν ὀνομάτων τὰς ἀρχὰς ἀπολαμβάνει 553 μόνας τοῦ βασιλέως, τῶν υἱῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς Αὐγούστας, καὶ τὸ Βεκλᾶς συντίθησι. καὶ τοῦτο σαφηνίσας ἔδοξεν εἶναι βασιλεῖ μέγας ἐπὶ σοφία, καὶ πάλιν τὸν πολύζηλον κατακληροῦται θρόνον. καὶ περὶ μὲν τούτων οὕτως, οἱ δὲ Ἕρωσοὶ ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως εἰς τὴν ἀπλανῆ θρησκείαν ἦλθον.

τηνικαῦτα καὶ ἀρχιερέα δέχονται, θεοσημίας πρότερον γεγονυίας· τὸ γὰρ ἅγιον εὐαγγέλιον πυρὶ μὲν παραδίδοται, οὐ κατακαίεται δέ. μετὰ ταῦτα διαρροία νόσω συσχεθεὶς ὁ Βασίλειος τελευτᾷ τὸν βίον, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λέοντα τὸν σοφὸν διάδοχον καταλιπών. Κρατεῖ οὖν ὁ Λέων μετὰ τὸν αὐτοῦ πατέρα ἔτη κς'. θέλων οὖν ἀμύνασθαι τὸν Σανταβαρηνὸν βουλευεται πρότερον τὸν Φώτιον καθελεῖν, οἴομενος αὐτὸν μεγάλως προστήσασθαι τοῦ Σανταβαρηνοῦ· λόγος γὰρ ἐφέρετο ὡς ὁ Φώτιος τινι τῶν αὐτοῦ τὴν βασιλείαν μνηστευόμενος κοινολογεῖται τῷ Σανταβαρηνῷ περὶ τούτου καὶ οὕτως τὸν δόλον κατὰ τοῦ Λέοντος ράπτουσι. καὶ πρῶτα μὲν ὑπερόριον αὐτὸν ὁ Λέων ποιεῖ, εἶθ' οὕτως αἰκίσας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐκκόπτει. κατὰ τοῦτον μέντοι τὸν καιρὸν γέγονεν ἡλίου ἔκλειψις περὶ ὥραν ἕκτην, ὡς καὶ ἄστρα φανῆναι, ἀνέμων τε βιαία πνοή, ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ φρικώδεις, σκηπτοὶ καυσώδεις, ὕφ' ὧν 554 ἄνδρες ἑπτὰ κατὰ γε τὸν φόρον ἐνεκρώθησαν. ὁ μέντοι Λέων ἀνεγείρας ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Λαζάρου, μετακομίζει ἐν αὐτῷ τὸ τοῦ ἁγίου τε λείψανον καὶ τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας. συνήθους προελεύσεως γενομένης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς ἐν τῷ ἁγίου Μωκίου ναῷ, ἐπῆλθε μετὰ προόδου καὶ Λέων ὁ βασιλεύς· ἐν δὲ τῷ μέλλειν εἰσοδεύειν καὶ πλησίον γενέσθαι τῶν ἁγίων θυρῶν ἄνθρωπός τις ἐκ τοῦ ἄμβωνος ἐκπεπηδηκῶς ράβδῳ βαρεῖα καὶ ἰσχυρᾷ κατὰ κεφαλῆς αὐτὸν ἔπαισε, καὶ ἐθανάτωσεν ἂν αὐτὸν αὐτίκα, εἰ μὴ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου τῷ ἀπηωρημένῳ λύχνῳ τῆς ἡμισείας ἀνεσχέθη φορᾶς. αἷματος οὖν σφοδροῦ τῆς ἐκείνου κεφαλῆς καταρρεύσαντος φυγὴ κατέσχεν τοὺς ἄρχοντας. ὁ δὲ τὸν βασιλέα πλήξας κατασχεθεὶς καὶ πολλὰς βασάνους ὑπομείνας, ὡς μηδένα ἔλεγεν εἶναι τῆς τόλμης ἐκείνης συμμετόχον, κἂν ὁ τοῦ βασιλέως ἀδελφὸς Ἀλέξανδρος μὴ παρατυχῶν ἐκείσε διὰ τὸ νόσω συσχεθῆναι ὑπόνοιαν ἔδωκε, πόδας ὁμοῦ καὶ χεῖρας ἐκείνος ἐκτέμνεται, καὶ τῇ τοῦ ἵππικοῦ σφενδόνῃ πυρὸς ἔργον γίνεται. σχολάζει τηνικαῦτα καὶ ἡ τοιαύτη προέλευσις, κἂν ὁ σοφώτατος μοναχὸς Μάρκος καὶ τῆς τοιαύτης μονῆς οἰκονόμος, ὁ καὶ τὸ τετραῶδιον πληρώσας τοῦ μεγάλου Κοσμᾶ, πολλὰ κατεδείθη τοῦ βασιλέως, λέγων μὴ ὀργίζου μηδὲ χαλέπαινε, ὦ βασιλεῦ· προγεγραμμένον γὰρ ἦν σοι παθεῖν παρὰ τοῦ καὶ Δαβίδ, εἰρηκότος ὅσα ἐπονη555 ρεύσατο ὁ ἐχθρὸς ἐν τῷ ἁγίῳ σου καὶ ἐνεκαυχῆσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου. δεῖ οὖν σε, δέσποτα, ἐπ' ἄλλα ἰ' ἔτη κρατεῖν τῆς βασιλείας.» ὁ δὲ καὶ γέγονεν· ἀπέθανε γὰρ μετὰ δέκα χρόνους, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν καὶ ἐπλήγη. ἡ μέντοι τοῦ Λέοντος γυνὴ Θεοφανῶ μὴ ζηλοτυπήσασα ὅτι γυναῖκα ἑτέραν ὁ Λέων ἠγάγετο, θαυματουργὸς ὕστερον ἀναδείκνυται. ἠγάγετο δὲ τὴν τετάρτην γυναῖκα Ζωὴν τὴν Καρβωνοψίαν, ἣτις ἐβίω χρόνον συχνὸν μετ' αὐτοῦ ἀστεφής. ἀπὸ γοῦν ταύτης ἐτέχθη τῷ βασιλεῖ παιδίον ἄρρεν. οὐπὲρ ἐν τῇ γεννήσει κομήτης ἐφάνη, τὰς ἀκτῖνας ἀπ' ἀνατολῆς ἀφίεις καὶ λάμπων ἄχρις ἡμερῶν μ'. τηνικαῦτα δὲ καὶ Λέων εὐλογεῖται μετὰ Ζωῆς παρὰ Θωμᾶ τοῦ πρεσβυτέρου τινός, ὃς δὴ καὶ καθαιρέσει ὑπέπεσεν. ὁ δὲ πατρίκιος Σαμωνᾶς προεβλήθη παρακοιμώμενος, συνεργὸς ὧν Λέοντος εἰς πᾶσαν κακίαν. καὶ αὐτὸν δὲ τὸν πατριάρχην οἰκονομεῖ ἐξορισθῆναι, ἅτε τῆς ἐκκλησίας ἐπιβαίνειν παρ' αὐτοῦ κωλυόμενος. ἀνάγεται δὲ ἀντ' αὐτοῦ Εὐθύμιος ἀνὴρ θαυμαστός. ὁ μέντοι βασιλεὺς πολλὰ σπουδάσας νόμον τεθῆναι ὥστε τὸν ἄνδρα τρίτην λαμβάνειν ἢ καὶ τετάρτην γυναῖκα τὸ σπουδαζόμενον ἀνύσαι οὐκ ἴσχυσε, τοῦ τοιοῦτου 556 πατριάρχου τοῦτο παρεμποδίζοντος· ὅθεν καὶ στάσις ἐν τοῖς ἀρχιερεῦσιν οὐ μικρὰ γίνεται. εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν ἡ περὶ ἐνώσεως ἐγγέγονε σύνοδος. Κωνσταντῖνον τὸν τοῦ Ἀνδρονίκου υἱὸν εἰς ἐκστρατεῖαν ὁ βασιλεὺς ἀποστέλλων, καὶ διὰ τοῦ τρικλίνου ἐξάγων αὐτόν, ἀτενίζει πρὸς τὰς ἄνωθεν τῆς πύλης ἐστηλωμένης εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς

θεομήτορος, καὶ ἀτενίσας οὕτως ἔλεγε πρὸς αὐτόν μή σε πλανάτω ὦ Κωνσταντῖνε τὸ ὄνομα, μηδὲ διὰ τοῦτο κατάρξαι Ῥωμαίων νόμιζε. ἡ βασιλεία γὰρ τῷ ἐμῷ Κωνσταντίνῳ υἱῷ παρὰ θεοῦ τεταμίευται· καὶ δῆλον καὶ τοῦτό μοι γέγονεν ἀπὸ θείων ἀνδρῶν, προορᾶν δεδυνημένων τὰ ἔμπροσθεν. γίνωσκε οὖν ὅτι τυραννήσαντός σου ἡ κεφαλὴ ἄτερ τοῦ σώματος διὰ τῆσδε τῆς πύλης εἰσελεύσεται.» ὁ δὲ καὶ γέγονε· μετὰ θάνατον γὰρ τοῦ Λέοντος τυραννίδι ἐπιθέμενος ὁ Κωνσταντῖνος ἀνηρέθη, καὶ τῆσδε τῆς πύλης διὰ τῆσδε τῆς πύλης ἦν ἰδεῖν εἰσαγομένην περιρροομένην αἵμασι· τοιαῦτα καὶ γὰρ οἱ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶντες πάσχουσι. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη γέγονεν· οὗ χάριν ὁ βασιλεὺς τὸν ἀρχιερέα Συνάδων Πανταλέοντα μετεκαλέσατο, ἔμπειρον ἀστρονομίας ὑπάρχοντα. καὶ τί τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλείψεως ἐρωτηθεὶς εἰς τὸ δεύτερον 557 ἔλεγε πρόσωπον τὴν κάκωσιν ἐπελθεῖν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Σαμωνᾶς ἰδίᾳ τὸν σοφὸν παραλαβὼν καὶ ἐρωτήσας ἔμαθεν ὡς αὐτὸς κακωθήσεται· πλὴν εἰ τὴν τρίτην τοῦ Ἰουνίου παρελεύσεται ἀβλαβής, δεινὸν ἔκτοτε πάθοι οὐδέν. οὕτω ἡ προθεσμία ἐφέστηκεν αὕτη, καὶ κατάγουσι τὸν Σαμωνᾶν καὶ ἀποκείρουσι· διαβόλῳ γὰρ ἐλέγετο εἶναι τοῦ βασιλέως καὶ ὑβριστῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα κρατεῖ ὁ τοῦ Λέοντος υἱὸς Κωνσταντῖνος ἔτη ἕ'. καὶ τῆσδε τῆς πύλης φαίνεται κομήτης ἐκ δύσεως, ὃν ξιφίαν καλοῦσιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοί· ὃν ἔλεγον αἱμάτων χύσιν προσημαίνειν τῇ βασιλίδι. οὗτος πλάνοις καὶ γόησιν ἑαυτὸν ἐξέδωκε, τὴν βασιλείαν αὐτοῦ θέλων ἐντεῦθεν χρόνους φυλαχθῆναι μακροῦς. οὗτος ὁ μάταιος ἵππικὸν ἐκτελέσας, τὰ τῆς ἐκκλησίας ἱερὰ κειμήλια καὶ πάντα κόσμον αὐτῆς ἀγαγὼν τὸν ἵππικὸν κατεκόσμησεν. οὗτος μετὰ θάνατον τοῦ θείου αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου νέος ὢν, καὶ τὴν βασιλείαν ὑποπτον ἔχων, τὸν Ῥωμανὸν διὰ χρυσοβούλλου φύλακα ἑαυτοῦ ποιεῖ καὶ ἀντὶ πατρὸς ἐκεῖνον ἑαυτῷ καθίστησι, μήπω τινὸς ἑτέρου τούτῳ τιμηθέντος τῷ ἀξιώματι. μετ' οὐ πολὺ 558 δὲ Καῖσαρ ἀναγορευέται καὶ διαδήματι στέφεται. ἐπίτροπος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Ῥωμανὸς ὁ Λακαπηνὸς κρατεῖ ἔτη κε'. Πολλὰ καὶ πολλάκις οἱ Βούλγαροι τὸν Συμεὼν ἔχοντες ἀρχηγὸν τῆς τῶν Ῥωμαίων χώρας κατέδραμον. εἴτα πρὸς καταλλαγὰς ἔρχεται. καὶ κατὰ γε τὸν τοῦ Κοσμιδίου αἰγιαλὸν ὃ τε διαληφθεὶς Συμεὼν καὶ ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς προπροσώπως ἀλλήλους τεθέανται, καὶ ὁμιλοῦσι τὰ φίλια, καὶ οὕτως οἴκαδε ἀλὶν ὑπονοστοῦσι. τῆσδε τῆς πύλης καὶ τέρας τι συμβαίνει γραφῆς ἄξιον. δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασιλέων ὁμιλούντων ἄνωθεν αὐτῶν ὑπερπτήναι κλάγξαι τε καὶ ἀλλήλοις συμμιξῆσαι καὶ παραυτῆς διαζευχθῆναι, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλθεῖν, τὸν δὲ ἐπὶ τὴν Θράκην ἀποπτήναι. τοῦτο δὲ οἱ περὶ τὰς ὀρνιθοσκοπίας ἐπτοημένοι οὐκ αἴσιον ἔκριναν οἰωνόν· διαλυθῆναι γὰρ καὶ αὐτῆς τὴν αὐτῶν εἰρήνην ἔφησαν. ἐγένετο δὲ καὶ τῆσδε τῆς πύλης σεισμὸς ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων καὶ χάσματα γῆς, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε πολλὰ χωρία καὶ ἐκκλησίας αὐτάνδρους καταποθῆναι. τί τὸ μετὰ ταῦτα; καὶ ποῦ τὰ τῶν ἀετῶν καταντᾶ καὶ ἡ ἐκείνων διαμάχη; Ἰωάννης τις ἀστρονόμος προσελθὼν τῷ βασιλεῖ ἔφη ὡς εἰ πέμψας ἀποκόψεις τὴν κεφαλὴν τῆς ἰσταμένης στήλης ἄνωθεν τῆς ἐν Ξηρολόφῳ ἀψίδος καὶ πρὸς δύσιν βλεπούσης, 559 ἀποθανεῖται ὁ Συμεὼν τῆσδε τῆς πύλης· αὐτῷ γὰρ ἐστοιχειώσθαι τὴν τοιαύτην στήλην ἔλεγεν. ὁ δὲ τοῖς ἐκείνου λόγοις πεισθεὶς τὴν κεφαλὴν αὐτίκα τῆς στήλης ἀπέτεμε. καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καθὼς ἐπέγνω σημειωσάμενος ὁ βασιλεὺς, ἐν Βουλγαρίᾳ ὁ Συμεὼν τέθηκε, νόσῳ κατὰ καρδίας ἀλούς. κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ λίθος ἔπεσεν ἀπὸ τῆς ἐν τῷ φόρῳ ἀψίδος, ὃν κομήτην καλεῖν εἰώθασι, καὶ ἀπέκτεινεν ἄνδρας ζ'. Ῥωμανῷ τῷ γέροντι καὶ ἕτερος ἦν υἱός, Θεοφύλακτος τοῦνομα, διάκονος, καὶ ἐπεὶ νέος ὢν οὐ συνεχωρεῖτο εἰς τὸν πατριαρχικὸν ἀναχθῆναι θρόνον, χειροτονεῖται ἀντ' αὐτοῦ

Τρύφων τις ὥστε διέπειν τὸν θρόνον ἕως ἂν ἡλικίας δεούσης ὁ Θεοφύλακτος γένηται. τοῦ ῥητοῦ δὲ χρόνου τελεσθέντος ὃν ἔθετο, Τρύφων ὁ πατριάρχης οὐκ ἤθελεν ἐκστῆναι τοῦ θρόνου, ὡς ὑπέσχετο, εἰ μὴ καὶ αἰτία τις ἀναφανῆ δικαίως τοῦτον κατάγουσα. ἄθυμει ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεύς. προσέρχεται αὐτῷ Θεοφάνης ὁ Καισάριος, ὃν δὴ καὶ χοίρινον ἐκάλου. ὑπισχνεῖται τὴν τοῦ Τρύφωνος κατάβασιν. ὑπέρχεται τὸν πατριάρχην. λέγει πολλὴ μὲν, ὧ δέσποτα, κατὰ σου ἢ τοῦ βασιλέως ἐπίθεσις· πλὴν μηδὲν εὐρίσκοντες αἰτίαμα ἕτερον, μὴ εἰδέναι σε λέγουσι γράμματα. πληροφορήσον οὖν 560 αὐτοὺς δι' ἐπιγραφῆς τοῦ ὀνόματός σου, καὶ οὕτως αὐτῶν ἀποφράξεις τὰ στόματα.» πείθεται ὁ πατριάρχης, καὶ γραμματεῖον ἄγραφον εἰληφώς, ἐπ' ὄψει πάσης τῆς συνόδου ὑπέγραψεν οὕτως Τρύφων ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.» καὶ γράψας ἐκπέμπει διὰ τοῦ πρωτοθρόνου τῷ βασιλεῖ. ὕπερ λαβῶν ἀνὰ χεῖρας οὗτος, καὶ ἄγραφον ἕτερον χάρτην ἄνωθεν προανυφάνας, παραίτησιν ἔγραψεν, ὡς ἀνάξιος ὢν ἀφίσταται τῷ βουλομένῳ τοῦ θρόνου παραχωρῶν. οὗτος ὁ τόπος δι' οὗ καθεῖλον τὸν Τρύφωνα. Κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ἐξ Ἀρμενίας ἐφοίτησε τέρας ἐν τῇ βασιλευούσῃ, παῖδες ἄρρενες συμφυεῖς ἐκ μιᾶς προσελθόντες γαστρός. ἐξηλάθησαν δὲ τῆς πόλεως ὡς πονηρὸς οἰωνός, ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου πάλιν εἰσῆλθον. ἐπεὶ δὲ συνέβη τὸν ἕνα τελευτῆσαι, ἐπειράσθησαν οἱ ἐμπειρότατοι τῶν ἰατρῶν τὸ νεκρωθὲν ἀποτεμεῖν μέρος· οὗ τμηθέντος τὸ ζῶν ἐπιβεβιωκὸς ἐτελεύτησεν. Ὁ μέντοι Ῥωμανὸς φρικωδεστάτοις ὄρκους ἑαυτὸν καταδεσμήσας ὡς φύλαξ μὲν ἐσεῖται τοῦ πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου, βασιλείας δὲ οὐκ ἂν ἐρασθεῖη ποτέ, οὐκ ἐνέμεινε τούτοις, ἀλλὰ πάντα κατὰ νῶτον θέμενος βασιλέα ἑαυτὸν 561 ἀνηγόρευσεν, εἶτα τὸν πορφυρογέννητον. ἔνθεν τοι καὶ ὁ Ῥωμανὸς τὸ τέλος ἄξιον εὔρατο· κατάγεται γὰρ τῆς βασιλείας, καὶ ἐπὶ τὴν νῆσον Πρώτην ἀχθεῖς ἀποκείρεται, δρουγγάριος πρότερον τῶν πλωτῶν ὢν. Ὁ μέντοι υἱὸς αὐτοῦ τοῦ Λέοντος Κωνσταντίνος ὁ πορφυρογέννητος κρατήσας ἔτη ἰδ' ἀναξίως ἴθυνε τὴν ἀρχὴν· χαυνός τε γὰρ ἐφαίνετο, οἴνου ἠττητο, ἀσυμπαθὴς τοῖς πταίουσιν ἦν, χυδαίοις τισὶ τὰς ἀρχὰς ἐνεπίστευσε, τῆς γαμετῆς αὐτοῦ Ἑλένης καὶ Βασιλείου παρακοιμωμένου τὰς ἀρχὰς ὠνίους παρασκευαζόντων ποιεῖν. οὗτος μὲν οὖν ὁ Βασίλειος ἐκ παλλακῆς γεννᾶται Ῥωμανῷ τῷ Λακαπηνῷ, ὃν δὴ καὶ πατρίκιον παρακοιμώμενον ἐτίμησεν ὁ διαληφθεὶς οὗτος Κωνσταντίνος, ὃς δὴ καὶ πράξεων ἀγαθῶν οὐ παντάπασιν ἄμοιρος ἦν· τὰς γὰρ ἐπιστήμας, ἀριθμητικὴν μουσικὴν ἀστρονομίαν γεωμετρίαν καὶ πᾶσαν ἀπλῶς φιλοσοφίαν, ἐκ μακροῦ χρόνου τῇ ἀμαθείᾳ καὶ ἀμελείᾳ τῶν κρατούντων ἀπολωλυίας οἰκεία σπουδῇ ἀνεκτέησεν. οὗτος ὁ Κωνσταντίνος τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ῥωμανῷ νυμφεύεται γυναῖκα δευτέραν, ἄτε τῆς πρώτης ἀποθανούσης, οὗ τινος τῶν ἐπιφανῶν, ἐκ χυδαίων δὲ φουεῖσαν καὶ τὴν τέχνην καπήλων, Ἀναστασῶ καλουμένην, εἰς Θεοφανῶ δὲ τηνικαῦτα μετονομασθεῖσαν. Τοῦ ἀμηνῶ τῆς Ταρσοῦ ἐκστρατεῖαν κατὰ Ῥωμαίων 562 ποιησαμένου, καὶ ἐν τῇ κώμῃ τῇ Ἡρακλέους λαὸν πεπομόφτος εἰς προνομὴν, πρεσβύτερος [γάρ] τις, ὧ θέμελος ὄνομα, τὴν ἀναίμακτον ἐπιτελῶν λειτουργίαν, ὡς ἔγνω τὴν τῶν Σαρακηνῶν ἔφοδον, λιπὼν τὴν ἱερουργίαν καὶ ὡς εἶχε στολῆς ἐξελθὼν, λαβόμενός τε ταῖς χερσὶ τοῦ σημαντήρος τῆς ἐκκλησίας, τοὺς ἐπιόντας διὰ τούτου ἡμύνατο, καὶ πολλοὺς μὲν ἐτραυμάτισεν ἱκανοὺς δὲ ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν ἔτρεψε. παρὰ τοῦ ἐπισκόπου λοιπὸν τῆς λειτουργίας τούτου χάριν ἀποκλεισθεῖς, ἐπεὶ μὴ ἔπειθε συγχωρηθῆναι, τοῖς Ἀγαρηνοῖς προσελήλυθε καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξωμόσατο, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐξίῳν οὐ μόνον Καππαδοκίαν καὶ τὰ ἔγγιστα ταύτης ἠφάνιζε θέματα, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς μικρᾶς λεγομένης Ἀσίας ἐφθασεν. Ὁ μέντοι τοῦ γέροντος Ῥωμανοῦ υἱὸς

Θεοφύλακτος ἕξ καὶ δέκα ἐτῶν ὢν, ἠνίκα τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀκανονίστως παρείληφεν οἶακας, οὐδὲν ἐνέλιπεν ὃ μὴ μετεχειρίζετο χεῖριστον. ἔρωσ δὲ ἵππων τοσοῦτον κατέσχευεν αὐτὸν ὡς ὑπὲρ β' αὐτοὺς κεκτῆσθαι. τῆς μέντοι κομιδῆς φροντίζων αὐτῶν οὐ χόρτον παρετίθη ἀλλὰ κόναρα πιστάκια φοίνικας σταφίδας καὶ ὅσα τοιαῦτα, παραμιγνύς αὐτοῖς καὶ οἶνον εὐώδη βάλασαμόν τε καὶ κινάμμωμον. φασὶ δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι λειτουρ563 γούντι ποτε κατὰ τὴν μεγάλην πέμπτην ὃ ἵπποκόμος ἐπιστὰς ἔλεγεν ὡς ἄρα τετοκυῖα εἶη ἐπίσημος φορβάς. ὃ δ' ὑπὸ περιχαρείας τὸ τῆς θείας λειτουργίας ὑπόλοιπον ὡς ἔτυχεν ἀποπληρώσας, δρομαῖος ἀφικνεῖται πρὸς τὸ Κοσμίδιον, καὶ τὸν τεχθέντα πῶλον ἑωρακῶς πάλιν ὑπέστρεψε, τὴν τῶν ἀγίων παθῶν ἐκτελέσων ὑμνωδίαν. βιοτεύων οὖν ἀτάκτως καταστρέφει τὸν βίον ἔν τινι τείχει τῶν παραθαλαττίων, θραυσθεὶς ἵππαζόμενος καὶ αἷμα διὰ τοῦ στόματος ἀναγαγών· ἐντεῦθεν γὰρ δυσὶν ἔτεσι νοσηλεύόμενος καὶ ὑδέρῳ περιπεσὼν ἐτελεύτησεν, εὐνοῦχος ὢν καὶ τὰς Ῥουφινιανὰς οἰκοδομήσας, ὡς γέγραπται. προχειρίζεται γοῦν ἀντ' αὐτοῦ τίμιος ἀνὴρ, Πολύευκτος τοῦνομα, μοναχὸς ὢν καὶ παιδόμενος ὑπὸ γονέων εὐνοουχισθεὶς, οὐ τοῦ Ἡρακλείας, ὡς ἔθος, ἀλλὰ Βασιλείου τοῦ Καισαρείας τὴν χειροθεσίαν πεπληρωκότος· Νικηφόρος γὰρ ὁ τῆς Ἡρακλείας πρόεδρος, τῷ βασιλεῖ κατὰ τι προσκεκρουκῶς, οὐ συνεχωρήθη τὴν χειροθεσίαν ποιήσασθαι. ὅθεν καὶ φόγος οὐχ ὁ τυχῶν προσετρίβη οὐ τῷ προτρέψαντι καὶ χειροτονήσαντι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ χειροτονηθέντι ὡς καταδεξαμένῳ τὴν ἀκανόνιστον χειροθεσίαν. Ῥωμανὸς δὲ ὁ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου υἱὸς τελεω564 τέρας ἤδη ἀψάμενος ἡλικίας, καὶ μὴ φέρων ὄραῖν τὰ πράγματα ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διοικούμενα, φαρμάκῳ τοῦτον ἐκποδῶν ποιήσασθαι ἐβουλεύσατο, κἂν τὸ ἐγχείρημα πέρας οὐκ ἔλαβε· τὸ γὰρ δηλητηριῶδες φάρμακον περιτραπὲν καὶ τύχη τινὶ χυθὲν διὰ τὴν ὀλιγότητα θανατώσας τοῦτον οὐκ ἴσχυσεν. ἐγκοτῶν μὲν οὖν τῷ πατριάρχῃ καὶ τὴν αὐτοῦ καθαίρεσιν φανταζόμενος τελευτᾷ. πρὸ δὲ τινῶν ἡμερῶν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς ἐπὶ τινα χρόνον συχνὸν ἐσπέρας καταλαμβανούσης λίθοι ἄνωθεν καταφερόμενοι καὶ ἐντὸς τῶν αὐτοῦ διαιτημάτων σὺν πολλῷ ροίζῳ πίπτοντες ἐξαισίους ἀπετέλουν κτύπους, πολλὰ δὲ συντηρήσας οὐκ ἐπέγνω πόθεν οἱ λίθοι καὶ παρά τινος ἐβάλλοντο· ἐκ θείας γάρ, ὡς ἔοικεν, οὔτοι ὀργῆς. Διαδέχεται τοίνυν αὐτὸν Ῥωμανὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ, κρατήσας ἕτη τρία. καὶ τὴν μὲν ἐξουσίαν πᾶσαν Ἰωσήφ ἀνατίθησι τῷ πραιποσίτῳ, αὐτὸς δὲ μετὰ βεβήλων ἀνδραρίων συνδιῆγε καὶ τὰ χεῖριστα συνεπράττετο. τοίνυν καὶ κληρικὸν τινα ἐκτομίαν ὄντα, διὰ τινὰς ἀσέμνους πράξεις ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ἀπειληθέντα καὶ μοναχικὸν ἀμφιασάμενον σχῆμα κἀντεῦθεν κρυπτόμενον, ὡς ἤδη ἐπελάβετο τῆς ἀρχῆς, τὸ μοναχικὸν μὲν αὐτὸν ἐκδιδύσκει ἀμφίον, καὶ 565 τὸ τῶν κληρικῶν σχῆμα μετενδύσας τοῖς ἑαυτοῦ θαλαμηπόλοις κατέταξεν. ὁ μέντοι Πολύευκτος ζήλου πλησθεὶς ἠνάγκαζε τὸν βασιλέα τοῦτον ἀπώσασθαι. ὡς δὲ ἐκεῖνος ἀνθίστατο μὴ τὸ μοναχικὸν ἐπάγγελμα μετ' εὐχῆς δέξασθαι, διὰ φόβον δὲ τοῦ βασιλέως, τούτου χάριν ἀφίεται. Νικηφόρον μὲν οὖν τὸν Φωκᾶν, δομέστικον τηνικαῦτα ὄντα τῶν σχολῶν καὶ πολλὰ τρόπαια στησάμενον κατὰ τῶν ἑώων Σαρακηνῶν, καὶ κατ' αὐτῶν δὴ τῶν ἐν Κρήτῃ Σαρακηνῶν ἐκπέμπει· καὶ ὅς πολλὰ μὲν εἰπὼν πλείω δὲ οἰκονομήσας, καὶ τὴν νῆσον αὐτὴν πολιορκῶν καὶ εἰς χεῖρας ἤδη ἔχων ἔμελλεν ἂν ἐπὶ πλεον αὐτὴν καταδουλώσασί τε καὶ καταχειρώσασθαι. φήμης δὲ κρατούσης ὅτι ὁ κατασχὼν αὐτὴν Ῥωμαῖος ἐξ ἀνάγκης βασιλεύσει Ῥωμαίων, ἅμα τῷ γνωσθῆ-ναι τὴν τῆς νήσου κατάσχεσιν, ταῖς τοῦ Ἰωσήφ ὑποθήκαις ἀποστείλας ὁ Ῥωμανὸς τὸν Νικηφόρον ἐκεῖθεν μετεκαλέσατο. τηνικαῦτα καὶ Λέοντα Φωκᾶν τὸν τοῦ Νικηφόρου ἀδελφὸν ἐξαπέστειλεν εἰς ἀνατολήν, καὶ ὅς τσοαύτην καταδρομὴν ἐποιήσατο τῶν Σαρακηνῶν καὶ τσοαύτας

ἀριστείας κατ' ἐκείνων ἔστησεν ὡς μηδὲ λόγῳ δύνασθαι ταύτας διαλαβεῖν· πᾶσαν γὰρ τὴν ἀνατολὴν σχεδὸν ἐχειρώσατο. ἐφ' ᾧ καὶ μετὰ θριάμβου λαμπροῦ ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ὑποδέχεται. 566 Κατὰ ταύτας δὲ τὰς ἡμέρας ἀνὴρ τις ἀνεφάνη Φιλώραιος καλούμενος, ὑπασπιστὴς ὢν Ῥωμανοῦ μαγίστρου τοῦ Μωσηλῆ τοῦ ἐγγόνου Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος. οὗτος ἄνωθεν ἵππου ὠκυτάτου ἐπὶ τῆς ἐφεστρίδος ἰστάμενος ὄρθιος, τοῦ ἵππου τρέχοντος ὅσον ἠδύνατο, κατὰ τὴν ἵπποδρομίαν ἄνω καὶ κάτω ἐφέρετο. τότε δὴ τότε καὶ τὸ λοιμικὸν ἐπέδωκε πάθος, ἐπιόν τε αὐθις καὶ διαφθεῖρον τοὺς βόας· ὁ Κράβα κατονομάζεται. φασὶ δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦτο λαβεῖν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος. ἔγγιστα γὰρ τῆς Βόνου κινστέρνης ἀναψυχὴν ἑαυτῷ τῆς θερινῆς θέρμης παλάτιον τοῦ Ῥωμανοῦ ἀναγείραντος, καὶ τῶν θεμελίων καταβαλλομένων, βοός φασιν εὐρεθῆναι μαρμαρίνου κεφαλὴν, ἣν εὐρόντες καὶ συντρίφαντες εἰς τὴν τοῦ τιτάνου κάμινον βάλλουσιν. ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ μέχρι τῶν τῆδε χρόνων οὐκ ἐπαύσατο πανταχοῦ τῆς γῆς, ὀπόσῃν ἢ τῶν Ῥωμαίων περιέχει δυναστεία, τὰ τῶν βοῶν διαφθεῖρεσθαι γένη. Ὁ μέντοι Φωκᾶς Νικήφορος, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, προσταχθεὶς ἀπὸ Κρήτης ἐπανελθεῖν οὐ συνεχωρήθη πρὸς γε τὴν βασιλεύουσαν εἰσελθεῖν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐκελεύσθη παραγενέσθαι μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ διὰ τὸν Ἀποχαυδᾶν καὶ μᾶλλον τὴν ἑαυτοῦ ἦτταν ὡσπερ ἀνακαλούμενον. πάλιν οὖν κατὰ Συρίας ὀρμήσας ὁ Φωκᾶς κατὰ κράτος τε αὐτὸν 567 ἦττησε, καὶ λείαν πολλὴν ἐκεῖθεν ἀφείλετο, καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἠλευθέρωσε Χριστιανῶν ὅτι πολλούς. Ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς τελευτᾷ Ῥωμανός, ἐτῶν κδ', καὶ διαδέχονται τὴν αὐτοῦ βασιλείαν Βασίλειος καὶ Κωνσταντῖνος οἱ παῖδες αὐτοῦ σὺν Θεοφανῶ τῇ μητρὶ αὐτῶν, καὶ κρατοῦσιν ὡσεὶ μῆνας ε'. ὁ δὲ Φωκᾶς εἰσέρχεται ἐν Κωνσταντινουπόλει κελεύσει τῆς βασιλίσσης, εἰ καὶ τὰ τοιαῦτα κωλύων ἦν ὁ τὰ πρῶτα τηνικαῦτα παρὰ τοῖς κρατοῦσι φέρων Ἰωσήφ. δεδιὼς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ Φωκᾶς εἰσέρχεται λάθρα πρὸς τὸν Ἰωσήφ, καὶ δεικνύει αὐτῷ ὅπερ ἐντὸς ἐνεδέδυτο τρίχινον, πληροφορῶν αὐτόν, καὶ λέγων ὡς πάλαι ἂν ἐξέστη τῶν βιωτικῶν συρφετῶν δι' ἔρωτα μοναχικόν, εἰ μήγε τὸ τῶν κρατούντων φίλτρον συνεκράτει αὐτόν. τοῦτον οὖν ὁ Βρύγγας ἰδὼν Ἰωσήφ πίπτει παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ λέγων ὡς οὐκ ἂν ποτε πιστεύσειέ τι κατ' αὐτοῦ λέγοντι. ἔξισιν οὖν ἐκεῖθεν ὁ Φωκᾶς, καὶ τηνικαῦτα τὸν Ἰωσήφ μετὰ μέλος ἔσχηκεν, ὅτι τὸ θήραμα ἐντὸς ἔχων ἀρκύων ἀπώλεσε. γράφει λοιπὸν πρὸς τὸν Τζιμισχῆν Ἰωάννην, στρατηγὸν τηνικαῦτα τῶν ἀνατολῶν ὑπάρχοντα, ἄνδρα θυμώδη καὶ δραστήριον καὶ μετὰ τὸν Φωκᾶν ἐν στρατηγοῖς ἐπισημότερον. ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς ἑτέρους ἔγραψεν, ὡς εἶγε διαναστάντες τὸν Φωκᾶν καθαιρήσουσι καὶ μοναχὸν ἀποκείρουσι, τὸν μὲν Ἰωάννην δομέστικον τῆς ἀνατολῆς, ὁ δὲ αὐθὶς τινα προβα568 λεῖται τῆς δύσεως. ἀλλὰ πάντες οὗτοι σχετικῶς ἔχοντες πρὸς τὸν Νικηφόρον ὑποδεικνύουσιν αὐτῷ τὰ γράμματα καὶ διεγερθῆναι πρὸς ἀλκὴν ἀναπέιθουσιν. ἔκτοτε λοιπὸν ὑπὸ τῶν τῆς ἀνατολῆς στρατευμάτων ἀπάντων παρακεκινημένων ὑπὸ τοῦ Τζιμισχῆ βασιλεὺς ἀναγορεύεται ὁ Φωκᾶς, ἔρωτα δὴ καὶ πάλαι τῆς βασιλείας ἔχων μάλιστα τῆς βασιλίσσης Θεοφανοῦς. ἔρχεται οὖν οὕτως ἔχων πρὸς Χρυσόπολιν, κάκειθεν διαπεραιοῦται πρὸς τὸ Ἐβδομον, καὶ μετὰ παντὸς τοῦ λαοῦ διὰ τῆς χρυσῆς πόρτης πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεται, καὶ παρὰ τοῦ Πολυεύκτου τῷ διαδήματι στέφεται, καὶ κρατεῖ ἔτη Ϛ'. τὴν μέντοι Θεοφανῶ πρῶτα μὲν τῶν βασιλικῶν κατάγει ὁ Φωκᾶς καὶ ἐξόριστον τίθησιν, ὡσπερ δὴ καὶ τὸν Ἰωσήφ, τὸν δὲ πατέρα αὐτοῦ προχειρίζεται Καίσαρα. μετὰ δὲ ταῦτα τὸ προσωπεῖον καὶ τὴν σκηνὴν ἀποθέμενος ἄγεται νόμιμον γυναῖκα τὴν Θεοφανῶ. τότε δὴ καὶ κρεῶν ἀπεγεύσατο, πρότερον ἀπεχόμενος κρεωδαισίας, ἐξ ὅτου Βάρδος ὁ ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ γαμετῆς ἀποτεχθεὶς

υιός, ἰππαζόμενος ἐν τῷ πεδίῳ καὶ τῷ οἰκείῳ προσπαίζων ἀνεψιῶ τῷ Πλεύσῃ, μετὰ δόρατος βληθεὶς ἀκουσίως τέθνηκε. τοῦ γάμου δὲ τελεσθέντος ἐν τῇ κατὰ τὸ παλάτιον νέᾳ ἐκκλησίᾳ, ἐπεὶ περ ἔμελλεν εἴσοδος ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ γενέσθαι, τῆς χειρὸς κα569 τέχων αὐτὸν ὁ Πολύευκτος καὶ ταῖς ἱεραῖς ἐγκύρσας κιγκλίσιν εἴσεισι μὲν ἐκεῖνος εἰς τὰ ἄδυτα, τὸν δὲ Φωκᾶν ὀπισθεν ἐξωθεῖ ἐπειπὼν ὅτι οὐκ ἔξεστί σοι εἰσελθεῖν, εἰ μὴ ἐπιτίμια δέξῃ δευτερογαμοῦντος. διεδίδοτο δὲ καὶ λόγος ἀπανταχοῦ, ὃς οὐ μικρῶς διετάραξε τὴν ἐκκλησίαν, ὅτι περ ὁ Νικηφόρος ἀπὸ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ἀνάδοχος ἐγένετο τῶν τῆς Θεοφανοῦς ἐνὸς παιδίου. ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ πατριάρχης ἐπὶ πλέον ἀνέτεινεν. ἔτι δὲ ἀναβαλλόμενον τὸν Πολύευκτον κοινωνῆσαι τῷ βασιλεῖ ὁ Καῖσαρ ἐπληροφόρησεν. ἀλλὰ καὶ Στυλιανὸς ὁ πρωτοπαπᾶς τοῦ μεγάλου παλατίου, ἀφ' οὗ καὶ μᾶλλον ἢ τοιαύτη φήμη κατέσχευεν ἅπαντας, δι' ὄρκων ἐβεβαίουτο μηδὲν τι τοιοῦτον ἐπισυμβῆναι τῷ Φωκᾷ. ὁ μὲντοι Πολύευκτος, καίπερ φανερώς ἐπιорκοῦντα εἰδὼς τὸν Στυλιανόν, τὸ τῆς συντεκνίας ἔγκλημα συγκεχώρηκε, καὶ ὁ πάλαι ἐνιστάμενος δευτερογαμίας ἐπιτίμια θεῖναι καὶ τὸ μέγα τοῦτο παρῆκεν ἀμάρτημα. Ὁ μὲντοι Φωκᾶς καὶ βασιλεύων κατὰ Συρίας ὄρμᾳ, καὶ πόλεις πολλὰς καταστρέψας ἐκεῖθεν ὑπέστρεψε, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἔχοντα ἀχειρότευκτον ἐκτύπωμα τῆς μορφῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν ἅγιον κέραμον, ὃν εὗρεν ἐν Ἱεραπόλει, ταύτην πεπορηθῶς, καὶ τῶν τριχῶν τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου βόστρυχον ἐμπεπιλημένον αἵματι. τοιοῦτος δὲ 570 ὁ Νικηφόρος ὢν καὶ ἐπὶ τοσοῦτον τὰ Ῥωμαίων ἀυξήσας πράγματα (κατέσχε γὰρ πόλεις πλέον τῶν ρ' καὶ φρούρια Κιλικίας Συρίας καὶ Φοινίκης, ὢν μέγιστα καὶ ἐπίσημα ἢ Ἀνάβαρζα, ἢ Ἀδάνα, καὶ τὰ λοιπὰ ἢ Μάμιστα ἢ καὶ Μό-ψου ἐστία λεγομένη, ἢ Ταρσός, τὸ Παγρά, τὸ Συνέφιον, τὸ Χάλεπ, ἢ Λαοδίκεια, ἔθετό τε ὑποφόρους τὴν ἐν Φοινίκη τε Τρίπολιν καὶ τὴν Δαμασκόν) ἀλλ' ὅμως μισητὸς παντὶ ἀνθρώπῳ γέγονε, καὶ πάντες τὴν αὐτοῦ καταστροφὴν ἐδίψων ἰδεῖν· εἰ γὰρ καὶ πλεῖστα ἐπέλαμπον αὐτῷ τὰ κάλλιστα, ἀλλὰ καὶ δύο κακὰ κατεσπίλουν αὐτόν, ἢ τε τῆς Θεοφανοῦς ἀθέμιτος μίξις καὶ τὸ πρὸς πάντας αὐτοῦ μικρολόγον καὶ ἀφιλότιμον. λιμὸς καὶ γὰρ τὴν πόλιν κατέσχε ποτέ, ὡς ἓνα μέδιμνον χρυσέω πωλεῖσθαι νομίσματι. μανθάνει τοῦτο Φωκᾶς, καὶ μικροπρεπῶς τὸ πάθος ἰάται· τὰς δημοσίας καὶ γὰρ σιτοθήκας ἀνοίξας δύο μεδίμνους τῷ νομίσματι πωλεῖσθαι ἐκέλευσεν, οὐ τὸν Μακεδόνα Βασίλειον ἐν τούτῳ μιμησάμενος· οὗτος γὰρ τοὺς Βυζαντίους πενθοῦντας ἰδὼν, καὶ μαθὼν ὡς ὁ λιμὸς αἴτιος τοῦ πενθεῖν αὐτούς, δώδεκα μεδίμνους κελεύει πωλεῖσθαι τῷ νομίσματι. ἀλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως Φωκᾶ κατ' ἐκεῖνο δὴ καιροῦ ἐξεληθόντος ὥστε γυμνάσαι τὸν στρατόν, ἐπεὶ τις ἦλθε πολίος τὴν τρίχα καὶ ἐπειρᾶτο συναριθμηθῆναι τοῖς στρατιώταις, φησὶ πρὸς αὐτόν 571 σὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε, γέρων ὢν πῶς τοῖς ἐμοῖς στρατιώταις ἐπέιγῃ συναριθμηθῆναι;» ὁ δ' εὐστόχως ὑπολαβὼν πολλῶ δυνατώτερός εἰμι νῦν» ἔφη ἢ ὅτε ἦκμαζον.» ὁ αὐτὸς δὲ καὶ πῶς τοῦτο» ἐρόμενος, ἔφη ὅτι τὸν τοῦ νομίσματος σῖτον πρότερον δυσὶν ἡμίνοις ἐπεφόρτιζον, ἐπὶ δὲ τῆς σῆς βασιλείας δύο νομισμάτων σῖτον ἐπὶ τῶν ὤμων φέρω. συνεὶς οὖν τὴν εἰρωνεῖαν ἀνεχώρησε, μηδὲν ταραχθεὶς. Ἀλλὰ καὶ τὰς ἀριθμηθείσας ἄνωθεν πόλεις καθελὼν, τὴν Ἀντιόχειαν μόνην ἀφήκε παρελθὼν, καὶ ταῦτα δυνάμενος αὐτὴν καθελεῖν. ἐξεπίτηδες δὲ πάντως ἀφήκε, δεδιὼς τὸν φημιζόμενον λόγον· ἐλέγετο γὰρ ὡς ἅμα τῇ ἀλώσει τῆς πόλεως Ἀντιοχείας καὶ ὁ βασιλεὺς τεθνήξεται. ὅθεν καὶ περὶ τὰ μέρη ἐκεῖνα τὸν Μιχαὴλ Βούρτζην ἀφείξ φύλακα καὶ Πέτρον τινὰ εὐνοῦχον στρατοπεδάρχην, καὶ ἐνσκήψας αὐτοῖς μηδαμοῦ τῇ Ἀντιοχείᾳ προσβαλεῖν, πρὸς γε τὴν βασιλεύουσαν ἔρχεται. ἀλλ' ὁ Βούρτζης θέλων αὐτῷ περιποιήσασθαι ὄνομα τῶν μὲν ἐκείνου λόγων καταφρονεῖ, παντοίως δὲ τὴν πόλιν πολιορκήσας κατέσχευεν αὐτήν. ταῦτα

πυθόμενος ὁ Φωκᾶς, καὶ οὐκ ὀλίγα δυσχεράνας, ὕβρεσί τε πλύνει τὸν Βούρτζην καὶ τῆς ἀρχῆς παραλύει. ἐντεῦθεν οὖν τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος λαμβάνει ἀρχὴν. πρὸς τούτοις δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα τοῖς συχνοῖς ἐκάκου ταξειδίους, κατὰ μηδὲν αὐτοὺς παραμυθούμενος. ἀλλὰ καὶ τὰ παρὰ βασιλέων τινῶν εἰς εὐαγεῖς ναοὺς τυπωθέντα δίδοσθαι τέλεον ἔκοψε, προφάσει τοῦ τὸ δημόσιον σπανίζειν. χωρὶς αὐτοῦ ἐπίσκοπος οὐκ ἐψηφίζετο. ἀλλὰ καὶ θανόντων ἐπισκόπων βασιλικὸς ἄνθρωπος ἐκεῖσε ἐστέλλετο. ἐσπούδαζε δὲ καὶ νόμον θεῖναι τοὺς ἐν πολέμοις θνήσκοντας τιμᾶσθαι ὡς μάρτυρας, τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν ἐν μόνῳ πολέμῳ θέμενος καὶ οὐκ ἐν ἄλλῳ τινί. πρὸς ὅπερ ἡ σύνοδος ἀντέστη, τὸν τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα σύμμαχον ἔχουσα τὸν ἐκτεθέντα διὰ γε τοὺς ἐν πολέμῳ θνήσκοντας. πολλὰ δὲ καὶ τὴν πόλιν ἐκάκωσε, τὸ τεῖχος κτίζων τῶν παλατιῶν. τοῦτο δὲ ἐποίει δεδιὼς τὰ τηνικαῦτα λεγόμενα· τοῦ παλατίου καὶ γὰρ ἐντὸς θανεῖν αὐτὸν προεθεσπίστο. κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ καὶ ἡλίου ἔκλειψις γέγονε περὶ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, ὥστε καὶ ἄστρα φανῆναι. ἡ μέντοι Θεοφανῶ τὴν τοῦ Νικηφόρου συνουσίαν ἀπεστρέφετο. τίνος ἔνεκεν; ὅτι βίον ἐκεῖνος εἶχε σῶφρονα, σαρκικῶν ἀπείχετο μίξεων, χαμευνίαις ἔχαιρεν. ὅθεν οὐκ ἀρεσκομένη τούτοις ἡ Θεοφανῶ τὸν Τζιμισχὴν μεταπέμπεται, κατὰ γε τὴν ἑαυτοῦ καθήμενον οἶκον· ἔφθασε γὰρ ὁ Φωκᾶς διὰ τινὰ ὑποψίαν παραλύσας αὐτὸν τῆς τοῦ δομestίκου ἀρχῆς. νυ573 κτὸς οὖν ἰα' τοῦ Δεκεμβρίου μηνός, λόγου ἰγ', ἔπει Ζυοῆ ἀποστείλασα ἄγει τοῦτον πρὸς τὸν χειροποίητον κάτωθεν τοῦ παλατίου λιμένα, κάκειθεν ἀνάγει τοῦτον διὰ κοφίνου σὺν πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτόν, Μιχαὴλ τῷ Βούρτζη, Λέοντι ταξιάρχῃ τῷ Ἀβαλάντη, τῷ τοῦ Τζιμισχῆ Ἀτζιποθεοδώρῳ καὶ ἑτέροις τισί. καταλαμβάνουσιν οὖν αὐτὸν ἐπ' ἐδάφους κοιμώμενον. ἔνυξεν ὁ Τζιμισχῆς τὸν πόδα αὐτοῦ, καὶ δὴ μικρὸν ἀνεκάθισε. καὶ τηνικαῦτα κατὰ τοῦ κρανίου αὐτοῦ κατάγει ὁ Ἀβαλάντης τὴν σπάθην. εἶτα πρὸς τὸν Τζιμισχὴν ἐπὶ τῆς βασιλικῆς κλίνης καθίσαντα φέρουσιν αὐτὸν ἐμπαροινούντες καὶ βλασφημούντες εἰς αὐτόν, μηδὲν ἄλλο λέγοντα ἢ κύριε ἐλέησον» καὶ θεοτόκε βοήθησον.» ἐπεὶ δὲ ὑπὸ τῶν παρακοίτων ἤδη κατεφωράθησαν καὶ πολλοὺς ἐώρων βοηθήσαντας, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτέμνουσι καὶ διὰ θυρίδος αὐτὴν ὑποδεικνύουσιν. ὅθεν καὶ ἔνθεν κάκειθεν διεσκεδάσθησαν. Κρατεῖ οὖν μετὰ τὸν Φωκᾶν ὁ Τζιμισχῆς ἔτη ἔξ, συμβασιλεύοντας ἔχων αὐτῷ τοὺς υἱοὺς Ῥωμανοῦ Βασίλειον καὶ Κωνσταντῖνον. μεταπέμπεται δὲ Βασίλειον παρακοιμώμενον ἅτε δραστήριον ὄντα παντάπασιν καὶ ἱκανόν, ὃν δὴ καὶ ὁ Φωκᾶς πρόεδρον ἐτίμησε. τότε δὴ τότε τοῦ ἀξιώματος παρ' αὐτοῦ εὐρεθέντος, ἔρχεται τηνικαῦτα πρὸς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν. ἀλλ' οὐ προσδέχεται αὐτὸν ὁ Πολύευκτος, λέγων 574 εἰ μὴ ἄξια ποιήσεις μετανοίας, οὐκ ἐπιβῆση τοῦ θείου ναοῦ.» ἔνθεν τοι καὶ πάντα ὑπέσχετο ποιῆσαι. εἶπε δὲ μὴ αὐτόχειρα γενέσθαι αὐτὸν τοῦ Φωκᾶ, Ἀβαλάντην δὲ καὶ Ἀτζιποθεόδωρον κελεύσει τῆς δεσποίνης. ἦν δὴ καὶ ἐξορισθῆναι συναινεῖ ὁ πατριάρχης. γίνεται ταῦτα, καὶ οὐ μόνον ἡ μοιχαλὶς ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτόχειρες τοῦ Φωκᾶ τῆς πόλεως ἐκδιώκονται. ρήγνυσι δὲ καὶ τὸν τόμον ὁ Τζιμισχῆς, ὃν ἐπὶ συγχύσει τῆς ἐκκλησίας ὁ Φωκᾶς ἔθετο. ταῦτη τοι καὶ τῷ διαδήματι παρὰ τοῦ Πολυεύκτου στέφεται. μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς Βουλγάρους καταγωνισάμενος χαριστήρια τῶν τροπαίων ἀποδίδωσι τῷ θεῷ. ἐφ' ᾧ καὶ ἄνωθεν τῆς ἀψίδος τῆς χαλκῆς ναὸν ἀνοικοδομεῖ ἐκ καινῆς. προστάσσει δὲ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ σωτῆρος τῷ νομίσματι ἐγγράφεσθαι, μὴ πρότερον τούτου γενομένου. τηνικαῦτα καὶ κομήτης ἐφάνη ὁ καλούμενος πωγωνίας, κατὰ μῆνα Αὐγούστον, καὶ ἐφαίνετο ἄχρις Ὀκτωβρίου, σημαίνων τὸν τοῦ βασιλέως θάνατον καὶ τὰς ἐπελευσομένας τοῖς Ῥωμαίοις συμφοράς. τινὲς μὲν οὖν τῶν πόλεων, ἃς ὁ Φωκᾶς προλαβὼν ἐπεκτήσατο, τὴν Ῥωμαίων ἐξουσίαν

ἀπεσείσαντο. ἔξεισι λοιπὸν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτῶν, καὶ ἄπεισι μέχρι Δαμασκοῦ, καὶ πάντα καλῶς πειθοῖ τε καὶ πολέμῳ ἀποκαταστήσας πρὸς τὴν βασιλίδα ὑπέστρεφε. διερ575 χόμενος οὖν κατὰ γε τὴν Ανάβαρζαν καὶ τὸν Πονδαδόν, κάκεϊσε κτήσεις ἰδῶν πολυτελεῖς καὶ χωρία πάμφορα, ἠρώτα τοὺς παρευρημένους τίνος ἂν εἶεν αὐταί. ὡς οὖν ἐμάνθανεν ὅτι Βασιλείου τοῦ παρακοιμωμένου εἰσὶ πᾶσαι, ἀφ' ὧν αἱ μὲν τῇ Ῥωμαίων προσεκλήθησαν παρὰ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, αἱ δὲ τοῦ δομestίκου καὶ αὐταί παρὰ σοῦ, ὃ βασιλεῦ, ἐντεῦθεν περιαλλαγῆς γενόμενος (τὰ γὰρ καταλειφθέντα τῷ δημοσίῳ οὐδενὸς ἄξια λόγου ἐτύγχανε) καὶ βύθιον στενάξας δεινὸν ὦ παρόντες» ἔφη, εἰ τὰ δημόσια καταναλίσκονται χρήματα καὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ ταλαιπωροῦνται στρατεύματα καὶ οἱ βασιλεῖς ὑπερορίους ἀναδέχονται κόπους, τὰ δ' ἐκ τοσούτων προσκτώμενα μόχθων ἐνὸς εὐνούχου γίνονται κτήμα.» καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ταῦτα, τὶς δὲ τῶν παρόντων τῷ Βασιλείῳ τῆνικαῦτα τὸν τοῦ βασιλέως λόγον διαπορθμεύσας ἠρέθισε πρὸς ὀργήν. ὑπέρχεται οὖν τὸν οἰνοχοοῦντα τῷ βασιλεῖ, δηλητήριον κίρνησι. πλὴν οὐ τῶν δραστικωτέρων ἦν· ἐφ' ᾧ καὶ κατ' ὀλίγον νοσηλευόμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ τοὺς ὤμους ἀνθρακιάσας, αἵματος αὐτοῦ πολλοῦ ῥύεντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν κατέλυσε τὴν ζωὴν. Κρατεῖ μετ' αὐτὸν Βασίλειος ὁ πορφυρογέννητος ἔτην, εἰ καὶ τὸ πᾶν τῆνικαῦτα παρὰ Βασιλείου προέδρου ἐνεργούμενον ἦν διὰ γε τὸ ἀπαλὸν τῆς τοῦ βασιλέως νεότητος. ἔκτοτε 576 οὖν τὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου κατὰ τὸν προφανέντα κομήτην λαμβάνει ἀρχήν. κατὰ τοῦτον μέντοι τὸν καιρὸν καὶ ἔκλειψις ἡλίου γέγονεν, ὥστε καὶ ἄστρα φανῆναι. πρόσεχε δέ, ἀγαπητέ, ὅτι τῶν Βουλγάρων ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἀποστατησάντων ἄρχειν αὐτῶν προχειρίζονται τέσσαρες ἀδελφοί, Δαβίδ Μωσῆς Ἀαρὼν καὶ Σαμουήλ, καὶ οὐ διέλιπον ἔκτοτε πόλεμοί τε πανταχοῦ καὶ σφαγαί. ἐν ἔτει 578, Ὀκτωβρίῳ μηνί, ἐγένετο κλόνος μέγας, καὶ κατέπεσον οἰκίαι καὶ ναοὶ πολλοί, καὶ μέρος τῆς σφαίρας τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, ὅπερ ὁ βασιλεὺς φιλοτίμως ἐπανωρθώσατο, δαπανήσας εἰς μόνας τὰς μηχανὰς τῆς ἀνόδου, δι' ὧν οἱ τεχνῖται ἰστάμενοι καὶ τὰς ὕλας ἀναγομένας δεχόμενοι ὠκοδόμουν τὸ πεπτωκός, κεντηνάριον ἰ. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ Βοδενὰ φρούριον ἐστὶν ἐπὶ πέτρας ἀποτόμου κείμενον, δι' ἧς κατέρρει τὸ τῆς λίμνης τοῦ Ὀστροβοῦ ὕδωρ ὑπὸ γῆς κάτωθεν ῥέον ἀφανῶς, κάκεϊσε πάλιν ἀναδύμενον. ὁ μέντοι Βασίλειος συχνοὺς πολέμους κατὰ Βουλγάρων στησάμενος καὶ διαφόρως αὐτοῖς συμπλακεῖς, καὶ τρόπαια στήσας κρεῖττονα λόγου, καὶ τὸν Σαμουήλ πολλάκις καταλύσας, ἐπὶ τὴν βασιλίδαν ἔρχεται. καὶ δόγμα τῆνικαῦτα ἐξέθετο τὰς τῶν ἀπολωλότων ταπεινῶν συντελείας τελεῖσθαι 577 παρὰ τῶν δυνατῶν. κατωνομάσθη δὲ ἡ τοιαύτη σύνταξις ἀλληλέγγυον. τοῦ πατριάρχου Σεργίου, τῶν μητροπολιτῶν καὶ πολλῶν ἄλλων ἀσκητῶν δεηθέντων ἐκκοπήναι τουτὶ παράλογον ἄχθος, ὁ βασιλεὺς οὐχ ὑπήκουσε.

Κατ' ἐκεῖνον δὲ καιρὸν χειμῶν γέγονεν ἐπαχθέστατος, ὡς ἀποκρυσταλλωθῆναι πάντα ποταμὸν καὶ λίμνην καὶ αὐτὴν τὴν θάλασσαν. ἀλλὰ καὶ κατὰ Ἰανουάριον μῆνα γέγονε σεισμὸς φρικωδέστατος, καὶ διεκράτησε κλονουμένη ἡ γῆ μέχρι τῆς θ' τοῦ Μαρτίου μηνός. ἐν ταύτῃ δὲ περὶ δεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας γέγονε βρασμὸς καὶ κλόνος φρικτὸς κατὰ γε τὴν βασιλίδαν καὶ τὰ λοιπὰ θέματα, καὶ πεπτώκασιν αἱ σφαῖραι τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα καὶ τῶν ἁγίων πάντων, ἃς ὁ βασιλεὺς εὐθὺς ἀνεκτίσατο. ταῦτα δὲ προεμήνυσε τὴν γενομένην ἐν Ἰταλίᾳ στάσιν· ἠγέρθησαν γὰρ καὶ οὗτοι σὺν Λογγιβάρδοις κατὰ Ῥωμαίων. καθ' ὧν ὁ Μέλης παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκπέμπεται, κοὶ λαμπρὸν ἴστησι τρόπαιον. ὁ μέντοι βασιλεὺς οὐ διέλιπε καθ' ἕκαστον ἔτος εἰσιῶν ἐν

Βουλγάροις, ὁ δὲ Σαμουήλ μὴ δυνάμενος κατὰ τὸ ἐμφανὲς ἀντιτάσσεσθαι, ἔγνω δὲ τάφροις καὶ θριγγίοις τὴν Βουλγάρων κατοχυρῶσαι, κὰν διὰ κενῆς αὐτῶ ἀπέβαινε τὰ τεχνάσματα. συνάπτει οὖν μετὰ ταῦτα καὶ τῷ Σαμουήλ, καὶ τοῦτον κατα 578 κράτος ἦττᾶ, μόλις μόνον διασωθέντα εἰς τι φρούριον τὸν Πρίλαπον. ὁ δὲ βασιλεὺς τοὺς ἐαλωκότας τῶν Βουλγάρων ὡσεὶ ἰε΄, ὡς φασιν, ὄντας χιλιάδας ἀποτυφλώσας, καὶ ἐκάστην ἑκατοντάδα πεπηρωμένην ὑφ' ἐνὸς μονοφθάλμου ὀδηγεῖσθαι κελεύσας, πρὸς τὸν Σαμουήλ ἐκπέμπει. οὓς ἐκεῖνος ἰδὼν, καὶ τὸ πάθος οὐκ ἐνεγκῶν, λειποθυμία καὶ σκότει βάλλεται καὶ εἰς γῆν πίπτει. ὕδατι οὖν καὶ μύροις οἱ παρόντες τὴν πνοὴν αὐτοῦ ἀνακαλεσάμενοι ἀνενεγκεῖν μικρὸν πεποιήκασιν. ἀνενεγκῶν δὲ ὕδωρ πιεῖν ἐπεζήτησε ψυχρὸν. λαβὼν δὲ καὶ πιὼν ἐλήφθη καρδιωγμῶ, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας θνήσκει. ἔνθεν τοι καὶ παραλαμβάνει τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γαβριήλ, ὁ καὶ Ῥωμανός, ῥώμη μὲν καὶ ἰσχύϊ τοῦ πατρὸς ὑπερέχων, φρονήσει δὲ καὶ διανοίᾳ πολλῶ λειπόμενος. οὕτω μὲν οὖν τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν κατέλυσεν ἅπασαν, ὧν μὲν κτανθέντων ὧν δὲ ἄλλων χειρωθέντων, καὶ ἐτέρων αὐθις τῶν ὀπωσθήποτε καταληφθέντων καὶ μὴ βουλομένων αὐτῶ προσελθόντων. καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Ἀκρίδα, καθ' ἣν τὰ βασιλεία τῶν Βουλγάρων ἐτύγχανε, κατέσχεν· ἀφ' ἧς καὶ χρήματα πολλά, λίθους δηλαδὴ καὶ μαργάρους καὶ χρυσοῦ κεντηνάρια ῥ', ἀφείλετο. μετὰ ταῦτα δὲ πάντα ἐν Ἀθήναις γενόμενος, καὶ τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια τῇ θεοτόκῳ ἀποδούς, καὶ ἀναθήμασι πολλοῖς λαμ579 προῖς καὶ πολυτελέσι κοσμήσας τὸν ναόν, ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ διὰ τῶν μεγάλων πυλῶν χρυσῶ στεφάνῳ λόφον ἐφύπερθεν ἔχοντι ἐθριάμβευσεν ἐστεφανωμένος, προηγούμενης Μαρίας τῆς τοῦ Βλαδισθλάβου γυναικὸς καὶ τῶν τοῦ Σαμουήλ θυγατέρων καὶ τῶν λοιπῶν Βουλγάρων, καὶ οὕτω μετὰ τροπαίων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσῆλθεν. ὃν δὴ καὶ πολλὰ τηρικαῦτα κατελιπάρει ὁ πατριάρχης Σέργιος σβέσαι τὸ ἀλληλέγγυον· ἦν γὰρ ὑποσχόμενος ποιῆσαι τοῦτο, εἰ τῶν Βουλγάρων ὑπερισχύσειεν. ἀλλ' οὐκ ἔπεισε. ταῦτα μὲν οὖν πάντα τελέσας ὁ βασιλεὺς καὶ κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατεῦσαι ἐβούλετο. ἀλλ' ἐκωλύθη· νόσω γὰρ αἰφνιδίῳ συσχεθεὶς ἀπεβίω, καὶ θάπτεται ἐν τῷ κατὰ Ἑβδομον ναῶ τοῦ θεολόγου, Ἀλέξιον μοναχὸν ἀπὸ μονῆς τοῦ Στουδίου πατριάρχην ἐνθρονιάσας. ἔτυχε γὰρ εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἐλθεῖν μετὰ τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ προδρόμου· τοῦτον καὶ γὰρ εἶχε σύμβουλον πρὸς τὴν τοῦ κοινοῦ διοίκησιν. Μετὰ δὲ Βασίλειον τὴν ἅπασαν τῆς βασιλείας ἐξουσίαν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος διαδέχεται, κρατήσας ἔτη γ', εἰ μὴ καὶ κατ' ἐκεῖνον ταύτην ἐκόσμησε, γυναιξὶ χαίρων ὀρχηστρίαις καὶ φιλοπαίγμοσιν· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἵπποδρομίας ὡς οὐδεὶς ἕτερος κεχηνῶς τὴν τοῦ κοινοῦ φροντίδα ὡς οὐδὲν ἡγούμενος ἦν. καὶ οὓς μὲν εὗρεν ἄνδρας ἀξιολόγους, κατήγαγε καὶ 580 ἀπετύφλωσε, πρὸς δὲ τὰς ἀρχὰς ἐτέρους ἀνεβίβαζεν ἀφελεῖς καὶ ἀξίους γέλωτος. συνέτριψε δὲ οὐ μόνον πένητας ἀλλὰ καὶ πλουσίους. ἐν τρισὶ γὰρ ἔτεσιν, ἐν οἷς καὶ τὸ πᾶν τῆς αὐτοῦ βασιλείας, πέντε δασμοφορίας ἀπήτησε· τὰς γὰρ δύο ἔτυχεν ἀφείας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. μετὰ δὲ ταῦτα αἰφνιδίῳ νόσω συσχεθεὶς σκέπτεται τίνα καταλείψει διάδοχον. πρὸς τινῶν οὖν ἐκδιδαχθεὶς ὡς εἰς Ῥωμανὸν τὸ κράτος μετ' αὐτὸν φοιτήσειεν, ἕνα μὲν ὄντα τῶν τῆς συγκλήτου, λεγόμενον δὲ Ἀργυρόπουλον, ἐξ ἀνάγκης τὸν τοιοῦτον μεταπέμπεται, ᾧ καὶ ἀνάγκη ἐπέκειτο ἢ διαζυγῆναι τῆς νομίμου γυναικὸς καὶ τῇ τοῦ βασιλέως θυγατρὶ συναφθῆναι καὶ οὕτω βασιλεὺς ἀναγορευθῆναι, ἢ πηρωθῆναι τοὺς ὀφθαλμούς. τοῦ δὲ ἰλιγγιῶντος καὶ ἀναδυομένου πρὸς αὐτῶν ἐκάτερον, ἡ σύννοικος δείσασα περὶ τοῦ ἀνδρός, μὴ τι καὶ πάθη δεινόν, τὴν κοσμικὴν ἐκουσίως ἀπέθετο τρίχα, καὶ οὕτως τῷ συζύγῳ πρὸς τῇ ὄψει καὶ τὴν βασιλείαν ἐχαρίσατο. τριῶν θυγατέρων οὐσῶν τῷ βασιλεῖ

Κωνσταντίνω ἢ μὲν πρώτη ἀπεκείρατο, ἢ δὲ τρίτη ἀπηνήνατο. συνάπτεται οὖν τῇ δευτέρᾳ, ἣτις Ζωὴ ἐκαλεῖτο, καὶ οὕτως αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεται, κρατήσας ἔτη ε΄. καὶ τηνικαῦτα προοιμίων ἀγαθῶν ἀπάρχεται· τῇ γὰρ θεοῦ μεγάλη ἐκκλησία ἐκέλευσε δίδοσθαι κατ' ἔτος ἀπὸ τῶν βασιλιῶν κῶν ταμείων χρυσοῦ λίτρας π'. κόψας καὶ τὸ ἀλληλέγγυον, ἐκκενοῖ τε καὶ τὰς φυλακάς, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖ. Ὀκτωβρίῳ δὲ μηνί, κατὰ τὴν λά, χύσις ἀστέρος ἐγένετο ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς τὴν πορείαν ποιοῦντος, καθ' ἣν ἡμέραν καὶ πτώσις οὐ μικρὰ γέγονε τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ, στρατηγοῦντος τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας Μιχαὴλ τοῦ Σπονδύλου. ἐγένετο δὲ καὶ ὄμβρων ἐπίκλυσις, κρατήσασα ἕως αὐτοῦ τοῦ Μαρτίου μηνός, τῶν ποταμῶν ἐκχυθέντων καὶ τῶν κοίλων πελαγισάντων, ὡς ἀποπνιγῆναι σχεδὸν πάντα τε τὰ ζῶα καὶ τοὺς καταβληθέντας καρπούς τῇ γῆ, κάντεῦθεν ἐπακολουθῆσαι λιμὸν κατὰ τὸν ἐπιόντα χρόνον δεινόν. τὸ μέντοι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ἀτύχημα κατὰ Συρίαν ἐγένετο. κατ' ἐκεῖνο δὴ καιροῦ καὶ τεράστιόν τι γέγονεν ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων περὶ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους τοῦ Κουζινᾶ, ἐν ᾧ πηγή ἐστὶ διειδοῦς ὕδατος, καθ' ἣν ἤκουστο φωνὴ τις οἰκτρὰ μετὰ ὀδυρμῶν καὶ οὐαὶ καὶ θρήνος παρεμφερῆς ὀλοφυρμῶ γυναικῶν. καὶ οὐχ ἄπαξ ἢ δις τοῦτο γινόμενον ἦν, ἀλλ' ἀπὸ Μαρτίου μηνός ἕως Ἰουνίου αὐτοῦ, καθ' ἡμέραν καὶ νύκτα. ἀπιόντων δὲ τινῶν ἐπὶ τῷ κατασκοπῆσαι τὸν τόπον ἐν ᾧ ἢ φωνὴ ἐξηχεῖτο, ἀλλαχοῦ μετέπιπτεν ἢ ὀλολυγῆ. τοῦτο δέ, ὡς ἔοικε, προεμήνυε τὴν φθάσασαν γενέσθαι τοῖς 582 Ῥωμαίοις ἀτυχίαν ἐν Κοίλῃ Συρίᾳ. τοῦ γὰρ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ τὰς πλείστας τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης πόλεις τῇ Ῥωμαίων ἀποκαταστησαμένου, καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν Ἰωάννου τὰ ἐαλωκότα κρατυναμένου καὶ μέχρι γε Δαμασκοῦ τὴν ἐπικράτειαν παρατείναντος, ἐπεὶπερ ὁ μετ' αὐτοὺς βασιλεὺς ἐμποδιζόμενος μὲν καὶ ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, κατατρέχων δὲ καὶ τῶν Βουλγάρων δι' ὄλου, τὰ τῆς ἕω καλῶς ἀσφαλίσασθαι οὐκ ἴσχυεν· ἐν φαντασίᾳ γὰρ καὶ μόνῃ παραγενόμενος ἐκεῖσε τηνικαῦτα ὑπέστρεψεν, ἀσχολίαν ἔχων ἕμμονον τὸ τῶν Βουλγάρων καθυποτάξαι γένος. ἐντεῦθεν οὖν ἀδείας οἱ περὶ τὴν ἕω δραζάμενοι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν ἀναζητῆσαι διενοήσαντο. ταύτη τοι καὶ ἐμελετᾶτο μὲν ἢ ἀποστασία ἐπὶ τοῦ Βασιλείου, ἐκρύπτετο δέ. ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου τὴν βασιλείαν ἀμελῶς ἰθύνοντος οἱ Σαρακηνοὶ, μηδενὸς ὄντος τοῦ κωλύοντος, ἐπόρθουν ἀδεῶς τὰ ἐν ταῖς πόλεσι φρούρια, πολλὴν ἀπανταχοῦ καταδρομὴν ποιησάμενοι. οὕτω μὲν οὖν τῶν πραγμάτων ἐχόντων ὀρμᾶ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ὁ βασιλεὺς. πρὸς τὸ Φιλομίλιον ἔρχεται. πέμπονται πρὸς αὐτὸν πρέσβεις ἀπὸ Βερροίας, συμπάθειαν ἐξαιτούμενοι καὶ τὴν προτέραν δούλωσιν καὶ δασμοφορίαν καταδεχόμενοι. ὁ δὲ Ῥωμανὸς θέλων ἐνδείξασθαι τι γενναῖον 583 κατὰ Συρίας, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς, τοὺς πρέσβεις οὐ δέχεται, ἀλλ' ὀρμᾶ κατ' αὐτῶν, μήτε τὴν τοῦ ὕδατος σπάνιν ἀναλογισάμενος, μήτε τοὺς Σαρακηνοὺς αὐτοὺς ὡς ἀκάθεκτοι μᾶλλον ἐν θερινῷ καιρῷ διὰ τὸ ἔθος τυγχάνουσι. συνάπτεται τοιοῦτοις, καὶ ἦτταν ἠττᾶται οἷαν ὁ λόγος παραστῆσαι οὐ δύναται. ὑποστρέφει πρὸς Ἀντιόχειαν, τοῦ στρατοῦ κοιλιακῶ συσχεθέντος νοσήματι καὶ τῷ δίψει κακωθέντος. ἐπιτίθενται καὶ αὐθις αὐτοῖς οἱ Σαρακηνοὶ, καὶ τοσοῦτον φθόρον ἐποίησαν ὥστε καὶ τὸν βασιλέα μόλις διασωθῆναι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν οἶκον τοῦ Τριακονταφύλλου ἐξωνησάμενος εἰς μοναστήριον μετεσκεύασεν ἐπ' ὀνόματι τῆς θεοτόκου, συντρίψας τῇ προφάσει ταύτῃ τὸ ὑπήκοον καὶ κακώσας ἐν ταῖς τῶν ὑλῶν μετακομιδαῖς. καταλαμπρύνει δὲ καὶ τὰ κιονάκρانا τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῶν Βλαχερνῶν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ. Μετὰ δὲ ταῦτα ἦλθε πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν μετὰ δώρων πολλῶν ὁ τοῦ Χαλεπίτου υἱὸς Ἄμερ, ἐξαιτῶν ἀνανεῶσαι τὴν εἰρήνην καὶ τοὺς πρόσθεν

παρέχειν φόρους. καὶ δὴ στέλλεται Θεοφύλακτος πρωτοσπαθάριος ὁ Ἀθηναῖος, καὶ τὰς σπονδὰς ἐβεβαίωσε. κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ περὶ δευτέραν ὥραν τῆς νυκτὸς χύσις ἐγένετο ἀστέρος ἀπὸ μεσημβρίας 584 πρὸς ἄρκτον πᾶσαν τὴν γῆν περιεστράψαντος. ἐφ' ᾧ καὶ μετὰ μικρὸν ἀγγέλλονται τὰ κατασχόντα τὴν Ῥωμαίων ἀτυχήματα, Ἄραβες ληϊσάμενοι τὴν Μεσοποταμίαν ἄχρι Μελιτηνῆς, Πατζινακαὶ δὲ τὸν Ἴστρον διαβάντες καὶ τὴν Μυσίαν κακῶς διαθέμενοι. τηνικαῦτα δὲ καὶ ἡ ἰδιόγραφος ἐπιστολὴ τοῦ δεσπότη ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ πρὸς Αὐγαρον πεμφθεῖσα τὸν τοπάρχην, ἐστάλη πρὸς τὸν βασιλέα. οὗτος μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς πάντων ἐπεμελεῖτο τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὑπὸ σεισμοῦ κακῶς παθόντα πτωχοτροφεῖα παντάπασιν ἀνανεούμενος. εἶτα νόσῳ χρονίᾳ βάλλεται καὶ τριχορρουεῖ γένυν τε καὶ τὴν κόμην, κατεργασθεῖς, ὡς φασιν, ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ τηνικαῦτα ὀρφανοτρόφου. οὗτος γὰρ ὁ Ἰωάννης καὶ πρὸ τῆς βασιλείας ὑπηρετεῖ τῷ Ῥωμανῷ. ταύτη τοι κὶ τοῦ κράτους ἐπιβάντος αὐτοῦ μεγάλην δύναμιν ἔσχεν. ἦσαν δὲ τῷ Ἰωάννῃ καὶ ἕτεροι ἀδελφοί, Μιχαὴλ Νικήτας Κωνσταντῖνος καὶ Γεώργιος. ἀλλ' ὁ μὲν Κωνσταντῖνος καὶ Γεώργιος σὺν τῷ Ἰωάννῃ εὐνοῦχοι ὄντες ἀγυρτικὴν μετήεσαν τέχνην, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἰωάννου πάντες οὗτοι τῷ βασιλεῖ ὑπεκρίθησαν. ἡ μέντοι Ζωὴ τὸν Ῥωμανὸν ὀρώσα βίον ὑπερχόμενον σώφρονα, καὶ ἀπαρεσκομένη τῷ πράγματι σφαδασμοῖς ἄτε σαρκικοῖς ὑποθερμαινομένη, ἐρωτικὸν ἔνορᾶ πρὸς τὸν διαληφθέντα Μ1585 χαίλ, εὐπρεπέστατον τὴν ὄψιν ὑπάρχοντα, καὶ οὕτω κρυφίως αὐτῷ ἐπεμίγνυτο. ἐφ' ᾧ καὶ κατεργάζεται ὁ βασιλεὺς ἄτε τῆς βασιλίδος τὸν Μιχαὴλ εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον σπευδούσης ἀναγαγεῖν. βραδυθανάτοις δὲ φαρμάκοις κατεργασθεῖς, καὶ χρόνον συχνὸν κείμενος κλινοπετιῆς, ὅλη ψυχῇ ἐπεκαλεῖτο τὸν θάνατον. κατὰ δέ γε τὴν μεγάλην πέμπτην τὰς ῥόγας τῶν συγκλητικῶν ποιησάμενος, καὶ ἐπιθυμήσας λούσασθαι κατὰ τὸ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ βαλανεῖον, καὶ εἰσελθὼν οἰκτρῶς ἀποπνίγεται ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μιχαὴλ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τοῦ λουτροῦ. κατὰ ταύτην μὲν οὖν τὴν νύκτα μνηύεται ὁ πατριάρχης Ἀλέξιος ὑπὸ τοῦ βασιλέως δῆθεν Ῥωμανοῦ. ἀλλ' ὁ πατριάρχης ἐλθὼν αὐτὸν μὲν εὕρισκει νεκρὸν, ἡ δὲ βασιλὶς Ζωὴ ἐν τῷ χρυσοτρικλινίῳ προκαθίσασα ἐξάγει τὸν Μιχαὴλ, καὶ καταναγκάζει τὸν πατριάρχην ἱερολογῆσαι τοῦτον αὐτῇ. ὁ δὲ πατριάρχης ἐπὶ τῷ πράγματι ἐκπλαγεὶς τὴν ἱερολογίαν, ὡς εἰκός, ἐνεδοίαζεν. ἔνθεν τοι καὶ ὁ Ἰωάννης σὺν τῇ Ζωῇ ν' μὲν χρυσοῦ λίτρας τῷ πατριάρχῃ ν' δὲ ὁμοίως τῷ κλήρῳ ἐπιδούς ἔπεισε ἱερολογίας ἀξιῶσαι αὐτούς. καὶ ὁ μὲν Ῥωμανὸς ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ νεουργηθείσῃ ἐκκλησίᾳ θάπτεται τῆς περιβλήπτου. Κρατεῖ δὲ ὁ Μιχαὴλ σὺν τῇ Ζωῇ ἔτη ζ'. ἀλλ' ἡ Ζωὴ 586 αὕτη ἐλπίζουσα τῷ Μιχαὴλ ἀντὶ δούλου κεχρησθαι ἀστοχεῖ τοῦ σκοποῦ. ὁ γὰρ Ἰωάννης δραστήριος ὢν, καὶ δεδιὼς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, πάντας μὲν τοὺς προσόντας αὐτῇ θαλαμηπόλους, ναὶ μὴν καὶ τὰς οἰκειοτάτας θεραπαινίδας ἐξ αὐτῆς ἀποσπᾷ, καὶ οὐδὲ τὸ τυχὸν παρ' αὐτῆς ἐνεργεῖται εἰ μήγε κατὰ γνώμην Ἰωάννου. οὗτος μὲν οὖν καὶ τὸ ὑπήκοον ἐξημέρου παντοίως καὶ πάντα μετεχειρίζετο. ὅτι δὲ τὰ γεγονότα οὐκ ἄρεστά ἦν τῷ θεῷ, δέδεικται καὶ ἐκ προοιμίων αὐτῶν· κατὰ γὰρ τὴν ἰα' ὥραν τῆς ἀγίας μεγάλης κυριακῆς χάλαζα κατηνέχθη ἀφόρητος καὶ γενναία, ὡς συντριβῆναι μὴ μόνον τὰ δένδρα, τὰ τε κάρπιμα καὶ τὰ ἄκαρπα, ἀλλὰ δὴ καὶ οἰκίας καταπεσεῖν καὶ ναοὺς. γέγονε δὲ καὶ χύσις ἀστέρος κατὰ τὴν μετὰ τὸ πάσχα κυριακὴν, περὶ ὥραν τρίτην τῆς νυκτὸς, τῇ ὑπερβολῇ τῆς λαμπρότητος τοὺς ἀστέρας πάντας ἀποκαλύψαντος ὡς καὶ ἥλιον ἀνατεῖλαι δοκεῖν· ὁ μὲντοι βασιλεὺς ἐλήφθη δαιμονίῳ, ὃ καὶ σεμνολογοῦντες οἱ περὶ τοῦτον μανικὸν ἀπεκάλουν νόσημα. καὶ παρέμεινε τὸ τοιοῦτον ἄχρι τέλους τῆς αὐτοῦ βιοτῆς. Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ καὶ τοιοῦτόν τι συνέβη ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων. Βαράγγων διεσπαρμένων γυναῖκά τις ἐγχωρίαν εὐρῶν ἐπ'

έρημίας ἐπειράτο τῆς σωφροσύνης αὐτῆς, 587 ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε, καὶ βίαν ἤδη ἐπῆγεν. ἡ δὲ τὸν ἀκινάκην σπασαμένη τοῦ ἀνδρὸς παίει κατὰ καρδίαν τὸν Βάραγγον, καὶ εὐθὺς ἀναιρεῖ. τοῦ δὲ ἔργου διαδοθέντος ἐν τῇ περιχώρῳ, συναθροισθέντες οἱ Βάραγγοι τὴν τε γυναῖκα στεφανοῦσι καὶ τὴν ἅπασαν οὐσίαν τοῦ βιαστοῦ ταύτῃ διδώσι, κάκεινον ἄταφον ρίπτουσι. Τότε δὴ καὶ σεισοῦ γενομένου κακῶς ἔπαθε τὰ Ἱεροσόλυμα, τεθνηκότων ἀνθρώπων πολλῶν ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ οἰκιῶν συμπτώμασι, σειομένης τῆς γῆς ἄχρις ἡμερῶν μ'. τῷ δὲ γε Σεπτεμβρίῳ μηνί, σφμγ' ἔτει, ἰνδικτιῶνος τρίτης, πυρὸς ἐφαίνετο στῦλος κατὰ τὴν ἑώαν, τὴν κορυφὴν κεκολλημένην φέρων πρὸς μεσημβρίαν· καθ' ἣν ἡμέραν καὶ οἱ Σαρακηνοὶ ἦσαν τὰ Μύρα, καὶ ἄλλα δὲ δεινὰ πολλὰ συνέβησαν. ὁ μέντοι βασιλεὺς Μιχαὴλ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἀποκλαιόμενος ἦν τὴν εἰς τὸν Ῥωμανὸν ἀμαρτάδα, τὸν θεὸν ἰλασκόμενος δι' ἀγαθοεργιῶν καὶ κτίσεως μοναστηρίων, καὶ ἄλλας δὲ πρὸς τούτοις πράξεις ἐτέλει χρηστάς. αὐταὶ δὲ ἀνύσιμοι ἂν ἦσαν, εἰ τὴν βασιλείαν τε ἀπέρριψε δι' ἣν τὰ τοιαῦτα κακά, καὶ εἰ τὴν μοιχάδα ἀπώσατο καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀπεκλαίετο τὴν ἀμαρτίαν. τούτων δὲ μηδὲν πεπραχώς, ἀλλ' ἐκείνη συνὼν καὶ τῆς βασιλείας ἀντεχόμενος, κακ τῶν δημοσίων καὶ κοινῶν τὰς δοκούσας εὐποίας ἀποπληρῶν, κἀντεῦθεν νομίζων τυχεῖν συγχωρήσεως, ἀνόητον διελογίζετο τὸ 588 θεῖον καὶ ἄδικον, ἀλλοτρίοις χρήμασιν ὠνούμενος τὴν μετάνοιαν.

Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ καὶ σεισοῦ γεγονότος χάσματα γεγόνασιν ἐν Βουκελλαρίοις, καὶ κατεπόθησαν χωρία πέντε. ἔνθα καὶ Νικηφόρον πρόεδρον τὸν Κωνσταντίνου βασιλέως εὐνοῦχον διατρίβοντα μικροῦ δεῖν κινδυνεῦσαι συνέβαινε ἄν, διαφυγόντα δὲ παρ' ἐλπίδα τὸν κίνδυνον ἀποκαρῆναι μοναχόν. τηνικαῦτα δὲ καὶ αὐχμοῦ γεγονότος ὡς ἐπὶ μῆνας ἕξ μὴ καταρραγῆναι ὑετόν, λιτανείας ἐποίησαν οἱ τοῦ βασιλέως ἀδελφοί, καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης τὸ ἅγιον ἐβάσταζε μανδήλιον, ὁ δὲ μέγας δομέστικος τὴν πρὸς Αὐγαρον ἐπιστολὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἅγια σπάργανα. καὶ πεζοὶ ὀδεύσαντες ἀπὸ τοῦ μεγάλου παλατίου ἀφίκοντο μέχρι τῶν Βλαχερνῶν. οὐ μόνον δὲ οὐκ ἔβρεξεν, ἀλλὰ καὶ χάλαζαι παμμεγέθεις καταρραγεῖσαι συνέτριψαν τὰ τε δένδρα καὶ τοὺς κεράμους τῆς πόλεως. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς, κατατεινόμενος ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐπὶ πλέον, ἐπεμψεν ἐν τοῖς θέμασι καὶ ταῖς νήσοις τοῖς μὲν πρεσβυτέροις ἀνὰ νομίσματα β', τοῖς δὲ μοναχοῖς ἀνὰ νομίσματα ἕν' ἐπὶ πλέον τὸ κακὸν ἐπετείνετο, συνεπιλαβομένης καὶ νόσου ὑδρωπικῆς. κατὰ τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς διέτριβε τῇ Θεσσαλονίκῃ ὡς τὰ πολλά, προσλιπαρῶν τῷ τάφῳ τοῦ καλλινίκου Δημητρίου τοῦ πάθους ἔνεκεν· τῶν γὰρ κοσμικῶν πραγμάτων οὐδαμῶς 589 ἐφρόντιζεν, ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τούτων διοικουμένων. ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ συνεχῶς τὴν οἰκουμένην ὁ θεὸς ἔσειε, καὶ δείματα κατεῖχον αὐτήν, ἐν οὐρανῷ μὲν κομητῶν ἐπιτολαί, ἄνεμοι ἐναέριοι καὶ ὄμβροι ῥαγδαῖοι, ἐν γῆ δὲ βρασμοὶ καὶ κλόνοι· ἃ δὴ καὶ προεμήνυον τὴν μετ' οὐ πολὺ γενησομένην τῶν κρατούντων καταστροφὴν. ὁ τοιοῦτος δὲ Ἰωάννης ὠνίους τὰς ἀρχὰς ποιούμενος μυρίων κακῶν τὴν οἰκουμένην ἐνέπλησε. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τοὺς Βουλγάρους ἀντιστῆναι πεποίηκε· τοῦ γὰρ Βασιλείου ἐν εἴδεσί τισι τὴν ἀπαίτησιν ποιουμένου καθὰ δὴ καὶ ὁ Σαμουήλ, ὁ Ἰωάννης οὗτος διὰ νομισμάτων ἔδαμοφόρει αὐτούς, ὅθεν καὶ εἰς ἀποστασίαν ἐχώρησαν. Τοιοῦτω δὲ τέλει χρησαμένου Μιχαὴλ, τὸ πᾶν περιέστη κράτος ὡς εἰς κληρονόμον τὴν βασιλίδαν Ζωὴν. αὕτη δὲ διαλογισαμένη ὡς οὐκ ἂν ποτε τὰ κοινὰ διεξάγειν μόνη δύναίτο, τὸν τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ ὁμώνυμον ἀνεψιόν, Καίσαρα ὄντα, πρὸς δὲ καὶ δραστήριον εἶναι δοκοῦντα, εἰσποιητὸν προσλαμβάνει υἱόν, καὶ βασιλέα τοῦτον ἀναγορεύει, κρατήσαντα δὲ ὡσεὶ μῆνας δ', ὄρκους πρότερον αὐτὸν καταδεσμήσασα ὡς κυρίαν ἔχειν αὐτήν καὶ μητέρα καὶ μὴ

παρεμποδίζεῖν ἐφ' 590 οἷς ἂν καὶ ὅπως διαπράττεσθαι βούλοῖτο. καὶ αὐτὸν δὲ πρότερον ὀρφανοτρόφον ἐκποδῶν ἐποίησατο, καὶ Κωνσταντῖνον ὡσαύτως τὸν δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς ἀρχῆς ἀπεστέρησε. κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀνεδεῖτο τῷ διαδήματι ὁ Μιχαήλ, σκοτώσει καὶ ἰλίγγῳ ληφθεὶς ἐγγὺς ἤλθέ που πεσεῖν, μόλις δὲ ἀνακαλεῖται μύροις καὶ ἀρώμασι. καὶ ὅς αὐτίκα δωρεαῖς περιποιεῖται τὴν σύγκλητον. μεταπέμπεται δὲ τῆς ἐξορίας καὶ Κωνσταντῖνον τὸν δομέστικον, καὶ οὕτω δῆθεν ἐν βεβαίῳ δόξας ἐστάναι παρευθὺς πίπτει. γράμμασι γὰρ τοῦ ὀρφανοτρόφου καὶ βουλαῖς τοῦ δομεστικού, λεγόντων μὴ πιστεύειν τῇ βασιλίδι, ὡς ἂν μὴ πάθοι ὅσα δὴ καὶ Μιχαήλ καὶ Ῥωμανὸς γοητείαις ἄτε παρ' αὐτῆς κατεργασθέντες, διεγείρεται καὶ ἐπιβουλήν κατ' αὐτῆς μελετᾷ. θέλων δὲ καὶ τὸν λαὸν ἰδεῖν, εἴπερ εὐνοϊκῶς πρὸς αὐτὸν διάκειται, καὶ οὕτως ἐπιχειρῆσαι τῇ ἐπιβουλῇ, κελεύει γενέσθαι προέλευσιν. ἐφ' ἣ καὶ πάντας ἰδὼν ὡς εἰ δυνατόν καὶ τὰς ψυχὰς προιέναι χάριν τιμῆς αὐτοῦ καὶ λαμπρότητος, ἄπτεται τῆς ἐπιβουλῆς. νυκτὸς οὖν κατασπᾶ τοῦ θρόνου καὶ ἐξορίζει αὐτὴν εἰς Πρίγκιπον, κελεύσας τοῖς ἀποκομίζουσι καὶ τὰς τρίχας αὐτῆς ἀποκεῖραι καὶ πρὸς αὐτὸν αὐτὰς ἀγαγεῖν. γίνεται ταῦτα, καὶ ἀναφορὰ διὰ τοῦ ἐπάρχου τῷ λαῷ ἀναγινώσκει 591 ται ἐν τῷ τοῦ Κωνσταντῖνου φόρῳ, περιέχουσα ὅτι κακόνους ἢ Ζωὴ περὶ τὴν βασιλείαν μου εὐρεθεῖσα ἐξορίζεται παρ' ἐμοῦ· ὑμεῖς δὲ εἴπερ εὐνοϊκῶς διάκεισθε πρὸς με, μᾶλλον ἀξιωθῆτε τιμῶν. καὶ παραχρῆμα φωνὴ ἐξακούεται οὕτω λέγουσα ἡμεῖς σταυροπάτην Καλαφάτην βασιλέα οὐ θέλομεν, ἀλλὰ τὴν κληρονόμον καὶ μητέρα ἡμῶν Ζωὴν.» ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐβόων ἀνασκαφεῖν τὰ ὀστᾶ τοῦ Καλαφάτου.» καὶ λαβόντες τὰ παρατυχόντα ξύλα παρὰ τοῦ ἐπάρχου φέρονται· καὶ ὅς φυγῇ χρησάμενος μόλις διεσώζετο. ὁ δὲ λαὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καταλαβὼν ἐδυσφήμει καὶ μάλα τὸν βασιλέα, ἀνεκαλεῖτο δὲ τὴν Ζωὴν ὅλη ψυχῇ. μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς τὸ παλάτιον ἔρχονται, καταγαγεῖν τὸν βασιλέα βουλόμενοι. ὅς καὶ πτοηθεὶς ἤγαγε τὴν Ζωὴν, καὶ ἀποδύσας αὐτὴν τὰ μοναχικὰ βασιλικοῖς ἐκόσμησε περιβλήμασιν. εἶθ' οὕτως τῷ λαῷ δημηγορήσας καὶ μηδὲν ἀνύσας (ὑβρεσι γὰρ μᾶλλον ἐπλύνετο καὶ λίθοις καὶ τόξοις ἐβάλλετο) ἔγνω δεῖν ἐν τῇ μονῇ Στουδίου ἀπελθεῖν. ὁ δὲ δομέστικος οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλὰ γενναίως ἀντιστήναι παρέπεισε καὶ ἡ ὑπερισχῦσαι ἢ βασιλικῶς ἀποθανεῖν. ἐτοιμάζονται ὡς εἶχον δυνάμεως. τριχῇ οὖν οἱ τοῦ δήμου διαιρεθέντες, ὡσπερ δὴ καὶ οἱ περὶ τὸν Μιχαήλ, κατ' ἀλλήλων ἐχώρουν. 592 ἔνθεν τοι καὶ ἐκ τοῦ δήμου πίπτει λαὸς οὐκ ὀλίγος, ἄοπλοι 592 ὄντες καὶ πρὸς ξίφη παρατασσόμενοι. πίπτουσιν οὖν ὡσεὶ χιλιάδες τρεῖς. οἱ μέντοι πολῖται διὰ τὸ πλῆθος ὑπερισχύσαντες καὶ τὰς πύλας τοῦ παλατίου ἐκρήξαντες ἐντὸς εἰσέρχονται, καὶ αὐτίκα τὸ ἐν σεκρέτοις χρυσίον ἀρπάσαντες καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ὀρμῶσιν. ὅς δὴ καὶ ἀπογνοὺς φυγὰς πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Στουδίου ἔρχεται, καὶ σὺν τῷ θείῳ αὐτοῦ ἀποκείρεται. Προκάθηται οὖν καὶ αὐθις ἢ βασιλὶς Ζωὴ σὺν τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς Θεοδώρᾳ. καὶ πρῶτα μὲν εὐχαριστεῖ τῷ λαῷ δι' ἣν ἐνεδείξαντο πρὸς αὐτὴν εὐνοίαν, ἔπειτα δὲ καὶ σκέψεις περὶ τοῦ Μιχαήλ γίνεται. τοῦ δὲ λαοῦ σταυρωθῆτω τυφλωθῆτω» ἀναβοῶντος ἢ μὲν Ζωὴ συμπαθῆς αὐτῷ κατεφαίνετό, ἢ δὲ Θεοδώρα τὸν ἔπαρχον καὶ τὸ πλῆθος πρὸς αὐτοὺς πείθει δραμεῖν. ὡς οὖν ἐκεῖνοι τῆς παρουσίας ἤσθοντο τοῦ λαοῦ, εἰς τὰ ἄδυστα τοῦ ναοῦ καταφεύγουσιν. ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀρπάζονται καὶ διὰ τῶν ποδῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ σύρονται, κατὰ δέ γε τὸ Σίγμα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκτυφλοῦνται, ὡς ἢ Θεοδώρα ἐνέσκηψεν. ἔκτοτε οὖν κρατεῖ ἢ Ζωὴ σὺν τῇ αὐταδέλφῃ αὐτῆς Θεοδώρᾳ ὡσεὶ μῆνα ἕνα. κάντεϋθεν ἢ σύγκλητός τε καὶ τὸ κοινὸν διητᾶτο καλῶς, ἀπριάτων τῶν ἀρχῶν ἀπανταχοῦ τελομένων καὶ μὴ ὠνίων, ὡς πρῖν. 593 Γίνεται σκέψις ὥστε βασιλεῖ νομίμως τὴν Ζωὴν συζευθῆναι. καὶ ἡ μὲν ἀγαγέσθαι

ἔθελε Κωνσταντῖνον τὸν λεγόμενον Ἄρτοκλίνην· ἦν γὰρ καὶ τὸ εἶδος εὐπρεπής, ἐλέγετο δὲ καὶ πλησιάζειν αὐτῇ. ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἡ σύνοικος, οὐχὶ μισοῦσα μέλλουσα δὲ αὐτοῦ στερεῖσθαι, τοῦ βίου ἐξάγει φαρμάκοις. ἔνθεν τοι καὶ τὸν Μονομάχον ἀπὸ τῆς ἐξορίας μεταπέμπεται, παρὰ τοῦ ὀρφανοτρόφου τὴν Μιτυλήνην κατακριθέντα οἰκεῖν· ἐφημιζέτο γὰρ παρὰ πάντων ὡς ἐγκρατὴς ἔσται τῆς βασιλείας. καὶ οὕτω μὲν τῷ Σκυλίτζη περὶ τοῦ Μονομάχου διείληπται, λέγεται δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τῶν κρατούντων ἤδη παρελθόντων Λεσβόθεν τῇ βασιλίδι μεταπέμπεται· ἐξώριστο γὰρ ἐκεῖθεν παρὰ τοῦ Μιχαὴλ ἄτε τῇ βασιλίδι συμφθεῖρεσθαι λεγόμενος. ἐπανακέκληται οὖν, εἰ καὶ σβεσθῆναι παρὰ μικρὸν τὰς κόρας ἐκινδύνευε. συνάπτεται οὖν τῷ Μονομάχῳ νομίμως ἡ Ζωή, τῆς ἱερολογίας γενομένης παρὰ τοῦ πρώτου τῶν πρεσβυτέρων τῆς νέας, ἐν ἔτει ρφν'. καὶ τῆνικαῦτα προοιμίῳ ἀγαθῶν ἀπάρχεται, κρατήσας ἔτη ιβ'. ἦν μὲν γὰρ ἀδαῆς, ὡς φασι, τὰ πολεμικά, τοσοῦτον δὲ μεγαλοπρεπὴς καὶ μεγαλόδωρος ὡς πάντας ἐπαπολαῦσαι τῶν χαρίτων αὐτοῦ. κατ' ἐκεῖνον δὴ τὸν καιρὸν ἐφάνη κομήτης ἀπὸ τῆς ἐώας πρὸς τὴν δύσιν τὴν πορείαν ποιού594 μενος, καὶ ὠρᾶτο μῆνα ὅλον λάμπων. προεμήνυε δὲ οὗτος μετὰ ἔτος ἐν τῆς αὐτοῦ βασιλείας φανεῖς τὰς μελλούσας γενέσθαι κοσμικὰς συμφορὰς. ὅρα γὰρ ὅτι μετ' οὐ πολὺ στάσις ἐν Σερβίᾳ γέγονε. γράφει οὖν ὁ βασιλεὺς τῷ ἄρχοντι Δυρραχίου. καὶ ὅς ἐπισυνάξας ὡσεὶ χιλιάδας ξ' εἰς Τριβαλῶν ἔρχεται, καὶ ἀνεπιστημόνως πάνυ τοῖς Σέρβοις προσβαλὼν ὡσεὶ χιλιάδας μ' ποιεῖ ἐκεῖσε πεσεῖν καὶ στρατηγούς ζ'. ἀλλὰ καὶ ὁ Μανιάκης Γεώργιος ἐν Ἰταλίᾳ διάγων (παρὰ γὰρ τοῦ Βασιλείου ἐκεῖσε προπεμφθεὶς ἔτυχεν) εἰς ἀποστασίαν χωρεῖ καὶ τὰ παράσημα τῆς βασιλείας ἐνδύεται καὶ εἰς Σερβίαν ἔρχεται. μαθάνει περὶ τούτου ὁ βασιλεὺς, καὶ μὴ δυνηθεὶς διὰ γραμμάτων μεταποιῆσαι αὐτὸν χεῖρα βαρεῖαν ἀποστέλλει κατ' αὐτοῦ· ποδάγρα γὰρ ὁ βασιλεὺς συνεχόμενος καὶ παρὰ δεμνίοις ἀπαλοῖς κείμενος δι' ἑαυτοῦ τοῖς τοιούτοις ἐφίστασθαι οὐκ ἠδύνατο. πόλεμος οὖν ἐν τῷ Ὀστροβῶ συγκροτεῖται, καὶ αἰφνίδιον πίπτει τοῦ ἵππου ὁ Μανιάκης, πολλὰ πρότερον τοῦ στρατοῦ κατατρέχων. τέμνεται τὴν κεφαλὴν. τῷ βασιλεῖ στέλλεται, καὶ μέγας ἐπὶ τούτῳ θρίαμβος γίνεται. Ἄλλὰ καὶ Θεόφιλος ὁ Ἐρωτικὸς στρατηγῶν ἐν Κύπρῳ, καὶ μαθὼν τὰ περὶ τὸν Καλαφάτην καὶ ὅτι σύγχυσις ἔχει τὰ πράγματα, τοὺς Κυπρίους ὑπανάπτει καὶ εἰς ἀποστασίαν 595 χωρεῖ. ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἀποστείλας χειροῦται αὐτόν, καὶ ἐν ἵπποδρομίᾳ θριαμβεύσας στολὴν ἐνδεδυμένον θήλειαν, καὶ πάντων ψιλώσας, ἀπέλυσε. τότε δὴ τότε καὶ ὁ πατριάρχης Ἀλέξιος καταλύει τὸν βίον, ἀναβιβάζεται δὲ ἀντ' αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάρης, μοναχὸς ὢν. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν καιρὸν καὶ οἱ Σκύθαι, τοῦτ' ἔστιν οἱ Ῥωσοί, διὰ τινὰ μικρὰν πρόφασιν κατὰ τῆς βασιλίδος ὀρμῶσι στόλῳ βαρεῖ. καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπαντιάζει αὐτοῖς ἐν γε τῷ φόρῳ, καὶ οἱ τραπέντες ἐπαλινόστησαν, συμβολῆς γενομένης πλοίων κατεαγέντων καὶ ὡσεὶ χιλιάδες δεκαπέντε περὶ τὴν γῆν ἐκβρασθέντων, εἰ καὶ κατὰ τινὰ κόλπον τριῆρεις Ῥωμαϊκαὶ διώκουσαι τὰ αὐτὰ πεπόνθασιν, τὸν ἀριθμὸν κ' καὶ δ' οὔσαι. Ἐν ἔτει ρφνβ', μηνὶ Μαρτίῳ θ', βουλευέται ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν εἰς προσκύνησιν τῶν ἀγίων μ'. γίνεται οὖν δημοσία προπομπή, ἔρχεται περὶ τὸν Χριστὸν τὸν χαλκοῦν. καὶ τῆνικαῦτα τὸ πλῆθος εἰς ἀποστασίαν χωρεῖ· φωνὴ γὰρ ἐκ μέσου αὐτοῦ ἐξεχύθη λέγουσα ἡμεῖς τὴν Σκλήραιναν βασιλίσσαν οὐ θέλομεν, οὐδὲ δι' αὐτὴν αἰ μάνναι ἡμῶν αἰ πορφυρογέννητοι Ζωὴ καὶ ἡ Θεοδώρα θανοῦνται.» ταραχθὲν οὖν ἐπὶ πλέον τὸ πλῆθος ἐζήτει τὸν βασιλέα διαχειρίσασθαι, 596 καὶ φθόρος ἂν εὐθέως οὐκ ὀλίγος ἐγεγόνει, εἰ μήγε προκύψασαι ἄνωθεν αἰ βασιλίσσαι τὴν τοῦ πλῆθους ὀργὴν κατεστόρεσαν. ἐφ' ᾧ καὶ ἄκων ὁ βασιλεὺς ἐν βασιλείῳς ὑποστρέφει. μετὰ δὲ ταῦτα φροντίσι κοσμικαῖς ὑποπίπτει. καὶ ἄλλαι μὲν ἀλλαχοῦ κατὰ

τὴν ἔω συμβαίνουσιν ἀντιστασίαι, καὶ Λέων δὲ Τορνίκιος πατρίκιος, ὁ στρατηγῶν ἐν Ἰβηρίᾳ, ἐπὶ τυραννίδι διαβάλλεται. παραλύεται οὖν τῆς ἀρχῆς καὶ ἀποκίρεται. ὁ δὲ μὴ εὐψύχως ταῦτα ὑπενεγκῶν, τοὺς ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ μᾶλλον ὅσοι παρεωραμένοι καὶ ἄλλους τινὰς νεωτερισμοῖς χαίροντας οὐκ ὀλίγους ἐπισυνάξας, βασιλεὺς ἀναγορεύεται καὶ κατὰ τῆς βασιλίδος χωρεῖ. ὁ δὲ βασιλεὺς μὴ ἔχων ἀντιστῆναι ἄτε δυνάμεως ἱκανῆς ἀπορῶν, γράφει τῷ ἐν Ἰβηρίᾳ προβληθέντι Κωνσταντίνῳ, ὅτι μηδὲ τοῖς πολίταις ἐθάρρει ἄτε μὴ διακειμένοις εὐνοϊκῶς πρὸς αὐτόν, τὰ ἐν χερσὶ πάντα καταλιπεῖν καὶ μετὰ δυνάμεως ὅτι πολλῆς εἰς τὴν βασιλίδα καταλαβεῖν. ὃ δὴ καὶ γέγονε. πρὸ δέ γε τοῦ ἔλθεῖν αὐτοὺς οὐ μικρῶς ὁ Τορνίκιος τὴν βασιλείαν διετάραξε, τοσοῦτον καταπολεμήσας ἐκ τῶν ἐκτὸς τοὺς ἐντὸς ὡς καὶ τὸν βασιλέα τόξου γενέσθαι παρὰ μικρὸν παρανάλωμα. ἔκτοτε οὖν πρὸς Ἀρκαδίου πόλιν ἔρχεται. οὐ πολὺ τὸ ἐν 597 μέσῳ, καὶ ἔξ ἑώας τὰ στρατεύματα παρεγένετο. στρατηγὸς οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰασίτης προβάλλεται. κατὰ τοῦ ἀποστάτου χωρεῖ, χειροῦται αὐτόν· καὶ παρευθὺς αὐτόν μὲν ἐκτυφλοῦσι καὶ Βατάτζην τινά, τοὺς δὲ λοιποὺς δημεύουσι. Μετὰ δὲ ταῦτα οὐ διέλιπον κατὰ γε ἀνατολὰς παρὰ Τούρκων καὶ κατὰ δύσιν παρὰ Πατζινακῶν λεηλασίαι καὶ πόλεμοι. τότε καὶ Ῥωμανὸς ὁ Βοῖλος ὑψοῦται τὰ μέγιστα· ἀστείος γὰρ περὶ τὴν γλῶτταν ὧν καὶ εὐτράπελος γνωρίζεται τῷ βασιλεῖ, τιμᾶται, σύμβουλος καθίσταται. εἶτα τυραννίδος ἐπιθυμεῖ, ὑπέρχεται καὶ τινὰς, ὅσους ἠδύνατο. ἀλλ' ἐφωράθη ταῦτα τῷ βασιλεῖ, καὶ οἱ μὲν συνωμόται πάσχουσι κακῶς, αὐτὸς δὲ πρὸς μικρὸν ὑποκατιῶν πάλιν ἐπανάγεται. τότε δὴ καὶ παρὰ τοῦ τῆς Αἰγύπτου ἄρχοντος στέλλεται πρὸς τὸν βασιλέα ἐλέφας ζῶν καὶ καμηλοπάρδαλις. τότε καὶ σπουδῆν ἔθετο τοὺς Πατζινακάς τέλεον ἀναλῶσαι. στρατὸν οὖν πανταχόθεν ἐπισυνάξας ἐκπέμπει κατ' αὐτῶν. ἀλλὰ μέγα συμβαίνει κατὰ Ῥωμαίων ἐκεῖθεν τὸ ἀτύχημα. ὅθεν καὶ ἕτερον αὐθις συλλέγει στρατόν. πλην σπονδὰς πρὸς ἀλλήλους τίθενται καὶ τὰ τοῦ πολέμου λύνονται μέχρι τριακονταετίας. πρὸς τούτοις δὲ μοναστήριον τὰ Μάγγανα οἰκοδομῶν, καὶ ἀφειδῶς τοῖς χρήμασι χρώμενος, εἰς τοσαύτην ἤλασεν ἔνδειαν 598 ὥστε καὶ πᾶσαν ἐπινοῆσαι διὰ τοῦτο καπηλείαν καὶ ἀτόπους εἰσπράξεις ἐφευρηκένας. φροντιστὰς οὖν ἀδίκους τοῦ δημοσίου ἐπιστήσας ἐξ ἀδίκων πόρων συνέλεγε χρήματα. καταλύει δὲ καὶ τὸν Ἰβηρικὸν στρατόν, ἀμφὶ τὰς ν' χιλιάδας ἀριθμούμενον, καὶ ἀντὶ στρατιωτῶν φόρους πολλοὺς ἀπὸ τῶν χωρίων ἐκείνων πορίζεται. ἔνθεν τοι καὶ διὰ τὰς ἐκείνου κακίας καὶ ἀσωτίας τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα εἰς τὸ κατόπιν χωροῦσιν, εἰ καὶ τινὰ τῶν αὐτοῦ μνήμης ὑπάρχουσιν ἄξια. ἢ γὰρ τῶν Μαγγάνων μονὴ καὶ οἱ ξενῶνες καὶ τὸ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ παρ' αὐτοῦ γεγονὸς ἐπαίνων οὐκ ἀμοιροῦσι. δι' ἔνδειαν γὰρ μὴ δυναμένης ἱερουργεῖσθαι ἐν σαββατοκυριακόις γὰρ καὶ ταῖς ἐπισήμοις τῶν ἑορτῶν, τοῦτο οὖν ἰδὼν αὐτὸς καθ' ἐκάστην τοῦτο διὰ προσόδων γίνεσθαι ὠκονόμησε, φαιδρύννας αὐτὴν καὶ λαμπροῖς ἀναθήμασι.

Κατ' ἐκεῖνο δὲ καιροῦ καὶ λοιμικὴ νόσος ἐπὶ τοσοῦτον ἐνέσκηψεν ὥστε τοὺς ζῶντας ἐκφέρειν τοὺς τεθνεῶτας μὴ δύνασθαι. ἀλλὰ καὶ χάλαζα ρήγνυται, μὴ ζῶα μόνον ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπους αὐτοὺς ἀποκτείνουσα. ὁ μέντοι βασιλεὺς τῇ συνήθει κακίστη νόσῳ, τῇ ποδάγρα δηλονότι, κακουχούμενος ἔκειτο ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ δομηθείσῃ μονῇ, ὡς δὲ καὶ δι' ἔτε599 ρόν τι σύμπτωμα ὁ θάνατος ἤγγισεν, ὃ τε λογοθέτης, ὁ πρωτονοτάριος καὶ ὁ κανικλείου, σκεψάμενοι περὶ τούτου, στέλλουσιν ἀγαγεῖν Νικηφόρον τὸν πρωτεύοντα· ἔτυχε γὰρ τότε τὴν τῶν Βουλγάρων ἐζωσμένος ἀρχὴν. ἀλλὰ τοῦτο γνόντες οἱ τῇ Θεοδώρα ὑπηρετούμενοι (ἢ γὰρ Ζωὴ προκατέλυσε τὸν

βίον) εἰς τὸ παλάτιον αὐτὴν ἄγουσι καὶ ἀναγορεύουσιν αὐτοκρατόρισσαν. ἐφ' ᾧ καὶ ἀποστείλαντες κατέσχον ἐν Θεσσαλονίκη τὸν πρωτεύοντα. κάκειθεν εἰς τὸ Θρακῆσιον ἄγουσι, καὶ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κουζινᾶ περιορίζουσιν. ὁ μέντοι Μονομάχος θνήσκει καὶ παρὰ τῇ διαληφθείσῃ μονῇ θάπτεται. Κρατεῖ λοιπὸν ἡ Θεοδώρα ἔτος ἕν, καὶ τηνικαῦτα προβάλλεται δομέστικον τῶν σχολῶν ἕνα τῶν εὐνούχων αὐτῆς ἐπὶ τῷ ἀναστέλλειν τῶν Τούρκων τὴν καταδρομὴν, παραλύσασα τῆς στρατοπεδαρχίας Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνόν. ἔφθασε γὰρ ὁ Μονομάχος ἐκεῖσε διαπεράσας τὰς Μακεδονικὰς δυνάμεις. ἐν οἷς ἦν στρατηγὸς καὶ Βρυέννιος· λόγος γὰρ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐφέρετο ὡς ὑπ' ἐκείνων καταλυθήσονται μεθ' ὧν ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς Πέρσας κατέλυσεν. ὅλην τὴν Ἰνδικτιῶνα θ' τοῦ ρφξδ' ἔτους βιώσασα ἡ βασιλὶς ἀπέθανεν, εἰλεοῦ νοσήματι περιπεσοῦσα. οἱ δὲ ταύτης εὐνοῦχοι ἀναβιβάζουσι Μιχαὴλ γέροντα τὸν στρατιωτικόν, ἀφιλῆ ἄνδρα ὄντα. 600 Κρατεῖ οὖν ὁ στρατιωτικὸς Μιχαὴλ ἔτος ἕν. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν οἱ εὐνοῦχοι ὡς ἄνευ αὐτῶν μηδὲν τι γίνεσθαι. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς ἐκ Βυζαντίου μὲν ὥρμητο, στρατιωτικὰ δὲ μόνον μεταχειριζόμενος ἀφυῆς ἦν παντάπασι καταθωπεύειν λαόν. τότε δὴ τότε συνήθως ἔρχονται οἱ ἕξ ἑώας μεγιστᾶνες, ὃ τε μάγιστρος Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός, ὁ κεκαυμένος Κατακαλῶν καὶ ἕτεροι, ἐπὶ τῷ καὶ τιμῶν καὶ ἀξιομάτων καὶ τῶν συνήθων δωρεῶν παρὰ τοῦ βασιλέως τυχεῖν. ἀλλ' αὐτοὺς κενοὺς ἐκπέμπει, πλύνας μᾶλλον ὕβρεσιν αὐτούς. ἐφ' ᾧ δόντες καὶ λαβόντες ὄρκους ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ συμφωνήσαντες τὸν Κομνηνὸν ἀναγορεῦσαι βασιλεῖα οἴκαδε ἀπήεσαν. διὰ γοῦν ταῦτα ὁ βασιλεὺς δωρεαῖς μεγίσταις τοὺς πολίτας ἐμπεδοῖ, καὶ ἀραῖς βαρεῖαις συμφωνοῦντας μὴ προσδέξασθαι τὸν Ἰσαάκιον, τῇ βουλῇ ταύτῃ καὶ ὁμολογίᾳ καὶ αὐτῆς συγκλήτου κατατιθεμένης· τῇ γὰρ ἐξουσίᾳ πειθαρχοῦντες καὶ γραμματεῖω ταῦτα βεβαιοῦσιν. ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὠνήσε ταῦτα· τοῦ γὰρ Ἰσαακίου ἐπιθεμένου, καὶ τοῦ πατριάρχου συμβουλευσαντος δῆθεν τῷ βασιλεῖ, αὐτὸς μὲν ἐξίσταται τῆς βασιλείας, ἀναγορεύεται δὲ ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ Κομνηνός Ἰσαάκιος, καὶ κρατεῖ ἔτη β'. 601 Τοῦτω μὲν οὖν τῷ τρόπῳ τὴν βασιλείαν ἀναζωσάμενος, καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἀνδρείᾳ τὰ πάντα λογισάμενος, αὐτίκα τῷ βασιλικῷ νομίσματι σπαθηφόρος διαχαράττεται, μὴ τῷ θεῷ τὸ πᾶν ἐπιγράψας. τὸν πατριάρχην τὰ μέγιστα τιμᾶ καὶ τοὺς συναραμένους αὐτῷ. ἀλλὰ φειδωλίας κατάρχεται, τὰ τῶν φροντιστηρίων περιττὰ ἀποκόπτει, μόνον τὰ ἐπαρκοῦντα τούτοις ἀφείξ, ἀκτημοσύνην δῆθεν αὐτοὺς ἐκδιδάσκων, καὶ μὴ βίον εὐλακεσμένον ζῆν. ὁ δὲ πατριάρχης ἐπὶ τῷ βασιλεῖ τὰ πλεῖστα θαρρῶν οὐκ εἶχεν ἐπικλινῆ ταῖς αὐτοῦ ἔστιν ὅτε αἰτήσῃ φορτικαῖς ἄτε πολλακίς οὔσαις· οὐκοῦν ἐπιτιμίαις ἀποτροπαίας ὑποβάλλει αὐτόν, ναὶ μὴν καὶ ἀπειλαῖς, τὸ δημοκοπούμενον τοῦτο λέγων ἐγὼ σε ἔκτισα, φοῦρνε· ἐγὼ σε καὶ καταλύσω.» βουλευέται δὲ κοκκοβαφῆ περιβαλεῖν πέδιλα, τῆς παλαιᾶς ἱερωσύνης φάσκων εἶναι τὸ τοιοῦτον ἔθος, καὶ δεῖν τούτοις κἂν τῇ νέᾳ κεχρηῆσθαι τὸν ἀρχιερέα· ἱερωσύνης γὰρ καὶ βασιλείας τὸ διαφέρον οὐδέν. ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ δέον κρίνας δρᾶσαι μᾶλλον ἢ παθεῖν, ἐξορίζει ὄν πατριάρχην. ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτοῦ καθαίρεσιν μελετῶν τις ἐκείνου ὁ πατριάρχης τελευτᾷ. ταύτῃ τοι καὶ μετανοίᾳ χρησάμενος ὁ βασιλεὺς ἐντίμως ἐπανάγει αὐτόν, 602 πάντων ἐκπλαγέντων ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι τότε θαύματι· ἡ γὰρ τοῦ πατριάρχου δεξιὰ χεὶρ σταυροειδῶς σχηματισθεῖσα, ὡς ἡνίκα τὴν εἰρήνην ἐπεφώνει τῷ λαῷ, μεμένηκεν ἄτρεπτος, μὴ συναλλοιωθεῖσα τῇ νεκρώσει τοῦ σώματος. προχειρίζεται δὲ ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχης Κωνσταντῖνος πρόεδρος ὁ Λειχούδης, πρωτοβεστιάριος ὢν· οὗ τῆς μεγαλοδώρου χειρὸς καὶ ἰκανῆς προνοίας οὐδεὶς ἔξω μεμένηκε. Μετὰ δὲ ταῦτα ταρασσεται τὸ Οὐγγρικόν. ἐξέρχεται κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ πάντες μὲν σπένδονται, μέρος δέ τι Πατζινακικόν

χειρας δοῦναι οὐκ ἤθελεν, ἐφ' ᾧ καὶ ἄρδην ἀπόλλυται. ὑπὸ τὸν Λιβιτζὸν δὲ σκηνοῖ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὑετοῦ καὶ νιφετοῦ πολλοῦ καταρραγέντος μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, ἡμέρᾳ τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλης, πολὺς τοῦ στρατοῦ γέγονε φθόρος. ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπὸ δρυῶν ἔστη τινὰ σκέπης ἔνεκεν, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἡχῆς γενομένης ἐκ ἧς δρυὸς πρόεισι μικρὸν ὁ βασιλεὺς ὡς μὴ τῷ μήκει ταύτης καταλαμβάνεσθαι, καὶ ριζόθεν αὐτὴ ἀνασπασθεῖσα ὑπτα τῇ γῆ καταπίπτει. ὅθεν ἐννεὸς ὁ βασιλεὺς γέγονεν, ἰδὼν ὅθεν ἐρρύσθη. ἦν δὲ οὐκ ἀγαθὸς οἰωνὸς τὸ συμβάν, πρωίμιον δὲ τῶν ἐπισυμβησομένων αὐτῷ. Μετὰ δὲ ταῦτα κυνηγεσίῳ ἐψυχαγωγεῖτο περὶ αὐτὴν 603 τὴν Νεάπολιν. περὶ δὲ ὥραν ἀρίστου φῶς ἀστραπηβόλον τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐνέσκηψε. χοῖρος δὲ ποθεν φανεῖς ἐφ' ἑαυτὸν τὸν βασιλέα ἐπεκαλέσατο· ὃν ἐπιδιώκων ὁ βασιλεὺς ἄχρι καὶ θαλάσσης ἐξήλαυνεν. ὡς οὖν ὁ χοῖρος τὴν θάλασσαν εἰσδὺς ἀφανῆς ἐγένετο, ὁ βασιλεὺς εὐθὺς τῷ ἀστραπηβόλῳ φωτὶ ληφθεὶς τοῦ ἵππου τε ἀπεσφαιρίσθη καὶ ἀφρίζων κατὰ γῆν ἐκυλίετο· ἐμβληθεὶς οὖν ἀκατίῳ πρὸς τὰ βασίλεια διεσώζετο. τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ κακουχούμενος ἐπὶ πολὺ μετανοία χραῖται, καὶ τῆς βασιλείας, ἧς ἀδίκως ἐπελάβετο, ἐκὼν ἐξίσταται, καὶ ταύτην ἐτέρῳ δίδωσι, ράκια ἀμφιέννυται καὶ τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου ἑαυτὸν ἐπιδίδωσι. τοσαύτη ταπεινώσει καὶ πρὸς γε τὸν προεστῶτα ὑποταγῇ ἐχραῖτο ὡς καὶ θυρωρὸν αὐτὸν γενέσθαι. λέγεται δὲ σωφρονέστατον αὐτὸν εἶναι. στρατοπεδάρχου γὰρ ὄντος αὐτοῦ καὶ νεφρίτιδι συσχεθέντος ὡς καὶ πάρετον πάντῃ γενέσθαι, συνεβούλευον οἱ ἰατροὶ μετὰ μυρίας ἄλλας ἐπαγωγὰς καὶ γυναικὶ χρῆσασθαι. ὁ δ' οὐκ ἐπέιθετο. εἰπόντων δὲ εἰ μὴ τοῦτο ποιήσεις, ἀνάγκη σοι καυτηρία χρῆσασθαι κἀντεῦθεν ἀπαιδίᾳ συσχεθῆναι,» ἀρκοῦσί μοι» ἔλεγεν ὁ Μανουὴλ καὶ ἡ Μαρία, οἱ ἤδη μοι χάριτι θεοῦ γενόμενοι· τούτων μὲν γὰρ ἀνευ τυχεῖν ἔστι τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, σωφροσύνης δὲ δίχα 604 οὐδεὶς ὄψεται τὸν θεόν.» ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἡ βασιλὶς Αἰκατερίνα καὶ ἡ θυγάτηρ Μαρία παρὰ τῇ μονῇ τοῦ Μυλαίου διῆγον ἀσκητικὸν βίον βιοῦσαι. θνήσκει ὁ βασιλεὺς. σορῶ κατατίθεται, ἥτις καὶ πλησθεῖσα ὕδατος ὑπνοεῖν ἅπασι δέδωκεν ὅτι δικὴν ἐνταῦθα ἔτισε διὰ γε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, τὰς τῆς συγκλήτου ἀποστερήσεις, τὰς τῶν μοναστηρίων, ὡς ἄνωθεν εἴρηται, καθαρπαγὰς, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. θάπτεται δὲ τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου, καὶ Αἰκατερίνα μετονομασθεῖσα Ξένη.

Κρατεῖ δὲ μετὰ τὸν Κομνηνὸν Κωνσταντῖνος πρόεδρος ὁ Δούκας ἔτη ζ', ἐπεικῆς ἀνὴρ καὶ μέτριος, τὴν σύγκλητόν τε καὶ τὸ δημοτικὸν τιμῶν ἀξιώσας. ἐπανορθοῖ δὲ καὶ τοὺς ἐκπεσόντας τῶν οἰκείων τιμῶν παρὰ τοῦ Κομνηνοῦ. ἀπῆλθέ ποτε κατὰ τὴν μνήμην τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἐν τῇ μονῇ τῶν Μαγγάνων, αἰδοῖ τοῦ ἀγίου. καὶ τηνικαῦτα βουλή κατ' αὐτοῦ· διὰ θαλάττης γὰρ ἐπανελθεῖν πρὸς τὰ βασίλεια μέλλοντα ἀποπνίξαι αὐτὸν ἐμελέτων οἱ προύχοντες. ἀλλ' οὐδὲν ἤνυσαν· ἐγνώσθη γὰρ ἐκείνων τὸ βούλευμα. ὁ δὲ Δούκας οὐδενὸς ἄλλου ἐφρόντιζεν ἢ λόγων σεκρετικῶν δικανικῶν συκοφαντικῶν, ἐφ' ᾧ κἀν ταῖς δίκαις προσεδρεύων ἦν ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας τὰ στρατιωτικὰ κα605 ταλεῖψαι καὶ λόγους δικανικοὺς ἐκπαιδεύεσθαι, ὃ δὴ καὶ τοὺς Τούρκους ἠρέθισε κατὰ Ῥωμαίων χωρεῖν καὶ ἀδεῶς τὰ ἐκείνων ληΐζεσθαι. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν ἀνατολήν οὕτως εἶχε, κατὰ δέ γε τὴν δύσιν ἔθνος Οὐζικὸν (Σκύθαι δὲ οὗτοι) καὶ τῶν Πατζινακῶν οἱ εὐγενέστεροι τὸν Ἰστρον διαπεραιώσαντες, ὡσεὶ μυριάδες ζ', καταδρομὴν ὅτι πολλὴν τῶν Ῥωμαίων ἠπέλουν. μανθάνει ταῦτα ὁ βασιλεὺς, καὶ οἷα φιλοχρήματος καὶ τὸν ὀβολὸν παντὸς προτιμῶν, κἀντεῦθεν μηδὲ στρατὸν ἀξιόλογον ἔχων, ἐξέρχεται εἰς Χοιροβάκχους, μεθ' ἑαυτοῦ φέρων οὐχὶ πλείους ἢ ρν' στρατιώτας. πλὴν κελεύσει αὐτοῦ νηστεῖαις καὶ προσευχαῖς καὶ λιτανείαις πρὸς θεὸν πάντες ἐχρήσαντο, ἐφ' ᾧ καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ τῶν βαρβάρων μηνύεται ὄλεθρος,

λοιμῶ καὶ λιμῶ θεία προμηθεΐα κατεργασθέντων αὐτῶν. ταῦτα δὲ συνέβη ἔτος ἕκτον τοῦ Κωνσταντίνου βασιλεύοντος, πρὸ δέ γε τοῦ ἔτους τούτου κατὰ Σεπτέμβριον μῆνα περὶ δευτέραν νυκτὸς φυλακὴν σεισμὸς ἐξαίσιος γέγονεν, τῶν πώποτε γενομένων ἐκπληκτικώτερος, ὡς καὶ οἰκίας καὶ ναοὺς ἀνατρέψαι. καὶ οὐκ ἔνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ Ῥαιδεστόν Πάνιον τε καὶ τὸ Μυριόφυτον τὰ αὐτὰ γέγονασιν, ὡς καὶ φόνον ἀνθρώπων πολὺν γενέσθαι. καὶ ἐν Κυζίκῳ δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἐκεῖνο καὶ θαυμάσιον ἴδρυμα κατεσεύσθη τε καὶ 606 πλεῖον μέρος κατέπεσε, καὶ ταῦτα ὀχυρώτατον ὄν. τὰ αὐτὰ τούτοις καὶ κατὰ Νίκαιαν γέγονε· κατεσεύσθησαν γὰρ ὅ τε τῶν ἀγίων πατέρων ναὸς καὶ ὁ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀγίας Σοφίας, καὶ αὐτὰ τὰ τεῖχη ἐκ βαράθρων αὐτῶν καταπεπλώκασιν. καὶ ταῦτα μὲν καὶ ἀμαρτημάτων εἴσπραξις καὶ θεῖος χόλος ἐτύγγανεν, ἠνίττοντο δὲ καὶ τὴν τοῦ ῥηθέντος ἔθνοος ἐπέλευσιν καὶ κατάλυσιν· ἐν γὰρ ταῖς θεοσημαίαις οὐ τὸ ἐνεστὸς μόνον ἀλλὰ καὶ τὸ μέλλον προθεωρεῖται καὶ προσημαίνεται. κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν καὶ κομήτης ἐφάνη κατόπιν ἡλίου δύνοντος, τὸ μέγεθος σελιναῖον φέρων, καὶ ἐδόκει μὲν τηνικαῦτα καπνὸν καὶ ὀμίχλην ἐκπέμπειν, ἐν δὲ τῇ ἐπιούσῃ ἤρξατο προδεικνύειν βοστρύχους τινάς, τὰς δὲ ἀκτῖνας πρὸς ἑῶαν ἀπέτεινε, μέχρις ἡμερῶν μ' φαίνων. Κωνσταντίνου δὲ πατριάρχου τελευτήσαντος Ἰωάννης μοναχὸς ὁ Ξιφιλῖνος προχειρίζεται, τὰ πάντα θαυμαστός, λόγῳ σοφία καὶ συνέσει καὶ ἀρετῇ, ἐκ Τραπεζοῦντος μὲν ὠρμημένος, ἀσκητικῶς δὲ κατ' Ὀλυμπον ζῶν, ἐφ' ᾧ καὶ βία πρὸς τὴν ἀξίαν ἔλκεται ἅτε τῶν ἄλλων ἔκκριτος ὢν. ὁ δὲ βασιλεὺς νόσῳ τηνικαῦτα περιπίπτει καὶ τὸν βίον ἐξάγειται, τῆς ὁσίας αὐτοῦ γενομένης ἐν τῇ μονῇ ἣ καλεῖται Μολιβωτόν. ἦσαν δὲ αὐτῷ παῖδες ἐξ Εὐδοκίας τῆς βασιλίδος, ἦν ἰδιωτεύων ἠγάγετο, Μιχαὴλ Ἀνδρόνικος καὶ Κωνσταντῖνος, ὃς 607 καὶ πορφυρογέννητος ἦν, πρὸς τούτοις δὲ Ἄννα Θεοδώρα καὶ Ζωή.

Τελευτῶν δὲ πάντας ἀπήτησεν ἔγγραφον ὡς οὐκ ἂν ποτε παρὰ τοὺς αὐτοῦ παῖδας βασιλέα ἕτερον διαδέξονται, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν βασίλισσαν Εὐδοκίαν ὡς οὐκ ἂν πρὸς δευτέρον ἀπίδοι συνοικέσιον, ἐφ' ᾧ κρατεῖ σὺν τοῖς παισὶν αὐτοῦ μῆνας ζ', καὶ τοῦ ἐγγράφου ἀπαρτισθέντος, καὶ εἰς φυλακὴν τῷ πατριάρχῃ δοθέντος. εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα, καὶ οἱ Τοῦρκοι πάλιν πᾶσά τε ἡ ἀνατολὴ ἐκυμαίνετο. δέονται λοιπὸν βασιλέως τὰ πράγματα, ἐφ' ᾧ καὶ ψηφίζεται μὲν Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης καὶ ἕτεροι πολλοί, νικᾷ δὲ ὅμως ἡ θεία βουλή, καὶ βασιλεὺς ἀναγορεύεται ὁ Βεστάρχης Ῥωμανὸς ὁ Κωνσταντίνου τοῦ Διογένους υἱός, εἰ καὶ πρότερον ἐπιβουλεύσας τῷ βασιλεῖ κἀντεῦθεν δεσηθεὶς καὶ ἐλεγχθεὶς, εἶτα παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ κινδύνου λυτρωθεὶς. Κρατεῖ ὁ τοιοῦτος Ῥωμανὸς ἔτη γ μῆνας η'. ἡ μέντοι βασιλὶς θέλουσα μὲν συζευχθῆναί τινα τῶν ἐπιφανῶν, δεδοικυῖα δὲ διὰ γε τὸ ἔγγραφον καὶ τοὺς ἐνυπογράψαντας αὐτῷ, ἔγνω δεῖν ὑπὲρ γυναῖκα φρονῆσαι καὶ δόλω τὸν πατριάρχην ὑπελθεῖν. κοινοῦται τὸ πρᾶγμα τινα τῶν πρὸς τὰ τοιαῦτα 608 ἐπιτηδεῖων. τί γοῦν; ἀδελφὸς ἦν τῷ πατριάρχῃ Βάρδας τοῦνομα. πρόσσει γοῦν τῷ πατριάρχῃ ὁ τομίας, ἀπαγγέλλει αὐτῷ μυστικῶς τὰ τοῦ πράγματος· εἶγε οἰκονομία τις γένηται περὶ τοῦ ἐγγράφου, ὁ σὸς ἀδελφὸς τῇ βασιλίδι μίγνυται καὶ βασιλεὺς ἀναγορεύεται.» κατέχεται οὖν ἐντεῦθεν ὁ πατριάρχης, καὶ ἕνα καθ' ἕνα τῆς συγκλήτου μετακαλούμενος ἔπειθε πάντας ὡς παράνομον τὸ ἔγγραφον, καὶ διὰ ζῆλον ἐνὸς ἀνδρὸς τὰ Ῥωμαίων οὐ χρὴ καταβλάπτεσθαι· ἀναγκαῖον οὖν τὴν βασιλίδι ζευχθῆναι ἀνδρὶ ὡς ἀναθηλῆσαι καὶ αὐθις τὰ πράγματα. ὡς οὖν ἔσχε πάντας συμψήφους ὁ πατριάρχης, ἔνοπλος ὁ Διογένης εἰς τὰ βασίλεια ἔρχεται καὶ τῇ βασιλίδι συζεύγνυται, καὶ οὕτω τῶν σκῆπτρων ἐγκρατὴς γίνεται. εἶχεν ἐφέδρους τοὺς τε προγόνους αὐτοῦ καὶ Καίσαρα τὸν τοῦ προβεβασιλευκότος ἀδελφόν. καὶ τηνικαῦτα τὰ

κατὰ τὴν ἑώαν μανθάνει, καὶ κατὰ τῶν Τούρκων χωρεῖ, καὶ εἰς Σεβάστειαν ἔλθων καὶ ἔνθεν κάκειθεν παραγενόμενος μέγαρα κατὰ τῶν Τούρκων ἔστησε τρόπαια. ὑποστρέφει πρὸς τὴν βασιλίδα. καὶ τὰς συνήθεις ρόγας τῇ συγκλήτῳ καὶ τῷ λαῷ ποιησάμενος ἐκστρατείας καὶ αὐθις ἐφάπτεται, μηδὲ αὐτὰς τὰς πασχαλίας ἡμέρας καρτερήσας. καὶ τοῖς Τούρκοις ἔνθεν κάκειθεν πολλὰ συμπλακεῖς, καὶ ποῦ μὲν εὐτυχῶν ποῦ δὲ 609 ἀτυχῶν, τὴν βασιλίδα καταλαμβάνει, τὸν Κομνηνὸν δὲ Μανουὴλ κουροπαλάτην τιμήσας μετὰ καὶ παντὸς τοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἐκπέμπει. πολλὰ λοιπὸν ἐντεῦθεν ἀτυχήματα τοῖς Ῥωμαίοις συμβαίνει· πολέμου γάρ που συγκροτηθέντος καὶ αὐτὸς ὁ Μανουὴλ κρατεῖται καὶ τοῦ στρατοῦ παντὸς ἀπώλεια γίνεται, εἰ καὶ ὁ κατασχὼν αὐτὸν Τούρκος διὰ φόβον τινὰ καὶ ἀποστροφὴν τοῦ σουλτάνου αὐτόμολος μετὰ καὶ Μανουὴλ προσῆλθε τῷ βασιλεῖ. διὰ γοῦν ταῦτα πάντα πρὸς ἐκστρατείαν ὁ βασιλεὺς καὶ αὐθις χωρεῖ. διεπεραιούτο λοιπὸν εἰς τὰ τῶν ἱερείων παλάτια. καὶ τῆνικαῦτα περισσότερὰ ποθεν ἀναφανείσα οὐ πάντῃ λευκὴ, τὸ πλεῖον δὲ μελάντερος, καὶ τῇ τριήρει τοῦ βασιλέως περιπταμένη, ταῖς αὐτοῦ χερσὶ περιπίπτει. ἐκεῖνος δὲ πρὸς τὴν βασιλίδα ἐκπέμπει αὐτήν. οὐ χρηστὴς δὲ ἀποβάσεως ἔδοξεν αὐτῇ. ἀπαίρει δ' ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἔν τινι τόπῳ διαφανεῖ, Ἐλεπόλει δέ τινι, ἣν οἱ ἀγροικότεροι Ἐλεεινοῦ πόλιν καλοῦσιν. οἰωνὸς δὲ καὶ τοῦτο ἀπαίσιος. πρὸς τούτοις καὶ ἕτερόν τι τοιοῦτον συμβαίνει· τὸ γὰρ ἐπέχον τὴν βασιλικὴν σκηνὴν ξύλον κατεαγὲν καταπεσεῖν ταύτην πεποίηκεν. χωρεῖ περαιτέρω τῆς ἕω· καὶ δειλαινόμενος τοῖς σημείοις ἐν ὑψηλοτέροις δώμασι τὴν ἀνάπαυσιν ἐποιεῖτο. 610 ἀλλὰ κακεῖ τὰ σημεῖα συντρέχουσι· δωμάτιον γάρ τι, ἐν ᾧ ἀνεπαύετο, πῦρ ἔνθεν κάκειθεν περιέλαβεν, ἵππους τε καὶ βασιλικὰς ἐφεστρίδας κατέκαυσε. διαπεραιούται τὸν Ἄλυν, ἐνδότερον γίνεται. προβαίνουσι πολέμιοι. ἐπὶ τούτοις καὶ αὐτὸς ὁ σουλτάνος κατὰ τοῦ βασιλέως χωρεῖ. καὶ ὅς ἐτοιμασθεῖς, ὡς εἰκός, τοῦ σουλτάνου κατόπιν διώκει· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἐπέλευσιν ἔφευγεν. ἐπὶ πολὺ οὖν διώξας ὁ βασιλεὺς ἔστη τῆς πρόσω φορᾶς, μή πως συμβῆ καὶ τι τῶν ἀδοκῆτων. ὀπισθόπους λοιπὸν καὶ ἡ τοῦ βασιλέως σημασία χωρεῖ. ὃ δὴ καὶ ἰδόντα τὰ τάγματα, καὶ ἦτταν εἶναι τοῦ βασιλέως τὸ πρᾶγμα λογισάμενα, ἔνθεν κάκειθεν διασκεδάζονται. ἀνηνέχθη τῷ σουλτάνῳ τὰ περὶ τούτου, καὶ τῆνικαῦτα διώκων ὁ διωκόμενος γίνεται. εἶτα τί; συμπλέκονται πρὸς ἀλλήλους, ἐπιτίθενται καὶ αὐτῷ τῷ βασιλεῖ· καὶ ὅς τὰ πολεμικὰ γενναῖος ὦν ἀνθίσταται τοῖς ἐχθροῖς καὶ διὰ χειρῶν πολλοὺς ἀναιρεῖ. εἶτα τὴν χεῖρα βάλλεται, ὁ ἵππος αὐτοῦ κατακοντίζεται. ἀλλὰ καὶ πεζεύσας γενναίως ἵσταται. ἀλλ' ὦ τοῦ πτώματος μετὰ γὰρ ταῦτα πάντα τοῖς ἐχθροῖς ἀλώσιμος γίνεται, τῷ σουλτάνῳ δέσμιος ἄγεται. καὶ ὅς τοῦ θρόνου ἀνέθορε, καὶ πατήσας τὸν αὐχένα συνήθως αὐτοῦ τῆς γῆς τοῦτον ἀνίστησι, καὶ περιπτυξάμενος μὴ δέδιθι.» 611 ἔφη ὦ βασιλεῦ· οὐδὲ γὰρ ἐγκύρσεις κινδύνῳ σωματικῷ, ἀξίως δὲ τιμηθεῖς τῆς τοῦ κράτους ὑπεροχῆς· ἄλογος γὰρ ἔμοι λογίζεται ἐκεῖνος ὁ μὴ τὰς ἀπροόπτους τύχας λογιζόμενός τε καὶ εὐλαβούμενος.» σύνθρονον οὖν αὐτὸν εἶχε καὶ ὁμοδίαιτον καὶ ὁμόδοξον, παντοίως αὐτὸν παρακαλῶν μέχρις ἡμερῶν ἢ. ἐρωτήσαντος δὲ ποτε τοῦ σουλτάνου τὸν βασιλέα τί ἂν ἔδρασας εἰ ἔσχες ἐμὲ ὑποχείριον,» ἀνυποκρίτως καὶ ἀθωπεύτως ὁ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο ὅτι πολλὰς ταῖς πληγαῖς κατεδαπάνησα ἄν σου τὸ σῶμα. ἀλλ' ἐγὼ» φησιν ὁ σουλτάνος οὐ μιμήσομαί σου τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀπότομον. πλὴν ἀκούω ὅτι καὶ ὁ ὑμέτερος Χριστὸς εἰρήνην νομοθετεῖ καὶ ἀμνηστίαν κακῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφάνους ἀντικαθίσταται.» μετὰ δὲ ταῦτα σπονδὴν ποιησάμενοι καὶ συνθήκας εἰρηνικὰς διηνεκεῖς, καὶ κῆδος ἐπὶ τοῖς παισὶ συστησάμενοι, δίστανται ἀπ' ἀλλήλων σὺν πολλῇ περιπλοκῇ καὶ εὐκτηρίῳ τιμῇ. ἐπανέρχεται ὁ βασιλεὺς. γίνεται τοῦτο καὶ τοῖς ἐνταῦθα,

Ἰωάννη τε τῷ Καίσαρι καὶ τοῖς τούτου υἱοῖς καὶ τοῖς λοιποῖς, ὅσοι τὰ αὐτὰ ἐφρόνησαν. καὶ τήνικαυτα μὲν τὴν βασιλίδα καὶ μὴ βουλομένην ὑπερόριον τίθενται, ἀποκείραντες αὐτήν, τὸν δὲ Μιχαὴλ ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα. ἔνθεν τοι καὶ γράφουσιν ἀπανταχοῦ τὸν Διογένην ἐπανιόντα μὴ ὑποδέξασθαι. ἦρξατο 612 δὲ τῆς τοιαύτης ἀποκηρύξεως ὁ ὑπέρτιμος πρῶτον Ψελλός. ταῦτα δὲ ὁ Διογένης μαθὼν, καὶ ὅτι κοινῶς ἀποκεκήρυκται, φρούριόν τι κατασχὼν ἐκεῖσε Δόκειαν λεγόμενον στρατοπεδεύειν ἦρξατο. ἀλλ' ὁ Καῖσαρ τὸν βραχύτατον υἱὸν κατὰ Διογένους ἐκπέμπει. συνάπτεται πόλεμος. φυγὰς ὁ Διογένης οἶχεται. ἔνθεν κάκειθεν περινοστῶν πρὸς Κιλικίαν παραγίνεται. ὑποστρέφει ὁ Κωνσταντῖνος ἐπὶ τούτοις. στέλλεται ἀντ' αὐτοῦ κατὰ Διογένους ὁ τοῦ Καίσαρος υἱὸς Ἀνδρόνικος, πολιορκεῖ τὸν Ἄδανον, συνθῆκαι γίνονται. καὶ κείρεται τὴν τρίχα ὁ Διογένης, ἕξεισί τε τοῦ κάστρου μελανειμονῶν. λαβῶν δὲ μεθ' ἑαυτὸν τὸν Διογένη ὁ Ἀνδρόνικος νόστου μέμνηται, ἔλκων αὐτὸν ἐν εὐτελεῖ ὑπόζυγιω διὰ τῶν χωρῶν ἐκείνων αἷς ἰσόθεος ἐγνωρίζετο. μέχρις οὖν τοῦ Κοτυαίου τὴν ὁδοιορίαν ὀδυνηρὰν ποιησάμενος (ἦν γὰρ νοσηλευόμενος ἐκ κοιλιακοῦ ἐκ κωνείου προποθέντος αὐτῷ) ἐκεῖσε κατεσχέθη, ἕως οὔ τὸ ποιητέον ὀρισθῆ ἐπ' αὐτῷ. καταλαμβάνει ἢ ἀπόφασις. καὶ τῶν ἀρχιερέων τῶν ἐπὶ τῷ δοθῆναι λόγον συμπαθείας ἐπαρῆξαι μὴ δυνηθέντων (ὠμησταὶ γὰρ καὶ ἀπηνεῖς ἄνδρες ἀφήρπαξαν αὐτόν) ὀφθαλμοὺς ἐξορύσσεται. προαχθεὶς ἐν ὑπόζυγιω μέχρι τῆς Προποντίδος, καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχων ἐξωδηκυῖαν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὥσπερ σῶμα σεσηπός, κάντευθεν σκωλήκων καὶ δυσωδίας πλησθεὶς, ἐπω613 δύνως καταστρέφει τὸν βίον, τῇ νήσω Πρώτῃ τὸν χοῦν ἀποθέμενος, ἔνθα νέον ἐκεῖνος ἐδείματο φροντιστήριον. Κρατεῖ μετὰ τοῦτον Μιχαὴλ ὁ Παραπινάκης, ἔτη 5'. χαῦνος πάντῃ ὁ ἀνὴρ καὶ οἶον εἰπεῖν θῆλυς πρὸς τὴν τοῦ κοινοῦ διοίκησιν, ἐφ' ᾧ καὶ Ἰωάννη τῷ μητροπολίτῃ Σίδης τὰ τῆς ἐξουσίας ἀνατίθησι. καὶ καλῶς μὲν τὰ πάντα παρ' αὐτοῦ οἰκονομοῦνται, ἀνδρὸς ἅτε ὄντος ἀγαθοῦ καὶ περιδεξίου τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ τῷ ἀγαθῷ τούτῳ σίτῳ παραμιγνύεται καὶ τι ζιζάνιον. Νικηφόρος γάρ τις εὐνοῦχος, ὁ καὶ Νικηφορίτζης λεγόμενος, ὁ ἐπὶ κακίαις μυρίαῖς πρὸ τοῦ Μιχαὴλ διαβληθεὶς κάντευθεν ἐξόριστος ὢν, μεταπέμπεται παρὰ τοῦ Μιχαὴλ καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν ἐνδύεται, ἀνὴρ μὲν εὐνοῦχος, δεινὸς συγγέειν πράγματα καὶ ἄνω τὰ κάτω ποιῆσαι. κατηγοραὶ γὰρ πανταχοῦ, δημεύσεις καὶ ἀπαιτήσεις ἄδικοι, θρῆνος λοιπὸν καὶ οὐαὶ πανταχοῦ. κάντευθεν ὀργῇ καταλαμβάνει θεήλατος. οἱ γὰρ Τούρκοι ἰδόντες ὡς ἄπρακτοι μεμενήκασιν αἱ πρὸς Διογένην συνθῆκαι, καὶ ὅτι ὄν αὐτοὶ τετιμήκασιν ὑπὸ χεῖρα λαβόντες, οὕτω κακῶς οἱ αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν διετέθησαν, κάντευθεν θυμοῦ πλησθέντες, ἄραντες ἐκ Περσίδος παμπληθεῖς τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐπιστρατεύουσι θέμασι. συλλέγει λοιπὸν κάνταῦθα στρατὸν ὁ Μιχαὴλ, καὶ στρατηγὸν αὐτοῦ 614 τὸν Κομνηνὸν Ἰσαάκιον τίθησι· καὶ ὃς ἀπελθὼν καὶ κατὰ Καισάρειαν τοῖς Τούρκοις συμπλακεὶς αἰχμάλωτος αὐτίκα γίνεται, καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν ἀπόλλυται. μανθάνει ταῦτα ὁ βασιλεὺς καὶ σκυθρωπάζει, ἀλλ' ὁ μὲν οὐ διορθοῦται τέλεον, ἅτε ταῖς Νικηφόρου ὑποθήκαις ἀγόμενος ὡς ἀνδράποδον. ὦνιος ὁ Ἰσαάκιος γίνεται. ἀντ' αὐτοῦ προβάλλεται στρατοπεδάρχης Ἰωάννης ὁ Καῖσαρ. ὅσα μὲν οὖν ἀτυχήματα τοῖς Ῥωμαίοις συνήνησεν ἐκ τῆς Τούρκων καταδρομῆς, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ Καῖσαρ δεσηθεὶς, εἶθ' οὕτως ἀπολυθεὶς καὶ ὑπόπτος δῆθεν τῷ βασιλεῖ γεγονῶς τὴν τρίχα κείρεται, καὶ οὕτω τὴν βασιλίδα καταλαμβάνει. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τοῦ Νικηφορίτζη ἀνδραγαθήματα. οὗτος μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ κακιῶν καὶ τοῦ κερδαλέου φροντίζων ἅτε ποριμώτατος ὢν εἰς κακίαν καὶ λιμὸν πραγματεύεται. τοὺς μὲν οὖν πωλοῦντας κωλύσας ἀπανταχοῦ ὁ Νικηφορίτζης εὐνοῦχος, αὐτὸς δὲ μόνος περὶ τὴν

Ῥαιδεστόν φούνδακα καὶ μονοπωλεῖον στησάμενος, ὡς ἐντεῦθεν καὶ ἐπώνυμον τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ περιποιήσασθαι τὸ Παραπινάκης λέγεται διὰ τὸ τηνικαῦτα τὸν μῶδιον παρὰ πινάκιον πιπράσκεσθαι τῷ νομίσματι.

Χαύνως οὖν καὶ παιδαριωδῶς τὴν βασιλείαν ἰθύνοντος 615 τοῦ Μιχαὴλ καὶ Σερβικαὶ χῶραι κατεξανέστησαν καὶ Φραγκικαὶ ὡσαύτως ἀφηνίασαν καὶ ἰδιόρρυθμοι γεγόνασιν. ἐπὶ τούτοις ἐτέχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τρίπους ὄρνις καὶ παιδίον ἔχον κατὰ μέτωπον ὀφθαλμὸν ἓνα, τραγοσκελὲς τοὺς πόδας. κατὰ τοῦτον μέντοι τὸν καιρὸν καὶ λοιμὸς ἐγένετο βαρῦς, ὡς μηδὲ τοὺς θνήσκοντας δυνατὸν θάπτεσθαι. ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα τὴν τῶν κρατούντων ἀπληστίαν καὶ ἀδικίαν τὴν μέχρις αὐτῶν τῶν θείων σηκῶν (ἔπιπλα γὰρ καὶ σκευὴ τίμια κάκειθεν ἀφήρητο ὁ μόνον ἱαμβίζειν ἐθέλων, καὶ ταῦτα μηδὲ τῆς τέχνης γευσάμενος, κἂν τῷ Ψελλῷ ἐνεπαίζετο) ἀναστεῖλαι ἴσχυεν. Οὕτω μὲν οὖν ἐχόντων τῶν πραγμάτων στρατηγὸς τῆς ἀνατολῆς, ὃ τε Ἀλέξανδρος, ὁ Καβάσιλας καὶ ὁ Βοτανειάτης, ἦν ἀποστασίαν ὄδινον εἰς φῶς ἐξάγουσι, καὶ τὸν Βοτανειάτην Νικηφόρον βασιλέα ἀναγορεύουσι. καὶ τῷ βασιλεῖ οὐ μικρὰν ἀθυμίαν ἐνέσταξεν· ἦν γὰρ καὶ πρὸ τοῦ λεγόμενον ὅτι τὸ τεσσαρακοστὸν νικηθήσεται ὑπὸ τοῦ πεντηκοστοῦ. καὶ οὐ μέχρι τούτου ἢ κατὰ Μιχαὴλ ἀποστασία, ἀλλὰ καὶ μεῖζων ἄλλη κατὰ δύσιν ἐγένετο· ὁ γὰρ Βρυένιος ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου διεγερθεὶς καὶ συνάξας στρατὸν περὶ τὴν Ἀνδριανούπολιν ἔρχεται καὶ βασιλεὺς ἀναγορεύεται, προσβάλλει δὲ καὶ Κωνσταντινουπόλει. ἀλλ' οὐδὲν ἤνυσεν· ἢ γὰρ βασις 16 λεύουσα σχεδὸν ἅπασα τῷ Βοτανειάτῃ προσέθετο, καὶ τὴν αὐτοῦ δὲ παρουσίαν ἐτάχυνε, καὶ τὰ βασιλεία καταλαβεῖν αὐτὸν ἐπέσπευδε. τὸν δὲ Μιχαὴλ καθαιροῦσι σὺν τῇ γυναικὶ καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Κωνσταντίνῳ τῷ πορφυρογεννήτῳ, καὶ ἀποκείραντες τῇ μονῇ τοῦ Στουδίου ἐνιᾶσιν. Εἰσέρχεται οὖν ὁ Βοτανειάτης, καὶ παρὰ τοῦ πατριάρχου στέφεται, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Ξιφιλῖνον Κοσμά. καὶ κρατεῖ ὁ Βοτανειάτης ἕτη γ'. ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Βρυένιος τὰ κατὰ δύσιν ἐτάρασσε, πέμπει πρὸς αὐτὸν πρέσβεις καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ τρίς, τῆς μὲν ἀλόγου ὀρέξεως ἐκστῆναι, εἰς Καίσαρα δὲ τιμηθῆναι. ὁ δ' οὐκ ἀνέχεται. τί τὸ ἐπὶ τούτοις; ἢ σκηνὴ αὐτοῦ πίπτει τοῦ ὀρόφου παραλυθέντος ἀοράτοις χερσὶ. τηνικαῦτα καὶ σελήνης ἔκλειψις γίνεται εἰς αὐτὸν ἐπισκήψασα· τὰ γὰρ τοιαῦτα, ὡς οἱ ἀστρολόγοι τερατεύονται, τυραννούντων δηλοῦσι καθαιρέσεις. ἐπεὶ γοῦν ὁ Στραβορῳμανὸς πρέσβυς ἀτίμως ὑπέστρεψε, διεγείρεται ὁ βασιλεὺς καὶ κατὰ τοῦ Βρυεννίου πέμπει στρατόπεδα, στρατηγὸν ἔχοντα τὸν νωβελίσμον Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν καὶ τιμηθέντα μέγαν δομέστικον, ἄνδρα συνέσει καὶ δυνάμει τότε διαφέροντα. συνάπτεται τῷ Βρυεννίῳ, καὶ κατὰ πρόσωπον ἀντι 617 σάντων χειροῦται ὁ Βρυένιος καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύσσειται. ὁ μέντοι Βοτανειάτης, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τελευτησάσης, ἐτέραν ἠγάγετο τὴν τοῦ προβεβασιλευκότος Μαρίαν. καθαιρεῖται δὲ ὁ τὴν ἱερολογίαν δούς ἱερεὺς ἄτε μοιχείας ἐπὶ τούτῳ τολμηθείσης· ὁ δὲ Μιχαὴλ ψήφῳ κοινῇ ἀρχιερεὺς Ἐφέσου προβάλλεται. ἅπαξ οὖν ἐκεῖσε φοιτήσας ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μανουὴλ διέτριβεν ἐργαζόμενος. Τὰ αὐτὰ δὲ τῷ Βρυεννίῳ καὶ ὁ Βασιλάκης φρονεῖ, λαὸν οὐκ ὀλίγον ἐγείρας ἐπὶ Θεσσαλονίκῃς ἔρχεται. τί τὸ ἐπὶ τούτοις; ἐκπέμπεται τῶν ὧδε ὁ νωβελίσμος Ἀλέξιος καὶ σεβαστός, τὰς στρατικὰς δυνάμεις λαβών. μάχη οὖν ἰσχυρὰ γίνεται παρὰ τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ τῶν ἐκεῖσε πάντων φρονούντων τῷ Βασιλάκῃ. ἀλλὰ χειροῦται αὐτὸν καὶ δέσμιον ὁ Ἀλέξιος ἐκπέμπει τῷ βασιλεῖ. καὶ ὃς ταῦτα μαθὼν ἀποστέλλει, κατ' αὐτὴν τὴν Χρυσούπολιν ἐκτυφλοῦσιν αὐτόν, ὡς ἔκτοτε τὸν τόπον ἐκείνον τὴν βρύσιν τοῦ Βασιλάκου λέγεσθαι. κατὰ τοῦτον δὴ καιρὸν κεραυνὸς ἐνσκήψας τῷ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κίονι οὗ ἄνω ἢ στήλη αὐτοῦ ἴστατο τοῦ Ἀπόλλωνος πρότερον ἀφίδρυμα, εἰς ὄνομα αὐτοῦ

ονομασθεῖσα, μέρος τούτου διέτεμε καὶ ζωστήρας τρεῖς. 618 Τότε δὴ τότε τὴν τῶν Κομνηνῶν εἰσέλευσιν Βοτανειάτης μαθὼν τῶν βασιλείων μὲν ἄπεισι, παρὰ δὲ τῇ τῆς περιβλέπτου μονῆ ἐπικείρεται καὶ ἄκων. βασιλεύσας γὰρ πάντας σχεδὸν ἀγοραίους τε καὶ χυδαίους λαμπρῶν ἀξιωματῶν ἐτίμησεν, αὐτὸς δὲ πρὸς ἀνέσεις τραπεῖς τὴν τῆς βασιλείας φροντίδα τοῖς αὐτοῦ δούλοις ἀνέθετο, ὅπερ πάντας ἐξέμηνε, καὶ αὐτοὺς δὴ τοὺς τότε πρωτεύοντας ἐπὶ τε γένει καὶ πλούτῳ, τοὺς ἀδελφόπαιδας τοῦ προβεβασιλευκότος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ Ἀλέξιον καὶ Ἰσαάκιον· ἔνθεν τοι καὶ ἀποσχισθεὶς Ἀλέξιος καὶ λαὸν οὐκ ὀλίγον ἐλκύσας μεθ' ἑαυτοῦ τὴν βασιλίδα παρέλαβε προδοθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Χαρσίου πόρτῃ φυλασσόντων Νεμίτζων. Κρατεῖ λοιπὸν μετὰ τὸν Βοτανειάτην ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος ἔτη λζ' καὶ τῷ διαδήματι στέφεται, ὁ δὲ Ἰσαάκιος τὰ δεύτερα τῆς τιμῆς εἶχε καινῷ ὀνόματι ἐπιφημισθεὶς αὐτῷ· σεβαστοκράτωρ γὰρ ἐπεκλήθη καὶ ὑπερεῖχε τοῦ Καίσαρος. παρ' αὐτοῖς οὖν ἡ βασιλεία καὶ τῇ μητρὶ αὐτῶν. ἦσαν δὲ τῷ βασιλεῖ καὶ ἕτεροι αὐτάδελφοι δύο νεώτεροι, ὧν τὸν μὲν Ἀνδριανὸν δηλαδὴ πρωτοσέβαστον καὶ μεγαδομέστικον, τὸν δὲ Νικηφόρον σέβαστον καὶ τοῦ στόλου δρουγγάριον. ἀλλὰ 619 καὶ κηδεστὰς εἶχεν ἐπ' ἀδελφαῖς τὸν Μελισσηνὸν Νικηφόρον καὶ Μιχαὴλ τὸν Ταρωνᾶν. ὁ μέντοι κρατῶν ἐπειδήπερ ἐσπάνιζε χρημάτων, τὰς ἐτησίους δόσεις ἐνέκοψε τὰς ἀνηκούσας δηλονότι τοῖς ἀξιωμασι, προσαφηρεῖτο δὲ καὶ τὰς περιουσίας τῶν συγκλητικῶν. ὁ μέντοι ἀγιώτατος πατριάρχης Κοσμᾶς τῇ τῶν κοινῶν πραγμάτων μεταχειρίσει ἀπαρεσκόμενος καὶ ἀπεγνωκῶς τὴν διόρθωσιν, τῷ ὑπηρέτῃ ἄρον» εἰπὼν τὸ ψαλτήριον καὶ ἀκολουθεῖ μοι,» τῆς ἐκκλησίας ἀναχωρεῖ. προχειρίζεται δὲ ἀντ' αὐτοῦ ἐκτομίας τις Εὐστράτιος, ἀφελὴς ἀνὴρ καὶ γωνία τὰ μάλιστα προσήκων. μετὰ δὲ ἔτη γ' κατάγεται καὶ ἄκων. ἡ δὲ αἰτία οὐκ ἔγνωσται. ἀντ' αὐτοῦ δὲ ὁ γραμματικὸς ἀνάγεται Νικόλαος. μετὰ δὲ ταῦτα ἠγγέλθη Φραγγὸς Ῥομπέρτος ἐπὶ τὸν δάμνον διαπεραιούμενος. αὐτίκα τοίνυν ὁ βασιλεὺς ἐξεστράτευσεν, καὶ ἠττηθεὶς ἀκλεῶς ἔφυγε, πολλῶν ἐκεῖσε πεσόντων, οὐ τῶν τυχόντων μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν μεγιστάνων καὶ ἐξ αἱμάτων ὄντων βασιλικῶν. ἠττημένος οὖν ὑποστρέφει ὁ βασιλεὺς. γαυριῶσιν ἐπὶ τούτοις οἱ βάρβαροι τινὰ τῶν πολισμάτων κατέχοντες, ἐκστρατεύει καὶ αὐθις βασιλεὺς, καὶ τὸν Ἀνδριανὸν τὴν βασιλικὴν ἀμφιάσας ἐσθῆτα καὶ στήσας ἀπέναντι τοῦ Ῥομπέρτου παρὰ ῥήγγειλε νῶτα δοῦναι, εἶγε διώξει ὁ βάρβαρος. ὁ δὲ βασιλεὺς διὰ τόπων δυσβάτων κυκλώσας, καὶ τὴν παρεμβολὴν αὐτῶν καταλαβὼν ὑπὸ χεῖρ πάντα ποιεῖται. τοῦτο μαθὼν ὁ βάρβαρος ἀόρατος γίνεται. καὶ ἡ μὲν ἐπίθεσις αὐτοῦ πέπαυται, οἱ δὲ Τοῦρκοι καὶ αὐθις τῶν Ῥωμαίων κατέτρεχον. ἀλλὰ καὶ Τοῦρκός τις λεγόμενος Τζακατζᾶς τὰς νήσους Χίον Σάμον καὶ Ῥόδον κατέσχε. τότε δὴ τότε καὶ Κύπρος σὺν αὐτῇ Κρήτῃ ἀποστασίαν μὲν ἐνόσησαν, διὰ τάχους δὲ τῇ βασιλευούσῃ ὑπανασώζονται, ἐν μὲν τῇ Κύπρῳ τοῦ Καρύκου ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ τοῦ Ῥαψαμάτου αὐτάραντος. ἐντεῦθεν ὁ βασιλεὺς ἀναλωμάτων δεόμενος τρόπους ἀπαισίους συλλογῆς χρημάτων ἐφεύρισκεν. ἐντεῦθεν ἀπογραφὰ τῶν ἀπανταχοῦ κτήσεων, καὶ τὰ καινὰ τῶν ὀνομάτων ἐπινενόηται, τὰ ὑπέριμα δηλαδὴ καὶ τὰ ὑπέρπλεα, καὶ ἄλλοι τρόποι ἐπηρειῶν κατὰ τῶν ὑπηκόων ἐπεισήγοντο. γέγονε δὲ τῆνικαῦτα καὶ κλόνος τῆς γῆς ἐξ ἡμέρας ἐν αὐτῇ τῇ μνήμῃ τοῦ ἀγίου Νικολαοῦ, ὅφ' οὗ πολλὰ οἰκίαι καὶ στοαὶ καὶ ναοὶ κατέπεσον, ὡς ἐντεῦθεν καὶ πολλοὺς συγχωσθῆναι καὶ ἀποθανεῖν. τῆνικαῦτα καὶ Πατζινακῶν πλῆθος πολὺ τὴν Θρακίαν καὶ Μακεδονίαν ἐλήϊζεν. ἐκστρατεύει κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ 621 πρῶτα μὲν ἠττῶνται οἱ στρατιῶται, εἶθ' οὕτως ἠττῶσι κατὰ κράτος αὐτοὺς ἅτε τῇ θείᾳ δυνάμει τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντες. ἅπαξ καὶ δις ἐπιβουλαὶ κατ' αὐτοῦ, τοῦ βασιλέως δηλαδὴ· πέρασ δὲ ταύταις οὐκ ἦν. Τότε δὴ καὶ τὸ τῶν Φραγγῶν

ἔθνος ἐκ τῶν ἐσπερίων τὴν βασιλείαν καταλαμβάνει ὡς ἐκεῖθεν πρὸς ἕω διαπεραιώσασθαι. ὦν τὴν συγκίνησιν θεόσημόν τι προεμήνυσεν· ἀκρίδων γὰρ ἄπειρον πλῆθος ἐκ τῆς ἐσπέρας τὴν γένεσιν ἐσχηκὸς καὶ ὡς νέφος ἵπαζόμενον ἀπεικάζεσθαι καὶ σκιάζειν τὸν ἥλιον διὰ τῆς μεγίστης τῶν πόλεων καὶ τῶν ταύτης ὀρίων τὴν πτῆσιν ποιούμενον πρὸς τὴν ἑῴαν ὥρμητο, κάκεῖ κατέπαυσε. διαπεραιοῦνται οὖν οἱ Φράγγοι, καὶ τὴν Νίκαιαν παρὰ τῶν Τούρκων κατεχόμενοι ἀφαιροῦσι, καὶ τῷ βασιλεῖ ταύτην ὦνιον διδῶσιν. τότε ἡ τῶν Βογομίλων ἀνεφάνη αἶρεσις, ἧς κατῆρχε Βασίλειος ὁ λεγόμενος ἰατρός. ἑτέρα δὲ πάλιν ἐπανάστασις παρὰ τινος γέγονε, Κομάνους μὲν ἐφεπομένους ἔχοντος καὶ εἶναι λέγοντος τοῦ προβεβασιλευκότος Διογένους. ἀναγορεύεται οὖν κατὰ τὴν Θρακίαν ἀπατώμενος, ἀλλὰ κατέχεται καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύσσεται. τὸ δὲ ὀρφανοτροφεῖον ἤδη ἐσχολακὸς ἀνακαινίζει ὁ διαληφθεὶς βασιλεὺς. προφορεῖ καὶ οἴκοθεν κτήματα, τὰ μέντοι φροντιστήρια καὶ τὸ τῶν 622 παιδῶν διδασκαλεῖον αὐτὸς προσεπιτίθεισιν. ἑτέρα κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλή, ἧς κατῆρχεν ὁ Ἄνεμᾶς Μιχαήλ. ἀλλ' αὐτίκα διαμνηυθέντες παιδεύονται, ἀλωθέντες τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς οὐ ξυρῶ ἀλλὰ δρώπακι. Ἡ μέντοι τοῦ βασιλέως μήτηρ τὴν βασιλείαν ἄπασαν οἰκονομοῦσα ἦν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ κρατῶν ἠνιᾶτο ὡς ἔχων μόνον τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα. τοῦτο οὖν ἡ μήτηρ γνοῦσα ἐκοῦσα ἐξέστη, καὶ εἰς τὴν τοῦ παντεπόπτου μονήν, ἣν αὕτη ἐδείματο, κατοικεῖ. πρὸς μέντοι τὴν κοινωνὸν τοῦ βίου ὁ κρατῶν οὔτε ἀποστόργως εἶχε πρὶν οὔτε παντοίως ταύτη προσέκειτο· ἀφροδισίων γὰρ ἠττώμενος οὐ πάνυ τὰ εἰς εὐνήν ἐτύγχανε δίκαιος. ἐπεὶ δ' ὁ χρόνος προήκων τῷ αὐτοκράτορι τὰ ὑποφόρα βέλη τοῦ ἔρωτος ἤμβλυνε, τότε τῇ Αὐγούστη πρόσκειται τέλεον καὶ πᾶσαν αὐτῇ τὴν οὐσίαν ἀνατίθεισιν, ἠνίκα καὶ μᾶλλον ποδαλγῶν κλινοπετιῆς ἦν. αὕτη δὲ τῷ μὲν υἱῷ καὶ βασιλεῖ Ἰωάννη μὴ φιλίως προσκειμένη, τὴν διάθεσιν πᾶσαν ἐπὶ τῇ πρώτῃ θυγατρὶ καὶ τῷ ἐπ' αὐτῆς κηδεστῇ Βρυεννίῳ ἐκέκτητο. ταύτη τοι καὶ τὸ συγκλητικὸν ἅπαν καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ἐπιτηδεῖως ὁ Ἰωάννης μετήρητο. Εἷς μέντοι τῶν πρὸς ἑῴαν διαβάντων Λατίνων ὁ Βαι-μοῦνδος συνθήκας μετὰ τοῦ κρατοῦντος ποιήσας μυρία τε 623 χρήματα λαβὼν, καὶ τῇ Ἀντιοχείᾳ προσβαλὼν, τῇ πολιορκίᾳ τε ταύτην ἐλὼν τῶν συνθηκῶν ἐπιλανθάνεται, καὶ χεῖρα μᾶλλον αἶρει κατὰ Ῥωμαίων. μέλλων δὲ πρὸς ἐσπέραν ἔρ-χεσθαι καὶ μήπω κατασχεθῆναι πτοηθεὶς, θάνατον ἑαυτοῦ κα-ταψεύδεται, κἂν ὕστερον σπένδεται τῷ βασιλεῖ. μετὰ δὲ ταῦτα νοσεῖ ὁ κρατῶν τοσοῦτον ὡς ἐκλελοιπένας δοκεῖν. προσκομίζεται αὐτῷ τὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐκτύπωμα τοῦ κατὰ τὴν Χαλκὴν ἀνεστηλωμένου, ὅπερ ἦν ἐν πέπλῳ τινὶ πρὸ τῆς εἰκόνας ἀπηρωρημένον. ὑφαπλοῦται τῇ κλίνῃ, καὶ ὁ κάμνων ἀνέρρωται. ἐπὶ τούτῳ φόβος ὑποσεῖ οὐ μόνον τὸ δημοτικὸν ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν τέλει· φήμη γὰρ αὐτοὺς κατεκράτει ὡς ὁ κρατῶν κατ' ἐκεῖνο τὸ μέγα τεθνήξεται σάββατον. ἀλλ' ἡ τοιαύτη φήμη καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ βασιλέως κατέσεισε ψυχὴν. ψευδῆς δὲ ὅμως ἠλέγχετο. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἔκ-τοτε περὶ Φιλιππούπολιν διέτριβεν ἕαρ ὅλον καὶ θέρος. τὸ δὲ αἴτιον ἢ μετὰ τῶν Μανιχαίων διάλεξις, οὐς Παυλικιάνους ἢ δημῶδης ὀνομάζει φωνή. πολὺ δὲ τὸ γένος τοῦτο ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατώκισται, τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Τζιμισχῆ ἐκ τῆς ἐώας καταγαγόντος αὐτὸ κἂν ταύτη ἐγκατοικίσαν-τος· οἷς δὴ καὶ διαλεγόμενος πολλοὺς πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μετήνεγκε. κατ' ἐκεῖνο καὶ πολλοὶ γεγόνασιν ἐμπρησμοί. κατὰ δὲ τὸ ἕαρ ἐπνευσεν ἄνεμος τοσοῦτον βιαῖος ὡς καὶ ἄλλα μὲν συμβῆναι συμπτώματα, καταπεσεῖν δὲ καὶ τὴν ἐν τῷ κατὰ τὸ πλακωτὸν κίονι ἰδρυμένην στήλην καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖσε παρατυχόντων ἀνελεῖν, καὶ ὄμβρον δὲ ῥαγδαῖον ἐν τῇ μηνίμῃ τῶν ἀγίων ἀποστόλων τοσοῦτον καταρραγῆναι ὡς καὶ οἰκίας καταπεσεῖν ἀνθρώπους τε καὶ ζῶα ἀποπνιγῆναι. ἐν τούτοις ἐπιδρομὴν Τούρκων κατὰ

Ῥωμαίων. ὁ δὲ κρατῶν μὴ ἰσχύων δι' ἑαυτοῦ ἐκστρατεῦσαι ἄτε κλινοπετιῆς ὦν, στρατὸν ἐκπέμπει οὗ ἄρχηγός ὁ Καμύτζης Εὐστάθιος, ὃς δὴ καὶ προσβαλὼν τοῖς Τούρκοις αἰχμάλωτος ἄγεται καὶ τὸν στρατὸν ἀπόλλυσιν. οὐκέτι οὖν ἀνέχεται ὁ κρατῶν, ἀλλ' ἐκεῖσε καταλαμβάνει καὶ τοὺς Τούρκους ὡσεὶ καπνὸν διαλύει. καὶ οἱ τὸν Καμύτζην κατέχοντες αὐτόμολοι σὺν αὐτῷ προσέρχονται τῷ βασιλεῖ. μετὰ ταῦτα ὁ τῶν Τούρκων ἄρχων σπένδεται τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ καθ' ἕνα οἴκαδε ἄπεισιν. ἐπεὶ δὲ μετὰ ταῦτα τὰ τῆς νόσου ἠὔξανε, κοινῇ γνώμῃ τῶν ἰατρῶν σίδηρον κατὰ στομάχου φλογόεντα δέχεται. ἐπεὶ δὲ ὁ ἀῆρ ὁ ἐν ἀνακτόροις ἀῆρ οὐκ εὐκρατος ἐδόκει ἄτε νοτιώτερος ὦν, εἰς τὰ τῶν Μαγγάνων ἀποκεκόμισται ἀνάκτορα τοῦ χρεῶν, 625 ὡς ἔοικε, καθέλκοντος· τὸ γὰρ ἐν ἀκεσωδύνοις πεσεῖται» περὶ αὐτοῦ γεγράφθαι φασὶν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοί. θνή-σκει οὖν ἐκεῖσε τῆς βασιλείας διάδοχον καταλιπὼν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Κωμνηνὸν Ἰωάννην.